

GEMEENTEREKENING 2016

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Inleiding	4
Kerngegevens	6
PROGRAMMAVERANTWOORDING	7
PROGRAMMA 1 Werk en inkomen	9
PROGRAMMA 2 Economie en werkgelegenheid	25
PROGRAMMA 3 Onderwijs	54
PROGRAMMA 4 Welzijn, gezondheid, zorg en vernieuwing sociaal domein	64
PROGRAMMA 5 Sport en bewegen.....	93
PROGRAMMA 6 Cultuur.....	100
PROGRAMMA 7 Verkeer.....	111
PROGRAMMA 8 Wonen.....	133
PROGRAMMA 9 Kwaliteit van de leefomgeving.....	155
PROGRAMMA 10 Veiligheid.....	165
PROGRAMMA 11 Stadhuis en Stadje	184
PROGRAMMA 12 College en Raad	194
PROGRAMMA 13 Algemene inkomsten en post onvoorzien	201
PROGRAMMA 14 Algemene ondersteuning.....	206
PARAGRAFEN.....	210
Paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken	211
Paragraaf 2: Duurzaamheid	227
Paragraaf 3: Weerstandsvermogen en risicobeheersing	240
Paragraaf 4: Onderhoud kapitaalgoederen	269
Paragraaf 5: Financiering	273
Paragraaf 6: Verbonden partijen.....	279
Paragraaf 7: Grondbeleid	303
Paragraaf 8: Lokale heffingen	312
Paragraaf 9: Bedrijfsvoering.....	322
JAARREKENING 2016.....	341
Hoofdstuk 1: Financieel beeld	342
Hoofdstuk 2: Financiële knelpunten.....	357
Hoofdstuk 3: Bezuinigingen	359
Hoofdstuk 4: Investerings.....	362
Hoofdstuk 5: Overzicht baten en lasten in de jaarrekening.....	368
Hoofdstuk 6: Balans	404
Overige gegevens.....	429
OVERZICHTEN	430
1: Verloopoverzicht reserves en voorzieningen.....	431
2: Toelichtingen op reserves en voorzieningen	433
3: Subsidies en inkomensoverdrachten	433
4: Investerings	447
5: Begrotingsoverschrijdingen.....	453
6: Staat P.....	458
7: Totaal overzicht extra beleid.....	461
8: Onderhoudsgegevens gemeentelijke gebouwen	468
9: Sisa-bijlage	469
10: Kapitaallasten	476
11: Staat B.....	477
12: Structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves	477

13: Interbestuurlijk toezicht	479
14: Vennootschapsbelasting	487
Bestuur	489

Inleiding

Voor u ligt de Gemeenterekening 2016. In deze rekening verantwoorden wij het gevoerde beleid en de financiële resultaten over 2016. De basis voor ons beleid vormde de Gemeentebegroting 2016.

Uitvoering plannen in lijn met begroting

We zagen in belangrijke mate kans voorgenomen plannen en beleid uit te voeren met overwegend goed resultaat.

Trots zijn we op de 11 WIJ-teams die in de loop van vorig jaar actief zijn in de stad. We boekten stevige vooruitgang in de doorontwikkeling en de professionalisering. We werkten hard aan de inrichting van de WIJ-organisatie en de bijbehorende governance-structuur, de bepaling van de (kern)functies en de ontwikkeling van het gemeentelijk opdrachtgeverschap.

Het aantal banen groeide meer dan landelijk. Ook plaatsten we meer mensen op afspraakbanen weten dan we in onze begroting hadden opgenomen. Onze inspanningen binnen de Economische Agenda en G-kwadraat komen succesvol tot uitdrukking via Startup Delta en Startup City. Nieuwe winkelformules, minder leegstand en spraakmakende exposities in het Groninger Museum maken dat de Groninger binnenstad aantrekkelijker is voor bezoekers van de binnenstad.

Met zijn Nobelprijs voor de Chemie zette Ben Feringa Groningen nog steviger op de kaart als onderwijsstad, City of Talent en 'smart city'. Ons kansenbeleid is de pijler onder een stabiele positieve ontwikkeling van de prestaties van leerlingen in onze stad. Nieuwe initiatieven in het onderwijs ondersteunden we via de onderwijsateliers en op die manier stimuleerden we de onderlinge samenwerking tussen de verschillende onderwijspartners. De stad is veiliger geworden, zowel gelet op de beleving van de bezoekers als op het aantal geregistreerde geweldsdelicten en woninginbraken.

Aangekondigde beleidsvisies op tal van terreinen stelden we vast. Denkt u bijvoorbeeld aan het meerjarenprogramma Sport en Bewegen, Cultuurnota 2017-2020 en de toekomstvisie A-Kwartier.

We ontwikkelden slimme routes voor de fiets, bereidden de ombouw van de Zuidelijke Ringweg voor en we zagen het gebruik van het Openbaar Vervoer in de stad flink groeien. De druk en het vertrouwen op de woningmarkt neemt toe. We zetten in op nieuwbouw van onder meer extra wooneenheden voor jongeren, samen met particuliere beleggers en woningbouwcorporaties.

Met het energieprogramma hebben we een grote stap voorwaarts gezet. We verkenden samen met partners in stad en regio de route naar een energie-neutrale regio. We starten met het geothermieproject en staan aan de vooravond van grote opschaling van zonne-energieprojecten, terwijl ook Gresco resultaten boekt.

Tenslotte bouwden we (verder) aan een organisatie die kan meebewegen met ontwikkelingen in de samenleving. Dat deden we in de lijn en in het Shared Service Center (SSC). We groeien kleiner onder invloed van nieuwe ontwikkelingen zoals verplaatsing naar het Noordelijk Belasting Kantoor en Outsourcing ICT, of juist groter (Wij - Teams). We bereidden met succes de start van een gemeentelijk vastgoedbedrijf voor.

We sloten 2016 financieel positief af, voornamelijk doordat de uitvoering van projecten of beleid over de jaargrens heenloopt. Over de bestemming van het resultaat bij de rekening maakten wij met uw raad onlangs nieuwe afspraken. Op grond daarvan kan een deel van het resultaat beschikbaar blijven voor het oorspronkelijke bestedingsdoel, bijvoorbeeld als het gaat om meerjarige projecten. Ook zagen we kans om het tekort op de BUIG in 2017 terug te dringen en ons weerstandsvermogen verder te versterken.

Kortom, we boeken vooruitgang en bouwen verder aan de eerder ingezette koers.

Met vriendelijk groet,
Burgemeester en wethouders van de gemeente Groningen,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'P. den Oudsten', with a horizontal line underneath.

De burgemeester,
dr. P.E.J. (Peter) den Oudsten

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'P. Teesink', with a horizontal line underneath.

De secretaris,
drs. P.J.L.M. (Peter) Teesink

KERNGEGEVENS

Bedragen in euro's	Rekening	Begroting	Rekening
	2015	2016	2016
Sociaal			
Aantal inwoners			
Jongeren (0 t/m 19 jaar)	37.887	38.823	37.819
Middengroep (20 t/m 64 jaar)	139.024	139.064	139.670
Ouderen (65 jaar en ouder)	24.359	24.328	25.022
Leeftijd onbekend			121
Totaal	201.270	202.215	202.632
Aantal bijstandsgerechtigden (ultimo jaar)	10.096	10.100	10.338
Aantal gesubsidieerde banen	83		
Aantal WSW-ers iederz	1.129	1.149	1.053
Fysiek			
Oppervlakte gemeente (in ha.)	8.375	8.369	8.369
Waarvan binnenwater	458	458	458
Historisch stads- of dorpskern	112	112	112
Lengte van de wegen (in km.) binnen de gemeentegrens	607	605	607
Woonruimten	99.940	99.491	101.169
Financieel			
Totaal lasten	1.112.819.000	960.061.000	1.017.375.095
Totaal lasten per inwoner	5.529	4.748	5.021
Investeringen (excl. grondexploitatie)	60.948.000	42.964.000	84.114.000
Investeringen per inwoner	303	212	415
Opbrengst belastingen	70.967.000	73.496.000	73.430.000
Opbrengst belastingen per inwoner	353	363	362
Algemene Uitkering Gemeentefonds	439.296.000	443.556.000	453.884.064
Algemene Uitkering Gemeentefonds per inwoner	2.183	2.193	2.240
Personeel			
Totaal aantal FTE	2.945	2.885	2.787

PROGRAMMAVERANTWOORDING

PROGRAMMA'S

1. **Werk en inkomen**
2. **Economie en werkgelegenheid**
3. **Onderwijs**
4. **Welzijn gezondheid, zorg en vernieuwing sociaal Domein**
5. **Sport en bewegen**
6. **Cultuur**
7. **Verkeer**
8. **Wonen**
9. **Kwaliteit van de leefomgeving**
10. **Veiligheid**
11. **Stadhuis en Stadjer**
12. **College en Raad**
13. **Algemene inkomsten en post onvoorzien**
14. **Algemene ondersteuning**

PROGRAMMA 1 Werk en inkomen

In het programma Werk en inkomen richten we ons vooral op mensen in de beroepsbevolking en hun gezinnen. En op jongeren die binnenkort op de arbeidsmarkt komen. Wij vinden dat iedereen die dat kan, ook zou moeten werken. Bij voorkeur in een betaalde baan. En anders als vrijwilliger, in een participatiebaan of activeringstraject. Aan Stadjes die er niet in slagen op eigen kracht een minimuminkomen te verwerven bieden we inkomensondersteuning.

Relevante beleidsnota's

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Een vertrouwd gezicht \(2016\)](#)

[Plan schuldhulpverlening 2016-2020 \(2016\)](#)

[Mee\(r\)doen in Stad \(2015\)](#)

[Invoering Participatiewet in de gemeente Groningen \(2014\)](#)

[Nota Maatschappelijke Participatie 'Meedoen maakt het verschil' \(2013\)](#)

[Beleidsplan vernieuwing sociaal domein \(2014\)](#)

[Met elkaar, voor elkaar \(2014\)](#)

[Dienstverlening Werk & Participatie \(2013\)](#)

[Re\) -visie zicht op werk & participatie in Stad \(2012\)](#)

[Grensverleggend aan het werk! Met een blik op de regio, kadernota arbeidsmarktbeleid \(2011\)](#)

[Beleidsplan Schuldhulpverlening Gemeente Groningen 2012 – 2015 \(2012\)](#)

[Perspectief, actieplan tegen de armoede \(2014\)](#)

[Handhavingsbeleidsplan sociale zekerheid 2014 \(2014\)](#)

Belangrijke resultaten 2016

In 2016 hebben we meer mensen op weg kunnen helpen richting een stage of een baan dan beoogd. We hebben onze samenwerking met de partners in de arbeidsmarktregio verder versterkt. Dit heeft geleid tot mooie resultaten. Zowel in de aanpak van kwetsbare jongeren, op het gebied van SROI als de afspraakbanen. Tot en met augustus 2016 hadden we in onze arbeidsmarktregio al 1.740 afspraakbanen gerealiseerd. Dit is 800 meer dan het beoogde aantal van 935. In 2016 hebben we 17 nieuwe beschutte werkplekken gerealiseerd. Daarnaast zitten er nog 17 personen in het voortraject. Dit aantal is lager dan we als doelstelling hadden opgenomen. Landelijk gezien doen we het echter goed.

In 2016 hebben we onze dienstverlening op het gebied van maatschappelijk participatie geëvalueerd. Op basis hiervan hebben we een aantal bijstellingen gedaan. We hebben meer ingezet op de begeleiding van de deelnemers en op scholing.

Eind 2016 bedroeg het aantal bijstandsdossiers 10.338. Dit is een stijging van 242 ten opzichte van eind 2015. Dit komt hoofdzakelijk door de instroom van statushouders, hetgeen bij het opstellen van de begroting niet was meegenomen, maar ook door de instroom van nieuwe doelgroepen (mensen met een arbeidsbeperking). Het aantal bijstandsdossiers nam weliswaar licht toe, maar steekt gunstig af bij de landelijke tendens. Het percentage uitkeringsaanvragen dat we binnen 8 weken hebben afgehandeld is in 2016 met 3% gestegen naar 92%. De tevredenheid van deelnemers en gebruikers van onze armoedeprojecten is groot. Daarnaast hebben de acties die we hebben ondernomen om de bekendheid van minimaprojecten te vergroten, succes gehad.

In 2016 hebben we verdere stappen gezet in aanbieden van onze dienstverlening in de wijken. We zijn in 3 wijken met een pilot schuldhulpverlening gestart. In deze pilot is een consulent schuldhulpverlening 2 dagen per week werkzaam als specialist in het WIJ-team. Deze consulent helpt mensen in de wijk bij het voorbereiden van de aanvraag voor schuldhulpverlening. Indien nodig gaan de medewerkers van de GKB mee op huisbezoek, adviseren ze over de inzet van vrijwilligers en fungeren ze als vraagbaak in de wijk. Sinds april is er in alle WIJ-teams een medewerker Inkomen een paar dagen in de week werkzaam als specialist. In alle WIJ-teams kunnen

mensen nu terecht om bijzondere bijstand aan te vragen en bereiden we samen met hen de aanvraag voor levensonderhoud voor. Daarnaast kunnen mensen terecht op het financieel spreekuur. Indien nodig gaat de medewerker Inkomen mee op huisbezoek.

We willen meer keuzevrijheid, eigen regie en maatwerk voor bijstandsgerechtigden. Met vertrouwen en een positieve benadering van bijstandsgerechtigden kunnen we mensen beter ondersteunen richting werk, participatie of een verbeterd welzijn. In 2016 hebben we onze visie op inkomensdienstverlening 'Een vertrouwd gezicht' vastgesteld waarmee we aansluiten bij deze uitgangspunten. In 2016 hebben we met succes gelobbyd bij het Rijk voor experimenteerruimte binnen de bijstand. We willen kijken of we mensen sneller richting werk, meedoen of een verbeterd welzijn kunnen helpen als ze meer eigen regie en maatwerk krijgen. Onder voorbehoud van definitieve toestemming van het Rijk gaan we in 2017 van start met Bijstand op maat. We hebben de pilot Innovatie Schuldhulpverlening (Goede Gieren) en Parttime ondernemen voortgezet. Op het gebied van werk maken we sinds 2016 gebruik van Zelf aan het werk. Een innovatieve manier om vraag en aanbod te matchen. Daarnaast zijn we in 2016 gestart met het project Werk op Kop. Een wijziging in onze dienstverlening, die inhoudt dat we eerst met mensen praten over werk en daarna pas over de uitkering. Tenslotte hebben we in 2016 een tweetal coöperaties ondersteund (Mooie Boel 050 en Jasmijn Zorgt). Via deze coöperaties krijgen vrouwen de kans om hun talenten in te zetten en hun vaardigheden te ontwikkelen.

Deelprogramma 1.1: Werk en activering

Bestaanszekerheid en maatschappelijke participatie bereiken we het beste via (betaald) werk. (Betaald) werk draagt in belangrijke mate bij aan persoonlijk geluk. Als gemeente hebben we een beperkte invloed op het aanbod van geschikte banen en de werking van de arbeidsmarkt. Via ons [programma economie en werkgelegenheid](#) werken we aan het behouden en creëren van voldoende werkgelegenheid.

In dit deelprogramma Werk en activering richten we ons op mensen die er niet in slagen op eigen kracht een plek op de arbeidsmarkt te vinden. Dat kan komen door het functioneren van de arbeidsmarkt zelf (Beleidsveld Arbeidsmarktbeleid), maar er kunnen ook persoonlijke oorzaken zijn (Beleidsvelden Werk en activering, Maatschappelijke participatie).

We willen dat iedere Stadger die dat kan actief is. In een baan, als vrijwilliger of op een andere manier.

Beleidsvelden

- Regionaal arbeidsmarktbeleid
- Werk
- Maatschappelijke Participatie

Effectindicatoren

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal bijstandsuitkeringen	10.096	10.100	10.338

1.1.1 Regionaal arbeidsmarktbeleid

Op een goed werkende arbeidsmarkt zijn vraag en aanbod met elkaar in balans, nu en in de toekomst. De verantwoordelijkheid daarvoor ligt vooral bij werkgevers, werknemersorganisaties en onderwijsinstellingen. Als gemeente zien wij voor onszelf ook een rol als actieve initiatiefnemer en ondersteuner van de samenwerking

tussen deze (sociale) partners. Wij richten ons arbeidsmarktbeleid zowel op de stad (Nieuwe aanpak arbeidsmarktbeleid) als op de regio (arbeidsmarktregio Werk In Zicht).

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Realisatie 2015	Beoogd 2016	Realisatie 2016
Aantal plaatsingen door brancheteams	597	550	815
Aantal plaatsingen of plekken gerealiseerd door SROI in arbeidsmarktregio	825	550	622
Aantal gerealiseerde afspraakbanen in arbeidsmarktregio	-	935	1.740

Wat wilden we bereiken in 2016?

De ontwikkeling van de werkgelegenheid is één van onze belangrijkste opgaven voor de komende jaren. Om een stad te kunnen zijn waar iedereen meedoet en waar iedereen tot zijn recht komt is het belangrijk dat we zo veel mogelijk mensen perspectief bieden op regulier werk. Om hieraan uitvoering te geven werken wij binnen de arbeidsmarktregio Werk In Zicht intensief samen met onderwijsinstellingen, vakbonden, werkgeversorganisaties en dienstverleners. Tevens zijn we in 2016 gestart met de ontwikkeling van de Nieuwe aanpak arbeidsmarktbeleid. Hiermee werken we aan de inclusieve arbeidsmarkt die ook kansen biedt aan kwetsbare jongeren (tegengaan jeugdwerkloosheid), mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt, vijftig plussers en mensen met een migratie achtergrond (diversiteit).

De doelen voor 2016 waren gericht op het realiseren van een beter functionerende regionale arbeidsmarkt met meer banen, meer mensen die vanuit een uitkeringssituatie aan de slag gaan en jongeren die beter toegerust zijn voor de arbeidsmarkt.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Ondersteunen en ontzorgen van werkgevers;
- Stimuleren van Maatschappelijk Betrokken (Sociaal) Ondernemen;
- Ondersteunen en toepassen van Social Return on Investment (SROI);
- Kansen benutten in kansrijke sectoren en bij aardbevings-herstel/versterking;
- Mensen aan een reguliere baan helpen via regionaal Werkbedrijf 'Werk in Zicht'.

Conclusie

De samenwerking met relevante partners in de arbeidsmarktregio is in 2016 verder versterkt. Mede daardoor zijn we erin geslaagd kwetsbare jongeren beter in beeld te krijgen en richting werk te helpen.

Om werkzoekende jongeren zonder startkwalificatie richting onderwijs en werk te leiden (afhankelijk van wat passend en wenselijk is voor de jongere), is binnen het project 'Samen naar een werkende toekomst' ingezet op de onderstaande doelen:

- Jongeren matchen op werk;
- Versterken van de samenwerking tussen Werk, UWV en RMC (Werk/Onderwijs);
- Jongeren die buiten beeld zijn weer in beeld krijgen.

Daarnaast is stevig ingezet op het thema Sociaal Ondernemen en Social Return on Investment. Sociaal ondernemen en SROI bieden kansen voor het creëren van werkgelegenheid voor de kwetsbare doelgroepen die centraal staan in ons arbeidsmarktbeleid. Wij werkten dan ook mee aan de realisatie van de Social Impact Day op 9 november 2016 dat als doel had sociaal ondernemen in Noord-Nederland te versnellen. De doelstelling voor het social returnbeleid in 2016 was het realiseren van 550 plaatsingen. Met 622 plaatsingen is die doelstelling

behaald. De kandidaten komen uit verschillende doelgroepen: 192 uit de P-wet, 112 uit de WW, 66 niet-uitkeringsgerechtigden, 173 uit de WSW en 4 met een Wajonguitkering. Er zijn 47 stageplekken en 18 BBL-plekken gerealiseerd, met name voor jongeren. Er is een Regionaal Coördinatiepunt Social Return opgezet. Hiermee realiseerden we een uniform uitvoeringsbeleid voor ondernemers in Noord-Nederland wat positieve gevolgen heeft gehad voor ondernemers en kandidaten.

In 2013 is in een akkoord tussen werkgevers, werknemers en overheid afgesproken om binnen tien jaar 125.000 banen voor mensen met een arbeidsbeperking te creëren in het bedrijfsleven (100.000) en bij de overheid (25.000). Per arbeidsmarktregio maken gemeenten, UWV en sociale partners afspraken over de manier waarop ze de afspraakbanen gaan realiseren. In onze arbeidsmarktregio (Groningen/ Noord-Drenthe) doen we dit in het samenwerkingsverband Werk in Zicht. In november 2014 is als doelstelling geformuleerd om in de arbeidsmarktregio voor het einde van 2016 minimaal 935 afspraakbanen te realiseren. Tot en met augustus 2016 zijn in de arbeidsmarktregio 1.740 afspraakbanen gerealiseerd. Dat zijn er ruim 800 meer dan het streefcijfer van 935.

De gemeente Groningen heeft zich als werkgever ten doel gesteld om in een periode van 10 jaar ruim 100 afspraakbanen voor arbeidsgehandicapten te realiseren. Eind 2016 ligt het totaal aantal gerealiseerde afspraakbanen bij de gemeente op 36. Dit is tien meer dan beoogd.

Onze doelstelling op het gebied van de plaatsingen door de brancheteams hebben we ruimschoots gehaald. Meer dan in het verleden hebben we ook kandidaten van het UWV en andere gemeenten geplaatst. Deze goede resultaten zijn het gevolg van samenwerking in de regio, betere samenwerking met uitzendbureaus en de aantrekkende economie. Daarnaast hebben we ook meer dan in het verleden ingezet op parttime inkomsten.

1.1.2 Werk

Wij willen iedere werkzoekende die dat nodig heeft zowel actief maar ook passend bij zijn of haar persoonlijke omstandigheden ondersteunen op weg naar (betaald) werk. Mensen die niet op eigen kracht betaald werk vinden, ondersteunen we volgens de Participatiewet en de Wet Sociale werkvoorziening (Wsw).

We onderscheiden de volgende groepen:

- Mensen waarvan we verwachten dat ze relatief gemakkelijk aan het werk komen. Die ondersteunen we op afstand en allemaal op dezelfde manier;
- Mensen die niet op eigen kracht een reguliere baan kunnen vinden of uitoefenen, bieden we individuele begeleiding en helpen we aan (aangepast/begeleid) werk;
- Mensen die niet in een normaal arbeidsritme kunnen functioneren, begeleiden we naar maatschappelijke deelname of beschut werk;
- Jongeren zonder startkwalificatie leiden we, als dat mogelijk is, terug naar school. Zie ook het deelprogramma '[Voorkomen schooluitval](#)' in het programma Onderwijs.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Realisatie 2015	Beoogd 2016	Realisatie 2016
Uitstroom naar regulier werk	1.117	1.000	1072
Gedetacheerd*	806	770	782
Werkzaam op een begeleid werken plek	164	160	139

*Intern gedetacheerd, extern gedetacheerd en ondersteunend personeel.

Wat wilden we bereiken in 2016?

In 2016 wilden we bereiken:

- Uitstroom van 1000 mensen vanuit de bijstand naar regulier werk;
- Detachering van 770 SW-medewerkers via iederz;
- 160 mensen werkzaam op een begeleid werken plek.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

De onderstaande activiteiten zijn hiervoor uitgevoerd:

- Inzet van e-dienstverlening;
- Ondersteuning van werkzoekenden via het Centrum naar werk;
- Inzet van werkervaringsplaatsen/uitstroombanen;
- Samenwerking met uitzendbureaus;
- Detachering van SW-medewerkers bij reguliere bedrijven (via iederz);
- Het begeleiden van medewerkers op een 'begeleid werken plek' bij reguliere werkgevers.
- Vernieuwingen in de dienstverlening zoals Werk op Kop en Zelf aan het Werk.

Conclusie

In 2016 zijn er 1072 mensen naar regulier werk uitgestroomd. Dit is hoger dan onze doelstelling. Daarnaast zijn er ook mensen parttime aan het werk gegaan. Via parttime ondernemen of in loondienst. De verwachting was dat het aantal gedetacheerden via natuurlijk verloop zou dalen tot 770. We zijn iets hoger uitgekomen (782). Het aantal mensen op een begeleid werken plek daarentegen is sneller gedaald dan verwacht. Dit komt onder andere doordat een aantal mensen van Begeleid Werken naar detacheringen is over gegaan.

1.1.3 Maatschappelijke participatie

Ook als je niet (betaald) kunt werken, is het belangrijk actief te zijn in de samenleving en iets voor een ander te betekenen. Dat kan door deel te nemen aan maatschappelijke activiteiten in de wijk of actief te zijn als vrijwilliger. Dat kunnen ook eerste stappen zijn (terug) naar de arbeidsmarkt. Maatschappelijke participatie vindt in de praktijk plaats bij maatschappelijke organisaties en verenigingen. Als gemeente proberen we maatschappelijke organisaties hierin te stimuleren. We bemiddelen en subsidiëren. We zoeken de verbinding met andere doelgroepen en beleidsterreinen.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Realisatie 2015	Beoogd 2016	Realisatie 2016
Aantal mensen dat actief is op een Participatie baan	289	500	400
Aantal beschutte werkplekken (SW)	437	400	399
Aantal beschutte werkplekken nieuw (Participatie wet)	0	50	17

Wat wilden we bereiken in 2016?

Doel van Maatschappelijke participatie is om mensen met een bijstandsuitkering met een afstand tot de arbeidsmarkt te activeren door Participatie-banen aan te bieden, wijkactiviteiten, ondersteuning en scholing.

Bij het project Kansen in Kaart gaan we in gesprek met mensen om hun potentieel in kaart te brengen en hen de mogelijkheden om maatschappelijk actief te worden voor te houden.

We organiseren beschutte werkplekken voor mensen met een lichamelijke, verstandelijke of psychische beperking. Het gaat om een groep mensen die intensieve begeleiding op de werkplek nodig heeft. Dit kunnen we niet verwachten van een reguliere werkgever.

Het aantal beschutte werkplekken onder de SW daalt door natuurlijk verloop naar 400 eind 2016. Het aantal medewerkers nieuw beschermt onder de Participatie-wet neemt met 25 per jaar toe. We verwachtten dat er eind 2016 50 inwoners werken in een nieuw beschermt baan.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Participatiebanen en wijkactiviteiten: Hiervoor hebben we:

- Een tevredenheidsonderzoek onder deelnemers op participatiebanen, deelnemers wijkactiviteiten en vrijwilligers uitgevoerd;
- Een minisymposium georganiseerd over wijkactiviteiten, en verdiepende panelgesprekken georganiseerd met aanbieders en met vertegenwoordigers gebieds- en WIJ-teams;
- Het aantal coaches meedoen uitgebreid van 6 naar 9 fte. Zij ondersteunen en begeleiden deelnemers;
- Scholingsmogelijkheden verruimd, en meer aandacht voor passend vervolg (maatwerk);
- Uitvoering Pr-offensief met voorlichting aan maatschappelijke organisaties en WIJ-teams rond participatiebanen en vrijwilligerswerk, en via gemeentelijke website, Kansen in Kaart en Link050;
- Een succesvolle pilot uitgevoerd met mensen die zelf op zoek mochten gaan naar een participatiebaan.

Kansen in Kaart (Cijfers over oktober 2015 - juli 2016)

- Van de 1.427 benaderde personen hebben we 877 mensen gesproken;
- Van hen waren 325 mensen al maatschappelijk actief;
- Na gesprekken zijn 102 mensen actief worden;
- Deelnemers zelf zijn erg tevreden over de open gespreksvoering en de ondersteuning.

Beschut

In 2016 lag de focus op het op gang brengen van de instroom nieuw beschermt. Hiervoor hebben we de volgende acties ondernomen:

- Een nieuw instroomproces ontwikkeld en geïmplementeerd;
- Een belangrijk onderdeel van het nieuwe instroomproces is het leggen van nieuwe verbindingen met het Pro-Vso onderwijs. Daarnaast is de verbinding gelegd met andere instroomkanalen, zoals het werkplein en de WIJ-teams;
- Er zijn werkafspraken gemaakt met het UWV;
- Consulents zijn getraind in de nieuwe werkwijze van het UWV.

Conclusie

Participatiebanen en wijkactiviteiten:

We hebben de 'producten' geëvalueerd met deelnemers, aanbieders en collega's in de gebieden. Op hoofdlijnen was er grote tevredenheid. Wel hebben we op basis van de bevindingen en andere analyse besloten om in 2017 te stoppen met de tijdelijke functie van participatiewerker, en hebben we meer ingezet op de begeleiding van deelnemers en scholing. We zetten meer dan voorheen activerend en motiverend karakter van ons aanbod, en inpassing in de nieuwe wijkstructuren.

Kansen in Kaart

De mensen die we bezoeken zijn zeer tevreden over de open gespreksvoering over hun leefsituatie. Het is een succesvolle, motiverende methode die navolging verdient in de reguliere dienstverlening van de directie Werk, Inkomen en Maatschappelijke Participatie. We sluiten aan op de energie van mensen en hun talenten, waardoor ze eerder actief worden. Het lukt ook steeds beter om mensen in beeld te krijgen *en* te houden.

Beschut:

In 2016 is het aantal medewerkers beschut onder de SW gestaag afgenomen door natuurlijke uitstroom. De instroom nieuw beschut komt op gang. In 2016 zijn er 17 mensen ingestroomd en zitten er 17 mensen in het voortraject (inclusief 2 mensen uit de gemeente Ten Boer). Het streefcijfer nieuw beschut blijft vooralsnog achter bij de doelstelling.

Deelprogramma 1.2: Inkomen en armoedebestrijding

Voortdurende financiële zorgen vormen een ernstige belemmering bij het deelnemen aan de samenleving. Met het deelprogramma Inkomen nemen we deze belemmeringen voor de doelgroepen weg. Dat doen we via het verstrekken van uitkeringen (Participatie-wet, IOAW, IOAZ, Bbz, BUIG) en met aanvullende financiële ondersteuning via ons armoede- en minimabeleid. Aan Stadgers met problematische schulden bieden we schuldhelpverlening. In het contact met de cliënten is vertrouwen het uitgangspunt. Wel zien we toe op naleving van regels en voorwaarden.

Beleidsvelden

- Uitkeringen
- Armoede en minimabeleid
- Handhaving
- Schuldhelpverlening

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator	Behaald 2015	Beoogd 2016	2016 Behaald
Aantal bijstandsuitkeringen	10.096	10.100	10.338

1.2.1 Uitkeringen

We verstrekken uitkeringen op grond van de Participatie-wet, de IOAW, de IOAZ en de Bbz aan burgers die er recht op hebben. Dat doen we tijdig en correct. We informeren betrokkenen actief en duidelijk over de regels en voorwaarden. Tevens verstrekken we vergoedingen/tegemoetkomingen in de kosten van kinderopvang aan deelnemers aan re-integratietrajecten of op grond van sociaal-medische indicatie.

We willen dat iedereen die er recht op heeft op tijd een uitkering ontvangt. Hiervoor geldt een wettelijke termijn van 8 weken. Als norm voor rechtmatigheid geldt landelijk een foutpercentage van maximaal 1%.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator	Realisatie 2015	Beoogd 2016	Realisatie 2016
%aanvragen uitkering dat binnen 8 weken is afgehandeld	89%	100%	92%
Foutpercentage verstrekte uitkeringen	0.53%	<1%	0,13%

Wat wilden we bereiken in 2016?

Het streven is om aanvragen voor uitkeringen voor 100% binnen 8 weken af te handelen. Er zullen altijd situaties zijn waarin het niet lukt om het recht op een uitkering binnen 8 weken vast te stellen. Dat betreft situaties waarbij de termijn door de aanvrager zelf wordt overschreden doordat hij niet op tijd gevraagde aanvullende informatie om het recht op een uitkering vast te stellen, aanlevert.

Als norm voor de rechtmatigheid volgen we de landelijke norm van maximaal 1% fout. Overschrijding van deze norm leidt tot financiële risico's voor de gemeente.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Uitkeringen rechtmatig en tijdig (binnen 8 weken) verstrekken;
- Vergoeden eigen bijdrage/tegemoetkomen kosten kinderopvang.

Conclusie

Ons streven is om 100% van de aanvragen binnen de termijn van 8 weken af te handelen. Het percentage over 2016 is 92%. Dit is een stijging ten opzichte van geheel 2015 (89%). Voor wat betreft de rechtmatigheid van de uitkeringen voldoen we nog steeds aan de landelijke norm.

1.2.2 Armoede en minimabeleid

We willen dat niemand in Groningen armoede lijdt. Rondkomen met een inkomen op of net boven het minimum is lastig. Met ons armoede- en minimabeleid ondersteunen we mensen die in armoede leven. Dat doen we met aanvullende financiële ondersteuning (vangnet). Dit combineren we met begeleiding waarbij mensen weer regie krijgen over hun eigen situatie (vliegwiel). We werken intensief samen met maatschappelijke partners en bedrijven (verbinding).

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Realisatie 2015	Beoogd 2016	Realisatie 2016
Aantal toegekende aanvragen bijzondere bijstand	5.766	Stabiel	6.470
Waarvan in het kader van de witgoedregeling	767	Stabiel	882
Aantal verstrekte individuele inkomensvoetstukken (voorheen LDT's)	4.360	Stabiel	4.588
Aantal gehonoreerde vergoedingen ouderbijdrage schoolfonds (schooljaar)	2.236	Stabiel	2.117
Aantal deelnemers collectieve zorgverzekering	Lichte daling	Stabiel	Lichte daling
Aantal ondersteunings-contacten dat tot stand komt binnen de projecten/overige activiteiten van het armoedebeleid	-	25.000	26.500

Wat wilden we bereiken in 2016?

Minimaregelingen

- Het was de verwachting dat het aantal toegekende aanvragen bijzondere bijstand stabiel zou blijven ten opzichte van 2015. Toen bedroeg dit 5.766. Er is dus sprake van een stijging van 12%.
- In 2016 zijn er 882 aanvragen voor de witgoedregeling toegekend. We verwachtten een stabiele lijn in de aantallen, maar in 2015 zijn er 767 aanvragen toegekend. We hebben 15% meer verstrekkingen gedaan dan in 2015.
- In 2016 zijn er 4.588 individuele inkomenstoelagen verstrekt. Het was de verwachting dat het aantal stabiel zou blijven ten aanzien van 2015, toen het aantal 4.360 bedroeg. Er is dus sprake van een lichte stijging.
- Over het schooljaar 2015/2016 zijn 2.117 vergoedingen ouderbijdrage schoolfonds verstrekt. Het was de verwachting dat het aantal stabiel zou blijven ten opzichte van 2015. In 2015 bedroeg het aantal 2.236. We hebben dus meer verstrekt dan verwacht.
- Bij het aantal deelnemers aan de collectieve verzekering zien we een lichte daling, terwijl we een stabiele ontwikkeling hadden verwacht.

Armoedeprojecten

We willen bereiken dat steeds meer mensen in armoede verlichting ondervinden van hun financiële nood en net als anderen kunnen meedoen in de samenleving, en zo mogelijk een stap verder komen. De bewustwording van armoede als maatschappelijke vraagstuk wordt gestimuleerd en we leggen verbinding met allerlei maatschappelijke organisaties om tot initiatieven te komen. Het bereik aan de deelname aan projecten en voorzieningen wordt vergroot.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben:

- Bekendheid met ondersteuningsmogelijkheden en -regelingen vergroot; toegang verbeterd;
- Mensen ondersteunt en gestimuleerd zichzelf en anderen te helpen;
- Initiatieven uit de samenleving gefaciliteerd.

Armoedeprojecten (niet uitputtend)

- Geïnvesteed in contacten met ondernemers, onderwijsinstellingen, en projectuitvoerders;
- De bekendheid van armoederegelingen en voorzieningen vergroot;
- Trainingen Armoede dichtbij verzorgd aan 300 professionals om armoedesignalen te herkennen;
- Het gebruiksgemak en de bekendheid van de Stadspas vergroot, en de administratieve last teruggebracht doordat de Stadspas steeds vaker geldt als inkomenstoets;
- Contacten gelegd met WIJ-teams en gebiedsteams over afstemming en deskundigheidsbevordering;
- Een afwegingskader ontwikkeld om tot een goede afweging te komen over nut en noodzaak van projecten;
- Het accent op kinderen, jongeren en gezinnen verder aangescherpt, mede met het oog op de nieuwe kindmiddelen die we per 1 januari 2017 ontvangen van het Rijk.
- Nieuwe projecten opgepakt, zoals het beschikbaar stellen van bonnen voor speelgoed en kleding;
- Een klanttevredenheidsonderzoek uitgevoerd onder deelnemers aan projecten en gebruikers van voorzieningen.

Conclusie

Minimaregelingen

De kosten voor de bijzondere bijstand zijn hoger uitgevallen dan begroot. Dit komt onder andere door de toegenomen kosten voor bewindvoering en de kosten voor aanvullende bijstand aan jongeren onder de 21 jaar.

Ook het gebruik van de witgoedregeling en de individuele inkomenstoeslag is gestegen. De vergoeding ouderbijdrage schoolfonds en het aantal deelnemers aan de collectieve zorgverzekering zijn licht gedaald. We hebben de bekendheid en toegankelijkheid van de minimaregelingen vergroot. Dit hebben we onder andere gedaan door de inzet van het Serviceteam en brugfunctionarissen.

Armoedeprojecten

De tevredenheid van gebruikers en deelnemers is zeer groot. Armoede als maatschappelijk vraagstuk is beter op de kaart gezet, zowel bij burgers, maatschappelijke organisaties als ambtelijke collega's. Een betere informatievoorziening heeft geleid tot meer vraag bij diverse projecten en voorzieningen. Het aantal houders van de Stadspas is in 1 jaar gestegen van 8.000 naar 13.000. Ook worden er steeds meer voorzieningen aan gekoppeld. De ambtelijke projectgroep heeft zich ontwikkeld tot een expertiseteam. De inzet van ervaringsdeskundigen blijkt goed te werken.

1.2.3 Handhaving

Het centrale doel van de afdeling Handhaving is het bevorderen van maximale naleving. Dit wil zeggen dat wij willen bereiken dat zo min mogelijk klanten een uitkering ontvangen waar zij geen recht op hebben. De nadruk ligt daarbij op preventie, pakkans en het terugdringen van de bijstandsuitgaven.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Realisatie 2015	Beoogd 2016	Realisatie 2016
Aantal beëindigde uitkeringen	399	daling	222
Aantal opgelegde boetes	430	daling	306
% toegekende uitkeringen	62%	< 63%	62%

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden maximale naleving en nalevingsbereidheid van wetten en regels. We verwachtten dat er in 2016 minder dan 63% van de uitkeringsaanvragen worden toegekend. Omdat we in 2015 incidenteel extra handhavingscapaciteit hebben ingehuurd voor een grootschalige screening op rechtmatigheid verwachtten wij dat in 2016 minder uitkeringen beëindigd worden en minder boetes worden opgelegd

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Strenge controle aan de poort;
- Voorlichting over regels en sancties gegeven;
- Fraude-alertheid binnen de organisatie door middel van coaching medewerkers bevorderd;
- Themacontroles;

Conclusie

Het aantal beëindigde uitkeringen is volgens verwachting gedaald. Alle signalen die daartoe aanleiding gaven zijn onderzocht. De kwaliteit van de signalen is wel toegenomen. Ten opzichte van 2015 hebben we 4% meer beëindigingen uit onze onderzoeken gerealiseerd.

Het aantal boetes is volgens verwachting gedaald. Hier bovenop hebben we het laatste kwartaal nog wat boetebesluiten laten liggen omdat we een efficiëntere werkwijze aan het implementeren zijn. Inmiddels zijn we deze opgelopen achterstand aan het wegwerken.

Door het blijven inzetten op coaching van medewerkers hebben we de preventiequote van de instroom verhoogd naar 38%. De gepleegde inzet op dit onderdeel heeft ertoe geleid dat de preventiequote zich nu

stabiliseert zo rond de 38%. Overigens heeft dit niet tot negatieve gevolgen voor het aantal bezwaarschriften of klachten geleid.

1.2.4 Schuldhulpverlening

Problematische schulden ontnemen mensen elk perspectief. Via de Groningse Kredietbank (GKB) bieden we alomvattende schuldhulpverlening: we zoeken naar een oplossing voor de financiële problemen en tegelijk pakken we de oorzaken aan. Ook proberen we te voorkomen dat er (opnieuw) schulden ontstaan door preventie en nazorg. We werken intensief samen met WIJ-teams, maatschappelijke partners en relevante schuldeisers.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Realisatie 2015	Beoogd 2016	Realisatie 2016
Aantal aanmeldingen schuldhulpverlening	2.026	2.100	2.201
Aantal inschrijvingen schuldregeling	464	400	528
Aantal klanten in budgetbeheer	2.379	2.400	2.502
Aantal klanten in beschermingsbewind	749	800	798
Aantal aanvragen sociale kredieten	1.034	1.050	812

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden schuldhulpverlening bieden aan burgers die dat nodig hadden. In 2016 wilden we (problematische) schuldsituaties van burgers stabiliseren en zo veel mogelijk oplossen. Daarnaast wilden we blijven inzetten op het voorkomen van schulden bij burgers (preventie) en het bevorderen van hun financiële zelfredzaamheid. Verder wilden we de kwaliteit van onze dienstverlening borgen door te voldoen aan de door de koepelorganisatie NVVK en de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening gestelde eisen. We streefden er naar om voor onze burgers die dat nodig hadden zoveel mogelijk als gemeente zelf het beschermingsbewind uit te voeren.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Uitvoeren schuldhulpverlening GKB;
- Preventie-activiteiten, samen met scholen, vrijwilligers en maatschappelijke instellingen;
- Met preventie-activiteiten aansluiten bij de wijkgerichte aanpak;
- Kijken naar creatieve en alternatieve mogelijkheden voor afbetaling van schulden;
- Communiceren via nieuwe ICT-programma's en een webportaal;
- Zo veel mogelijk combineren van re-integratie en schuldhulpverlening.

Conclusie

De GKB heeft burgers met financiële problemen geholpen met gerichte informatie, advies, bemiddeling, cursus of crisisinterventie. Burgers met achterliggende (psychosociale) problematiek hebben we voor zover nodig doorverwezen naar het maatschappelijk werk of de hulpverlening. Indien burgers werden geïndiceerd voor een schuldregeling (schuldbemiddeling of saneringskrediet), budgetbeheer, duurzame financiële dienstverlening, budget-coaching of beschermingsbewind werden ze doorgeleid naar de backoffice van de GKB. Verder hebben we voor jongeren met schulden de eurocoach en het jongerenkrediet ingezet. De GKB werkte samen met én in de WIJ-teams, waardoor burgers eerder hulp zochten en voor nieuwe klanten vaak slechts één aanmeldgesprek voldoende was. Het aantal aanmeldingen voor schuldhulp is licht gestegen. We hebben ondanks de steeds complexer wordende dossiers meer trajecten voor budgetbeheer en schuldregeling kunnen opstarten. We hebben 700 burgers in beschermingsbewind en voor 98 burgers is er een aanvraag ingediend. De afhandelingstermijnen bij de rechtbank zijn echter lang. We hebben minder sociale kredieten verstrekt, met

name omdat nieuwkomers vanaf medio 2016 niet meer via een lening van de GKB maar via leenbijstand hun woninginrichting vergoed krijgen.

We poogden schulden bij burgers te voorkomen en hun financiële vaardigheid te bevorderen. We zochten daarbij de samenwerking met scholen, vrijwilligers, maatschappelijke en hulpinstellingen, maar ook met schuldeisers zoals deurwaarders en woningcorporaties. We hebben veel aandacht geschonken aan de inbedding van financiële educatie in het onderwijs (in brede zin: van basis- tot universitair onderwijs) en de ontwikkeling van nieuwe methodieken.

We sloten zoveel mogelijk aan bij de wijkgerichte aanpak bij ons aanbod van producten als informatie en advies en preventie-activiteiten. De consultants van de GKB werkten samen met én in de WIJ-teams, onder andere door middel van fysieke aanwezigheid in de wijk en vaste contactpersonen.

We hebben de pilot Innovatie schuldhulpverlening voortgezet. Door een innovatieve en alternatieve omgang met schuldproblematiek en door te vertrekken vanuit een integrale kosten-baten analyse, wilden we aanvullende oplossingen mogelijk maken. We bekeken hoe de burger met schuldproblemen (al dan niet met behulp van zijn sociale netwerk) greep kon krijgen op het eigen leven. Het ging er daarbij om dat het nemen van initiatief door de burger (gedragsverandering) moest lonen, ook op de korte termijn. Voorop stond het handelen vanuit het eigen maatwerkplan van de burger. In 2017 evalueren we de pilot.

Om de klanten en samenwerkingspartners sneller en beter te bedienen hebben we ingezet op ICT-programma's als digitale communicatie met schuldeisers en een webportaal voor klanten die hierdoor beter inzicht krijgen in hun bankrekening. De telefonische bereikbaarheid hebben we verder verbeterd.

Schulden vormen een belemmering voor re-integratie en participatie van burgers. We hebben zoveel mogelijk re-integratie en schuldhulpverlening gecombineerd. Een tijdige gerichte verwijzing en warme overdracht van bijstandsgerechtigden met schuldproblemen door de afdelingen Inkomen en Werk naar de GKB was daarom een belangrijk aandachtspunt.

De vraag naar schuldhulpverlening is in 2016 iets toegenomen ten opzichte van 2015. Het aantal meldingen voor schuldhulp was groter onder meer in verband met de aanwezigheid van GKB-consultanten in een drietal WIJ-teams. De aantallen inschrijvingen voor een schuldregeling en budgetbeheertrajecten lagen hoger dan verwacht, onder andere door meer meldingen en succesvolle stabilisatie van financiële huishoudens. De vraag naar beschermingsbewind was groot. Dat was ook de voornaamste oorzaak van de stijging van de kosten bijzondere bijstand. Dat betrof echter vooral de vergoeding voor beschermingsbewind aan externe bewindvoerders. We onderzoeken welke maatregelen we kunnen nemen om grip te krijgen op de vaststelling van de noodzaak van beschermingsbewind. We willen bij burgers die beschermingsbewind nodig hebben dit als gemeente zelf uitvoeren. Het aantal klanten in beschermingsbewind bij de gemeente had hoger kunnen zijn als er geen (lange) afhandelingstermijn bij de rechtbank van de verzoeken zou bestaan. Het aantal sociale kredieten is gedaald met name omdat nieuwkomers vanaf medio 2016 niet meer via een lening van de GKB maar via leenbijstand hun woninginrichting vergoed krijgen. De druk op de schuldhulpverlening bleef groot vanwege de toegenomen complexiteit van dossiers (door een toename van multi-problematiek, grotere schuldenpakketten en meer klanten met een eigen woning). We hebben geen wachtlijsten laten ontstaan en ons gehouden aan de wettelijke normtijden.

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2016	Vershil
01.1 Werk en activering	72.462	78.692	73.287	5.405
01.2 Inkomen en armoedebestrijding	195.053	185.762	192.356	-6.594
Totaal Lasten	267.515	264.454	265.643	-1.189
01.1 Werk en activering	-27.412	-27.866	-27.176	-690
01.2 Inkomen en armoedebestrijding	-177.238	-154.556	-157.410	2.853
Totaal Baten	-204.650	-182.423	-184.586	2.163
Totaal Saldo voor bestemming	62.865	82.032	81.057	974
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	0	0	0	0
Totaal onttrekkingen	-10	-10	-10	0
Totaal saldo na bestemming	62.855	82.021	81.047	974

Financiële toelichtingen

Deelprogramma 1.1 Werk en activering	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	5.405	-690	4.715

Omzet SW detachering (N 554 duizend euro)

Binnen de uitvoering van de WSW onderscheiden we de onderdelen SW detachering en begeleid werken en SW beschut. De SW wordt langzaam afgebouwd. Dat zien we niet alleen terug in dalende aantallen SW medewerkers, maar ook in een dalende omzet bij gedetacheerden. Dit is het gevolg van het teruglopende aantal SW medewerkers dat is gedetacheerd. Per 1 december 2016 zijn dit er nog 703. Voor de vergoeding van de begeleidingskosten voor afspraakbanen verwachten we uit te komen op 162 duizend euro (op basis van gemiddeld 41 plaatsingen voor een heel jaar). De omzet neemt af en de inkomsten voor begeleiding nemen toe, resulterend in een nadelige afwijking van per saldo 554 duizend euro.

SW begeleid werken (V 233 duizend euro)

De kosten van begeleid werken dalen ten opzichte van de begroting met 230 duizend euro door de terugloop van het aantal personen waarvoor subsidie wordt verstrekt (begroot 160, stand per 31 december 139).

Bonus begeleid werken (V 330 duizend euro)

Van het Rijk is een stimuleringsbijdrage ontvangen over het jaar 2014. Hiermee was geen rekening gehouden in de begroting. Overigens is 2014 het laatste jaar waarover de bonus wordt vergoed.

Doelstelling van de bonus is om aangepaste werkgelegenheid te scheppen voor mensen die graag willen werken maar hiertoe onder normale omstandigheden niet in staat zijn.

Bedrijfsvoering SW beschut (V 793 duizend euro)

Bij de begroting is voor 350 duizend euro structureel extra beleid toegekend voor de verwachte knelpunten binnen de bedrijfsvoering van SW beschut. Door verschillende incidentele meevallers blijkt nu dat voor 2016 dit extra beleid niet nodig is geweest. Deze incidentele meevallers bestaan onder meer uit:

a. Omzet SW beschut minus de materiaalkosten (V 127 duizend euro)

Dit wordt vooral veroorzaakt door incidentele verkopen van voorraden en efficiencyvoordelen.

b. Bedrijfslasten (V 666 duizend euro)

Er zijn voordelen behaald op kapitaallasten, personeel, onderhoud en energie. De lagere kapitaal- en onderhoudslasten worden verklaard doordat er niet geïnvesteerd hoefde te worden in nieuwe activiteiten voor klanten en er meer in house werd ontwikkeld. Op personele lasten is minder uitgegeven door onder andere het niet inzetten van vacatures. Door de verkoop van een deel van de Peizerweg vallen de energielasten lager uit.

We brengen de effecten van het niet besteden van de extra beleidsmiddelen in beeld voor het jaar 2017 en verder.

Loonkostensubsidie (V 1 miljoen euro)

In de begroting zijn wij uitgegaan van gemiddeld 120 te verstrekken loonkostensubsidies voor een heel jaar. Het blijkt echter dat we in 2016 op een realisatie zitten van gemiddeld 45 geplaatste personen. Ultimo 2016 zitten er in 79 geplaatste personen op een afspraakbaan of nieuw beschermt. Daarmee valt ruim 1 miljoen euro vrij op dit budget. Tegenover deze vrijval staan de bijstandslasten van de klanten die we met inzet van een loonkostensubsidie bij een werkgever hadden kunnen plaatsen.

Loonkosten SW (N 215 duizend euro)

Het nadeel op de loonkosten SW wordt voor het grootste gedeelte veroorzaakt doordat minder uitstroom heeft plaatsgevonden dan verwacht. Daarnaast is ook een aantal begeleid werkers terug gestroomd naar de SW. Deze zijn niet in de berekening van de loonkosten SW meegenomen.

Projecten uit het P-budget (V 900 duizend euro)

Bijstand op maat (V 200 duizend euro)

De vrijval is een gevolg van de latere opstart van het project 'Bijstand op maat'. Hiervoor was in 2016 200 duizend euro gereserveerd.

Traject Zelfstandigen (V 200 duizend euro)

Daarnaast is er als gevolg van een te hoge inschatting van de uitgaven in de loop van het jaar nu sprake van een vrijval op de trajecten Zelfstandigen van bijna 200 duizend euro.

Participatiebanen (V 500 duizend euro)

Voor participatiebanen was het beschikbare budget van 2016 gebaseerd op maximaal 500 deelnemers. Bij de jaarrekening blijkt dat hiervan slechts 62% is gerealiseerd door minder instroom. Mensen nemen deel op vrijwillige basis. Participatiebanen zijn voor iedereen toegankelijk mits er aan de (lage) criteria wordt voldaan. Een analyse van de werkelijke instroom is hierdoor lastig te maken.

Regionaal werkbedrijf (V 472 duizend euro)

De invoering van de Participatiewet brengt met zich mee dat we mensen met een arbeidsbeperking zoveel mogelijk bij reguliere werkgevers aan het werk willen krijgen. Als arbeidsmarktregio Groningen zijn we verplicht te komen tot de vorming van een regionaal Werkbedrijf. Hoe die banen tot stand komen en hoe de koppeling wordt gemaakt tussen banen en werkzoekenden wordt geregeld in het Werkbedrijf. Onder een Werkbedrijf moet worden verstaan een bestuurlijk samenwerkingsverband van vertegenwoordigers van gemeenten, UWV en sociale partners (werkgevers(organisaties) en vakbonden. Als centrumgemeente voor de arbeidsmarktregio ontvangt Groningen voor de inrichting van het Werkbedrijf in totaal 1 miljoen euro, verdeeld over 2014, 2015 en 2016. Ruim de helft van dit geld is nu ingezet. De inrichting heeft een doorloop naar 2017 en verder.

Samenwerkingsverband WIZ (V 182 duizend euro)

Werk in Zicht (WIZ) is het regionaal samenwerkingsverband voor de arbeidsmarktregio Groningen. De regio bestaat uit 27 gemeenten uit Groningen, Noord-Drenthe en het UWV. De regio is opgedeeld in vier subregio's. Eén van de subregio's is Centraal. De stad Groningen maakt hiervan deel uit naast nog een aantal andere gemeenten in de directe omgeving. Gemeente Groningen is centrumgemeente voor regionale samenwerking en voor de subregio Centraal. Het samenwerkingsverband wordt ondersteund door team regio ondersteuning WIZ. De kosten voor dit team worden gefinancierd uit bijdragen van de deelnemers, ESF subsidie en bijdragen van derden (zoals provincie Groningen). In 2016 is het team opnieuw gepositioneerd. Niet alle regiomiddelen zijn besteed in 2016.

ESF-subsidies (V 656 duizend euro)

De gemeente Groningen is aangewezen als centrumgemeente voor het aanvragen van ESF-subsidies.

Dit houdt in dat wij ESF-subsidie aanvragen voor de regio Groningen en de kop van Drenthe. De vrijval op ontvangen en rechtmatig verantwoorde ESF-subsidie wordt zoveel als mogelijk weer ingezet ter dekking van projecten die ook weer in aanmerking kunnen komen voor Europese subsidie. In 2016 is een drietal subsidiabele projecten afgewikkeld, waaronder de versnellingsagenda en ESF jeugd 2 en 3. Per saldo resteert een vrijval van ruim 600 duizend euro.

Gesubsidieerde banen (V 89 duizend euro)

De omzet van mensen die zijn geplaatst op een gesubsidieerde baan bedraagt 130 duizend euro. De kosten van begeleiding bedragen 41 duizend euro. In de begroting is daar onvoldoende rekening mee gehouden. Het aantal gesubsidieerde banen loopt in de komende twee jaar terug naar nul.

Sectorplannen SW (V 385 duizend euro)

Landelijk zijn er middelen beschikbaar gesteld voor de innovatie en transformatie van de sociale werkvoorziening. Groningen heeft hiervoor als centrumgemeente van de arbeidsmarktregio in 2015 incidenteel 2,2 miljoen euro ontvangen. Op deze manier zijn er middelen beschikbaar om maatregelen te kunnen nemen die bijdragen aan de veranderde rol die SW organisaties spelen bij de uitvoering van de Participatiewet. Het grootste deel van het ontvangen bedrag is doorgegeven aan de SW organisaties in de regio.

Bijdrage Rijk (V 125 duizend euro)

We hebben een extra ontvangen ESF-subsidie van het Rijk.

Overige afwijkingen (V 319 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een voordeel van 319 duizend euro.

Deelprogramma 1.2 Inkomen en armoede bestrijding	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-6.594	2.853	-3.741

Buig (N 2,86 miljoen euro)

Het oorspronkelijk geraamde tekort op de BUIG (conform begroting) is 5,7 miljoen euro. Uit de jaarcijfers blijkt uiteindelijk dat het tekort 8,5 miljoen euro bedraagt. Dit is een verslechtering van het resultaat met 2,8 miljoen euro. Van dit nadeel heeft 2,3 miljoen euro betrekking op de uitkeringshoogte en 0,5 miljoen euro heeft betrekking op de grootte van het bestand. Het gemiddelde aantal klanten ligt ruim 30 personen hoger dan eerder aangenomen. Het belangrijkste deel van het tekort zit in de dalende terugvorderingen van klanten. Hierbij kunnen we een drietal categorieën onderscheiden:

- Vanwege aanpassing van wet- en regelgeving is de termijn voor verrekening van vorderingen met de uitkering verlengd van 3 naar 6 maand. Hierdoor kunnen meer terugvorderingen worden verrekend met de uitkering met als gevolg minder vorderingen (0,6 miljoen euro).
- We hebben minder verrekeningen met het UWV (0,4 miljoen euro) omdat Wajongers met de mogelijkheid om te werken nu in de bijstand komen. Voorheen kwam deze groep ook wel in aanmerking voor een Wajong uitkering. Ook dit wordt veroorzaakt door aanpassing van wet- en regelgeving.
- We leggen minder boetes (0,2 miljoen euro) op door aanpassing van wet en regelgeving. Ook zitten wij dichter op de klant onder het motto voorkomen is beter dan genezen.

Bijzondere bijstand (N 1,85 miljoen euro)

De afwijking op de bijzondere bijstand, waaronder ook de langdurigheidstoeslag, de collectieve ziektekostenverzekering en de wet kinderopvang bedraagt per saldo ruim 1,8 miljoen euro nadelig.

Op de individuele bijzondere bijstand zien we een afwijking van 2,2 miljoen euro nadelig, vooral veroorzaakt door een steeds groter beroep op alle regelingen. In het oog springen de toegenomen kosten voor bewindvoering en de kosten van aanvullende bijstand aan jongeren onder de 21 jaar.

Daarnaast zien we enkele kleinere afwijkingen op de bijzondere bijstand, waaronder:

- *Individuele inkomenstoeslag:* Het aantal verstrekkingen is gestegen met ongeveer 5%, terwijl we rekening hielden met een stabiel aantal aanvragen. Een nadelig effect van 157 duizend euro.
- *Collectieve ziektekostenverzekering:* Dit resultaat wordt veroorzaakt onder andere door een afrekening van Menzis over 2015 van 183 duizend euro. De afrekening heeft betrekking op de voorschotbedragen die wij voor

de aanvullende verzekering betalen en het gebruik daarvan.

- *WKO (Wet kinderopvang)*: In de loop van 2015 is de regeling voor de sociaal medische indicatie aangepast. In de regeling is het aantal uren en de duur van de opvang gemaximaliseerd. Door de aanpassing zien wij dat zowel de aanvragen als ook de vergoedingen afnemen. Het totale resultaat is 240 duizend euro voordelig.

Individuele studietoelage (V 415 duizend euro)

In 2016 is slechts een beperkt bedrag (31 duizend euro) verstrekt aan individuele studietoelage. Door scholen aan te schrijven met informatie over de regeling, door advertenties in de gezinsbode en informatie op de website brengen we de regeling onder de aandacht bij de mensen die er een beroep op kunnen doen. Deze acties hebben nog niet geleid tot een substantiële toename van de uitgaven

Bedrijfsvoering (V 475 duizend euro)

Het positieve resultaat op de bedrijfsvoeringskosten wordt veroorzaakt door een incidentele onvoorziene vergoeding van personeelslasten en administratiekosten (200 duizend euro extra baten). Ook vallen de kosten van herplaatsers mee (100 duizend euro). Daarnaast is er sprake van een incidentele vrijval van administratiekosten bij de GKB (100 duizend euro) en er is minder uitgegeven op een aantal budgetten in de bedrijfsvoering (100 duizend euro).

Overige afwijkingen (V 79 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een voordeel van 79 duizend euro.

PROGRAMMA 2 Economie en werkgelegenheid

Met meer dan 134.000 werkende mensen in 2016 is Groningen hét centrum van werkgelegenheid in de regio. Werkgelegenheid ontstaat vooral bij bedrijven. Onze taak is ondernemers te faciliteren, uit te nodigen en aan te moedigen. Dat doen we door onze positie als kennisstad te versterken. We werken samen aan een aantrekkelijke stad met een krachtig toeristisch profiel. Ook bieden we ondernemers letterlijk en figuurlijk ruimte. Langs al deze sporen kiezen we voor open samenwerking met ondernemers en andere partners, met veel ruimte voor hun ideeën en initiatieven.

Wij willen dat Groningen een stad is:

- Waar bedrijven, onderwijs- en kennisinstellingen en overheden samen optrekken en belangrijke bijdragen leveren aan (nieuwe), duurzame en innovatieve werkgelegenheid;
- Met een levendige binnenstad en een grote aantrekkingskracht op ondernemers, bezoekers en toeristen;
- Waar ondernemers letterlijk en figuurlijk de ruimte krijgen en waar bedrijven zich graag vestigen.

Relevante beleidsnota's

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Economische Agenda 2015-2019 \(september 2014\), bestaand uit Convenant Ondernemend Groningen, Akkoord van Groningen 3.0 en G-kwadraat 2015-2019](#)

[Vaststelling visie werklocaties "Rode Loper" en de "Beleidsnotitie Westpoort" \(september 2014\)](#)

[Strategisch evenementenbeleid \(oktober 2014\)](#)

[Concept-binnenstadsvisie Bestemming Binnenstad \(juni 2015\)](#)

[Groningen geeft energie \(juli 2015\)](#)

Belangrijke resultaten 2016

Groningen Next City

Groningen heeft zich het afgelopen jaar nationaal en internationaal op de kaart gezet met interessante bijeenkomsten en nieuwe ontwikkelingen. Onze stad is overzichtelijk en kenmerkt zich door korte lijnen in de Triple Helix waardoor samenwerking in onze stad meer vanzelfsprekend is dan elders. Met de Economische Agenda en het economisch Programma G-kwadraat 2015-2019 ondersteunen we projecten en initiatieven en zorgen voor een extra boost zodat onze regionale economie zich verder ontwikkelt. Deze boost drukken we uit in de multiplier, waarmee we aangeven hoeveel middelen we gemiddeld in projecten en initiatieven stoppen en wat de bijdrage van andere partijen is. Onze multiplier voor projecten uit G-Kwadraat is 1:8,5 geweest in 2016. Dat is dit jaar iets hoger dan vorig jaar (1:7,9). Ook voor onze kennisprojecten hebben we in 2016 een hogere multiplier gerealiseerd van 1:17 (ten opzichte van 1:14 vorig jaar).

Meer banen en vestigingen

De Nederlandse economie is het afgelopen jaar verder aangetrokken. Dat zien we ook terug in de Groningse economie. Deze is het afgelopen jaar gegroeid met 1.952 banen. De werkgelegenheid is toegenomen naar 134.235 arbeidsplaatsen (april 2016). Dit is een groei van 1.5% ten opzichte van 2015 en ligt boven het landelijk gemiddelde van 1.1%. Met G-Kwadraat 2015-2019 willen we eind 2019 op minimaal 135.000 banen zitten. Als we deze ontwikkeling vasthouden gaan we deze doelstelling halen.

	2013	2014	2015	2016	Aantal	In %
Banen	131.644	131.153	132.283	134.235	1.952	1,5
Vestigingen	15.741	15.749	16.204	16.726	522	3,2

Bron: Onderzoek en Statistiek Groningen (peildatum april 2016)

Het aantal vestigingen is afgelopen jaar toegenomen met 522 nieuwe vestigingen. Dit is een groei van 3,2% waardoor we in totaal op 16.726 vestigingen uitkomen. Verder is het aantal starters toegenomen naar 1.521 in

april 2016. Dit is groei van 15% geweest. Het aantal faillissementen is afgenomen naar 34 in april 2016. In 2015 waren dit nog 52 bedrijven en in 2014 nog 96.

Internationale kennisstad

Groningen is een innovatieve smart city. We sluiten aan bij nieuwe ontwikkelingen en zorgen dat verbindingen vertaald worden naar het bedrijfsleven waaronder het MKB. Groningen Digital City is hier een mooi voorbeeld waarin we in Groningen de basis creëren voor een toekomstbestendige Groningse Digitale economie die doorwerkt in andere sectoren en daarmee kansen biedt voor werkgelegenheidsontwikkeling. Groningen staat in de wereldtop van digitalisering en heeft jonge beroepsbevolking met goede IT skills. In de Digital Office Groningen zijn de krachten gebundeld om vanuit een gezamenlijke ambitie plannen en projecten te ontwikkelen onder leiding van een Chief Digital Officer.

Als start-up city heeft Groningen zich in 2016 goed weten te profileren. Via StartupDelta heeft de stad het Groningse karakter van de start-up scene naar voren gebracht en de successen met de rest van Nederland gedeeld. Na special envoy Neelie Kroes is nu Prins Constatijn van Oranje-Nassau de trekker om het start-up ecosystem te verbeteren en verder te verbinden. Met Founded in Groningen zijn in een relatief korte tijd meer dan 400 bedrijven aangesloten die onder het mom van profileren en inspiratie het Groningse bedrijfsleven naar een hoger niveau willen tillen.

In 2016 hebben we het Internationaliseringscluster geprofessionaliseerd door focus en samenhang te brengen. Daardoor kunnen we nu sneller en efficiënter inspelen op internationale bezoeken en activiteiten. Bovendien hebben we in Brussel vanuit de NG4 2 lobbyisten rondlopen waardoor we beter inspelen op Europese ontwikkelingen. Ook daar hebben we focus aangebracht zodat meer gebundeld projecten en initiatieven subsidies losgetrokken worden.

Bedrijvige stad

Ook het meer traditionele bedrijfsleven, onderwijsinstellingen en de overheid weten elkaar via de bedrijvenverenigingen en de Koepel Economische Agenda beter en sneller te vinden. Het afgelopen jaar zijn meerdere projecten in gezamenlijkheid van de grond gekomen waarbij het bedrijfsleven vooral initiërend is en de gemeente faciliterend, ondersteunend maar ook samenwerkend. Een paar interessante gezamenlijke projecten zijn naast het ondernemersnetwerk van Eurosonic-Noorderslag ook de Open dag van het bedrijfsleven en de collectieve surveillance van de stichting Beveiliging Bedrijfsomgeving Groningen.

Nadrukkelijk hebben we de samenwerking tussen het hoger en middelbaar onderwijs en het bedrijfsleven gestimuleerd. In de detailhandel hebben we gezorgd voor het verbinden van het MBO met bedrijven uit de binnenstad bijvoorbeeld voor stageplaatsen en het delen van retail-kennis. Maar ook in het hoger onderwijs hebben we studenten en bedrijven met elkaar verbonden.

We zien in 2016 een grotere bedrijvendynamiek dan in eerdere jaren. Nieuwe bedrijven kiezen voor Groningen als vestigingsplaats. Dit heeft ook geleid tot meer grondverkoop dan de jaren hiervoor, maar vooral ook veel meer ondernemers met verhuishwensen.

Verder hebben Groningse bedrijven zich goed laten zien in de diverse (internationale) rankings zoals in de Technology Fast 50 en in de Gazelle award.

Aantrekkelijke stad

Na een periode van toenemende leegstand heeft het afgelopen jaar een omslag plaatsgevonden. Nieuwe winkelformules hebben zich in de binnenstad van Groningen gevestigd waardoor de stad aantrekkelijker is geworden voor bezoekers. De leegstand is afgenomen. In 2016 hebben we meer mensen naar de stad getrokken en zien we voor het eerst weer een toename van de consumentenbestedingen.

Naast de gezelligheid van de binnenstad is Groningen ook een echte evenementenstad. De expositie van David Bowie en het drukbezochte Repin tentoonstelling heeft het Groninger Museum meer dan 290.000 bezoekers opgeleverd en heeft een positieve invloed gehad op het aantal hotelovernachtingen in Groningen. Door beide tentoonstellingen is Groningen goed op de kaart gezet. En last but not least is het winnen van de Nobelprijs voor de Chemie door Ben Feringa van de Rijksuniversiteit Groningen een van de belangrijke gebeurtenissen voor de RUG en de stad.

Deelprogramma 2.1: Groningen Kennisstad

Dankzij de aanwezigheid van de Rijksuniversiteit, de Hanzehogeschool en kennisintensieve bedrijven liggen er in Groningen veel kansen voor nieuwe kennisintensieve bedrijvigheid. Die kansen willen we benutten. Als gemeente bevorderen we de samenwerking tussen de verschillende partijen. We ondersteunen nieuwe initiatieven. Ook communiceren we actief en internationaal over de kwaliteiten van Groningen als kennisstad.

Beleidsvelden

- Samenwerken met onze kennisinstellingen
- Faciliteren van gezamenlijke (internationale) kennis/innovatieprojecten
- Samenwerking versterken gericht op kennis en innovatie
- (Inter)nationaal promoten van onze kennissectoren
- Talent en bedrijfsleven koppelen
- Huisvesten van de kenniseconomie

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal werkzame personen in onze speerpuntsectoren *	40.187	40.187	41.236
Aandeel bedrijven dat nieuwe producten ontwikkelt*	-	> 20%	19%
Aandeel bedrijven dat samenwerkt met kennisinstellingen*	-	> 13%	20%
Aantal studenten op HBO- of WO-opleiding (waarvan aandeel buitenlands)*	56.594 (11,9%)	>56.594 (11,9%)	57.731 (12,6%)

* Onderzoek en Statistiek Groningen, Bedrijvendynamiek en werkgelegenheid Gemeente Groningen, maart 2017.

Het gaat hier om de werkzame personen in de sectoren healthy ageing, energie, ICT en de creatieve industrie.

* Onderzoek en Statistiek Groningen, Innovatiekracht bij bedrijven en instellingen in de gemeente Groningen 2007-2016, november 2016.

*Onderzoek en Statistiek Groningen, tabel reguliere studenten, februari 2017.

2.1.1 Samenwerken met onze kennisinstellingen

Onder de noemer 'Het Akkoord van Groningen' werken de Rijksuniversiteit, Universitair medisch centrum Groningen, Hanzehogeschool en de gemeente structureel samen. Daarbij zetten ze Groningen steviger neer als internationale kennisstad en centrum van innovatie. De Akkoordpartners legden de speerpunten en doelstellingen voor 2015-2019 vast in 'Akkoord 3.0: Groningen, City of Talent 2020'. De Akkoordpartners vertalen de speerpunten van [Akkoord 3.0](#) jaarlijks in concrete projecten in de vorm van een uitvoeringsagenda en begroting.

We willen dat bedrijven, kennisinstellingen en overheden samen optrekken en belangrijke bijdragen leveren aan (nieuwe) innovatieve werkgelegenheid.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Ontwikkeling percentage HBO+ respondenten dat merk City of Talent aan Groningen verbindt	-	13%	-
Stijging van het aantal bezoekers aan website City of Talent	-	55.500	61.428
Stijging van het aantal volgers op Twitter en LinkedIn	-	4.500	4.660

Wat wilden we bereiken in 2016?

De belangrijkste doelen van het Akkoord van Groningen 3.0:

- Naamsbekendheid van Groningen als City of Talent vergroten. We willen het bedrijfsleven laten aansluiten bij de campagne om het merk 'Groningen, City of Talent' een grotere impact te geven;
- Een nieuwe campagne opzetten om Groningen nationaal en internationaal te vermarkten als vestigingslocatie onder de paraplu's van 'Groningen, City of Talent' en 'Er gaat niets boven Groningen';
- Meer studenten, toponderzoekers en bedrijvigheid aantrekken en behouden;
- Gezamenlijk grensoverschrijdende kennisprojecten opzetten en faciliteren;
- Toename van de samenwerking tussen kennisinstellingen en bedrijven;
- Vergroten van de werkgelegenheid en stimuleren van ondernemerschap.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Door projecten en activiteiten te initiëren dragen we bij aan het stimuleren van de samenwerking tussen bedrijven, kennisinstellingen en overheden zodat (nieuwe) innovatieve werkgelegenheid ontstaat.

Conclusie

Op de thema's healthy ageing, energie, internationalisering, ondernemerschap en campusontwikkeling blijft Het Akkoord van Groningen actief sturen en ontwikkelen. Dit resulteert in concrete projecten met soms korte, soms lange ontwikkeltijden. De zichtbaarheid van Groningen als City of talent wordt in 2017 weer gemeten, maar dankzij de Nobelprijs en verschillende grootschalige internationale activiteiten in 2016 is de verwachting hierover positief.

- De Akkoordinstellingen hebben het internationale congres Building the Future of Health georganiseerd, waarbij de gemeente in het bijzonder heeft bijgedragen door het opzetten van verschillende buitenlocaties. Dit congres vormde tevens de opmaat voor het ontwikkelen van een Healthy Ageing agenda van de stad;
- We hebben het programma *International Groningen* ontwikkeld met als doel om *internationals* in Groningen steviger en vriendelijker te verankeren in de Groningse stad en regio met al haar voorzieningen. Er zijn projectvoorstellen opgesteld op het gebied van huisvesting, werk, city life en communicatie. Deze zullen naar verwachting in 2017 worden uitgevoerd;
- Het winnen van de Nobelprijs door professor Ben Feringa vormde het ideale bewijs dat Groningen dé City of Talent is. Om dit uit te venten hebben de akkoordpartners en Marketing Groningen in zeer korte tijd verschillende communicatieprojecten opgezet, waaronder de ontwikkeling van een superversie van zijn 'Nanocar' welke nu op Zernike zijn thuishonk heeft, het belichten van de Martinitoren met toepasselijke afbeeldingen, het maken van een tentoonstelling in het universiteitsmuseum en vele andere zaken;
- Samen met Energy Academy Europe zijn verschillende innovatiebijeenkomsten met bedrijven georganiseerd;
- De akkoordpartners hebben ingestemd om van de Zernike Campus en de Healthy Ageing Campus één bestuurlijke eenheid te maken met als doel om de lobbykracht te vergroten;

- Met hulp van de Akkoordpartners experimenteert het Groninger Museum met gratis openstelling voor studenten;
- Talent Web Groningen bleef ook in 2016 een enthousiaste club jonge talenten die vele projecten draait zoals het Rumbling Earth Festival en 'City of Talent presents';
- Daarnaast is de campagne City of talent uitgevoerd zoals vastgesteld in het jaarplan 2016, waaronder De Nacht van Kunst & Wetenschap;
- Groningen is als City of talent voor het voetlicht gebracht tijdens verschillende bezoeken aan het buitenland, zoals tijdens de Open Days in Brussel, de COIMBRA annual conference in Poitiers en vele andere;
- Met meer dan 5.000 bezoekers in de afgelopen 2 jaar is het IWCN (international Welcome Centre) een belangrijk onderdeel geworden van de internationale structuur voor het Noorden. Door het steunen van bedrijven, kennisinstellingen en kenniswerkers draagt het IWCN bij aan het versterken van de Noordelijke economie;
- De partners van het Akkoord van Groningen hebben in het kader van Next City uitgebreid gesproken met de MBO instellingen in de stad. Hiermee is tegemoet gekomen aan de wens van de raad conform de motie van 1 juli 2015. In het najaar zal het overleg tussen akkoordpartners en het MBO vervolgd worden.

2.1.2 Faciliteren van gezamenlijke (Internationale) kennis-/innovatieprojecten

Samen met andere overheden, kennisinstellingen en het bedrijfsleven nemen we deel aan grote Europese samenwerkingsprojecten op het gebied van kennisontwikkeling en innovatie. Daarmee versterken we onze kennisinfrastructuur en proberen we andere partijen te laten investeren in de Noordelijke economie.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Grote kennisprojecten ondersteunen	-	3	11
Nieuwe Europese projecten op gebied van Smart Energy ondersteunen	-	2	2
Acquisitie kennisintensieve bedrijven	-	4	4

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden grote kennisprojecten ondersteunen en nieuwe Europese projecten aanjagen op het gebied van kennis en innovatie en als Groningen Smart City. Hiervoor zijn ICT-innovaties essentieel waardoor beter gesproken kan worden van digitale economie. We stimuleren innovatie door het verbinden van netwerken en kennis te verspreiden bijvoorbeeld door cross-overs. We hebben ons ingezet om nieuwe kennisintensieve bedrijvigheid te acquireren.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben bijgedragen aan het versterken van onze kennisinfrastructuur door projecten en initiatieven te ondersteunen die de Noordelijke economie versterken. Het gaat om het ondersteunen van grote kennisprojecten waar meerdere partijen aan bijdragen, nieuwe (Europese) op het gebied van Smart Energy en om het binnenhalen van kennisintensieve bedrijven.

Conclusie

- Proeftuin Newborn is een project van het Universitair Medisch Centrum Groningen, Lifelines, Philips Consumer Lifestyle en een coöperatie van circa 20 noordelijke MKB bedrijven. Tijdens de projectperiode doen innovatieve bedrijven ongeveer 65 aanspraken op diensten van de proeftuin ter waarde van ruim 1 miljoen euro. In termen van werkgelegenheid wordt de totale impact ingeschat op ongeveer 40-50 FTE.
- We hebben start gemaakt met inrichten van Proeftuin e-Health Groningen om voorop te blijven lopen in de zorgmarkt ontwikkelingen en de valorisatie naar nieuwe business.

- Binnen de Healthy Ageing sector lopen veel initiatieven en is behoefte aan verbinding en afstemming tussen de projecten zodat ze elkaar kunnen versterken bijvoorbeeld Business Accelerator Connected Health, Indietopia Accelerator, virtueel opleidingscentrum, Hilab Digital society ook in relatie tot ondernemerschap en 5G proeftuinen. In 2016 is ingezet om vanuit de Campus Groningen de cross-over Health & IT te bevorderen en uit te rollen naar technologie. Hieruit zijn 6 nieuwe projecten ontstaan die de komende periode op worden getoetst op haalbaarheid en potentie.
- We hebben Groningen Digital City voorbereid en samen met bedrijven en kennisinstellingen een actieplan opgesteld om de IT-sector in Groningen door te ontwikkelen naar een toekomstbestendige Groningse Digitale economie die doorwerkt in bedrijven en andere sectoren. Het actieplan wordt geregistreerd door Digital Office Groningen, een publiek private samenwerking van ondernemers, onderwijs en overheid.
- Samen met overheid, kennisinstellingen, het bedrijfsleven en gebruikers van de stad hebben we projecten zoals The Holland Web Week en slimme energiesystemen ondersteund. We hebben nieuwe initiatieven gefaciliteerd zoals Regional Urban Data Center, IT-hub Zernike en het stimuleren van 5G.
- We hebben bijgedragen aan de uitrol van Smart Energy City Groningen door deelname aan projecten in 2016 zoals: Community-flex Bedrijvenpark Zuidoost, 050-hybride proefproject met 50 warmtepompen, deelname als subpartners van de gemeente Tilburg in het prioriteitsthema Energy Transition van de EU Urban Agenda, leggen nadruk op Smart Energy City in EU-belangenbehartiging, bevorderen waterstof kennisuitwisseling tussen bedrijven en kennisinstellingen met INTERREG HyTrEc2.
- In samenwerking met onze partners in Duitsland hebben we gewerkt aan Europese projecten en met de IT Academy ITANN aan het vergroten van IT-kennis op de arbeidsmarkt.
- Voor de Creatieve industrie is in 2016 is een eerste aanzet gemaakt voor het ontwikkelen van een nieuwe visie voor de creatieve industrie in de stad Groningen. Op basis van een uitgebreide inventarisatie binnen de creatieve industrie, zijn bouwstenen aangedragen voor versterking van het ondernemerschap in deze bijzondere tak van bedrijvigheid. Op basis van interviews is het huidige netwerk aan bedrijven uitgebreid in kaart gebracht. De uitdaging zit er in partijen bij elkaar te brengen en 'elkaars taal te leren spreken'. De gemeente faciliteert en jaagt aan, niet alleen tussen creatieve bedrijven onderling, maar vooral ook door de verbinding te leggen tussen creatieve bedrijven en meer traditionele bedrijven. Dit heeft onder andere geleid tot business-bijeenkomsten tijdens Noorderzon. Het in contact komen met andere bedrijven wordt gewaardeerd én leidt tot nieuwe contacten en perspectieven.
- Ook zien we dat de een goede triple helix-samenwerking in Groningen leidt tot keuze voor Groningen als vestigingsplaats van ondernemingen. Het grote voorbeeld daarvan is de keuze van Avebe om naar Groningen te komen met haar R&D-afdeling. Ook hebben wij een aantal kennisintensieve bedrijven gefaciliteerd om een vestiging in Groningen te openen, dan wel naar Groningen te verhuizen.

We hebben in 2016 onze prestatie indicatoren gehaald. Ook de werkgelegenheid is in onze speerpuntsectoren toegenomen. Dit geldt voor de sectoren Healthy Ageing, IT en de Creatieve sector. In de Energie sector zien we een groei van de vaste werkgelegenheid, maar een afname van het aantal uitzendkrachten. Het aantal vestigingen is in alle speerpuntsectoren toegenomen.

2.1.3 Samenwerking versterken gericht op kennis en innovatie

Samenwerken in de regio en over de grenzen vormt steeds meer de basis voor het economische beleid. Voor goede innovatieve projecten is het nodig met veel partijen samen te werken. We verbinden mensen, bedrijven, kennisinstellingen en samenwerkingspartners uit de stad met de regio en slaan ook bestuurlijk de handen ineen richting Den Haag en Brussel.

We willen een sterkere positie van de Groningse regio bereiken in landelijke en Europese netwerken, onder meer om het Groningse innovatiepotentieel voor het voetlicht te brengen en de kansen op externe subsidies en investeringen te vergroten.

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden de samenwerking tussen partijen in de stad en de regio stimuleren en op basis hiervan meer innovatieve projecten aanjagen en meer samenwerking tussen de 4 Noord-Nederlandse steden. Daarnaast wilden we de opgedane contacten in Den Haag, Brussel en de Europese samenwerkingssteden verder uitbouwen.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben de samenwerking met onze regionale partners versterkt. Dit geldt voor de drie Noordelijke provincies, de Regio Groningen-Assen (RGA), het Samenwerkingsverband Noord-Nederland en de vier grote steden van het Noorden. Daarnaast hebben we samen met de RGA innovatie bij bedrijven in de regio versterkt.

Conclusie

- We hebben de samenwerking tussen overheden in de regio versterkt via de Regio Groningen-Assen; Gemeente Noordenveld is aangesloten bij de bestuurlijke trekkers (Groningen, Assen, Tynaarlo en Hoogeveen). De RGA organiseert het Economisch Platform om onderwijs, overheid en ondernemer regionaal meer met elkaar te laten samenwerken. Daarnaast verkenning regionale verkenning onderwijs bedrijfsleven via de Stichting OTP samen met de Eemdelta. Ook bijgedragen aan stimulering innovatie in de regio via de innovatiespotter en een regionale skills audit samen met de arbeidsmarktregio, Eemdelta en Groningen; Samen met de RGA hebben we met de innovatiespotter innovatieve bedrijven in beeld gebracht en met elkaar in verbinding gebracht waardoor kennisuitwisseling wordt bevorderd.
- In het kader van de Noordelijke Innovatie Agenda heeft Noord-Nederland demografische veranderingen en gezondheid gekozen als speerpunt gekozen;
- Volgens de Europese Commissie is Noord-Nederland koploper op het terrein van Healthy Ageing waardoor de zichtbaarheid van Noord-Nederland wordt vergroot binnen EU en netwerken van kennisinstellingen en bedrijven beter bij elkaar komen waardoor kennis en innovatie wordt uitgewisseld/geëxporteerd;
- Projectenverwerver-Brussel vanuit de NG4 hebben we een lobby-agenda opgesteld die aansluit op de netwerken en samenwerkingsmogelijkheden in de Europese Unie;
- EZ neemt namens de NG4 deel aan de werkgroep programmabeheer OP EFRO van het SNN. Hierdoor dragen we bij aan het optimaliseren van het instrumentarium van het OP EFRO met het doel om de toegankelijkheid van het instrumentarium voor kennis en innovatieprojecten te vergroten.
- Vanuit de NG4 is ook bijgedragen aan de Noordelijke innovation Board waardoor innovatie bij bedrijven verder is aangejaagd.

2.1.4 (Inter)nationaal Promoten van onze kennissectoren

Met onze kennisinstellingen en de vele kennisintensieve, innovatieve bedrijven willen we Groningen uitbouwen tot een economische regio van betekenis in het Europa van nu en straks. Dat vraagt om meer internationaal georiënteerde activiteit en scherpe profilering.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Samenwerkingsprojecten met Hamburg op gebied van kennis/innovatie	-	8	8
Events helpen organiseren die de bekendheid van Groningen als start-up city vergroten	-	3	3
(Internationale) podia waarop we Groningen als	-	2-3	3

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden internationale activiteiten uitvoeren om onze kennissectoren in Groningen en (inter)nationaal te profileren. We ondersteunen de internationale ambities van onze kennisinstellingen. We wilden Groningen als internationale kennisstad en als jonge slimme stad en als start-up city beter op de kaart zetten.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- We hebben meerdere samenwerkingsprojecten met Duitsland en met Hamburg in het bijzonder opgepakt;
- Met Founded in Groningen onder andere hebben we start-ups en snel groeiende technologie bedrijven een podium gegeven om zich te profileren en daarmee tegelijk onze stad als Smart City nationaal en internationaal te promoten;
- We hebben een financiële bijdrage geleverd voor het organiseren van het congres "Building the Future of Health" in Groningen en onze clusterorganisaties ondersteund bij het organiseren van dit evenement waarbij we hebben ingezet om het Noordelijke bedrijfsleven aan te haken.

Conclusie

- In onze contacten met Duitsland hebben we ruim 8 projecten met Hamburg gerealiseerd. Dit waren projecten tussen de gaming/it sector en kennisuitwisseling op het gebied van waterstof. Vanuit de samenwerkingsovereenkomst tussen Hamburg, Groningen, ERIBA/UMCG en Fraunhofer Kliniek is de basis vrijgemaakt voor intensieve samenwerking A genetic Switch for Healthy Ageing waarbij de samenwerking tussen bedrijven en kennisinstellingen verder wordt gestimuleerd.
- We hebben bijgedragen aan meerdere projecten om Groningen als start-up City te promoten zoals het start-up weekend 2016, de hackatons en start-up assist. In het verlengde hiervan hebben we meegewerkt om Founded in Groningen verder uit te laten groeien tot een netwerk van meer dan 400 bedrijven. Door in te zetten op inspireren, profileren, kennis en ervaring delen en vaardigheden ontwikkelen dragen we bij aan het verbeteren van het ondernemers en start-up klimaat en de doorgroeimogelijkheden naar scale-ups. Zo is samen met IBM gewerkt aan een portal om bestaande en nieuwe bedrijven uit Groningen beter zichtbaar te maken. Door deelname aan het Start-upDeltaPlatform vergroten we onze landelijke bekendheid door samenwerking met 8 innovatiehubs, het ministerie Economische Zaken en Onderwijs Cultuur & Welzijn. We werken aan een Start-upDelta 2020 programma onder leiding van Constantijn van Oranje-Nassau.
- Daarnaast hebben we ons als stad en Noordelijke regio op verschillende internationale podia gezet waaronder de Open Days 2016 waar we ons hebben geprofileerd als Healthy Ageing Hot Spots in het Northern Netherlands. Ook zijn we lid geworden van Eurocities Economic Forum, een belangrijk netwerk voor lobby en uitwisseling van kennis in EU.
- Healthy Ageing: we hebben bij de EU Summit on Digital Innovation for active Healthy Ageing namens het SNN 4 sterren reference status ontvangen voor het ontwikkelen van beste strategieën rondom Healthy Ageing. De status is niet alleen een erkenning voor wat er al door Noord-Nederland gepresteerd is, maar schept ook verplichtingen voor de toekomst. "Voorbeeldregio's worden voor de Europese Commissie namelijk steeds belangrijker. Zij worden ingezet om hun kennis over Active & Healthy going te delen met minder ontwikkelde regio's. Daarnaast wil de EU de export van gezondheidsinnovaties afkomstig uit voorbeeldregio's stimuleren. Dat schept nieuwe kansen en mogelijkheden.
- Groningen als Smart Energy City richt zich op de energiesector in de cross-over met IT waardoor nieuwe ontwikkelingen en bedrijvigheid ontstaat die de energie sector nieuwe impulsen geeft. Als voorbeeld noemen we het samengaan van Energy Valley met de Energy Academy Europe en het Energy Delta Institute op de Zernike Campus Groningen. Dit is een belangrijke eerste stap naar een meer gezamenlijke aanpak en profilering naar het totaal pallet aan energie gerelateerde en in de cross-over ook IT bedrijven in onze stad en regio.

- De Zernike Campus Groningen wordt verder ontwikkeld tot één van de belangrijkste kennisdynamo's van onze stad en regio. Een aantal projecten versterkt de gewenste profilering van deze Campus, zo is een eerste aanzet gegeven voor het project Virtual Reality Centre, 3d printing project in gezamenlijkheid met de Hanzehogeschool Groningen en het project Smart Charging.

Met deze inzet hebben we onze prestatie-indicatoren gehaald en bijgedragen aan het (internationaal) promoten van onze kennissectoren.

2.1.5 Talent en bedrijfsleven koppelen

We bevorderen meer en betere samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven. Ook willen we dat aankomende professionals meer in contact komen met bedrijven in de regio. We ondersteunen initiatieven die deze samenwerking bevorderen.

We willen voldoende en goed gekwalificeerde arbeidskrachten in de Groningse regio.

Wat wilden we bereiken in 2016?

Met het Convenant Ondernemend Groningen hebben we gewerkt aan het verbeteren van de samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven. Dat is een van de zeven ontwikkelopgaven binnen het Convenant. Door onderwijs en bedrijfsleven meer met elkaar te laten samenwerken sluiten ze uiteindelijk beter op elkaar aan en kunnen ze beter inspelen op elkaars behoeften.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben activiteiten en initiatieven ondersteund die aankomende professionals in contact brengen met ons regionale bedrijfsleven.

Conclusie

- We hebben de stichting OTP ondersteund. In 2016 heeft de stichting in samenwerking met de Regio Groningen Assen een verkenning gedaan om de aansluiting tussen onderwijs en bedrijfsleven in de regio te bevorderen. Daarnaast hebben ze uitvoering gegeven aan projecten zoals Check the Bizz en stagebemiddeling voor bedrijven. In 2016 heeft OTP de VMBO-carroussel overgenomen;
- In 2016 hebben we samen met de Rijksuniversiteit Groningen, de Hanzehogeschool, VNO-NCW/MKB-noord en de Kamer van Koophandel de MKB-dag georganiseerd op de dag van de innovatie. Bedrijven konden vraagstukken bij studenten neerleggen. Door de samenwerking kregen studenten een inkijkje bij Groningse bedrijven en hebben we de samenwerking tussen de kennisinstellingen bevorderd;
- MKB-studentconsultancy: in samenwerking met de Faculteit Economie en Bedrijfskunde hebben we een bijdrage geleverd aan het opzetten van de MKB-studentconsultancy. MKB-bedrijven met vraagstukken krijgen makkelijk toegang tot innovatieve ontwikkelingen/informatie. En studenten leren het Groningse bedrijfsleven kennen, waardoor we ze wijzen op de mogelijkheden binnen MKB-bedrijven;
- Mede ondersteunen van het Centrum voor Valorisation en Ondernemerschap. Deze wordt mede gefinancierd door de Hanzehogeschool Groningen, het Universitair Medisch Centrum Groningen en de Rijksuniversiteit Groningen. Daarnaast zijn onder meer stad en provincie Groningen, NOM, Rabobank, FrieslandCampina, Triade, Samenwerkende Bedrijven Eemsdelta en meer dan 50 MKB-bedrijven nauw betrokken bij het centrum.
- Overige projecten zijn ondersteuning MARUG, EBF, bedrijfsleven ontmoet student, masterclass IT-Startup.
- Het project Regionaal Co-maakerschap heeft een bijdrage geleverd aan het leren samenwerken van het bedrijfsleven en het MBO.

Door al deze projecten hebben we een bijdrage geleverd aan het bij elkaar brengen van onderwijs en bedrijfsleven.

2.1.6 Huisvesten van de kenniseconomie

In 2016 hebben we in samenwerking met het bedrijfsleven en de kennisinstellingen verder gewerkt aan de versterking van de kenniseconomie in Groningen door samen te werken aan het scheppen van goede randvoorwaarden. We hebben de verdere ontwikkeling van onze kennisdynamo's de Zernike Campus Groningen en de Healthy Aging Campus bij het Universitair medisch centrum Groningen gefaciliteerd. Ook hebben we verschillende incubators en broedplaatsen gefaciliteerd in hun verdere ontwikkeling.

Wat wilden we bereiken in 2016?

Samen met onze partners een bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van fysieke plekken waar kennis samenkomt, zoals campussen, ontmoetingsplaatsen voor start-ups en broedplaatsen voor de huisvesting en begeleiding van startende ondernemers.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We wilden samen met onze partners een bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van fysieke plekken waar kennis samenkomt, zoals campussen, ontmoetingsplaatsen voor start-ups en broedplaatsen voor de huisvesting en begeleiding van startende ondernemers.

Conclusie

Zernike Campus Groningen gezamenlijk verder ontwikkelen

De visie op de werklocatie Zernike Campus Groningen is om de campus één van de belangrijkste kennisdynamo's van stad en regio te maken. Hiertoe is in 2015 het Masterplan Zernike opgesteld. Deze visie geeft - voor de komende 10 tot 15 jaar, op hoofdlijnen - de koers voor de ruimtelijke ontwikkeling van de Zernike Campus Groningen aan. In 2016 is er, naast de verdere uitwerking van het ruimtelijke plan, gewerkt aan verregaande organisatorische samenwerking op de Campus. Zo is de Zernike Campus Groningen Managementorganisatie opgericht (die mede vanuit de gemeente gefinancierd wordt), die actief werkt aan marketing, promotie en de organisatie van evenementen. In 2016 is de nieuwe website van de campus online gegaan en is er met diverse bedrijven gesproken over vestiging op Zernike. Het grootste succes is wel dat Avebe heeft aangekondigd haar R&D-faciliteit op de campus te gaan vestigen. Ook zijn de kennisinstellingen doorgegaan met investeren en plannen maken voor nieuwe onderwijs- en onderzoeksgebouwen.

Bedrijvencoöperatie van de Healthy Ageing Campus faciliteren

De LIFE Cooperative (formeel Healthy Ageing Business Coöperatief U.A.) is op 15 augustus 2014 met behulp van de Gemeente Groningen, het Healthy Ageing Netwerk Noord Nederland en het Akkoord van Groningen in het leven geroepen om de innovatiecapaciteit van noordelijk LifeScience en MedTech MKB te vergroten, hun regionale samenwerking te verhogen en daarmee de economische bedrijvigheid in de regio te versterken. De bedrijvencoöperatie heeft anno 2016 steeds meer leden die elkaar kunnen helpen (gezamenlijke inkoop, beursbezoek, marketing, educatie, personeel) en samen willen investeren in kansen. Het ruimtelijk-economische effect daarvan is dat de Healthy Ageing Campus bij het UMCG verder is gegroeid.

Kennishubs en broedplaatsen voor start-ups en zelfstandigen zonder personeel (zzp-ers) faciliteren

We zien met de stijgend aantal zzp-ers en start-ups ook de behoefte in de bedrijfsruimtemarkt veranderen. Er zijn steeds meer gebouwen die meerdere huurders hebben en vastgoedeigenaren proberen hier met nieuwe concepten op in te spelen. Zo is 2016 bedrijfsverzamelgebouw 'The Rock' geopend. In 2016 hebben we ook geïnventariseerd hoeveel broedplaatsen en kennishubs er eigenlijk in Groningen zijn, namelijk zo'n 25 stuks.

We zien ook in 2016 steeds meer ruimtelijke effecten van de samenwerking tussen de kennisinstellingen, het bedrijfsleven en de overheid. De Zernike Campus organisatie is verder geprofessionaliseerd. Er zijn meer leden lid geworden van de Healthy Ageing Campus Coöperatie en we zien steeds meer nieuwe bedrijfsverzamelconcepten in Groningen.

Deelprogramma 2.2: Aantrekkelijke stad

In dit deelprogramma bundelen we ons beleid voor het versterken van de economische en toeristische betekenis van de stad. We richten ons daarbij op het versterken van het toerisme, de horeca en de winkels binnen en buiten de binnenstad.

Beleidsvelden

Plaats hier een opsomming van de beleidsvelden van het deelprogramma

- Samenwerken met binnenstadondernemers
- Bevorderen toerisme
- Binnenstadontwikkelingen (economische aspecten)
- Winkels buiten de binnenstad
- Warenmarkten en standplaatsen

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal binnenstadbezoekers (x 1 miljoen) 1	22-25	22-25	23,5-24,7
Bezoekerswaardering binnenstad 1	6,9	>=6,8	6,9
Aantal toeristische overnachtingen 2	471.315	>412.000	-
% leegstand winkelvloeroppervlak* 3	11%	8,5%	9,7%*

1. Detailhandelsmonitor

2. Gemeente Groningen, afdeling Belastingen

3. Locatus

* We hebben in 2016 gestreefd naar een fors lager leegstandspercentage, omdat er veel grote panden in de binnenstad leeg stonden op dat moment. De leegstand (specifiek) in de binnenstad is dan ook afgenomen naar 2,4%.

2.2.1 Samenwerken met binnenstadondernemers

Samen met de binnenstadondernemers streven we naar een aantrekkelijk aanbod aan winkels, horeca, markt, evenementen, gastvrijheidsacties en verrassende nieuwe (winkel/horeca-) concepten. De programmering verschuift steeds meer naar de ondernemers. Wij moedigen hen daarin aan, betalen voor een deel mee en blijven verantwoordelijk voor de grote lijnen en de beleidskaders. Ondernemers en gemeente werken samen en stemmen af in het overlegplatform 'BinnenstadsManagement'.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aansluiten bij de landelijke retailagenda van minister Kamp	-	Minimaal 1 project	1
Samenwerking verbeteren tussen winkelstraten en/of wijkwinkelcentra	-	2 projecten	2
Innovatie en kennisverrijking bij binnenstadondernemers stimuleren	-	3 projecten	3
Gezamenlijke winkeliersacties stimuleren verspreid over de week	-	1 project	1
Startende winkeliers inspireren	-	2 bijeenkomsten	2
Gastvrijheid van Groningen verhogen	-	2 projecten/ bijeenkomsten	2
Nieuwe winkels of winkelketens naar de stad halen	-	3 nieuwe acquisities	> 6

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden de aantrekkelijkheid en levendigheid van de Groningse binnenstad vergroten zodat meer mensen onze stad bezoeken en langer in onze stad verblijven zodat dit een positieve uitwerking heeft op de bestedingen in de stad.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben gezamenlijke projecten met het bedrijfsleven ondersteund en uitgevoerd. Ook hebben we het aanvalsplan Detailhandel uitgevoerd waarin we nieuwe winkels en nieuwe winkelconcepten hebben gestimuleerd en aangetrokken zodat het winkelend publiek langer meer beleving ervaart en meer wordt vermaakt.

Conclusie

We kunnen constateren dat het beter gaat met de binnenstad. Na een periode van toenemende leegstand is vorig jaar een omslagpunt bereikt, zoals bijvoorbeeld in de Herestraat. Ook zijn er een heel aantal nieuwe winkelformules naar Groningen gekomen. In de detailhandel hebben we een lichte afname van het aantal vestigingen ten opzichte van vorig jaar gezien. Het totaal aantal banen is wel toegenomen in de detailhandel. We hebben de prestatie-indicatoren gerealiseerd.

Aansluiten Retail Agenda

We hebben aansluiting gezocht bij de retail-agenda en een eigen agenda opgesteld voor de stad in samenwerking met de Groninger City Club (GCC). In aansluiting is een werkgroep gastvrijheid 2.0 opgericht samen met Marketing Groningen, Koninklijke Horeca Nederland en de Centrale Vereniging Ambulante Handel. De samenwerking met het onderwijs hebben we verstevigd waaruit de pilot ondernemingsscan is ontstaan. Bedrijven uit de binnenstad hebben contacten gelegd met het MBO voor stageplaatsen. De gemeente heeft het reclame en uitstallingsbeleid verruimd.

Samenwerking verbeteren tussen winkelstraten en wijkwinkelcentra

We hebben het afgelopen jaar ingezet om de samenwerking tussen winkelstraten en de wijk-winkelcentra te verbeteren. Vanuit de GCC heeft meerdere bijeenkomsten georganiseerd om in de Elleboog ondernemers bij elkaar te krijgen waardoor nieuwe initiatieven van de grond zijn gekomen. Straat ondernemersverenigingen zijn gestimuleerd en nieuwe zijn ontstaan (zoals Brugstraat en A-straat).

Innovatie en kennisverrijking bij binnenstadondernemers

Kennisverrijking en innovatie hebben we georganiseerd over de onderwerpen: de winkel van de toekomst, de toekomst van supermarkten en de veranderende consument. Ook hebben we een retail-safari in Hamburg georganiseerd en in de stad voor gedeputeerden van de provincie.

Gezamenlijke winkelacties stimuleren verspreid over de week

We hebben ervoor gezorgd dat acties of activiteiten meer in gezamenlijkheid plaatsvinden. Dit geldt voor de nacht van de mode maar ook voor de etalage tentoonstelling van David Bowie.

Startende winkeliers inspireren

De dag van de detailhandel hebben we georganiseerd om nieuwe detaillisten te enthousiasmeren. De GCC heeft bijeenkomsten georganiseerd om jonge en gesettelde ondernemers met elkaar te verbinden.

Nieuwe winkelformules

We hebben meerdere nieuwe winkelformules naar de stad gehaald. Voorbeelden zijn: Monki, Weekday, Primark, Topshelf, Pull and Bear en Kiko Milano. Kledingwinkel Wijsneus heeft de prijs voor de leukste

kinderkledingwinkel van Nederland gewonnen in 2016. Ariola is in 2016 verkozen tot leukste winkel van 2015 en is Broodje van Eigen Deeg tweede geworden.

2.2.2 Bevorderen toerisme

In 2016 hebben we ons wederom ingezet om samen met onze partners en ondernemers te werken aan een gastvrije binnenstad, aan een gevarieerd evenementenaanbod (programma 'Bruisende Binnenstad') en aan de promotie van de stad en regio. Dit om meer bezoekers en toeristen aan te trekken. De (meerdaagse) bezoekers van de stad komen vooral af op de leuke stad Groningen en verschillende evenementen en activiteiten. Om waterrecreatie te faciliteren bedienen we bruggen, verdelen we aanlegplaatsen voor hotelschepen, plezier-/beroepsvaart en kleine bootje en doen we toezicht en handhaving hierop.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal aanlegplaatsen voor hotelschepen	14	18	14
Aantal beroepsschepen laden/losssen	71	75	77

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden meer bezoekers naar de stad trekken die langer verblijven en meer geld uitgeven. Ook wilden we nog meer (Duitse) bezoekers naar de stad trekken en daarmee een verdere groei van het aantal toeristische overnachtingen realiseren. We wilden ook een veilige en vlotte doorstroming van vaartuigen, die zo ten dienste staat van het verkeer op de weg en op het water.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben gezorgd voor een gastvrije binnenstad met een gevarieerd evenementenaanbod. We hebben Marketing Groningen ondersteund en gezorgd voor het bedienen van bruggen en het verdelen van aanlegplaatsen.

Conclusie

Zorgen voor gastvrije binnenstad met een gevarieerd evenementenaanbod

We hebben verschillende projecten georganiseerd om de gastvrijheid van Groningen te verhogen. Historische dagen zoals Bommen Berend, het aankleden van de binnenstad (bijvoorbeeld paraplu's), het organiseren van een sessie gastvrijheid tijdens Let's Gro, festival zomerwelvaart met meer dan 15.000 bezoekers, maar ook fysieke ingrepen zoals het verlagen van drempel voor minder validen en de herinrichting van de Westerhaven maakt het voor bezoekers aantrekkelijker om langer te blijven.

Groningen staat goed op de kaart als evenementenstad, zo werd bekend gemaakt dat de Eurosonic Noorderslag de tweejaarlijkse Grand Prix wint (als beste evenement). Verder is er gewerkt aan een online evenementenkalender en hebben ondernemers en andere belanghebbenden zich verenigd in Gastvrij050.

Een voorbeeld in de samenwerking met Duitse steden Bremen en Oldenburg is de pop-up-store in een leegstaand winkelpand in de Brugstraat waardoor een interessante uitwisseling van contacten heeft plaatsgevonden tussen deze steden.

Marketing Groningen ondersteunen

De Stichting Marketing Groningen voert de (toeristische) marketing van Groningen uit. Met Marketing Groningen is afgesproken dat zij ook gaan richten op de verdere economische positionering van Groningen, dit om het economische imago (wat nu al goed is) verder te versterken. In de rapportage MKB vriendelijkste gemeente 2015-2016 heeft de gemeente Groningen op de provinciale ranglijst de eerste score behaald qua Imago.

Bruggen bedienen en aanlegplaatsen verdelen

In de voortgangsrapportage 2016-II hebben wij u geïnformeerd over het rapport van de Onderzoeksraad voor de Veiligheid (januari 2016) naar aanleiding van een incident met een op afstand bedienbare brug in de gemeente Zaandam. De aanbevelingen uit het rapport zijn gebruikt om de situatie in Groningen te beschouwen. Naar aanleiding daarvan worden verbeterpunten systematisch opgepakt en leiden onder andere tot extra opleidingen en verdere ontwikkeling van bedieningsinstructies en protocollen. Tevens wordt het besturingssysteem voor de bediening van de bruggen op afstand aangepast. Om dit mogelijk te maken heeft de raad een uitvoeringskrediet beschikbaar gesteld. In 2016 is de Zaanbrug over Noord-Willemskanaal geopend. Deze brug wordt door ons op afstand bediend.

We hebben meer toeristen naar Groningen zien komen waaronder meer Duitse toeristen. De waardering van toeristen voor Groningen is ook toegenomen. Zowel dag-bezoekers als verblijfstoeristen waarderen de stad Groningen zeer positief. Dat blijkt uit onderzoek dat in opdracht van Marketing Groningen en de gemeente is uitgevoerd. Als rapportcijfer geven de toeristen Groningen een 8,4.

2.2.3 Binnenstadontwikkeling (economische aspecten)

De binnenstad van Groningen is aantrekkelijk door een goede mix van winkels, horeca, cultuur, evenementen en wonen. We denken na hoe we de binnenstad ook de komende decennia aantrekkelijk kunnen houden. Dit doen we samen met betrokkenen in de binnenstad. We beperken ons hier tot activiteiten rondom economie en werkgelegenheid. Zie ook Paragraaf 1 Integraal gebiedsgericht werken, [onderdeel Binnenstad](#) en de Paragraaf 7.3.2 Goederenvervoer, onderdeel Bereikbaarheid.

We willen de binnenstad van Groningen voorbereiden op de toekomst. Het doel is om haar aantrekkingskracht en economisch functioneren te verbeteren. Daarbij spelen we in op het continu veranderende winkel- en horeca landschap en nieuwe trends en ontwikkelingen.

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden de binnenstad van Groningen voorbereiden op de toekomst en haar aantrekkingskracht en economisch functioneren verbeteren. De stad is gegroeid en de regiefunctie is aan betekenis verder toegenomen. De binnenstad is aan veranderingen onderhevig evenals het winkel- en horeca landschap door toenemend belang van recreatieve bezoekers, cultuur en evenementen. Zowel wonen als ook werken wordt steeds populairder in de binnenstad.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben het Uitvoeringsprogramma Bestemming Binnenstad opgesteld en zijn begonnen met de uitvoering daarvan. Vanuit het uitvoeringsprogramma werken we aan het verbeteren van het verblijfsklimaat in de binnenstad (kwaliteit openbare ruimte, toegankelijkheid en veiligheid). We hebben de verdere ontwikkeling van de Oostwand, de Nieuwe Markt en het Forum verder gefaciliteerd. Om de economische functies van de binnenstad verder te versterken hebben we geëxperimenteerd met de verruiming van regels en is er een nieuw reclamebeleid opgesteld. Om de dynamiek van de binnenstad te monitoren meten we met Wifi-tellers het aantal bezoekers.

Conclusie

Het gaat goed met de binnenstad van Groningen. De leegstand is afgenomen en er werken steeds meer mensen in de binnenstad. De binnenstad van Groningen staat bovendien aan de vooravond van een (verdere) grote impuls. Vanuit het uitvoeringsprogramma Bestemming Binnenstad zijn we begonnen met uitwerken van inrichtingsplannen (Bussen over West/A-straat/Brugstraat/A-kwartier) om zo het verblijfsklimaat in de binnenstad (kwaliteit openbare ruimte, toegankelijkheid en veiligheid) te verbeteren. Aangaande de Oostwand zijn de plannen voor een hotel en 'De nieuwe Merckt' gepresenteerd en vordert de bouw van het Groningen

Forum. We hebben samen met Koninklijke Horeca Nederland en de Groningen City Club gekeken naar mogelijkheid van "blurring", dit wordt nu verder vorm gegeven in het "Groningse model". We meten de stromen in het binnenstadbezoek met WIFI-tellers om een (onderliggend) beeld te krijgen van de economische dynamiek in horeca en detailhandel.

2.2.4 Winkels buiten de binnenstad

Ook buiten de binnenstad zijn er in onze stad veel winkels waarvan de meeste in wijkwinkelcentra. Daarnaast hebben we diverse locaties voor grootschalige detailhandel. In onze Structuurvisie Detailhandel 2011 staat dat we de verschillende soorten en locaties van en voor detailhandel faciliteren. We kijken hierbij naar de specifieke functie en betekenis zodat de winkels elkaar versterken en niet in de weg zitten.

We willen investeringsplannen van ondernemers maximaal faciliteren. Dit doen we binnen een logische detailhandelsstructuur die ertoe leidt dat Groningen als hoofdstad van het Noorden een groot en compleet aanbod heeft. Binnen die structuur vinden bewoners en bezoekers van de stad voldoende winkels in hun omgeving.

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden in 2016 onze detailhandelsvisie actualiseren. We wilden beleid ontwikkelen op specifieke onderdelen zoals de ontwikkeling van pick-up points van supermarkten en een toekomstvisie op het Hoendiep.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben onze wijkwinkelcentra ondersteund. Verder hebben we investeringsinitiatieven van detailhandel (supermarkten en andere winkels) gefaciliteerd. En hebben we gewerkt aan een Masterplein voor het Sontplein.

Conclusie

In 2016 zijn de verschillende wijkwinkelcentra naar eigen behoefte ondersteund. Reitdiephaven, Vinkhuizen, Helpman, Paddepoel, Selwerd, De Wijert en Hoogkerk hebben daarbij een appèl gedaan op het Fonds Ondernemend Groningen en het Servicepunt Detailhandel. De ondersteuning werd verleend op verschillende niveaus. Zo lag de focus in Selwerd en het Overwinningssplein vooral op het formeren van nieuw verenigingsbestuur en het uitvoeren van enkele concrete acties in de openbare ruimte. Schoon, heel en veilig was een belangrijk topic in meerdere wijken. Hoogkerk is uitgeroepen tot het schoonste winkelgebied van Groningen. In Vinkhuizen is onder andere een gastheer op het winkelplein gekomen om de veiligheid te vergroten en in meerdere wijken is met buurtorganisaties gesproken om de binding met de wijk te vergroten. Ook hebben veel ondernemers uit de wijkwinkelcentra 1 of meer avonden van de Retail-academy Groningen bezocht om hun voordeel te kunnen doen met 'good practices'. We zien een aantrekkende (detailhandels)markt. We hebben met verschillende investeerders gesproken over mogelijke uitbreiding en vestiging in Groningen. De afgelopen tijd hebben we met de vastgoedeigenaren gewerkt aan het Masterplan Sontplein. Dit Masterplan is een toekomstvisie op dit grootschalige detailhandelsgebied. Dit gebied zal nadrukkelijk worden verbonden aan de binnenstad met een langzame verkeersroute. In het kader van de Visie Eemskanaalzone is gekeken naar de beste plek van deze verbinding, zodat deze kan worden gerealiseerd.

2.2.5 Warenmarkten en standplaatsen

De Groningse warenmarkt levert een grote bijdrage aan een levendige en kleurige binnenstad. Wekelijks trekt de warenmarkt ruim honderdduizend bezoekers aan vanuit een groot gebied vanaf Franeker en Almelo tot het Duitse Bremen. Voor de Stadgers is de warenmarkt met haar unieke producten een belangrijke aanvulling op het winkelaanbod. Voor dagjesmensen die onze binnenstad komen bezoeken, waaronder Duitse toeristen, is de markt een attractie op zich. Hiermee is de warenmarkt in Groningen een belangrijke ontmoetingsplek en een economische factor van betekenis. Ook de wijkmarkten zijn voor onze Stadgers een belangrijke aanvulling op het lokale winkelaanbod.

De markten worden vanuit de gemeente gefaciliteerd door het beschikbaar stellen van de marktterreinen en voorzieningen, vergunningverlening en de handhaving hierop. Wij werken aan een optimaal ondernemersklimaat in de stad. Hiertoe voeren wij gesprekken met de marktondernemers en standplaatshouders en de Centrale Vereniging voor de Ambulante Handel. Naast markten bieden diverse standplaatshouders hun waren aan, als aanvulling op het bestaande winkelbestand.

We willen een markt en standplaatsen die bijdragen aan de aantrekkelijkheid en levendigheid van de binnenstad. De markten behouden en waar mogelijk hun functie versterken. Diversiteit, kwaliteit en continuïteit zijn hierbij de sleutelbegrippen. Onze beleidsdoelen zijn:

- Een toekomstbestendige warenmarkt voor Stadgers, regionale bezoekers en toeristen;
- Wij streven naar een kostendekkende warenmarkt;
- Aan de hand van 'Bestemming Binnenstad' ontwikkelen wij de warenmarkt verder op kwaliteit.

Wat wilden we bereiken in 2016?

In aansluiting op de nota 'Bestemming Binnenstad' wilden we in samenwerking met de warenmarkt een visie ontwikkelen op de toekomst van de Groninger warenmarkt; een Masterplan voor de markt.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Onze zaterdagmarkt in Groningen is verkozen tot beste weekmarkt van Nederland in de categorie grote markten. In het juryrapport van de Centrale Vereniging voor Ambulante Handel (CVAH) wordt onze markt aangemerkt als een trekker voor de stad, met grote economische waarde en een zeer divers aanbod. Het winnen van deze prijs viel samen met het 350 jarige bestaan van onze warenmarkt.

Om een goede basis onder het Masterplan voor de Warenmarkt te leggen, zijn wij in 2016 gestart om de vergunningen en administratie voor de warenmarkt te verbeteren. Dit doen wij op basis van de geactualiseerde regelgeving en branchering voor de warenmarkt (december 2015). Wij geven dit proces zorgvuldig en in nauw overleg met onze marktondernemers vorm.

Ondertussen is onze warenmarkt volop in ontwikkeling. Wij werken in nauw overleg met marktondernemers en de CVAH aan het Masterplan voor de warenmarkt. Wij hechten hierbij belang aan een gedragen proces. Allereerst wordt gekeken naar de ruimtelijke inpassing van de warenmarkt; de ruimte die in de binnenstad in de toekomst beschikbaar is voor de warenmarkt. In aanloop naar de definitieve inpassing hebben wij nu al enkele maatregelen genomen om een kwaliteitsimpuls aan onze warenmarkt te geven. Op initiatief van de markt en in nauwe samenwerking met hen, zijn wij bezig om de opstelling voor de Grote Markt te wijzigen naar een meer compacte opstelling. Hierdoor ontstaat naast onze markt meer ruimte voor evenementen. Daarbij is ook de samenwerking tussen markt en evenementen sterk verbeterd. Zo is de ijsbaan in goede samenwerking met de marktondernemers op de Grote Markt gerealiseerd. Daarnaast hebben wij de pilot voor de Zondagsmarkt Vismarkt en Grote Markt verlengd.

Omdat de wijkmarkt in Paddepoel dreigde verloren te gaan, hebben wij besloten tot het instellen van een pilot. In deze pilot ondersteunen wij het initiatief van nieuwe ondernemers op deze wijkmarkt gedurende een jaar financieel. Tevens hebben wij een standplaatsenbeleid rondom de Euroborg vastgesteld, waarin tijdens thuiswedstrijden van FC Groningen standplaatsen zijn toegestaan op vijf aangewezen plekken.

Conclusie

Door onze inzet op de goede samenwerking met de vertegenwoordiging van de warenmarkt in de afgelopen jaren, is er nu een solide basis om gezamenlijk te komen tot een aantrekkelijke, kwalitatief hoogwaardige en toekomstbestendige markt. De totstandkoming van het Masterplan voor de warenmarkt duurt langer dan voorzien. Wij hechten er belang aan dit proces nauwkeurig en in nauwe samenwerking met de marktondernemers vorm te geven. Met het verbeteren van onze interne processen, de gewijzigde opstelling op

de Grote Markt en de verlenging van de pilot Zondagsmarkt leggen wij een goede basis voor de verdere ontwikkeling van het Masterplan voor de Warenmarkt.

Deelprogramma 2.3: Bedrijvige stad

Met dit deelprogramma zorgen we voor een goed ondernemersklimaat in onze gemeente. We bieden ondernemers maximaal de ruimte om te ondernemen. Met aantrekkelijke en bereikbare werklocaties, goede dienstverlening en nuttige ondersteuning. Voor het ondernemingsklimaat is ook de arbeidsmarkt van betekenis. Ons arbeidsmarktbeleid is te vinden in [programma Werk en inkomen](#).

Beleidsvelden

- Samenwerken met bedrijfsverenigingen
- Bedrijvigheid breed stimuleren
- Aansluiting vraag en aanbod van werk bevorderen
- Handelsrelaties met het buitenland bevorderen
- Zorgen voor een goed aanbod van werklocaties
- Bedrijvigheid buiten de binnenstad

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal bedrijfsvestigingen (waarvan aantal startende ondernemers) 1	16.204 (1.320)	Meer dan in 2015	16.726 1.521
Uitgifte bedrijventerrein in hectaren	0,2	3,0	6,85
Leegstand vloeroppervlak kantoren	12,8%	<13,4%	11,2%
Rapportcijfer tevredenheid ondernemers 2	6,5 behaald in 2012/2013	> dan in 2012/2013	6,7 behaald in 2015/2016

Bron:

1. O&S Groningen, Bedrijvendynamiek en werkgelegenheid Gemeente Groningen, maart 2017 (aantal starters zonder filiaaloprichtingen)
2. Uitgifte op in exploitatie genomen bedrijventerreinen is 0 hectare. In 2016 is voor 6,85 hectare aan vrije kavels uitgegeven.
3. Vastgoedmonitor 2016, Vinco Vastgoed. In deze rapportage wordt gewerkt met een nieuwe methodologie. Volgens deze methodologie was de leegstand in 2015 12,8%.
4. Lexnova, MKB-vriendelijkste gemeente van Nederland 2015/2016, gemeente Groningen, pagina 5. Deze rapportage wordt om de 2 jaar gemaakt.

2.3.1 Samenwerken met bedrijvenverenigingen

Het georganiseerde bedrijfsleven en de gemeente zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het stimuleren van de economie en de werkgelegenheid in Groningen. Dat zijn we eind 2014 overeengekomen in het Convenant Ondernemend Groningen. De convenantpartners stellen middelen en capaciteit beschikbaar voor vooral stadsbrede projecten. Er wordt gewerkt met een open agenda waarbij iedereen nieuwe initiatieven kan aandragen.

De steeds intensievere samenwerking met het bedrijfsleven mondt uit in gezamenlijke projecten en activiteiten.

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden de verdergaande samenwerking met het bedrijfsleven al werkende weg uitwerken door het gezamenlijk uitvoeren van projecten en activiteiten.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Met de komst van de Economische Agenda heeft het bedrijfsleven meer de regie kunnen pakken in de samenwerking tussen bedrijfsleven, kennisinstellingen en de overheid, de triple helix. De Koepel heeft bijgedragen aan het verbeteren van de samenwerking waardoor meer nieuwe projecten en initiatieven van de grond zijn gekomen.

Conclusie

- De verenigingen, onderwijsinstellingen en de gemeente werken steeds meer samen en trekken steeds meer projecten van de grond die vanuit de gezamenlijkheid ontstaan. Het Convenant Ondernemend Groningen en de hieruit voortvloeiende Koepel Economische Agenda heeft ervoor gezorgd dat partijen elkaar makkelijker kunnen vinden en het gesprek aangaan. Het bedrijfsleven is meer in de lead gekomen en doordat ze middelen via het Fonds beschikbaar hebben zijn ze minder afhankelijk van de overheid om projecten van de grond te krijgen. Dit gebeurt nu meer in gezamenlijkheid.
- De deelnemers van de Koepel Economische Agenda hebben gesproken over de volgende thema's: Groningen Airport Eelde, de Groninger Retailagenda, de kansen in relatie tot de aardbevingsproblematiek, voorbereiding van de campagne economische profilering en de samenwerking tussen de MBO-practoren en het bedrijfsleven. Geconstateerd is ook dat de onderlinge contacten tussen de onderwijsinstellingen en bedrijfsleven verder kunnen worden verstevigd. Daarnaast kan bij het opzetten van projecten nog meer aansluiting worden gezocht bij de thema's uit het Convenant Ondernemend Groningen, zoals duurzaamheid en het samenwerken met de regio.
- Een van de projecten vanuit het Fonds is bijvoorbeeld Open stad waarbij ondernemers 1 dag hun deuren openstellen voor belangstellenden. Op het gebied van beveiliging is een belangrijke slag gemaakt door de surveillance op de bedrijventerreinen collectief op te pakken en vanuit het Fonds te financieren. Ook bij Eurosonic wordt het bedrijfsleven betrokken met het Business House als onderdeel van het festival.
- De verenigingen ondersteunen projecten die hun bedrijventerreinen verder ontwikkelen. De VBNO heeft zich in 2016 beziggehouden met revitalisering in de Hoogte, stappen gezet om de zichtbaarheid van het gebied te vergroten door beelden langs de ring te plaatsen en onderzoeken uit te voeren om de bereikbaarheid van het gebied te vergroten en de aantrekkelijkheid en economische potentie beter te benutten.
- De Vereniging Bedrijvenpark Zuidoost (VBZO) heeft samen met de gemeente en Energy Valley een nieuwe community opgezet "Zo Bright" waarin samen wordt gewerkt naar nieuwe en slimme energieoplossingen.
- De Vereniging Bedrijvenparken Groningen West (VBGW) heeft in samenwerking met de gemeente Groningen voor drie bedrijventerreinen (Corpus den Hoorn, Kranenburg en Hoendiep) plannen opgesteld om de aantrekkelijkheid en herkenbaarheid van de bedrijventerreinen te vergroten door het openbaar groen aantrekkelijker te maken, meer in te richten als verblijfsgebied en om de verkeer- en parkeerproblematiek aan te pakken. Verder draagt de VBGW bij aan activiteiten op het Zernike-terrein en aan activiteiten van het Servicepunt Detailhandel (SPD) in de wijkwinkelcentra.

Met een toenemend aantal vestigingen doet het bedrijfsleven in Groningen het goed. We zien weer een stijgende lijn met 16.726 bedrijven in de stad, een groei van 3.2%. Ook het aantal startende ondernemers is in 2016 toegenomen (peildatum april 2016) naar 1.521. Dit is een groei van 15.2% ten opzicht van 2015.

2.3.2 Bedrijvigheid breed stimuleren

We stimuleren bedrijvigheid in brede zin en we ondersteunen ondernemers. Extra aandacht besteden we aan starters en aan duurzaam ondernemen.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal bedrijfsbezoeken	-	>700	570
Aantal adviesgesprekken met startende ondernemers	-	100	80
Aantal adviesgesprekken horeca	-	700	800
Aantal financiële adviesgesprekken	-	40	40
Aantal bedrijfsverhuizingen begeleiden	-	20	25

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden bedrijvigheid stimuleren en ondernemers, starters en zzp-ers ondersteunen.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- We verlenen dienst op maat;
- Stimuleren (startende) ondernemers;
- We stimuleren duurzaam ondernemen;
- En ondersteunen Zelfstandigen zonder personeel en kleine zelfstandigen in een moeilijke positie (stadsoogst).

Conclusie

Diensten op maat

Via ons accountmanagement hebben we gesprekken gevoerd met ondernemers, instellingen en ondernemersverenigingen. We hebben opgehaald wat er bij ondernemers speelt en hoe we ze verder kunnen helpen qua groei en ontwikkeling. In 2016 hebben we tijdelijk minder bezoeken kunnen afleggen door onderbezetting. We zijn bezig met een inhaalslag. De belangrijkste accounts hebben we gesproken en hebben contacten onderhouden tijdens de vele netwerkbijeenkomsten.

We hebben verbindingen gelegd tussen de verschillende netwerken voor ondernemers en kennisinstellingen en hebben meer dan 30 wethouders-bezoeken aan MKB-bedrijven georganiseerd. We hebben MKB-ondernemersavonden georganiseerd waar meer dan 250 bedrijven op af komen en waarvoor we nu ook masterclasses organiseren. Vanuit de retailsector hebben we een onderzoek laten uitvoeren naar de aansluiting van retailers uit het Noorden op distributiecentra in het kader van snelheid van leveringen. Hieruit komt naar voren dat ondernemers moeten samenwerken en gezamenlijk moeten zoeken naar oplossingen (bijvoorbeeld vanuit een platform). Verder worden de mogelijkheden onderzocht naar de behoefte en haalbaarheid van een distributiecentrum in Noord-Nederland. Bijeenkomsten met het IPG (inkoop platform Groningen) zorgen voor het bij elkaar brengen van inkoop bij mogelijkheden voor het lokale bedrijfsleven.

Stimuleren startende ondernemers

We hebben een afname gezien van het aantal adviesgesprekken met startende ondernemers. Dit heeft te maken met de meer vraaggerichte benadering van starters waardoor vragen telefonisch dan wel via de mail kunnen worden beantwoord. In de periode 2015-2016 hebben we deelgenomen aan de rapportage MKB vriendelijkste gemeente van Nederland. Met een 6,7 staan we op de 4e plek van alle gemeenten in de provincie Groningen. Ten opzichte van de vorige keer zijn we van plek 5 naar 4 opgeschoven.

Prijswinnaars

We hebben bijzondere bedrijven in het zonnetje gezet met de Groninger Ondernemersprijs en de Jonge Ondernemersprijs. De winnaars van 2016 zijn voor de GOP het bedrijf ESKA en de JOP is gewonnen door Keypro Housing. Het meest jonge innovatieve bedrijf van 2016 is Boer Bart die biologische producten aan de man brengt. Andere projecten waar we aan hebben bijgedragen zijn: de week van de ondernemer, zzp-events, startersbijeenkomsten, businesswise 050, de ondernemersacademie.

De Technology Fast50 van Deloitte is een prestigieuze award voor de 50 snelst groeiende technologiebedrijven van Nederland. Afgelopen jaar stonden 6 Noordelijke bedrijven hoog op de lijst. Ook in de Gazelle Awards hebben Groningse bedrijven goed gescoord.

Duurzaam ondernemen

We ondersteunen in Groningen initiatieven op het gebied van maatschappelijk, duurzaam ondernemen zoals Noorder Duurzaam en individuele bedrijven en ook startups. Een aantal bedrijvenlocaties, waaronder 'Boterdiep 63' en 'de Pijp', beide aan het Boterdiep, richten zich op het adviseren en ondersteunen van maatschappelijk georiënteerde bedrijven.

Social Impact Day

Op initiatief van enkele sociaal ondernemers is op 9 november 2016 de 'Social Impact Day Groningen' georganiseerd. Een evenement voor en door sociaal ondernemers waarbij ondernemen mede als oplossing wordt gezien voor maatschappelijke uitdagingen.

Ondersteunen zelfstandigen zonder personeel (zzp)

Via stadsoogst hebben we 50 trajecten naar zelfstandigheid in samenwerking met Werk Inkomen en Maatschappelijke Participatie (WIMP) mede ondersteund en onze netwerken en kennis beschikbaar gesteld om de weg naar zelfstandig ondernemerschap te vergroten. Hetzelfde doen we om ondernemerschap te stimuleren voor die groep die met behoud van uitkering ondernemer wil worden, dan wel wil voorkomen dat men in een uitkeringssituatie terecht komt.

De werkgelegenheid is in Groningen met 1.5% toegenomen naar 134.235 banen, de grootste toename sinds de afgelopen drie jaar. Ook het aantal vestigingen is gegroeid met 3.2% naar 16.726 vestigingen. We zien een toename van het aantal vestigingen op de bedrijventerreinen met 3.6% (2.019) en een toename op kantoorlocaties van 4.4% (521). Het aantal starters is toegenomen tot 1.521. Dit aantal is zonder filiaaloprichtingen. Als we deze meetellen komen we in totaal op 2.649 nieuwe oprichtingen (peildatum april 2016).

2.3.3 Aansluiting vraag en aanbod van werk bevorderen

We streven naar een arbeidsmarkt waar werkgevers kunnen beschikken over de juiste arbeidskrachten en waar zoveel mogelijk mensen meedoen in een betaalde baan. We ondernemen of steunen activiteiten die werkgevers ondersteunen in hun personeelsbeleid. Het beleid om mensen op weg te helpen naar de arbeidsmarkt is te vinden in [programma Werk en inkomen](#).

De steeds intensievere samenwerking met het regionale bedrijfsleven mondt uit in gezamenlijke projecten en activiteiten in 2016 om samen te zorgen voor meer werkgelegenheid: meer reguliere banen, maar bijvoorbeeld ook meer leerwerkplekken, stageplaatsen en garantiebanen.

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden de steeds intensievere samenwerking met het (regionale) bedrijfsleven laten uitmonden in projecten en activiteiten die de werkgelegenheid bevorderen.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben vanuit de Economische Agenda projecten met het bedrijfsleven uitgevoerd. We hebben personeels-carrouzels opgezet in de techniek en aankomende professionals in contact gebracht met bedrijven.

Conclusie

Vanuit de triple helix werken we steeds meer en beter samen en komen projecten van de grond die de economie en werkgelegenheid van de stad en regio bevorderen. Naast het helpen van bedrijven bij het zoeken naar geschikt personeel en het uitwisselen van vacatures, hebben we projecten en activiteiten georganiseerd die

werkzoekenden en bedrijven dicht bij elkaar brengen. We hebben dit gedaan door het stimuleren van techniek carroussels, het ondersteunen van recruitment days maar ook het project start-up assist, een speciaal programma voor bedrijven die starten te koppelen aan bedrijven vanuit de business club van Donar. Dit hebben we in nauwe samenwerking gedaan met onze collega's vanuit het programma Economie en Werk. Ook hebben we professioneler ingezet op acquisitie op basis waarvan we de samenwerking met vastgoed weer verbeteren. Met FC Groningen werken we aan een plan om studenten te koppelen aan de businessclub van de FC. Hierdoor hebben we bijgedragen aan het bij elkaar brengen van vraag en aanbod van werk.

2.3.4 Handelsrelaties met het buitenland bevorderen

We willen Groningen uitbouwen tot een sterke economische regio in Europa. We bevorderen de samenwerking met het Groningse bedrijfsleven en helpen mee om buitenlandse investeringen in Noord-Nederland uit te lokken. Door betere verbindingen ondersteunt Groningen Airport Eelde de internationalisering van onze economische clusters. Het beleid om onze kennissectoren in internationaal perspectief te stimuleren en te profileren, vindt u in [deelprogramma Groningen kennisstad](#).

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Bedrijven uit de regio koppelen met buitenlandse bedrijven		30	30

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden onze zorgvuldig opgebouwde (handels) contacten met Noord-Duitsland en China voortzetten, waarbij we het Groningse Bedrijfsleven aanhaken.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben onze opgebouwde contacten met Noord-Duitsland en China voortgezet. We hebben verschillende internationale projecten met het bedrijfsleven uitgevoerd. We hebben onze rol als aandeelhouder van Groningen Airport Eelde ingevuld.

Conclusie

Duitsland

We hebben onze contacten met Oldenburg, Bremen en Hamburg voortgezet en zijn bezig gegaan met een volgende strategische zet om Groningen te positioneren door in te zetten op contacten met beleidsmakers in Berlijn.

We hebben meerdere bestuurlijke missies ondersteund voor de burgemeester, wethouder en Commissaris van De Koningin waaronder inschrijven Gouden Boel van de stad Hamburg, bedrijfsbezoek DESY&XFEL (accelerator centre), bezoek aan de Handelskamer, Hafencity in het kader van sociale projecten en start-ups, diverse netwerkdiners met Hamburgse partners en bedrijven, kennisuitwisseling gestimuleerd op het gebied van waterstof, gaming, en duurzaamheid/energie samenwerking opgezocht en gefaciliteerd. In de handelsmissie naar Abu-Dhabi hebben Groninger kennisinstellingen en MASDAR institute kennis uitgewisseld voor gezamenlijk onderzoek op het gebied van nieuw gas.

China

In 2016 was er geen aanleiding voor een inkomende of uitgaande missie naar één van onze beide partnersteden. Op ambtelijk niveau zijn onze contacten met onze partnerstad Tianjin onderhouden. Daarnaast is er op 29 juni een bezoek geweest van een Chinese vastgoedbank, de Bangxin Asset Management Co. Door deze delegatie is gekeken naar investeringsmogelijkheden in vastgoed, vooral met betrekking tot windenergie en IT. Op 16 en 17

oktober is de stad Groningen gastheer geweest voor een delegatie van Chinese zakenvrouwen. Daarbij zijn een aantal healthy ageing-bedrijven bezocht.

Groningen Airport Eelde

In 2016 hebben de aandeelhouders van Groningen Airport Eelde in gezamenlijkheid een strategische verkenning uitgevoerd naar het toekomstperspectief van de luchthaven. Hiervoor hebben de aandeelhouders diverse onderzoeken laten uitvoeren die het perspectief van de luchthaven in beeld hebben gebracht. Uit de onderzoeken komt een 3-tal scenario's naar voren: Afbouwen, Continueren en Investeren. Afgelopen december hebben de verschillende raden en staten zich kunnen uitspreken over deze scenario's. Onder meerdere strenge voorwaarden is gekozen voor Investeren.

2.3.5 Zorgen voor een goed aanbod aan werklocaties

Op bedrijventerreinen, kantorenparken en locaties voor (grootschalige) detailhandel is meer dan de helft van de werkgelegenheid in de stad geconcentreerd. We noemen dit de werklocaties. Voor de komende jaren is het niet nodig nieuwe plannen te maken voor meer nieuwe werklocaties. In het beheer van de bestaande locaties werken we samen met de gebruikers. Verouderde werklocaties knappen we op, voor braakliggende terreinen en leegstaande kantoorpanden zoeken we zinvolle (tijdelijke) bestemmingen.

We streven naar een goed vestigingsklimaat. Daarin bieden we een divers aanbod van nieuwe en bestaande hoogwaardige locaties voor zoekende bedrijven. Daarvoor moeten we ook de kwaliteit verbeteren en leegstand minimaliseren. De locaties willen we zo goed mogelijk aanprijzen.

Voor nieuwe bedrijven willen we de Rode Loper uitleggen door het zo makkelijk mogelijk maken van bijvoorbeeld het proces van verkoop en vergunningverlening. Om overschot te voorkomen, werken we actief mee aan transformatie, met name op afzonderlijke kantoorlocaties.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Realisatie 2015	Beoogd 2016	Realisatie 2016
Uit te geven bedrijfskavels	0,2	5,0	6,85

Wat wilden we bereiken in 2016?

Het is van belang dat we grond uitgeven op onze nieuw ontwikkelde bedrijventerreinen. Ook het komend jaar willen we ongeveer 5 hectares nieuw bedrijventerrein uitgeven op Zernike, Westpoort, Eemspoort en Eemspoort-Zuid. In 2016 maken we een nieuw economisch marketingplan. We gaan ook ons gehele proces van initiatief tot vergunningverlening kritisch doorlichten en waar mogelijk vereenvoudigen, versnellen en verduidelijken.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben samen gewerkt met onze bedrijvenverenigingen aan verbeteren van onze werklocaties. We hebben getracht onze braakliggende terreinen in te zetten voor ontwikkeling van activiteiten met een tijdelijk karakter. We zijn verder gegaan met het uitvoeren van onze marketing en acquisitie-activiteiten. In 2016 hebben we ons werkproces voor vergunningen anders ingericht. Eenvoudige vergunning en complexere vergunning worden van elkaar gescheiden. Eenvoudige vergunningen worden afgehandeld in de Kiosk, wat ook de plek is van de ontvangst van de aanvragers. In de kiosk zit de back-office dicht op de front-office zodat integrale advisering bij eenvoudige vergunningen een snellere doorlooptijd kennen.

Conclusie

We hebben met onze bedrijvenverenigingen samen gewerkt aan het vestigingsklimaat van in onze werklocaties, het betreft dan bijvoorbeeld projecten op het gebied van beveiliging en aankleding van de openbare ruimte. In 2016 hebben we heel aantal verzoeken gekregen voor een ontwikkeling van een zonneweide op braakliggend terrein. Op Westpoort en Eemspoort faciliteren we op dit moment de realisatie hiervan. Samen met Marketing Groningen hebben gekeken naar de economische profilering van Groningen. We zijn verder gegaan met het binnenhalen van bedrijvigheid en merken dat de markt aantrekt. Ook hebben we gewerkt aan het anders inrichten van ons vergunningsproces.

2.3.6 Bedrijvigheid buiten de binnenstad

We stimuleren de economie en bedrijvigheid in de wijken met kansen voor ondernemers om te groeien. Daarmee leveren we een bijdrage aan de leefbaarheid en de werkgelegenheid in de wijken. We werken mee aan initiatieven voor het huisvesten van zzp-ers en startende bedrijfjes in de wijken.

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden start-up community in Groningen verder stimuleren.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben projecten faciliteren en huisvesting van zzp-ers en start-ups ondersteund en de ontwikkeling van wijkbedrijven en coöperaties aangemoedigd.

Conclusie

Start-ups

We hebben bijgedragen aan meerdere projecten om Groningen als start-up City te ondersteunen zoals het start-up weekend 2016, de hackatons en start-up assist. In het verlengde hiervan hebben we meegewerkt om Founded in Groningen verder uit te laten groeien tot een netwerk van meer dan 400 bedrijven. Door te inspireren, profileren, kennis en ervaringen te delen hebben we bijgedragen aan het verbeteren van het ondernemers en start-up klimaat en de doorgroeimogelijkheden naar scale-ups. Zo is samen met IBM gewerkt aan een portal om bestaande en nieuwe bedrijven uit Groningen beter zichtbaar te maken.

We hebben in 2016 een onderzoek laten uitvoeren naar de ontwikkeling van start-ups en scale ups in onze regio waaruit naar voren komt dat in Groningen een bovengemiddeld aantal start-ups activiteiten plaatsvinden. Beleidsmatig is een consistent, meerjarig, integraal afgestemd beleid belangrijk. Verder laat het rapport zien dat er veelal een geruime tijd overheen gaat voordat een start-up nieuwe banen genereert en dus bijdraagt aan de werkgelegenheid. Startups werpen pas op langere termijn vruchten af.

Groningse start-ups hebben goed gescoord in diverse rankings en awards. Daarmee bevestigen we dat Groningen een goed ecosysteem heeft voor start-ups.

Broedplaatsen en huisvesting zelfstandigen zonder personeel (zzp) en start-ups

Groningen heeft een levendige community met diverse broedplaatsen en incubators voor zzp'ers en startups in stad en regio (de Biotoop in Haren, Health Hub Roden). We hebben een inventarisatie uitgevoerd van bestaande en nieuwe initiatieven. Steeds meer kantoorpanden worden als bedrijfsverzamelgebouw gebruikt en bieden een meerwaarde aan huurders en gebruikers, bijvoorbeeld in advisering, coaching en begeleiding, het bieden van netwerken, het vormen van een community. Vooral beginnende ondernemers hebben veel aan deze onderlinge contacten.

We ondersteunen en faciliteren nieuwe initiatieven die zich voordoen, zoals (uitbreiding) 'The Big Building' Achterweg, 'the Rock' Atoomweg, of verhuizing van bestaande initiatieven, zoals 'de Chemie' en het Ciboga.

Coöperaties

We zien allerlei nieuwe vormen van ondernemen ontstaan, zowel kleinschalig als op grotere schaal. Hierbij werken ondernemers op een andere manier met elkaar samen en versterken elkaar op die manier. Zo hebben

bedrijven zich afgelopen jaren verenigd in Life Cooperative, een groep van 20-25 bedrijven rond biotechnologie die gezamenlijk activiteiten organiseren bijvoorbeeld opleidingen, training en delen van lab voorzieningen en de Game Bakery, een coöperatie van serieus game-bedrijven.

Deelprogramma 2.4: Overig economie en werkgelegenheid

Eenzijds worden in dit deelprogramma lasten en baten verantwoord die zijn gelieerd aan ruimtelijk-economische projecten. Voor een belangrijk deel zijn budgetten financieel-technisch van aard (kapitaallasten). Ook de resultaten grondzaken worden voor een groot deel verantwoord in dit deelprogramma. Concreet gaat het om de nog in exploitatie te nemen eigendommen en verhuurde kavels. Voor grondzaken is geen afzonderlijk deelprogramma opgenomen in de begroting. In de paragraaf grondbeleid zijn alle resultaten grondzaken nader toegelicht.

Anderzijds zijn lasten opgenomen die te maken hebben met de uitvoering van het economische programma. Ook de jaarlijkse bijdragen aan de Regio Groningen Assen, het Fonds Ondernemend Groningen en Marketing Groningen maken hier onderdeel van uit.

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma	Primitieve begroting	Actuele egroting	Rekening 2016	Vershil
02.1 Groningen Kennisstad	1.731	2.669	2.128	541
02.2 Aantrekkelijke stad	3.484	3.676	3.534	142
02.3 Bedrijvige stad	839	1.036	3.338	-2.302
02.4 Overig econ en werkgelegenheid	22.479	23.987	22.224	1.763
Totaal Lasten	28.533	31.369	31.224	144
02.1 Groningen Kennisstad	-6	-505	-960	455
02.2 Aantrekkelijke stad	-937	-988	-24.966	23.978
02.3 Bedrijvige stad	0	-74	-2499	1.207
02.4 Overig econ en werkgelegenheid	-8.206	-9.210	-10.718	1.507
Totaal Baten	-9.149	-10.777	-37.925	27.148
Totaal Saldo voor bestemming	19.384	20.591	-6.701	27.292
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	1.706	17.106	17.106	0
Totaal onttrekkingen	-2.542	-16.942	-16.942	0
Totaal saldo na bestemming	18.548	20.756	-6.537	27.292

Financiële toelichtingen

Deelprogramma 2.1 Groningen Kennisstad	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	V 541	V 455	V 996
Internationalisering (V 44 duizend)			
Het overschot wordt met name veroorzaakt door meevallende representatiekosten voor internationale samenwerking waaronder de Stedenbanden.			
Akkoord van Groningen/City of talent 2020 (V 197 duizend euro)			
Onder de paraplu van de campagne Groningen City of Talent, hebben we in 2016 het programma International Groningen ontwikkeld met als doel om internationals in Groningen steviger en vriendelijker te verankeren in de Groningse stad en regio met al haar voorzieningen. De uitvoering van de projecten binnen dit programma, met name de communicatieprojecten, zijn vanwege externe oorzaken vertraagd en zullen naar verwachting in 2017 worden uitgevoerd. Dit is de oorzaak van de onderschrijding van het budget.			
G-Kwadraat 2016 (V 539 duizend euro)			
Het Economisch programma G-Kwadraat 2015-2019 is een van de 3 onderdelen van de Economische agenda. Met de Economische Agenda zijn we op een andere manier gaan (samen)werken. Wij leggen niet langer alles van te voren vast, maar proberen samen met kennisinstellingen en het bedrijfsleven in te springen op innovatieve ontwikkelingen, waarbij het initiatief vooral vanuit het bedrijfsleven komt en de gemeente faciliteert. Dit betekent dat we afhankelijk zijn van externe partijen ten aanzien van de voortgang van projecten en deze niet (altijd) even goed kunnen beïnvloeden. Bovendien loopt de duur van bepaalde projecten over jaargrenzen heen waardoor we bij sommige projecten commitment afgeven voor een langere periode. Deze flexibiliteit is nodig om een betrouwbare partner zijn. In totaal valt in het jaar 2016, 686 duizend euro vrij. Hiervan heeft 539 duizend euro betrekking op deelprogramma 2.1. Wel zijn voor het volledige bedrag al toezeggingen gedaan voor de komende jaren, waarbij een deel al via een beschikking is verleend.			
Visie Ebbingekwartier (V 340 duizend euro)			
Het Project Visie Ebbingekwartier (lasten N 129 duizend euro en baten V 469 duizend euro) betreft per saldo een voordeel van 340 duizend euro. De lasten en de baten zijn verdeeld over de verschillende jaren verantwoord. Tegenover dit positieve resultaat is in eerdere jaren een negatief resultaat verantwoord.			
Overige afwijkingen (N 124 duizend euro)			
Overige kleine afwijkingen tellen op tot een nadeel van 123 duizend euro.			

Deelprogramma 2.2 Bedrijvige Stad	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	V 142	V 23.978	V 24.120
Bijdrage in MVA naar bekleemde reserve (V 24 miljoen euro)			
In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde			

reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt.

Binnen dit deelprogramma betreft het de bijdragen in het project de Grote Markt en een bijdrage in het project Van Lenneplan.

Overige afwijkingen (N 120 duizend euro)

Overige kleine afwijkingen tellen op tot een nadeel van 120 duizend euro

Deelprogramma 2.3 Aantrekkelijke Stad	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	N 2.302	V 1.207	N 1.095

Extra beleidsgelden G-kwadraat (V 138 duizend euro).

Het resultaat bestaat uit V 40 duizend euro aan lasten en V 98 duizend euro aan baten.

Het Economisch programma G-Kwadraat 2015-2019 is een van de 3 onderdelen van de Economische agenda. Met de Economische Agenda zijn we op een andere manier gaan (samen)werken. Wij leggen niet langer alles van te voren vast, maar proberen samen met kennisinstellingen en het bedrijfsleven in te springen op innovatieve ontwikkelingen, waarbij het initiatief vooral vanuit het bedrijfsleven komt en de gemeente faciliteert. Dit betekent dat we afhankelijk zijn van externe partijen ten aanzien van de voortgang van projecten en deze niet (altijd) even goed kunnen beïnvloeden. Bovendien loopt de duur van bepaalde projecten over jaargrenzen heen waardoor we bij sommige projecten commitment afgeven voor een langere periode. Deze flexibiliteit is nodig om een betrouwbare partner zijn. In totaal valt in het jaar 2016, 686 duizend euro vrij. Wel zijn voor het volledige bedrag al toezeggingen gedaan voor de komende jaren, waarbij een deel al via een beschikking is verleend

Resultaat grondexploitaties (N 2,357 miljoen euro)

De jaarlijkse herziening van de grondexploitatie heeft geleid tot een verlies op de eindwaarde van 2 complexen. Het betreft de Grexen Kemkesberg (Lasten N 900 duizend euro) en Westpoort (Lasten N 1,457 miljoen euro). Op grond van BBV-richtlijnen moet dit voorzienbare verlies direct worden genomen en in de jaarrekening worden verwerkt. Dit resultaat maakt onderdeel uit van het totale resultaat op grondzaken.

Vrijval bijdrage in MVA (V 268 duizend euro)

In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Dit geldt ook voor het project Terreinwinst. Aangezien het hier gaat om een afgerond project (Terreinwinst), kunnen de middelen vrijvallen.

Bijdrage in MVW naar bekleemde reserve (V 841 duizend euro)

In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt. Binnen dit deelprogramma gaat het om het project Winschoterdiep.

Overig resultaten (V 15 duizend euro).

Overige kleine afwijkingen tellen op tot een voordeel van 15 duizend euro.

Deelprogramma 2.4 Overige economie en werkgelegenheid	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking((bedragen x 1.000 euro)	V 1.763	V 1.507	V 3.270

Vrijval kapitaallasten extra beleid (V 1,067 miljoen euro).

Doordat een aantal projecten later dan gepland in uitvoering zijn gekomen, betreft met name vooral het Forum, vallen de kapitaallasten lager uit dan geraamd.

Herwaardering bezit (N 200 duizend euro)

De jaarlijkse beoordeling van de boekwaarde van onze bezittingen heeft geleid tot een lagere waardering van een aantal. Het gaat om panden aan het Hereplein en de ALO-locatie aan de van Swietenlaan.

Aan- en verkoop vastgoed (V 2,162 miljoen euro)

Het betreft de aan- en verkoop van een pand aan de H L Wicherstraat (lasten N 1,334 miljoen euro en baten V 1,334 miljoen euro), een grondverkoop in Hoogkerk (V 1,891 miljoen euro) een grondverkoop aan de Gdanskweg (V 496 duizend euro) en de overdracht Helperwestsingel (N 225 duizend euro).

Bouwrijpe kavels (V 88 duizend euro).

Dit betreft de verkoopopbrengsten van stukjes tuingrond en restkavels van al afgesloten grondexploitaties. De lasten vallen 27 duizend euro lager uit dan geraamd en de baten overtreffen de geraamde opbrengsten met 61 duizend euro.

Rente en Exploitatie NIEGG (V 401 duizend euro).

Betreft een voordelig resultaat op niet in exploitatie genomen gronden van per saldi 401 duizend euro. De lasten vallen 1,007 miljoen euro lager uit dan begroot en de baten zijn 606 duizend euro lager.

Beheer binnenbezittingen (N 400 duizend euro)

Dit betreft het beheer en de verhuur in bezit zijnde panden en terreinen. De lasten vallen 285 duizend euro hoger uit dan geraamd en de baten zijn 115 duizend lager als geraamd.

Exploitatie Suikerunie (V 137 duizend euro)

In de begroting 2016 is een tekort op de exploitatie van Suikerunie opgenomen. Het werkelijk tekort op de exploitatie bedraagt 1,463 miljoen euro. De lasten vielen 138 duizend euro lager uit dan begroot en de gerealiseerde baten zijn 1 duizend euro lager.

Niet in exploitatie te nemen gronden (N 23 duizend euro).

Betreft een nadelig resultaat op niet in exploitatie te nemen gronden van per saldo 23 duizend euro.

Toegerekende rente op reserves (N 475 duizend euro)

De toegerekende rentes aan de reserves Grondzaken (V 61 duizend euro), Grondbank (V 1 duizend euro) en Bovenwijkse Voorzieningen (N 537 duizend euro) vallen in totaal 475 duizend euro lager uit dan begroot.

OZB grondexploitaties (V 211 duizend euro)

In de begroting 2016 is voor de kosten van OZB in relatie tot grondexploitatie 400 duizend euro opgenomen. De daadwerkelijke kosten vallen in 2016 in totaal 211 duizend euro lager uit.

Alternatieve financiering investeringsprogramma (-)

Betreft een technische afwijking op zowel lasten als baten. De lasten en baten zijn op andere kostensoorten verantwoord dan begroot (lasten V 1 miljoen en baten N 1 miljoen)

Regio Groningen Assen (V 201 duizend euro)

In de geactualiseerde Regiovisie is een verlaging van de jaarlijkse bijdrage aan de Provincie Groningen van 30% opgenomen. Deze verlaging leidt in 2016 tot een voordeel van 88 duizend euro ten opzichte van de begroting. Verder is de bijdrage 2016 aan de Provincie Groningen in het kader van "Groningen Bereikbaar" 113 duizend euro lager in verband met een verrekening van kosten, die reeds in 2012 zijn gemaakt.

Erfpacht Waagstraat (-)

De baten en de lasten zijn in de begroting 2016 abusievelijk bij deelprogramma 2.4 geraamd in plaats van bij deelprogramma 8.7. De gerealiseerde baten en lasten zijn wel op deelprogramma 8.7 verantwoord. In deelprogramma 4.2. doet zich met betrekking tot dit onderwerp daarom zowel bij de baten als bij de lasten een afwijking van 330 duizend euro voor. Per saldo is dit neutraal.

Bijdrage in MVA naar bekleemde reserve (V 229 duizend euro)

In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt. Binnen dit deelprogramma gaat het om het project Herinrichting Boterdiep-Bloemstraat.

Overig (N 128 duizend euro)

Diverse voor- en nadelen met betrekking tot ureninzet, uitvoeringskosten reguliere budgetten en meerjarige projecten tellen op tot een nadeel van 128 duizend euro.

PROGRAMMA 3 Onderwijs

We willen dat Groningen een stad is waar:

- Kinderen, jongeren en volwassenen optimale kansen krijgen hun talenten te ontdekken en te ontwikkelen;
- Alle kinderen en jongeren naar school gaan en hun schooltijd afronden met een diploma.

Daarom zetten we ons in voor een goed onderwijsklimaat in de stad. Samen met de schoolbesturen werken we aan goed onderwijs dat goed op elkaar aansluit, dat ondersteuning biedt die aansluit bij de leerlingen en tegemoetkomt aan de vraag op de arbeidsmarkt. Om kinderen en jongeren optimaal uit te dagen zich te ontwikkelen en hen zo goed mogelijk voor te bereiden op de toekomst.

Het verzorgen van onderwijs is in Nederland primair de verantwoordelijkheid van de schoolbesturen, binnen de kaders van de wet en de door het rijk gestelde voorwaarden. Als gemeente faciliteren we het onderwijs en hebben we een aantal wettelijke taken rondom het onderwijs: zorgen voor huisvesting en leerlingenvervoer en toezien op naleving van de leerplicht.

De Gemeente Groningen stelt zich ten doel in het onderwijs iedereen zoveel mogelijk gelijke kansen te bieden; achterstanden proberen we te voorkomen. Betere kansen creëren we ook door onderwijs te verbinden met andere maatschappelijke activiteiten en voorzieningen. In Groningen doen we dat vooral op de Vensterscholen.

Ons onderwijsbeleid is nauw verbonden met het jeugdbeleid. Vanwege de actuele veranderingen in het sociale domein is het jeugdbeleid in de begroting 2016 ondergebracht in [programma 4: Welzijn, gezondheid, zorg en vernieuwing sociaal domein](#).

Relevante beleidsnota's

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Kansen voor jonge kinderen \(2009\)](#)

[Bestuursafspraken VVE \(2012\)](#)

[Ambitiedocument Vensterscholen \(2013\)](#)

[Groninger Onderwijspact \(2013\)](#)

[Notitie afstemmingsoverleg Gemeenten-Onderwijs \(2013\)](#)

[Integraal Huisvestingsplan 2016-2019 'Een stevige basis' \(2015\)](#)

[Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente Groningen \(2014\) Lokaal educatieve agenda \(2014\)](#)

[Samenwerkingsovereenkomst Volwasseneneducatie \(2014\)](#)

[Verordening leerlingenvervoer gemeente Groningen 2014 \(2013\)](#)

Belangrijke resultaten 2016

Het onderwijskansenbeleid is voortgezet. Net als vorig jaar scoren de leerlingen in het basisonderwijs in Groningen relatief goed ten opzichte van het landelijk gemiddelde en laten de schoolprestaties een positieve ontwikkeling zien. Via de werkwijze van onderwijsateliers hebben we verschillende initiatieven ondersteund in het onderwijs. Op deze manier stimuleren we ontwikkeling in het onderwijs met draagvlak vanuit het onderwijsveld zelf.

Het aantal thuiszitters is sterk gedaald. De doelstelling om 80% daarvan weer terug te leiden naar het onderwijs is gerealiseerd.

Deelprogramma 3.1: Onderwijskansen

In het deelprogramma Onderwijskansen bundelen we ons beleid gericht op het creëren van optimale onderwijsvoorwaarden en –voorzieningen. We willen dat alle kinderen en jongeren in Groningen zich naar eigen

aard en talent ontplooiën en zich zoveel mogelijk zonder stagnatie ontwikkelen. Ook zien we ze graag opgroeien tot verantwoordelijke burgers en goed voorbereid op de arbeidsmarkt komen.

We willen bijdragen aan kwalitatief goed onderwijs dat goed op elkaar aansluit. Dit onderwijs biedt de ondersteuning die aansluit bij de leerlingen en tegemoetkomt aan de vraag op de arbeidsmarkt. Het daagt kinderen en jongeren optimaal uit om zich te ontwikkelen en bereidt hen zo goed mogelijk voor op de toekomst. Dit legden we met de onderwijsinstellingen – van voorschoolse instellingen tot en met universiteit – vast in het [Groninger Onderwijspact 2013](#)

In het schooljaar 2014-2015 mocht Groningen zich dé onderwijsstad van Nederland noemen. Die titel dankten we aan de goede samenwerking tussen de kennis- en onderwijsinstellingen onderling en met de gemeente. Die samenwerking zetten we voort en versterken we waar mogelijk.

Beleidsvelden

- Kansenbeleid en kwaliteitsbewaking
- Nieuwe impuls vensterschool
- Volwasseneneducatie
- Onderwijshuisvesting
- Natuur- en duurzaamheidseducatie

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Gemiddelde score Cito-toets groep 8 (landelijk)	-	-	-
Aantal niet werkende werkzoekenden <23 jaar zonder startkwalificatie	-	-	-

3.1.1 Kansen en kwaliteitsbewaking

Met het Kansenbeleid richten we ons in de eerste plaats op de jongste burgers van de stad. We bieden voorzieningen om (taal-) ontwikkelingsachterstanden te voorkomen en zo vroeg mogelijk aan te pakken. Om een goed leerklimaat in Groningen te stimuleren maakten we met de onderwijsinstellingen afspraken in het Onderwijspact in 2013. De oprichting van het Groninger College van Onderwijs komt hieruit voort. Binnen dit beleidsterrein is ook ons kwaliteitstoezicht op de voorschoolse voorzieningen en gastouderopvang ondergebracht.

We willen:

- Dat alle kinderen en jongeren in Groningen zich naar eigen aard en talent ontplooiën, opgroeien tot verantwoordelijke burgers en goed voorbereid op de arbeidsmarkt komen;
- Dat kinderen een doorgaande ontwikkelingslijn volgen;
- Voorschoolse voorzieningen en gastouderopvang van goede kwaliteit.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Gebruik vve-programma's door vve-doelgroep	92%	85%	91%
Leerwinst groep 2 ten opzichte van landelijk gemiddelde	55%	80%	52%
Geïnspecteerde locaties kinderopvang	-	100%	100%

Wat wilden we bereiken in 2016?

In 2016 wilden we de kwaliteit van de voor- en voerschoolse educatie (vve) en schakelgroepen verder optimaliseren en het bereik van de doelgroepkinderen vve verder verhogen. We hadden ons ten doel gesteld om op basis van de herziene kaders vanuit het Rijk het gemeentelijk kansenbeleid (inclusief vve) te herijken en vanaf 2017 in te voeren.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- De reeds ingezette maatregelen in het kader van het onderwijskansenbeleid zijn voortgezet. Dan gaat het onder meer om professionalisering van pedagogisch medewerkers en leerkrachten, en het maken van afspraken over een doorgaande ontwikkelingslijn van voerschoolse instellingen naar basisonderwijs;
- In juni 2016 heeft een grote bijeenkomst rondom het kansenbeleid en vve plaatsgevonden, ter voorbereiding op een nieuw beleidsplan voor Groningen voor 2018;
- Vanuit de kaders van het Groninger Onderwijspact hebben we initiatieven ondersteund die vanuit het onderwijsveld zijn aangedragen bij het onderwijsatelier. Net als in 2015 hebben we ook in 2016 een onderwijsatelier georganiseerd.

Conclusie

Deelname aan vve-programma's door de vve-doelgroep ligt ruim boven onze geformuleerde doelstelling, maar is ten opzichte van 2015 niet verder verhoogd.

De kwaliteitsslag die we willen maken in de voerschoolse periode heeft zich verder doorgezet. De resultaten van de kinderen in groep 2 liggen gemiddeld gezien boven het landelijk gemiddelde (67 ten opzichte van 62,8), maar we slagen er nog niet in om (de in de bestuursafspraken met het rijk zeer ambitieus geformuleerde doelstelling) 80% van de kleuters minimaal de landelijk gemiddelde leerwinst te laten behalen. Hierover voeren we gesprekken met de schoolbesturen. In het afgelopen schooljaar heeft 52% van de kinderen in Groningen een bovengemiddelde leerwinst laten zien. Wel zien we dat er steeds meer aandacht is voor doorgaande ontwikkelingslijnen van kinderen. Er worden afspraken gemaakt tussen voerschoolse instellingen en het basisonderwijs, op basis van een gezamenlijke pedagogische visie (fundament). De bijeenkomst met het werkveld in juni 2016 heeft voldoende ingrediënten opgeleverd om het beleid, in lijn met het landelijk kader, te herijken vanaf 2018.

De werkwijze van de onderwijsateliers leidt via de ontwikkeling van nieuwe gezamenlijke initiatieven tot ontwikkeling en versterking van samenwerking in het onderwijsveld.

3.1.2 Nieuwe impuls vensterschool

In de Vensterscholen verbinden en bundelen we onderwijs met andere maatschappelijke activiteiten en voorzieningen. Bijvoorbeeld kinderopvang, Centrum voor Jeugd en Gezin, sport en welzijn. Hierdoor creëren we een rijk aanbod, dagen we kinderen uit en krijgen ze volop kansen om hun talenten te ontwikkelen. In 2013 verscheen het samen met de schoolbesturen opgestelde Ambitiedocument nieuwe impuls vensterscholen. Hierdoor voert het onderwijs nu de regie op de samenwerking. In een gezamenlijke stuurgroep zitten onderwijs, opvang, gemeente en het lectoraat Integraal jeugdbeleid.

We stimuleren vensterscholen om te werken aan versterking van de volgende vier thema's:

- Een gezamenlijk pedagogisch fundament;
- Doorgaande ontwikkelingslijn van 0 tot 13 jaar;
- Ouderbetrokkenheid;
- Ondersteuning en zorg.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald
----------------	--------------	-------------	---------

			2016
Aandeel vensterscholen	60%	>60%	70%
Score uitwerking thema's	Ruim voldoende/goed	Ruim voldoende/goed	Ruim voldoende/goed

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden in 2016 samen met het onderwijs en de voorschoolse instellingen de vier bovengenoemde pijlers van de vensterschool verder versterken. Daarnaast wilden we een goede verbinding en samenwerking realiseren tussen het onderwijs/voorschoolse instellingen en het wij-team.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- We hebben de vensterscholen gestimuleerd om plannen te blijven indienen en daarmee verder vorm te geven aan de pijlers;
- Vanuit de WIJ-teams zijn afspraken gemaakt en contactpersonen genoemd voor scholen en voorschoolse voorzieningen;
- Op een aantal scholen hebben we een zogenaamde brugfunctionaris gefaciliteerd om een brug te slaan tussen de school, ouders en het WIJ-team;
- In 2016 is tevens de evaluatie 'Nieuwe impuls vensterscholen' afgerond.

Conclusie

Uit de evaluatie blijkt dat de nieuwe werkwijze zorgt voor een doorontwikkeling van de vensterschool. Vooral over de pijlers pedagogisch fundament (gezamenlijke visie van onderwijs en opvang) en de doorgaande ontwikkelingslijn is men zeer positief en is er veel gebeurd. Tevens komen uit de evaluatie een aantal aanbevelingen die zijn overgenomen door de stuurgroep vensterscholen. Deze aanbevelingen hebben geleid tot een aantal opdrachten die in 2017 verder worden uitgewerkt. Het jaar 2017 is daarom als tussenjaar bestempeld, met als doel om een nieuwe fase te verkennen. Middelen die in dit jaar beschikbaar worden gesteld worden dan ook inzet om bestaande inzet te verduurzamen.

3.1.3 Volwasseneneducatie

Met ons beleid voor volwasseneneducatie richten we ons vooral op laaggeletterde volwassenen, analfabeten en mensen die vrijwillig inburgeren. We bieden leertrajecten gericht op deelname aan de maatschappij, werk en opleiding. We doen dit binnen de kaders van de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB).

De gemeente koopt cursussen taal en rekenen in. Voor het formuleren van het educatiebeleid en de inkoop van de cursussen werken we samen met andere gemeenten in de arbeidsmarktregio. De gemeente Groningen coördineert als contactgemeente het regionale educatiebeleid.

We willen:

- Dat iedereen in Groningen kan lezen, schrijven en rekenen;
- Dat iedere cursist zijn of haar hoogst haalbare niveau bereikt.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator	Realisatie 2015	Beoogd 2016	Realisatie 2016
Aantal nieuwe deelnemers basiseducatie	401	500	344

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden bereiken dat iedereen in Groningen op een voldoende niveau kan lezen, schrijven en rekenen zodat een zo groot mogelijk aantal mensen in staat is deel te nemen aan de samenleving. In overleg met andere gemeenten in de arbeidsmarktregio stelden we daarvoor een regionaal educatieplan op, op basis waarvan we cursussen taal en rekenen inkopen.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Op basis van het educatieplan hebben we een gedifferentieerd aanbod aan cursussen taal en rekenen ingekocht. Daarmee hebben we er voor gezorgd dat zo veel mogelijk mensen op hun eigen niveau kunnen deelnemen aan cursussen taal en rekenen.

Conclusie

De beschikbare middelen zijn ingezet voor cursussen Nederlandse taal en rekenen en Nederlands als tweede taal. De lessen worden verzorgd door de ROC's, zowel centraal (op de ROC's) als ook op diverse laagdrempelige locaties in de wijken. In 2016 zijn bij het Alfa-college en Noorderpoort 344 nieuwe deelnemers met een cursus gestart. De uitstroom is kleiner geweest dan verwacht. Daarom zijn er minder plekken vrijgekomen voor nieuwe instroom. Met 510 deelnemers die al eerder zijn gestart met een cursus taal of rekenen komt het totaal aantal deelnemers op 854.

3.1.4 Onderwijshuisvesting

De gemeente is verantwoordelijk voor de huisvesting van basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. We zien goede schoolgebouwen met voldoende capaciteit en een fris binnenklimaat als een belangrijke voorwaarde voor kwalitatief hoogwaardig onderwijs.

In de verordening Voorzieningen Huisvesting Onderwijs staat de procedure beschreven voor het opstellen en betalen van het programma onderwijshuisvesting.

We willen:

- Goede en goed bereikbare schoolgebouwen met voldoende capaciteit en een fris binnenklimaat.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator	Realisatie 2015	Beoogd 2016	Realisatie 2016
Basisscholen dat voldoet aan norm frisse school	80%	100%	98%

Wat wilden we bereiken in 2016?

In 2016 wilden we de vijfde en laatste tranche van het project Fris en Duurzaam realiseren. Dat betekende dat de laatste 5 schoolgebouwen voor primair (speciaal) onderwijs aangepakt zouden worden.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Voor de 5 laatste schoolgebouwen hebben de schoolbesturen plannen ontwikkeld en ingediend. De werkzaamheden aan 4 schoolgebouwen zijn uitgevoerd en gecontroleerd. De werkzaamheden bij het laatste schoolgebouw worden begin 2017 afgerond.

Conclusie

Met een kleine uitloop in 2017 is ons doel '100% frisse en duurzame schoolgebouwen voor het primair (speciaal) onderwijs' gerealiseerd.

3.1.5 Natuur en duurzaamheidseducatie

We bevorderen de kennis van de jeugd van de natuur, zodat ze later kunnen bijdragen aan een duurzame wereld. Daarom hebben we een gemeentelijk centrum voor natuur- en duurzaamheidseducatie. Dit is voor

basisschoolkinderen en aanvullend op het reguliere onderwijsaanbod. Hierbij werken we samen met de scholen. We bevorderen de kennis en ervaring bij de jeugd van de natuur en van mogelijke bijdragen aan een duurzame wereld via het Centrum voor Natuur- en Duurzaamheidseducatie (NDE). Het Centrum voor NDE zorgt onder andere voor lessen basisonderwijs op kinderwerk-tuinen, uitleen van lesmaterialen, advies aan scholen, excursies voor het basisonderwijs en de openstelling van het bezoekerscentrum.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal scholen dat gebruik maakt van NDE	92%	96%	92%
Aantal leerervaringen*	47.278	46.000	47.744

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden in 2016 46.000 leerervaringen realiseren.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben een gevarieerd programma aan lessen en leermiddelen aangeboden.

Conclusie

Na een stormachtige groei vanaf de oprichting van NDE in 2009, is de productie naar een relatief stabiel niveau gegroeid (van 29.291 in 2009, naar 45.267 in 2014, naar 47.744 in 2016). Het aantal scholen dat deelneemt is licht gedaald. De jaarlijks gemeten tevredenheid van de scholen over de algemene dienstverlening is dit jaar gewaardeerd met een 8,7.

Deelprogramma 3.2: Voorkomen schooluitval

Zonder diploma's is het lastig je talenten in het verdere leven in te zetten. Daarom vinden we het erg belangrijk dat kinderen hun school afmaken. Kinderen die vanwege bijzondere omstandigheden niet zelfstandig naar school kunnen komen ondersteunen we bij het vervoer.

Beleidsvelden

- Voortijdig schoolverlaten (VSV) en leerplicht
- Leerlingenvervoer

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
% vroegtijdige schoolverlaters ten opzichte van deelnemers VO en MBO	-	2,5%	2,4%

3.2.1 VSV en Leerplicht

Met het onderwijs werken we intensief samen om verzuim en voortijdig schoolverlaten (VSV) te voorkomen. We zien toe op de handhaving van de leerplicht en voeren de Regionale Meld- en Coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten uit.

We willen dat alle kinderen in Groningen

- Naar school gaan;
- Een schooldiploma halen.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal voortijdig schoolverlaters	237	260	259
Thuiszitters in schooljaar teruggeleid naar onderwijs (incl. schoolvervangend traject)	84% (76 van 90)	80%	80% (42 van 52)

Wat wilden we bereiken in 2016?

In 2016 wilden we een verdere daling van het aantal schoolverlaters zoals afgesproken in het convenant 'Aanval op de schooluitval'. Daarnaast wilden we thuiszitters zo snel en zo veel mogelijk terugleiden naar het onderwijs.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben in de regio Centraal Westelijk Groningen nauw samengewerkt met scholen, trajectbegeleiders en WIJ-teams/sociale teams om schooluitval in een zo vroeg mogelijk stadium te voorkomen. We hebben afgelopen jaren verschillende projecten hiervoor ontwikkeld, zowel preventieve projecten als projecten voor jongeren die al uitgevallen waren uit het onderwijs.

In samenwerking met alle betrokken partijen hebben we gewerkt aan een sluitende registratie en aanpak voor thuiszittende jongeren.

De doelstellingen van het convenant 'Aanval op schooluitval' was om het aantal nieuwe voortijdig schoolverlaters (VSV-ers) landelijk terug te brengen naar maximaal 25.000 per schooljaar in 2016. Deze doelstelling van het kabinet is behaald. Ook in Groningen hebben we het aantal sterk terug kunnen brengen van 314 in het eerste jaar van het convenant naar 237 voortijdig schoolverlaters in het schooljaar 2014-2015. De cijfers van 2015-2016 zijn nog niet bekend, deze krijgen we van DUO in het vierde kwartaal van 2017.

Het aantal thuiszitters is sterk gedaald. De doelstelling om 80% weer naar school terug te leiden is gerealiseerd.

3.2.2 Leerlingen vervoer

Het aanbieden van leerlingenvervoer voor kinderen die vanwege bijzondere omstandigheden niet zelfstandig naar school kunnen reizen, is een van de wettelijke onderwijstaken van de gemeente. We zorgen voor vervoer naar de voor hen beste en toegankelijke school die het meest dichtbij is. Ons beleid ligt vast in de Verordening Leerlingenvervoer gemeente Groningen 2014.

We willen in Groningen dat alle kinderen naar school kunnen komen.

Wat wilden we bereiken in 2016?

Ouders van leerlingen die vanwege bijzondere omstandigheden niet zelfstandig naar school kunnen reizen worden ondersteund in het vervoer zodat de leerlingen onderwijs kunnen volgen.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben het leerlingenvervoer verzorgd voor diegenen die daarvoor in aanmerking komen volgens de Verordening Leerlingenvervoer gemeente Groningen 2014.

Conclusie

In schooljaar 2015/2016 hebben 542 leerlingen gebruik gemaakt van het leerlingenvervoer. Dit getal is nog steeds stabiel, vorig jaar waren dit 539 leerlingen. Afgelopen schooljaar hebben 454 kinderen gebruik gemaakt

van aangepast vervoer (taxivervoer), de overige leerlingen hebben gebruik gemaakt van eigen vervoer of (begeleid) openbaar vervoer.

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2016	Vershil
03.1 Onderwijskansen	18.946	24.391	25.189	-798
03.2 Voorkomen schooluitval	2.868	2.868	2.637	231
Totaal Lasten	21.814	27.259	27.826	-567
03.1 Onderwijskansen	-3.773	-7.244	-8.706	1.463
03.2 Voorkomen schooluitval	-991	-991	-1.078	87
Totaal Baten	-4.764	-8.235	-9.784	1.549
Totaal Saldo voor bestemming	17.050	19.024	18.042	982
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	741	741	741	0
Totaal onttrekkingen	-1.014	-2.459	-2.459	0
Totaal saldo na bestemming	16.777	17.306	16.324	982

Financiële toelichtingen

Deelprogramma 3.1	Lasten	Baten	Saldo
Onderwijskansen			
Afwijking (bedragen x 1.000 Euro)	-798	1.463	665
Intensiveringsmiddelen Leren (V 352 duizend euro)			
Een deel van het programmabudget intensiveren leren hebben we niet uitgegeven. In de eerste plaats omdat er voor een deel van het budget (ruim 130 duizend euro) geen plannen waren ingebracht vanuit het onderwijsveld. Ten tweede kwam de ontwikkeling en verdere uitwerking van plannen later op gang en vielen de kosten (222 duizend euro) in 2016 lager uit, onder andere bij ouderbetrokkenheid/brugfunctionaris en de academische werkplaats.			
Basisontwikkelingsprogramma's (V 131 duizend euro)			
In juni 2016 zijn vanuit het Rijk structureel extra middelen beschikbaar gesteld voor een voorschools aanbod voor peuters. Deze middelen kwamen bovenop het huidige budget dat al beschikbaar was gesteld voor deze programma's. Uit overleg met de voorschoolse instellingen bleek dat het huidige aanbod op dat moment voldoende was en er geen noodzaak was tot uitbreiding. De middelen zijn daarom niet hiervoor ingezet. Ondanks het feit dat het gaat om een structurele aanvulling zal het Rijk met ingang van 2018 een nog onbekend deel van het huidige budget ten behoeve van het voorschools aanbod weer verminderen. Uitgaande van nadere informatie van het Rijk hierover in de loop van 2017, zullen we voor de basisontwikkelingsprogramma's dit jaar nieuw beleid ontwikkelen voor het jaar 2018 en later.			
Verkoop onderwijsgebouw Helper Westsingel (V 225 duizend euro)			
De verkoop van dit onderwijsgebouw leverde in het laatste kwartaal van 2016 een extra opbrengst op van 225 duizend euro.			
Overige afwijkingen (N 43 duizend euro)			
Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een nadeel van 43 duizend euro			

Deelprogramma 3.2 Voorkomen schooluitval	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	231	87	318

Leerlingenvervoer (V 459 duizend euro)

De belangrijkste oorzaak van dit voordeel is dat wij in 2014 een nieuw, voordeliger contract hebben afgesloten. Daarnaast leiden de aanpassingen uit de Verordening Leerlingenvervoer 2014 tot lagere kosten, nu de overgangsbepalingen zijn uitgewerkt.

Overige afwijkingen (N 141 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een nadeel van 141 duizend euro.

PROGRAMMA 4 Welzijn, gezondheid, zorg en vernieuwing sociaal domein

'Actief aan de samenleving meedoen' gaat in dit programma vooral over het gewone dagelijkse leven, na en naast het werk. Dat leven wordt plezieriger als buurtgenoten elkaar kennen en bereid zijn wat voor elkaar te doen. Dat waarderen we - want er gebeurt al heel veel - en bevorderen we. Er zijn ook mensen die in onze samenleving de weg (nog) niet goed weten te vinden, of op een andere manier belemmeringen ondervinden. Stadgers met een lichamelijke of psychische beperking ondersteunen we zo nodig en op maat in overleg met en aansluitend bij maatschappelijke steunsystemen. Ook het gemeentelijke gezondheidsbeleid maakt deel uit van dit programma.

Doelstellingen

We willen dat Groningen een stad is:

- Waar iedereen zich prettig en geborgen voelt en zo lang mogelijk actief aan de samenleving kan blijven meedoen. Ook als ouderdom, beperkingen of ziekte dat lastiger maken;
- Waar mensen zo lang mogelijk gezond blijven en waar dat nodig is kunnen rekenen op adequate (aanvullende) zorg en ondersteuning;
- Waar niemand vanwege herkomst, geaardheid of welke reden dan ook wordt buitengesloten;
- Waar jongeren veilig en gezond opgroeien;
- Waar we de vernieuwingen in het sociaal domein in samenwerking met maatschappelijke partners vlot tot stand brengen zonder dat er mensen buiten de boot vallen.

Relevante beleidsnota's

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Samen Sterk in Stad \(2012-2015\)](#)

[Meedoen maakt het verschil \(maatschappelijke participatie\) 2014](#)

[Samen Gezond in Stad 2012-2015](#)

[Uitvoeringsnota zelforganisaties 2011-2014](#)

[Nota regionaal kompas 'Actief onder Dak' \(2014-2017\)](#)

[Regiovisie huiselijk geweld en kindermishandeling \(2014\)](#)

[Regionaal Transitiearrangement Groningen \(2013\)](#)

[Re\) -visie zicht op werk & participatie in Stad \(2012\)](#)

[Nota Maatschappelijke stages 2012-2015](#)

[Stad om te groeien, kadernota integraal jeugdbeleid Groningen 2011-2014](#)

[Beleidsplan/ Uitvoeringsplan Vernieuwing Sociaal Domein gemeente Groningen 2014/2015](#)

[Groningen voor elkaar, visie en uitgangspunten voor de uitvoering van de decentralisaties en "Jeugd ieders zorg!" \(2012\)](#)

[Contouren jeugdinstel Groningen 2015-2018 \(2014\)](#)

[Meerjarenprogramma 'Van Beschermd wonen naar wonen met begeleiding op maat', vastgesteld 23 colleges \(2015\)](#)

[Notitie afstemmingsoverleg Gemeenten-Onderwijs \(2013\)](#)

Belangrijke resultaten 2016

Vanuit het sociaal domein wordt geconstateerd dat een groeiend aantal initiatieven op de terreinen leefbaarheid en sociale samenhang ontstaan in onze wijken, door de wijken zelf geïnitieerd. Een ontwikkeling die goed past in de huidige tijdgeest en waarin de gemeente een zo goed mogelijke, op de wijk of situatie toegespitste, functie wil vervullen. Aan deze ontwikkelingen wordt vanuit het gemeentelijk sociaal domein proactief gewerkt.

De gemeentelijke dienstverlening in het kader van de Wmo en de Jeugdwet sluiten sterk op deze ontwikkelingen aan. In 2016 zijn in dat kader belangrijke stappen gezet. Hierbij valt te denken aan stappen in de richting van een vernieuwende aanpak voor beschermd wonen, een verdiepende inhoudelijke en organisatorische doorontwikkeling van de WIJ-teams en belangrijke vernieuwende stappen in de jeugdhulp. Dit betreffen allemaal stappen in langjarige processen.

De reguliere ondersteuning, in de vorm van individuele voorzieningen Wmo (zoals vervoer- en woonvoorzieningen), dagbesteding en jeugdhulp heeft volop plaatsgevonden op basis van de wettelijke verantwoordelijkheden die de gemeente in dat kader heeft. We constateren in 2016 een stijging van het aantal inwoners dat een beroep doet op individuele voorzieningen (inclusief jeugd) alsook een stijging van het aantal verstrekte individuele voorzieningen.

Met betrekking tot de aanpak van kindermishandeling is onder meer breed ingezet op verdere implementatie van de Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling en de verplichte kindcheck, deskundigheidsbevordering in de WIJ-teams en het verbeteren van de samenwerking tussen de zorg- en veiligheidsketen.

Op het domein van integratie en emancipatie zien wij tot slot dat in 2016 sterkere verbindingen tot stand zijn gekomen tussen de belangrijke spelers op het gebied van diversiteit. Ook is de taakstelling voor de huisvesting van vergunninghouders nagenoeg bereikt. Op de grotere stroom aan vluchtelingen hebben wij onder andere geanticipeerd door een noodopvanglocatie van het COA in gebruik te nemen, waar 550 mensen verbleven in afwachting van de start van hun asielprocedure. In oktober 2016 is deze noodopvanglocatie beëindigd. Ook in 2016 boden we als centrumgemeente sobere bed bad brood-opvang voor dakloze vreemdelingen.

Deelprogramma 4.1: Sociale samenhang en leefbaarheid

Voor het welbevinden zijn sociale contacten in de eigen buurt van grote betekenis. In een buurt waar mensen elkaar ontmoeten en kennen, kunnen we gemakkelijker iets aan elkaar vragen. Wij hebben de overtuiging dat veel mensen graag iets voor en ander doen, individueel of in een vrijwilligersorganisatie. Voorwaarde is dat ze kunnen rekenen op adequate faciliteiten en (professionele) ondersteuning. Die worden geboden door verschillende (gesubsidieerde) instellingen en in (wijk)accommodaties.

Beleidsvelden

- Bevorderen sociale samenhang en leefbaarheid in wijken
- Individuele voorzieningen (Wmo)

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
% inwoners dat tevreden is over de eigen (of van de kinderen) leefomgeving (= kwaliteit woonomgeving, hoger is beter)	-	-	*
% inwoners dat vrijwilligerswerk doet	-	> 30%	28%
% inwoners dat mantelzorg biedt	-	> 21%	21%

* Deze indicator wordt niet meer uitgevraagd in de nieuwe enquête. Het ging om een samengestelde indicator die te onvoldoende bruikbare informatie opleverde. We vragen nu gerichter uit, onder andere in hoeverre inwoners hun buurt als prettig ervaren. Deze indicator kende in 2016 een score van 94%.

4.1.1 Bevorderen sociale samenhang en leefbaarheid wijken

We willen dat de mensen in de Groninger wijken en dorpen met plezier wonen en dat ze zich actief inzetten voor elkaar en de leefbaarheid van hun buurt. Ook willen we dat ze zich geaccepteerd voelen en deelnemen in wederkerige sociale verbanden. Dit geldt ook voor mensen met een hoge leeftijd, met een beperking of een niet-Nederlandse achtergrond. In de Groninger wijken en dorpen hebben bewoners aandacht voor elkaar en ze helpen naar vermogen mee aan de vitalisering van de wijk. Goede informatievoorziening en een ondersteuningsstructuur zijn belangrijk om preventief te werken en een beroep op langdurige en zware zorg te voorkomen. Het is daarom van belang dat op wijk- en buurtniveau mensen elkaar ontmoeten, leren kennen en er laagdrempelige informatie en ondersteuning beschikbaar is. De buurtbewoners zelf, buurtinitiatieven, verenigingen, vrijwilligersorganisaties, accommodaties, wijkbedrijven, de gebiedsteams, WIJ Groningen zijn de belangrijkste instrumenten om dit te ontwikkelen en te realiseren.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Sociale samenhang (hoger is beter)	-	> 5,9%	6,1%
% inwoners dat zegt het afgelopen jaar actief te zijn geweest om de buurt te verbeteren	-	> 20%	23%
% inwoners dat zegt zich (mede) verantwoordelijk te voelen voor de leefbaarheid in de buurt	-	>79%	86%
% inwoners dat zegt bereid te zijn een buurtgenoot te helpen in geval van ziekte of een handicap	-	91%	94%
% inwoners dat aangeeft onbetaalde zorg te (hebben) ontvangen (afgelopen 12 maanden)	-	>6%*	-

*dit is nu op een bredere manier uitgevraagd en daarmee een trendbreuk met de genoemde indicator

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden bereiken dat de inwoners van Groningen gezond, veilig en met plezier wonen en leven. In energieke wijken bruisen het van activiteiten en initiatieven die door en voor bewoners worden georganiseerd. Ook faciliteren en stimuleren we bewonersinitiatieven gericht op het verbeteren van de leefbaarheid van en samenredzaamheid in de eigen woonomgeving. Ieder draagt naar vermogen en kunnen een steentje bij. Dat geeft een positief gevoel van saamhorigheid, wederkerigheid, erbij te horen en thuis te zijn. De nadruk ligt op de ontwikkeling van preventieve individuele en collectieve activiteiten die het gevoel van welzijn stimuleren en bijdragen aan een positieve gezondheid. Daardoor voorkomen we dat bewoners gebruik (moeten) maken van individuele, medisch zwaardere zorg die vaak veel duurder is. Daarnaast is er aandacht voor de verbinding met en de aansluiting van de formele beroepsmatige zorg op de informele zorg (mantelzorgers en vrijwillige inzet). Vrijwilligers en mantelzorgers voelen zich (h)erkent en gewaardeerd. De informele zorg is de basis waar de formele zorg zich bij aansluit en aanpast.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Verder ontwikkelen van en aansluiten bij gebiedsgerichte aanpak in de gebiedsteams;
- Subsidiëren Humanitas (met haar vrijwilligersprojecten onder andere op het gebied van eenzaamheid, verlies, opvoeden, opgroeien, thuisadministratie, maatschappelijke opvang, mantelzorgondersteuning);
- Subsidiëren MJD voor haar vrijwilligersprojecten (zoals mentorenproject, buurtbemiddeling) en de makelaarsfunctie vrijwillige inzet in de vorm van de vrijwilligerszaak Link 050. Ook organiseert de MJD de vrijwilligersacademie; deskundigheidsbevorderingen trainingen voor vrijwilligers;
- Subsidiëren Humanitas voor hun verbinding met en inbreng van vrijwillige inzet in de WIJ-teams (WIJ-medewerker informele zorg);
- We zijn lid van de coöperatie We helpen een matching site tussen hulpvragen en hulpaanbod en hebben een aanjaagteam om deze site meer bekend te maken

- Organiseren van innovatieateliers waarin we Stadgers en maatschappelijke instellingen op roepen tot vernieuwing in het sociale domein en substitutie in zich heeft;
- Zoeken verbinding tussen maatschappelijke vragen, maatschappelijk verantwoorde ondernemers en vrijwillige inzet via de Groninger Uitdaging;
- Stimuleren vrijwillige inzet voor en door vluchtelingen en statushouders samen met Humanitas, LINK 050 en de ROC's;
- Experimenteren met right to challenge in een aantal pilots waardoor we al werkende leren;
- Subsidiëren vrijwillige inzet vanuit de kerken (Present);
- Doorontwikkeling WIJ door meer aandacht voor en verbinding met collectieve preventie en informele zorg.

Conclusie

Het bruist en er is heel veel in beweging. Doordat de wijk de ruimte pakt ontstaan er steeds meer initiatieven en bewegingen vanuit de wijk, door de bewoners, die passen bij de wijk en haar bewoners. Want elke wijk is weer anders. We geven meer ruimte aan Stadgers, buurt initiatieven, instellingen en ondernemers om kansen te creëren en initiatieven te ontplooiën. Daardoor voelen bewoners zich (weer) eigenaar van hun woonomgeving en hoe zij met elkaar omgaan. Steeds meer bewoners voelen zich verantwoordelijk voor hun leefomgeving en zijn daarin ook daadwerkelijk actief. Daarnaast zijn heel veel stadgers bereid elkaar te helpen en ook dat aantal is gegroeid. Een positieve ontwikkeling.

Intern is het een omslag in denken en doen. Naar buiten gericht, vanuit een open en meedenkende houding, gericht op samenwerken aan een positief resultaat. Daarin zijn we een lerende organisatie.

4.1.2 Individuele voorzieningen (WMO)

In de huidige Wmo (Wet maatschappelijke ondersteuning) heeft de gemeente een wettelijke opdracht om bepaalde voorzieningen te treffen ter bevordering van de maatschappelijke participatie van haar inwoners. Voorzieningen zoals ondersteuning, huishoudelijke hulp, een rolstoel, taxivervoer en woningaanpassingen vallen daaronder.

We creëren door adequate communicatie naar- en samenwerking met burgers, zorgorganisaties, zorgmedewerkers, ambtenaren en bedrijfsleven en bewustwording van de veranderende rol van de overheid. In toenemende mate zal de Groningse samenleving zorgzaamheid en betrokkenheid voor elkaar moeten oppakken en oplossingen in de eigen omgeving moeten vinden. Er is een (financiële) noodzaak om te komen tot zelfredzaamheid en samenredzaamheid.

In de (nieuwe) Wmo 2015 worden geen voorzieningen meer expliciet benoemd. Gesproken wordt nu van (noodzakelijke) ondersteuning van de zelfredzaamheid en de participatie van personen met een beperking, chronisch psychisch en psychosociale problemen om zo lang mogelijk in de eigen omgeving te kunnen blijven wonen. Dit kan in de vorm van algemene en/of individuele voorzieningen. Is een voorziening individueel van aard, dan wordt gesproken van een maatwerkvoorziening. Er wordt bekeken wat redelijkerwijs verwacht mag worden van de cliënt en zijn sociaal netwerk. Vervolgens zal waar nodig de gemeente in aanvulling hierop hem in staat stellen gebruik te maken van een algemene voorziening of – als dat niet volstaat – een maatwerkvoorziening waarmee een passende bijdrage wordt geleverd aan zijn mogelijkheden om deel te nemen aan het maatschappelijk verkeer en zelfstandig te functioneren in de maatschappij.

De afgelopen jaren zijn in de wijken tal van (algemene) basisvoorzieningen georganiseerd, zoals klussendiensten, maaltijdvoorzieningen en vrijwillige vervoersvoorzieningen.

Wat wilden we bereiken in 2016?

De gemeente staat een nieuwe benadering van huishoudelijke hulp en ondersteuning voor ogen. Deze benadering is gebaseerd op de (nieuwe) Wmo 2015 en moet ervoor zorgen dat de uitgaven voor huishoudelijke

hulp en ondersteuning in 2016 en daarna binnen het beschikbare budget blijven. Vanaf 2016 worden de lichte vormen van huishoudelijke hulp als algemene voorziening aangemerkt. In principe dragen inwoners de kosten van een algemene voorziening zelf. Inwoners kunnen in aanmerking komen voor een financiële tegemoetkoming van de gemeente. Hiervoor is de Regeling Tegemoetkoming Huishoudelijke Hulp 2016 van kracht. De hoogte van de tegemoetkoming is afhankelijk van de hoogte van het inkomen. De tegemoetkoming dekt niet alle kosten van de algemene voorziening. Voor inwoners resteert een tariefbijdrage in de kosten. Voor inwoners die meer ondersteuning nodig hebben blijft huishoudelijke hulp als maatwerkvoorziening mogelijk. De inzet voor 2016 is gericht op het zetten van stappen om in 2017, met in ieder geval de gemeenten in de provincie Groningen, te komen tot een vergaande integratie van het doelgroepenvervoer (leerlingen- en het Wmo-vervoer) en het openbaar vervoer.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Per 2016 is de maatwerkvoorziening HH1 gewijzigd in een algemene voorziening. Deze is bedoeld voor mensen met een beperking die niet of onvoldoende in staat zijn om zelf of met hun huisgenoten hun huishouden te doen, maar die wel zelf hulp kunnen regelen. Mensen die hiervoor in aanmerking kwamen konden deze voorziening tegen een gereduceerd tarief afnemen bij aanbieders waarmee de gemeente een overeenkomst heeft afgesloten. Mensen met een laag inkomen konden een korting krijgen op dit tarief. Alle mensen die tot en met 31-12-15 de maatwerkvoorziening HH1 ontvingen kwamen in ieder geval in aanmerking voor de algemene voorziening huishoudelijke hulp.

Medio 2016 heeft de raad besloten de opzet voor 2016 te handhaven en voort te zetten in 2017.

De maatwerkvoorziening HH2 is bedoeld voor mensen zonder regie of mensen die veel ondersteuning nodig hebben. Dit product is per 2016 gecombineerd met de voormalige lichte AWBZ-begeleiding tot het product lichte individuele ondersteuning.

Daarnaast heeft de gemeente in 2016 woon- en vervoersvoorzieningen verstrekt.

In 2016 is de aanbesteding van het Wmo-vervoer, vervoer naar de sociale werkvoorziening en het leerlingenvervoer voorbereid samen met alle Groningse en Drentse gemeenten en de provincies Groningen en Drenthe. Dit heeft geresulteerd in een programma van eisen publiek vervoer dat door al deze partijen is vastgesteld. Het programma van eisen biedt vervoerder meer mogelijkheden om vervoersstromen te bundelen en samen te werken. Dit zorgt voor een optimale bezetting van de voertuigen. Het programma van eisen wordt begin 2017 verder uitgewerkt in een bestek. Na besluitvorming over dit bestek volgt de daadwerkelijke aanbesteding.

Conclusie

Met de verstrekking van huishoudelijke hulp en vervoer- en woonvoorzieningen heeft de gemeente uitvoering gegeven aan haar wettelijke taken op grond van de Wmo. Daarbij is in 2016 met de invoering van de algemene voorziening huishoudelijke hulp gevolg gegeven aan het beleidskader voor de vernieuwing van het sociaal domein. Tot slot zijn belangrijke stappen gezet op weg naar een efficiënte opzet van de vervoersvoorzieningen.

Deelprogramma 4.2: Preventie en zorg

Vanouds heeft de gemeente taken op het terrein van de (openbare) jeugdgezondheidszorg en de bestrijding van infectieziekten. Dat geldt ook voor de opvang en zorg voor verslaafden, daklozen en mensen met psychiatrische problemen. In dit deelprogramma staan onze activiteiten gericht op het bevorderen van de gezondheid in het algemeen en bij specifieke kwetsbare doelgroepen in het bijzonder. Daarbij kiezen we zoveel mogelijk voor vroegsignalering en preventie.

We willen in Groningen iedereen in staat stellen en stimuleren zoveel mogelijk actief aan de samenleving mee te doen, een gezond leven te leiden en zo lang mogelijk gezond te blijven.

Beleidsvelden

- Maatschappelijke opvang, verslavingszorg en OGGZ
- Vrouwenopvang/ geweld in afhankelijkheidsrelaties
- Deelprogramma 4.2: Preventie en zorg

Effectindicatoren

- Mensen met ernstige beperkingen in hun zelfredzaamheid en ex-gedetineerden die vaak geen sociaal netwerk hebben zo snel mogelijk rehabiliteren en aansluitend op hun mogelijkheden weer deel laten nemen aan de reguliere maatschappij. We willen door middel van eerder vroeg-signaleren verder afglijden voorkomen met behulp van de WIJ-teams;
- Inzet op (meer) woonbegeleiding en dagbesteding;
- Doorstroom in de verschillende opvanginstellingen verhogen;
- Voorkomen verspreiding infectieziekten;
- Voorwaarden creëren die jongeren stimuleren en uitdagen om een actieve en gezonde leefstijl aan te nemen;
- Ouders stimuleren en ondersteunen om hun kinderen een gezond leefstijl aan te leren.

4.2.1 Maatschappelijke opvang, verslavingszorg en OGGZ

In dit beleidsveld richten we ons op mensen met ernstiger beperkingen in hun zelfredzaamheid en in hun sociaal netwerk. Het gaat om dak- en thuislozen, verslaafden, ex-gedetineerden en multi-probleemgezinnen. Ons beleid is regionaal georganiseerd ([nota Regionaal Kompas "Actief onder Dak" 2014-2017](#)). De gemeente Groningen speelt als centrumgemeente een coördinerende rol. De inzet op dit beleidsveld is sterk verweven met onze inzet voor mensen met verstandelijke en/of psychiatrische beperkingen in het deelprogramma [Vernieuwing Sociaal Domein](#).

We willen deze kwetsbare groepen zo gelijkwaardig mogelijk laten meedoen in onze samenleving. Persoonlijke en maatschappelijke problemen willen we zoveel mogelijk voorkomen.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal personen in de MO	794	850	759
Aantal personen gebruik makend van Inloopvoorziening GGZ*	-	-	-
Minder uithuiszetting met behulp van Wijk-teams (2012: 127)	126	100	102
Meer woonbegeleiding en dagbesteding (projecten)	-	5	-
Verhogen doorstroom opvanginstellingen	-	3 maand. max.	-
Uitstroom naar vervolgvorzieningen (beschermd wonen en begeleid wonen)	-	75	-

* Vanaf de Jaarrekening 2017 is het mogelijk om hier inzicht in te verlenen, omdat vanaf 1-1-2017 de eisen voor verantwoording eenduidiger en meer gericht op inzicht zijn gemaakt én er nog maar één aanbieder is.

Wat wilden we bereiken in 2016?

We willen dat de kwetsbare groepen in Stad en regio zo snel mogelijk rehabiliteren en, aansluitend op hun mogelijkheden, weer deel gaan nemen aan de reguliere maatschappij. Dit is ook de grootste verandingslag zoals die uit het MO-onderzoek 2015 kwam. Meer inzetten op samenwerking en acties door maatschappelijke instellingen gericht op doorstroming en uitstroom van kwetsbare burgers.

Op grond van de verbetervoorstellen uit het onderzoek willen we als centrumgemeente (nieuwe) afspraken maken met instellingen en gemeenten over de verschillende ondersteuningstaken in de keten van Maatschappelijk Opvang. De preventie is met signalering een basistaak in het kader van de Wmo 2015 voor elke gemeente. Het is van belang dat elke gemeente inzet pleegt op signalering en preventie om de instroom in de fysieke opvang zoveel mogelijk te beperken. We vinden dat in samenspraak met de cliënt invulling wordt gegeven aan een verbeterplan.

In 2016 zijn we aan de slag gegaan met de aanbevelingen uit het verbeterplan gericht op:

- Opvang en ondersteuning in de eigen gemeente;
- Realiseren van een centrale toegang;
- Resultaatgerichte sturing door de centrumgemeente;
- Rolverdeling centrumgemeente en gemeenten.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- De transformatie van Beschermd wonen en Opvang vindt vanaf begin 2016 integraal plaats met een op programmatisch werken ingerichte methodiek. In deze aanpak wordt veelal samen gewerkt in clusters van gemeenten waarbij ook de aanwezige aanbieders worden betrokken;
- We zijn ook gestart met een aantal transformatieopgaven, zoals kwaliteit, centrale toegang en wonen;
- We hebben samen met cliënten, aanbieders en gemeenten het kwaliteitskader opgesteld (in lijn met landelijke richtlijnen). De inbreng van cliënten heeft in belangrijke mate bijgedragen aan de verdieping van de kwaliteitsnormen;
- In overleg met gemeenten en aanbieders is besloten een nieuwe financieringssysteem gebaseerd op arrangementen uit te gaan werken. Deze systematiek maakt het mogelijk om wonen (met toezicht), begeleiding en dagbesteding (inclusief vervoer) in arrangementen en dus op maat aan cliënten aan te bieden;
- We hebben een centrale toegang. Verder zijn we in de afrondende fase van het maken van een digitale sociale kaart Beschermd wonen en opvang waarop een overzicht geboden wordt welke instellingen Beschermd wonen aanbieden, op welke locaties ze dat doen, hoeveel plekken er zijn en hoeveel plekken er vrij zijn. Dit is één van de voorwaarden om een goed advies voor passende ondersteuning te geven aan onze inwoners;
- We verwachten voorjaar 2017 zicht te hebben op de vraag naar, en aanbod van, geschikte huisvesting in en buiten de stad Groningen. Dit moet leiden tot een aanpak om de uitstroom vanuit Beschermd wonen en opvang naar zelfstandige huisvesting te bevorderen en/of de instroom te beperken.

Conclusie

In 2016 is de basis gelegd voor een programmatisch aanpak van Beschermd wonen en Opvang. We staan aan de vooravond van een majeure verandering van Beschermd wonen en opvang. Het is een meerjarenprogramma waarbij we gaan organiseren dat mensen die ondersteuning nodig hebben op maat bediend kunnen worden. Inzet is begeleiding op maat, met directe verbondenheid met de samenleving waarbij maximale zelfredzaamheid, participatie en ondersteuning in vertrouwde woonomgeving uitgangspunt zijn.

4.2.2 Vrouwenopvang/geweld in afhankelijkheidsrelaties

In dit beleidsveld richten we ons op het voorkomen en bestrijden van geweld in afhankelijkheidsrelaties met partners, ouderen en kinderen. We voeren regionaal beleid. Als centrumgemeente ontvangen we van het rijk geld voor vrouwenopvang, de uitvoering van de Wet tijdelijk huisverbod en de instandhouding van Veilig Thuis.

We willen:

- Geweld in afhankelijkheidsrelaties zoveel mogelijk voorkomen en duurzaam beëindigen;

- Waar het zich toch voordoet adequaat optreden en opvang bieden.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
% bezetting vrouwenopvang	100%	>90%	96%
Aantal opnames vrouwenopvang/vrouwen	188	<300	158
Aantal opnames kinderen	209	-	198
Huisverboden provincie	134	120	117

Wat wilden we bereiken in 2016?

De gezamenlijke Groninger gemeenten stelden in 2014 een nieuwe regiovisie Huiselijk Geweld en Kindermishandeling vast. Daarin hebben we met alle ketenpartners afspraken gemaakt over de bestrijding van huiselijk geweld en kindermishandeling. Daarbij ligt het accent op het verbeteren van de systeemgerichte aanpak (met name bij complexe en chronische geweldsituaties), de samenwerking tussen zorgpartners en het justitiële kader en de samenwerking tussen Veilig Thuis en het lokale veld (basisteam). Partners zijn onder meer Kopland, Veilig Thuis Groningen, de politie, het maatschappelijk werk, de reclassering, het Veiligheidshuis en de Ambulante Forensische Psychiatrie Noord-Nederland.

De capaciteit van de vrouwenopvang benutten we maximaal. In 2014 maakte het Rijk een nieuw model voor verdeling van de rijkssubsidies dat vanaf 2015 in fasen wordt ingevoerd. Voor Groningen betekent dit een forse verlaging van het budget, en daardoor minder opvangplekken. We proberen dit (deels) op te vangen door de hulpverlening meer ambulante te organiseren, waarbij we gebruik maken van het eigen sociale netwerk. De Vrouwenopvang heeft plannen om in 2017 te verhuizen naar een nieuwe locatie, waar wonen en zorg meer gescheiden wordt en vrouwen (en hun kinderen) meer privacy hebben.

Tevens hebben we een aantal doelen benoemd met betrekking tot de aanpak van kindermishandeling. De gemeente is met de invoering van de nieuwe Jeugdwet sinds 1 januari 2015 verantwoordelijk voor de jeugdhulp en daarmee is ook het veilig opgroeien van kinderen een hoofdthema. De uitkomsten van het onderzoek van Samenwerkend Toezicht Jeugd naar aanleiding van een calamiteit in onze stad zijn daarbij voor ons een belangrijke leidraad.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Subsidiëren vrouwenopvang Het Kopland;
- Subsidiëren Veilig Thuis en faciliteren uitvoering Verbeterplan;
- Uitvoering Wet tijdelijk huisverbod;
- Invoering project intensief casemanagement bij complex/structureel huiselijk geweld.

Met betrekking tot de aanpak van kindermishandeling hebben we in 2016 vanuit het Actieprogramma vooral ingezet op verdere implementatie van de Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling en de verplichte kindcheck, de deskundigheidsbevordering in de basisteam (WIJ- en Centrum Jeugd en Gezin (CJG)-teams) en het verbeteren van de samenwerking en aansluiting tussen de zorg- en de veiligheidsketen. Overige acties die we ondernomen hebben om kindermishandeling tegen te gaan zijn: het subsidiëren van Veilig Thuis en van kindhulpverlening bij huiselijk geweld (ambulant en in de vrouwenopvang); het aanstellen van een gemeentelijke aandachtsfunctionaris en het uitvoeren van het Actieplan gezinnen met geringe sociale redzaamheid (GGSR) in samenwerking met WIJ en de Ploeg. Ook hebben we in het kader van de Taskforce kindermishandeling de '10 van Noord' ontwikkeld en geïmplementeerd. Dit programma is met name gericht op preventie en

deskundigheidsbevordering en biedt een handreiking aan gemeenten om actief te werken aan de aanpak van kindermishandeling.

Conclusie

Naar aanleiding van de bezuiniging op de vrouwenopvang is het aantal vrouwen en kinderen in de opvang gedaald. Omdat landelijk afspraken zijn gemaakt over regiobinding en in Groningen altijd relatief veel vrouwen werden opgevangen van buiten de regio Groningen, heeft deze vermindering van het aantal plekken geen gevolgen voor vrouwen/kinderen uit onze eigen regio.

Met de invoering van het project intensief casemanagement (ondergebracht bij Veilig Thuis) hebben we een start gemaakt met de aanpak van ernstige geweldsituaties in gezinnen. De uitvoering van het Actieprogramma Kindermishandeling zal ook in 2017 de nodige aandacht behoeven.

4.2.3 Lokaal Gezondheidsbeleid, Infectieziektebestrijding en Openbare gezondheidszorg

In dit beleidsveld komen de volgende beleidsterreinen aan de orde:

- Lokaal gezondheidsbeleid;
- Infectieziektebestrijding;
- Openbare gezondheidszorg.

Lokaal gezondheidsbeleid

We willen een stad zijn waar onze kinderen opgroeien tot gezonde volwassenen en waarin volwassenen gelijke kansen hebben op gezondheid en een gezonde levensloop. Hoe we dit willen doen staat beschreven in het uitvoeringsprogramma Samen Gezond in Stad. Dit is opgebouwd uit drie programmasporen Gezonde Stad, Gezonde Wijk en Gezonde Jeugd. Op het niveau van Groningen stad streven wij – met voortdurende aandacht voor de parallelle van belangen- naar een stedelijke omgeving die positief is voor de gezondheid en die burgers uitnodigt tot gezonde keuzes. Tussen de Groninger wijken bestaan substantiële verschillen qua leefwijze en leefstijl, die mede samenhangen met de sociaaleconomische situatie van de bewoners. Om deze reden investeren wij ook het komende jaar extra in de Groninger wijken met de grootste gezondheidsachterstanden. In het kader van gezonde jeugd willen wij een actieve en gezonde leefstijl onder jongeren stimuleren.

Infectieziektebestrijding

Op basis van de Wet publieke gezondheid hebben we een belangrijke rol in de bestrijding van infectieziekten. We zijn zowel verantwoordelijk voor preventieve maatregelen als voor bestrijding van (een epidemie van) infectieziekten, zoals tuberculose en seksueel overdraagbare aandoeningen (soa).

Openbare Gezondheidszorg

- Jeugdgezondheidszorg;
- Forensische geneeskunde;
- Epidemiologie;
- Technische hygiënezorg (waaronder inspecties kinderopvang;)
- Milieugezondheidszorg;
- Infectieziektebestrijding, tuberculosebestrijding, seksuele gezondheidszorg;
- Geneeskundige hulpverleningsorganisatie in de regio;
- Crisisdienst.

Taken die GGD Groningen alleen voor de gemeente Groningen uitvoert, worden in andere onderdelen van deze Begroting benoemd zoals onder jeugd en vernieuwing sociaal domein.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Bezoekers SOA-centrum	4.605	5.200	4.974
Aantal positieve SOA's	21%	10-17%	27%
Prostitutiespreekuur, % positieve SOA's	10%	10%	10%
Gebruik e-hulpverlening	> 2014	>2015	>2016

Wat wilden we bereiken in 2016?

Lokaal gezondheidsbeleid

Lokaal gezondheidsbeleid richt zich op het beïnvloeden van gedrag en het stimuleren van een gezonde leefstijl, dit hebben wij gedaan door:

- Gezondheid en gezondheidsaspecten vaste criteria laten vormen bij het ontwikkelen van beleid op het vlak van participatie, armoede, onderwijs, sport en ruimtelijke ordening;
- De verbinding tussen preventie, cure en care tot stand brengen/bevorderen;
- Inzetten op het verkleinen van gezondheidsachterstanden op wijkniveau waarbij de bewoners worden betrokken bij de ontwikkeling van wijkvisies en andere projecten;
- Voorwaarden creëren die jongeren stimuleren en uitdagen om een actieve en gezonde leefstijl aan te nemen;
- Ouders stimuleren en ondersteunen om hun kinderen een gezond leefstijl aan te leren.

Leefstijlinterventies blijken onvoldoende effect te hebben op het aanleren van een gezonde levenswijze. Daarom hebben we structureel geïnvesteerd in factoren die op gezondheid en gezond gedrag van invloed zijn zoals werk, participatie, fysieke en sociale leefomgeving. In 2016 zetten we in op stedelijk en wijkniveau. In het afgelopen investeerden we ook in de Groninger jeugd, omdat een gezonde jeugd zichzelf en de samenleving de beste toekomstperspectieven biedt. We hebben opnieuw onze aandacht gericht op de thema's gezond gewicht, psychosociale problemen, overmatig alcoholgebruik en perinatale sterfte.

'Gezond in' is het stimuleringsprogramma dat GIDS (Gezond In De Stad) gemeenten helpt bij het versterken van hun lokale aanpak van gezondheidsachterstanden en inpassing in het reguliere beleid. Het doel van het programma is om gezondheidsachterstanden binnen wijken te verminderen. De GIDS-gelden hebben we onder andere besteed aan Healthy Pregnancy 4 All, Groningen Fit en projecten ten behoeve van versterken samenwerking sociaal domein en eerstelijnsgezondheidszorg.

Tot slot is ingezet op een nauwe samenwerking en afstemming op het gebied van Healthy Ageing. Dit uitte zich onder andere in de voorbereiding van een Healthy Ageing-visie in relatie tot het nieuwe lokale gezondheidsbeleid.

Infectieziektebestrijding

We willen voorkomen dat infectieziekten zich verspreiden. We willen seksuele gezondheid behouden/beschermen en bevorderen en soa terugdringen. Doelgroepen weten de GGD te vinden voor soa-onderzoek en vragen over seksualiteitsproblemen en risicogedrag, waardoor er afname is van soa en andere gezondheidsproblemen (zoals abortus). Door nieuwe vormen van seksuele hulpverlening verwachten we op termijn een afname van de consulten op de spreekuren met een groter bereik van de doelgroep. Daarnaast hebben we ons zoveel mogelijk aangesloten bij nieuwe ontwikkelingen op e-health gebied.

Openbare gezondheidszorg

We willen de publieke gezondheid effectief en efficiënt organiseren.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Lokaal gezondheidsbeleid

- Vergroten expertise op het gebied van gezond opgroeien, gezond oud worden en een gezonde levensloop;
- Investeren in factoren die van invloed zijn op gezondheid en scheppen voorwaarden die onze Stadgers uitnodigen tot gezond gedrag;
- Uitvoeren plan van aanpak Selwerd Fit (zie rapport “Wijkontwikkeling Selwerd, kennis en potentie verbinden”);
- Aandacht voor preventie en gezondheid vanuit de Wij-teams, onder andere via de buurtwerkers met aandachtsgebied gezondheid;
- Uitvoeren (in Lewenborg en Hoendiep) het project “Welzijn op recept”;
- Aanpakken overgewicht op een integrale manier met behulp van de JOGG-methodiek (nu onder andere Selwerd Fit);
- Uitvoeren maatregelen uit het uitvoeringsprogramma “De maat is vol” (Alcohol en jongeren 2013-2016);
- Bevorderen psychosociale gezondheid van de jeugd onder andere inzet van het consultatieteam Pesten, uitvoering training Plezier op school;
- Voortzetten uitvoering Healthy Pregnancy 4All samen met het Erasmus medisch centrum Rotterdam gericht op het terugdringen van de perinatale sterfte;
- Uitvoeren Stimuleringsprogramma Lokale Aanpak Gezondheidsachterstanden.

Infectieziektebestrijding

- Er zijn 43 gerichte voorlichtingsactiviteiten uitgevoerd op MBO, HBO-V, Humanitas en VO. Ook zijn we actief geweest op de Kei-markt;
- Risicogroepen zoals heteroseksuelen met wisselende onveilige sekscontacten, jongeren, Antillianen/Arubanen/Hindoestanen, asielzoekers, statushouders, homoseksuele mannen, prostitue(e)s, HIV-positieven zijn gericht voorlicht;
- Er zijn in stad en ommeland vele voorlichtingsactiviteiten en trainingen uitgevoerd, vooral door Assense (voorlichting over seksuele gezondheid voor en door asielzoekers). Gebruik werd gemaakt van theater en peereducators;
- De LHBT-werkgroep is ingezet op het verstevigen van de netwerken met organisaties vanuit de diverse risicogroepen;
- De Sensebus heeft scholen, jongerencentra en festivals bezocht om diverse thema’s waaronder seksualiteit/soa, alcohol-&drugsverslaving, huiselijk geweld en weerbaarheid aan de orde te stellen;
- Het thema (seksuele) weerbaarheid onder jongeren is ook opgepakt via activiteiten als WeCanYoung en een pilot e-health;
- Voor WeCanYoung zijn gastlessen en workshops uitgevoerd, bijscholingsbijeenkomsten voor vrijwilligers, professionals en samenwerkingspartners;
- Het Project Liefde en Genot;
- Actief betrokken bij ketenaanpak mensenhandel en prostitutiebeleid in stad en provincie;
- E-health, chatten, via de website Girls4you en Sexjobs zijn sms/mail berichten aan vrouwen gestuurd met een preventieboodschap en een link naar de website van de GGD;
- De website van de GGD is meer dan 9.000 keer door unieke personen bezocht. De meeste views waren de pagina’s ‘seksualiteit/soatest’, hier is bijna 11.300 keer op gekeken;
- Er zijn wachttijd en doorlooptijdmetingen gedaan. Degene die het langst moest wachten was 10 minuten, de doorlooptijd was maximaal 30 minuten;
- Samenwerking versterken.

Openbare gezondheidszorg

- Uitvoering taken gemeenschappelijke regeling PG&Z.

Conclusie

Lokaal Gezondheidsbeleid

In de kadernota Samen Gezond in Stad, gezondheidsbeleid 2012-2015, is beschreven hoe we de ambitie 'Wij willen een stad zijn waar onze kinderen opgroeien tot gezonde volwassenen, en waarin alle volwassenen gelijke kansen hebben op gezondheid en een gezonde levensloop' willen realiseren. In het bijbehorende uitvoeringsprogramma is de ambitie via de drie programmasporen Gezonde Stad, Gezonde Wijk en Gezonde Jeugd uitgewerkt in concrete maatregelen. Het gezondheidsprogramma had een looptijd van 2012-2015. Eind 2015 beschikten we over onvoldoende actuele gegevens om het gevoerde beleid te kunnen evalueren en eventueel nieuwe prioriteiten te stellen. Bovendien vraagt gezondheidsbevordering om een langdurige aanpak. Daarnaast zijn we nog volop bezig met de (door)ontwikkeling van de WIJ aanpak. Daarom heeft de raad in oktober 2015 besloten om het gezondheidsbeleid voort te zetten voor de jaren 2016 en 2017. Gezondheidsbevordering vraagt om een langdurige aanpak. Het succes of effect van het gezondheidsbeleid kan overigens niet zonder meer hieruit worden afgeleid. Meerdere (f)actoren hebben immers invloed op de gezondheid van mensen; directe relaties tussen input en outcome kunnen daarom niet worden gelegd. Bovendien vraagt gezondheidsbevordering om een langdurige aanpak.

Infectieziektebestrijding

Het vindpercentage (zie ook prestatie-indicatoren) is gestegen omdat de grootste risicogroepen via triage gericht op de spreekuren komen.

Openbare gezondheidszorg

Zie paragraaf Verbonden partijen, GR PG&Z

Deelprogramma 4.3: Integratie en emancipatie

Wij vinden het belangrijk dat iedereen in Groningen zich thuis voelt in de stad en actief aan de samenleving kan deelnemen, ongeacht herkomst, sekse of geaardheid. Daarom besteden we aan nieuwkomers en groepen die belemmeringen ondervinden specifiek aandacht.

We willen dat niemand vanwege herkomst, geaardheid of geloofsovertuiging wordt buitengesloten of minder kansen krijgt.

Beleidsvelden

- Diversiteit en integratie
- Vluchtelingen en asielzoekers
- Emancipatie

4.3.1 Diversiteit en integratie

Onze doelen voor diversiteit en integratie hebben we beschreven in [Nu Ritsen! \(2007\)](#). Het gaat hierbij om alle gemeentelijke beleidssectoren en alle Stadgers: jong en oud, homoseksueel en heteroseksueel, allochtoon en autochtoon, man en vrouw. Wij zijn ervan overtuigd dat diversiteit onze stad sterker, creatiever en innovatiever maakt. Kwetsbare etnische en culturele groepen ondersteunen we met specifiek beleid. We willen dat iedereen in Groningen zich thuis voelt; een stad waar al die verschillende mensen de stad sterker en aantrekkelijker maken.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicator (en)

Behaald 2015

Beoogd 2016

Behaald

			2016
Aantal meldingen bij het Discriminatie Meldpunt Groningen	187*	>246	208*
Aantal subsidies aan etnisch-culturele groepen	-	30	28
Aantal nieuwe initiatieven op de diversiteitsagenda	-	5	5

* Exclusief de cijfers van de politie

Wat wilden we bereiken in 2016?

Met de pilot Shelter City willen wij laten zien een tolerante, veilige en gastvrije stad te zijn voor iedereen en met name voor mensenrechtenverdedigers die gezien de onveilige situatie in het land van herkomst wel een beetje extra ondersteuning kunnen gebruiken.

Door middel van verschillende activiteiten willen we dat iedere burger zich thuis voelt en voor discriminatie geen voedingsbodem meer resteert. We organiseren diversiteitscafé's en samenwerking en verbindingen onder andere door een campagne over diversiteit en een online platform.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Pilot Shelter City Groningen

Op initiatief van de raad is in 2016 de pilot Shelter City Groningen uitgevoerd voor de opvang van twee internationale mensenrechtenverdedigers in onze stad voor een periode van drie maanden. De pilot is succesvol verlopen. De gemeenteraad heeft inmiddels ingestemd met het continueren van Shelter City in 2017 en verder. Er hebben drie diversiteitscafé's plaatsgevonden, een over subsidies en twee in samenwerking met verschillende partijen.

Een groep diverse mensen heeft een campagne voor diversiteit ontwikkeld en een bijbehorende website. Diversity Day is in 2016 in coproductie georganiseerd door het DMG met medewerking van Urban House. Het multiculturele netwerk heeft ingezet op het thema nieuwe plannen voor het onderwijs

Conclusie

We hebben de contacten met de zelforganisaties en het Platform voor zelforganisaties aangehaald en geïntensiveerd door middel van gesprekken en een diversiteitscafé over subsidies. De werkwijze van de zelforganisaties leverde onvoldoende effecten op.

Een diversiteitscampagne heeft veel nieuwe verbindingen tot stand gebracht, de focus lag daarbij op het maken van een stevige basis voor samenwerking en verbindingen tussen bestaande en nieuwe spelers op het gebied van diversiteit.

De samenwerking tussen DMG en Urban House heeft geleid tot een succesvolle editie van Diversity Day.

4.3.2 Vluchtelingen en asielzoekers

Asielbeleid en de uitvoering ervan is in de eerste plaats een Rijksverantwoordelijkheid. Het rijk verdeelt de huisvesting van vluchtelingen met een verblijfsvergunning over de gemeenten. Wij werken hierin goed samen met de woningcorporaties. Over de opvang van vluchtelingen zonder verblijfsvergunning is veel discussie. Waar het rijksbeleid – in onze ogen – tekort schiet ondersteunen we particuliere initiatieven die hulp bieden aan (uitgeprocedeerde) asielzoekers.

We willen in Groningen voorkomen dat asielzoekers en vluchtelingen op straat belanden, met criminaliteit in aanraking komen of een gevaar voor de volksgezondheid vormen en we willen dat deze kwetsbare nieuwkomers in onze stad toekomstperspectief hebben.

Voor 2016 en 2017 zijn vanuit het Rijk extra middelen beschikbaar gesteld ten behoeve van de verhoogde instroom vluchtelingen. Naast de reeds bestaande gemeentelijke structuur, is ervoor gekozen om gedurende 2 jaar het programma VAS in te richten ter verdere ondersteuning, versnelling en ontwikkeling van processen. Het programma voorziet ook in de behoefte om als gemeente de regie weer strakker op te pakken in het

inburgeringstraject. Het programma VAS heeft middels het actieplan "De Groningse opgave Vluchtelingen 2016-2017", vastgesteld door college op 28-06-2016, verbinding gebracht in alle zaken aangaande de integratie van vluchtelingen. Het programma ondersteunt zowel de regio (23 gemeenten en provincie) als de interne gemeentelijke activiteiten en ontwikkelingen.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Huisvesting vergunninghouders	304	554	531
Aantal personen in noodopvang	191	260	289
Verstrekkings kindersteun	4	3	3
Aantal ex-AMV's met leefgeld	25	20	22

Wat wilden we bereiken in 2016?

Ook in 2016 wilden we voldoen aan de taakstelling huisvesting vergunninghouders.

Daarnaast streven wij ernaar te voorkomen dat mensen zonder voorzieningen op straat belanden. De gemeente Groningen biedt daartoe indien nodig opvang aan dakloze vreemdelingen.

Middels het programma VAS-verbinding leggen tussen in- en externe partijen. Hiertoe is er een overlegstructuur opgericht (bestuurlijke en ambtelijke regietafel). Via de bestuurlijke regietafel zijn wij aangehaakt bij de landelijke regietafel. Op ambtelijk niveau zijn we aangesloten via de werkgroep vergunninghouder G32.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Realiseren van de taakstelling huisvesting vergunninghouder en bieden van maatschappelijke begeleiding.

In samenwerking met het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) en de woningbouwverenigingen en woningcorporaties in Groningen zorgen we voor het huisvesten van vergunninghouders. In 2016 hebben wij in totaal 531 vergunninghouders gehuisvest op een taakstelling van 554 te huisvesten vergunninghouders. Dit betekent dat we een achterstand hebben van 23 nog te huisvesten vergunninghouders. Gemeenten mogen een half jaar achter lopen bij het realiseren van de taakstelling.

De maatschappelijke begeleiding van vergunninghouders wordt voor de gemeente Groningen uitgevoerd door Humanitas. De maatschappelijke begeleiding is in 2016 geïntensiveerd en omvat nu een groot aantal leefgebieden: wonen, onderwijs, taal, werk, gezondheid en activering. In 2016 is tevens een start gemaakt met de uitvoering van de participatieverklaring als onderdeel van de maatschappelijke begeleiding.

Opvang van daklozen vreemdelingen en knelpunten noodopvang.

Asielzoekers die rechtmatig in Nederland verblijven maar niet in aanmerking komen voor opvang door het Rijk, bieden wij materiële ondersteuning via het fonds knelpunten noodopvang. Ook mensen die niet rechtmatig in Nederland verblijven, maar wel actief meewerken aan het verkrijgen van (reis)documenten, komen voor ondersteuning in aanmerking.

Sinds maart 2015 biedt de gemeente Groningen op grond van gerechtelijke uitspraken sobere opvang aan dakloze vreemdelingen, de bed bad brood-voorziening. Deze vorm van opvang is op basis van een tijdelijke regeling in 2016 gecontinueerd. Als centrumgemeente voeren we dit uit voor de hele provincie Groningen. Het aantal mensen dat opvang krijgt is in 2016 verder toegenomen tot 289 eind 2016.

Wij vergoeden de eigen bijdrage voor medicatie van onverzekerbare vreemdelingen. Het gaat om een eigen bijdrage van vijf euro per medicijnregel. Dit bekostigen wij uit het fonds knelpunten noodopvang. Per maand maken tussen de 100 en 150 personen gebruik van de regeling.

Via het fonds kindersteun bieden wij ondersteuning aan minderjarige kinderen van mensen die niet rechtmatig in Nederland verblijven. Begin 2016 kregen nog drie minderjarige kinderen -behorende tot twee gezinnen- verstrekkingen uit het fonds kindersteun.

Ondersteuning Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen (ex-AMV's)

Wij subsidiëren Vluchtelingenwerk Noord-Nederland voor het bieden van maatschappelijke- en juridische ondersteuning van ex-AMV's, gericht op ofwel het verkrijgen van een verblijfsstatus, dan wel het realiseren van terugkeer naar het land van herkomst. Ex-AMV's die actief meewerken aan het verkrijgen van een helder toekomstperspectief komen tevens in aanmerking voor materiële ondersteuning in de vorm van leefgeld. Eind 2016 kwamen nog 22 ex-AMV's in aanmerking voor verstrekking van leefgeld.

Op lokaal niveau zijn de volgende zaken in 2016 afgerond:

- Opening (2015) en sluiting noodopvang (2016);
- Voorbereiding twee asielzoekerscentra;
- Interne afstemming binnen gemeente opgestart (middels werktafel en kennisnetwerk);
- We hebben ervoor gezorgd dat kinderen in de noodopvang aan de van Swietenlaan op twee scholen onderwijs kregen;
- Externe afstemming met COA, onderwijs, woningcorporaties, Nidos (AMV'ers), Humanitas, vrijwilliger organisaties en de landelijk aangestelde regio coördinatoren GGD en werktoeleiding;
- Diverse werk- en netwerkbijeenkomsten georganiseerd.

Conclusie

De taakstelling huisvesting vergunninghouders hebben wij in 2016 nagenoeg gehaald. De maatschappelijke begeleiding aan vergunninghouders is geïntensiveerd en uitgebreid met de participatieverklaring. Door het bieden van sobere opvang aan dakloze vreemdelingen in de zogenoemde bed bad brood-voorziening, voorkomen we dat mensen zonder voorzieningen op straat terecht komen. Vanuit deze voorziening werken zij aan verheldering van het toekomstperspectief.

Om een bijdrage te leveren aan de opvang van de sterk toegenomen stroom vluchtelingen is in oktober 2015 een noodopvanglocatie van het COA in gebruik genomen. Hier verbleven 550 mensen die nog in afwachting waren van de start van hun asielprocedure. De noodopvanglocatie is in oktober 2016 beëindigd.

4.3.3 Emancipatie

Ons emancipatiebeleid is beschreven in de nota Kansen bieden, kansen pakken (2010). Dit beleid loopt tot 2017. We subsidiëren cursussen, activiteiten en projecten van maatschappelijke organisaties. Die zijn gericht op het versterken van de zelfredzaamheid van emancipatie-doelgroepen.

We willen dat iedereen in Groningen, ongeacht herkomst, geslacht, geaardheid of andere oorzaken, dezelfde kansen krijgt om actief aan onze samenleving mee te doen

Wat wilden we bereiken in 2016?

De maatregelen van het emancipatiebeleid richt zich op het vergroten van kansen van alle bewoners van Groningen. We willen dat niemand vanwege herkomst, geaardheid of geloofsovertuiging wordt buitengesloten of minder kansen krijgt.

De zichtbaarheid en sociale acceptatie van LHBT's in de stad vergroten.

De ketenaanpak taal, participatie en arbeid adequaat houden, vernieuwen en inzetten.

Multiculturele netwerken ondersteunen

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Emancipatie en integratie

Samen met de ketenpartners Jasmijn en Alfa College zijn er zo'n 500 vrouwen bereikt in de wijken en heeft het programma Jasmijn Werkt aan 12 vrouwen een activeringstraject uitgevoerd. Er zijn twee speciale trainingen georganiseerd voor circa 40 vrouwen in samenwerking met Diversion over economische zelfstandigheid. En er zijn plannen ontwikkeld om een zorgcoöperatie voor vrouwen op te richten.

Het multiculturele netwerk heeft een andere opzet gekregen: aan de hand van de thema's van de Diversiteitsagenda informeren de netwerk partners elkaar en zoeken ze samenwerking.

Mannenemancipatie is hoger op de agenda gezet en mankracht werkte hierin samen met Emancipator, een landelijke organisatie voor mannen emancipatie.

Lokaal lesbisch, homo, biseksueel en transgender beleid (LHBT)

In 2016 hebben wij samen met het COC Groningen-Drenthe, het COC Friesland, de noordelijke discriminatiebureaus, de politie Noord Nederland, het platform LGBT Groningen en de gemeente Sudwest-Fryslân de alliantie 'LHBT-veiligheid Noord-Nederland' ondertekend. Ook is in 2016 een begin gemaakt met het opstellen van een protocol discriminatie en geweld tegen LHBT's om op een transparante en eenduidige wijze discriminatie en geweld tegen LHBT's in Groningen inzichtelijk te maken en af te handelen.

Conclusie

De diversiteitsagenda werkt verbindend en heeft nieuwe samenwerkingsrelaties tot stand gebracht.

Deelprogramma 4.4: Jeugd

Wij zien het als een belangrijke verantwoordelijkheid ervoor te zorgen dat Groningen een stad is waar kinderen gezond en veilig opgroeien. Een stad waar ze, ongeacht hun sociaaleconomische of etnische achtergrond, allemaal voldoende kansen krijgen. Kansen om hun talenten te ontwikkelen en hun plek te vinden in onze samenleving als vrije en verantwoordelijke burgers. Samen met de jeugdigen zelf, ouders, scholen, welzijnsinstellingen en hulpverleners willen we hiervoor de voorwaarden creëren.

We willen dat Groningen een van de aantrekkelijkste steden is om op te groeien. Deze ambitie werkt door in alle inhoudelijke (deel)programma's van onze begroting. In dit deelprogramma de inhoudelijke prioriteiten. De eruit voortvloeiende activiteiten zijn grotendeels te vinden in de (deel)programma's Onderwijs, Sport, Welzijn, Gezondheid, Vernieuwing sociaal domein, Cultuur, Inkomensondersteuning en Veiligheid. Dit verklaart het gering aantal activiteiten dat opgenomen is in het deelprogramma Jeugd.

Beleidsvelden

- Opvoedkracht
- Talentontwikkeling
- Maatschappelijke participatie
- Veilig opgroeien
- Actieve gezonde leefstijl

Effectindicatoren

- Alle kinderen en jongeren nemen naar eigen vermogen deel aan de samenleving.

4.4.1 Opvoedkracht

Ouders hebben in de opvoeding de eerste verantwoordelijkheid. Maar ook familieleden, leerkrachten, vrienden, burens en (bijvoorbeeld) sportbegeleiders spelen een rol. Samen zorgen ze voor 'opvoedkracht'. Opvoeden gaat niet altijd vanzelf. Waar nodig en mogelijk bieden we ondersteuning aan. Dat doen we zo vroeg mogelijk.

Het versterken van 'opvoedkracht' - ondersteunen opvoeden en opgroeien - is een kerntaak binnen WIJ. Meer informatie hierover is terug te vinden in deelprogramma Vernieuwing sociaal domein.

We willen in Groningen:

- Dat er voor alle kinderen voldoende 'opvoedkracht' is;
- Waar nodig tijdig adequate ondersteuning bieden.

Wat wilden we bereiken in 2016?

Het versterken van de rol van de ouders als eerste verantwoordelijke voor de opvoeding van de kinderen en het tijdig bieden van passende ondersteuning, indien nodig, vanuit het onderwijs, de opvang en de WIJ-team.

Deze passende ondersteuning wilden we bieden door volledige integratie van de Centra voor Jeugd en Gezin (CJG) in de WIJ-teams, versterking van de samenwerking tussen (passend) onderwijs en de WIJ-teams (passende ondersteuning), een preventief activiteiten aanbod vanuit deze CJG's/WIJ-teams gericht op het versterken van de opvoedkracht van ouders en op het versterken van een positief en veilig opvoed- en opgroei klimaat thuis in het gezin, op school en in de wijk en tijdige signalering van opvoed- en opgroei problemen, onveiligheid, ontwikkelingsachterstanden en/of leer- en gedragsstoornissen bij jeugdigen.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Het doorontwikkelen en versterken van de CJG's als integraal onderdeel van WIJ. Ze bieden onder andere nog steeds laagdrempelige vrij toegankelijke opvoedondersteuningsactiviteiten, gezinsondersteuning, ondersteuning van tienermoeders, activiteiten gericht op het versterken van het pedagogisch klimaat en ontwikkelingsstimulering van kinderen. De samenwerking tussen WIJ-teams en onderwijs (onder andere door inzet van extra uren Jeugdgezondheidszorg) is geïntensiveerd en het VO-WIJ-team is ontwikkeld. Daarnaast hebben we diverse voorzieningen voor jeugdigen met ontwikkelingsachterstanden of gedragsstoornissen gesubsidieerd zoals huiskamers, BSO+ en de Gezinsklas.

Conclusie

Binnen de huidige WIJ-teams, maar ook daarbuiten, is veel expertise en zijn veel mogelijkheden aanwezig om ouders, maar ook het onderwijs en de kinderopvang, preventieve passende ondersteuning te bieden bij de opvoeding van jeugdigen, vooral jeugdigen met ontwikkelingsachterstanden of gedragsstoornissen.

4.4.2 Talentontwikkeling

Iedereen heeft talenten. Wij vinden het belangrijk dat kinderen hun talenten ontdekken. We stimuleren en faciliteren hen om die te ontwikkelen. Ieder naar eigen aard en niveau. Op school, bij de sportclub, op de muziekschool of elders.

Talentontwikkeling vindt zowel in als buiten het onderwijs plaats en in andere (deel)programma's zoals Onderwijs, Sport, Cultuur, Welzijn, Armoedebestrijding en Vernieuwing sociaal domein vindt u meer informatie hierover.

Wat willen in Groningen dat:

- Dat alle kinderen hun talenten ontdekken en ontwikkelen;
- Activiteiten organiseren die talentontwikkeling stimuleren.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Realisatie 2015	Beoogd 2016	Realisatie 2016
----------------	--------------------	----------------	--------------------

Aantal deelnemers Jonge Onderzoekers	14.000	12.000	12.000
--------------------------------------	--------	--------	--------

Wat wilden we bereiken in 2016?

Een optimaal klimaat, met een ruim en gevarieerd aanbod aan activiteiten, waar alle kinderen en jongeren de kans krijgen zich te ontwikkelen.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Binnen verschillende (deel)programma's hebben we activiteiten gesubsidieerd waarmee we de talenten van jeugdigen stimuleren en (verder) ontwikkelen. Dit gebeurt via de Vensterschool, Bslim, sportverenigingen, het Jeugdwerk, cultuureducatie, techniekeducatie en natuur- en duurzaamheidseducatie. Door het armoedebeleid (kindpakket) hebben ook kinderen uit arme gezinnen mee kunnen doen aan de activiteiten.

Conclusie

Ook in 2016 hebben veel jeugdigen, ook jeugdigen uit arme gezinnen, deel kunnen nemen aan uiteenlopende wijkgerichte en stedelijke activiteiten.

4.4.3 Maatschappelijke participatie

Opgroeien betekent ook je weg vinden in de samenleving en er geleidelijk aan actief een rol in gaan spelen. Meedoen aan de samenleving begint dicht bij huis, in de eigen straat en buurt. Het is ook lid worden van een sportvereniging, meedoen aan activiteiten en daar ook zelf een bijdrage aan leveren. Dat stimuleren we, met extra aandacht voor kinderen uit arme gezinnen.

Het stimuleren en ondersteunen van maatschappelijke deelname van jongeren is een algeheel onderdeel van alle activiteiten voor de jeugd. Dit gaat ook om activiteiten die in andere (deel)programma's zoals Onderwijs, Sport, Cultuur, Welzijn, Armoedebestrijding en Vernieuwing sociaal domein beschreven staan.

We willen:

- Dat kinderen en jongeren maatschappelijk actief zijn;
- Belemmeringen door armoede zoveel mogelijk wegnemen.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Realisatie 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal bezoekers met vragen bij Jimmy's:			
-Online	100 per week	100 per week	100 per week
-In de winkel	20 per week	20 per week	20 per week

Wat wilden we bereiken in 2016?

De (maatschappelijke) participatie van jongeren versterken door jongeren te stimuleren een actieve rol te spelen en zelf verantwoordelijkheid te nemen.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We stimuleren jongeren participatie niet alleen door voorzieningen als Jimmy's of Backbone te subsidiëren of te faciliteren. De (maatschappelijke) deelname van kinderen en jongeren is een algeheel onderdeel van alle activiteiten die we met en voor de jeugd organiseren. Veel wijken kennen een kinderraad. We sluiten zoveel mogelijk aan bij de positieve kracht van jeugdigen en bieden ruimte voor eigen initiatieven. We hebben een Jongerenombudsman en een kinderburgemeester en kinderraad in het leven geroepen om de participatie van kinderen en jongeren verder te stimuleren en ondersteunen.

Conclusie

Het lukt steeds beter om aan te sluiten bij de positieve kracht van jeugdigen zelf en hen ruimte te bieden voor eigen initiatieven.

4.4.4 Veilig opgroeien

Veiligheid is een eerste levensbehoefte. Waar die bij kinderen in het geding is, treden we op. We beschermen de leefwereld van kinderen tegen negatieve invloeden. We voorkomen en bestrijden onveilig gedrag en overlast door kinderen en jeugdigen. Jongeren die strafbare feiten hebben gepleegd, bieden we nieuw perspectief. Zie ook het programma [Veiligheid](#) en het deelprogramma Preventie en Zorg (Vrouwenopvang/geweld in afhankelijkheidsrelaties).

We willen dat onze kinderen en jongeren:

- Opgroeien in een veilige omgeving, thuis en daarbuiten;
- Op een positieve manier hun weg vinden in de samenleving.

Wat wilden we bereiken in 2016?

Kinderen en jongeren op laten groeien in een veilige omgeving en de overlast van veelal kwetsbare jongeren verminderen en bestrijden en tegelijkertijd de jongeren ook perspectief bieden, voorkomen dat zij opnieuw de fout in gaan en hun weerbaarheid verhogen. Ook wilden we het bestaan van hinderlijke, overlast-gevende en criminele groepen tegengaan.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Om jongeren op te laten groeien in een veilige omgeving en de overlast van jongeren te verminderen zijn we het ontstaan en bestaan van hinderlijke, overlast-gevende en criminele groepen tegengaan door een brede samenwerking te realiseren met meerdere partijen zoals Wij-team, gebiedsteam, openbare orde en veiligheid, onderwijs, Veilig Thuis, Halt, jeugdwerk, opbouwwerk, straathoekwerk, straatcoach en politie. We hebben verschillende preventieve en curatieve instrumenten in samenhang ingezet en de aanpak problematische jeugdgroepen gecontinueerd. Het Veiligheidshuis heeft de risicojeugd steeds in beeld (in 2016 betrof dit 57 risicojongeren) en het jeugdwerk, het straathoekwerk, de straatcoaches en Halt zijn, zoveel mogelijk preventief, ingezet om (groepen) jongeren aan te spreken en te begeleiden. In Beijum zijn twee extra straatcoaches ingezet om de toenemende problematiek, zowel in omvang als ook in zwaarte, het hoofd te bieden.

Conclusie

In 2016 is veel aandacht geweest voor veiligheid. We hebben sterk ingezet op het tegengaan van hinderlijke, overlast-gevende en criminele groepen maar ook op het bieden van perspectief aan kwetsbare jongeren die dreigen af te glijden. We hebben ingezet op het versterken van de ondersteuningsketen kindermishandeling en op de vroegsignalering van kindermishandeling (meldcode, Reflectieve praktijk).

4.4.5 Actieve gezonde leefstijl

Gezond opgroeien vraagt ook om een actieve en gezonde leefstijl: spelen, bewegen, gezond eten en sporten. We bieden hiervoor de voorwaarden en we stimuleren het. Ouders geven het voorbeeld, dus we richten ons ook op hen. Zie verder ook het [programma sport](#) en bewegen en het deelprogramma Gezondheidsbeleid.

We willen in Groningen dat:

- De jeugd gezond en actief is en;
- Minimaal voldoet aan de Nederlandse norm voor beweging.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Realisatie 2015	Beoogd 2016	Realisatie 2016
% kinderen groep 8 met zwemdiploma	98%	100%	97%

Wat wilden we bereiken in 2016?

We willen dat de jeugd (en hun ouders) gezond en actief is en gezond eet en voldoende beweegt ongeacht hun sociale of etnische achtergrond.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben veel activiteiten en voorzieningen op het terrein van sport gesubsidieerd waaronder natuurlijk de sportverenigingen en verder Bslim (bewegingsonderwijs, buurtsport en verenigingsondersteuning). In het programma sport en bewegen is een uitgebreide beschrijving te vinden van alle activiteiten. We hebben ook het vangnet zwemonderwijs gesubsidieerd. Doel van het vangnet is om kinderen uit arme gezinnen in staat te stellen een zwemdiploma te halen. Om de zwemvaardigheid van kinderen verder te verbeteren subsidiëren we ook bewegingsonderwijs in het water (Bswim), dat plaats vindt onder schooltijd, voor alle kinderen. Daarnaast hebben we ook in 2015 kinderen uit gezinnen met weinig financiële armslag de mogelijkheid geboden toch een zwemdiploma te halen.

Conclusie

Veel kinderen maken gebruik van het vangnet zwemonderwijs en behalen een zwemdiploma. Door de inzet van Bswim verbetert de zwemvaardigheid van kinderen.

Deelprogramma 4.5: Vernieuwing sociaal domein

Sinds 1 januari 2015 zijn we als gemeente verantwoordelijk voor taken op het gebied van zorg en ondersteuning die voorheen onder de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) en de Wet op de jeugdzorg vielen. Ons beleid hiervoor stelden we in 2014 vast in het Beleidsplan en het Uitvoeringsplan Vernieuwing Sociaal Domein gemeente Groningen 2014–2015.

2015 en 2016 waren overgangsjaren, waarin we samen met de betrokken zorgaanbieders en maatschappelijke organisaties, vorm gaven aan de overgang (transitie) van de taken en het vernieuwen en veranderen (transformatie) van die taken. In deze rekening hebben we de nieuwe taken nog ondergebracht in een apart deelprogramma. In de volgende rekening maken de nieuwe taken en werkwijzen onderdeel uit van de inhoudelijke deelprogramma's en beleidsvelden.

We willen zoveel mogelijk sturen op resultaat. Omdat het hier deels om nieuwe taken gaat ontbreken vaak nog de ervaringscijfers. We zijn aansluitend nog bezig met de ontwikkeling en implementatie van de juiste resultaatindicatoren. Dit proces is nog niet afgerond. Zij krijgen een plek in de inhoudelijke opdracht aan WIJ Groningen, voor 2018.

Beleidsvelden

- WIJ Groningen
- Begeleiding, dagbesteding en beschermd wonen
- Jeugdhulp en regionale arrangementen
- Verbinding jeugd en passend onderwijs

Effectindicatoren

- Toename van de tevredenheid van Stadjers over de wijze van ondersteuning;
- Meer Stadjers zijn actief als vrijwilliger of mantelzorger;
- Afname van het aantal beroepskrachten per huishouden (een gezin, een plan);

- Afname van specialistische hulp en ondersteuning;
- Afname gedwongen uithuisplaatsingen;
- Afname ondertoezichtstellingen

4.5.1 WIJ Groningen

We werken aan een laagdrempelige, wijkgerichte ondersteuningsstructuur. Daarin werken de gemeente, welzijn- en zorgaanbieders per wijk in WIJ-teams samen op basis van een convenant. In vervolg op het eerste WIJ-team in Beijum ontwikkelen we voor 11 wijken een WIJ-team. Ieder WIJ-team krijgt aansturing door een WIJ-manager.

De WIJ-teams geven ondersteuning aan bewoners met individuele ondersteuningsvragen en richten zich op een preventieve aanpak. Bij de individuele ondersteuning willen we een doeltreffende aanpak: één huishouden, één plan, één regisseur. Ook streven we naar een doelmatige kostenefficiënte aanpak. Bij de preventieve aanpak willen we escalaties voorkomen, ontwikkelingskansen van kinderen vergroten en de zelf- en samenredzaamheid bevorderen.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Tevredenheid van wijkbewoners/cliënten over de geboden ondersteuning	-	-	75%*
Ontwikkeling van de zorg-/ondersteuningsconsumptie	12.365	-	13.211**
Ontwikkeling van interventiekosten	-	-	***

* betreft het percentage respondenten dat de kwaliteit van de ondersteuning als 'goed' typeert.

** betreft het aantal verstrekte maatwerkvoorzieningen, Wmo en Jeugd gezamenlijk.

*** er is onvoldoende duidelijk gebleken welke interventies onder deze noemen gegroepeerd moeten worden. Deze indicator wordt herzien.

Wat wilden we bereiken in 2016?

We willen per 1 januari 2017 alle 11 WIJ-teams in de stad aan de slag hebben.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

In 2016 zijn gefaseerd negen WIJ-teams opgestart. Daarmee is een stadsbrede dekking van in totaal elf WIJ-teams gerealiseerd. Het laatste WIJ-team dat operationeel werd, betrof WIJ Schilderswijk/Centrum. Dit WIJ-team opende rond de kerst van 2016 zijn deuren.

Naast het realiseren van dit organisatorische doel heeft WIJ Groningen zich in sterke mate inhoudelijk doorontwikkeld. Zo is de uitvoering van de Wmo na de zomer naar de WIJ-teams gebracht en is geïnvesteerd in het professioneel handelen van en in de WIJ-teams. Voorbeelden in dit kader zijn de praktijkondersteuners, die aan alle WIJ-teams zijn toegevoegd en de inrichting en invoering van de reflectieve praktijk. De reflectieve praktijk draagt er zorg voor dat in het geval van ingrijpende besluiten altijd meerdere medewerkers (waaronder de praktijkbegeleider en gedragswetenschapper) betrokken zijn. Ze is verzekerd dat altijd meerdere ogen meekijken.

Conclusie

Het in de begroting gestelde doel is bereikt. In 2016 zijn alle elf WIJ-teams operationeel geworden. Daarnaast is inhoudelijk en professioneel in sterke mate doorontwikkeld.

4.5.2 Begeleiding, dagbesteding en beschermd wonen

Sinds 1 januari 2015 zijn wij als gemeente verantwoordelijk voor de Wmo taken op het terrein van ondersteuning, dagbesteding en beschermd wonen. Voor 2015 hebben we met de zorgaanbieders afspraken

gemaakt die vooral gaan over het voortzetten van de zorg. In 2015 en 2016 werken we aan versterking van onze inhoudelijke regie en het samenvoegen met ander gemeentelijke beleid voor deze doelgroepen, zoals in de WMO beoogd.

Ondersteuning

Wij ondersteunen kwetsbare Stadgers. Op deze manier willen we de zelfredzaamheid en participatie van deze groep burgers zoveel mogelijk bevorderen, behouden of compenseren met als doel dat zij zolang mogelijk in de eigen leefomgeving kunnen blijven wonen. Het gaat zowel om individuele begeleiding als begeleiding in een groep of begeleiding bij maatschappelijke deelname. Zie voor meer informatie over individuele ondersteuning programma 4 individuele voorzieningen (Wmo).

Dagbesteding

Dagbesteding omvat begeleiding in een groep of ondersteuning bij maatschappelijke deelname door Stadgers met een beperking. Afhankelijk van de mogelijkheden van deze groep mensen kan dagbesteding bestaan uit en bijdragen aan ontmoeting, ontspanning, structuur, belevingsgerichte zorg, behoud of ontwikkeling van vaardigheden tot en met arbeidsmatige activiteiten zonder dat er sprake is van loonvorming. Dagbesteding kan bovendien mantelzorgers ontlasten.

Beschermd wonen

Inwoners die gebruik maken van het wonen in een accommodatie binnen Beschermd wonen hebben een psychiatrische aandoening of een psychiatrisch verleden, al dan niet in combinatie met andere problematiek (zoals licht verstandelijke beperking, verslaving en detentie). Deze inwoners kunnen onvoldoende op eigen kracht deelnemen aan het maatschappelijke leven, hebben (bijna) geen werk, hebben moeite met regie voeren over hun eigen leven en hebben een beperkt sociaal netwerk. Voor Beschermd wonen is de gemeente Groningen centrumgemeente voor de 23 Groninger gemeenten. Dit betekent dat wij voor de 23 Groninger gemeenten een aantal uitvoeringstaken doen. Zo hebben we een centraal toegangsteam ingericht, dat zich de komende jaren verder ontwikkelt en verzorgt de gemeente Groningen de inkoop van zorg.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)*	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Beschermd wonen	-	-	-
Inwonersprofielen en ondersteuningsplannen op basis van zelfredzaamheid	-	-	-
Een methode om te komen tot een passend ondersteunings-plan;	-	-	-
Een kwaliteitskader Beschermd Wonen	-	-	-
Een passende financiële structuur en bijbehorende (financiële) sturing	-	-	-
Een Centrale ingang, een digitale kaart en de samenwerking met de Wmo loketten in de 23 gemeenten	-	-	-
Dagbesteding	-	-	-
Toename van het aantal maatschappelijk actieve Stadgers	-	-	-
Tevredenheid Stadgers over de (geboden) ondersteuning	-	-	-
Afname van de geïndiceerde begeleiding (maatwerk-voorzieningen) qua omvang en zwaarte	-	-	-
Waar ondersteuning nodig is, maken we meer gebruik van algemene voorzieningen	-	-	-

* De bovenstaande indicatoren waren in de begroting 2016 opgenomen als voorbeelden van mogelijke prestatie indicatoren in afwachting van een landelijke monitor. De landelijke monitor bevat andere indicatoren. Rekening houdend daarmee zijn geen gegevens verzameld op de bovenstaande indicatoren.

Wat wilden we bereiken in 2016?

Dagbesteding

We willen (nieuwe) mogelijkheden vinden voor mensen om deel te nemen aan activiteiten in hun wijk en in de stad. Wanneer nodig handhaven we de inzet van een maatwerkvoorziening.

Beschermd wonen

We gebruiken de komende vier jaar voor de transformatie. We onderscheiden twee fases: fase 1 (2015-2016): basis op orde; fase 2 (2017-2018): uitbouwen. In 2016 voeren we de eerste fase uit.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Naast de inzet van de bestaande maatwerkvoorzieningen hebben we in 2016 geëxperimenteerd met het mengen van verschillende doelgroepen met het WijkWerken (Wmo en Participatie-wet). Ook is via het innovatie atelier sociaal domein een pilot betreffende een vernieuwde opzet van de dagbesteding van start gegaan (Ondernemend Zuid).

Conclusie

In 2016 hebben we voorzien in de benodigde individuele ondersteuning en dagbesteding en tegelijkertijd een start gemaakt met nieuwe vormen via verschillende experimenten.

4.5.3 Jeugdhulp en regionale arrangementen

Met de invoering van de jeugdwet zijn we vanaf 2015 verantwoordelijk voor alle jeugdhulp en ondersteuning. Alle vormen van jeugdhulp vallen nu onder de regie en financiering van de gemeenten. De Centra voor Jeugd en Gezin en de WIJ-teams zijn de ingang voor alle vragen van jeugdigen en hun ouders.

In Groningen willen we:

- De opvoedkracht van ouders en de zelfredzaamheid van jeugdigen versterken, zodat ze eventuele problemen zoveel mogelijk binnen het eigen netwerk zelf kunnen oplossen;
- Streven naar het inzetten van minder intensieve specialistische jeugdhulp en het voorkomen van terugval;
- Als er (tijdelijk) hulp van buiten nodig is, dat de betrokken jeugdigen en betrokken ouders/opvoeders de begeleiding en ondersteuning krijgen die nodig is. En dat ze daar tevreden over zijn.

Wat wilden we bereiken in 2016?

In Groningen willen we in 2016 en 2017 het jeugdstelsel verder transformeren.

In de loop van 2016 zorgen we ervoor dat alle CJG's opgaan in de WIJ-teams.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Nadat 2015 vooral gericht is geweest op de transitie van de jeugdhulp naar de gemeente, hebben we in 2016 meer nadruk gelegd op de transformatie, dat wil zeggen het vernieuwen van het jeugdstelsel. Speerpunten hierbij zijn:

- De inrichting van de toegang tot de jeugdhulp als onderdeel van WIJ-Groningen. Hiervoor hebben we in 2016 alle CJG's onderdeel gemaakt van de WIJ-teams;
- Met de zorgaanbieders is aan transformatieopdrachten gewerkt om het jeugdstelsel anders te laten functioneren, om kinderen zoveel mogelijk in hun eigen gezin en omgeving te laten opgroeien en waar mogelijk de inzet van specialistische jeugdhulp te verminderen en om te buigen naar meer ambulante trajecten. Dit zijn veelal langdurige trajecten die meerdere jaren tijd en aandacht van alle partijen vragen. Deze transformatieopdrachten hebben geleid tot plan van aanpak vernieuwing en flexibilisering van de

pleegzorg, gemeenschappelijke visie op de intensieve specialistische zorgtrajecten, meer aandacht voor preventieve jeugdbescherming in samenwerking met WIJ-team; plan van aanpak kortere trajecten van jeugdzorg-plus (Poortje), dyslexie-convenant, pilot aanpak 18- 18 plus, inrichting van een crisisorganisatie jeugd: Spoed voor jeugd, verder vorm geven van Veilig Thuis.

Conclusie

We hebben belangrijke stappen gezet in het vorm geven van het vernieuwd jeugdstelsel door de integratie van de CJG's en de toegang tot de jeugdhulp in de WIJ-teams.

Met het uitwerken van de transformatie-opdrachten zijn belangrijke vernieuwende ontwikkelingen in de jeugdhulp in gang gezet. Maar dit proces is nog lang niet afgerond en zal meerdere jaren in beslag nemen.

4.5.4 Verbinding jeugd en passend onderwijs

De school is een belangrijke plek om problemen vroeg te signaleren. Gemeenten en schoolbesturen hebben daarbij een eigen verantwoordelijkheid. Gezamenlijk gaan we uit van: één kind, één gezin, één plan, één regisseur en een integrale benadering op het gebied van gezondheidszorg, onderwijs, maatschappelijke ondersteuning en werk & inkomen. Dit vraagt om afstemming en samenwerking op lokale, regionale en provinciale schaal, zoals uitgewerkt in de provincie-brede nota afstemming gemeente en onderwijs.

Prestatie indicatoren

We zoeken mede op basis van de uitkomsten van het Rekenkameronderzoek 'Passen en meten' naar een passende monitor, om de resultaten van de samenwerking onderwijs en jeugdhulp in beeld te brengen.

Wat wilden we bereiken in 2016?

- Een integrale benadering vanuit de WIJ-teams op de thema's jeugdhulp, onderwijs en arbeidsmarkt;
- Realiseren van een goede samenwerking tussen gemeenten in de regio om kinderen in het VO en MBO onderwijs handelingsgericht te kunnen ondersteunen;
- Een nauwe samenwerking tussen de WIJ-teams en de scholen voor het primair onderwijs in de stad om kinderen vroegtijdig adequaat te kunnen ondersteunen;
- Zoeken naar nieuwe vormen van hulp in het onderwijs, zoals groepsgerichte hulp en ondersteuning voor kinderen, jeugdigen en leerkrachten.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Er is een stedelijk VO-Wij-team gevormd van waaruit jeugdigen preventief en integraal worden ondersteund. Er is een tijdelijke voorziening voor jeugdigen in het MBO, met een grote 18+ populatie. We zijn met de omliggende gemeenten in overleg om dit structureel vorm te geven, in een MBO-WIJ-team. De WIJ-teams werken nauw samen met voorschoolse voorzieningen en primair onderwijs om kinderen vroegtijdig adequaat te ondersteunen. Daarbij worden nieuwe groepsgerichte werkvormen, zoals de gezinsklas ingezet. Wordt voor hoogbegaafde kinderen een signaleringsinstrument ontwikkeld en is er regionaal een integraal aanbod voor thuiszitters beschikbaar gekomen, waarin zorgaanbieders gezamenlijk hun deskundigheid beschikbaar stellen om de jeugdige weer naar school of werk te krijgen.

Conclusie

We liggen op koers en gaan verder met het realiseren van een structurele ondersteuning van jongeren in het MBO in samenwerking met de sociale teams uit de diverse gemeenten, waaruit zij afkomstig zijn. De samenwerking tussen Wij-teams en het Primair onderwijs vormt een goede basis voor de beweging naar de voorkant. En er wordt verder ingezet op gezamenlijke productontwikkeling, door gemeenten en onderwijs. In 2017 gaan we, mede naar aanleiding van de uitkomsten van het Rekenkameronderzoek 'Passen en meten', aan de slag met het ontwikkelen van een werkagenda Positief opgroeien. Daarin wordt de verbinding onderwijs en

jeugdhulp breed verankerd en wordt gezocht naar passende monitor gegevens om de resultaten en effecten te kunnen meten.

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2016	Verschil
04.1 Sociale samenhang en leefbaarheid	116.274	118.006	119.733	-1.727
04.2 Preventie en zorg	43.498	44.567	43.719	848
04.3 Integratie en emancipatie	2.028	2.738	5.664	-2.926
04.4 Jeugd	29.808	29.876	30.311	-435
04.5 Vernieuwing sociaal domein	55.275	57.963	66.448	-8.484
Totaal Lasten	246.882	253.150	265.874	-12.724
04.1 Sociale samenhang en leefbaarheid	-11.604	-6.905	-8.887	1.982
04.2 Preventie en zorg	-17.003	-17.463	-18.273	810
04.3 Integratie en emancipatie	-431	-482	-1.432	950
04.4 Jeugd	-17.229	-17.383	-18.182	799
04.5 Vernieuwing sociaal domein	0	242	-4.493	4.735
Totaal Baten	-46.267	-41.991	-51.266	9.275
Totaal Saldo voor bestemming	200.615	211.159	214.608	-3.448
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	2.913	5.113	5.113	0
Totaal onttrekkingen	-1.315	-3.223	-3.223	0
Totaal saldo na bestemming	202.213	213.049	216.498	-3.449

Financiële toelichtingen

Deelprogramma 4.1 Sociale samenhang en leefbaarheid	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-1.727	1.982	255

Vervoers-/woon-/rolstoelvoorzieningen (V 190 duizend euro)

We zien een voordeel bij het collectief vervoer. Dit wordt enerzijds veroorzaakt doordat de afrekening 2015 lager is uitgevallen dan verwacht. Daarnaast blijken het aantal ritten en gereden kilometers lager uit te vallen dan vorig jaar. Hiertegenover zien we bij de individuele vervoersvoorzieningen een nadeel van gelijke omvang vanwege een stijging in het gebruik. Per saldo een voordeel van 50 duizend euro.

Tot slot zien we een voordeel op de verstrekking van rolstoelvoorzieningen (V 113 duizend euro) en een voordeel op de verstrekking van woonvoorzieningen (V 27 duizend euro). Dit soort verstrekkingen kan van jaar tot jaar fluctueren.

Algemene voorziening Huishoudelijke Hulp (V 3,8 miljoen euro)

Met ingang van 2016 is de verstrekking van lichte huishoudelijke hulp omgezet van een maatwerkvoorziening naar een algemene voorziening. Deze komt naast de algemene voorziening voor was- en strijkservice, die reeds in 2015 van start is gegaan. In de begroting is voor beide algemene voorzieningen samen 4,5 miljoen euro beschikbaar. Daarnaast is in 2015 en 2016 2,8 miljoen euro incidenteel beschikbaar in de vorm van HHT-gelden. Hiermee komt de begroting voor de algemene voorziening op een totaalbedrag van 7,8 miljoen. Deze incidentele gelden zijn door de

staatssecretaris vrijgemaakt om de gevolgen van de rijksbezuinigingen op de huishoudelijke hulp tijdelijk te verlichten. Hiermee komt de begroting voor de algemene voorziening op een totaalbedrag van 7,8 miljoen.

De algemene voorziening is zo ingericht, dat voldaan wordt aan de restricties die het Rijk aan die tijdelijke bijdrage stelde. Het voordeel op de algemene voorziening Huishoudelijke Hulp wordt voor het grootste deel verklaard door een lagere indicatiewaarde en een lager verzilveringspercentage bij de Zorg In Natura (ZIN).

De indicatiewaarde is de toegekende zorg vermenigvuldigd met het tarief van de betreffende zorgvorm. Het verzilveringspercentage is het percentage dat uitdrukt in welke mate de geïndiceerde zorg daadwerkelijk verleend is.

Voor het ZIN-deel bedraagt deze indicatiewaarde 4,4 miljoen euro en het verzilveringspercentage 83%. Na een verdere analyse van de indicatiewaarde en de daadwerkelijk gefactureerde zorg bedraagt de prognose van de uitgaven 3,5 miljoen euro (inclusief een kleine component PGB van 200 duizend euro). Uiteindelijk leidt dit tot een voordeel van 3,8 miljoen euro. Het grootste deel van dit voordeel (namelijk 2,8 miljoen) is echter incidenteel. De gemeente Groningen ontvangt dit bedrag in 2017 niet meer van het Rijk.

Het voordeel op de algemene voorziening huishoudelijke hulp hangt deels samen met een overschrijding van de kosten van maatwerk ZIN 18+ lichte ondersteuning. Bij het vaststellen van het budget voor de algemene voorziening, werd ervan uitgegaan dat vrijwel iedereen die in 2015 HH1 (huishoudelijke hulp zonder regie) had, zou overgaan naar de algemene voorziening. In de praktijk bleek dat de algemene voorziening niet in al die situaties volstond. De omstandigheden en (dus) de zorgbehoefte van een deel van de gebruikers van huishoudelijke hulp zijn in de loop van het jaar gewijzigd. Daar waar dit zich voordeed hebben wij opnieuw geïndiceerd en op basis daarvan het aantal uren verhoogd en/of een zwaardere vorm van regie aangeboden. Als gevolg hiervan is een deel van de gebruikers van de algemene voorziening overgegaan naar de maatwerkvoorziening huishoudelijke hulp. Daarnaast heeft een deel van de inwoners met een indicatie voor de algemene voorziening gekozen daar geen gebruik meer van te maken en in plaats daarvan bijvoorbeeld het eigen netwerk in te zetten voor de benodigde ondersteuning. In 2016 zijn we gestart met een onderzoek naar deze doelgroep om te kijken of het niet gebruik van wel geïndiceerde HH leidt tot schrijnende situaties zodat we daar eventueel extra middelen voor kunnen inzetten.

WMO begeleiding (N 5,4 miljoen euro)

De belangrijkste oorzaken voor dit nadeel zijn:

- Hogere zorguitgaven ZIN 18+

Voor ZIN 18+ is tot nu toe een kleine 15 miljoen euro gefactureerd. We bepalen de verwachte uitgaven op basis van de geprognosticeerde waarde van de indicaties en de verzilvering die we zien in het wel gefactureerde deel. Wij verwachten ten opzichte van de begroting een hogere indicatiewaarde (25,5 miljoen) en ten opzichte van de VGR2 een lager verzilveringspercentage (68%).

Daarbovenop komen nog wel de kosten voor de landelijke werkende instellingen (LWI's) voor zintuiglijke beperkingen. De zorg voor indicaties die hiervoor zijn afgegeven wordt uitgevoerd door een beperkt aantal landelijk gecontracteerde aanbieders. Ook voor deze in 2016 geleverde zorgvormen zijn nog niet alle facturen ontvangen. Het nadeel op de ZIN 18+ moet wel in samenhang gezien worden met de gemelde overschrijding op de kosten van huishoudelijke hulp.

In totaliteit op grond van de huidige informatie ten opzichte van de begroting een nadeel van 6,3 miljoen euro.

- PGB 18+

Op basis van de meest recente inzichten bedragen de PGB Wmo+ lasten 5,8 miljoen euro, een voordeel van ruim 900 duizend euro. Het verschil wordt veroorzaakt door een lager verzilveringspercentage, namelijk 81% versus 90% verwacht. Dit inzicht hebben we gekregen door recent ontvangen informatie vanuit de SVB en een nadere analyse van deze gegevens. Over de hele linie (ook bij de regiogemeenten rondom Groningen) zien we lagere bestedingen PGB.

Eigen bijdragen WMO oude taken/begeleiding (N 500 duizend euro)

Op grond van de meest recente informatie van het CAK blijkt een gewijzigde verdeling van de eigen bijdragen voor Wmo en BW. Dat pakt voor onze gemeente ongunstiger uit dan waar we bij de begroting rekening mee hielden: we zien een daardoor een extra nadeel op de eigen bijdragen Wmo van ruim 900 duizend euro. Dankzij na-ontvangen eigen bijdragen, met name over 2014 ter hoogte van

400 duizend euro, blijft het eindsaldo beperkt tot 500 duizend euro nadelig.

Beschermd wonen (V 3,3 miljoen euro)

De gemeente Groningen voert de centrumregeling beschermd wonen uit voor de regio in de vorm van een lichte Gemeenschappelijke Regeling.

We verwachten in 2016 een bedrag van 9,7 miljoen euro over te houden op dit budget voor de hele regio. Het resultaat wordt verdeeld op basis van inwonertallen. Het Groninger aandeel bedraagt hierin 34,4% (3,3 miljoen euro).

Dit resultaat ontstaat vooral door het vervallen van een incidentele risicobuffer om eventueel noodzakelijke tariefaanpassingen door te kunnen voeren en mogelijke kostenontwikkelingen op te kunnen vangen, bijvoorbeeld als gevolg van stijging van het aantal cliënten. Uit extern onderzoek naar de tarieven van onze gemeente blijkt dat geen aanleiding was tot structurele verhoging van onze tarieven.

Daarnaast zien we weliswaar een stijging van het aantal cliënten Beschermd Wonen in het laatste kwartaal, maar dit leidt niet tot een dusdanige kostenstijging dat we de (incidentele) risicobuffer moeten aanspreken voor 2016.

Tenslotte wijzigt de verhouding eigen bijdrage Wmo en Beschermd Wonen ten opzichte van onze uitgangspunten bij de begroting, zo blijkt uit informatie van het CAK: een groter deel van de eigen bijdrage is afkomstig van beschermd wonen. Omdat onze gemeente slechts een deel van dit voordeel ontvangt, leidt dit bij Beschermd Wonen tot een beperkt extra voordeel van ongeveer 300 duizend euro.

Reserve accres instellingen (N 300 duizend euro)

Jaarlijks passen we de subsidiebudgetten aan voor loon- en prijsontwikkelingen. De systematiek die we hiervoor gebruiken werkt met een vertraging van 2 jaar (T-2). Dit betekent dat we het berekende accres van een begrotingsjaar eerst verrekenen met de egaliseringsreserve en dat het accres dat we verrekenen met het subsidiebudget gebaseerd is op de loon- en prijsontwikkeling van twee jaar terug.

In 2015 hebben we de loon- en prijscompensatie naar beneden bijgesteld met 905 duizend euro als gevolg van de korting op de pensioenafdracht. In 2016 is 105 duizend euro incidenteel toegekend om de reserve op 0 euro te laten uitkomen omdat een reserve volgens de begrotingsregels geen negatieve stand mag hebben. Daarmee hebben we besloten zeer scherp aan de wind te zeilen met deze reserve. Een negatieve nacalculatie over de jaren 2014, 2015 en 2016 leidde tot een tekort op deze reserve van 300 duizend euro. Inmiddels hebben wij deze reserve aangevuld wat leidt tot een nadeel binnen dit deelprogramma van 300 duizend euro.

Subsidies (V 318 duizend euro)

STIP maakt sinds mei 2015 onderdeel uit van WIJ Groningen. In de begroting 2016 op het onderdeel subsidies zit nog een component STIP-subsidie. Deze subsidie valt vrij in de jaarrekening 2016.

Daarnaast zijn er een aantal incidentele meevallers als gevolg van subsidie-afrekeningen over voorgaande jaren.

Uitvoeringskosten (N 600 duizend euro)

De implementatie van nieuwe zorg taken blijkt op zowel landelijk als gemeentelijk niveau complexer dan waar vooraf rekening mee is gehouden. Dit brengt extra uitvoeringskosten met zich mee. Via de jaarrekening 2015 is een extra bedrag van 1,5 miljoen euro beschikbaar gesteld. Deze middelen zijn ingezet voor het dekken van extra kosten voor herindicaties en om de facturering van zorgaanbieders en databestanden op orde te brengen, maar zijn niet voldoende om alle extra uitvoeringskosten te dekken.

De belangrijkste afwijkingen zien we bij de volgende onderdelen:

- contractering: noodzakelijk extra formatie (300 duizend euro);
- restant herindicaties AWBZ 18+ (100 duizend euro);
- regiosecretaris hervorming langdurige zorg (100 duizend euro);

- extra bedrijfsvoeringskosten (100 duizend euro).

Overige afwijkingen (N 553 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een nadeel van 553 duizend euro.

Deelprogramma 4.2 Preventie en zorg	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	848	810	1.658

Afbouw 55+ regeling forensische artsen (V 150 duizend euro)

In het meerjarenbeeld zijn door de raad middelen vrijgemaakt ter dekking van de kosten die voortkwamen uit de toepassing van de 55+ regeling op forensische artsen die een relatief hoge vergoeding kregen voor activiteiten die zij met ingang van hun 55ste mochten staken onder behoud van de piketvergoeding. Er werd echter meer dan slechts de piketvergoeding geclaimd. Naar aanleiding van een definitieve rechterlijke uitspraak kunnen deze extra vergoedingen vrijwel volledig achterwege blijven in dit geval.

Maatschappelijke opvang (V 485 duizend euro)

Vanwege de langdurige onzekerheid rond de verlenging van het bestuursakkoord Bed Bad en Brood en de keuze om geen beleidsintensivering in te zetten op dit onderwerp, blijft 485 duizend euro op dit budget onbesteed. We zetten dit voordeel in om een deel van de uitgaven in 2016 voor Bed, Bad en Brood te dekken.

Vrouwenopvang (V 195 duizend euro)

Voor de opvang van slachtoffers van geweld in huiselijke kring ontvangt Groningen als centrumgemeente Vrouwenopvang middelen. Een deel hiervan valt bij de rekening vrij vooral door extra ontvangen middelen bij de septembercirculaire.

Subsidies (V 618 duizend euro)

Dit voordeel heeft vooral te maken met vrijvallende subsidiebudgetten in 2016 en voor een kleiner deel met de afwikkeling van subsidies uit voorgaande jaren. Ook dit voordeel zetten we in ter dekking van de uitgaven voor Bed Bad Brood.

Overige (V 210 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een voordeel van 210 duizend euro.

Deelprogramma 4.3 Integratie en emancipatie	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-2.926	950	-1.976

Bed, Bad en Brood (N 2 miljoen euro)

Vanwege de langdurige onderhandelingen over het bestuursakkoord Bed Bad en Brood en het uiteindelijke opzeggen van het bestuursakkoord door het kabinet, hadden we vooralsnog geen dekking in 2016 voor de kosten van de opvang voor uitgeprocedeerde asielzoekers. Deze opvang wordt verzorgd door de Stichting INLIA. De ontvangst van de vergoeding verwachten we bij de mei-circulaire 2017. Deze vergoeding verwerken we in de begroting 2017.

Voor het jaar 2016 hebben we het tekort op Bed, Bad en Brood alsnog kunnen dekken door vrijval op subsidiebudgetten elders verantwoord binnen deze jaarrekening en vrijval op Maatschappelijke opvang.

Overige (V 24 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een voordeel van 24 duizend euro.

Deelprogramma 4.4 Jeugd	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-435	799	364

Subsidies (V 336 duizend euro)

Dit voordeel ontstaat door diverse vrijvallende subsidiebudgetten binnen dit deelprogramma. Dit voordeel zetten we in ter dekking van de uitgaven voor Bed, Bad Brood.

Overige (V 28 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een voordeel van 28 duizend euro.

Deelprogramma 4.5 Vernieuwing sociaal domein	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-8.484	4.735	-3.749

Wij-teams (N 762 duizend euro)

Voor de ontwikkeling en implementatie van de WIJ-Teams hebben we tijdelijk een aantal projectleiders en ondersteuners aangesteld. Deze ondersteuningsstructuur richt zich op het vormgeven van de directe werkprocessen, waarvan we de extra kosten voor de jeugdhulp volgend jaar willen dekken via de RIGG (Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten).

Bij de jaarrekening zien we dat het eerder gemelde tekort van 1,4 miljoen euro nagenoeg gehalveerd is vanwege incidentele meevallers op het gebied van subsidies (inzet Wmo begeleiding in de basisteams) en loonkosten.

Extra inzet Wmo-consulenten toegang (N 1,53 miljoen euro)

We zien bij de toegang Wmo dat extra personele capaciteit noodzakelijk is om knelpunten op te lossen in 2016. Wij zien deze kosten nadrukkelijk als zorgkosten algemene voorziening, in het verlengde van de WIJ-teams.

Bij de resultaatbestemming 2015 heeft de raad 600 duizend euro beschikbaar gesteld voor de aanvullende dekking van deze extra inzet WMO-consulenten. De kostenontwikkeling heeft zich verder voortgezet in het laatste halfjaar. Daarnaast hebben we nog extra kosten aan ketenpartners betaald voor inzet consulenten in 2015 die we bij de jaarrekening 2015 niet hadden voorzien.

Jeugdzorg (N 2,1 miljoen euro)

We verwachten vooralsnog -op grond van de meest recente prognose die RIGG heeft afgegeven- een nadelig resultaat voor de stad Groningen van 2,1 miljoen euro. De RIGG kent vergelijkbare onzekerheden in de prognoses als onze eigen gemeente, vanwege de administratieve achterstanden bij de zorgaanbieders. We zien in de voorlopige cijfers beduidend hogere bestedingen op ZIN 18- en lagere bestedingen op PGB 18-; per saldo een fors negatief effect op de Groninger bijdrage aan de RIGG van 2,1 miljoen euro.

Uitvoeringskosten SVB / CAK (V 200 duizend euro)

Onderdeel van de ontvangen rijksmiddelen is een bijdrage voor de uitvoeringskosten Sociale Verzekeringsbank (SVB) voor de uitvoering van de PGB-administratie. Vanwege de aanloopproblemen bij SVB zijn voor 2015 en 2016 geen uitvoeringskosten aan SVB verschuldigd, wat leidt tot een vrijval van dit budget. Na 2016 maakt de bijdrage voor SVB geen deel meer uit van de rijksmiddelen die wij ontvangen.

Overige (V 443 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een voordeel van 443 duizend euro.

PROGRAMMA 5 Sport en bewegen

'Iedereen in beweging', dat is het motto van onze sportvisie. Sport en bewegen is goed voor iedereen. Het is een middel om gezond te blijven en deel te nemen aan de maatschappij. Sport en spel is van groot belang voor de ontwikkeling van kinderen. We bieden kinderen de kans hun sportieve talenten te ontdekken en (verder) te ontwikkelen.

Groningen wil een stad zijn waar:

- Jong en oud kunnen sporten;
- Iedereen wordt gestimuleerd om sportief te bewegen en zijn of haar sportieve talent te ontwikkelen.

Relevante beleidsnota's

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Kadernota Bslim3 Versterken jeugd, sport en sportvereniging 2016](#)

[Meerjarenprogramma Sport, bewegen 2016-2020 juni 2016](#)

[Regeling garantstelling leningen breedtesport juni 2016](#)

[De bewegende stad, inspiratienota, januari 2014](#)

[Sportaccommodatiebeleid, najaar 2013](#)

[Drie punten plan sport, informatie en discussie, juli 2013](#)

[Bewegen voor kinderen: slim, fit en gezond, juni 2013](#)

[Talent voor Topsport, april 2013](#)

[Sportmonitor 2010, februari 2012](#)

[Meer ruimte voor sport en bewegen, sportvisie 2010-220, september 2009](#)

Belangrijke resultaten 2016

In juni 2016 is het Meerjarenprogramma Sport en Bewegen 2016 - 2020 vastgesteld en daarmee de instelling van een (co)investeringsfonds voor sportaccommodaties. Het uitvoeringsprogramma Sport en Bewegen is van start gegaan. In het najaar van 2016 is het Mulieronderzoek naar accommodatiebehoefte opgeleverd.

Doorontwikkeling van beleidskader Bslim naar Bslim 3.

Deelprogramma 5.1: Sportieve infrastructuur

We willen optimale voorwaarden creëren voor sporten en bewegen. Daarvoor zijn goede en voldoende sportaccommodaties nodig. Met uitnodigende en actieve sportverenigingen. Sporten en bewegen gebeurt ook buiten verenigingsverband, in de openbare ruimte en in de directe leefomgeving. Daar besteden we ook aandacht aan.

Beleidsvelden

- Accommodaties
- Verenigingen en subsidies
- Openbare ruimte

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Is er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator	Behaald 2015	Beoogd 2016	2016 Behaald
Klanttevredenheid besturen verenigingen en scholen voor accommodaties	8	7	-

5.1.1 Accommodaties

We willen voldoende, kwalitatieve, goed over de stad verspreide, betaalbare sportaccommodaties. We zorgen dat sporten betaalbaar blijft via ons tarievenstelsel. We hebben gymlokalen, sporthallen, sportvelden, zwembaden, een atletiekbaan en een ijsbaan.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Klanttevredenheid individuele gebruikers zwembaden en Kardinges	-*	7	9
Klanttevredenheid gebruikers gymlokalen	7 (2013)	7	6,5

* Niet uitgevoerd (door renovatie Kardinges).

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden minimaal een 7 scoren bij de klanttevredenheidsonderzoeken. Waar mogelijk willen we accommodaties verduurzamen en voeren we het project Basis op Orde verder uit.

In 2016 hebben we een klanttevredenheidsonderzoek gedaan onder de gebruikers van de gymzalen en de dojo's. We wilden een hogere score realiseren ten opzichte van 2013 (3-jaarlijkse cyclus).

Voor de zwembaden wilden we eveneens de klanttevredenheid verbeteren.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Exploiteren en beheren gemeentelijke sportaccommodaties;
- Behoeftebepalingsonderzoek is uitgevoerd door het Mulier Instituut;
- (Co)investeringsfonds sportaccommodaties is ingesteld;
- Ingezet op kwalitatief betere schoonmaak;
- Aanbrengen ledverlichting;
- Uitbreiden fietsenstallingen;
- Renovatie van een aantal kleedkamers;
- Realiseren mogelijkheid online verhuur vanaf december 2016;
- Subsidiëring van zwembad Hoogkerk;
- Onderzoek Topsportzorgcentrum is afgerond. Voorbereiding is gestart;
- Voorbereiding bouw Europapark Sporthal.

Conclusie

Uit het klanttevredenheidsonderzoek blijkt een hoge klanttevredenheid over de zwembaden en Kardinges. Dit is mede door de renovatie van het sportcentrum. Ervaring is dat renovatie een impuls geeft aan de klanttevredenheid. Voor de toekomst blijven we streven naar een klanttevredenheidscijfer van in ieder geval een 7.

De klanttevredenheid van gebruikers van gymzalen en dojo's is iets lager dan bij het vorige klanttevredenheidsonderzoek uit 2013. Uit het onderzoek blijkt dat vooral de hygiëne grotendeels bepalend is voor de mate van klanttevredenheid. Ondanks het feit dat we efficiënter zijn gaan schoonmaken, een nieuw schoonmaakbedrijf hebben ingehuurd en in een aantal gymlokalen de afgelopen jaren de toiletvoorzieningen hebben aangepakt, blijft de schoonmaak een knelpunt. We hebben een experiment gedaan met nanotechnologie. Door een nano-laag aan te brengen op de bestaande tegels en vloeren oogt de ruimte niet alleen schoner maar is de ruimte ook gemakkelijker schoon te maken. We willen onderzoeken of we dit breder kunnen toepassen. Daarnaast gaan we met de gebruikers overleg voeren over het schoon achterlaten van de ruimte.

Het Mulieronderzoek is in 2016 uitgevoerd. De uitkomsten van het Mulieronderzoek worden, samen met eigen ervaringen en ervaringen van sportclubs, gebruikt als richtlijn voor het afwegen van investeringen op grond van het (co)investeringsfonds sportaccommodaties.

5.1.2 Verenigingen en subsidies

Groningen telt 315 sportverenigingen die ongeveer 70 verschillende sporten aanbieden. Behalve voor het sporten zelf zijn de sportverenigingen ook van grote sociale betekenis. We scheppen de voorwaarden voor goed functionerende verenigingen. Dat doen we in overleg met de Sportkoepel, waarin een groot deel van de verenigingen zich heeft verenigd.

Ons belangrijkste middel is het aanbieden van accommodaties tegen een betaalbaar tarief. Dit is geregeld in de exploitatie van Sport050 (toegestaan exploitatietekort). We stimuleren sportverenigingen om zich open te stellen voor een breed publiek. Verder helpen we de verenigingen om samenwerking te zoeken met elkaar en met de buurt, school of zorginstelling.

Wat wilden we bereiken in 2016?

Sportverenigingen hebben op allerlei gebied vrijwilligers nodig. Ze kunnen activiteiten aanbieden voor mensen die onder de Participatiewet vallen. We wilden de mogelijkheid onderzoeken om verenigingen die zich breder inzetten in het sociale domein te ondersteunen met projectsubsidies.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Start Open Sportpark Kardingse met onder andere Walking Football samen met Wij team;
- Start project 'de vrijwilligersmakelaar';
- Inspiratiesessie Veilig Sportklimaat georganiseerd samen met onder andere Huis voor de Sport;
- Inzet Huis voor de Sport voor verenigingsondersteuning.

Conclusie

Uitwerking van de Strategie Sport Verbindt draagt bij aan het realiseren van de ambitie om Sport en Bewegen toegankelijk te houden of te maken voor iedereen. In 2017 gaan we verder met het programmeren van acties in het kader van Sport verbindt.

5.1.3 Openbare ruimten

Sporten en bewegen gebeurt ook buiten verenigingsverband en in de openbare ruimte, in de directe leefomgeving en in recreatiegebieden. We willen de openbare ruimte voor iedereen - jong en oud - aantrekkelijker maken om in te sporten en te bewegen. Met uitnodigende plekken en uitdagende routes in parken, straten, op pleinen en op en langs het water. We vergroten de mogelijkheden voor openbaar gebruik van sportparken. Het Paterswoldsemeer is voor de stad een belangrijk recreatiegebied. Daarom nemen we met de gemeenten Haren en Tynaarlo deel in de gemeenschappelijke regeling Meerschapp Paterswolde.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Vernieuwde aanpak speelplekken	1	5	2
Meer openbaar maken sportparken	-	2	1
% inwoners van 18 jaar en ouder dat tevreden is over de speelmogelijkheden in de buurt	-	70%	62%

Wat wilden we bereiken in 2016?

We willen de openbare ruimte 'sportiever' inrichten en de sportparken meer openbaar toegankelijk maken. Hierdoor krijgen Stadjsers meer mogelijkheden om te sporten en te bewegen.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Aanleg van een freerunning locatie aan de Vrydemalaan;
- Aanleg van vier watertappunten;
- Activatie van de nieuwe Discgolf course in het Stadspark;
- Gestart met het realiseren van sportplekken in Vinkhuizen en Laanhuizen en een 4-mijl-route in Hoogkerk;
- Gestart met activiteiten in het kader van Open Sportpark Kardinge.

Conclusie

De gerealiseerde freerunning-locatie is een succes. De gebruikers zijn enthousiast. Op verschillende plekken in de stad zijn watertappunten aangelegd. De watercampagne in het kader van Groningen Fit draagt bij aan een goed gebruik van de watertappunten.

Burgerparticipatie en het samenwerken met meerdere partijen vragen een zorgvuldige tijdsinvestering waardoor het proces meer tijd heeft gekost dan aanvankelijk was gepland. De ontwikkeling van de sportplekken in Vinkhuizen en Laanhuizen hebben hierdoor vertraging opgelopen. Toch draagt juist dit proces bij aan de betrokkenheid van potentiële gebruikers. Burgerparticipatie blijft een belangrijke pijler bij het inrichten van de sportieve openbare ruimte. Er is aandacht voor het innovatieve karakter van projecten die we realiseren.

Deelprogramma 5.2: Deelname aan sport

We stimuleren dat kinderen voldoende vaardigheden hebben om te sporten en brengen bij jonge Stadjsers een breed scala van sporten onder de aandacht. Daarnaast zetten we sporten en bewegen in als middel voor de gezonde ontwikkeling van Stadjsers en een actieve deelname aan de maatschappij. Dat doen we samen met de sportverenigingen, scholen en welzijnsorganisaties. We willen dat talentvolle sporters zich in Groningen kunnen ontwikkelen. Hiervoor bieden we hen, samen met scholen en sportbonden, extra faciliteiten.

Beleidsvelden

- Stimulering sportdeelname
- Topsport en talentontwikkeling

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal jongeren dat aan sport doet	73%	-	Volgende resultaten in 2019
Aantal kinderen dat voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen	20%	-	Volgende resultaten in 2019
Aantal talentvolle sporters met een status van NOC*NSF die doorstromen naar een hogere status	-	-	-

5.2.1 Stimulering sportdeelname

Met dit beleid bundelen we onze activiteiten die deelname aan sport stimuleren. We hebben hierbij de meeste aandacht voor de jeugd tot 15 jaar, omdat een sportieve basis de kans vergroot op een leven lang plezier in sport en bewegen. Het is ook de basis voor een gezonde leefstijl, een gezonde sociale ontwikkeling en betere schoolprestaties.

Evenementen

Ons evenementenbeleid is te vinden in het [programma Cultuur](#). Elke aanvraag voor ondersteuning vanuit het programma Sport beoordelen we apart.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
% jeugd in het voortgezet onderwijs dat minstens één uur per dag beweging krijgt	20%	-	-
% jeugd dat lid is van een sportvereniging verhogen van 58% in 2008 naar 60% in 2014		-	-
Aantal schoolsportverenigingen	8	10	6
Aantal fte combinatie-functionarissen	23	26	26
Aantal bezoekers ijsbaan Kardinge	100.700	120.000	114.000
Aantal bezoekers zwembad Kardinge	161.500	180.000	200.000

Wat wilden we bereiken in 2016?

- Het aantal verhuurde uren in alle accommodaties en het aantal bezoekers van ijsbaan/hal en zwembaden blijft op hetzelfde niveau;
- Het aantal fte combinatiefunctionarissen vergroten tot 26. Het aantal van 17 scholen dat de kwaliteitsimpuls bewegingsonderwijs krijgt, wilden we verder uitbreiden. Ook het aantal schoolsportverenigingen wilden we uitbreiden.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Vaststellen herziening beleidskader Bslim 3;
- Uitbreiden aantal combinatiefuncties;
- Samen met onderwijs zorgdragen voor goed op elkaar afgestemde programma's in de wijk.

Conclusie

We hebben onze doelen in grote lijnen behaald. In 2016 hebben we uitgebreid stilgestaan bij de doelgroep kinderen/jongeren. We hebben Bslim geëvalueerd en een nieuw beleidskader vastgesteld. Met de vaststelling van Bslim 3 handhaven we de succesvolle elementen van Bslim, maken we een kwaliteitsslag om meer duurzame effecten te bereiken en integreren we nieuwe ontwikkelingen in de aanpak.

5.2.2 Topsport en talentontwikkeling

Topsport en breedtesport horen bij elkaar en versterken elkaar. Topsport is ook een middel voor citymarketing en heeft betekenis voor de economie. Hierbij valt te denken aan de verkoop van sportkleding en –materialen. Ook komen veel deelnemers en toeschouwers bij evenementen terug. Groningen heeft veel kennis en opleidingen op het gebied van topsport en talentontwikkeling (Rijksuniversiteit, Hanzehogeschool, MBO). Door de jeugdige bevolkingssamenstelling zijn er veel talentvolle sporters.

Groningen wil City of Talent zijn, ook voor de sport. We willen dat zeer talentvolle sporters zich in Groningen verder kunnen ontwikkelen. Hiervoor bieden we ze, samen met scholen en sportbonden, extra faciliteiten.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal RTC's* dat de gemeente ondersteunt	-	7	8
Aantal topsporttalentevenementen dat we ondersteunen	6	2	6
% talenten dat doorstroomt naar hoger niveau	-	4%	-

Wat wilden we bereiken in 2016?

We willen sporttalenten de mogelijkheid bieden zich te ontwikkelen tot topsporter. Daarom zetten we in op het ontdekken, ontwikkelen en stimuleren van talenten zodat zij daadwerkelijk doorstromen naar de top. Om dit te bevorderen subsidiëren we talentevenementen en reiken we jaarlijks de sportstimuleringsprijzen uit. Ook ondersteunen we zeven Regionale Trainingscentra in de kosten van trainers en materialen en de huur van accommodatie. De betreffende RTC's zijn basketbal, roeien, volleybal, atletiek, schaatsen, waterpolo en korfbal. Het RTC-judo ondersteunen we niet financieel, maar wordt door de gemeente Groningen en Topsport Noord wel als RTC erkend.

Om de samenwerking binnen topsport, onderwijs, kennisinstellingen en de gemeente te verstevigen gaan we samen in gesprek over het ontwikkelen van Groningen tot centrum van sporttalent. We richten ons op breedtesport, beweging in onderwijs, talentontwikkeling, maatschappelijke en economische ontwikkeling en faciliteiten. Dat doen we aan de zogenaamde 'Topsporttafel'.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Samen met topsportclubs, onderwijs- en kennisinstellingen hebben we de Topsporttafel opgezet;
- Uitreiken sportstimuleringsprijs en sportpenningen;
- Subsidiëren talentevenementen waaronder Nordic Basketball Tournament, 4 Mijl van Groningen en Schaakfestival Groningen;
- Twee speeldagen van het WK Dammen in Groningen mogelijk gemaakt;
- Grotere rol voor Topsport Noord in relatie tot RTC's mogelijk gemaakt.

Conclusie

We blijven ons in de eerste plaats richten op talentontwikkeling. We vinden de maatschappelijke rol van topsport belangrijk. Topsporters zijn rolmodellen. Ze bieden andere sporters perspectief en zetten aan tot bewegen. We blijven de link tussen topsport en breedtesport versterken.

Talenten kunnen zich op verschillende manieren ontwikkelen. Enerzijds door vanuit een RTC door te stromen naar een hoger trainingsniveau (bijvoorbeeld van regionaal naar landelijk), anderzijds door het behalen van een hogere talentstatus van NOC*NSF (bijvoorbeeld van regionale talentstatus naar landelijke talentstatus). Criteria om een (hogere) talentstatus van NOC*NSF te behalen, zijn per tak van sport verschillend en lastig onderling te vergelijken. Doorstroming naar een hoger niveau verloopt per tak van sport verschillend. Een hoger niveau kan betekenen dat de sporter vanuit het RTC naar een nationaal trainingscentrum gaat, maar bijvoorbeeld ook betekenen dat de sporter mag deelnemen aan een landelijke (jeugd)selectie. Met Topsport Noord zijn we bezig om dit in kaart te brengen.

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2016	Verschil
05.1 Sportieve infrastructuur	20.075	21.213	19.909	1.304
05.2 Deelname aan sport	1.011	988	997	-9
Totaal Lasten	21.086	22.201	20.906	1.295
05.1 Sportieve infrastructuur	-6.506	-6.838	-6.502	-336
05.2 Deelname aan sport	-40	-40	-118	78
Totaal Baten	-6.546	-6.878	-6.620	-258
Totaal Saldo voor bestemming	14.540	15.323	14.286	1.037
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	121	135	135	0
Totaal onttrekkingen	-201	-223	-223	0
Totaal saldo na bestemming	14.460	15.235	14.198	1.037

Financiële toelichtingen

Deelprogramma 5.1 Sportieve infrastructuur	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	1.304	-336	968
Personeel (inclusief inhuur van schoonmaakpersoneel) (V 335 duizend euro)			
<p>In onze bedrijfsvoering van Sport050 hebben we een aantal efficiencyvoordelen behaald. We zijn centraal gaan roosteren en gaan rouleren met taken en locaties. Daarnaast hebben we het activiteitenrooster aangepast en onrendabele uren geschrapt. Hierdoor ontstaat een voordelig resultaat van 335 duizend euro. Een deel van het voordeel bestaat uit incidentele vacature-vrijval, (functies die tijdelijk niet bezet worden). Het structurele deel van het voordeel zetten we vanaf 2017 in om bezuinigingen te realiseren en bestaande knelpunten op te lossen.</p>			
Kapitaallasten (V 767 duizend euro)			
<p>Zolang de bouw van het Sportcentrum Europapark niet is afgerond, vallen de bijbehorende budgetten voor kapitaallasten vrij. Ook zien we een aantal reguliere vervangingsprojecten doorschuiven waardoor gereserveerde budgetten kapitaallasten vrijvallen. Het gaat onder andere om de projecten sporthal Europapark (onderdeel vervanging sporthal de Wijert), camping Stadspark (nieuw contract met pachter) en sportpark Stadspark (Velocitas). Het laatst genoemde project Stadspark schuift door in verband met de ontwikkelingen Zuidelijke Ringweg. Daarnaast zijn er ook twee projecten die we niet realiseren in 2016, waarvoor extra beleidsmiddelen beschikbaar zijn gesteld. Het gaat om de uitvoering van het project Papiermolen en de realisatie van de kleedkamers Corpus den Hoorn. De uitvoering van het project Papiermolen is deels seizoenafhankelijk en wordt deels beïnvloed door het project Aanpak Ring Zuid. De realisatie van de kleedkamers Corpus den Hoorn zal, omdat afstemming met gebruikers nog loopt, pas in 2017 plaatsvinden.</p>			
Sportplekken (V 95 duizend euro)			
<p>Voor de ontwikkeling van een sportplek in het Diamantpark en een fitnessplek in Laanhuizen hebben we extra beleidsmiddelen gereserveerd. Door vertraging in de uitvoering van deze projecten valt een deel van dit budget vrij.</p>			
Overige afwijkingen (N 228 duizend euro)			
<p>Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een nadeel van 228 duizend euro.</p>			

PROGRAMMA 6 Cultuur

De Groningse culturele infrastructuur is oorspronkelijk, divers en van hoge kwaliteit. Met ons cultuurbeleid dragen we bij aan een goed geïnformeerde stedelijke samenleving en een levendig cultureel klimaat, waarin het voor iedereen prettig is om te wonen, werken, studeren, verblijven en ondernemen.

De hoofdlijnen van ons cultuurbeleid in 2016 staan in onze cultuurnota 2013-2016: [Cultuurstad Groningen. Tegen de stroom in](#). Daarin bepaalden drie richtinggevende thema's ons cultuurbeleid:

- In stand houden van een kwalitatief goed aanbod en volledige 'culturele ketens';
- Vergroten van cultuurbereik, deelname en de waarde voor de stad;
- Talentontwikkeling.

We wilden dat Groningen een stad is:

- Met een kwalitatief hoogstaand, vernieuwend en gevarieerd cultureel klimaat, met een cultuuraanbod voor jong en oud, voor mensen uit alle lagen van de bevolking;
- Die mensen in staat stelt en actief stimuleert om zelf cultureel actief te zijn.

Relevante beleidsnota's

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Uitvoeringsprogramma Cultuur 2017-2020 Cultuurstad Groningen. City of talent. \(2015\)](#)

[Nota strategisch evenementenbeleid \(2014\)](#)

[Cultuurnota 2013-2016: Cultuurstad Groningen. Tegen de stroom in. \(2012\)](#)

[Bibliotheekvisie 2011 - 2016](#)

[Omroepnota Mediabeleid 2016 - 2020](#)

[Popvisie No Guts No Glory \(2011\)](#)

[Forumvisie \(2011\)](#)

Uitvoeringsprogramma We the North

Belangrijke resultaten 2016

2016 stond in het teken van het inrichten van de cultuurnota 2017-2020 en van een gezamenlijke noordelijke visie en uitvoeringsprogramma We the North, van de steden Groningen, Leeuwarden, Emmen en Assen en de provincies Groningen, Fryslân en Drenthe. Dit beleid is onderlegger voor de convenantafspraken met de minister voor de periode 2017-2020. We hebben onderzocht hoe we de infrastructuur voor de podiumkunsten het beste kunnen inrichten, zowel wat betreft de programmering als de organisatie. Het rapport ondersteunt de kwaliteit van de Groninger podiuminfrastructuur. Deze kenmerkt zich door een complete en complementaire keten. Het rapport biedt ons een extra inhoudelijke basis voor onze visie en ambities: zorgen voor een bruisende stad, city of talent en cultuur over grenzen heen. Het ondersteunt de ontwikkeling van het cultuurcluster in het Ebbingekwartier, waarmee we een duurzame, goede oplossing voor de huisvestingsproblemen van de instellingen Club Guy & Roni, Het Houten Huis, De Steeg en de Noorderlingen bieden. Eind 2016 stemde de raad in met de voorgenomen nieuwbouw en tekenden de instellingen hiertoe een intentieovereenkomst. Met de subsidiëring van de nieuwe organisatie Grand Futura is een nieuwe start gemaakt voor programmering van het Grand Theatre. Op verzoek van de Tweede Kamer stelde de minister alsnog budget beschikbaar voor spreiding van talentontwikkeling in de podiumkunsten, op dit budget kan Grand Futura aanvragen.

We hebben de basis gelegd voor de doorontwikkeling van het Noordelijk Scheepvaartmuseum tot historisch museum en onderzochten de mogelijkheid voor nieuwe huisvesting voor Vrijdag.

Deelprogramma 6.1: Culturele infrastructuur

Met dit deelprogramma hebben we optimale voorwaarden gecreëerd voor cultuur. Door actief samen te werken met de culturele instellingen, hebben we samen de culturele diversiteit en kwaliteit in Groningen versterkt.

In 2016 resulteerde het onderzoek naar de Groningse culturele infrastructuur, podia en stadsbrede programmering in de eindrapportage Onderzoek podiumkunsten. Het rapport ondersteunt de kwaliteit van de Groninger podiuminfrastructuur. Deze kenmerkt zich door een complete en complementaire keten. Met een aantal aanbevelingen uit het rapport zijn wij al aan de slag gegaan. Zo werken we in noordelijk verband aan het cultuurprogramma We the North als experimenteerregio voor een nieuw bestel per 2021 en gaan we een oplossing realiseren voor huisvestingsproblemen van een aantal culturele instellingen. We ontwikkelden een "makerscluster" in het Ebbingekwartier. We onderschrijven tenslotte het belang van samenwerken en faciliteren dit door cultuurpijlers per discipline, die initiatief nemen tot meer samenwerking.

In augustus is gestart met aanpassing van de Machinefabriek, waardoor de kantoor en productieruimte van Club Guy & Roni in dit pand kunnen worden gerealiseerd. Hierdoor kon het programma voor de nieuwbouw worden uitgebreid met ruimte voor een extra instelling (de Steeg) en de benodigde oppervlakte worden gereduceerd. Grand Futura werd de nieuwe huurder van het Grand Theatre. Wij subsidieerden de opstartfase van de nieuwe organisatie. Na de zomer nam Grand Futura de verantwoordelijkheid voor de programmering over van de OPSB, die het Grand een jaar lang programmeerde na het faillissement in 2015.

Beleidsvelden

- Podiumkunsten
- Evenementen
- Letteren en media
- Beeldende kunst
- Kunstraad Groningen
- Erfgoed

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	2016 Behaald
Positie Gemeente Groningen in Atlas voor Gemeenten	Top 5	Top 5	Top 5

6.1.1 Podiumkunsten

Groningen kent een gevarieerd en uitgebreid podiumkunstenaanbod. Dit aanbod draagt bij aan de kwaliteit en diversiteit van Cultuurstad Groningen, en aan een goed leef- en vestigingsklimaat. We subsidiëren podia en gezelschappen op bijvoorbeeld het gebied van theater, muziek en dans, zoals De Oosterpoort/Stadsschouwburg (OPSB), Vera en Club Guy & Roni.

Met ons podiumaanbod willen we:

- Een positie in de landelijke top 5, met voldoende en gevarieerd aanbod;
- Instellingen die door samenwerking effectiever worden;
- De productie- en presentatieketen versterken;
- De organisatiekracht in de podiumsector versterken, met ruimte voor interdisciplinaire ontwikkelingen;
- Een goed en compleet educatief aanbod;

- Voldoen aan onze verantwoordelijkheid voor accommodaties voor Rijks-gesubsidieerde instellingen via huisvesting en kansen benutten voor samenwerking en samenwerkingsvoordelen met andere instellingen.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Realisatie 2015	Beoogd 2016	Realisatie 2016
Aantal bezoekers Oosterpoort/ Stadsschouwburg (OPSB)	217.229	250.000	284.7290

Wat wilden we bereiken in 2016?

- Toewerken naar een structurele oplossing voor een aantal huisvestingsproblemen;
- Tenminste 250.000 bezoekers voor OPSB;
- De kwaliteit, samenwerking en afstemming in de podiumkunsten verder versterken;
- Samen met het werkveld de organisatie van een (internationaal) Dance-event in de stad onderzoeken.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Subsidies verstrekt aan culturele instellingen en festivals (volgens Cultuurnota)

We subsidieerden Grand Futura om de programmering van het Grand Theatre na de zomer over te kunnen nemen van de OPSB, die de programmering ervan overnam na faillissement van het Grand Theatre in 2015. Ondersteund bij het oplossen van huisvestingsknelpunten.

We stelden een projectplan op voor het realiseren van culturele huisvesting in het Ebbingekwartier. Daarmee geven we uitvoering aan de aanbevelingen uit *Onderzoek podiumkunsten*, eindrapportage van het onderzoek naar de Groningse culturele infrastructuur, podia en stadsbrede programmering. In de cultuurnota 2017-2020 bereidden we Cultuurpijlers voor, die opdracht krijgen samenwerking in de sector te bevorderen.

Wij subsidieerden de opstartfase van Grand Futura als nieuwe huurder van het Grand Theatre. Na de zomer nam Grand Futura de verantwoordelijkheid voor de programmering over van de OPSB, die het Grand een jaar lang programmeerde na het faillissement in 2015.

Eurosonic Noorderslag (ESNS)

Ruim 40.000 mensen bezochten Eurosonic Noorderslag. Opvallend waren dit jaar de nieuwe concerttent op de Grote Markt, de Artist Village op het Suikerunieterrein en de ticketoffice parkeergarage Damsterdiep.

Haalbaarheidsonderzoek Dance event

Een aantal Dance organisatoren in de stad heeft samen met de gemeente de mogelijkheid onderzocht van een middelgroot indoor Dance event in Groningen. Er is een plan ontwikkeld, maar er was onvoldoende inhoudelijke en financiële draagkracht bij de beoogde partners om dit event in 2016 te realiseren.

Conclusie

Met dit deelprogramma hebben we optimale voorwaarden gecreëerd voor cultuur. Door actief samen te werken met de culturele instellingen, hebben we samen de culturele diversiteit en kwaliteit in Groningen versterkt. We hebben onze doelstellingen voor 2016 gehaald en alle activiteiten die we ons voornamen voor 2016 uitgevoerd.

6.1.2 Evenementen

Groningen wil een bruisende, aantrekkelijke en economisch vitale stad zijn voor bewoners, ondernemers en bezoekers. Met een gevarieerd evenementenaanbod dragen we hieraan bij. We maken een goede belangenafweging tussen een bruisende en een leefbare stad. Voor een kwalitatief hoogwaardig, gevarieerd en

gedragen aanbod organiseren we met partners meer regie op het aanbod van grote evenementen. Daarnaast hebben we gericht locatiebeleid voor de belangrijkste locaties in de stad.

Groningen handhaaft haar positie in de top van evenementensteden in Nederland. Groningen heeft een sterk eigen gezicht en is ook voor buitenstaanders een jonge, eigenzinnige stad met veel aandacht voor cultuur. Het profiel van Groningen vinden we terug in het grote en gevarieerde aanbod aan evenementen. Noorderzon en Eurosonic genieten grote nationale bekendheid. De volksfeesten, zoals Koningsdag, Groningens Ontzet en het bevrijdingsfestival, worden massaal gevierd. In en om de binnenstad vinden met grote regelmaat muziekfestivals, markten en sportevenementen plaats. Evenementenbeleid en citymarketing zijn sterk aan elkaar verbonden.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal grote evenementen (>2.000 bezoekers)	23	32	24
Aantal middelgrote evenementen (200-2.000 bezoekers)	270	270	215
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen	275	180	450

Over het algemeen slagen we erin om de geluidsoverlast bij muziekevenementen te beheersen. Niettemin zien we een forse stijging in het aantal meldingen van geluidsoverlast. Deze stijging wordt verklaard door het grote aantal klachten (250), tijdens het driedaags Paradigma festival in augustus 2016 op het terrein van de voormalige Suikerfabriek.

In 2016 hebben 54 evenementen minder plaatsgevonden dan in 2015. Dit wordt voor een groot deel verklaard door het feit dat in 2016 meerdere evenementen onder één vergunning zijn gebracht, bijvoorbeeld bij Koningsdag en Groningens Ontzet. Daarnaast is het aantal vergunningen voor middelgrote evenementen afgenomen omdat de mogelijkheid om het evenement met een melding af te doen, is verruimd (van 100 naar 200 bezoekers).

Wat wilden we bereiken in 2016?

- De programmering van vooral de speciale en grote evenementen verbeteren, onder meer de diversiteit en kwaliteit;
- Een meer gedifferentieerd legestartief invoeren, dat beter aansluit bij de verschillende evenementen: dit draagt bij aan de professionalisering van de gemeentelijke evenementenorganisatie.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Ook in 2016 hebben wij een ruim en gevarieerd aanbod aan evenementen in onze stad gehad. Met veel bekende evenementen zoals Eurosonic-Noorderslag en Noorderzon maar ook nieuwe evenementen zoals Sterren op het Plein. Dit Nederlandstalig muziekfestijn op onze Vismarkt is landelijk uitgezonden door de AVROTROS en liet een enthousiast en gevarieerd Gronings publiek op de Nederlandse tv's zien.

Wij hebben de locatieprofielen geactualiseerd. De locatieprofielen zijn een belangrijk instrument in ons evenementenbeleid. In de locatieprofielen zijn de eigenschappen van een evenementenlocatie in kaart gebracht en worden de mogelijkheden en beperkingen beschreven. Ze bieden de mogelijkheid om differentiatie aan te brengen in het aantal en het type evenementen en daarmee kunnen wij evenementen spreiden over de stad. De locatieprofielen zijn een dynamisch instrument. Met de actualisatie kunnen wij de aard van de evenementen en van de locatie beter op elkaar aan laten sluiten. En zo vormgeven aan een goede balans tussen leefbaar en levendig in onze stad.

De vergunningverlening voor onze evenementen vraagt om een zorgvuldige samenwerking tussen alle belanghebbenden en een goede regie op het proces. Onze gezamenlijke missie: Met een tevreden organisator organiseren wij een veilig evenement dat bijdraagt aan onze bruisende stad. Wij besteden veel aandacht aan het verbeteren van dit proces.

Voor het eerst hebben wij dit jaar ook een tweetal evenementenvergunningen geweigerd; voor Holi Fusion en voor Oktoberfest. Beiden zijn voor ons leerprocessen geweest in het maken van de juiste en tijdige afwegingen op enerzijds het faciliteren van evenementen in onze stad en anderzijds het kunnen borgen van de veiligheid tijdens het evenement.

In de tarievennota 2016 heeft de raad bepaald dat de tariefopbouw voor evenementen een getrappt tussentarief wordt ingevoerd voor evenementen met 1000-2000 bezoekers en een tarief wordt toegevoegd voor evenementen van meer dan 25.000 bezoekers. Daarnaast zijn alleen de leges voor evenementen met meer dan 1.000 bezoekers (getrappt) verhoogd in 2016 en 2017. Voor wijk- en straatfeesten, kinderactiviteiten en de buitenspeeldag worden geen leges in rekening gebracht.

Conclusie

Wij hebben in Groningen al veel bereikt op het gebied van evenementen; een gevarieerd en goed gevuld aanbod aan evenementen worden in onze stad gehouden. Om een goede uitvoering te kunnen geven aan ons evenementenbeleid is blijvende aandacht nodig voor het Evenementenvergunning Proces, zowel intern als met onze ketenpartners. De complexiteit en dynamiek van evenementen, zetten druk op het proces en de samenwerking. Ook in 2017 blijven wij hier aandacht aan besteden.

6.1.3 Letteren en media

De belangrijkste voorzieningen voor Letteren en media zijn het Groninger Forum en OOG. Daarnaast heeft Groningen een stadsdichter en een kinderdichter. Ook stimuleren we het literaire klimaat met subsidies en regelingen.

We willen:

- Behoud van onze positie in de landelijke top 5 van letterensteden;
- Een complete keten met een betere onderlinge samenwerking;
- De doelen uit de bibliotheek- en Forumvisie realiseren;
- Een lokale publieke omroep die dagelijks (cross mediale) uitzendingen verzorgt van hoge kwaliteit die deelname en binding aan de lokale samenleving bevordert.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal bezoekers Groninger Forum	919.925		1.190.151
Totaal aantal uitleningen bibliotheek	1.426.567		1.299.616
Leden bibliotheek	45.035		45.500
% Groningers dat wekelijks naar OOG kijkt			

Wat wilden we bereiken in 2016?

- Invoering en uitvoering van de nieuwe Omroepnota als actualisering van de [Omroepnota Mediabeleid 2011-2015](#);
- Invoeren van nieuw bibliotheekbeleid voor de periode 2016-2020;
- Bereik, waardering en aantal unieke uitzendminuten van OOG handhaven. Ook streven we naar wijkgerichte berichtgeving.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- We hebben het nieuwe uitvoeringsbeleid voor het bibliotheekwerk meegenomen in de cultuurnota.

Conclusie

Voor de nieuwe cultuurnota 2017-2020 hebben we na evaluatie het nieuwe beleid voor letteren opgesteld. De nieuwe omroepnota is vastgesteld.

6.1.4 Beeldende kunst

De belangrijkste voorziening voor beeldende kunst is het Groninger Museum. Verder hebben we het Centrum voor Beeldende Kunst (CBK), een aantal kleinere instellingen voor beeldende kunst, veel beeldend kunstenaars, vakopleidingen en zijn we verantwoordelijk voor beeldende kunst in de openbare ruimte. Voor talentvolle beeldende kunstenaars hebben we het Hendrik de Vries Stipendium.

We willen:

- Een complete culturele keten van (inter)nationale allure;
- Meer regie, zichtbaarheid en samenhang;
- Een effectief productieklimaat voor beeldend kunstenaars.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal bezoekers Groninger Museum	200.000	170.000	290.000
Aantal projecten Kunst op Straat	7	4	6

Wat wilden we bereiken in 2016?

- De kwaliteit, samenwerking en afstemming in de beeldende kunsten verder versterken;
- Behoud van Kunst op Straat;
- Een piloteditie van een nieuwe beeldende kunstmanifestatie in de openbare ruimte.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We verstrekten subsidies aan beeldende kunst instellingen (volgens Cultuurnota)

Het Groninger Museum haalde met de tentoonstelling *Bowie is een record* aantal bezoekers. Het CBK werkte aan de uitbreiding van www.kunstspot.nl met medewerking van talenten uit verschillende disciplines. Voor Kunstspot werkt CBK samen met het Groninger Museum, House of Design en Academie Minerva. CareX beheert de website www.ateliersingroningen.nl. De website biedt actuele informatie over alle atelierpanden en atelierorganisaties in de stad.

Hendrik de Vries Stipendium

In december 2016 ontvingen Bert Scholten en Dennis Molema, twee jonge en talentvolle Groninger beeldende kunstenaars, het Hendrik de Vriesstipendium tijdens het *talent event* Wildvang, in het CBK. Om het stipendium breder onder de aandacht te brengen verscheen in het najaar van 2016 een special over het stipendium.

Kunst op Straat

In het kader van Kunst op Straat bereidden CBK en NP3 gezamenlijk het project Marker voor, een beeldende kunstmanifestatie in de publieke ruimte, die in 2017 plaats heeft. In 2016 kozen zij 6 talentvolle beeldende kunstenaars uit die Marker gaan uitvoeren.

Behoud van Kunst op Straat wordt meegenomen in het onderzoek naar verzelfstandiging van het CBK, dat in 2017 plaatsvindt.

Conclusie

We hebben onze doelstellingen voor 2016 gehaald en alle activiteiten die we ons voornamen voor 2016 uitgevoerd.

6.1.5 Kunstraad

We willen deskundige externe advisering over kunst- en cultuurbeleid in Groningen. Ook streven we naar een goed werkend verdelingssysteem voor incidentele culturele activiteiten aan de hand van de uitgangspunten in de cultuurnota. Deze taken hebben we overgedragen aan de Kunstraad Groningen.

We willen dat:

- De Kunstraad gevraagd en ongevraagd adviseert over cultuurbeleid;
- De Kunstraad alle subsidieaanvragen afhandelt binnen de afgesproken tijd;
- De budgetten bij de Kunstraad volledig ten goede komen aan geschikte projecten;
- De Kunstraad vormgeeft aan een Groninger platform voor crowdfunding.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Afhandeling van de subsidie aanvragen binnen de daarvoor gestelde termijn	100%	100%	100%
Benutting van de beschikbare budgetten voor cultuurprojecten	100%	100%	100%

Wat wilden we bereiken in 2016?

- Tijdige afhandeling door de Kunstraad van alle subsidieaanvragen;
- De budgetten bij de Kunstraad volledig ten goede laten komen aan geschikte projecten;
- Een samenhangend advies van de Kunstraad voor de cultuurnota's 2017-2020 van de provincie en de gemeente Groningen;
- Op basis van de evaluatie uit 2015 besluiten over voortzetting van het Groninger platform voor crowdfunding.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

De Kunstraad handelde alle subsidieaanvragen tijdig af en liet de budgetten volledig ten goede komen aan geschikte projecten

De Kunstraad bracht het advies 'Kunst en Cultuur in Groningen' uit voor stad én provincie. Wij namen het grootste deel van het advies over, maar op twee belangrijke punten niet: de verdeling van middelen over instellingen en toewijzing van Cultuurpijlars.

We besloten het Groninger platform voor crowdfunding voort te zetten.

Conclusie

We hebben onze doelstellingen voor 2016 gehaald en alle activiteiten die we ons voornamen voor 2016 uitgevoerd.

6.1.6 Erfgoed, materieel en immaterieel

Ons culturele erfgoed speelt een wezenlijke rol in onze regionale en stedelijke identiteit. We onderscheiden materieel en immaterieel erfgoed. De belangrijkste voorzieningen zijn het Noordelijk Scheepvaartmuseum en de

Groninger Archieven. De jaarlijkse vieringen van bijvoorbeeld Gronings Ontzet en de intocht van Sinterklaas zien wij als immaterieel cultureel erfgoed.

We willen:

- Verregaande inhoudelijke en organisatorische samenwerking tussen de erfgoedinstellingen van de stad;
- Onze historische collectie en kennis vaker en meer in samenhang tonen;
- Vrij toegankelijke volksfeesten mogelijk maken voor alle Stadgers waarbij we streven naar een nieuw evenwicht tussen programma, publieksbereik, veiligheid en budget.
- Ons monumentenbeleid is te vinden onder [programma wonen](#).

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal bezoekers Noordelijk Scheepvaartmuseum	34.100	34.000	35.900

Wat wilden we bereiken in 2016?

Nieuw museumbeleid in de cultuurnota waarmee we de erfgoedinstellingen een goede opdracht meegeven voor de komende jaren.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

In de cultuurnota hebben we de basis gelegd voor nieuw uitvoeringsbeleid voor erfgoed. In 2017 werken we dit verder uit. We hebben grote stappen gezet met de omvorming van het Noordelijk Scheepvaartmuseum tot historisch museum. We hebben het pakhuis achter het museum aangekocht om uitbreiding mogelijk te maken en zijn gestart met de planvorming.

Conclusie

We hebben onze doelstellingen voor 2016 gehaald en alle activiteiten die we ons voornamen voor 2016 uitgevoerd.

Deelprogramma 6.2: Deelname aan cultuur

Cultuur is niet alleen genieten van wat anderen brengen, maar vooral ook zelf cultureel actief zijn. Dat ondersteunen en bevorderen we via onze voorzieningen en regelingen voor amateurkunst en kunst op school.

Beleidsvelden

- Amateurkunst
- Cultuureducatie

6.2.1 Amateurkunst

In Groningen kan iedereen zich ontwikkelen met behulp van kunst en cultuur. Ook zorgt samen actief aan cultuur doen voor een prettige stad en een gevoel van saamhorigheid. Vernieuwing, uitblinken en bijzondere projecten in de amateurkunst dragen bij aan cultuurstad Groningen als City of Talent.

We willen dat:

- Groningen een rijk amateurleven kent;
- Stadgers zich kunnen ontwikkelen in een culturele loopbaan;
- Er voldoende regie, vernieuwing en kwaliteitsverbetering is in de amateurkunst.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal gehonoreerde projecten Plusregeling Amateurkunst (uitputting budget)	52* (100%)	30 (100%)	38
Deelname activiteiten Vrijdag	17.637	17.500	18.474

* In 2015 was het aantal projecten hoger dan gemiddeld omdat conform ons beleid een eventueel restant vanuit de BAK wordt toegevoegd aan de Plusregeling, zodat dit geld beschikbaar blijft voor de amateurkunst. Dit was in 2015 het geval.

Wat wilden we bereiken in 2016?

- De beschikbare budgetten voor amateurkunst volledig kunnen besteden aan geschikte initiatieven en projecten;
- Uitwerking en implementatie van de visie van Vrijdag op amateurkunst.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Subsidiëren amateurverenigingen en -projecten via Basisregeling en Plusregeling Amateurkunst

Amateurverenigingen in Groningen kunnen jaarlijks subsidie aanvragen bij de Basisregeling Amateurkunst (BAK) voor een bijdrage in de kosten van deskundige artistieke leiding en de huur van repetitieruimten. In 2016 kon de BAK volledig worden besteed aan geschikte aanvragers. Bijzondere amateurprojecten kunnen een beroep doen op de Plusregeling Amateurkunst, ondergebracht bij de Kunstraad. Deze regeling is bedoeld voor niet-reguliere activiteiten die zich onderscheiden op het gebied van artistieke kwaliteit, participatie/bereik, samenwerking en/of scholing op niet-individueel niveau. Ook hier kon in 2016 het budget volledig worden besteed aan geschikte projecten.

VRIJDAG voert 'amateurkunst ondersteuning' uit

VRIJDAG adviseert amateurkunst in Groningen. Haar visie op amateurkunst ondersteuning is uitgewerkt in haar beleidsplan. Daarnaast beheert zij het online platform voor amateurkunstenaars via haar website. In 2016 was een grote bijeenkomst voor amateurkunst in de Euroborg van waaruit de klankbordgroep amateurkunst is ontstaan. Deze groep vertegenwoordigt de verschillende amateurkunstdisciplines uit de stad en wordt gecoördineerd door VRIJDAG. VRIJDAG organiseerde het korenfestival ZingZing in de Oosterpoort.

Conclusie

Alle doelen met betrekking tot amateurkunst en cultuureducatie zijn behaald.

6.2.2 Cultuureducatie

Samen met cultuurinstellingen, collega-overheden en het onderwijs werken we al lange tijd aan de verspreiding en verbetering van cultuuronderwijs. Dankzij cultuuronderwijs ontwikkelen kinderen creatieve en sociale vaardigheden die steeds belangrijker worden in de samenleving en op de arbeidsmarkt.

We willen:

- Dat cultuuronderwijs in de stad zich verbetert en verspreidt;
- Een zo effectief mogelijk programma rond Cultuureducatie met kwaliteit (CMK).

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal bereikte leerlingen in het basisonderwijs met CMK	9.371	9.800	12.633

Aantal en % deelnemende scholen aan CMK	35	32/70%	40/88%
% deelnemende scholen aan CMK met respectievelijk scenario 1,2,3 of 4 (in procenten)	-	1: 25% 2: 31% 3: 44% 4: 0%	1: 12,5% 2: 45% 3: 40% 4: 2,5%
Aantal scholen en scholieren met de cultuurkaart	10/10.010	11/10.500	9/10.100

Wat wilden we bereiken in 2016?

- Dat tenminste 70% van de basisscholen in Groningen deelneemt aan Cultuureducatie met kwaliteit;
- Dat tenminste 44% van de deelnemende basisscholen aan CMK werkt op het niveau van scenario 3;
- Dat tenminste 10.000 scholieren op alle scholen in het voortgezet onderwijs de Cultuurkaart gebruiken.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Uitvoeren rijksprogramma Cultuureducatie met Kwaliteit

Gedurende onze cultuurnotaperiode nemen we, samen met de provincie Groningen, deel aan de rijksregeling Cultuureducatie met kwaliteit. Sinds 2015 werken we in een nieuwe opzet, waarbij scholen geld kunnen aanvragen voor deskundigheidsbevordering en de inkoop van cultuureducatie, en cultuuraanbieders voor de ontwikkeling van cultuur-educatief aanbod. Uitvoerder van Cultuureducatie met kwaliteit in Groningen is K&C (Kunst&Cultuur). Vrijdag blijft ondersteunen in de algehele bemiddeling van cultuureducatie. In 2016 is samen met provincie en Rijk gewerkt aan het voortzetten van de regeling conform de huidige opzet in de cultuurnotaperiode 2017-2020.

Subsidiëren VO-scholen voor deelname aan de Cultuurkaart

Als gemeente dragen we bij aan de Cultuurkaart, het pasje waarmee VO-scholieren kunnen deelnemen aan culturele activiteiten. In 2016 maakten wederom meer Groninger scholieren gebruik van de Cultuurkaart.

Subsidiëren steuninstelling voor cultuureducatie 'Vrijdag'

In samenwerking met het Rijk subsidiëren we de inzet van culturele combinatiefuncties in het onderwijs door Vrijdag voor een betere verbinding van het binnenschoolse en buitenschoolse aanbod. Voorts subsidiëren we Vrijdag voor algehele bemiddeling in cultuureducatie.

Conclusie

Alle bovenstaande doelen zijn (bijna) gerealiseerd. 40% van de CMK scholen zit in scenario 3 in plaats van de beoogde 44%. K&C wijt dit aan de korte tijd dat zij in Groningen als projectleider bezig is. Het komende jaar maken ze een inhaalslag.

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2016	Vershil
06.1 Culturele infrastructuur	36.910	41.990	43.471	-1.482
06.2 Deelname aan cultuur	3.465	3.620	3.454	166
Totaal Lasten	40.375	45.610	46.925	-1.315
06.1 Culturele infrastructuur	-8.974	-10.418	-12.047	1.629
06.2 Deelname aan cultuur	0	0	2	-2
Totaal Baten	-8.974	-10.418	-12.045	1.627
Totaal Saldo voor bestemming	31.401	35.191	34.880	311
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	1.456	1.456	1.456	0
Totaal onttrekkingen	-2.065	-2.527	-2.527	0

Totaal saldo na bestemming	30.792	34.121	33.809	312
----------------------------	--------	--------	--------	-----

Financiële toelichtingen

Deelprogramma 6.1 Culturele infrastructuur	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-1.482	1.629	147

Programmering OPSB (V 516 duizend euro)

Met name het voorjaar kende voor het popgenre een uitzonderlijk goede programmering. In tegenstelling tot 2015 konden we dit jaar ons voordeel doen met de grilligheid van de markt. Samen met de constante programmering van theater en klassiek heeft dit in 2016 geleid tot een voordelig resultaat op programmering.

Horeca (V 120 duizend euro)

De omzet bij de horeca is afhankelijk van de programmering. Bij zowel theater als klassiek is de horeca een servicemiddel wat niet of weinig rendeert. Bij popconcerten daarentegen is de horeca wel renderend. Door de gunstige pop-programmering in 2016 valt de omzet op horeca eveneens gunstiger uit.

Personeel (N 645 duizend euro)

Er wordt personeel van derden ingezet voor de piekmomenten op het gebied van programmering, productie, ticketing, horeca en podiumtechniek. De toename van programmering in 2016 resulteert in een grotere inzet van personeel van derden voor de piekmomenten. De toename van deze kosten wordt gedekt uit het programmeringsresultaat.

Kapitaallasten (V 332 duizend euro)

Investeringsprojecten kunnen bij de OPSB alleen in de zomermaanden worden ingepland, wanneer er weinig programmering plaatsvindt. Het gevolg hiervan is dat de kapitaallasten nog niet volledig op het jaar van investering drukken waardoor er een voordeel ontstaat ten opzichte van de begroting. Daarnaast is een deel van de investeringen 2015 doorgeschoven naar de zomer van 2016, waardoor ook de kapitaallasten daarvan later worden gerealiseerd.

Onderhoud (N 243 duizend euro)

De oude gebouwen vragen jaarlijks veel onderhoud. Niet planmatig onderhoud neemt de laatste jaren toe waardoor een overschrijding is ontstaan in 2016. Er moesten onder anderen extra brandveiligheidsmaatregelen worden genomen.

Planontwikkeling cultuurcluster Ebbingekwartier (V 246 duizend euro)

Betreft een budget voor plankosten voor een meerjarig project Planontwikkeling cultuurcluster Ebbingekwartier. De kosten worden grotendeels pas na 2016 gemaakt en deze middelen dienen beschikbaar te blijven voor het betreffende project.

Noordelijk Scheepvaartmuseum (V 100 duizend euro)

Bij de rekening 2015 zijn extra beleidsmiddelen toegekend voor de huisvesting van het Noordelijk Scheepvaartmuseum. De planontwikkeling hiervoor kent een langere doorlooptijd dan 2016.

Overige afwijkingen (N 279 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot 252 duizend euro nadelig.

PROGRAMMA 7 Verkeer

We willen een goed bereikbare stad.

Groningen moet een goed bereikbare stad zijn, met een aangename, veilige en gezonde leefomgeving. Uitgangspunt daarbij is 'met de fiets of het openbaar vervoer als het kan, met de auto als het moet'. In fietsstad Groningen gaan veel inwoners dan ook met de fiets, mede dankzij de korte afstanden in onze compacte stad en het goede fietsklimaat. Voor het gebruik van openbaar vervoer, al dan niet in combinatie met het gebruik van P+R, is veel draagvlak.

Onze stad heeft regionaal gezien een centrumfunctie voor werkgelegenheid, onderwijs, cultuur en zorg. Ook de bereikbaarheid met de auto is daarom van groot belang. Als inwoners en bezoekers toch de auto pakken, willen we dat ze vlot door kunnen rijden, zowel in de stad als op onze ringwegen.

Om de komende jaren de stad bereikbaar te houden tijdens de uitvoering van de grote projecten Ring Zuid en stationsgebied, coördineert "Groningen Bereikbaar" het totaal aan projecten die in de stad en de regio worden uitgevoerd.

Relevante beleidsnota's

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Fietsstrategie 'Wij zijn Groningen Fietsstad' \(2015\)](#)

[Uitvoeringsprogramma Fietsstrategie 2015-2025 \(2015\)](#)

[Meerjarenprogramma Verkeer 2015-2018 \(2014\)](#)

[Vervoeren, Verbinden, Verslimmen! - Nota van Uitgangspunten voor aanbestedingen van het Openbaar vervoer per bus, in Groningen en Drenthe in de periode 2017 – 2027 \(2014\)](#)

[Netwerkanalyse regio Groningen-Assen \(2013\)](#)

[HOV Visie - Bouwsteen van de Netwerkanalyse Regio Groningen-Assen \(2013\)](#)

[Parkeren met perspectief \(2012\)](#)

[Beleidsregels gehandicapten parkeren 2012-2022 \(2012\)](#)

[P+R nota 2011-2020 \(2011\)](#)

[Nota Duurzame Mobiliteit, geactualiseerde beleidsnota Verkeer en Vervoer 2011-2020 \(2011\)](#)

[Programma Noord-Nederland - Spoorplan Noord-Nederland \(2011\)](#)

[Parkeernota 2011-2020 \(2011\)](#)

Belangrijke resultaten 2016

2016 was voor Groningen het jaar van de fiets, het jaar waar veel werkzaamheden voor het verbeteren van het fietsklimaat zijn uitgevoerd. Van het verbeteren van slimme routes tot nieuwe fietspaden en gedragscampagnes. Vooral de campagne over alle richtingen tegelijk groen voor de fiets heeft de aandacht getrokken. Groningen stond bovendien landelijk in de belangstelling tijdens het Nationale Fietscongres, gehouden in onze stad. Verder is 2016 weer een jaar geweest van voorbereidingen op de ombouw van de zuidelijke ringweg; kabels en leidingen zijn verlegd, alternatieve routes zijn zo goed mogelijk gemaakt en het project is aanbesteed. Aannemers combinatie Herepoort is met de voorbereidingen gestart. Groningen Bereikbaar staat in de startblokken en heeft veel voorbereidend werk gedaan om tijdens de ombouw de bereikbaarheid van de stad op peil te houden.

Vermeldenswaardig is dat het openbaar vervoersysteem in de stad en de regio in 2016 weer flink is gegroeid en dat het nieuwe hoogwaardig openbaar vervoer van het bus-systeem het daarbij heel goed doet.

Ook is er veel aandacht geweest voor verkeersveiligheid, met name om scholen bij de aanpak te betrekken, waarbij men zich vooral gericht heeft op gedragsverandering.

Deelprogramma 7.1: Fiets

Het succes van de fiets in onze stad danken we aan onze ideale fietsomstandigheden: een compacte stad met korte fietsafstanden waarbij de fiets vrijwel altijd het snelste vervoermiddel is. Bovendien draagt de fiets bij aan een duurzaam gebruik van onze stad en is de fiets belangrijk voor ons vestigingsklimaat en onze bereikbaarheid. Tot slot willen we de gezondheid van de Stadgers verbeteren en de veiligheid vergroten. De fiets kan hieraan een bijdrage leveren.

We willen ons goede fietsbeleid voortzetten. Tegelijkertijd wordt Groningen drukker. De ruimte wordt beperkter, net als het beschikbare geld. Natuurlijk gaan we door met het verbeteren van het bestaande fietsnetwerk met bredere fietspaden, nieuwe fietsverbindingen en grotere stallingen. Maar om echt antwoord te kunnen geven op de stedelijke uitdagingen moeten we nú een belangrijke keuze, een schaa sprong, maken. Dat houdt in dat we meer gebruik gaan maken van het zelf-organiserend en lerend vermogen van onze fietsers. In onze fietsstrategie 'Wij zijn Groningen Fietsstad' (2015) kiezen we daarbij voor ondersteunen en stimuleren en duidelijk niet voor strengere regels.

Onze [fietsstrategie](#) en het bijbehorende [uitvoeringsprogramma](#) zijn in 2015 vastgesteld.

Beleidsvelden

- Fietsnetwerk
- Fietsparkeren op maat
- Gedrag en communicatie

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten wordt, staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
% fietsers in modal split	61%	62%	-
Gemiddeld tevredenheidscijfer fiets en fietsbeleid	6,9	7,2	7,0

7.1.1 Fietsnetwerk

Goede fietsverbindingen naar openbaar vervoer knooppunten, belangrijke economische trekkers (dynamo's) en de regio zijn belangrijk. In ons fietsnetwerk onderscheiden we het hoofdnetwerk, gericht op de snelle en doorgaande fietser, en het basisnetwerk, ontsluitend en fijnmazig. We zorgen voor de samenhang van ons fietsnetwerk op twee manieren. In de eerste plaats kijken we samenhangend naar fietsverbindingen. We benaderen niet elk fietspad apart, maar richten ons op het fietsnetwerk van deur tot deur. Ten tweede benaderen we de fiets als onderdeel van de totale vervoersketen, omdat niet iedere reis zich helemaal voor het gebruik van de fiets leent. Daarom proberen wij de fiets in te zetten om het laatste gedeelte van de reis mee af te leggen.

De belangrijkste doelen voor de middellange termijn zijn:

- Binnen 4 jaar leggen we vier ontbrekende schakels voor fietsers aan;
- Binnen 5 jaar leggen we vier nieuwe Fietsroutes Plus aan.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten wordt, staat er een streepje.

Prestatie indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal Fietsroutes Plus	2	2	2,5
Aantal aangelegde ontbrekende schakels	1	2	0

Wat wilden we bereiken in 2016?

Om ons hoofdfietsnetwerk te complementeren, wilden we in 2016 twee ontbrekende schakels aanleggen: een nieuw fietspad langs de Noordelijke Ringweg en een fietspad langs de spoorlijn Groningen-Sauwerd. Daarnaast werkten we mee aan de aanleg van Fietsroutes Plus van de provincie Groningen en wilden we naast de Slimme Routes naar Zernike andere Slimme Routes door de stad faciliteren.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Aanleg eerste gedeelte van de Fietsroute Plus Groningen-Ten Boer (Stadsweg tussen Groningen en Ten Boer);
- Verbeteren Slimme Routes naar Zernike Campus (fietsoversteek Pleiadenlaan en fietsstraat Bessemoerstraat);
- Aanleg fietsstroken Diepenring (gedeelte Noorderhaven);
- Aanleg fietspad Aquamarijnstraat (tussen Vinkhuizen en Friesestraatweg).

Conclusie

In het afgelopen jaar zijn grote stappen gemaakt in de aanleg van nieuwe fietsvoorzieningen. Voor wat betreft de fietspaden langs de Noordelijke Ringweg, de spoorlijn Groningen-Sauwerd en het fietspad Park Selwerd hebben we meer tijd genomen voor participatie. Uiteindelijk zijn eind 2016 de voorkeurtracés voor deze fietspaden bepaald. Verder is de voorbereiding van de fietspaden Midscheeps en Helperzoom en de fietsstraat Korreweg opgestart en is een aantal projecten opgeleverd. Meest in het oog springend was de fietsstraat Bessemoerstraat. Tenslotte is de provincie begonnen met de aanleg van de Fietsroute Plus naar Ten Boer, een groot gedeelte van deze route kan inmiddels gebruikt worden.

7.1.2 Fietsparkeren op maat

Bij het fietsparkeren in de binnenstad maken we duidelijke keuzes die aansluiten bij de stallingsbehoefte van bezoekers en werknemers. Voor kort stallen bieden we flexibele oplossingen en voor middellang stallen vaste voorzieningen in de openbare ruimte. Voor fietsers die hun fiets langer willen stallen, bieden we inbandige of ondergrondse fietsenstallingen aan.

Ook bij OV-knooppunten (stations en P+R-terreinen) bieden we voldoende en kwalitatief hoogwaardige stallingsmogelijkheden aan. Ook kunnen reizigers op alle OV-knooppunten OV-fietsen huren.

Om het fietsparkeren in de oude stadswijken rond de binnenstad te verbeteren, willen we het fietsparkeren hier zoveel mogelijk inbandig of op eigen terrein oplossen. En alleen als dit niet mogelijk blijkt, zoeken we wijkgerichte maatwerkoplossingen in de openbare ruimte.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal fietsenstallingen binnen de stad	13	15	13

Wat wilden we bereiken in 2016?

Realiseren van twee nieuwe fietsenstallingen op P+R Reitdiep en Meerstad
Verbeteren van de vindbaarheid en bekendheid van de fietsenstallingen in de binnenstad
Uitbreiden van het aantal fietsparkeervakken in de binnenstad.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Toevoeging van de verhuurmogelijkheid van OV-fietsen op station Groningen Noord;
- Uitbreiding van het aantal stallingsplaatsen op P+R-terreinen (Hoogkerk en Kardinge);

- Aanleg van fietsparkeervakken in de Oosterstraat;
- Maken van een fietsparkeerkaart voor de binnenstad (als vervanger van de traditionele fietsparkeerfolder).

Conclusie

Het aantal stallingsplaatsen in de binnenstad is het afgelopen jaar uitgebreid. Zo zijn in de Oosterstraat fietsparkeervakken aangelegd, deels als vervanging van de vaste fietsklemmen, deels als uitbreiding. Om de vindbaarheid en de bekendheid van onze stallingen in de binnenstad te vergroten, hebben we een fietsparkeerkaart uitgebracht. Daarnaast hebben we op diverse P+R-terreinen het aantal stallingsplaatsen uitgebreid (overdekte plekken, individuele fietskluizen en bedrijfsfietskluizen) en kan op bijna alle OV-knooppunten een OV-fiets worden gehuurd. Ten slotte is de aanleg van P+R Reitdiep inclusief de bijbehorende fietsparkeervoorzieningen bijna afgerond en zijn de voorbereidingen voor P+R Meerstad in volle gang. De fietsstallingen op deze P+R-terreinen konden helaas nog niet in gebruik worden genomen, wat wel ons voornemen was.

7.1.3 Gedrag en communicatie

In Groningen houden we van de fiets. We zijn een jonge, innovatieve, culturele stad in een aantrekkelijke omgeving. We willen dat Stadgers nog meer gaan fietsen. Maar we willen ze ook bewuster maken van hun (fiets)gedrag. Ook zijn en blijven we een inspirerend voorbeeld voor andere steden. Zo maken we promotie voor Groningen en kunnen andere steden van ons leren. Een leefbare stad met goede fietsvoorzieningen is een aantrekkelijke vestigingsplaats voor bedrijven.

We willen Stadgers bewuster maken van hun eigen fietsgedrag en ze stimuleren (nog) meer te gaan fietsen.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten wordt, staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal promotiecampagnes gedrag	1	2	4
Aantal verkeerslichten met slimme techniek	21	26	26

Wat wilden we bereiken in 2016?

Fietsers willen we steeds vaker wijzen op hun gedrag, daarom wilden we het aantal gedragscampagnes verdubbelen. Daarnaast wilden we het aandeel fietsverkeerslichten met slimme techniek vergroten.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Uitvoeren van diverse gedragscampagnes: 'Fietsstewards op de Westerhaven', 'Slimme Route naar Zernike', 'Alle Richtingen Tegelijk Groen bij verkeerslichten' en de fietsverlichtingsactie in het najaar;
- Organiseren van het 'Jaar van de Fiets' (met Energiewacht Tour voor vrouwen, Nationaal Fietscongres, etc.);
- Verkeerslichten fietsvriendelijker maken (Hereweg-Van Iddekingeweg);
- Besluit om alle fietsverkeerslichten te voorzien van het 050 Fietsstad-logo.

Conclusie

2016 was het 'Jaar van de Fiets'. Naast diverse evenementen, zoals de Energiewacht Tour voor vrouwen en het Nationaal Fietscongres, hebben we in het afgelopen jaar maar liefst vier gedragscampagnes gehouden die de bekendheid van Groningen Fietsstad verder hebben vergroot. Tenslotte is een aantal verkeerslichten fietsvriendelijker afgesteld en is het besluit genomen alle fietsverkeerslichten te voorzien van het 050 Fietsstad-logo.

Deelprogramma 7.2: Openbaar vervoer

Goed openbaar vervoer draagt bij aan het succes van tal van andere beleidsterreinen. Onze ambitie is dat het openbaar vervoer aan aantrekkelijkheid wint door verbetering van het aanbod, de betrouwbaarheid, dienstverlening en aansluiting. We willen de vraag naar vervoer goed faciliteren en meebewegen met veranderingen. Goed openbaar vervoer is betaalbaar en duurzaam. Dat leidt tot een hoge klanttevredenheid, ondanks de druk op de overheidsbijdragen.

We willen dat:

- De dynamo's van Groningen (inter-)nationaal en regionaal bereikbaar zijn met kwalitatief hoogwaardig openbaar vervoer;
- Alle wijken en belangrijke stedelijke functies bereikbaar zijn met het openbaar vervoer;
- Het openbaar vervoer vervult een sociale rol voor de mobiliteit van mensen.

Beleidsvelden

- Spoor
- Bus

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Waardering openbaar vervoer op buurtniveau: algemeen	-	≥ 7,0	84% (zeer) tevreden
Waardering busvervoer door OV-reizigers (klanttevredenheid)	7,65	≥ 7,5	7,7
Waardering regionale treindiensten door treinreizigers (klanttevredenheid)	7,3	≥ 7,5	7,6
Reizigerskilometers bus-concessie Groningen - Drenthe (in miljoenen)	256	≥ 470 *	269
Reizigerskilometers regionale treinen in Groningen (in miljoenen)	273	≥ 260	N.n.b.

* De doelstelling in de begroting OV-bureau was een stijging van 1% in 2016 ten opzichte van 2015. De stijging is met 5% ruim gehaald.

7.2.1 Spoor

Binnen het beleidsveld spoor werken we aan treinverbindingen en treinstations. Hoogwaardige openbaar vervoerknooppunten zijn een belangrijk onderdeel van het netwerk. Het verbeteren van de efficiëntie van het openbaar vervoer is daarbij cruciaal om de groeiende vervoersbehoefte te faciliteren. Als gemeente hebben wij een belangrijke rol bij het inpassen van ambities op het spoor. Het gaat om verbindingen van en naar stationslocaties en de inrichting van stationsomgevingen. En daarmee ook om (keten) voorzieningen in de omgeving van treinstations. De opdrachtgevers voor het landelijke en regionale spoorwegennet zijn respectievelijk het rijk en de provincies. Bij veel bestuurlijke keuzes worden wij betrokken.

Voor de middellange termijn willen we:

- De toegankelijkheid Hoofdstation verbeteren;
- De ketenvoorzieningen verbeteren;
- De mogelijkheden verkennen van verdichten spoor op korte afstand.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aanleg fietstunnel en bustunnel Hoofdstation	Niet afgerond	Niet afgerond	Niet afgerond
Uitbreiding fiets-stallingscapaciteit	10.000	10.000	10.000

Hoofdstation			
DRIS op alle instaphaltes voor de bus bij treinstations	11	11	10
Alle bushaltes bij treinstations toegankelijk	9	9	2

Wat wilden we bereiken in 2016?

We willen dat onze stedelijke dynamo's, alle wijken en stedelijke functies (uitstekend) met het openbaar vervoer bereikbaar zijn. Dit willen we bereiken door het verbeteren van het aanbod, de betrouwbaarheid en dienstverlening van en de aansluitingen binnen het openbaar vervoer en tussen openbaar vervoer en andere modaliteiten. Het is van belang dat voor de start van de werkzaamheden voor Aanpak Ring Zuid en Spoorzone Groningen het netwerk van openbaar vervoer de gewenste en met regionale partners afgesproken kwaliteit heeft.

Daarnaast willen wij kijken hoe om te gaan met het reserveren van ruimte voor spoorambities op langere termijn en de mogelijkheden voor een station in Hoogkerk verkennen.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Publicatie Ontwerp Tracébesluit Extra sneltrein Groningen Leeuwarden (inclusief onderdoorgang Paterswoldseweg);
- Verbeteren spoorverbinding Groningen – Assen - Zwolle (zoals voorbereidingen pendel Assen-Groningen);
- In kader project Spoorzone Groningen (Stationsgebied): besluit verplaatsen busstation naar zuidzijde, besluit aanleg fietstunnel en fietsenstalling, besluit inrichting Westflank voor onder andere taxi's en Kiss&Ride en besluit aanleg korte bustunnel.

Conclusie

In 2016 is verder gewerkt aan het gewenste netwerk van openbaar spoorvervoer. Zo is onder andere in Assen gestart met de bouwwerkzaamheden voor de benodigde spoorinfrastructuur voor de pendel Assen-Groningen, is het Ontwerp Tracébesluit voor de sneltrein Groningen Leeuwarden gepubliceerd en is besloten tot verplaatsen van het busstation naar zuidzijde van het Hoofdstation, aanleg fietstunnel en fietsenstalling Hoofdstation, inrichting Westflank voor onder andere taxi's en Kiss&Ride bij het Hoofdstation en tot aanleg van de korte bustunnel Hoofdstation.

De belangrijkste reden dat het aantal toegankelijke haltes en DRIS bij het Hoofdstation is afgenomen, is dat er een busstrook op de Stationsweg is gecreëerd. Deze busstrook vervangt enkele bushaltes. Deze maatregel heeft de doorstroming van het busverkeer wel verbeterd.

7.2.2 Bus

We zijn de beheerder van een groot deel van de wegen waar de bus gebruik van maakt. Tevens zijn wij opdrachtgever van het openbaar busvervoer. Samen met de provincies Groningen en Drenthe zijn we de deelnemende bestuursorganen van de gemeenschappelijke regeling OV-bureau Groningen-Drenthe.

Binnen het beleidsveld bus werken we aan busverbindingen en busstations. Hoogwaardige openbaar vervoerknooppunten met faciliteiten voor overstappen zijn een belangrijk onderdeel van het netwerk. Het verbeteren van de efficiëntie van het openbaar vervoer is daarbij cruciaal om de groeiende vervoersbehoefte te faciliteren.

De belangrijkste doelen voor de middellange termijn zijn:

- Opwaarderen bushaltes door deze toegankelijk te maken en/of DRIS-palen met reizigersinformatie te plaatsen;
- Afronding ambitieniveau bus 1 en 2 uit de HOV-visie.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal toegankelijke bushaltes binnen de gemeente Groningen	393	420	414
Aantal DRIS-panelen (overzichtspanelen) binnen de gemeente Groningen	203	226	216
Afronding ambitieniveau bus 1 en 2 HOV-visie	Deels afgerond	Afgerond	Grotendeels afgerond

Wat wilden we bereiken in 2016?

We willen dat onze stedelijke dynamo's, alle wijken en stedelijke functies (uitstekend) met het openbaar vervoer bereikbaar zijn. Dit willen we bereiken door het verbeteren van het aanbod, de betrouwbaarheid en dienstverlening van en de aansluitingen binnen het openbaar vervoer en tussen openbaar vervoer en andere modaliteiten. Het is van belang dat voor de start van de werkzaamheden voor Aanpak Ring Zuid en Spoorzone Groningen het netwerk van openbaar vervoer de gewenste en met regionale partners afgesproken kwaliteit heeft. Voor de start van deze werkzaamheden willen we bus-infrastructuur op orde hebben om zo de gewenste HOV-dienstregeling te kunnen rijden. Daarnaast willen wij het openbaar busvervoer de komende jaren verder verduurzamen.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- HOV-as West (Koeriersterweg – Hoofdstation) is afgerond;
- Projecten Hoogkerk: rotondes bij Hoogkerk grotendeels aangepast en tunnel Eemsgolaan aangelegd;
- Verschillende bushaltes opgewaardeerd door plaatsen DRIS (Dynamische Reizigersinformatie) c.q. toegankelijk maken;
- Diverse bus-maatregelen uit HOV-Visie: zoals aanpassingen Oostersingel afgerond, Kolendrift aangelegd en Fase 1 doorstroming Stationsweg opgeleverd.

Conclusie

In 2016 is verder gewerkt aan het gewenste netwerk van (hoogwaardig) openbaar busvervoer (HOV). Zo is onder andere de HOV-West afgerond, zijn verschillende deelprojecten rondom Hoogkerk afgerond en zijn diverse busmaatregelen uit het HOV-pakket opgeleverd. De reden dat geen van de gestreefde prestatie-indicatoren is gehaald, is deels dat uitvoering van deze projecten gelijktijdig met andere projecten niet kon en deels dat meer tijd is genomen voor participatie. Belangrijk daarbij was dat deze tijd bij nader inzien hier ook voor beschikbaar was. Voor het gewenste conversiemoment in september 2017 is de afgesproken minimaal benodigde infrastructuur functioneel beschikbaar.

Verder was 2016 qua busreizigersaantallen en busreizigerskilometers in heel Groningen en Drenthe een jaar van behoorlijke doorgroei (5%), vooral te danken aan het HOV. Daarnaast is de implementatie van twee elektrische bussen en twee waterstofbussen in 2016 voorbereid.

Deelprogramma 7.3: Auto

In ons Ommeland is weinig verstedelijking. De auto is dan ook een belangrijk vervoermiddel voor het sociaal en economisch functioneren van Stad en regio. Van groot belang is dat de dynamo's in Stad (inter)nationaal en regionaal goed bereikbaar zijn met de (vracht)auto. Voor toekomstige bereikbaarheid zijn aanpassingen aan de auto-infrastructuur nodig. Niet alleen voor de economie van de stad, maar ook om te voorkomen dat er

alternatieve autoroutes ontstaan op ongewenste plekken. De kwaliteit van de leefomgeving verbetert door het verkeer te concentreren op de stedelijke hoofdwegen en sluipverkeer door de wijken te voorkomen.

De komende jaren staan in het teken van een aantal grote projecten. Groningen Bereikbaar wil de stad in deze periode bereikbaar houden en maximaal 10 minuten extra reistijd op de invalsroutes. Andere maatregelen voorkomen verkeer of verspreiden dit beter. Een efficiënt en duurzaam goederenvervoer maakt hier onderdeel van uit.

Beleidsvelden

- Regionale ontsluiting ringwegen;
- Stedelijke hoofdstructuur en goederenvervoer;
- In de wijken.

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal auto's op het binnencordon (werkdag)	233.200	220.000	222.200
Aandeel van de auto in de modal split binnen de gemeente Groningen	39,1%	30-35%	39,1%
Totale reistijd op 9 specifieke trajecten	93	max 177,5	83,5

1: Binnencordon

Het binnencordon is een denkbeeldige lijn binnen de stad Groningen (gebied tussen spoorlijn Groningen-Sauwerd, Westelijke Ringweg, Zuidelijke Ringweg, Winschoterdiep, Eemskanaal, Van Starckenborghkanaal en Noordelijke Ringweg). Op alle wegen en fietspaden die deze lijn kruist, worden jaarlijks zowel het auto- als het fietsverkeer geteld. Zodoende weten we hoeveel verkeer op een gemiddelde werkdag deze lijn kruist. Het cordon is opgeschoond op punten waar niet meer wordt geteld en opnieuw bepaald. Hierdoor ontstaat een trendbreuk. In 2016 zijn er 3000-3500 auto's minder meegenomen ten opzichte van de voorgaande jaren.

2: Modal split

Met behulp van het gemeentelijke verkeersmodel kunnen we onder andere de modal split (de verdeling van de verplaatsingen over de modaliteiten fiets, auto, bus en trein) met een herkomst én bestemming binnen gemeente Groningen bepalen. In 2014 is van het GroningenPlus model, dat we hiervoor gebruiken, een update gemaakt.

3: Reistijden

Groningen Bereikbaar meet de reistijden op 9 invalsroutes/ trajecten vanuit de regio de stad in:

- A7 aansluiting Westpoort tot Hoendiep-Friesestraatweg;
- A7 aansluiting Westpoort tot Europaweg-Damsterdiep;
- A28 tot Emmaviaduct-Eeldersingel;
- N360-Noorddijkerweg tot Europaweg-Damsterdiep;
- N355 tot Ebbingestraat-Diepenring;
- N355 tot Hoendiep-Friesestraatweg;
- N361 tot Ebbingestraat-Diepenring;
- Knoop Oostelijke ringweg/Noordelijke ringweg tot Europaweg-Damsterdiep;
- A7 vanuit richting Hoogezand tot Europaweg-Damsterdiep.

De indicator geeft de som van de reistijden op deze 9 trajecten weer. De reistijden zijn een gemiddelde over een jaar (exclusief schoolvakanties) en een gemiddelde van de ochtend- en avondspits. Tijdens de uitvoering van de

grote projecten heeft Groningen Bereikbaar als doel gesteld dat de reistijden per traject niet meer dan 10 minuten mogen toenemen ten opzichte van de reistijden in 2014 (referentiejaar). Voor het totaal van de 9 trajecten is dat dus 90 minuten. Het referentiejaar bleek niet goed in de begroting te zitten en is nu gecorrigeerd.

7.3.1 Regionale ontsluiting ringwegen

Het beleidsveld regionale ontsluiting en ringwegen richt zich op de wegen die onze stad met de regio en de rest van Nederland verbinden. De komende jaren neemt de druk op de weg toe. Het is onze uitdaging om een goede balans te vinden tussen oplossingen voor de doorstromingsproblemen en het behouden van een leefbare stad. Voor de ring willen we uitbreiding van de capaciteit en verbetering van de doorstroming. Daarnaast streven we naar minder autokilometers tijdens de spits via mobiliteitsmanagement. Ook willen we de capaciteit van de wegen beter benutten met behulp van verkeersmanagement. Binnen 10 jaar willen we alle gelijkvloerse kruisingen in de ring ongelijkvloers maken.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal gelijkvloerse kruisingen in ringwegen	5	5	5

Wat wilden we bereiken in 2016?

Voor de Zuidelijke ringweg wilden we de aanbesteding afronden en het werk voorbereiden om in 2017 te kunnen bouwen. Tijdens de grote verbouwingen van de Zuidelijke ringweg en de spoorzone is het doel van Groningen Bereikbaar om regie te voeren op de planning van de werkzaamheden, een goede communicatie te verzorgen en het gecoördineerd inzetten van mobiliteits- en verkeersmanagement.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Aanbesteding Zuidelijke ringweg is afgerond. Voorbereidende werkzaamheden met de aannemer zijn gestart;
- Reitdiepplein (tweede fase en verdubbeling verbindingsbogen) is in 2016 afgerond;
- Opwaarderen Oostelijke ringweg is in 2016 afgerond;
- Vervanging van de Noordzeebrug en kruising Bedumerweg/Noordelijke ringweg ongelijkvloers maken zijn afgerond in 2016;
- In 2016 is samen met de provincie Groningen gestart met het project Westelijke ringweg.
- Groningen Bereikbaar voert regie op de planning van de werkzaamheden, een goede communicatie en gecoördineerd mobiliteitsmanagement en verkeersmanagement.

Conclusie

De ringweg, als belangrijkste alternatieve route, is klaar voor de ombouw van de zuidelijke ringweg. De ombouw en aanpassingen aan de Oostelijke ringweg, de Noordelijke ringweg en het Reitdiepplein zijn alle in 2016 afgerond. Dit is terug te zien in de reistijden. In 2015 zijn de reistijden hoger door de werkzaamheden en in 2016 lager door gebruik van de nieuwe infrastructuur.

De Zuidelijke ringweg is aanbesteed en samen met de aannemer, Combinatie Herepoort, zijn de voorbereidingen in volle gang. Op straat zijn de eerste voorbereidende werkzaamheden te zien, onder andere het verleggen van kabels en leidingen. Samen met Groningen Bereikbaar zijn de projecten bezig om plannen te maken voor tijdens de ombouw. Het loket bereikbaarheid is bijvoorbeeld in 2016 geopend voor alle vragen van bereikbaarheid. Na de Zuidelijke ringweg is het noordelijke deel van Westelijke ringweg aan de beurt. Dit is het laatste deel dat nog niet ongelijkvloers is gemaakt. De eerste verkenningen zijn samen met de provincie gestart in 2016.

7.3.2 Stedelijke hoofdstructuur

Stedelijke hoofdstructuur

De bereikbaarheid van de dynamo's in de stad is van groot economisch belang. De doorstroming op de aansluitingen van en naar de ring en de aanrijdroutes naar de dynamo's kunnen op een aantal plekken beter. Voor nu, voor de toekomst, maar zeker ook om de stad bereikbaar te houden tijdens de uitvoering van de grote (infrastructurele) projecten in de stad. Deze maatregelen moeten we op korte termijn nemen.

Goederenvervoer

Eind 2014 ondertekende de staatssecretaris met meer dan 50 verschillende ondernemers en vervoerders in Groningen de Green Deal ZES ('Zero Emission Stadslogistiek'). Daarmee moet de bevoorrading van de binnenstad van Groningen in 2025 zonder uitstoot plaatsvinden. Daartoe zetten vervoerders en verladers in Groningen schone en zuinige voertuigen in. Nieuwe technologie en innovatieve logistieke concepten moeten dit mogelijk maken. Daarnaast is ook aandacht voor handhaving, initiatieven op het gebied van slimme samenwerking, en voor slimmere benutting van bestaande concepten.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal kruisingen dat is aangepakt	-	3	0
Aantal experimenten met goederenvervoer	-	3	1

Wat wilden we bereiken in 2016?

Stedelijke hoofdstructuur

De stad en vooral de dynamo's bereikbaar houden, nu en tijdens de uitvoering van de grote infrastructurale projecten door het nemen van maatregelen ter verbetering van de autodoorstroming. In 2016 werken we samen met Rijkswaterstaat de plannen uit voor de nieuwe Gerrit Krolbruggen. Ook willen we met de plannen voor de Oosterhamrikzone flinke vooruitgang boeken.

Goederenvervoer

Verder wilden we het aantal (niet-elektrische) autokilometers in de binnenstad verminderen, door de venstertijden aan te passen en een proef met een 'logistieke hub' (overslagpunt).

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Stedelijke hoofdstructuur

- Het project Sontbrug en Sontwegtracé is afgerond in 2016;
- De planstudie voor de Gerrit Krolbrug is afgerond op basis waarvan een voorkeursvariant is gekozen;
- Principebesluit over de nieuwe autoverbinding in de Oosterhamrikzone en herstructurering van de zone;
- Voorbereiden maatregelen ter verbetering van de autodoorstroming tijdens ombouw Zuidelijke ringweg;
- Voorbereiden en afspraken met marktpartijen over Intelligente transportsystemen (ITS).

Goederenvervoer

- De venstertijden in de binnenstad zijn aangepast en het avondvenster is verdwenen;
- We hebben veel overleg gevoerd over logistieke hubs met marktpartijen, meet-ups georganiseerd en er wordt een pilot voorbereid;
- We zijn aangesloten bij een Europees initiatief over logistieke hubs voor Europese funding (duidelijkheid na zomer 2017).

Conclusie

Voor de hinder van de ombouw van de Zuidelijke ringweg echt merkbaar is worden maatregelen getroffen ter verbetering van de autodoorstroming. Beoogd was om drie kruisingen in 2016 uit te voeren. Deze worden echter in 2017 uitgevoerd. De verkeerslichten Sumatralaan-Bedumerweg worden in 2017 aangepast, zodat dit tegelijkertijd met andere aanpassingen aan de verkeerslichten kan worden doorgevoerd. De kruising Noordelijke ringweg-Zonnelaan wordt meegenomen in het totaalplan voor Zernike. Voor de inzet van dynamische verwijzing bij het Universitair Medisch Centrum-zuid is in 2016 een start gemaakt met onderzoeken hoe deze verwijzing uit te voeren en wordt in 2017 uitgevoerd.

In 2016 zijn belangrijke besluiten genomen over de Gerrit Krolbrug en het Oosterhamriktracé: een voorkeursvariant voor de Gerrit Krolbrug en het principebesluit voor een autoverbinding in de Oosterhamrikzone.

Daarnaast is in 2016 vanuit de Netwerkanalyse een financiële bijdrage geleverd aan het landelijke/regionale ontwikkel- en implementatieprogramma via de regio Groningen – Assen voor Intelligente Transsport Systemen (ITS). Doel is om reizigers te begeleiden van deur tot deur, onder andere met slimme verkeerslichten, weg- en reisinformatie. Nu de afspraken met marktpartijen zijn vastgelegd, volgt vanaf 2017 de implementatie, ook in de stad Groningen.

Het aanpassen van de venstertijden biedt een voordeel voor zero-emissie aangedreven voertuigen. Bedrijven die in een zero-emissie aangedreven voertuig rijden, krijgen altijd een ontheffing.

We hebben daarnaast een flinke stap gemaakt in het denken over logistieke hubs. De markt is echter nog wel terughoudend een logistieke hub op te pakken. Daarom zijn er wat minder experimenten uitgevoerd dan we eigenlijk hadden gewild, wel is er een pilot voorbereid die in 2017 vorm moet krijgen. Dit resultaat is te danken aan veel gesprekken die zijn gevoerd met logistieke bedrijven en start-ups, met lokale distributeurs en partijen in fietslogistiek. Ook is er onderzoek gedaan met onze kennisinstellingen. In Europees verband zijn we bovendien aangesloten bij een initiatief uit onder andere Göteborg, Mechelen en Edinburgh over logistieke hubs. Na de zomer 2017 horen we of dit Europese funding krijgt.

Groningen nam verder het afgelopen jaar deel aan het landelijke project ‘Supermarktlogistiek’ om te komen tot een betere doorstroming en minder zoekkilometers in binnensteden, maar ook het effectief benutten van vrachtwagencapaciteit en het terugdringen van de uitstoot van CO2 en fijnstof.

7.3.3 In de wijken

In de woonwijken doen zich allerlei relatief kleine verkeersproblemen voor. Het gaat daarbij vooral om problemen die de verkeersveiligheid en leefbaarheid in de wijk raken. De meldingen komen binnen bij het Meldpunt Verkeer en Beheer.

We willen:

- Stadgers helpen om de verkeersproblemen in hun wijk op te lossen, passend bij de situatie en omgeving;
- Verbeteren van de verkeersveiligheid en leefbaarheid in de wijken.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal afgehandelde meldingen	--	850	--

Wat wilden we bereiken in 2016?

- Stadgers helpen om de verkeersproblemen in hun wijk op te lossen, passend bij de situatie en omgeving;
- Verbeteren van de verkeersveiligheid en leefbaarheid in de wijken.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Alle meldingen die binnenkomen bij het Meldpunt Verkeer en Beheer worden actief opgepakt, beoordeeld en waar mogelijk afgehandeld. Het aantal meldingen neemt jaarlijks toe, mede omdat burgers ons steeds beter weten te vinden.

Conclusie

Het Meldpunt Verkeer en Beheer functioneert goed. Burgers weten ons steeds beter te vinden.

Deelprogramma 7.4: Parkeren

We willen de bezoekers en gebruikers van onze stad goede parkeervoorzieningen bieden, op een voor de gemeente bedrijfseconomisch verantwoorde wijze. In ons parkeerbeleid maken we daarom onderscheid tussen kort en lang parkeren. Kort parkeren is bedoeld voor bezoekers die bijvoorbeeld gaan winkelen, naar het museum gaan of op bezoek komen in het ziekenhuis. Deze doelgroep faciliteren we, liefst in parkeergarages, dicht bij de plaats van bestemming. Met de voorzieningen voor lang parkeren richten we ons vooral op de grote groep forenzen. Hiervoor hebben en realiseren we P+R-terreinen aan de randen van de stad.

We willen dat de stad en de belangrijkste bestemmingen daarbinnen beschikken over voldoende en vindbare parkeervoorzieningen. Tegelijk moet de geparkeerde auto niet ten koste gaan van de leefomgeving. Door gerichte en adequate parkeerhandhaving beperken we de overlast door geparkeerde auto's.

Beleidsvelden

- Parkeervoorzieningen
- Parkeerbedrijf
- Parkeerhandhaving

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Gemiddeld rapportcijfers voor P+R	-	7,6	7,7
Gemiddeld rapportcijfer voor parkeergarages	-	7,7	7,7
Gemiddelde parkeerdruk gemeente Groningen	-	60%	61,3%
Bezetting P+R terreinen	-	72%	-

7.4.1 Parkeervoorzieningen

In de stad bieden we verschillende vormen van parkeren aan. Parkeren op straat en in garages dicht bij het centrum voor kortparkeerders. Hierbij willen we zo veel en zo goed mogelijk gebruik maken van onze parkeergarages. Andere parkeervormen zijn buurtstallingen voor inwoners van onze schilwijken en het parkeren op P+R-terreinen aan de randen van de stad voor langparkeerders

We willen:

- Goed bereikbare en toegankelijke P+R-terreinen voor bezoekers van de stad;
- Parkeerplaatsen in de wijken voor de wijkbewoners.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal parkeerplaatsen op P+R-terreinen	3.190	3.890	3.190

Aantal wijken waarmee een parkeerplan is opgesteld	0	3	3
--	---	---	---

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden het P+R-systeem rond de stad completeren, door de capaciteit uit te breiden met nieuwe locaties Reitdiep en Meerstad en door de kwaliteit van bestaande locaties te verbeteren. Daarmee zijn we voorbereid op de aanpak Ring Zuid en werkten we aan mobiliteitsmanagement.

Verder wilden we in overleg met de betreffende bewonersorganisaties en bewoners de parkeersituatie in enkele overbelaste wijken aanpakken.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Vaststellen plannen voor nieuw parkeerregime Oosterparkwijk, Korrewegwijk, De Hoogte;
- Planvorming en voorbereiding aanleg P&R-terreinen Meerstad en Reitdiep;
- Planvorming en voorbereiding extra uitbreiding P&R-terrein Hoogkerk;
- Routing, kwaliteit en duurzaamheid P&R-terreinen verbeteren.

Conclusie

In 2016 hebben we hard gewerkt aan de planvorming van de nieuw te realiseren P&R-terreinen Meerstad en Reitdiep. De feitelijke aanleg van deze terreinen hebben we in 2016 uiteindelijk niet kunnen realiseren omdat de planvorming voor deze terreinen toch meer tijd heeft gevraagd dan we van tevoren hebben ingeschat. Daarnaast is een extra uitbreiding voorbereid van P&R-terrein Hoogkerk. De planning is dat de terreinen in 2017 worden gerealiseerd. Wel hebben we een aantal kwaliteitsverbeteringen kunnen doorvoeren. Op alle P&R-locaties in de stad kunnen OV-fietsen worden geleend en hebben we fietskluizen voor particulieren én bedrijven aangelegd.

Verder hebben we in 2016 plannen opgesteld voor het invoeren van betaald parkeren in de Hoogte, Korrewegwijk en de Oosterparkwijk. We constateren dat dit veel discussie in deze wijken heeft opgeleverd en dat er geen uitgesproken standpunt is voor óf tegen de invoering van betaald parkeren én ook dat er verschillende opvattingen zijn over de vorm waarop het betaald parkeren wordt ingevoerd. De parkeerplannen zijn eind 2016 vastgesteld, in overleg met de raad en met aanpassingen die vooral te maken hebben met draagvlak.

7.4.2 Parkeerbedrijf

Het Parkeerbedrijf is primair belast met de uitvoering van beleidsmaatregelen op het gebied van parkeren. Naast het exploiteren van parkeergarages en buurtstallingen, is het Parkeerbedrijf verantwoordelijk voor het straatparkeren (parkeerautomaten, opdrachtgever handhaving en vergunningverlening). Ook het fietsparkeren is een belangrijk onderdeel van het parkeerbeleid. Door het aanbieden van voldoende en kwalitatief goede fietsenstallingen wordt de overlast op straat zoveel mogelijk beperkt.

De exploitatie van het Parkeerbedrijf wordt gekenmerkt door een spanningsveld tussen haar maatschappelijke (publiek) en bedrijfseconomische doelstellingen (commerciële werken, kostendekkendheid). De bedrijfseconomische doelstelling (minimaal kostendekkend) staat haaks op de bijdragen vanuit de exploitatie aan enkele sociaal-maatschappelijke speerpunten van het gemeentelijke verkeers- en parkeerbeleid.

De afgelopen jaren hebben duidelijk gemaakt dat de exploitatie van het Parkeerbedrijf verschillende risico's bevat. De oorzaken van deze risico's liggen op verschillende gebieden, van macro-economische ontwikkelingen en trends tot gemeentelijke beleidskeuzes (zoals inzet P+R).

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Resultaat parkeerbedrijf (x 1.000 euro)	647	445	1.471

Wat wilden we bereiken in 2016?

Als onderdeel van de verdere digitalisering van het parkeren in de stad, wilden we de mogelijkheden verkennen om kenteken-parkeren op straat in te voeren. Tevens is gekeken naar de (on)mogelijkheden van het inzetten van scan-voertuigen voor de parkeerhandhaving. Als laatste onderzochten wij de modernisering van het bezoekerspassysteem.

We wilden de toegankelijkheid van de parkeervoorzieningen verbeteren, verruimen en duurzamer maken. Tevens wilden we parkeerdata leveren aan de RDW zodat marktpartijen digitale toepassingen kunnen ontwikkelen met het oog op bereikbaarheid en vindbaarheid.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Al onze parkeergarages zijn in 2016 24 uur toegankelijk geworden;
- In de parkeergarages Damsterdiep en Station Europapark is contactloos betalen toegevoegd aan de automaten;
- In de parkeergarages Boterdiep en Circus is de aanleg van de led-verlichting gerealiseerd, voor de parkeergarage Euroborg is dit doorgeschoven naar 2017;
- We hebben de aanbesteding fietsbeheer opgestart in 2016, de gunning vindt plaats in 2017;
- Met ons nieuwe parkeervergunningensysteem, ingevoerd in de zomer van 2016, zijn de bewonersvergunningen, bezoekersvergunningen en bedrijfsontheffingen gedigitaliseerd.

Conclusie

Op financieel vlak hebben we in 2016 een goed resultaat behaald. De lage rente, maar ook de weer aantrekkende economie zijn daar belangrijke factoren voor.

We hebben veel van onze ambities bereikt. Om de klantvriendelijkheid te vergroten en de bedrijfsvoering te verbeteren, hebben we diverse ontwikkelingen doorgevoerd. Voorbeelden daarvan zijn het digitaliseren van ons parkeervergunningensysteem en de uitbreiding van voorzieningen in onze parkeergarages, zoals contactloos betalen. Verder hebben we het traject opgestart om ook voor de kortparkeerders (de mensen zonder vergunningen die bij onze parkeerautomaten voor een bepaalde termijn betalen) het kenteken-parkeren in te voeren. We gaan dit voor de zomer 2017 daadwerkelijk realiseren. Deze digitalisering zorgt er ook voor dat we op een andere manier met de parkeerhandhaving om moeten gaan. In het najaar hebben we proef gereden met de scanauto. De test is goed genoeg verlopen om daar in het voorjaar van 2017 mee verder te gaan.

Met oog op verduurzaming hebben we led-verlichting aangebracht in de Boterdiep-garage en de Circusgarage. Ook hebben we een goede infrastructuur voor oplaadpunten voor elektrische auto's in onze garages. Het uitleveren van onze parkeerdata met de RDW is niet tot stand gekomen. Dit heeft te maken met de discussie wat wel en niet kan op het gebied van gegevensuitwisseling, een discussie die speelt op rijksniveau. Tot slot hebben we het beheer van de fietsenstallingen in 2016 aanbesteed. De procedure liep wat vertraging op omdat we zorgvuldig willen omgaan met de personele component in de aanbesteding. Na de zomer is het verder opgestart, met social return als belangrijk aandachtspunt. Gunning zal in 2017 plaatsvinden.

7.4.3 Parkeerhandhaving

Wij willen de stad toegankelijk houden en onveilige situaties voorkomen. Parkeerhandhaving is belangrijk voor een goed werkend parkeerbeleid. Daartoe zijn wij zichtbaar, herkenbaar en aanspreekbaar aanwezig in de wijk en werken wij nauw samen met de politie. Wij zijn gastheer, maar als mensen de regels overtreden treden wij stevig op. Wij maken werk van het niet-betalen. We handhaven de parkeerregels langs twee wegen: fiscaal (betaald parkeren) en via de Wet Mulder (foutparkeren).

Wij willen dat 94% van de mensen die hun auto parkeren betaalt. De daadwerkelijke betalingsbereidheid hebben wij in 2016 niet kunnen meten. Hiervoor is verdere digitalisering van de parkeerhandhaving noodzakelijk

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald	Beoogd	Behaald
	2015	2016	2016
Aantal uren inzet parkeerhandhaving	-	34.000	35.750
Aantal uitgeschreven processen-verbaal betaald parkeren (fiscaal)	-	40.000	40.020

Wat wilden we bereiken in 2016?

- Doelmatige inzet van onze Boa's en parkeerhandhavers;
- Professionaliseren parkeerhandhaving

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- We hebben 'op zicht' gehandhaafd op betaald parkeren (t/m juni 2016);
- Vanwege de invoering van het nieuwe parkeervergunningstelsel hebben wij van juli t/m december 2016 gehandhaafd op betaald parkeren met een handmatig scanapparaat;
- Ter vergroting van de efficiency van onze parkeerhandhaving, hebben wij een proef gehouden met een scanvoertuig voor de parkeerhandhaving;
- Naast de fiscale handhaving (niet betalen voor parkeerrechten), hebben wij ook handhavend opgetreden tegen parkeeroverlast (fout geparkeerde voertuigen, onveilige of overlast gevende situaties). Dit heeft geresulteerd in ruim 8.000 bekeuringen (Wet Mulder).

Conclusie

We hebben onze handhaving verder geprofessionaliseerd en zo efficiënt mogelijk ingezet. In de meerjarenbegroting van het parkeerbedrijf is rekening gehouden met de inkomsten uit naheffingsaanlagen voor betaald parkeren én de kosten voor parkeerhandhaving door Stadstoezicht. Weliswaar hebben wij het beoogde aantal naheffingsaanlagen gehaald, maar vanwege de digitalisering en het daarmee verdwijnen van de fysieke passen, hebben wij de financiële doelstelling uit de meerjarenbegroting van het Parkeerbedrijf niet volledig kunnen halen. Door de digitalisering van het parkeervergunningstelsel per 1 juli 2017 is extra inzet nodig geweest ten opzichte van het begroot aantal uren en is het aantal uitgeschreven naheffingen gedaald ten opzichte van het eerste half jaar.

De handhaving op straat-parkeren en de opbrengsten daaruit kunnen echter gezien worden als schakel in het gehele parkeerbeleid. We veronderstellen dat de handhaving op straat-parkeren leidt tot een toename van de inkomsten uit betaalautomaten en parkeergarages.

De verdere verbetering van het financiële resultaat van de parkeerhandhaving en de haalbaarheid van de meerjarenbegroting is afhankelijk van de verdere digitalisering van parkeerhandhaving. Dit betreft de invoering van het kenteken-parkeren in combinatie met de invoering van een scanvoertuig.

Met de proef met het scanvoertuig voor de parkeerhandhaving hebben wij veel kennis en ervaring opgedaan over de werkwijze en de randvoorwaarden. De proef met het scanvoertuig is uiteindelijk te kort geweest om al daadwerkelijk tot efficiency te leiden, maar heeft ons wel voldoende inzichten opgeleverd voor het vervolg. Het jaar 2017 kan worden beschouwd als een overgangsjaar. In maart 2017 gaan we verder met de pilot en onderzoeken we de meest efficiënte wijze van inzet van het scanvoertuig.

Deelprogramma 7.5: Verkeersveiligheid

In onze stad moeten inwoners zich, ook in het verkeer, veilig voelen. Verkeersveiligheid speelt dan ook een belangrijke rol in de bestaande wijken en bij onze verkeersprojecten. De veiligheid van de kwetsbaren in het verkeer is een belangrijk aspect bij dit onderdeel. Kinderen, ouderen en mensen met een beperking hebben soms moeite met het steeds drukker wordende verkeer. Om verkeersveiligheid succesvol te kunnen bevorderen, is

afstemming van maatregelen op het gebied van infrastructuur, educatie en handhaving noodzakelijk. Verkeerseducatie is een belangrijke pijler voor de verkeersveiligheid.

Beleidsvelden

- Verkeersveiligheid

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Behaald	Beoogd	Behaald
	2015	2016	2016
Aantal letselschade gevallen per jaar	274	130	--

Vanaf 2010 is de registratiemethodiek landelijk kwalitatief verminderd met verlaging van soms 75% van het aantal registraties tot gevolg. De betrouwbaarheid was daarmee eveneens laag. Vanaf 2015 komen de registraties landelijk weer redelijk op het niveau van voor 2010. Het behaalde beeld uit 2015 komt overeen met dat uit 2009 ondanks andere methodiek. Het beoogde beeld voor 2016 zal in lijn liggen met de resultaten uit 2015. Deze registratie zal rond april/mei 2017 op te vragen zijn uit het registratiesysteem Viastat.

7.5.1 Verkeersveiligheid

Om verkeersveiligheid succesvol te bevorderen, is afstemming van maatregelen noodzakelijk bij infrastructuur, educatie en handhaving. Qua infrastructuur deden we in de stad en rondom de scholen de afgelopen jaren veel aan de inrichting. We concentreren ons nu op de aanpak van verkeersonveilige situaties. Verkeerseducatie is de andere belangrijke pijler onder de verkeersveiligheid. We moeten scholieren die naar school gaan de verkeersregels leren en op gevaarlijke verkeerssituaties attent maken. De Groningse speerpunten brengen we onder in het regionale verkeerseducatieplan. Daarnaast vragen we de politie regelmatig om aandacht voor handhaving, vooral rond de scholen.

We willen:

- Minder onveilige situaties in het verkeer;
- Scholieren kennen de verkeersregels en zijn zich bewust van gevaren in het verkeer;
- Het doel is om in Groningen de verkeersveiligheid te vergroten.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald	Beoogd	Behaald
	2015	2016	2016
Aantal verkeerseducatieprojecten op basisscholen	6	10	59
Aantal Verkeerseducatieprojecten op het voortgezet onderwijs	19	20	20
Aantal verkeerseducatieprojecten buiten onderwijs om	11	12	16
Aantal aangepakte verkeersonveilige situaties uit het programma	-	2	2

Wat wilden we bereiken in 2016?

In 2016 wilden we 1 tot 2 verkeersonveilige situaties uit het verkeersveiligheidsprogramma realiseren. Samen met de provincie stelden we een educatieplan op voor het jaar 2016. De nadruk ligt op schoolgaande kinderen, 'pubers' op scooters en bromfietsen, het gebruik van de smartphone in het verkeer, en e-biketrainingen voor de oudere fietser. In 2016 wilden we 10 verkeerseducatieprojecten organiseren voor het basisonderwijs, 20 voor het voortgezet onderwijs en 12 buiten het onderwijs om.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Uitvoeren verkeersveiligheidsprogramma
- Uitvoeren verkeerseducatieplan voor Groningen
- Uitvoeren (kleine) verkeersveiligheidsmaatregelen in de wijken

Conclusie

Diverse verkeersonveilige situaties uit het verkeersveiligheidsprogramma werden in 2016 aangepakt. De doelstelling van twee verkeersonveilige situaties voor 2016 is gehaald. Voor enkele locaties, gerelateerd aan fietsprojecten, geldt dat realisatie vertraagd is naar 2017.

Met betrekking tot de educatieprogramma's op basisscholen en voortgezet onderwijs geldt dat in 2016 het aantal educatieprogramma's met gezamenlijke inspanning substantieel is verhoogd. Participatie met de provincie in de Verkeerswijzer en VVN als belangrijkste uitvoerder levert goed resultaat op.

Deelprogramma 7.6: Overig verkeer

In het deelprogramma 'Overig verkeer' komen lucht en geluid aan bod. We kiezen voor het onderbrengen van lucht en geluid bij het deelprogramma Verkeer, vanwege het effect dat het verkeer hierop heeft. Doel is een zo schoon mogelijke stad, zonder geluidsoverlast.

Beleidsvelden

- Overig verkeer

Bij brief van 2 maart 2016 hebben wij de raad geïnformeerd over de uitvoering van het 'Actieplan wegverkeerslawaai 2013-2018 gemeente Groningen'. Uit deze tussentijdse evaluatie blijkt, dat van de voorgenomen maatregelen in het Actieplan ruim 50% is uitgevoerd dan wel in uitvoering of in voorbereiding is. Dit betreft met name het toepassen van stil asfalt en het uitvoeren van de saneringsregeling van de Wet geluidhinder waarbij woningen zo nodig worden voorzien van extra geluidisolatie. Per ultimo 2016 hebben wij hiervoor circa 2,2 miljoen euro aan subsidies aangevraagd en (voorlopig) gekregen van het Bureau Sanering Verkeerslawaai (BSV is onderdeel van het ministerie van Infrastructuur en Milieu). Zoals wettelijk is voorgeschreven gaan wij in 2017 nieuwe geluidkaarten maken voor wegverkeer-, spoorweg- en industrielawaai. Dit op basis van de verkeerssituatie in 2016. In samenhang hiermee gaan wij ook een nieuw 'Verslag luchtkwaliteit gemeente Groningen' maken met daarbij een actuele luchtkwaliteitskaart.

7.6.1 Overig verkeer

In het deelprogramma "overig verkeer" komen luchtkwaliteit en wegverkeerslawaai aan de orde.

In Groningen is het wegverkeer de belangrijkste bron van (lokale) luchtverontreiniging en omgevingslawaai. Een langdurige blootstelling hieraan kan slecht zijn voor de gezondheid. Met verkeers- en andere maatregelen, zoals schonere voertuigen en stil asfalt, dragen wij bij aan minder luchtverontreiniging en verkeerslawaai. En daarmee aan een gezonde leefomgeving.

Prestatie indicatoren

Belangrijke indicatoren voor de luchtkwaliteit zijn de concentraties van fijnstof en stikstofdioxide. De luchtkwaliteit in Groningen wordt in zeer sterke mate bepaald door de luchtverontreiniging die van elders komt aanwaaien. Om de trendmatige verbeteringen van de luchtkwaliteit te monitoren, maken wij om de vijf jaar een nieuwe luchtkwaliteitskaart op basis van actuele verkeerscijfers (de volgende is in 2017).

Belangrijke indicatoren voor de akoestische kwaliteit is het aantal Stadgers dat (ernstige) hinder ondervindt vanwege wegverkeerslawaai en/of hierdoor last heeft van slaapverstoring. Wettelijk is vastgelegd dat deze indicatoren om de vijf jaar moeten worden bepaald (de volgende is in 2017) en hoe deze moeten worden berekend.

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2016	Vershil
07.1 Fiets	1.407	2.162	2.516	354
07.2 Openbaar vervoer	1.159	16.229	669	-15.560
07.3 Auto	650	2.357	1.633	-724
07.4 Parkeren	13.233	13.531	13.132	-399
07.5 Verkeersveiligheid	205	210	59	-151
07.6 Overig verkeer	6.110	9.067	8.866	-201
Totaal Lasten	22.764	43.556	26.875	-16.681
07.1 Fiets	0	0	-356	356
07.2 Openbaar vervoer	0	-240	-804	564
07.3 Auto	0	-1.693	-2.425	732
07.4 Parkeren	-16.890	-17.103	-20.135	3.032
07.5 Verkeersveiligheid	0	-71	-1	-70
07.6 Overig verkeer	-1.511	-2.921	-2.269	-652
Totaal Baten	-18.401	-22.028	-25.990	3.962
Totaal Saldo voor bestemming	4.362	21.527	885	-12.719
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	1.146	1.146	1.146	0
Totaal onttrekkingen	0	0	0	0
Totaal saldo na bestemming	5.509	22.674	795	-12.719

Financiële toelichtingen

Deelprogramma 7.1 Fiets	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-354	356	2

Fietsstrategie (N 361 duizend euro)

Onderdeel van het extra beleid verplaatsen meerjarenprogramma verkeer en vervoer is de fietsstrategie. In april 2015 is door de raad de Fietsstrategie vastgesteld en in juni 2015 is door de raad besloten over het bijbehorende uitvoeringsprogramma. Een groot deel van het extra beleid Verplaatsen wordt ingezet voor deze ambitie. Na de zomer 2015 is de uitvoering van maatregelen opgestart. In 2015 was er vrijval op het extra beleid fietsstrategie omdat, van de maatregelen en projecten, het niet in alle gevallen gelukt is te starten met de uitvoering. In 2016 zijn deze maatregelen alsnog uitgevoerd waarvan een deel een nauwe relatie heeft met de nieuwe visie 'Bestemming Binnenstad'.

HOV-maatregelenpakket netwerkanalyse (V 165 duizend euro)

Een deel van de dekking van de totale kosten voor de HOV-maatregelenpakket netwerkanalyse is extra beleid Bereikbaarheid van 1 miljoen euro structureel. Het extra beleid is verdeeld over de deelprogramma's 7.1, 7.2 en 7.3. Zolang het project HOV-maatregelenpakket netwerkanalyse nog niet is afgerond vallen de geraamde kapitaallasten (deels) vrij. De vrijval binnen deelprogramma 7.1 bedraagt 165 duizend euro.

Fiets parkeren (N 152 duizend euro)

Het nadeel van 152 duizend euro op het parkeren van fietsen in stallingen Stationsgebied door hogere beheerkosten maakt onderdeel uit van het resultaat parkeerbedrijf (zie tevens deelprogramma 7.4).

Bijdrage in MVA naar bekleemde reserve (V 350 duizend euro)

In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt. Binnen dit deelprogramma gaat het om het project Fietsstrategie.

Deelprogramma 7.2 Openbaar vervoer	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	15.560	564	

HOV-maatregelenpakket netwerkanalyse (V 670 duizend euro)

Een deel van de dekking van de totale kosten voor de HOV-maatregelenpakket netwerkanalyse is extra beleid Bereikbaarheid van 1 miljoen euro structureel. Het extra beleid is verdeeld over de deelprogramma's 7.1, 7.2 en 7.3. Zolang het project HOV-maatregelenpakket netwerkanalyse nog niet is afgerond vallen de geraamde kapitaallasten (deels) vrij. De vrijval binnen deelprogramma 7.2 bedraagt 670 duizend euro.

Budget Knoop Groningen (V 14,9 miljoen euro)

De provincie Groningen is risicodragend verantwoordelijk voor de uitvoering van de Groningen Spoorzone en heeft eerder een budget beschikbaar gesteld voor de 'Knoop Groningen' van 234,5 miljoen euro. In dit bedrag is rekening gehouden met een gemeentelijke bijdrage van 14,9 miljoen euro. De uitbetaling van deze gemeentelijke bijdrage aan de provincie is opgenomen in de begroting 2016. Echter de uitbetaling hiervan heeft in 2016 niet plaatsgevonden. Het bedrag dient echter beschikbaar te blijven voor de 'Knoop Groningen'.

Bijdrage in MVA naar bekleemde reserve (V 564 duizend euro)

In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt. Binnen dit deelprogramma gaat het om het projecten Ov-as Busstation CS.

Overige (N 10 duizend euro)

Diverse voor- en nadelen tellen op tot een nadeel van 10 duizend euro.

Deelprogramma 07.3 Auto	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	481	732	1213

HOV-maatregelenpakket netwerkanalyse (V 165 duizend euro)

Een deel van de dekking van de totale kosten voor de HOV-maatregelenpakket netwerkanalyse is extra beleid Bereikbaarheid van 1 miljoen euro structureel. Het extra beleid is verdeeld over de deelprogramma's 7.1, 7.2 en 7.3. Zolang het project HOV-maatregelenpakket netwerkanalyse nog niet is afgerond vallen de geraamde kapitaallasten (deels) vrij. De vrijval binnen deelprogramma 7.3 bedraagt 165 duizend euro.

Extra beleid plankosten externe projecten (V 527 duizend euro)

In de begroting 2016 is 650 duizend euro aan aanvullend extra beleid opgenomen voor plankosten die samenhangen met bereikbaarheidsprojecten, waarvan de Gemeente Groningen niet de trekker is. Het gaat om de Aanpak Ring Zuid, HOV-as West 3e fase, Tracébesluit Extra Sneltrain Groningen-Leeuwarden, Vervanging Gerrit Krolbrug. In 2016 is 123 duizend euro uitgegeven. De incidentele vrijval bedraagt 527 duizend euro.

Herewegspoorviaduct (V 280 duizend euro)

Het voordeel van 280 duizend euro betreft het resultaat op de plankosten van het Herewegspoorviaduct. De dekking van de plankosten uit extra beleid en de AER was voorfinanciering. Dit leidt tot vrijval in 2016.

Bijdrage in MVA naar bekleemde reserve (V 270 duizend euro)

In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt. Binnen dit deelprogramma gaat het om het om de projecten Van Lenneplan en de Zuidelijke Ringweg.

Overige (N 31 duizend euro)

Diverse voor- en nadelen tellen op tot een nadeel van 31 duizend euro.

Deelprogramma 7.4 Parkeren	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	399	3.032	3.431

Parkeerbedrijf (V 1,623 miljoen euro)

Het resultaat parkeerbedrijf bedraagt 1,062 miljoen euro positief en kan als volgt worden samengevat:

Deelprogramma	Resultaat	V/N
7.1 Fiets	-152.000	N
7.4 Parkeren	1.623.000	V
Totaal	1.471.000	V

Nadere toelichting afwijkingen deelprogramma 7.4 Parkeren

De lasten vallen per saldo 818 duizend euro lager uit. Voor de P&R-terreinen en de buurtstallingen zijn minder kosten gemaakt voor met name uitbestede werk. Voor parkeerhandhaving (straat parkeren) is extra inzet gepleegd en zijn meer kosten voor het beheer van de parkeergarages gemaakt.

De baten vallen per saldo 805 duizend euro hoger uit ten opzichte van de begroting 2016. Het positieve resultaat wordt enerzijds veroorzaakt door een sterke stijging van de inkomsten uit het straat parkeren in verband met de parkeerautomaten Card Only, de uitbreiding van betaald parkeren (waaronder parkeren op zondag), parkeerhandhaving en een daling van de inkomsten gehandicaptenparkeerkaart. Anderzijds door meer inkomsten uit parkeergarages (Boterdiep en Damsterdiep) en minder inkomsten uit buurtstallingen en P+R.

Nadeelcompensatie (N 411 duizend euro)

Naar aanleiding van een verzoek om nadeelcompensatie op grond van de Algemene Nadeelcompensatie Verordening Gemeente Groningen is ons door Stichting Adviesbureau Onroerende Zaken geadviseerd om een vergoeding nadeelcompensatie inclusief wettelijke rente uit te keren van 411 duizend euro. Genoemde nadelig resultaat maakt onderdeel uit van het totaal resultaat grondzaken. Het betreft actief grondbeleid.

Bijdrage in MVA naar bekleemde reserve (V 2,207 miljoen euro)

In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt. Binnen dit deelprogramma gaat het om

het om het project Transferium Hoogkerk.

Overige (V 11 duizend euro)

Diverse voor- en nadelen tellen op tot een voordeel van 11 duizend euro.

Deelprogramma 7.6 Overig verkeer	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	444	-652	-208

Projecten verkeer en vervoer (N 315 duizend euro)

Betreft een nadeel op de kapitaallasten investeringen projecten verkeer en vervoer.

SIV Gebiedsontwikkeling Oosterhamrikzone (V 250 duizend euro)

In 2016 heeft de raad conform raadsbesluit Principebesluit autoverbinding Oosterhamrikzone 500 duizend euro beschikbaar gesteld voor de variantenanalyse. Hiervan is 250 duizend euro in 2016 uitgegeven. Het voordeel van 250 duizend euro heeft te maken met het Stedelijk Investeringsfonds (SIV) en is door de raad als bijzonder resultaat geoormerkt.

Oostelijke Ringweg (N 1,155 miljoen euro)

Het nadeel van 1,155 miljoen euro betreft het resultaat op de gemeentelijke gelden voor de Oostelijke Ringweg. Door de raad zijn deze gelden in de afgelopen jaren in de begroting beschikbaar gesteld. Echter de inzet van deze gelden vindt later plaats dan deze in de begroting beschikbaar zijn gesteld. Dit heeft de afgelopen jaren tot een vrijval op de begroting geleid en in 2016 tot een nadeel van 1,155 miljoen euro.

Uitvoeringsprogramma Binnenstad (V 527 duizend euro)

De vrijval heeft betrekking op het uitvoeringsprogramma Bestemming Binnenstad. Het gaat om een meerjarig project. Op 29 juni 2016 heeft de raad ter dekking van de kosten in 2016, 682 duizend euro beschikbaar gesteld. Deze kosten worden uit de Stedelijk Investeringsfonds (SIV) reserve voorgefinancierd. Ook heeft de raad besloten de incidentele vrijval op het budget 'aanpak Diepenring' in de betreffende jaarschijven beschikbaar te houden voor het uitvoeringsprogramma.

Bijdrage in MVA naar bekleemde reserve (V 442 duizend euro)

In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt. Binnen dit deelprogramma gaat het om de projecten Reitdiep en Kleine verkeersmaatregelen.

Overige (V 43 duizend euro)

Diverse voor- en nadelen tellen op tot een voordeel van 43 duizend euro.

PROGRAMMA 8 Wonen

We willen:

- Een voortreffelijk woonklimaat en aantrekkelijke wijken met een gevarieerd woonaanbod dat ruimte biedt aan alle bevolkingsgroepen en leeftijden;
- Goede en duurzame nieuwe woningen bouwen;
- Doorstroming op de woningmarkt en evenwichtige wijken;
- De kwaliteit en duurzaamheid van bestaande woningvoorraad verbeteren;
- Zorgvuldig beheer van ons cultuurhistorisch erfgoed.

Relevante beleidsnota's

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Woonvisie Wonen in Stad \(2015\)](#)

[Bouwoffensief, bouwen aan Groningen \(2013\)](#)

[Meerjarenprogramma Wonen 2015 \(december 2014\)](#)

[Samen Sterk in Stad \(meerjaren beleidsvisie Wmo 2012\)](#)

[Masterplan Groningen EnergieNeutraal \(2011\)](#)

[Regionale Woningbouwafspraken \(2012\)](#)

[Het Nieuw Lokaal Akkoord 2.0 \(2011\)](#)

[Monitor Jongerenhuisvesting \(2015\)](#)

[Jaarprogramma Archeologie \(2013\)](#)

[Erfgoedverordening \(2010\)](#)

[Beleidsregels Archeologie \(2011\)](#)

[Bestedingsprogramma's ISV-Monumenten \(2012\)](#)

[Analyse Zorgen voor Morgen \(2012\)](#)

Belangrijke resultaten 2016

In 2016 is de woningmarkt weer goed op stoom gekomen. Ondanks de aangescherpte hypotheekregels kunnen mensen vanwege de lage rente en de relatief goedkope woningvoorraad in de stad een volgende stap zetten in hun wooncarrière. Het vertrouwen in de woningmarkt is terug en dit blijkt uit de verkoopcijfers van nieuwbouwprojecten en de dynamiek in de bestaande woningvoorraad. De kavelverkoop in Reitdiep zijn bijzonder goed verlopen en ook in Meerstad is er volop belangstelling voor de nieuwe woningen die in Tersluis-West worden aangeboden.

Gevolg is wel dat in 2016 de verhouding tussen vraag en aanbod voor de stad sterk is veranderd en de druk op de woningmarkt is toegenomen. Veel mensen willen hun door de crisis uitgestelde woningvraag vervullen en het aanbod van (nieuwbouw)woningen kan het nu nauwelijks bijhouden. We zien dat het aantal gezinnen dat naar de regio is verhuisd licht is toegenomen. Een teken dat we aan de slag moeten met het realiseren van nieuw aanbod van woningen in en rond de stad. We merken dat nieuwbouwprojecten vertragingen oplopen vanwege het aardbevingsbestendig bouwen. Een probleem dat we samen met de betrokken partijen zo snel mogelijk moeten zien op te lossen.

Er zijn in 2016 ruim 1.000 eenheden voor jongeren toegevoegd aan de woningmarkt. Een hele mooie prestatie die we samen met (particuliere) beleggers en woningcorporaties hebben geleverd. Het gaat hierbij om zowel transformatie van bestaand vastgoed als nieuwbouw (Student Hotel, Campus Zonnelaan). Daarnaast zien we de resultaten van het veranderde beleid met betrekking tot kamerverhuur en zijn er talloze projecten gelanceerd door WIJS. Deze organisatie draagt op een mooie manier bij aan het samenleven van studenten en andere Stadgers.

Om het langer zelfstandig thuis wonen beter mogelijk te maken hebben we de campagne Lang Zult U Wonen gelanceerd. Hiervoor zijn meerdere, goedbezochte informatiebijeenkomsten georganiseerd waardoor het bewustzijn bij ouderen omtrent het langer thuis wonen is vergroot. Daarnaast is begonnen met de bouw van de Leyhoeve op het Europapark.

Ook is in 2016 gewerkt aan de verduurzaming van de bestaande woningen in de stad. Desondanks hebben we de doelstelling voor de sociale huurwoningen in 2016 niet helemaal gehaald. Met de corporaties hebben we prestatieafspraken gemaakt over de intensivering van de inzet voor de komende jaren. Voor het stimuleren van verduurzaming van particulier bezit heeft Groningen Woont Slim in 2016 ook een concreet aanbodpakket voor woningeigenaren ontwikkeld. Hiermee hopen we particulieren nog meer te kunnen ontzorgen.

Deelprogramma 8.1: Gezinnen

Het bieden van voldoende kwalitatief goede huisvestingsmogelijkheden voor gezinnen* is één van de belangrijkste doelen in het woonbeleid. We willen dat het aantal gezinshuishoudens dat in de stad blijft of komt wonen toeneemt. De mogelijkheid tot het binden van gezinnen hangt af van vraag en aanbod. We gaan er vanuit dat we vooral gezinnen die naar de regio Groningen-Assen verhuizen kunnen behouden voor de stad.

Het aantal gezinnen dat in 2014 is verhuisd naar de regio Groningen-Assen is in 2014 licht toegenomen tot 1,77% van het totaal aan aantal gezinnen binnen gemeente Groningen. In 2013 was dit percentage iets lager met, 1,51%. De verbeterende situatie op de koopwoningmarkt zal zeker hebben bijgedragen aan deze stijging. Sinds 2008 schommelt het percentage tussen de 1,80% en 1,10%.

In dit deelprogramma gaan we in op het bouwen op uitleglocaties en in de bestaande stad. Bij deze locaties gaat het overigens niet alleen over woningbouw voor gezinnen, ook andere doelgroepen kunnen hier worden bediend.

We gaan in 2016 inzetten op een versnelling van de woningbouwproductie, mede gelet op de verwachte groei van de woningbehoefte, zoals is gebleken uit het regionale woningmarktonderzoek van 2015.

*) huishouden van één of twee personen met kind(eren) die samen een leefeenheid vormen

Beleidsvelden

- Bouwen in de uitleg
- Bouwen in de bestaande stad

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Behaald	Beoogd	Behaald
	2015	2016	2016
Aantal gezinnen dat is verhuisd naar de regio Groningen-Assen	436	320	531
Totaal aantal gezinnen binnen de gemeente Groningen	21.212	21.300	21.203
Verhuizende gezinnen in % van het totaal	2,1%	1,5%	2,5%
Het aantal toegevoegde grondgebonden woningen in de uitleg (excl. jongerenhuisvesting en exclusief Meerstad)	87	221	80
Het aantal toegevoegde grondgebonden woningen in de bestaande stad (excl.	163	364	127

8.1.1 Bouwen in de uitleg

Om voldoende woningen voor gezinnen in en rond de stad aan te kunnen bieden, ontwikkelen we samen met marktpartijen diverse woningbouwprojecten in uitleggebieden. De nadruk bij de stadsuitbreiding ligt op de ontwikkeling van Meerstad. Deze uitbreiding viel in 2016 nog formeel onder de gemeente Slochteren. Volgens regionale afspraken bedient deze uitbreiding vooral huishoudens uit de stad. Aan de westkant van de stad ontwikkelen we Reitdiep fase 3 en 4.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Jaarlijks gemiddelde plancapaciteit voor grondgebonden woningen in uitleg-gebieden (excl. jongerenhuisvesting)	71	145	170 excl. Reitdiep

Wat wilden we bereiken in 2016?

Samen met diverse marktpartijen hebben we woningbouwprojecten in de uitleggebieden ontwikkeld. De nadruk bij de stadsuitbreiding ligt op de ontwikkeling van Meerstad. Deze uitbreiding viel in 2016 nog formeel onder de gemeente Slochteren. Op 1 januari 2017 heeft een grenscorrectie plaatsgevonden waardoor Meerstad nu formeel onder de gemeente Groningen valt. Aan de westkant van de stad ontwikkelen we Reitdiep fase 3 en 4.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Ontwikkelen woonwijk Reitdiep fase 3 en 4.

In de laatste fase van Reitdiep, deelplan 3 en 4, is in 2016 de bouw van de eerste woningen gestart. In het gebied ten noorden van de Reitdiephaven (deelplan 4) komen 137 woningen waarvan 32 bouwkavels voor particulier opdrachtgeverschap. Voor deze bouwkavels was veel belangstelling en ze zijn allemaal verkocht. Er komen verder circa 25 vrije sector huurwoningen en circa 80 projectmatig te bouwen koopwoningen. Hiervan zijn de eerste woningen in verkoop genomen.

Ontwikkeling Meerstad.

In Meerstad zijn er in 2016 bijna 100 woningen bijgekomen. Daarnaast is de planontwikkeling van Tersluis-West concreet geworden en zijn er weer volop nieuwe woningen in de verkoop gegaan. We zien daarbij ook een grotere variatie in het aanbod ontstaan en er worden nu naast de traditionele grondgebonden (vrijstaande) woningen ook appartementen aangeboden en verkocht. Naast de woningverkoop is in 2016 het (semi-)permanente gezondheidscentrum gerealiseerd en is begonnen met de aanleg van het omvangrijke park tussen Meeroevers en Tersluis-West. Met deze voorzieningen gaat de ontwikkeling van Meerstad een nieuwe fase in.

De GR Meerstad heeft in 2016 voor het laatste jaar gediend als bestuurlijk platform voor de afstemming van het beleidskader voor de publieke voorzieningen in Meerstad. Per 1 jan. 2017 is de grenscorrectie tussen de gemeenten Slochteren en Groningen geëffectueerd en daarmee is Meerstad deel gaan uitmaken van de gemeente Groningen. De gemeenschappelijke regeling wordt in 2017 opgeheven en vervangen door een bestuursovereenkomst met de gemeente Slochteren.

Conclusie

De vraag naar woningen in uitleggebieden zoals Reitdiep en Meerstad neemt weer toe en er is volop belangstelling. De rol van de gemeente is er op gericht om voldoende plancapaciteit (bestemmingsplannen en woningaanbod) te realiseren. Hiervoor hebben we onze doelstelling in 2016 gehaald.

8.1.2 Bouwen in de bestaande stad

Veel mensen willen in de stad, dicht bij het centrum, wonen. Niet alleen in een appartement, maar ook in een grondgebonden eengezinswoning. Daarmee kunnen we ook gezinnen aan de stad binden. We zien dat juist projecten in de bestaande stad goed verkopen. We willen nieuwe woonconcepten ontwikkelen, waarbij we grondgebonden woningen dicht op elkaar bouwen. Het wonen in en rond de binnenstad willen we met een manifestatie proberen te stimuleren. Zo blijft Groningen een compacte stad.

We willen:

- Gezinnen ook aan de bestaande stad binden;
- Dat Groningen een compacte stad blijft.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Jaarlijks gemiddelde plancapaciteit voor grondgebonden woningen en appartementen. (excl. jongerenhuisvesting)	385	512	293

Wat wilden we bereiken in 2016?

We willen dat er jaarlijks gemiddeld genomen een plancapaciteit van 400 grondgebonden woningen in de bestaande stad is. In 2016 wilden we dat er 310 grondgebonden woningen en 202 appartementen worden toegevoegd.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben de plannen voor diverse locaties in de bestaande stad verder uitgewerkt. Met diverse ontwikkelaars wordt in de Reitdiepzone gewerkt aan nieuwbouw voor verschillende doelgroepen. Hiertoe heeft de raad het bestemmingsplan voor de Woldringlocatie vastgesteld. Daarnaast wordt er nog steeds gewerkt aan de plannen voor grondgebonden woningen op het voormalige Engelse Kamp. Helaas heeft dit in 2016 nog niet geleid tot extra plancapaciteit. Ook vinden er gesprekken plaats voor de planvorming van het voormalige Alfa Laval terrein in de Oosterpark. In de Eemskanaalzone onderzoeken we met andere grondeigenaren de mogelijkheden voor een versnelde ontwikkeling van de terreinen aan de noordzijde van het Eemskanaal voor woningbouw.

Conclusie

De ontwikkeling van de benodigde plancapaciteit blijft achter bij de woningvraag die in 2016 weer sterk is gegroeid. We zullen daarom in 2017 voortvarend met de ontwikkeling van woningbouwlocaties in de bestaande stad aan de slag gaan. Hiervoor zijn in het meerjarenprogramma Wonen (vastgesteld door de raad in december 2016) concrete maatregelen opgenomen.

Deelprogramma 8.2: Jongerenhuisvesting

We willen de groeiende groep jongeren goede huisvesting bieden. Deze keus voor kwaliteit past ook bij de ambitie om Groningen de onderwijsstad van Nederland te laten zijn en blijven. Groningen heeft te veel kleine onzelfstandige kamers. En dat terwijl veel jongeren graag anders willen. Onder de noemer Campus Groningen (Bouwjong) werken we daaraan door het toevoegen van kwalitatieve zelfstandige woningen voor jongeren. Tegelijk willen we de balans in de wijken herstellen door het verminderen van de druk op de bestaande voorraad. Ook stimuleren we dat de kwaliteit van de bestaande verhuurpanden omhoog gaat. We bevorderen het prettig samenleven van studenten en andere Stadgers.

We willen dat:

- Jongeren tevreden zijn over de kwaliteit van hun woningen;
- Studenten en Stadgers plezierig met elkaar om gaan;
- De nieuwbouw voor jongerenhuisvesting versneld.

Beleidsvelden

- Kwaliteit
- Kamerverhuurbeleid
- Leefbaarheid, studenten en Stadgers

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
% jongeren dat tevreden is over de woonruimte		80%	
Toevoeging jongerenhuisvesting door nieuwbouw en transformatie	661	677	1.048
Aantal jongereneenheden o.b.v. onttrekkingsvergunningen.		<50	
% Stadgers dat aangeeft dat de omgang tussen student en Stadgers goed is		>70%	

Het aantal van 1.048 wooneenheden is inclusief de woningen van het Student Hotel (365 eenheden).

8.2.1 Kwaliteit

Groningen groeit de komende jaren vooral door aanwas van jongeren en (internationale) studenten. We willen kwalitatief goede huisvesting voor deze doelgroep. Hierdoor blijven we een aantrekkelijke stad voor jongeren en studenten en versterken we de concurrentiepositie van de onderwijsinstellingen.

Uit ons eigen woonwensenonderzoek blijkt dat 58% van de jongeren een verhuiscens heeft. Veelal willen ze verhuizen naar een grotere wooneenheid met eigen voorzieningen. We willen in deze behoefte voorzien door kwalitatief hoogwaardige nieuwbouw toe te voegen op de locaties waar wij dat het meest passend vinden.

Naast kwalitatieve nieuwbouw streven we naar kwaliteitsverbetering in de bestaande voorraad. Met ons beleid voor kamerverhuur willen we de toevoeging van meer kamers afremmen, vooral op de plekken die qua leefbaarheid al onder druk staan. Ook stimuleren we kamerverhuurders om bestaande kamers om te zetten naar grotere appartementen of om grotere appartementen toe te voegen. Daarnaast zetten we voorlopig de subsidieregeling voor geluid reducerende maatregelen voort.

We realiseren als gemeente zelf geen wooneenheden. We gaan daarom vooral inzetten op het stimuleren en mogelijk maken van projecten. Dit doen we door het verstrekken van projectfinanciering, het oprichten van een investeringsfonds en het verleiden van beleggers om in Groningen te investeren.

We willen:

- Nieuwbouw van eenheden voor jongerenhuisvesting versnellen;
- Kwaliteit van de bestaande woningvoorraad verbeteren.

Prestatie indicatoren

Om onze doelstellingen te bereiken zouden we inzetten op de volgende activiteiten:

- Verstrekken van projectfinancieringen om jongerenhuisvestingsprojecten mogelijk te maken;
- Vergroten van financieringsmogelijkheden van projecten door oprichten van een investeringsfonds;
- Investeerders en beleggers actief benaderen met bidbook;
- Voortzetten subsidieregeling geluid-reducerende maatregelen;
- Plan van aanpak opstellen voor verbetering van de kwaliteit op de particuliere kamerverhuurmarkt.

Wat wilden we bereiken in 2016?

In 2016 wilden we bereiken dat zoveel mogelijk projecten voor jongerenhuisvesting waarop in de woonvisie de focus hebben gelegd werden gerealiseerd. Voor het verbeteren van de kwaliteit van de bestaande woningvoorraad voor jongeren wilden we een Plan van Aanpak opstellen.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

In 2016 hadden we beoogd om circa 677 jongereneenheden op te leveren. In 2016 zijn er uiteindelijk ruim 1.000 nieuwe eenheden opgeleverd. De markt heeft deze eenheden gerealiseerd zonder projectfinancieringen van de gemeente. Hieruit blijkt dat de economische crisis voorbij is en de markt ook zonder financiering van de gemeente in staat is om deze projecten te realiseren. We faciliteren bij deze projecten vooral door het planologisch mogelijk maken van deze projecten.

In 2016 is een plan van aanpak voor de verbetering van de bestaande woningvoorraad opgesteld (Kamers in de Lift). Als onderdeel van dit plan van aanpak is per 1 juli 2016 het Meldpunt Ongewenst verhuurgedrag gelanceerd. In 2016 heeft dit meldpunt 11 meldingen opgeleverd van ongewenst verhuurgedrag. De meldingen worden gebruikt in ons onderzoek naar het nemen van maatregelen tegen verhuurders die regelmatig over de schreef gaan.

Door de groei van het aantal buitenlandse studenten bleek in 2016 dat er onvoldoende aanbod is om buitenlandse studenten in het begin van het studiejaar allemaal van een permanente woonruimte te voorzien. Ook bleek dat de informatieverstrekking aan buitenlandse studenten kan worden verbeterd. Wij zijn in 2016 samen met de Rijksuniversiteit Groningen en de Hanzehogeschool Groningen begonnen met het ontwikkelen van een portaal om voor het studiejaar van 2017-2018 in ieder geval de informatieverstrekking te verbeteren. Het geven van betere informatie aan buitenlandse studenten was ook een punt uit het Plan van Aanpak. De overige punten worden in 2017 verder vormgegeven.

In 2016 hebben we de samenwerking met studentenorganisaties verbreed. We hebben de Groninger Studentenbond (GSb) ondersteund met een subsidie voor het maken van een Engelstalige versie van het Kamerboek en het vergroten van de oplage. Verder hebben we het Steunpunt Bemiddelingskosten met een subsidie ondersteund om daarmee het vragen van onterechte bemiddelingskosten tegen te gaan. Samen met het steunpunt zijn we in 2016 gestart met de voorbereidingen van een rechtszaak tegen kamer-bemiddelingsbureaus die zichzelf failliet hebben laten verklaren om onder mogelijke claims uit te komen.

Conclusie

In september 2016 vierden we de oplevering van de 3.500ste jongereneenheid. Aan het eind van 2016 stond het aantal op te leveren jongereneenheden op circa 4.000 stuks. Voor de komende jaren zitten ook nog verscheidene plannen in de pijplijn. Tot 2020 zetten we in op de toevoeging van nog circa 2.000 eenheden. Door de toevoeging van deze eenheden wordt er een flinke kwaliteitsslag in het aanbod gemaakt.

Door de samenwerking met studentenorganisaties als de GSb en het Steunpunt Bemiddelingskosten proberen we ongewenst verhuurgedrag tegen te gaan.

8.2.2 Kamerverhuurbeleid

Verhuurders voegen vooral in de populaire wijken en in de binnenstad kamerverhuur toe. Op verschillende plekken leidt dit tot een verstoring van het evenwicht en minder woonkwaliteit, zowel voor omwonenden als de

huurders zelf. Om dit te voorkomen moeten we ingrijpen wanneer het ergens mis dreigt te gaan. Daarom kiezen we per situatie voor maatwerk. Ook beperken we de toevoeging van extra kamers en kleine zelfstandige appartementen aan de particuliere woningvoorraad op plekken waar het woonklimaat en de leefbaarheid onder druk staan. We volgen de effecten van dit nieuwe beleid goed om te voorkomen dat het aanbod aan kamers teveel afneemt.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal verstrekte onttrekkings-vergunningen	69	<50	36
Wachttijd voor onzelfstandige kamer		2 weken	-
Wachttijd voor zelfstandige kamer		3 maanden	-

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden bereiken dat er minder kleine onzelfstandige kamers worden toegevoegd, in ieder geval in de wijken die qua leefbaarheid al onder druk staan. Daarnaast wilden we voorkomen dat er nog meer kleine zelfstandige eenheden worden toegevoegd in de bestaande woningvoorraad.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Om de toename van kamerverhuur te beperken hebben we al eerder met de woonvisie vastgelegd dat we een omgevingstoets gaan uitvoeren voor nieuwe kamerverhuur. Om de toename van meer kleinere zelfstandige eenheden tegen te gaan is in juni 2016 het voorbereidingsbesluit Herziening Bestemmingsregels Wonen vastgesteld en later in december het ontwerpbestemmingsplan. Dit bestemmingsplan Herziening regels Wonen moet voorkomen dat in de binnenstad en de schilwijken nog ongewenste ontwikkelingen plaatsvinden zoals het optoppen van woningen en het bebouwen van tuinen en binnenterreinen. Tevens wordt met het bestemmingsplan nieuwe kamerverhuur voor de binnenstad en de schilwijken uitgesloten. Nieuwe appartementen moeten in principe een minimale maat van 50m² hebben. Ook is het niet meer mogelijk om bestaande kamerverhuurpanden te intensiveren door meer kamers toe te voegen.

Conclusie

Met de invoering van de omgevingstoets hebben we meer sturing gekregen over waar nog wel en waar geen kamerverhuur meer kan worden toegevoegd. Door vaststelling van het ontwerpbestemmingsplan Herziening Bestemmingsregels Wonen kunnen we daarnaast voor grote delen van de stad ook ongewenste ontwikkelingen zoals woningsplitsingen, optoppingen, bebouwen van achtertuinen en binnenterreinen en de intensivering van bestaande kamerverhuur tegengaan.

8.2.3 Leefbaarheid, studenten en Stadgers

We willen het samenleven tussen studenten en Stadgers bevorderen. Uit onderzoek blijkt dat zij weinig met elkaar in contact komen en het ook moeilijk vinden om contact te leggen. Als dit wel gebeurt, ontstaat meer begrip voor elkaar en durven ze elkaar eerder aan te spreken op bijvoorbeeld overlast. Hierdoor verandert de beeldvorming en heeft dit een positief effect op de manier waarop studenten en Stadgers samenleven.

Om dit contact te bevorderen zetten we in op WIJS (Wijkinzet door Jongeren en Studenten) en stimuleren we via het platform Leven in Stad (een samenwerking tussen bewonersorganisaties, studentenbelangenorganisaties, kamerverhuurders en gemeente) op een positieve manier het samenleven tussen studenten en andere Stadgers.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Het aantal studenten dat via WIJS actief is in de buurt	150	183	675 in zo'n 60 projecten verspreid over de stad*
Het aantal bewoners dat via WIJS diensten afneemt	-	-	181**

*In langdurige, grote projecten (zoals afstudeerstages, onderzoeksopdrachten, schrijven van adviesrapporten, ondersteunen van diensten) en in kortlopende projecten (zoals brainstormsessies, meedoen met symposia, leefbaarheidsopdrachten). De langdurige projecten kenmerken zich doordat de stad, de wijk of een bewoner daadwerkelijk verder geholpen wordt. De kortlopende projecten zijn vaak meer gericht op een snuffel participatie moment van de student in de samenleving.

**Dit betreft bewoners die via WIJS in Paddepoel geholpen zijn door de 15 WIJS-ambassadeurs. Op stedelijk niveau worden bewoners niet individueel geholpen, maar worden er diensten geleverd aan externe opdrachtgevers.

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden dat het aantal opleidingen en studenten dat via WIJS projecten, initiatieven en onderzoeken voor de buurt doet, toeneemt. We wilden ook dat het aantal bewoners dat via WIJS-diensten afneemt stijgt. We wilden tevens minimaal 5 buurtinitiatieven rondom de leefbaarheid tussen studenten en andere Stadgers ondersteunen met microfinanciering. Tot slot wilden we Leven in Stad tot een platform maken van meerdere partijen die zich met jongerenhuisvesting bezighouden.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Per februari 2016 is het WIJS-projectenbureau 5 dagen in de week geopend in het Wijkwinkelcentrum Paddepoel. Vanuit daar zijn studenten bezig met onderzoek, met de organisatie van WIJS of ze helpen bewoners met vragen. De Hanzehogeschool Groningen is ondertussen volledig partner en in 2016 participeerden 10 verschillende schools aan WIJS. Om de bekendheid en het aantal betrokken opleidingen en studenten te vergroten en het aantal bewoners dat via WIJS-diensten afneemt de laten stijgen is onder andere een groot artikel over WIJS in de Groninger Gezinsbode verschenen. Daarnaast is een themaversie WIJS van de nieuwsbrief WEST050 gemaakt en is een promotiefilm over WIJS ontwikkeld.

Tot slot hebben we 9 subsidies verleend vanuit Leven in Stad voor projecten rondom leefbaarheid tussen studenten en andere Stadgers.

Conclusie

WIJS heeft een goed pilot jaar achter de rug. Het aantal studenten dat betrokken is bij WIJS is veel groter dan we gedacht hadden. Vanwege het succes zijn met de Hanzehogeschool Groningen afspraken gemaakt over een verdere professionalisering en stedelijke uitrol van WIJS.

Leven in Stad is omgevormd naar een platform van meerdere bij het onderwerp betrokken partijen. In samenspraak met deze partijen is de blog www.stadclickt.nl gelanceerd. De blog gaat vooral over de positieve dingen die gebeuren in de stad rondom studenten en andere Stadgers. Hieraan gekoppeld is ook de website www.leveninstad.nl vernieuwd. Op basis van de bezoekersaantallen en volgers zijn wij tevreden over het resultaat. Nu deze middelen zijn gerealiseerd is het zoeken naar hoe het platform zich in de toekomst kan ontwikkelen en hoe we de samenwerking verder vorm gaan geven.

Deelprogramma 8.3: Wonen en zorg

Ouderen en mensen met een beperking willen zo lang mogelijk zelfstandig blijven wonen, het liefst in hun eigen woning. Nu de verzorgingstehuizen sluiten moeten oudere mensen met een beperking ook langer zelfstandig wonen. Dat betekent dat de bestaande woning verbeterd moet worden of dat ze naar een andere geschikte

woning moeten verhuizen. Steeds meer ouderen willen naar andere vormen van wonen. Verder willen mantelzorgers ondersteuning in het wonen. Nu de gemeente zelf verantwoordelijk is voor de juiste vorm van wonen en zorg, willen we ouderen zich daarvan bewust maken. Daarom informeren we ouderen over de mogelijkheden zodat ze daadwerkelijk hun woningen aanpassen voor de zorg die echt nodig is.

We willen dat:

- Ouderen zo lang mogelijk zelfstandig wonen;
- Ouderen nog steeds in een sociale huurwoning terecht kunnen;
- Mensen met een beperking tevreden blijven over de voorzieningen in de eigen wijk.

Beleidsvelden

- Ouderen
- Bijzondere woonvormen
- Mantelzorg en meer generatiewoningen

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal bezoekers 'Huis van Morgen'	-	1.000	-
Aantal pageviews website Lang Zult U Wonen	-	1.000	1.150
% mensen met een fysieke beperking die tevreden is met de voorzieningen in de eigen wijk.	-	>70%	78%
% dat aangeeft dat de woning geschikt is voor het type huishouden (65+ 'ers)	-	>90%	92%

8.3.1 Ouderen

Ouderen en mensen die zorg nodig hebben, moeten hun zorgvraag steeds meer zelf en binnen hun directe omgeving oplossen. Door grote veranderingen op het gebied van wonen en zorg, sluiten veel verzorgingstehuizen hun deuren. Ondertussen willen steeds meer mensen het liefst oud worden in hun eigen woning en woonomgeving. Als gemeente gaan we mee in deze ontwikkeling. We willen dat mensen met een (aanstaande) zorgvraag zo lang mogelijk op eigen kracht zelfstandig kunnen blijven wonen: veilig en comfortabel in hun eigen vertrouwde woonomgeving. We blijven met onze partners werken aan goede voorzieningen binnen de muren van zorginstellingen voor mensen die daar recht op hebben.

We willen dat:

- Voldoende geschikte woningen voor ouderen beschikbaar zijn; op de goede plek;
- Ouderen zich bewust zijn van hun woonsituatie als er zorg nodig is en hun mobiliteit afneem;
- Ouderen zich voldoende kunnen informeren op het gebied van wonen, welzijn en zorg;
- Ouderen die intensieve zorg nodig hebben vlot een plek kunnen vinden in woonvoorzieningen van zorginstellingen.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal (media)campagnes gericht op informeren ouderen over hulpmogelijkheden langer thuis wonen	-	2	2

Slaagkans 65+'ers via Woningnet	-	>40%	20%
---------------------------------	---	------	-----

Wat wilden we bereiken in 2016?

Ouderen zich bewust laten worden van hun woonsituatie en tijdig zelf maatregelen nemen om te zorgen dat ze zo lang mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen. Creëren van een 'Living lab' in het Huis van Morgen om mogelijkheden voor ouderen inzichtelijk te maken.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We zijn een campagne gestart onder het motto 'Lang Zult U Wonen'. Naast inschakeling van de media zijn er twee Wijkmarkten georganiseerd voor de doelgroep en hebben adviseurs van Lang Zult U Wonen huisbezoeken afgelegd. We hebben veelvuldig overleg gehad met Economic Board Groningen over het opzetten van het Huis van Morgen in het innovatiecentrum voor aardgasbestendig en innovatief bouwen 'BuildInG' (Zernike). Ondanks het plan is realisatie in 2016 niet haalbaar gebleken.

We zijn een onderzoek gestart (met onder andere de bewoners), naar de mogelijkheden om de wijken Selwerd en Paddepoel 'senioren-proof' te maken.

Conclusie

De aandacht die de campagne Lang Zult U Wonen van de doelgroep krijgt laat zien dat we de juiste weg zijn ingeslagen. Ouderen beginnen zich bewuster te worden van de eigen woonsituatie en raken doordrongen van het feit dat ze daar zelf voornamelijk de regie op hebben. Vanwege het hoge eisenpakket van veel ouderen zijn er in 2016 minder geslaagde verhuisbewegingen geweest dan beoogd.

8.3.2 Bijzondere woonvormen

Het faciliteren van bijzondere woonvormen kan op vele manieren: adviseren, grond ter beschikking stellen, laten meeliften op communicatie, enthousiasmeren, draagvlak creëren, risico's van plantontwikkeling verkleinen. Ook kunnen we locaties in de gemeente en initiatieven van investeerders matchen.

We willen bijzondere woonvormen faciliteren.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald	Beoogd	Behaald
	2015	2016	2016
Aantal in voorbereiding zijnde projecten voor bijzondere woonvormen	5	>3	4

Wat wilden we bereiken in 2016?

Vrije sector huurwoningen die geschikt zijn voor speciale doelgroepen beter in kaart brengen c.q. een appartementenproject of patio-achtig woningproject in de vrije sector huur faciliteren. Twee initiatieven in een project opnemen en andere initiatieven matchen met een locatie.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben partijen gestimuleerd en ondersteuning gegeven om bijzondere woonvormen tot stand te laten komen.

Conclusie

In 2016 is de Leyhoeve gestart met de bouw van 210 appartementen voor ouderen (verzorgd wonen op afroep voor de hogere inkomens) in het Europapark; Patrimonium is gestart met de sloop van de huidige locatie ten behoeve van de bouw van 60 zorgappartementen aan de Beukenlaan; De Opstap (kleinschalig respijthuis voor

mensen die uit het ziekenhuis komen of als logeerhuis om langdurige mantelzorg te ontlasten) en het Ebbingehofje (collectief particulier initiatief in het Ebbingekwartier) is in voorbereiding.

8.3.3 Mantelzorg en meer generatiewoningen

Door grote veranderingen op het gebied van wonen en zorg, sluiten veel verzorgingstehuizen hun deuren. Ouderen en mensen die zorg nodig hebben, moeten hun zorgvraag steeds meer zelf en binnen hun directe omgeving oplossen. Zeker waar mensen op hun directe (sociale) omgeving zijn aangewezen, wordt de rol van de mantelzorg belangrijker.

We willen eraan bijdragen dat mantelzorgers met speciale woonwensen deze gerealiseerd krijgen.

Wat wilden we bereiken in 2016?

Beter zicht krijgen op actuele en toekomstige behoefte aan mantelzorgwoningen en hier met onze partners nadere invulling aan geven.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben naar de mogelijkheden gekeken om mantelzorgers voorrang te geven bij toewijzing van een sociale huurwoning.

Conclusie

In de Beleidsgroep Woonruimte Verdeling (gemeente en corporaties) is de lijn opgesteld dat dit vraagstuk maatwerk is en specifieke oplossingen vraagt. Concrete maatregelen c.q. een voorrangspositie is om die reden niet te geven. Daarbij komt dat in de praktijk de vraag naar mantelzorg en meer generatiewoningen weinig voorkomt.

Deelprogramma 8.4: Kwaliteit woningvoorraad

We willen dat het gemiddelde energielabel van corporatiewoningen over 5 jaar gemiddeld B of beter is. In 2020 heeft de bestaande particuliere woningvoorraad gemiddeld een energielabel C (vastgestelde energielabels).

Beleidsvelden

- Energie-neutraal
- Woonschepen en -wagens

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Gemiddeld energielabel van de corporatieve woningvoorraad	Gemiddeld label C	Gemiddeld label C	Gemiddeld label B
Gemiddeld energielabel van de particuliere woningvoorraad voor voorlopige energielabels	0	1000	0

8.4.1 Energieneutraal

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
----------------	-----------------	----------------	-----------------

Het gemiddelde energielabel van corporatiewoningen	A 10% B 18% C 32% D 26% E 11% F 3% G 1%	Gemiddeld label C	Gemiddeld label B
Aantal woningen dat jaarlijks energiebesparende of duurzame energiemaatregelen neemt via loket Groningen Woont Slim	A 9% B 18% C 24% D 2% E 14% F 11% G 22%	Verbetering van label	Verbetering van label

Wat wilden we bereiken in 2016?

- In 2016 zijn er met de corporaties prestatieafspraken gemaakt over het behalen van energiebesparende maatregelen
- Jaarlijks nemen 1.000 particuliere woningeigenaren energiebesparende maatregelen of investeren in duurzame energie via het loket Groningen woont SLIM. Ook de andere gemeenten in de provincie Groningen hebben dit loket. De gemeente Groningen heeft de regie over dit proces.
- Grootschalig of bedrijfsmatig aanwenden van geothermie in het project WarmteStad voor uiteindelijk 100.000 huishoudens. Dit gaan we via het warmtenet in Paddepoel, Selwerd, Vinkhuizen en Zernike doen. In 2016 neemt de raad een besluit over de uitvoering.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We bereiden ons voor op energieneutrale nieuwbouw in 2017. Belangrijk speerpunt is de inzet van energiebesparing voor de betaalbaarheid van het wonen. Om dit doel te bereiken wordt gewerkt aan het beperken van de energievraag in de gebouwde omgeving en het introduceren van nieuwe technieken om de CO2 reductie te bevorderen.

Verduurzaming sociale huurwoningen.

In 2015 zijn 377 sociale huurwoningen verbeterd en verduurzaamd waarvan 211 woningen naar label C of beter. Dit aantal is flink lager dan in de Nieuw Lokaal Akkoordperiode 2011- 2014 toen gemiddeld per jaar 1.500 woningen zijn verbeterd naar dit niveau. Ruim 60% van de woningen heeft nu een label C of beter (door wijzigingen in de labelwaardering en de berekeningssystematiek is dit percentage ondanks mutaties gelijk aan de uitkomst in 2014). Het gemiddeld gasverbruik per woning is met -0,75% licht gedaald. Door lagere energietarieven zijn de woonlasten gedaald. In de prestatieafspraken voor de komende jaren met de woningcorporaties gaan we uit van ruim 1.400 mutaties (labelwijzigingen) per jaar, dit is inclusief nieuwbouw, sloop en NulopdeMeter renovaties.

Het is onze ambitie in 2020 gemiddeld op label B of lager uit te komen. We monitoren dit via de energie-index (EI) die om dit te bereiken tot een waarde van minimaal 1,4 gedaald moet zijn. Vanaf 2011 tot eind 2015 is deze index gedaald van 1,69 naar 1,61 (ook hier zien we dat door systeemwijzigingen de index ondanks verduurzaming van woningen is verslechterd van 1,59 tot 1,61). Om de grenswaarde van 1,4 te realiseren moet het tempo, en zo mogelijk, de kwaliteit verhoogd worden. Doordat in het aanstaande programma het aandeel nieuwbouw hoger ligt zal de kwaliteit toenemen. Hier staat tegenover dat door minder sloop meer woningen langer een slecht label houden.

Het is nog niet duidelijk in hoeverre duurzame warmte (WarmteStad) doorwerkt in de energie-index en in de labels. Er kunnen in potentie 3.500 woningen van corporaties op geothermie worden aangesloten.

Verduurzamen particuliere woningen

Voor de particuliere woningen hebben we het Energieloket Groningen woont SLIM (GWS). Halverwege 2016 is de stap gemaakt naar levering van concreet aanbod. Hiermee dicht Groningen woont SLIM een belangrijk lek in het eerder ontwikkelde Energieloket: het afhaken van klanten en leads bij de overgang naar het bedrijfsleven. GWS stimuleert en ontzorgt bewoners van Groningen om niet alleen te denken dat verduurzamen kan en moet, maar dat ook te doen, door direct aanbod klaar te hebben. Groningen woont SLIM houdt grip op het totale proces bij de klant, optimaliseert daarmee de samenwerking met bedrijven en organiseert meer tevreden klanten. Tegelijkertijd ontwikkelt GWS samen met het bedrijfsleven, nieuwe producten, technieken en marketingmethodes om de versnelling van de verduurzaming op te voeren. In het Energieloket GWS wordt nauw samengewerkt met de Gasunie.

In de tweede helft van 2016 is veel tijd gestoken in het opzetten van product-markt-combinaties en de samenwerking met het bedrijfsleven. Sinds de lancering van het vernieuwde loket in september 2016 heeft dit geresulteerd in 750 (unieke) klantcontacten, waarbij 42 offertes zijn uitgebracht en 4 concrete opdrachten zijn verleend. Uiteindelijk zullen in 2017 meer dan 1.000 woningeigenaren energiebesparende maatregelen via het loket gaan treffen.

Samenwerking met de regio vindt plaats in het kader van het Energieloket Groningen. Om een versnelling te bereiken heeft de stad gekozen voor een doorontwikkeling van het loket door levering van aanbod. Deze aanpak kan de komende jaren ook worden uitgerold naar de andere gemeenten in de provincie Groningen.

Aardgasloos

Om energieneutraal te worden in 2035 is de verduurzaming van de warmtevraag essentieel. Dit vraagt om een uitfasering van aardgas in onze warmtevoorziening in de komende 20 jaar. In december 2016 is het actieplan 'Groningen aardgasloos in 2035' vastgesteld. De speerpunten van het plan zijn:

- Geothermie, slimme warmtenetten en warmte koude opslag (WKO);
- Hernieuwbare gassen;
- Uitfasering cv-ketels.

Het verduurzamen van de warmtevraag begint met energiebesparing. Dat geldt voor elke wijk en voor de gehele stad. Hierbij is verbinding met het energiebesparingspoor noodzakelijk. De woningvoorraad in onze stad is zeer divers. Een wijkgerichte aanpak is noodzakelijk voor het slagen van de warmtetransitie. Zo zal groen gas voor de binnenstad een logische optie kunnen zijn, waar in andere wijken een warmtenet uitgerold gaat worden en voor specifieke nieuwbouw 'all electric' mogelijk de beste optie is. Maatwerk op buurt en wijkniveau is dus gevraagd.

Conclusie

- De verduurzaming van de sociale woningbouw is in 2016 achtergebleven. De komende jaren gaan we hier extra op in zetten;
- Het Energieloket Groningen woont SLIM is doorontwikkeld naar een loket met een levering van een besparingsaanbod;
- In 2016 is het actieplan 'Groningen aardgasloos in 2035' vastgesteld.

8.4.2 Woonschepen- en wagens

We geven ligplaatsen af via een wachtlijst. Bij verkoop van de woonboot mag de verkoper de vergunning overdragen. De gemeente bezit, beheert en verhuurt woonwagens, woonwagenstandplaatsen en woonwagenterreinen op 11 locaties in de stad.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald	Beoogd	Realisatie
----------------	---------	--------	------------

	2015	2016	2016
Faciliteren initiatieven voor nieuwe vormen wonen op het water	-	1	1
Ontwikkeling ruimtelijk kader	-	1	1
Zoeken naar nieuwe gebieden voor wonen op het water	-	1	1

Wat wilden we bereiken in 2016?

Woonschepen

Wonen op het water is een bijzondere woonvorm in Groningen. Binnen het huidige systeem worden ligplaatsen uitgegeven via een wachtlijst maar zijn de vergunningen ook overdraagbaar. Door de waarde die de vergunningen vertegenwoordigen worden vergunningen nauwelijks uitgegeven via de wachtlijst maar overgedragen bij verkoop van een woonboot. Daarnaast merken we dat meerdere functies wedijveren om een plek op het water, vooral in de Diepenring. Daarom willen we het systeem van uitgifte aanpassen en meer ruimte geven aan een meer divers gebruik van water en nieuwe vormen van wonen op het water ontwikkelen waardoor op andere plekken, zoals de Diepenring, ruimte kan worden gemaakt. Daarbij respecteren we de verworvenheden van de huidige vergunninghouders.

Woonwagens

Er is voor 2016 geen sprake van een actief programma op het gebied van woonwagenvoorzieningen.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Woonschepen

We hebben onze ambities ten aanzien van wonen op het water beschreven in het ambitiesdocument 'koersen op water'. Hierin zijn voorstellen gedaan voor nieuwe liggebieden en een nieuwe uitgiftesystematiek. Het aantal waterkavels in Meerstad wordt uitgebreid. We hebben een 'team wonen op het water' geformeerd om uitvoering te geven aan de ambities.

In 2016 is hard gewerkt aan het revitaliseren van de woonschepenhaven. Het project bevindt zich in de afrondende fase.

Woonwagens

Het woonwagenbeleid en beheer loopt goed. De exploitatie van de gemeentelijke woonwagenvoorzieningen voldoet aan het gemeentelijke tarievenbeleid; in 2016 is het is het laatste deel van de bezuinigingen gerealiseerd. In 2016 is zelfs (afgerond) 23 duizend euro minder uitgegeven dan begroot. In 2016 is sterk ingezet op handhaving bij bouwen zonder omgevingsvergunning. Daarnaast is er meer inzet gepleegd op de huurbetalingen ter voorkoming van achterstanden. Dit heeft tot een goede 'nalevingsbereidheid' geleid.

Conclusie

We hebben een aantal stappen gezet, in 2016 is aangekondigd dat we begin 2017 de gemeenteraad vragen een visie met een uitvoeringsagenda vast te stellen.

Deelprogramma 8.5: Betaalbaarheid en beschikbaarheid

We willen:

- Een hogere slaagkans van jongeren (< 27 jaar) voor een sociale huurwoning;
- Een hogere slaagkans voor alle woningzoekenden voor een sociale huurwoning;
- Een toename van het totaal aantal huurwoningen met een huurprijs beneden de liberaliseringsgrens van ongeveer 710 euro per maand in 2015 (dit zijn sociale huurwoningen; huurwoningen boven de liberalisatiegrens zijn vrije sector huurwoningen).

Beleidsvelden

- Betaalbaarheid en beschikbaarheid

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
% Slaagkans jongeren via Woningnet (< 27 jaar)	17%	35%	18%
% Slaagkans via Woningnet	26%	35%	26%
Aantal zelfstandige verhuringen via Woningnet. Onzelfstandig gaat niet via Woningnet (bij Nijestee via voordracht en bij Lefier ook buiten Woningnet).	3.107	3.600	2.827

8.5.1 Betaalbaarheid

Samen met de corporaties zetten we ons in voor voldoende betaalbare woningen voor mensen met lagere inkomens. We maken met de corporaties afspraken over nieuwbouw, verkoop en sloop.

We willen:

- Een zo helder mogelijke verdeling van huurwoningen, met zo min mogelijk regels;
- Dat het aantal mensen dat een sociale huurwoning krijgt toegewezen gaat stijgen. Ons streven is dat er jaarlijks in ieder geval 10% van de totale voorraad van 35.843 woningen vrijkomt.

Wat wilden we bereiken in 2016?

De afgelopen jaren zijn er diverse rijksmaatregelen genomen die van invloed zijn op de wijze waarop we in Groningen de sociale woningvoorraad verdelen. Ons systeem richt zich op een zo transparant mogelijke manier van verdelen met zo min mogelijk regels. Maar de rijksregels maken dat het steeds minder eenduidig kan. Een aantal jaar geleden heeft het rijk maximale inkomensnormen gesteld en daarna de passendheidstoets ingevoerd. Deze toenemende voorwaarden aan de sociale huurwoningen maken dat we ons aan het beraden zijn over de wijze waarop de sociale woningvoorraad wordt verdeeld in de stad. Samen met de woningcorporaties zijn we deze discussie gestart in 2016 en zullen dat in 2017 ook met de raad bespreken. Mogelijk leidt dit tot wijzigingen in de Huisvestingsverordening, de wettelijke basis voor de woonruimteverdeling.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

In 2016 zijn er ruim 2.800 zelfstandige woningen via Woningnet verhuurd. Dit is minder dan 10% van de totale voorraad van de sociale huurwoningen. In 2016 hebben we ten opzichte van andere jaren een grote groep vergunninghouders moeten huisvesten, ruim 500 personen. Het merendeel van hen is aangewezen op de sociale huurvoorraad.

Conclusie

In 2016 is de druk op de sociale huurwoningen niet verminderd ten opzichte van de voorgaande jaren. We zien dat het aantal sociale huurwoningen niet is toegenomen en dat het aantal vrijkomende huurwoningen ook lager is dan we hadden geprognoseerd. Daardoor is de slaagkans ook lager dan onze doelstelling. Ondanks dat de verbanden niet altijd één op één te leggen zijn, zien we wel een aantal ontwikkelingen dat hier invloed op heeft. Als we kijken naar de vraagkant zien we dat de druk op de sociale huurwoningen hoog blijft. Het aantal ingeschreven huishoudens blijft hoog en in 2016 was de groep vergunninghouders aanzienlijk hoger dan de voorgaande jaren. Kijken we naar de aanbodzijde dan is de nieuwbouw in de sociale huursector achtergebleven bij de prognose. We verwachten, mede met het oog op de toegenomen investeringsruimte bij de corporaties en

de daarmee samenhangende prestatieafspraken, dat er de komende jaren meer ruimte komt in de sociale huursector.

Deelprogramma 8.6: Cultuurhistorie en archeologie

Ons doel is het beschermen, in standhouden en zorgvuldig beheren van het cultuurhistorisch erfgoed. Zowel boven als onder het maaiveld. We willen cultuurhistorie zo goed mogelijk opnemen in stedenbouwkundige en bestemmingsplannen om de cultuurhistorische waarden te behouden. Zo willen we de identiteit en herkenbaarheid van plekken, locaties en gebieden in de gemeente vergroten.

Beleidsvelden

- Monumenten
- Archeologie

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Behaald	Beoogd	Behaald
	2015	2016	2016
Aantal gebouwen Rijksmonumenten	637	637	637
Aantal archeologische Rijksmonumenten	32	32	32
Aantal gemeentelijke monumenten	774	774	774
Aantal gemeentelijke archeologische monumenten	22	22	22
Aantal beschermde stadsgezichten	8	8	8

8.6.1 Monumenten

We gaan zorgvuldig om met wat eerdere generaties Groningers ons nalieten. Via ons monumenten- en archeologiebeleid beschermen en behouden we ons cultuurhistorisch erfgoed; vanuit het besef dat de cultuurhistorie bijdraagt aan de kwaliteit van de leefomgeving van vandaag en morgen. Dat doen we door/met:

- Het stellen van randvoorwaarden bij verlening van omgevingsvergunningen;
- Subsidies voor instandhouding;
- Verzorgen van documentatie; zoals. Cultuurhistorische WaardenKaart (CWK) op internet;
- Publieksactiviteiten en communicatie; Open Monumentendag, Jaarboek Hervonden Stad;
- Samenwerken met andere cultuurhistorische instellingen, zoals het. Scheepvaartmuseum.

We willen:

- Ons cultuurhistorisch erfgoed zoveel goed mogelijk (laten) beschermen en beheren;
- Bekendheid geven aan monumenten en cultuurhistorie;
- Zo min mogelijke schade door de aardbevingen en de nieuwe regelgeving.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal adviezen met betrekking tot wijzigingsverzoeken bij rijks- en gemeentelijke monumenten	231	230	229
Aantal vergunningaanvragen (verleend/geweigerd) bij wijziging van rijks- en	195	200	239

gemeentelijke monumenten			
Aantal bouwhistorische verkenningen en aantal bouwhistorische begeleidingen ten behoeve van vergunningverlening	43	50	32

Wat wilden we bereiken in 2016?

- Bescherming, instandhouding en zorgvuldig beheer van het cultuurhistorische erfgoed zowel boven als onder het maaiveld;
- Een zo goed mogelijke integratie van cultuurhistorie in stedenbouwkundige en bestemmingsplannen, om de cultuurhistorische waarden te behouden en de daaruit voortvloeiende identiteit en de herkenbaarheid van plekken, locaties en gebieden in de gemeente te vergroten;
- Goede digitale ontsluiting van bij de gemeente beschikbare informatie over cultuurhistorie ten behoeve van burgers en bedrijfsleven.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Naast de reguliere wettelijke taken, zoals advisering op vergunningaanvragen, inbreng cultuurhistorie in bestemmingsplannen, actualiseren erfgoedverordening enzovoort, realiseren we ieder jaar een bestedingsprogramma monumenten;
- Als bijzondere output kan gemeld worden: de vaststelling van 'Richtlijnen voor het Onroerend Erfgoed Groningen' (ROEG), de aanstelling van een monumenteninspecteur en de extra inspanning die geleverd is om cultuurhistorie structureel onderdeel uit te laten maken van de ruimtelijke opgave;
- Ook is gewerkt aan participatie met betrekking tot de totstandkoming van de nieuwe erfgoednota. Hiervoor is door middel van klankbordgroepen, en een enquête onder de leden van het Stadspanel, veel informatie uit de samenleving opgehaald;
- Tot slot is erfgoed veel en positief in het nieuws geweest, onder meer met de vondst van het 17e-eeuwse beschilderde plafond in de Herestraat.

Conclusie

Dankzij de in het coalitieakkoord extra uitgetrokken middelen voor erfgoed kunnen we onze wettelijke taken beter vervullen en vorm en inhoud geven aan onze gemeentelijke ambities. De voorgenomen en voorbereide accentverschuivingen binnen het erfgoedwerk leggen wij in een nieuwe erfgoednota in 2017 ter besluitvorming aan u voor.

8.6.2 Archeologie

We willen:

- Beschermen en in standhouden van het archeologische bodemarchief;
- Documentatie van het bodemarchief waar dat door werkzaamheden verloren gaat;
- Bekendheid geven van de resultaten van archeologisch onderzoek.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Realisatie 2016
Percentage bestemmingsplannen Malta-proof	85%	90%	90%
Archeologische onderzoeken	23	20-25	25
Adviezen bij vergunningen/ruimtelijke onderbouwing	40	40	40

Wat wilden we bereiken in 2016?

- Bescherming en instandhouding van het archeologische bodemarchief;
- Archeologische aspecten zo goed mogelijk verweven en laten landen in (gemeentelijke) projecten;
- Het (laten) documenteren van het bodemarchief waar dat door werkzaamheden verloren gaat;
- Publicatie in woord en beeld van de resultaten van archeologisch onderzoek.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Een tiental bestemmingsplannen werd voorzien van een archeologische paragraaf met betrekking tot de te verwachten en te beschermen waarden. Rond de veertig omgevingsvergunningen werden beoordeeld op hun impact op archeologische waarden en zo nodig van voorwaarden (archeologisch onderzoek) voorzien. De nieuwe Erfgoedwet (juli 2016) waar veel archeologische aspecten aan de orde komen maakte een nieuwe erfgoedverordening noodzakelijk, welke in december werd vastgesteld.

De gemeente Groningen heeft met TAUW/RAAP de overeenkomst 'duurzaam bodembeheer' afgesloten. Volgens de overeenkomst zullen de onderzoeken, betreffende milieu en archeologie, gecombineerd worden uitgevraagd. Dit komt de kostenefficiëntie ten goede en levert meer kwaliteit van de onderzoeken op.

In Hervonden Stad werden de resultaten van de archeologische onderzoeken in woord en beeld in het jaarverslag belicht. Daarbij werd dit jaar de verbinding gezocht met voedsel en voedselbeleid door een aantal thematische artikelen over dit onderwerp.

De archeologische kaart is uitgebreid met een extra laag 'archeologische onderzoeken' die via internet te raadplegen zijn, zodat voor burgers en initiatiefnemers meer lokale informatie beschikbaar is.

In juli 2016 werd in het Scheepvaartmuseum de tentoonstelling 'de Pelgrim en de Dame' geopend, waar de resultaten van 20 jaar Hervonden Stad werden geëxposeerd.

Conclusie

In 2016 is de verbinding gezocht met zowel andere afdelingen binnen de gemeenten (Stadsingenieurs, Projecten), als met andere vakgroepen om de archeologie meer integraal mee te nemen. Daarbij werd nadrukkelijk archeologie niet als aparte discipline gepresenteerd maar als onderdeel van het totale erfgoed benaderd. Met de uitbouw van de Cultuurhistorische Waardenkaart sorteren we bovendien voor op het vullen van het omgevingsplan dat onder de nieuwe Omgevingswet van kracht gaat worden.

Deelprogramma 8.7: Overig wonen

Binnen het programma Wonen worden vele reguliere taken en activiteiten uitgevoerd, die niet rechtstreeks aan een van de nieuwe beleidsvelden of deelprogramma's kunnen worden toebedeeld, maar wel een plek in de begroting moeten krijgen. Daarnaast moeten de met de wijkgerichte aanpak samenhangende middelen en het duurzaamheidsprogramma, inhoudelijk toegelicht in de eerste twee paragrafen van deze begroting, financieel aan het programma worden toegerekend. Deze activiteiten zijn financieel in dit programma Overig Wonen ondergebracht.

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2016	Verschil
08.1 Gezinnen	2.636	3.682	5.318	-1.636
08.2 Jongerenhuisvesting	484	847	1.011	-164
08.3 Wonen en zorg	31	31	486	-455
08.4 Kwaliteit woningvoorraad	3.106	5.931	3.806	2.124
08.5 Betaalbaarheid en beschikbaar	530	200	409	-209
08.6 Cultuurhistorie en archeologie	1.223	1.419	1.651	-232
08.7 Overig wonen	10.219	12.287	9.214	3.073
Totaal Lasten	18.229	24.396	21.895	2.501
08.1 Gezinnen	-460	-460	-1.249	789
08.2 Jongerenhuisvesting	-96	-96	-64	-32
08.3 Wonen en zorg	-31	-31	-160	129
08.4 Kwaliteit woningvoorraad	-262	-2.410	-635	-1.775
08.5 Betaalbaarheid en beschikbaar	-2	-2	-2	
08.6 Cultuurhistorie en archeologie	0	-57	-125	68
08.7 Overig wonen	-7.778	-7.099	-10.265	3.167
Totaal Baten	-8.629	-10.155	-12.501	2.346
Totaal Saldo voor bestemming	9.600	14.242	9.394	4.848
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	455	1.796	1.796	0
Totaal onttrekkingen	-752	-6.465	-6.465	0
Totaal saldo na bestemming	9.303	9.572	4.725	4.847

Financiële toelichtingen

Deelprogramma 8.1	Lasten	Baten	Saldo
Gezinnen			
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-1.636	789	-847
Resultaat grondexploitatie CiBoGa (N 1 miljoen euro)			
Betreft het resultaat op de grondexploitatie CiBoGa in 2016. Na overleg met de accountant is overeengekomen dat 1 miljoen resultaat op grondexploitatie CiBoGa wordt genomen. Voorgesteld wordt om het nadelig resultaat aan de reserve grondzaken te onttrekken.			
Stedelijk Investeringsfonds (SIV) Wijkvernieuwing (V 226 duizend euro)			
In 2016 is voor het uitvoeren van werkzaamheden ten behoeve van SIV-projecten wijkvernieuwing 226 duizend euro minder uitgegeven. Het gaat om diverse wijken in de Stad zoals Lewenborg en Paddepoel Zuid-Oost.			
Rente reserve SIV (N 22 duizend euro)			

Aan rente-inkomsten op de reserve SIV is 310 duizend euro in 2016 begroot. De werkelijke rente-inkomsten in 2016 zijn 288 duizend euro.

Extra Beleid Wonen (N 25 duizend euro)

Uit extra beleid zijn intensiveringsmiddelen voor wonen beschikbaar gesteld. Het gaat in deelprogramma gezinnen om Cofinanciering, stimuleren CPO, stimuleren woningmarkt en het A-kwartier. Ten opzichte van de begroting is 25 duizend euro meer uitgegeven.

Overige (N 26 duizend euro)

Overige kleine afwijkingen tellen op tot een nadeel van 26 duizend euro.

Deelprogramma 8.3 Wonen en zorg	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-455	129	-325

Stimuleringsfonds Volkshuisvesting (N 325 duizend euro)

Het nadelig resultaat van per saldo 325 duizend euro op het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting is ontstaan door meer rente-inkomsten (V 141 duizend euro) en door met name meer verstrekte leningen ten opzichte van begroot (N 466 duizend euro).

Deelprogramma 8.4 Kwaliteit woningvoorraad	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	2.124	-1.775	349

Extra Beleid Duurzaamheid (V 6 duizend euro)

Voor het thema duurzaamheid is in 2016 door de raad vanuit extra beleid gelden beschikbaar gesteld. In 2016 is vanuit de beschikbare gelden per saldo 2,361 miljoen euro uitgegeven. Genoemde resulteert in een voordeel van 6 duizend euro.

Kapitaallasten investering geothermie en warmtenet Noordwest (V 175 duizend euro)

Door de raad is besloten tot kapitaalverstrekking aan WarmteStad BV van 7 miljoen euro ten behoeve van het verwerven van aandelen in Warmtenet Noordwest BV door WarmteStad BV en de daaruit voortvloeiende structurele kapitaallasten ter grootte van 150 duizend euro te dekken uit extra beleid 2016 en voor 25 duizend euro uit het programma Groningen Geeft Energie. In 2016 waren deze kapitaallasten nog niet nodig omdat de overeenkomst in zake de kapitaalverstrekking niet in 2016 is afgerond.

WarmteStad BV (-)

Door de raad is besloten tot kapitaalverstrekking aan WarmteStad BV van 2 miljoen euro ten behoeve van het verwerven van agio aandelen in Warmtenet Noordwest BV door WarmteStad BV en deze te dekken uit de risicodragende lening van de provincie Groningen. Deze transacties vinden echter pas in 2017 plaats omdat de overeenkomst in zake de kapitaalverstrekking niet in 2016 is afgerond.

Wonen op het water (V 119 duizend euro)

De beschikbare middelen zijn in 2016 niet volledig uitgegeven. Dit leidt tot een voordeel van 119 duizend euro. Voor het wonen op het water wordt gewerkt aan een nieuwe visie op het (gebruik) van het water in de stad. Voor Wonen op het water hebben wij de raad op 30 november 2016 het 'ambitiedocument Watervisie' voorgelegd. Dit document bevat een voorstel voor een eerste stap in het ontwikkelen van een ruimtelijk-economisch perspectief op het gebruik van water.

Overige (V 49 duizend euro)

Overige kleine afwijkingen tellen op tot een voordeel van 49 duizend euro.

Deelprogramma 8.7 Overig wonen	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	3.073	3.167	6.240

Implementatie omgevingswet (V 61 duizend euro)

In 2016 heeft de raad voor de implementatie van de omgevingswet 300 duizend euro beschikbaar gesteld. Het gaat om een meerjarig project. Hiervan is in 2016 239 duizend euro uitgegeven. We stellen de raad voor om het restant beschikbaar te houden voor dit project.

Geluid reducerende maatregelen (V 189 duizend euro)

Het subsidieproject geluid reducerende maatregelen is in 2014 van start gegaan. Dit in navolging van het handavingsproject 0 dB/geluid reducerende maatregelen bij kamerverhuurpanden. Op basis van het aantal aanvragen en verstrekte subsidies is 189 duizend euro niet besteed in 2016.

Projecten stadsdelen (N 187 duizend euro)

Betreft resterende resultaten op projecten stadsdelen in relatie tot het project Groene Long fase 3 en capaciteitsinzet ten behoeve van diverse projecten stadsdelen.

Erfpacht (V 245 duizend euro)

Binnen de exploitatie van de erfpachtterreinen is een voordeel van 202 duizend euro in de lasten (rente en capaciteitsinzet) en een voordeel van 43 duizend euro in de baten (pachten en verkoop), per saldo een voordeel van 245 duizend euro.

Erfpacht Waagstraat (-)

De baten en lasten (325 duizend euro) van erfpacht Waagstraat worden bij deelprogramma 8.7 verantwoord. Echter de begroting is abusievelijk bij deelprogramma 2.4 opgenomen. Zowel bij deelprogramma 2.4 als bij deelprogramma 8.7 leidt dit tot afwijkingen aan de lasten- en batenkant. Per saldo gaat het om een kleine afwijking ten opzichte van de begroting.

Activering bovenwijkse voorzieningen (N 1,256 miljoen euro)

In 2016 zijn er meer investeringen in bovenwijkse voorzieningen geactiveerd, zoals de Berlage- en de Sontbrug dan we aan kapitaallasten in de begroting 2016 hadden opgenomen. Dit leidt tot een nadeel van 1,256 miljoen euro. Het gaat om een bijzonder resultaat. We stellen de raad voor om het nadelig resultaat aan de reserve bovenwijkse infrastructuur grondexploitaties te onttrekken.

Resultaat grondexploitatie Driehoek Peizerweg (N 349 duizend euro)

Betreft het resultaat op de grondexploitatie Driehoek Peizerweg in 2016. Na overleg met de accountant is overeengekomen dat 349 duizend euro resultaat op grondexploitatie Driehoek Peizerweg wordt genomen. Voorgesteld wordt om het nadelig resultaat aan de reserve grondzaken te onttrekken.

Rente reserve Stimuleringsfonds Volkshuisvesting (V 5 duizend euro)

Aan rente-inkomsten op de reserve Stimuleringsfonds Volkshuisvesting is 142 duizend euro in 2016 begroot. De werkelijke rente-inkomsten in 2016 zijn 147 duizend euro. Het voordeel op de rente wordt niet meer aan genoemde reserve toegevoegd omdat de raad heeft besloten om deze reserve op te heffen.

Grondzaken (V 125 duizend euro)

Betreft een resultaat op plankostencomplexen van 125 duizend euro voordeel in relatie tot de reserve Grondzaken.

Leges bouwactiviteiten (V 385 duizend euro)

In 2016 is een meeropbrengst op de bouwleges gerealiseerd. Deze meeropbrengst is gerealiseerd uit

projecten bouwaanvragen tot een legesbedrag van 200 duizend euro. De legesinkomsten uit projecten bouwaanvragen boven de 200 duizend euro bleven achter ten opzichte van de begroting. Verder is er 1 duizend euro meer aan overige opbrengsten gerealiseerd. De afwijking ten opzichte van de raming leges 2016 is als volgt:

Leges projecten tot 200 duizend euro	V	1,112 miljoen euro
Leges projecten 200 duizend euro en meer	N	605 duizend euro
Totaal	V	507 duizend euro

Door meer ureninzet en hogere uitgaven op overige goederen en diensten en een voordeel op ICT zijn de lasten per saldo 123 duizend euro hoger dan begroot.

Energielasten Gresco (V 341 duizend euro)

Door het uitvoeren van energiebesparende maatregelen zijn een aantal besparingen gerealiseerd in 2016. Dit heeft geresulteerd in een voordeel van 175 duizend euro op de lasten. Tevens is een voordeel behaald als gevolg van voordelige verrekening oude jaren (V 166 duizend euro baten).

Stedelijk Investeringsfonds (SIV) Voorziening de Held III (V 5,146 miljoen euro)

Voor de ontwikkeling van de Held III is medio 2009 een voorziening getroffen ter hoogte van het verwachte nadeel op de exploitatie respectievelijk aanleg van de openbare ruimte in het plan. Deze voorziening is in mindering gebracht op de boekwaarde van de gronden de Held III. De gronden voor de ontwikkeling van de Held III maken onderdeel uit van de strategische grondvoorraad. Met ingang van 1 januari 2016 is de regelgeving gewijzigd voor de waardering van de strategisch Grondvoorraad. Doordat de gronden een negatieve boekwaarde hebben moet in ieder geval een deel van de voorziening gesplitst worden. Doordat nog ongewis is of de ontwikkeling van de Held III doorgaat, stellen we voor om deze voorziening in zijn geheel onder te brengen in het Stedelijk Investeringsfonds. De middelen worden gelabeld voor dit doel zolang er geen duidelijkheid is over de gronden de Held III of uiterlijk 31 december 2019 als de waardering van de gronden (marktwaardetoets) De Held III bepaald moet worden.

Stedelijk Investeringsfonds (SIV) Stadsdelen (V 169 duizend euro)

Op het uitvoeringsprogramma SIV stadsdelen is 169 duizend euro minder uitgegeven dan begroot. Het gaat om een bijzonder resultaat. Genoemde bedrag moet nog aan de reserve SIV worden toegevoegd.

Bijdrage in MVA naar bekleemde reserve (V 1,274 miljoen euro)

In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt. Binnen dit deelprogramma gaat het om de projecten Maatregelen A-kwartier en Bessemoer.

Overige (V 91 duizend euro)

Overige kleine afwijkingen tellen op tot een voordeel van 91 duizend euro.

PROGRAMMA 9 Kwaliteit van de leefomgeving

In het programma Kwaliteit van de leefomgeving werken we aan een buurt, wijk en stad waar het prettig is om te zijn. Een stad die schoon, heel, mooi en groen is. Bij onderhoud en beheer is samenwerken met bewoners in Groningen een goede gewoonte. We zoeken naar nieuwe vormen van zelfbeheer en we staan open voor nieuwe initiatieven. Bewonersdeelname draagt ook bij aan de sociale samenhang in de buurt. Duurzaamheid is in alle onderdelen van dit programma bepalend.

We willen dat Groningen:

- Een schone, hele, groene en duurzame stad is;
- Een stad is waar we afval efficiënt inzamelen, verantwoord verwerken en maximaal hergebruiken.

Relevante beleidsnota's

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Groninger water en rioleringsplan 2014-2018](#)

[Bomenstructuurvisie 'Sterke Stammen' \(2014\)](#)

[BORG-rapportage 2014 informatie](#)

[Structuurvisie Een graf in Stad](#)

[Stad verdiept \(2012\)](#)

[Meerjarenplan vervangingsinvesteringen en aanvullend lang cyclisch onderhoud 2012 – 2017 \(geactualiseerd dec. 2014\)](#)

[Groenparticipatie 2010](#)

[Nota Bodembeheer 2014](#)

[Groenstructuurvisie groene pepers 2009](#)

[Dierenwelzijn in Groningen "Van Kop tot Staart" \(2008\)](#)

[Bodemnota Groningen 2005](#)

[Afvalbeheerplan 2016-2020](#)

Belangrijke resultaten 2016

In 2016 zijn we er in geslaagd onze doelstellingen voor de kwaliteit van de leefomgeving te realiseren. We hebben de vastgestelde BORG ambities gehaald. We zagen opnieuw een groei van het aantal bewoners dat actief betrokken is bij (het onderhoud van) de eigen woonomgeving. We zien naast participatie in groen en schoon ook toenemende betrokkenheid bij andere onderdelen van de woonomgeving, zoals aanpassingen aan verharding, parkeerplaatsen en verlichting. Onze inzet in duurzaam afvalbeleid heeft geleid tot een verdere toename van herbruikbare materialen en een vermindering van de hoeveelheid restafval per inwoner.

Deelprogramma 9.1: Kwaliteit van de leefomgeving

Dit deelprogramma bundelt alle activiteiten waarmee we zorgen voor het onderhoud van de openbare ruimte en de infrastructuur. We werken aan een schone, hele, groene en daardoor aantrekkelijke stad. We willen dat de Stadgers tevreden zijn over hun leefomgeving en een stadsnatuur van hoge kwaliteit. Zorgen voor een aantrekkelijke leefomgeving zien we als een gedeelde verantwoordelijkheid van burgers, bedrijven en gemeente. Aan die gedeelde verantwoordelijkheid proberen we op een praktische manier invulling te geven.

Beleidsvelden

- Schone en hele leefomgeving
- Riolerings en water
- Ecologie
- Dierenwelzijn

- Bodem
- Begraven
- Bewonersparticipatie

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Tevredenheid bewoners over onderhoud	-	>6,5	6,7
Aantal storingen bruggen langer dan 1 dag	-	0	0
% verharding met kwaliteit voldoende	93%	93%	93%
Aantal bewoners actief in onderhoud	14.200	14.200	14.545

9.1.1 Schone en hele leefomgeving

Dit beleidsveld gaat over het beheer en onderhoud van verhardingen, verkeersvoorzieningen, groen, speelvoorzieningen, bruggen, tunnels en viaducten. We werken hierbij met vastgestelde kwaliteitsdoelen volgens onze BORG-systematiek (Beheer Openbare Ruimte Groningen). In de jaarlijkse borgschouw beoordelen we samen met burgers of we onze doelen halen.

We streven ernaar:

- Dat 90 % van de stad voldoet aan de kwaliteitsdoelen BORG;
- Ieder jaar minimaal 90 % van de benodigde vervangingen en groot onderhoud uit te voeren.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Deel (%) van de stad dat voldoet aan de beoogde BORG-kwaliteit	95%	90%	94%
Deel (%) van het programma groot onderhoud en vervanging dat is uitgevoerd	66%	90%	81%

Wat wilden we bereiken in 2016?

We streefden er in 2016 opnieuw naar de vastgestelde BORG kwaliteitsdoelen te realiseren. Daarnaast wilden we een goed en veilig gebruik van voorzieningen in de openbare ruimte blijvend mogelijk maken.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

In 2016 hebben we:

- Onderhoud en beheer van de openbare ruimte uitgevoerd volgens de doelen BORG;
- Versleten voorzieningen in de openbare ruimte vervangen;
- Onderzoek gedaan naar mogelijkheden om de gele stenen in de binnenstad stroever te maken;
- Groot onderhoud uitgevoerd aan de dierenverblijven van de kinderboerderij Stadspark;
- Groot onderhoud aan het Hereweg spoorviaduct uitgevoerd.

Conclusie

Met de behaalde BORG score van 94 % hebben we in 2016 de beoogde onderhoudskwaliteit ruimschoots gerealiseerd. Met de uitvoering van het programma groot onderhoud en vervangingen hebben we bovendien een goed en veilig gebruik van alle voorzieningen in de openbare ruimte kunnen bieden. Toch hebben we nog niet alle in 2016 beoogde projecten kunnen realiseren. Oorzaken hiervan waren langere voorbereiding- en vergunningprocedures en vertraging door meeliftende partners (bijv. nutsbedrijven). Een proef waarbij de

bestaande gele stenen in de binnenstad worden omgedraaid, moet zicht bieden op een haalbare aanpak in 2017 van de locaties die te glad worden.

9.1.2 Riolering en water

We zorgen voor een goed functionerend water- en rioleringsstelsel. Met dat stelsel hebben we respect voor mens, dier en milieu zoals vastgesteld in het [Groninger water en rioleringsplan 2014-2018](#). Met de waterschappen werken we aan verdere samenhang van het waterbeleid (Waterakkoord).

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal meters riool dat is vernieuwd	9400	4900	6500
Toename oppervlakte (ha) verharding waar regen- en afvalwater wordt gescheiden	0,6	8,9 (*)	0,65 (*)

(*) voor verklaring zie conclusie

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden in 2016 verder werken aan de uitvoering van het Groninger water en rioleringsplan (GWRP) 2014 - 2018 en zo de kwaliteit van het riool op peil houden en de scheiding tussen schoon en vuil water verbeteren.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

In 2016 hebben:

- Op diverse plaatsen riool hersteld door middel van relinen en op beperkte schaal door vervanging;
- De scheiding tussen regenwater- en afvalwaterafvoer op een aantal plaatsen doorgevoerd;
- De natuurlijke inrichting van vijveroevers uitgebreid;
- Vijvers gebaggerd.

Conclusie

Diverse rioolvervangingsprojecten vergen door vergunning- en inspraakprocedures en het meeliften van andere werkzaamheden een lange voorbereidingstijd. Hierdoor schuift de uitvoering van veel van deze projecten door naar de jaren 2017 en 2018. We hebben daarom eenvoudiger en sneller te realiseren reliningsprojecten (bestaande buis voorzien van nieuwe binnenwand) naar voren gehaald. Hierdoor hebben we per saldo in 2016 meer riool kunnen vernieuwen dan beoogd (met relinen). Omdat afkoppelen alleen mogelijk is bij vervanging van het riool, schuift het voor 2016 beoogde scheiden van regen- en afvalwater grotendeels door naar 2017 en 2018.

9.1.3 Ecologie

We versterken de ecologische kwaliteiten in de stad, volgens onze groenstructuurvisie Groene Pepers. Ons doel is een optimaal functionerende soortenrijke stadsnatuur die de bewoners positief waarderen.

We willen:

- Een optimaal functionerende soortenrijke stadsnatuur;
- Een stadsnatuur die bewoners positief waarderen;
- Behoud van een kwalitatief hoogwaardig groenareaal borgen;
- Goede ecologische inrichting en ecologisch beheer.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Deel van het ecologisch areaal (%) dat voldoet aan BORG	93%	90%	89%
Oppervlakte (ha) ecologisch areaal	858	859	863

Wat wilden we bereiken in 2016?

Voor 2016 hadden we de volgende algemene doelen voor dit beleidsveld geformuleerd:

- Verbeteren van de borging van het behoud van hoogwaardig groen;
- Verbeteren van de ecologische kwaliteit van bermen.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

In 2016 hebben we:

- Het ecologisch beheer van een deel van de Stedelijke ecologische structuur (SES) voortgezet.
- De resultaten van 10 jaar ecologisch beheer en stedelijk doelsoortenbeleid gepresenteerd in een goed bezochte tentoonstelling;
- Twee knelpunten in de SES (Eemsgolaan en Sontbrug) opgelost;
- Samen met bewoners, bedrijven en organisaties gewerkt aan projecten als de stadsimker, nestkasten voor gierzwaluwen en het opstarten bloemenlint;
- Voorbereidend werk verricht om te komen tot een betere borging van het behoud van hoogwaardig groen.

Conclusie

We beschikken over een Stedelijke Ecologische Structuur met daarbinnen een areaal hoogwaardig groen met een groot aantal planten- en diersoorten. In 2016 is de bruto oppervlakte van deze structuur toegenomen, maar voor behoud van de ecologische kwaliteit in de komende jaren is een goede borging bij ruimtelijke ontwikkelingen van belang. Met de behaalde BORG score hebben we het streefdoel nagenoeg gerealiseerd.

9.1.4 Dierenwelzijn

We voorkomen en bestrijden dierenleed en bevorderen diervriendelijk handelen en dierenwelzijn. We streven er naar dat alle gevonden en aan de gemeente aangeboden zwerfdieren worden opgevangen.

We willen:

- Dierenleed voorkomen en bestrijden;
- Dierenwelzijn bevorderen.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
% van de aangeboden dieren dat wordt opgevangen	100	100	100

Wat wilden we bereiken in 2016?

Al onze wettelijke taken (opvangplicht voor gevonden zwerfdieren en zorgplicht voor hulpbehoevende dieren) laten we efficiënt en doelmatig uitvoeren via het Basisarrangement Dieren noodhulp.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

In 2016 hebben we:

- De uitvoering van onze wettelijke taken op dit gebied geborgd door een overeenkomst te sluiten met de Dierenbescherming voor een Basisarrangement Dieren noodhulp;
- De kattenactie (sterilisatie) voortgezet.

Conclusie

Met de uitvoering van de genoemde activiteiten hebben we in 2016 de doelen binnen dit beleidsveld gerealiseerd.

9.1.5 Bodem

Binnen het beleidsveld bodem werken we aan het duurzaam ontwikkelen, benutten en beheren van de bodem. Dat doen we binnen de Wet bodembescherming en het Besluit bodemkwaliteit en de hiervan afgeleide Groningse beleidsafspraken.

We willen:

- Een schone en veilige bodem die past bij het soort gebruik;
- Voorkomen dat activiteiten in de ondergrond tot maatschappelijk onacceptabele effecten leiden;
- De ondergrond optimaal benutten voor mogelijkheden duurzame energie.

Wat wilden we bereiken in 2016?

Een schone en veilige bodem die past bij de gebruiksfunctie. Activiteiten in de ondergrond mogen niet tot maatschappelijk onacceptabele effecten leiden. Er mogen geen risico's zijn voor de gezondheid van onze inwoners, het bodemleven en voor verspreiding van verontreinigingen in het grondwater.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

In 2016 hebben we:

- Diverse vergunningaanvragen en meldingen afgehandeld en gezorgd voor de naleving van (na)zorg verplichtingen op het gebied van de bodemsanering;
- In het kader van het programma bodem en ondergrond 2015-2020 onze wettelijke taken uitgevoerd en het belang van een gezonde bodem voor voedselverbouw uitgedragen;
- Binnen het thema 'visie op de ondergrond' de informatievoorziening verder geoptimaliseerd, een stadsbrede scan uitgevoerd naar loodverontreiniging en gewerkt aan de totstandkoming van een overzichtskaart voor ongesprongen explosieven;
- Het gebruik van duurzame energie in de bodem op verschillende fronten gepromoot en waar nodig gezorgd voor ordening in de ondergrond;
- Het project Grondig afgerond (bodeminformatie van gemeentelijke eigendommen in beeld brengen).

Conclusie

De activiteiten leveren een continue bijdrage aan duurzaam bodembeheer. We hebben plaatselijk de kwaliteit van de leefomgeving kunnen verbeteren en/of de risico's beheerst. Binnen het uitvoeringsprogramma bodem en ondergrond 2015-2020 is gewerkt aan het beter inzichtelijk maken van onze informatie en zijn meerdere projecten uitgevoerd die bijdragen aan een gezonde bodem.

9.1.6 Begraven

Gemeenten hebben een wettelijke taak om begrafenissen te faciliteren. Onze begraafplaatsen zijn door hun parkachtige inrichting ook cultuurhistorische rustpunten in de drukte van het stedelijk leven. Dit koesteren we. Ons beleid hebben we beschreven in de [Structuurvisie Een graf in Stad](#). We werken aan kwaliteit, capaciteit, keuzevrijheid en betaalbaarheid.

We willen:

- Kwalitatief goede en betaalbare begraafplaatsen met voldoende capaciteit en keuzevrijheid.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Deel (%) van de begraafplaatsen dat voldoet aan de beoogde beeldkwaliteit	90%	90%	90%

Wat wilden we bereiken in 2016?

We werken de gemaakte keuzes in het onderhoud nader uit. Dat doen we in de aansturing en het volgen van het beheer op de verschillende begraafplaatsen. Daarbij gaan we uit van zowel de BORG doelen als de doelen uit de structuurvisie over kwaliteit. Ook waarborgen we de begraafcapaciteit voor de toekomst door het ruimen van graven.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben in 2016:

- 270 begrafenissen en 53 as-bus plaatsingen gefaciliteerd. Er zijn dit jaar 53 begrafenissen/crematies op kosten van de gemeente uitgevoerd;
- Naast het reguliere onderhoud het kwaliteitsbeeld versterkt door het omvormen en herstellen van paden en door het vervangen van sierheesters en grafbeplanting;
- Ter voorbereiding op het ruimen van graven op Selwerderhof een start gemaakt met de verwijdering van monumenten.

Conclusie

Met de in 2016 uitgevoerde activiteiten en maatregelen hebben we onze doelen in dit beleidsveld gerealiseerd.

9.1.7 Bewoners participatie

Voor een schone en hele stad zijn de bewoners zelf mede verantwoordelijk. We ondersteunen bewonersinitiatieven. Een grotere betrokkenheid van buurtbewoners leidt tot minder vervuiling en schade en tot meer tevredenheid. Vanuit ons voedselbeleid faciliteren we initiatieven van bewoners op het gebied van moestuin-tuinieren en stadslandbouw.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Gefaciliteerde participatieprojecten	395	340	379

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden in 2016 net zoveel door ons gefaciliteerde participatieprojecten als in 2014 (340). Daarnaast wilden we de bewonersparticipatie verbreden door bewoners de mogelijkheid te bieden om onderhoud van groen, speelvoorzieningen en verharding in hun buurt af te wegen ten opzichte van andere prioriteiten.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

In 2016 hebben we:

- 350 projecten ondersteund waarbij bewoners participeren in de schoonmaak van de openbare ruimte;
- 29 bewonersinitiatieven gefaciliteerd die gericht waren op aanpak van de woonomgeving (samen moestuin-tuinieren, groenbeheer en sport- en speelvoorzieningen in de openbare ruimte);
- In het kader van de *Eetbare stad* vijf initiatieven van bewoners gefaciliteerd en activiteiten ontplooid om fruitteelt en verbouw van peulvruchten in de stad te stimuleren;
- De jaarlijkse borgschouw uitgevoerd met de hulp van 129 bewoners;
- In samenwerking met graffitikunstenaars en Enexis een pilot uitgewerkt voor graffitikunst op een aantal voorzieningen in de openbare ruimte;

- Via de gebiedsteams bewoners betrokken bij de afweging van onderhoud ten opzichte van andere prioriteiten in de wijk.

Conclusie

Met het aantal in 2016 gefaciliteerde participatieprojecten hebben we onze doelstelling gerealiseerd. Bij een kwart van het afweegbare onderhoud aan groen, speelvoorzieningen en verharding zijn bewoners betrokken geweest bij een nadere invulling. Bij het overige deel is in overleg met bewoners gekozen voor uitvoering van het oorspronkelijk geplande onderhoud.

Deelprogramma 9.2: Afvalinzameling en -verwerking

In dit deelprogramma gaat het over alle activiteiten die samenhangen met het inzamelen en verwerken van afval. We streven hierbij naar vermindering van de hoeveelheid afval per inwoner en zoveel mogelijk hergebruik.

Beleidsvelden

- Afval inzamelen en verwerken

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Behaald	Beoogd	Behaald
	2015	2016	2016
% afval dat wordt hergebruikt	57%	58%	58%

9.2.1 Afval inzamelen en verwerken

De gemeente Groningen zamelt afval zelf in. De verwerking besteden we uit aan derden. We hebben een infrastructuur voor efficiënte en gescheiden inzameling. Daarnaast werken we met communicatie en participatie aan het verminderen van de hoeveelheid afval en het verder verbeteren van de gescheiden inzameling.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Tevredenheid bewoners over mogelijkheid om gescheiden aan te leveren.	-	>7,3	6,4*
Hoeveelheid niet herbruikbaar restafval per inwoner (kg).	150	155	147

*het cijfer in 2016 is - anders dan voorheen - samengesteld uit de tevredenheidsscores over de verschillende deelstromen.

Wat wilden we bereiken in 2016?

- Vermindering van de vrijkomende hoeveelheid restafval per inwoner;
- Verbetering van de gescheiden inzameling door uitbreiding voorzieningen;
- Verbetering van de mate van hergebruik of nuttige toepassing van materialen;
- Met ons afvalbeleid willen we bijdragen aan de realisatie van onze doelstellingen op het gebied van de biobased economie. Wij willen dat onze afvalstromen zo hoogwaardig mogelijk worden hergebruikt en ons GFT wordt gebruikt om biogas op te wekken en compost te maken.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

In 2016 hebben we:

- De voorzieningen voor gescheiden inzameling uitgebreid met papiermini's bij circa 2.250 woningen en nieuwe ondergrondse containers op 10 locaties;
- Een start gemaakt met een uitgebreide communicatiecampagne onder de naam "Haal alles uit je afval";
- Opnieuw een groot aantal initiatieven van bewoners en/of wijkorganisaties ondersteund op het gebied van afval, waaronder:
  - 73 acties op basisscholen rond het thema afval
  - 15 tijdelijke Milieustraten op locaties in de wijken
  - 50 geregistreerde en actieve zwerfafval-/snoeprouteteams
  - 145 Zwerfafvalacties
  - 175 Lentekriebelacties

In totaal zijn zo'n 14.000 bewoners betrokken geweest bij de ondersteunde acties op het gebied van afval.

Conclusie

Onder invloed van een aantrekkende economie is de hoeveelheid huishoudelijk afval in 2016 licht gestegen ten opzichte van het voorgaande jaar (+1,3%). Desondanks is de mate van hergebruik/nuttige toepassing van het huishoudelijk afval in 2016 gestegen tot 58%. Dit komt hoofdzakelijk door onze succesvolle nascheiding van kunststof verpakkingen en drankenkartons. We hebben afval duurzaam en effectief ingezameld, waarna de ruim twintig deelstromen door verschillende verwerkers worden gerecycled of in energie worden omgezet zoals groen gas en elektriciteit. Verdergaande digitalisering heeft in 2016 er toe geleid dat er minder oud papier is vrijgekomen resp. gescheiden is ingezameld (-9%). De mate van bronscheiding is gelijk gebleven in 2016 (40%).

Het merendeel van de doelstellingen ten aanzien van afvalinzameling hebben we hiermee in 2016 gerealiseerd. De iets achterblijvende tevredenheid over scheidingsmogelijkheden verwachten we met een verdere uitbreiding van voorzieningen in 2017 te compenseren. Alle kosten die met dit beleidsveld gemoeid waren, konden worden gedekt uit de opbrengsten afvalstoffenheffing.

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2016	Vershil
09.1 Kwaliteit leefomgeving	53.362	55.628	55.026	602
09.2 Afvalinzameling en -verwerking	29.166	29.166	30.342	-1.177
Totaal Lasten	82.527	84.793	85.368	-574
09.1 Kwaliteit leefomgeving	-22.026	-21.800	-21.666	-134
09.2 Afvalinzameling en -verwerking	-34.753	-34.753	-36.265	1.512
Totaal Baten	-56.779	-56.553	-57.930	1.377
Totaal Saldo voor bestemming	25.749	28.241	27.437	803
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	470	470	470	0
Totaal onttrekkingen	-161	-1.061	-1.061	0
Totaal saldo na bestemming	26.057	27.649	26.847	802

Financiële toelichtingen

Deelprogramma 9.1 Kwaliteit van de leefomgeving	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	602	-134	468

Programmabudgetten (V 417 duizend euro)

In de begroting was het onderhoudsprogramma opgenomen, waarvan 417 duizend euro niet in het jaar 2016 kon worden uitgevoerd en de middelen overblijven en nu als bijzonder resultaat benoemd worden. Bij bedrijventerrein de Hoogte is de reconstructie van de wegen infrastructuur wegens vertraging bij de nutsbedrijven niet geheel uitgevoerd. Bij het plan tot herplant van bomen in de Reddingiusweg is door stagnatie in het bewonersoverleg het definitief plan van aanpak na de zomer vastgesteld en worden de benodigde vergunningen van kracht begin 2017. In de Enexis trafo-stations zitten nog openbare verlichtingsaansluitingen. Een aantal van deze trafo-stations is nog gemaakt met asbest. Onderhoud moet in deze situatie uitgevoerd worden met bijzondere veiligheid maatregelen. De openbare verlichtingsonderdelen worden zo spoedig mogelijk verwijderd uit deze trafo-stations en er worden aparte openbare verlichtingskasten geplaatst. Bij Enexis ontstond vertraging zodat dit in 2016 niet kon worden uitgevoerd.

Bijdrage in MVA naar bekleemde reserve (V 256 duizend euro)

In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt. Binnen dit deelprogramma gaat het om het project Speelvoorzieningen.

Reguliere budgetten (N 205 duizend euro)

Nadelen op de reguliere budgetten zijn onder meer terug te voeren naar onvoorziene onderzoekskosten van bodem-vervuilde locaties, hogere kosten van gladheidsbestrijding en nog niet geheel uitgevoerde bezuinigingen.

Deelprogramma 9.2	Lasten	Baten	Saldo
Afvalinzameling en verwerking			
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-1.177	1.512	335

Bedrijfsafval (V 320 duizend euro)

Ten opzichte van de begroting is er sprake van hogere baten van 288 duizend euro wegens een hoger afvalaanbod dan begroot, waardoor meer tonnages in rekening konden worden gebracht. Tegelijkertijd konden we 32 duizend euro lagere kosten registreren, met als gevolg een positief resultaat van 320 duizend euro.

Huishoudelijk Afval (V 15 duizend euro)

Er zijn minder kwijtscheldingen verleend dan in de voorgaande jaren. Dit heeft een positief effect op de baten van 519 duizend euro. Waarschijnlijk leidt een gunstiger economisch klimaat tot een geringere noodzaak tot kwijtschelding van het betalen van de afvalstoffenheffing.

Bij het huishoudelijk afval waren er hogere baten wegens de meeropbrengst van kunststof uit de na-scheiding van kunststof uit het restafval. Dit had een positief effect op de baten van 647 duizend euro, maar ook een negatief effect op de lasten met 432 duizend euro. Voor papier en glas werden hogere vergoedingen gerealiseerd, hetgeen tot uitdrukking komt in lagere verwerkingslasten van 365 duizend euro.

Bij begroting 2016 was, conform het raadsbesluit uit 2012, bij de vaststelling van de tarieven rekening gehouden met een onttrekking aan de voorziening afvalstoffenheffing. Deze voorziening wordt hiermee weer naar het gewenste peil teruggebracht door het geld terug te geven aan de burgers. De onttrekking was bij de begroting

begroot op 790 duizend euro. Wegens de gerealiseerde hogere baten hoeft bij deze rekening geen onttrekking uit de voorziening plaats te vinden, maar kan een bedrag van 440 duizend euro worden toegevoegd aan de voorziening. Hier speelt ook een rol dat het ARCG wegens verlaagd risico z'n reserve kon delen met de deelnemende gemeenten: de gemeente Groningen kreeg hiervan 292 duizend euro. Het saldo van de overige baten telt op tot 58 duizend euro en overige lasten tot 88 duizend euro.

PROGRAMMA 10 Veiligheid

Groningen is een stad waarin mensen zich veilig voelen. Dat danken we aan inspanningen van verschillende partijen op het terrein van preventie, handhaving en zorg. In ons collegeprogramma leggen we de nadruk de komende jaren op de aanpak van woninginbraken, geweldsdelicten, georganiseerde criminaliteit en overlast en Jeugd en Veiligheid. Veiligheid is zeer verweven met andere beleidsterreinen. Naast Jeugd zijn dat onder andere Maatschappelijke Opvang, WMO, Beheer en Onderhoud en Gebiedsgericht werken. Dit betekent dat de aanpak van veiligheidsthema's bij uitstek een zaak is van samenwerken, afstemmen en informatie uitwisselen. De gemeente verzorgt meestal de coördinatie en regie van deze samenwerking en afstemming.

Ook in 2016 hebben we gewerkt aan de vijf ambities die u in de Kadernota Veiligheid 2015-2018 heeft vastgesteld en die als basis zijn gebruikt voor de opzet van de begroting en de rekening. Deze ambities zijn:

We willen een stad zijn waarin:

- Alle Stadgers zich veilig voelen in hun woon- en leefomgeving;
- Zo min mogelijk geweld is; thuis en op straat;
- Kinderen en jeugdigen veilig en verantwoord opgroeien;
- We (zware) criminaliteit effectief bestrijden;
- Mensen geen onacceptabele fysieke risico's lopen.

Relevante beleidsnota's

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Kadernota Veiligheidsbeleid 2015-2018](#)

[Horecanota 2011-2015](#)

[Nota nazorg ex-gedetineerden \(2010\)](#)

[Regionaal Beleidsplan Veiligheid Noord-Nederland 2015-2018](#)

[Regionaal Beleidsplan Veiligheidsregio Groningen 2011-2014](#)

[Beleidsplan "Strategische Koers Brandweer & Crisisbeheersing Veiligheidsregio Groningen 2014-2016](#)

[Regionaal Crisisplan \(2014\)](#)

[Brandbeveiligingsverordening \(2012\)](#)

[Regionaal Risicoprofiel regio Groningen 2010-2013](#)

[Beleidsregels prostitutie en andere seksinrichtingen \(2016\)](#)

Belangrijke resultaten 2016

In vergelijking met voorgaande jaren ligt het aantal woninginbraken nog steeds op een laag niveau. Belangrijke succesfactor hierin is de goede samenwerking met de politie en de woningcorporaties. Het aantal geregistreerde geweldsincidenten in de binnenstad op basis van aangiften, vertoont sinds 2014 een dalende lijn. Uit een in 2016 door bureau Intraval gehouden onderzoek blijkt dat 17% van de bezoekers van het uitgaansgebied Poelestraat/Peperstraat aangeeft zich wel eens onveilig te voelen; in 2006 was dat nog 28%.

2016 is het jaar geweest waarin we onze aanpak van radicalisering verder hebben vormgegeven. We hebben in samenwerking met het Openbaar Ministerie (OM), politie, WIJ-teams en woningcorporaties circa 600 professionals getraind in het herkennen van signalen die wijzen op radicalisering.

In onze aanpak van ondermijnende criminaliteit hebben we intensief samengewerkt met de Belastingdienst, de politie en het OM. Deze samenwerking heeft geleid tot de intrekking en weigering van gemeentelijke vergunningen en aanvragen om vergunningen bij de gemeente.

Deelprogramma 10.1: Veilige woon- en leefomgeving

We willen veiligheid in wijken en buurten op peil houden en waar nodig vergroten. Het gaat daarbij om het voorkomen van overlast, verloedering en criminaliteit. Het gaat zowel om de openbare ruimte als de huiselijke kring. Er zijn raakvlakken met gebiedsgericht werken en beheer en onderhoud van de openbare ruimte. Juist omdat het voor iedere Stadjer belangrijk is zich buiten én binnen veilig te voelen, werken we aan een veilige woon- en leefomgeving vanuit verschillende beleidsterreinen.

Beleidsvelden

- Woninginbraken
- Geweld (uitgaansgeweld, huiselijk geweld, veilige publieke taak)
- Toezicht en handhaving in de openbare ruimte/ evenementen
- Overlast
- Veilig ondernemen
- Radicalisering/ Jihadisme

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	2016 Behaald
% Onveiligheidsgevoel	21%	< 20%	17%
Aantal meldingen overlast politie	6.150	< 6.000	6.887
Overlastcijfer	3,3	< 3,3	3,2
Aantal geweldsincidenten centrum	581	650	540
Aantal meldingen huiselijk geweld	817	900	1.016
Aantal geweldsdelicten	1.750	< 1.700	1.562
Aantal winkeldiefstallen	1.025	< 1.000	1.004

10.1.1 Woninginbraken

Woninginbraken hebben een grote impact op het veiligheidsgevoel van betrokkenen. De bestrijding ervan is een van de prioriteiten in ons integraal veiligheidsbeleid. Zoveel mogelijk betrekken we de burgers zelf erbij. Waar wenselijk organiseren we voorlichtingscampagnes, workshops, acties (gericht op Studentenhuisen), buurtschouwen, en we geven individuele preventieadviezen.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal uren Stadtoezicht preventievoorlichting woninginbraken	1200	1.200	1300
Aantal woninginbraken	860	900	879

Wat wilden we bereiken in 2016?

De afgelopen jaren is, met een sterk geïntensiverde inzet, het aantal woninginbraken gedaald van 1324 in 2013 naar 860 in 2015. Het streven voor 2016 was om via de verbeterde aanpak te proberen het aantal woninginbraken op het lage niveau van 2015 te houden. De geïntensiverde samenwerking tussen gemeente,

politie, Veiligheidshuis en woningcorporaties is gecontinueerd, evenals het experimenteren met extra maatregelen en/of initiatieven, die mogelijk geschikt zijn om structureel te integreren in de aanpak.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- De politie heeft structureel het Woninginbraken-team ingezet;
- De preventiemedewerkers woninginbraken hebben ter plekke gratis preventie-adviezen gegeven aan slachtoffers (en omwonenden van slachtoffers) over de beveiliging van hun huis;
- Het organiseren van voorlichtingen over inbraakpreventie, waarbij eventueel gebruik wordt gemaakt van een preventietruck;
- We hebben gratis of tegen gereduceerd tarief preventiemateriaal aangeboden aan burgers;
- We hebben 'besmettingsbrieven' (waarschuwingsbrieven) verspreid in hotspot-wijken;
- Het bijhouden van een Digitaal Opkopers-register is in de APV verplicht gesteld, we doen controles op het gebruik van het Digitaal Opkopers-register. In samenwerking met de politie is hiertoe een werkwijze ontwikkeld en is gestart met de eerste controles;
- Er is een start gemaakt met een Persoonsgerichte Aanpak van veel-plegende woninginbrekers;
- We hebben in hotspot-gebieden op straat voorlichting gegeven in hotspot-gebieden;
- We hebben stadsbreed voorlichtingscampagnes georganiseerd;
- We hebben de competitie "Het leukste studentenhuus van Groningen" georganiseerd, waarbij onder studenten nadrukkelijk aandacht wordt gevraagd voor inbraakpreventie;
- We hebben, in samenwerking met een woningcorporatie, een pilot met 'anti-flippersloten' gecontinueerd;
- Waar daar behoefte aan bestond hebben we burgers ondersteund bij het opzetten en in stand houden van een Buurtpreventieteam.

Conclusie

De geïntensiverde integrale inzet lijkt op langere termijn zijn vruchten af te werpen, nu na de aanzienlijke daling in voorgaande jaren het aantal woninginbraken in 2016 laag is gebleven.

10.1.2 Geweld (uitgaansgeweld, huiselijk geweld, veilige publieke taak)

Onder het overkoepelende thema 'geweld' vallen verschillende delicten zoals geweld op straat, huiselijk geweld en geweld tegen medewerkers met een publieke taak. Gewelddelicten hebben een hoge impact op slachtoffers en hun omgeving. Daarom hebben we aandacht voor deze verschillende vormen van geweld. We streven daarbij naar zo min mogelijk geweld, thuis en op straat.

Groningen heeft veel uitgaansgelegenheden. Tijdens de stapavonden op donderdag, vrijdag en zaterdag zijn er vele tienduizenden bezoekers in de uitgaansgebieden. Het uitgaansgebied heeft een sterke regio-functie. Het grootste en drukst bezochte gebied is de Poelestraat/Peperstraat/Grote Markt.

Onder huiselijk geweld verstaan we (ex)partnergeweld, kindermishandeling en ouderenmishandeling. Ongeveer 1 op de 3 zaken met een dodelijk slachtoffer is het gevolg van huiselijk geweld. Groningen is als centrumgemeente samen met de andere Groninger gemeenten verantwoordelijk voor het ontwikkelen en invoeren van beleid om huiselijk geweld te bestrijden. Voor onze ambities als Centrumgemeente verwijzen we u naar het Programma Zorg en Welzijn.

Eén van de manieren om huiselijk geweld te beëindigen is de Wet tijdelijk huisverbod. Daarbij grijpt de burgemeester in een dreigende situatie in zonder dat er (al) een strafbaar feit is gepleegd. Bij een huisverbod komt er direct afgestemde hulpverlening door alle betrokken instanties op gang, ook voor kinderen die daarvan getuige zijn geweest

Er is een landelijk programma Veilige Publieke Taak (VPT). Dat moet eraan bijdragen dat werknemers met een publieke taak hun werk veilig en respectvol kunnen doen. We willen een structurele aanpak, via onder andere

het ondersteunen van werkgevers, registratie, aangifte en nazorg. We hebben speciale aandacht voor een goede afhandeling van aangiften.

Wij willen:

- De objectieve en subjectieve veiligheid in het uitgaansgebied verbeteren;
- Geweld in afhankelijkheidsrelaties duurzaam beëindigen;
- Een veilige thuissituatie bevorderen;
- Slachtoffers van huiselijk geweld, direct veiligheid bieden.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Uitgaansgeweld/veilig uitgaan			
Geweldsincidenten centrum (o.b.v. aangiften)	581	650	540
Huiselijk geweld			
1e hulptrajecten SHG		170	n.v.t.
Huisverboden	61	40	47
Meldingen huiselijk geweld	817	900	1.016
Veilige Publieke Taak (VPT)			
Aantal aangiften	110	75	177

Sinds de start van Veilig Thuis worden de '1e hulptrajecten SHG' als reguliere taak uitgevoerd in de lokale teams en niet meer als zodanig benoemd en geregistreerd. Het aantal meldingen huiselijk geweld van 2015 betrof alleen de politiemeldingen. Met de invoering van een nieuw registratiesysteem bij Veilig Thuis worden sinds 2016 ook de meldingen van anderen geregistreerd. Het aantal politiemeldingen in 2016 bedroeg 829. In de rekening 2015 vermeldden we 134 opgelegde huisverboden. Dat aantal had echter betrekking op de hele regio. Om de cijfers te kunnen vergelijken hebben we hierboven voor 2015 het aantal Groningse huisverboden opgenomen: 61.

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden een afname van het aantal geweldsincidenten en een verbetering van het veiligheidsgevoel.

We handhaven het alcoholverbod voor jongeren onder de 18 jaar (prioriteit) en zetten in op de bestrijding van overlast wegens (overmatig) alcohol- en druggebruik.

We willen inzetten op een gezamenlijke aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. Daarom wordt ingezet op het faciliteren en waarborgen van informatiedeling.

We willen de aanpak van Veilige Publieke Taak Noord-Nederland uitbreiden naar het onderwijs, de zorg en woningcorporaties.

Eind 2015/begin 2016 is door Bureau Intraval onderzoek gedaan naar het veiligheidsgevoel van bezoekers van de uitgaansgebieden Poelestraat/Peperstraat en Ellebogenbuurt. Uit dit onderzoek blijkt dat 17% van de bezoekers van het uitgaansgebied Poelestraat/Peperstraat aangeeft zich wel eens onveilig te voelen; in 2006 was dat 28%. Van de bezoekers van de Ellebogenbuurt geeft 3% aan zich wel eens onveilig te voelen.

De gemeentelijk toezichthouders horeca hebben toezicht uitgeoefend op naleving van de Drink- en Horecawet conform het handhavingprotocol. De prioriteit lag daarbij op het verbod van verkoop van alcoholhoudende drank aan 18-minners. Er zijn in 2016 32 bestuurlijke boetes uitgedeeld voor overtreding van het verkoopverbod.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Bureau Intraval heeft onderzoek gedaan naar het veiligheidsgevoel van bezoekers van de uitgaansgebieden Poelestraat/Peperstraat en Ellebogenbuurt;
- De gemeentelijk toezichthouders horeca hebben toezicht uitgeoefend op naleving van de Drank- en Horecawet en 29 bestuurlijke boetes uitgedeeld voor overtreding van het verkoopverbod;
- Het cameratoezicht in het uitgaansgebied is voortgezet, evenals het Panel Deurbeleid. Er zijn in 2016 16 klachten binnengekomen bij het Panel; 9 zijn niet ontvankelijk verklaard, 5 geen eindoordeel en 1 klacht nog in behandeling;
- Gedurende de uitgaansavonden is het OOT-team van de politie actief geweest;
- Tussen gemeente en politie heeft wekelijks het zgn. incidentenoverleg plaatsgevonden;
- Er zijn verblijfs- en gebiedsverboden opgelegd aan recidiverende overlastveroorzakers en geweldplegers;
- Politie en gemeentelijk toezichthouders hebben regelmatig gezamenlijk toezicht uitgeoefend in het uitgaansgebied;
- Voor alle grootschalige evenementen is een multidisciplinaire risicoanalyse uitgevoerd;
- Het zogenaamde Veilige Publieke Taak-traject is toegepast bij geweld tegen hulpverleners (medewerkers politie, ambulancevervoer en brandweer). We werken aan de uitbreiding van deze aanpak naar andere sectoren.

Naar aanleiding van landelijke afspraken (samenwerkingsprotocol VT-OM-Politie) wordt politie-informatie die Veilig Thuis nodig heeft voor een goede triage sinds kort rechtstreeks door de politie bij Veilig Thuis aangeleverd, zonder tussenkomst van het Veiligheidshuis. We hebben het afgelopen jaar ingezet op de samenwerking tussen Veilig Thuis en het Veiligheidshuis bij complexe/structurele huiselijk geweld-zaken, in het project Intensief Casemanagement. Dit project is gestart in september 2016 en ondergebracht bij Veilig Thuis, maar in deze casuïstiek is afstemming met andere partijen van wezenlijk belang en dit vindt plaats in het Veiligheidshuis. Ook worden momenteel de mogelijkheden van verdere samenwerking op andere vlakken onderzocht.

Conclusie

De uitkomst van het Intraval-onderzoek laat zien dat het veiligheidsgevoel onder de bezoekers van de uitgaansgebieden in vgl. met de voorgaande meting in 2006 fors is verbeterd. Het aantal geweldsincidenten in het centrum op basis van aangiften is ten opzichte van 2015 gedaald. In de aanpak van huiselijk geweld hebben we de samenwerking verbeterd tussen Veilig Thuis en het Veiligheidshuis met het project Intensief casemanagement voor complexe zaken.

Het aantal aangiften VPT is toegenomen door verbeterde registratie bij de politie en doordat er mee aandacht is voor VPT.

10.1.3 Toezicht en handhaving in de openbare ruimte

Met toezicht en handhaving bevorderen we dat mensen regels naleven. De politie kijkt vooral naar de openbare orde en veiligheid, wij richten ons op de leefbaarheid. Daartoe zijn wij zichtbaar, herkenbaar en aanspreekbaar aanwezig in de wijk. Wij functioneren als gastheer, maar als mensen de regels overtreden, treden wij stevig op. Wij hebben samenwerkingsafspraken met de politie over een samenhangende en gebiedsgerichte aanpak.

In Groningen vinden jaarlijks veel evenementen plaats. Wedstrijden van FC Groningen trekken tweewekelijks duizenden bezoekers naar de Euroborg. Een bruisende (evenementen)stad kan niet zonder aandacht voor veiligheid, zowel in de voorbereiding als tijdens een evenement. Bij complexe evenementen, zoals Koningsdag en risicowedstrijden, maken we een veiligheidsplan op maat.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Toezicht en handhaving openbare ruimte			
Aantal uren inzet openbare ruimte	27.150	26.100	28.930
Evenementen			
Ureninzet Stadstoezicht grote evenementen	630	670	705
Ureninzet vergunning toezicht handhaving		500	350

Wat wilden we bereiken in 2016?

Toezicht en handhaving openbare ruimte

Stadstoezicht wil meer zichtbaar, herkenbaar en aanspreekbaar aanwezig zijn in de wijk, de Boa's doelmatiger inzetten, verder professionaliseren en de samenwerking met onze ketenpartners, vooral de politie, verbeteren. Ook in 2016 ervaren wij een toenemend beroep op handhaving. Zo leveren wij een bijdrage aan het terugdringen van de overlast op de 'gele loper' in de binnenstad en gaat een wijziging van de venstertijden gepaard met een grotere inzet op handhaving.

Dit toenemend beroep op handhaving in combinatie met de bezuinigingstaakstelling binnen onze gemeentelijke organisatie, is niet enkel te realiseren door efficiënter werken. Daarom onderzoeken wij op welke wijze wij toezicht en handhaving in het fysieke domein in de toekomst willen vormgeven, welke capaciteit wij daarvoor beschikbaar willen stellen en de financiering daarvan.

Evenementen

In het Evenementenvergunningproces heeft de advisering op het gebied van veiligheid en toezicht en handhaving een prominente rol (zie programma 6.1.2 Evenementen).

Wedstrijden FC Groningen

Met de veiligheidspartners en het supportersproject werken we, zowel bij de voorbereiding als tijdens de wedstrijden van FC Groningen, intensief samen. Deze intensieve samenwerking heeft in 2016 tot een goed verloop van de wedstrijden geleid. In het kader van het landelijke project 'Toegankelijk, Gastvrij en Veilig voetbal' (normalisatie van de situatie rond het voetbal), kijken we in hoeverre de politie-inzet tijdens voetbalwedstrijden kan worden verminderd.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Toezicht en handhaving openbare ruimte

- Stadstoezicht onderzoekt op welke wijze toezicht en handhaving in het fysieke domein in de toekomst kan worden vormgeven, de beschikbare capaciteit en financiering.

Evenementen

- In het Evenementenvergunningproces zijn twee evenementenvergunningen geweigerd omdat een veilig verloop van de betreffende evenementen onvoldoende kon worden geborgd;
- Om de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de diverse partners (onder andere Politie, OOV) tijdens een groot evenement te verduidelijken is een commandostructuur bij grote evenementen opgezet, analoog aan de opzet van crisismanagement.

Voetbal

- We bereiden grootschalige evenementen en risicowedstrijden specifiek voor en maken een veiligheidsplan op maat;
- Veilig verloop van wedstrijden van FC Groningen, met aandacht voor de directe aan- en afloop van de wedstrijd en de impact op de directe omgeving en de binnenstad;
- Met de veiligheidspartners en het supportersproject wordt, zowel bij de voorbereiding als tijdens de wedstrijden van FC Groningen, intensief samengewerkt;

- In het kader van het landelijke project 'Toegankelijk, Gastvrij en Veilig voetbal' wordt gekeken in hoeverre de politie-inzet tijdens voetbalwedstrijden kan worden verminderd.

Conclusie

Na 3 jaar van verbeteren hebben wij nu een solide Stadstoezicht, dat efficiënt toezicht houdt en handhaaft in onze stad. Nieuwe (beleids-)ontwikkelingen als de Venstertijden en in de toekomst ook Bestemming Binnenstad, maken het noodzakelijk om breed te onderzoeken op welke wijze wij onze toezicht en handhavingstaken in het fysieke domein in de toekomst vorm willen geven.

De reguliere wedstrijden van FC Groningen zijn goed en zonder problemen verlopen.

10.1.4 Overlast

Overlast is een containerbegrip voor onder meer woonoverlast, geluidsoverlast, overlast in verband met kamerverhuur, drugsoverlast en vervuiling. Plegers zijn oud én jong, ze opereren individueel of in groepen. Soms gaat overlast gepaard met criminaliteit, zoals in het A-kwartier. De diversiteit van overlast maakt bestrijding ervan ingewikkeld. Dit vereist nauwe samenwerking tussen zorg, veiligheidspartners en bewoners. Dat doen we onder andere met de Meldpunten Overlast & Zorg, het Veiligheidshuis en de Sociale Wijkteams. Stadstoezicht speelt hierbij ook een belangrijke rol.

We willen overlast zoveel mogelijk voorkomen en verminderen. Waar overlast zich toch voordoet treden we adequaat op, waar mogelijk samen met bewoners en ondernemers.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Ureninzet Stadstoezicht terugdringen overlast in woonwijken	640	650	690

Wat wilden we bereiken in 2016?

We willen de wisselwerking tussen zorg, veiligheid en bewoners bij het voorkomen en bestrijden van overlast versterken. Daartoe ontwikkelen we aan de hand van gedeelde kennis en informatie een gezamenlijke en persoonlijke aanpak. In 2016 willen we meer aandacht besteden aan verwarde personen.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Verwarde personen

- We hebben onder regie van onze gemeente samen met een aantal ketenpartners en enkele Groninger gemeenten een 'Plan van aanpak verwarde personen' tot stand gebracht;
- We hebben gewerkt aan de totstandkoming van een Crisisbeoordelingslocatie voor verwarde personen in een acute situatie, waarbij deze personen kunnen worden beoordeeld op een andere locatie dan de politiecel en er sneller verbinding kan worden gemaakt met de vervolgzorg (start april 2017). In verband hiermee zijn in 2016 meerdere pilots gaan draaien.

Voortzetten persoonsgerichte veelpleger-aanpak

- Vanaf eind 2016 werken we onder regie van het Veiligheidshuis met een persoonsgerichte aanpak die specifiek gericht is op (potentiële) inbrekers. De politie prioriteert personen die voor deze aanpak in aanmerking komen. Aan elke geprioriteerde persoon wordt een 'adoptie-agent' gekoppeld, die samen met de reclassering, een vertegenwoordiger uit een WIJ-team en eventuele andere partners een plan van aanpak opstelt voor de betreffende persoon.

Inzetten Stadstoezicht

- Stadstoezicht is aanwezig in de wijken om overlast terug te dringen en sluit aan bij de Regiegroepen Veiligheid;
- Inzet in het kader van terugdringing overlast op de 'gele loper';
- Onderzoek en handhaving naar aanleiding van overlastmeldingen.

Conclusie

We hebben in 2016 belangrijke stappen gezet in het realiseren van een sluitende ketenaanpak rondom verwarde personen. Het voorkomen en bestrijden van overlast werken vraagt om samenwerking met een verschillende partners. Daarnaast zetten we onze eigen toezicht- en handhavingsmedewerkers in.

10.1.5 Veilig ondernemen

Voor een aantrekkelijk ondernemersklimaat is veiligheid belangrijk. Veilig ondernemen benaderen we breed. We hechten aan een binnenstad en bedrijventerreinen waar het schoon, heel en veilig is. Winkeldiefstal springt het meest in het oog, waarbij getroffenen vaak geen aangifte doen. We willen het aantal winkeldiefstallen verminderen.

Wat wilden we bereiken in 2016?

- Aandacht genereren voor veilig ondernemen. We zetten hierbij specifiek in op winkeldiefstal.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- In het kader van de week van de Veiligheid hebben we in samenwerking met het Servicepunt Detailhandel, de Groninger City Club en Vereniging Bedrijvenparken Groningen West een aantal activiteiten uitgevoerd;
- 20 studenten van de opleiding beveiliging van het Noorderpoort College hebben veiligheidschecks uitgevoerd bij ondernemers in de binnenstad. De veiligheidscheck was gericht op bewustwording in het kader van de veiligheidsaspecten bij de entree (onbelemmerd zicht), de kassa (inhoud kassa te zien door klant) en in de winkel (overzichtelijke winkel). De studenten hebben 61 ondernemingen gecontroleerd;
- Verder heeft het Servicepunt Detailhandel een workshop georganiseerd met het thema "Voorkomen van Winkeldiefstal en Agressief Gedrag". De deelnemers hebben geleerd om consequent, veilig en op een de-escalerende manier op te treden tegen personen die spanningen veroorzaken.

Conclusie

Met de activiteiten in de week van de Veiligheid hebben we aandacht besteed aan winkeldiefstal en agressief gedrag. Het aantal winkeldiefstallen dat is gepleegd in 2016 bedraagt 1.004 en ligt iets lager dan het aantal dat geldt voor 2015 (1.025)

10.1.6 Radicalisering/ Jihadisme

Radicalisering/terrorisme is een actueel thema in de bedreiging van de nationale en lokale veiligheid en rechtsorde. Gemeenten kunnen te maken krijgen met uitreizigers, terugkeerders, geradicaliseerde inwoners, terroristische incidenten, opsporingsonderzoek naar terrorisme of arrestaties van terrorismeverdachten. Dit vereist samenwerking tussen bestuurlijke en strafrechtelijke partijen: gemeente, politie en justitie.

Coördinatie van de aanpak van radicalisering en jihadisme gebeurt in Noord-Nederland in het Regionaal Bestuurlijk Politie Overleg onder voorzitterschap van de regioburgemeester én via de lokale driehoeken in Noord-Nederland.

Tot de zomer richtte onze aanpak zich voornamelijk op het voorkomen van uitreizen naar Syrië of Irak door vroegtijdige signalering en snelle, gecoördineerde interventie van radicaliserende Groningers.

Maar door het terugdringen van het kalifaat en omkomen van belangrijke kopstukken, transformeert ISIS zich op dit moment tot de terreur- en verzetsgroep die het was en wijzigt zijn strategie. Wat kenners verwachtten gebeurt inmiddels: meer aanslagen in de regio samen met guerrilla-aanvallen op grotere steden, en meer bomaanslagen in het Westen door strijders die terugkeren of lone-wolves. Gemeenten hebben, onder aanvoering van de NCTV, hun aanpak daarop aangepast.

Daarnaast zien we in de westerse wereld een verdere opkomst van populistische, extreemrechtse, nationalistische en liberaal-conservatieve partijen en politici. Deze lijven traditioneel linkse thema's zoals zorg en behoud van verworvenheden in, en combineren het met nationalistische retoriek en xenofobe tendensen. De stroom immigranten uit het Midden-Oosten is nog steeds hoog, de toegang tot West-Europese landen nagenoeg dicht.

We zien een toenemende polarisatie, met een neiging 'het eigen volk' te pampieren en anti-migratiesentimenten aan te wakkeren.

We werken in een brede projectgroep onder regie van de Lokale Driehoek.

Bij concrete vragen of meldingen volgen we strikt het, door deze Lokale Driehoek vastgestelde, proces van informatie verzamelen, informatie duiden en dan pas in de Lokale Driehoek een besluit nemen over een eventuele interventie. Daarin werken gemeente, OM en politie nauw samen. Immers repressie en preventie zijn nauw verbonden.

Wat wilden we bereiken in 2016?

- Voorkomen extremisme en polarisatie door: vroegtijdig signaleren; versterken weerbaarheid en opzetten structuur voor informatiedeling;
- Opbouwen van fijnmazig en divers netwerk van professionals en sleutelfiguren;
- Ontwikkelen persoonsgerichte aanpak vanuit een multidisciplinaire benadering.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Interne en externe organisaties en netwerken opsporen en aan elkaar verbinden, contactpersonen;
- Een start gemaakt met het aanbieden aan het netwerk van basistrainingen radicalisering en het signaleren daarvan;
- Het organiseren van oefencasustafels met relevante partners uit het netwerk;
- Expertmeetings in samenwerking met de Rijksuniversiteit Groningen;
- Projecten in de wijk op het gebied van polarisatie en radicalisering.

Conclusie

In 2016 hebben we een belangrijke start gemaakt in de opbouw van het netwerk, zijn er 560 mensen uit dat netwerk aanwezig geweest op de basistrainingen en is een start gemaakt met het ontwikkelen van een persoonsgerichte aanpak. Daarnaast hebben we een gemeentelijk informatiepunt Polarisation en Radicalisering opgezet waar professionals terecht kunnen met vragen en meldingen.

Deelprogramma 10.2: Jeugd en veiligheid

We willen dat jongeren opgroeien in een veilige omgeving, thuis en daarbuiten. We willen dat jongeren de kennis en de vaardigheden hebben om goede keuzes te maken. Jongeren die overlast veroorzaken of strafbare feiten plegen, volgen we nauwlettend en geven we waar mogelijk nieuw perspectief.

Beleidsvelden

- Alcohol en drugsgebruik
- Problematische jeugdgroepen

Effectindicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van ons beleid in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal hinderlijke jeugdgroepen	4	3	1
Aantal overlast gevende jeugdgroepen	0	0	1
Aantal criminele jeugdgroepen	0	0	0
Aantal gehoorde jeugdige verdachten 12-17	474	< 500	396
Aantal gehoorde jeugdige verdachten 18-24	830	< 920	743

10.2.1 Alcohol en drugsgebruik

Het effect van drugs en alcoholgebruik onder jongeren manifesteert zich in schoolverzuim en -uitval, vandalisme, geweld, gezondheidsschade en instroom in de zorg. In de Centra voor Jeugd en Gezin werken onze leerplichtambtenaren, het schoolmaatschappelijk werk, de Jeugdgezondheidszorg en het jongerenwerk nauw samen aan preventie en hulpverlening aan scholieren.

We willen dat:

- Jongeren goed geïnformeerd zijn over de risico's van alcohol- en druggebruik;
- De gemiddelde leeftijd waarop jongeren beginnen met drinken omhoog gaat;
- Het overmatig gebruik van alcohol daalt;
- Jongeren onder de 18 geen toegang hebben tot drugs.

Binnen het uitvoeringsprogramma 'De maat is vol' wordt gewerkt aan een integrale aanpak van alcoholgebruik door jongeren onder de 18 jaar. Het verbinden van preventie, voorlichting en toezicht/handhaving is een speerpunt in dit programma.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal uren inzet controles 18-		1.000	1.352

Wat wilden we bereiken in 2016?

Verbetering aanpak softdrugs

Betere preventieve aanpak op drugs- en alcoholgebruik onder jongeren met als focus de aanpak op ouders en verstevigen van de samenwerking tussen verschillende partners zoals scholen, jongerenwerk, verslavingszorg Noord Nederland, Halt, Centrum voor Jeugd en Gezin, woningcorporaties en gemeente. Hiervoor hebben we in 2016 een pilot uitgevoerd in het gebied Noorddijk.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Pilot verbetering aanpak softdrugs

De pilot geëvalueerd via onderzoek van Intraval en de resultaten zijn in de integrale drugsnota meegenomen. Scholen benoemen de problematiek rond drugsgebruik beter. WIJ Beijum en WIJ Lewenborg nemen de het onderwerp drugsproblematiek mee in de integrale (gezins)aanpak en jongerenwerkers acteren preventief op drugsproblematiek

De maat is vol

- We hebben geïnvesteerd in het versterken van draagvlak en het creëren van een 'sense of urgency' door onder andere het betrekken en informeren van jongeren, ouders en verstrekkers van alcohol;
- De verbinding tussen preventie en handhaving is verstevigd. Door de samenwerking tussen gezondheidspreventie en handhaving (Boa's, WIJ) wordt er eerder gesignaleerd en doorverwezen naar passende hulpverlening;
- Eindrapportage uitvoeringsprogramma 'De maat is vol': de uitvoering van het plan is verlopen zoals beoogd. In de afgelopen vier jaar is een pakket aan maatregelen uitgevoerd en is er veel op de rails gezet. Landelijk is de nieuwe DHW ingevoerd en is de leeftijdsgrens voor het kopen van alcohol van 16 naar 18 jaar verhoogd;
- Het jeugdgezondheidsonderzoek 2015 laat een stijging zien van de leeftijd waarop jongeren beginnen met drinken:
  - In 2012 met 14 jaar, in 2015 met 15 jaar;
- Daarnaast is het aantal jonge jongeren dat alcohol drinkt gedaald:
  - 2^e klassers in 2012 22%, in 2015 16%;
  - 4^e klassers in 2012 59%, in 2015 54%.

Conclusie

Resultaat evaluatie pilot aanpak softdrugs

Het feitelijk effect op het terugdringen van veelvoorkomende en frequent softdrugsgebruik is niet te meten. De partners in het veld kennen elkaar inmiddels goed en verschillende partners hebben vanuit hun eigen functie ingezet op het doel het drugsgebruik terug te dringen. Het blijkt nodig stevige regie te houden op de samenwerking en het uitvoeren van preventie-activiteiten. De WIJ-teams integreren de aandacht en zorg voor jongeren in hun jongeren- en gezinsaanpak.

De maat is vol

De uitvoering van het plan 'De maat is vol' is verlopen zoals beoogd.

10.2.2 Problematische jeugdgroepen

Jeugdgroepen en risicojeugd kunnen zorgen voor overlast in wijken en buurten. Het betreft veelal kwetsbare jongeren. We vinden het belangrijk niet alleen de overlast te bestrijden, maar de jongeren ook nieuw perspectief en nieuwe kansen te bieden. We hanteren een integrale aanpak problematische jeugdgroepen, die we inzetten bij de eerste signalen van een problematische jeugdgroep en houden wanneer de groep is 'afgeschaald' de risicojeugd in beeld. Daarbij richten we ons op de jongere zelf, op zijn of haar sociale netwerk en de wijk.

We willen het ontstaan van problematische jeugd en jeugdgroepen voorkomen en verminderen. We willen voorkomen dat jongeren risicogedrag vertonen en dit risicogedrag verminderen. We zetten daarbij in op het vergroten van de weerbaarheid van jongeren en willen recidive voorkomen.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal problematische jeugdigen in veiligheidshuis*	183	200	97
Overlast door groepen jongeren	-	< 12%	11%

*Een groot aantal jeugdigen die in 2015 nog onder de aanpak van het Veiligheidshuis vielen, zijn in 2016 'afgeschaald'. Daardoor komt het behaalde aantal in 2016 lager uit.

Wat wilden we bereiken in 2016?

Afname en snel aanpakken van problematische jeugdgroepen. Jongeren (en hun ouders) in beeld krijgen, doorverwijzen en van hulp voorzien. Ondersteuning bieden aan het sociale netwerk in de wijk.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- We hebben de integrale aanpak van jeugdgroepen voortgezet;
- De coördinator Jeugd (ondergebracht bij het Veiligheidshuis Groningen) bracht de risicojeugd in beeld en zette ondersteuning/hulp in via de WIJ-teams;
- De prioritering van de aanpak van een jeugdgroep vindt plaats in de lokale driehoek, aangevuld met de wethouder jeugd;
- We hebben straathoekwerk, straatcoaches en bureau Halt ingezet voor preventieve activiteiten.

Conclusie

De integrale aanpak van problematische jeugdgroepen blijft nodig, evenals inzet op risicojeugd.

Deelprogramma 10.3: Integriteit en veiligheid

Handel in drugs, witwassen van zwart geld en uitbuiting zijn voorbeelden van criminele (economische) activiteiten die de samenleving en de rechtsorde kunnen ondermijnen. De onderwereld kan verweven raken in de bovenwereld.

Wij willen de verbinding tussen onder- en bovenwereld aanpakken en voorkomen dat de overheid criminaliteit faciliteert. We willen de samenleving beschermen tegen deze vorm van criminaliteit door samen met onze partners in te zetten op het aanpakken van criminele infrastructuur in onze gemeente. We doen dat onder andere met het Openbaar Ministerie, de politie, de belastingdienst, het kadaster, de woningbouwcorporaties, maar ook met banken, energieleveranciers, en mogelijke andere partijen zoals makelaars.

Beleidsvelden

- Georganiseerde en ondermijnende criminaliteit
- Mensenhandel
- (Vergunde) prostitutie
- Georganiseerde hennepcultuur/droghandel
- Motorclubs/OMG's

10.3.1 Ondermijnende of georganiseerd criminaliteit

Georganiseerde of ondermijnende criminaliteit zorgt niet alleen voor veel onveiligheid en overlast bij de bevolking, maar ook voor minder zichtbare, sluipende ontwrichting en ondermijning van de samenleving door de verwevenheid van de onder- met de bovenwereld. We willen voorkomen dat de georganiseerde misdaad misbruik maakt van gemeentelijke dienstverlening. Vaak is er sprake van beroepscriminelen en facilitators die een (sleutel)rol spelen in samenwerkingsverbanden en netwerken die in toenemende mate fluide van karakter zijn. Vormen van georganiseerde misdaad zijn onder andere de productie van en handel in drugs, mensenhandel, witwassen/vastgoed, fraude en milieucriminaliteit.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal RIEC-onderzoeken	1	2	7

Wat wilden we bereiken in 2016?

Concreet meetbare doelstellingen zijn voor dit beleidsterrein moeilijk aan te geven omdat er geen, of slechts zeer beperkt zicht is op de omvang van deze vormen van criminaliteit. Naar aanleiding van “Wijkenaanpak en Ondermijnende Criminaliteit” (Prof. dr. Tops e.a. 2014) vergaren we in 2016 meer informatie over georganiseerde misdaad op wijkniveau; via onder andere welzijnswerkers en jongerenwerkers.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Het interne Bibob-proces is geëvalueerd en de daaruit naar voren komende verbetervoorstellen zijn doorgevoerd;
- Er is een nieuwe beleidslijn Bibob ingevoerd, waarbij de toepassing van de Wet Bibob is uitgebreid naar de Huisvestingswet en vastgoedtransacties;
- De invoering van de wijkenaanpak, model “Tops”, is in voorbereiding;
- De integrale samenwerking met politie, belastingdienst, RIEC en OM in het kader van een groot ondermijningsonderzoek is voortgezet.

Conclusie

- De Wet Bibob wordt consequent toegepast. Toepassing van Bibob heeft alleen al een preventief effect. Daarnaast hebben we in 2016 op grond van de Wet Bibob 3 horecavergunningen geweigerd en 2 keer een voorgenomen besluit tot intrekking resp. weigering van een Wabo-vergunning uit doen gaan.
- De samenwerking met politie, belastingdienst, OM en RIEC begint z’n vruchten af te werpen en brengt de gemeente in een steeds betere en sterkere informatiepositie;
- Met de uitwerking “Wijkenaanpak en Ondermijnende Criminaliteit” (Prof. dr. Tops e.a. 2014) starten we begin 2017, nadat we hiervoor onze capaciteit hebben uitgebreid.

10.3.2 Mensenhandel

Mensenhandel betreft een vorm van georganiseerde criminaliteit waarbij mensen, veelal met list en bedrog, worden verleid arbeid te verrichten binnen bepaalde economische branches, waardoor zij echter geen sturing meer kunnen uitoefenen op hun eigen werk- en leefsituatie. Deze vorm van georganiseerde criminaliteit komt voor in diverse branches, maar in Groningen vooral binnen de (vergunde en niet-vergunde) prostitutiebranche.

We willen:

- Mensenhandel tegengaan en bestrijden;
- Dat Groningen een onaantrekkelijk afzetgebied is voor mensenhandelaren;
- Signalen van mensenhandel vroegtijdig herkennen en zo vroeg mogelijk interveniëren.

Wat wilden we bereiken in 2016?

- Terugdringen mensenhandel en optimaliseren van de zorg voor de slachtoffers van mensenhandel.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben in Noord-Nederland een eenduidige ketenaanpak mensenhandel ingevoerd.

Er zijn in 2016 51 signalen mensenhandel uit de stad Groningen binnengekomen bij de ketenregisseur. Dat heeft geresulteerd in 7 concrete casussen.

De bijdrage vanuit het Veiligheidsbudget aan de zorgcoördinatie is verhoogd met 20 duizend euro.

De ketenregisseur geeft regelmatig voorlichting over de signalering van mensenhandel.

Conclusie

De aanpak van mensenhandel verloopt, qua samenwerking en afstemming tussen de betrokken partijen, goed

10.3.3 (vergunde) prostitutie

De stad Groningen kent nog slechts één raamprostitutiegebied. Het toezicht op de naleving van de vergunningsvoorwaarden gebeurt door de bestuurlijk toezichthouders van de gemeente in samenwerking en afstemming met de politie. We willen de arbeidsomstandigheden van prostituees verbeteren en willen illegale prostitutie bestrijden. Tevens werpen we barrières op tegen mensenhandel en uitbuiting.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal uren inzet VTH	-	1.200	850

Wat wilden we bereiken in 2016?

- Verbeteren van de werkomstandigheden van de prostituees en het tegengaan van mensenhandel en andere uitbuitingssituaties en van niet vergunde prostitutie.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Per 1 juli 2016 is het nieuwe prostitutiebeleid ingevoerd. Daarbij is onder andere de minimumleeftijd voor prostituees verhoogd naar 21 jaar, mogen prostituees niet meer dan 11 uur per etmaal werken en dienen de prostituees te beschikken over een bewijs van intake.
- Er kon volstaan worden met inzet van minder uren aan toezicht dan van tevoren gepland was omdat de invoering van het nieuwe beleid later plaats vond dan verwacht.

Conclusie

Het is nog te vroeg om nu al iets te kunnen zeggen over de effecten van het nieuwe prostitutiebeleid. Een eerste evaluatie van de effecten het nieuw beleid zal in het najaar van 2017 beschikbaar komen.

10.3.4 Georganiseerde hennepcultuur/ drugshandel

Op 1 december 2016 is het integrale drugsbeleid in werking getreden. Ons drugsbeleid bestaat uit meerdere terreinen. De belangrijkste daarvan zijn:

Coffeeshops

Het gaat hierbij om onder welke voorwaarden een coffeeshop kan worden gedoogd. In het beleid is opgenomen dat er maximaal 14 coffeeshops zijn toegestaan in de gemeente Groningen.

Damoclesbeleid

Het Damoclesbeleid is gericht op het bestrijden van hennepkwekerijen en handel in soft of harddrugs. We werken hierin samen met politie, OM, woningbouwverenigingen en energiemaatschappijen. Aanvullend op het strafrechtelijk traject van politie en OM kan de burgemeester bestuursrechtelijke maatregelen nemen zoals het sluiten van panden.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal bestuurs-rechterlijke maatregelen	19	15	19

Wat wilden we bereiken in 2016?

- Om te kunnen toewerken naar een betere en efficiëntere informatie-uitwisseling en opzetten van een ketenaanpak tussen de gemeente, politie, justitie, belastingdienst en woningbouwverenigingen is in 2016 het hennep convenant ondertekend;
- Er zijn uitvoeringsafspraken met woningbouwverenigingen gemaakt;
- Er zijn afspraken gemaakt met de politie over de werkwijze bij sluiten panden en over het aanleveren van rapportages in geval van aantreffen van een kwekerij of handelshoeveelheid drugs.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

In 2016 zijn 3 horecabedrijven in verband met het aantreffen van harddrugs gesloten. Daarnaast zijn 16 andere panden gesloten, 8 panden in verband met het aantreffen van een kwekerij of drogerij, 3 panden in verband met het aantreffen van een handelshoeveelheid softdrugs en 5 panden in verband met het aantreffen van een handelshoeveelheid harddrugs.

Conclusie

Het nieuwe drugsbeleid is gereed en het hennepconvenant voor informatie-uitwisseling is ondertekend.

10.3.5 Motorclubs/OMG'S

In Nederland is het aantal Outlaw MotorcycleGangs (OMG's) de laatste jaren toegenomen. OMG's zijn motorclubs die zich met enige regelmaat norm-overschrijdend en crimineel gedragen. In Groningen zijn drie chapters van OMG's of supportclubs bekend.

Wat wilden we bereiken in 2016?

In de gemeente Groningen zijn drie chapters van OMG's of supportclubs bekend. Ze beschikken echter niet over een clubhuis of een andere vaste plaats van samenkomst. We willen voorkomen dat OMG's of de daaraan gelieerde supportclubs "vaste voet aan de grond krijgen" in bestaande horecabedrijven of buurtgebouwen of een nieuw clubhuis kunnen starten. Daarnaast willen we, in samenwerking met ketenpartners, de informatievoorziening van de gemeente op peil houden ten aanzien van OMG's en supportclubs.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- We werken binnen RIEC-verband samen met als doel om via een integrale aanpak de schijnbare onaantastbaarheid van OMG's te doorbreken. In samenwerking met het RIEC, de politie en de Belastingdienst, houden we onze informatiepositie op peil;
- Waar aanwijzingen waren voor initiatieven van een OMG om zich te vestigen in de gemeente zijn ter plaatse controles uitgevoerd en/of gesprekken gevoerd met de exploitant/eigenaar van de betreffende locatie;
- Met organisatoren van evenementen zijn afspraken gemaakt over maatregelen om te voorkomen dat OMG-leden zichtbaar ('in color') aanwezig zijn bij het evenement.

Conclusie

De maatregelen die zijn getroffen om te voorkomen dat OMG's in horecabedrijven en/of buurtgebouwen een clubhuis starten lijken effect te hebben gehad, omdat in/bij de betreffende locaties geen OMG-leden (in color) meer zijn gesignaleerd. Het blijft echter noodzakelijk de OMG's en supportclubs en hun afzonderlijke leden nauwlettend in de gaten te houden.

Deelprogramma 10.4: Fysieke veiligheid

Fysieke veiligheid omvat het voorkomen en beperken van risico's van ongevallen, branden en rampen, incidenten waarbij mensen en dieren gewond kunnen raken of kunnen overlijden of waarbij (grote) schade ontstaat. De gemeente Groningen wil zorgen voor een veilige woon- en leefomgeving, voor Groningers en bezoekers van de stad. Dit betekent in de eerste plaats dat we waar mogelijk risico's willen wegnemen of

beperken, door onveilige situaties te voorkomen. Daarnaast moeten de hulpdiensten klaar staan als er toch iets mis gaat, goed voorbereid en voorzien van de juiste middelen.

Beleidsvelden

- Veiligheidsregio
- Externe veiligheid
- Aardbevingen en gaswinning

10.4.1 Veiligheidsregio's

Veiligheidsregio Groningen (VRG) is een gemeenschappelijke regeling van alle gemeenten in de provincie Groningen. In de Veiligheidsregio Groningen werken de Brandweer Groningen, de GHOR (Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio) en de gemeenten samen. De VRG verzorgt/doet:

- Rampenbestrijding & Crisisbeheersing;
- De complete keten voor de Brandweezorg, samen met de Meldkamer Noord-Nederland: van pro-actie, preventie, alarmering, incidentbestrijding tot aan nazorg;
- De regionale ondersteuning van de Gemeentelijke Kolom (Bevolkingszorg).

De VRG is organisatorisch verdeeld in acht clusters, waarvan de stad er één is. Het Veiligheidsbureau Groningen van de veiligheidsregio regisseert en coördineert de multidisciplinaire samenwerking.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal gecontroleerde kamer-verhuurpanden	1092	1150	867 *)

*) Kamerverhuurpanden binnen de diepenring en panden met meer dan 10 kamers worden op basis van het Handhavingsuitvoeringsplan één keer per jaar gecontroleerd, daarbuiten vindt één keer per twee jaar controle plaats. De kamerverhuurpanden die één keer per 2 jaar gecontroleerd moeten worden zijn in de inspectiefrequentie niet evenredig verdeeld. In 2015 en 2016 zijn de dossiers over te controleren panden overgedragen van de brandweer en de gemeente naar de Veiligheidsregio. Na inventarisatie bleek het aantal in 2016 te controleren panden uit te komen op 867. Dat aantal is ook daadwerkelijk gecontroleerd. Hiervoor waren 974 controles nodig.

Wat wilden we bereiken in 2016?

- We willen een fysiek veilige regio; adequaat optreden bij calamiteiten en brand.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

De taken brandweezorg, crisisbeheersing, risicobeheersing en brandveilig leven en ondernemen zijn door de Veiligheidsregio Groningen uitgevoerd op basis van het jaarplan voor 2016.

Conclusie

De Veiligheidsregio heeft taken uit het jaarplan naar behoren uitgevoerd.

10.4.2 Externe veiligheid

De gemeente is het bevoegde gezag (op grond van de Wet milieubeheer) voor een aantal risicobedrijven, waaronder de LPG-tankstations. De Omgevingsdienst Groningen ziet er namens de gemeente op toe dat deze voldoen aan het Besluit externe veiligheid inrichtingen, zowel bij de vergunningverlening als bij de handhaving. De Veiligheidsregio heeft een wettelijke adviesfunctie aan het bevoegd gezag op de vergunningverlening in dit kader.

We willen zorgvuldig omgaan met de risico's die samenhangen met de productie, de opslag, het transport en het gebruik van gevaarlijke stoffen.

Wat wilden we bereiken in 2016?

- We willen de risico's die productie, opslag, transport en gebruik van gevaarlijke stoffen met zich meebrengen beheersen en zoveel mogelijk verkleinen.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Er zijn door de Omgevingsdienst Groningen 12 controlebezoeken uitgevoerd in het kader van het Besluit Externe Veiligheid. Het naleefgedrag was op orde.

Conclusie

We voldoen aan de actuele wetgeving voor externe veiligheid.

10.4.3 Aardbevingen en gaswinning

Onze stad bevindt zich in het gebied met aardbevingen ten gevolge van de gaswinning.

We willen:

- Een veilige en blijvend aantrekkelijke stad;
- Schade vergoed door veroorzaker.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Realisatie 2016
Antal schademeldingen als gevolg van de gaswinning *)	-	12.000	11.000

*) is voornamelijk gevolg van aantal, zwaarte en positie van aardbevingen

Wat wilden we bereiken in 2016?

Een veilig en verantwoorde gaswinning waarbij de kans op aardbevingen zo klein mogelijk is.

Onder publieke regie van de Nationaal Coördinator Groningen en samen met gemeenten, provincie en rijk realiseren van de doelstellingen uit het Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen 2017-2021 (MJP).

In aanloop van het nieuwe gaswinningsbesluit van de minister van Economische Zaken hebben we als regio (gemeenten, provincie, waterschappen en veiligheidsregio) gezamenlijk een advies voorbereid. Vervolgens hebben we, wederom gezamenlijk, op basis van het concept en definitief gaswinningsbesluit respectievelijk zienswijze ingediend en bezwaar aangetekend.

In het MJP hebben we voor 2017 afspraken gemaakt onder andere over prioritering van onderzoek en versterking, verdere noodzakelijke verbetering van de schadeafhandeling en kaders voor de herijking van de nieuwbouwregeling en de waardevermeerderingsregeling.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Er is vanuit de regio een gezamenlijk advies voorbereid;
- Er is vanuit de regio gezamenlijk tegen het concept en tegen het definitieve gaswinningsbesluit respectievelijk zienswijze ingediend en bezwaar aangetekend;

- In het MJP zijn voor 2017 afspraken gemaakt onder andere over prioritering van onderzoek en versterking, verbetering schadeafhandeling en kaders voor de herijking nieuwbouw-/ waardevermeerderingsregeling.

Conclusie

We vinden de onderbouwing bij het nieuwe gaswinningsbesluit nog onvoldoende om uit te kunnen gaan van een veilig en verantwoord gaswinningsniveau. We zullen ons daarom samen met de regio blijven inzetten voor een lagere gaswinning.

Er zijn verbeteringen gemaakt in de schadeafhandeling en de regelingen, maar het is noodzakelijk dat hierin verdere stappen worden gemaakt naar een meer onafhankelijk en ruimhartig systeem.

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2016	Vershil
10.1 Veilige woon- en leefomgeving	5.222	4.216	4.153	63
10.2 Jeugd en veiligheid	0	365	413	-48
10.3 Integriteit en veiligheid	600	1.201	1.114	87
10.4 Fysieke veiligheid	16.693	18.136	17.609	527
Totaal Lasten	22.515	23.918	23.289	628
10.1 Veilige woon- en leefomgeving	-1.898	-1.941	-2.123	182
10.2 Jeugd en veiligheid	0	0	-50	50
10.3 Integriteit en veiligheid	-134	-469	-492	23
10.4 Fysieke veiligheid	-1.805	-1.805	-1.514	-291
Totaal Baten	-3.837	-4.215	-4.179	-36
Totaal Saldo voor bestemming	18.678	19.703	19.110	593
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen				
Totaal onttrekkingen				
Totaal saldo na bestemming	18.678	19.703	19.110	593

Financiële toelichtingen

Deelprogramma 10.4 Fysieke veiligheid	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	527	-291	236

Veiligheidsregio Groningen (V 423 duizend euro)

Door groot onderhoud aan het gemeentefonds wijzigt de bijdrage van de gemeente Groningen aan de Veiligheidsregio. Hierdoor daalt de bijdrage van de gemeente Groningen in 2016 met 423 duizend euro.

Aardbevingen (N 201 duizend euro)

Voor een deel van de kosten die in 2015 gemaakt zijn geldt dat deze kosten gemeentelijke kosten zijn en niet verhaald kunnen worden op de NAM. Daar tegenover staat dat het tekort op de bijdrage van de Nationaal Coördinator Groningen over 2015 lager uitvalt. In regionaal verband is daarover in 2016 een verdeelsleutel overeengekomen, waarbij elke gemeente naar verhouding is gecompenseerd (maar niet volledig). Dat is in 2016 gecorrigeerd.

Publieke Gezondheid & Zorg-activiteiten (budget neutraal)

De GGD heeft in 2016 minder inzet gepleegd voor de Veiligheidsregio Groningen dan vooraf ingeschat. De hiermee gepaard gaande lagere lasten van 368 duizend euro zijn volledig verrekend met de opdrachtgever.

De overige afwijkingen (V 14 duizend euro)

De overige kleinere afwijkingen tellen op tot een voordeel van 14 duizend euro.

PROGRAMMA 11 Stadhuis en Stadjer

We willen burgers, ondernemers en instellingen zoveel mogelijk betrekken bij het ontwikkelen en uitvoeren van gemeentelijk beleid. Daarom spelen we van tevoren in op hun informatiebehoefte, zijn we transparant en staan we open voor signalen uit de samenleving.

In de informatievoorziening aan burgers en instellingen besteden we veel aandacht aan onze digitale kanalen. De ontwikkeling van een gemeentelijke kerntakenwebsite is hierbij belangrijk, de vraag van burgers is hierbij het uitgangspunt. We bundelen onze dienstverlening en voeren regie op de kwaliteit ervan.

- We bieden goede dienstverlening aan burgers en bedrijven.
- We zijn één gemeente, één organisatie en dat laten we zien.
- We communiceren actief, duidelijk en open met Stadjers.

Relevante beleidsnota's

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Visie Publieke dienstverlening](#)

[Voortgang KCC Groningen 2015](#)

[Sociale media in Groningen](#)

Belangrijke resultaten 2016

Dienstverlening en KCC

In 2016 heeft in het teken gestaan van verdere professionalisering van het KCC. De eerste werkprocessen zijn zaakgericht ingericht, zo kunnen we volgen of mensen wel worden teruggebeld als dat met hen is afgesproken. Meer publieksnummers zijn onder het centrale telefoonnummer 14 050 gebracht. Verder is het kennismanagement beter ingericht, we hebben informatie voor burgers centraal beschikbaar in het kennismanagementsysteem. Sinds maart 2016 kunnen burgers vragen aan de gemeente stellen via WhatsApp, dat is een groot succes. WhatsApp is een zeer laagdrempelig kanaal, velen hebben het op hun smartphone geïnstalleerd ('de gemeente in je broekzak'). Het webcareteam bij het KCC beantwoordt de vragen snel (binnen 24 uur op werkdagen). Vanaf 2016 meten we standaard via het Stads-enquete de klanttevredenheid over dienstverlening in het algemeen. Het eerste cijfer komt uit op een 7,2.

Beleidscommunicatie

Op communicatief gebied heeft de gemeente ingezet op gebruik van de social mediakanalen. Zo heeft Facebook in 2016 de 20.000e volger mogen verwelkomen en zijn de voorbereidingen getroffen om een corporate Instagram account te openen. De website is gevuld met gebiedsgerichte informatie en het wijkgewijs werken is communicatief ondersteund. Wekelijks wordt een nieuwsbrief uitgebracht, Stadsbuzz genaamd, hier duiden we wat er wekelijks online over de gemeente Groningen wordt gezegd. De buzz geeft inzicht in beelden, meningen, opiniemakers en opkomende issues.

Deelprogramma 11.1: Publieke dienstverlening

Dit deelprogramma bundelt de werkzaamheden en dienstverlening van het Klantcontactcentrum (KCC), de afdeling Burgerzaken en de afdeling Belastingen.

Beleidsvelden

- Regie dienstverlening
- Klantcontactcentrum (KCC)- telefonie
- Burgerzaken
- Belastingen

11.1.1 Regie dienstverlening

We willen zoveel mogelijk kwalitatief goede dienstverlening waarbij de vraag bepalend is voor ons aanbod. We doen dit vanuit het perspectief "we zijn één organisatie, één gemeente". Klantcontact organiseren we via het click, call, face principe (digitaal waar kan, persoonlijk waar het moet). We voeren actief regie op de dienstverlening en monitoren de kwaliteit. Hierbij gaat het om de KCC-kwaliteit bij dienstverlening, we letten op vijf aspecten bij klantcontact:

- Één ingang voor het publiek (per kanaal);
- Gestandaardiseerde producten en diensten;
- Voldoen aan de gestelde servicenormen;
- Dienstverlening is vraaggestuurd en integraal;
- 80% zelfstandige afhandeling door het KCC.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Balie klanttevredenheid Harm Buitenplein	-	7,5	8,8
Balie klanttevredenheid Kreupelstraat	-	8	8,8
Digitale dienstverlening Internet	-	7,5	5,9 (*)
14 050* klanttevredenheid	7	7,5	7,1
Rapportcijfer dienstverlening gemeente - algemeen (cijfer uit Stadsenquête 2016)	-	7	7,2 (**)

(*) Dit cijfer is relatief laag en niet vergelijkbaar met vorige jaren. Dit houdt verband met de meetmethodiek (een brede meting op alle pagina's van de website). We zien dat de respons in verhouding tot de bezoekcijfers van de vernieuwde website niet hoog is. In 2017 gaan we over tot een ander meetinstrument waarmee we verwachten een reëler inzicht te hebben in de tevredenheidscijfers over de gemeentelijke website.

(**) Dit is de eerste keer dat dit rapportcijfer is gemeten (nieuwe indicator).

Wat wilden we bereiken in 2016?

In 2016 wilden we de regie op dienstverlening vergroten door de dienstverlening integraal te monitoren volgens een regiemodel (dat kijkt naar vijf belangrijke aspecten bij klantcontact). In 2016 lag de nadruk met name op de invoering van zaakgericht werken. De inspanningen zijn gericht op het verbeteren van de dienstverlening aan burgers en bedrijven.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

In 2016 hebben we de volgende activiteiten verricht op het terrein van de verbetering van dienstverlening:

- Het zaakgericht afhandelen van terugbel-notities;
- Het stroomlijnen van e-mailverkeer;
- Het invoeren van een nieuw kennismangement systeem voor het KCC;
- Het uitvoeren van delen van de content-strategie - meer samenwerking tussen communicatie en dienstverlening (inzet van social mediakanalen en webcare).

Conclusie

In 2016 zijn concrete stappen gezet op het gebied van zaakgericht werken. Hierdoor hebben we beter inzicht in het volgen van klantcontact waardoor we onze gemeentelijke dienstverlening kunnen verbeteren. Wat betreft de klanttevredenheid van het 14 050 nummer: daar scoren we een 7,1 en nog niet de gewenste 7,5. De redenen hiervoor zijn divers maar een belangrijke is toch wel dat niet alle burgervragen via het KCC in een keer te beantwoorden zijn. Het KCC moet doorverbinden met de backoffice of een terugbelafpraak maken en dat gaat

ten koste van de klantwaardering. We hebben in 2016 voor het eerst uitvraag gedaan via de Stadsenquête naar een rapportcijfer over onze gemeentelijke dienstverlening (over alle kanalen) en het eerste cijfer is een 7,2.

11.1.2 Klantcontact centrum(KCC)

Het KCC handelt het grootste deel van de klantcontacten af. Dit gebeurt via de telefoon, mail en sociale media (webcare voor Twitter, Facebook en WhatsApp), volgens de KCC-kwaliteitsnormen. We werken aan verbetering van de gemeentelijke bereikbaarheid door verdere bundeling van telefonie (onder het centrale nummer 14 050) en mail.

We willen:

- De gemeentelijke bereikbaarheid verbeteren;
- Het aantal doorverwijzingen terugbrengen door 80% van de vragen direct af te handelen;
- Het aantal telefoontjes terugbrengen door het verbeteren van de digitale informatieverstrekking;
- Terugbrengen van het aantal publieksnummers en e-mailadressen.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Volledig telefonisch antwoord	-	80	-
Totaal beantwoorde gesprekken	90	95	90
Opnemen gesprekken binnen 30 sec	80	80	80
Zelfstandige afhandeling vragen	-	-	-
Beantwoorden vragen via Twitter/Facebook/WhatsApp	100	100	100

NB. Door een technische onvolkomenheid in de telefooncentrale is de meting van het percentage beantwoorde gesprekken helaas niet betrouwbaar (te laag). Voor zowel het inzicht in het *percentage zelfstandige afhandeling* en het *volledig telefonisch antwoord geven* ontbreken daarom de gegevens. Dit heeft te maken met de betreffende IT-infrastructuur en het ontbreken van benodigde koppelingen.

Wat wilden we bereiken in 2016?

In 2016 wilden we verder werken aan de kwaliteitsverbetering van onze dienstverlening aan burgers en bedrijven. Dit hebben we gedaan door de invoering van zaakgericht werken, hierdoor kunnen we terugbelverzoeken volgen. Verder hebben we een nieuw kennis-managementsysteem, zijn er meer publieksnummers ondergebracht onder 14 05. Tenslotte is WhatsApp geïntroduceerd als nieuw dienstverleningskanaal.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

In 2016 hebben we ons met name gericht op:

- Verbeteren van de content in het kennismanagementsysteem;
- Professionaliseren van en het verbreden van de kennis binnen het KCC;
- Kanaal- en kennismanagement passen we toe als basis voor een verbeterde dienstverlening;
- Uniformering van werkwijzen en vraag-beantwoording;
- Invoering nieuw social mediakanaal: WhatsAppen met de gemeente, mensen kunnen via WhatsApp makkelijk en laagdrempelig hun vragen stellen;
- Aansluiting Groningen Bereikbaar – Loket Verkeer en Werkzaamheden onder het centrale 14 050 nummer;
- Invoering van het zaakgericht werken (eSuite van Dimpact) voor de contactregistraties (hierdoor kunnen we terugbel-verzoeken volgen).

Conclusie

De bereikbaarheidsnorm voor telefonie is in 2016 behaald. In 2016 zijn er meer dan 325.600 telefoongesprekken door het KCC afgehandeld. De 80% zelfstandige afhandeling halen we echter niet. Dit heeft te maken met het feit dat niet alle burgervragen in een keer door het KCC te beantwoorden zijn (we zijn niet zo ingericht dat alle backoffices hun informatie via het KCC laten lopen, een inrichtingskeuze). Er wordt dan doorverbonden met een backoffice om de burger het antwoord te kunnen geven.

De dienstverlening van het KCC is verder uitgebreid en geprofessionaliseerd door zowel het succesvolle (veel gebruikte) WhatsApp kanaal en de telefonische ingang voor Groningen Bereikbaar. Alle vragen via social media worden ruim binnen de norm van antwoord binnen 24 uur afgehandeld. Verder is de sturing op terugbelverzoeken op orde.

11.1.3 Burgerzaken

De afdeling Burgerzaken geeft onder meer paspoorten, identiteitskaarten en rijbewijzen af. Ook doet Burgerzaken de Burgerlijke stand en de Basisregistratie personen (BRP). De afdeling organiseert eveneens alle verkiezingen. Burgerzaken ontvangt jaarlijks ongeveer 172.000 klanten aan de Kreupelstraat, in de wijkservicecentra Hoogkerk en Lewenborg, het geboorteloket in het Martini Ziekenhuis en sinds 2013 ook aan de Eemshaven (Registratie van Niet-Ingezetenen). We doen ons werk volgens de voorschriften en volgen de KCC-kwaliteitsnormen. De meeste frontofficetaken hebben direct te maken met de basisregistratie personen (BRP). We voeren onze taken op tijd, juist en rechtmatig uit. Daarbij houden we de kwaliteit en klanttevredenheid minimaal op het gemeentelijk en landelijk voorgeschreven niveau.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Klanttevredenheid Kreupelstraat	--	7,5	8,8
Kwaliteit op basis van zelfevaluatie (basisregistratie personen)	goed	goed	goed

Wat wilden we bereiken in 2016?

We voeren onze taken tijdig, juist en rechtmatig uit, waarbij we de kwaliteit en klanttevredenheid minimaal op het gemeentelijk en landelijk voorgeschreven niveau houden.

We willen bereiken dat de klanten tevreden zijn over publieke dienstverlening aan de balies.

Als resultaat van het jaarlijks te houden klanttevredenheidsonderzoek streefden we in 2016 naar een waardering van 7,5. Tenslotte wilden we de kwaliteit van de Basisregistratie personen verder verbeteren en daarbij in 2016 minimaal voldoen aan de norm: goed.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Uitvoering van de Wet Basisregistratie personen (BRP)

- Hieronder vallen onder andere aangiften van verhuizingen, vestigingen uit het buitenland, emigratie, kwaliteitscontrole, klanttevredenheid onderzoek en uitvoering diverse bijzondere wetten.

Uitvoering van de werkzaamheden van de Burgerlijke Stand:

- Aangiften van geboorte en overlijden;
- Huwelijksaangiften en huwelijksvoltrekkingen inclusief geregistreerd partnerschap;
- Inschrijving van echtscheidingen en overige rechterlijke vonnissen.

Afgifte van identiteitsdocumenten

- Reisdocumenten;
- Rijbewijzen;
- Afschriften burgerlijke stand en afschriften BRP;
- Verklaringen omtrent het gedrag;
- Overige persoonsdocumenten.

Verkiezingen: voorbereiding Tweede Kamerverkiezing op 15 maart 2017

- Raadgevend referendum over het associatieverdrag tussen de Europese Unie en Oekraïne op 6 april 2016.

Zaakgericht werken

In 2016 is gestart met het zaakgericht werken. De backoffice van Burgerzaken (+beleid) neemt hieraan deel. Het zal in eerste instantie gaan om terugbel-notities als een zaak wordt aangeboden maar ook om opvolging en verwerking. Ook het KCC neemt hier aan deel.

Tegengaan identiteitsfraude

De Werkgroep Tegengaan Identiteitsfraude Noord-Nederland (WTI-NN) houdt zich bezig met document- en identiteitsfraude die onder meer ontstaat bij de (eerste) inschrijving in de Basisregistratie personen (BRP). Door kwaliteitsverbetering aan de voorkant (BRP) en het beschikbaar stellen van expertise door de samenwerking met de ketenpartners willen we de identiteitsfraude nog beter bestrijden.

Groningen is één van de vijf gemeenten in de regio Noord-Nederland waar de komende jaren een expertisecentrum wordt ingericht voor de gemeenten in de regio.

Conclusie

De beoogde doelen voor 2016 zijn gehaald.

11.1.4 Belastingen

De afdeling Belastingen berekent en verzorgt de aanslagen, int de gemeentelijke belastingen en handelt eventuele bezwaarschriften af. We doen dit ook voor Ten Boer, Delfzijl, Appingedam en Loppersum. De afdeling werkt volgens de wettelijke betrouwbaarheid- en kwaliteitsnormen.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Realisatie belastingopbrengst	98	100	100
Afdoening bezwaarschriften binnen gestelde termijn	97	100	96
Oordeel Waarderingskamer	goed	goed	goed

Wat wilden we bereiken in 2016?

- Het rechtmatig en tijdig uitvoeren van de belastingtaken;
- Het realiseren van de begrote belastingopbrengsten.

Het percentage bezwaarschriften dat binnen de gestelde termijn is afgedaan, is licht gedaald. Bij de bezwaarschriften die niet tijdig zijn afgedaan, gaat het vooral om aardbevingsbezwaren. De afhandeling daarvan is aangehouden in afwachting van het oordeel van het Centrum Veilig Wonen over de hoogte van de aardbevingssschade (deze schade wordt in mindering gebracht op de WOZ-waarde).

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Belastingsamenwerking

In juni 2016 hebben het college van burgemeester en wethouders en de algemene besturen van de drie noordelijke waterschappen besloten tot oprichting van een Noordelijk Belastingkantoor (NBK). Hierin worden de belastingtaken van waterschappen en gemeente gebundeld. Inmiddels loopt de ontwerp- en implementatiefase. Belangrijke activiteiten in deze fase zijn de aanbesteding van een belastingapplicatie en het plaatsingsproces. Na afronding van deze fase moet er een nieuwe organisatie staan met een geïntegreerde manier van werken onder aansturing en verantwoordelijkheid van één bestuur en één management. De planning is dat het NBK in de periode juli 2017 - januari 2018 van start gaat. Begin 2018 worden voor het eerst gecombineerde belastingaanslagen van gemeente en waterschappen verstuurd. Andere gemeenten kunnen toetreden tot het NBK.

Controleer uw WOZ-waarde

Nadat eerder een pilot is uitgevoerd in een aantal wijken, zijn alle woningeigenaren in de stad in het najaar van 2016 in de gelegenheid gesteld de voorlopige WOZ-waarde van hun woning voor 2017 te controleren en onjuistheden aan ons door te geven. Hiermee is uitvoering gegeven aan de motie 'Controleer uw WOZ-waarde'. Ca. 10% van de woningeigenaren heeft gereageerd op de voorlopige WOZ-waarde. Of de interactieve WOZ ook heeft geleid tot minder bezwaarprocedures was op het moment van schrijven van deze tekst nog niet bekend.

Berichtenbox

Begin 2015 zijn voor het eerst belastingaanslagen verstuurd via de Berichtenbox van MijnOverheid. In 2015 ging het nog om ongeveer 5% van het totale aantal aanslagen. Dat percentage is in 2016 gestegen tot ruim 30%.

Conclusie

We hebben in 2016 flinke stappen gezet op weg naar het NBK. Verder is in 2016 volledig uitvoering gegeven aan de motie 'Controleer uw WOZ-waarde'. De begrote opbrengsten van de belastingen die samen de woonlasten vormen, is gerealiseerd. Daarbij geldt wel dat het resultaat op de OZB negatief is terwijl er op de afvalstoffenheffing een positief resultaat is behaald (zie [paragraaf 8 lokale heffingen](#) voor een toelichting hierop).

Deelprogramma 11.2: Communicatie met de burger

Burgers en bedrijven komen op vele manieren in contact met de gemeente. Als ze zelf informatie zoeken of een dienst van ons afnemen. Of als de gemeente contact zoekt om burgers te informeren of iets te vragen, bijvoorbeeld over nieuw beleid. We willen in al die contacten herkenbaar en open zijn. In onze boodschappen maken we politieke keuzes zichtbaar.

Beleidsvelden

- Een herkenbare gemeente
- Faciliteren van (digitale) informatieverstrekking
- Faciliteren van een open, luisterende houding naar de stad

11.2.1 Een herkenbare gemeente

We willen als gemeente zoveel mogelijk een herkenbare en toegankelijke organisatie zijn. We laten dit zien in onze uitingen, zowel bij ons eigen optreden als in samenwerkingsverband. Onze huisstijl is hierbij een belangrijk middel. We willen als gemeente zoveel mogelijk een herkenbare en toegankelijke organisatie zijn. We laten dit zien in onze uitingen, zowel bij ons eigen optreden als in samenwerkingsverband. Onze huisstijl is hierbij een belangrijk middel: een eenduidige huisstijl geeft de gemeente één 'gezicht' en zorgt voor herkenbaarheid van de organisatie als afzender.

Wat wilden we bereiken in 2016?

We besteden extra aandacht aan het communicatief en visueel ondersteunen van wijkgericht werken en de vernieuwingen in het sociale domein.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

In de uitgave “Als de wijk de ruimte pakt” zijn burgerinitiatieven en lokale democratische initiatieven uitgelicht en in een logische samenhang gebracht. Ook zijn voorbereidingen getroffen om de wekelijkse gemeentelijke e-mailnieuwsbrief Stadsnieuws uit te breiden met vijf gebiedsedities (uitvoering in 2017). Daarnaast is een onderzoek voorbereid om te achterhalen op welke manier(en) burgers het liefst (wijk)informatie ontvangen.

Er zijn inmiddels 11 WIJ-teams, waarbij de dienstverlening is afgestemd op de behoeftes vanuit de buurt. Er is veel geïnvesteerd in het tot stand brengen van contact met de wijkbewoners. Zo zijn er wijkactiviteiten georganiseerd en zijn beeldschermen met WIJ-informatie in de lokale supermarkten geplaatst. Daarnaast is ingezet op gebruik van social media en is de WIJ-website opgeschoond.

Verder bleek in 2016 dat onze bestaande huisstijl, hoewel deze naar behoren functioneert voor algemene corporate uitingen, vaak als knellend werd ervaren in overige communicatie. Daarom heeft in 2016 een herbezinning op de bestaande huisstijl plaatsgevonden, die heeft geleid tot een aantal aanpassingen waarbij rekening is gehouden met de doorgevoerde veranderingen in onze organisatie, met de manier waarop wij als organisatie in de samenleving staan en met nieuwe samenwerkingsverbanden.

Conclusie

We hebben in 2016 nadrukkelijk het wijkgericht werken onder de aandacht gebracht en de veranderingen in het sociaal domein ondersteund. Daarnaast zijn we gestart met het aanpassen van onze huisstijl, zodat deze meer vormvrijheid biedt, en daarmee de veranderde wijze waarop wij als herkenbare gemeente in de samenleving staan en met andere partijen samenwerken beter ondersteunt.

11.2.2 Faciliteren van (digitale) informatieverstrekking

Digitale informatie verstrekken we vooral via de gemeentelijke website. De website van Groningen is een 'kern- of toptakenwebsite', met vooral die producten waar de burger om vraagt. Gemakkelijk te vinden, goed te begrijpen en ook toegankelijk voor mensen met een beperking. Aanvullend communiceren we via sociale media Twitter en Facebook. Dat willen we meer gaan doen.

In de informatievoorziening aan burgers werken we volgens het 'click, call, face-principe'. Click (op onze website) voor wie snel en als het uitkomt geholpen wil worden of informatie zoekt. Call (bellen) voor mensen die de benodigde informatie niet kunnen vinden of geen toegang hebben tot digitale kanalen. Face (persoonlijk contact) voor wie daar behoefte aan heeft of als dat beter werkt. Hoe beter de digitale informatievoorziening, hoe meer tevreden de burgers zijn.

Prestatie indicatoren

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2016 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Benchmark digitale dienstverlening	-	7,5	5,9 (*)

(*) Dit cijfer is relatief laag en niet vergelijkbaar met vorige jaren. Dit houdt verband met de meetmethodiek (een brede meting op alle pagina's van de website). We zien dat de respons in verhouding tot de bezoekcijfers van de vernieuwde website niet hoog is. In 2017 gaan we over tot een ander meetinstrument waarmee we verwachten een reëler inzicht te hebben in de tevredenheidscijfers over de gemeentelijke website.

Wat wilden we bereiken in 2016?

We optimaliseren onze toptakensite. We streven naar het halen van ten minste de waardering 7,5. We geven extra aandacht aan wijkgerichte informatie en aan de verdere professionalisering van de online media.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- We hebben de online dienstverlening via de website verder geoptimaliseerd voor het (toenemend) mobiel gebruik. De helft van onze bezoekers kwam in 2016 via de PC op de website, de overige 50% via smartphone (40%) en tablet (10%). De verwachting is dat mobiel gebruik in 2017 verder zal stijgen;
- Daarnaast hebben we de gemeentelijk organisatie bewust gemaakt van de nieuwe werkwijze: de inhoud van de website moet aansluiten bij de vraag van de burger en voldoen aan de web-richtlijnen;
- In 2016 hebben we als onderdeel van onze contentstrategie meer gaan inzetten op het gebruik van Facebook-advertenties, dit biedt de mogelijkheid om specifieke doelgroepen te bereiken;
- In 2016 hebben we 7.000 nieuwe volgers op ons Facebookaccount gekregen;
- In 2016 hebben we via Twitter, verdeeld over onze twee accounts (@gem_groningen en @stadsbeheer050) 19.000 berichten verstuurd;
- Eind 2016 hebben we het corporate Instagram account voorbereid, met Instagram bereiken we meer jongeren;
- Tot slot zijn voorbereidingen in gang gezet om meer gebiedsgerichte informatie op de website te plaatsen, passend in een toptakensite en voldoende aan de landelijke web-richtlijnen;
- In 2016 hebben we de klanttevredenheid/gebruiksvriendelijkheid van de website onderzocht, helaas blijkt de response laag te zijn en ook is niet duidelijk waar de waardering van de respondenten precies over gaat. Vandaar dat we zo snel mogelijk overstappen naar een ander meetinstrument waarmee de online dienstverlening via de website beter gemeten kan worden.

Conclusie

De toptakenwebsite is ook voor bezoekers met een mobiel apparaat geschikt gemaakt. Daarmee is het voor deze bezoekers eenvoudiger informatie te zoeken en zijn we voorbereid op een verdergaande groei van mobiel apparaat-gebruik. Door meer gebruik te maken van social media hebben we snel en relatief goedkoop grote groepen burgers bereikt. Ook hebben we eind 2016 de voorbereidingen getroffen om in 2017 te starten met Instagram, een kanaal waarmee we specifiek jongeren beter kunnen bereiken.

11.2.3 Faciliteren van een open, luisterende houding naar de stad

In het collegeprogramma 2014-2018 kozen we ervoor zoveel mogelijk ruimte te bieden aan initiatieven vanuit de stad. Dit vereist van alle betrokkenen in de gemeentelijke organisatie een open, luisterende houding. Hierbij maken we onder andere gebruik van moderne technieken zoals online monitoring.

Wat wilden we bereiken in 2016?

We willen onze luisterstrategie verder ontwikkelen en inzetten bij beleidsontwikkeling door onder andere online monitoren, advies over een open, luisterende houding, en ondersteuning met de methodiek Factor C (methodiek voor communicatiestrategie).

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

De belangrijkste activiteiten in 2016:

- Online monitoring op meer dan honderd onderwerpen (gerelateerd aan de actualiteit, issues, dienstverlening);
- Wekelijkse Stadsbuzz-email nieuwsbrief opgezet voor de interne organisatie. Hierin verzamelen en duiden we wat er online in en over (de gemeente) Groningen wordt gezegd. De Stadsbuzz geeft zicht op beelden, meningen, opiniemakers en opkomende issues;

- Voorbereidingen Newsroom050: in de Newsroom050 wordt interdisciplinair samengewerkt rondom 'luisteren' (monitoren) en 'praten' (woordvoering, webcare en alles wat er aan zenden, communiceren en interactie tussenin zit);
- Factor C-methodiek is 51 keer ingezet in 2016 op diverse beleidsdomeinen (waaronder Binnenstad, Omgevingswet etc.). Factor C is een methodiek om een participatieve communicatiestrategie te ontwikkelen.

Conclusie

We hebben in 2016 onze luistervaardigheid verder uitgebreid en de organisatie op diverse manieren ondersteund bij het luisteren naar de stad. Daarmee hebben we bereikt dat communicatie en boodschappen beter aansluiten op wat er in de samenleving speelt.

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2016	Verschil
11.1 Publieke dienstverlening	16.840	16.295	15.659	636
11.2 Communicatie met de burger	56	56	118	-62
Totaal Lasten	16.896	16.351	15.776	574
11.1 Publieke dienstverlening	-9.829	-9.557	-9.948	391
Totaal Baten	-9.829	-9.557	-9.948	391
Totaal Saldo voor bestemming	7.067	6.794	5.828	966
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	488	488	488	0
Totaal onttrekkingen	0	-100	-100	0
Totaal saldo na bestemming	7.555	7.182	6.216	966

Financiële toelichtingen

Deelprogramma 11.1 Publieke dienstverlening	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	636	391	1.027

Implementatiekosten Noordelijk Belastingkantoor (NBK) (V 368 duizend euro)

Op 1 januari 2018 gaat het Noordelijk Belastingkantoor van start. In de aanloop daar naar toe worden projectkosten gemaakt. Hiervoor zijn in 2016 incidentele middelen beschikbaar gesteld. De voorbereiding ligt op koers. De financiële verantwoording daarvan loopt wat achter. Hierdoor is sprake van een incidenteel voordeel van 368 duizend euro. De besteding van dit bedrag vindt in 2017 plaats.

Personeel (V 304 duizend euro)

Het voordeel van 304 duizend euro betreft vooral vacature- vrijval bij de afdelingen Publiekszaken, Belastingen en KCC. In verband met de ontstane vacatures, mede in verband met de vorming van een Noordelijk belastingkantoor is extern personeel ingehuurd. De kosten van de inhuur extern personeel liggen 205 duizend euro lager dan de vrijval vacatureruimte. Daarnaast is er in het tweede halfjaar voor 99 duizend euro meer personeel uitgeleend dan verwacht.

Stijging proceskosten WOZ (V 86 duizend euro)

We hebben de afgelopen jaren te maken gehad met een toename van het aantal bezwaarschriften tegen de WOZ. De raad heeft voor 2016 een bedrag van 325 duizend euro beschikbaar gesteld om de stijging van de proceskostenvergoedingen op te kunnen vangen. Wij constateren een kentering in het aantal bezwaarschriften. Het aantal bezwaarschriften is sterk afgenomen. Daarom is bij de begroting 2016 reeds 125 duizend euro van dit budget ingezet ter dekking van de gemeentebegroting. In 2016 is 114 duizend euro aan proceskosten uitgekeerd. Per saldo resulteert een voordelig resultaat van 86 duizend euro.

Rijksleges en gemeenteleges (V 49 duizend euro)

Het voordeel op de baten van 210 duizend euro wordt vooral verklaard door meer afgifte van rijbewijzen en reisdocumenten. Deze extra afgifte leidt ook tot een hogere afdracht van de ontvangen rijksleges aan het rijk van 161 duizend euro. Per saldo resulteert dit in een voordeel van 49 duizend euro.

Overige afwijkingen (V 220 duizend euro)

De overige afwijkingen tellen op tot een voordeel van 220 duizend euro.

PROGRAMMA 12 College en Raad

Samenwerken aan de stad en regio met Stadgers, ondernemers, bedrijven, instellingen, regionale partners, gemeenten, provincie en de ambtelijke organisatie.

Relevante beleidsnota's

Er zijn voor dit programma geen relevante beleidsnota's.

Deelprogramma 12.1: College en Raad

Het college komt met heldere voorstellen aan de raad, waarin alternatieve scenario's zijn opgenomen. Er wordt goed geluisterd. De omgang in het college, in de raad en tussen college en raad is collegiaal en gul. Openheid, transparantie, en eerlijkheid kenmerken de houding en het gedrag van college en raad.

Beleidsvelden

- Raad en Griffie
- College
- Concern stelposten
- Ombudsman

12.1.1 Raad en griffie

De griffie ondersteunt de gemeenteraad zo goed mogelijk bij diens werk, niet alleen in logistieke zin, maar ook procesinhoudelijk. Dan gaat het niet alleen over de vergaderingen en alles wat daarbij hoort, ook denkt de griffie mee over de wijze waarop de raad zou moeten en of kunnen meebewegen met diverse maatschappelijke ontwikkelingen.

Wat wilden we bereiken in 2016?

In de gemeentebegroting voor 2016 stelden we ons de volgende doelen:

- De raad heeft een helder beeld bij de eigen rol in de veranderende samenleving;
- De raad wordt op relevante besluitmomenten in stelling gebracht met adequate informatie, geschikt voor het voeren van een politiek debat op hoofdlijnen;
- De communicatie met de burgers wordt verder opgepakt, waardoor de raad, de rol en betekenis van de raad en de leden aan bekendheid winnen in de stad.

We namen ons met het oog daarop voor de volgende activiteiten te ontplooiën:

- Soepele en tijdige bediening van de raadsleden met het oog op de voorbereiding van de diverse vergaderingen;
- Aandacht schenken aan de werkwijze van de raad met het oog op de veranderende samenleving. Hiervoor bestaat een werkgroep die door de griffie wordt ondersteund;
- Aandacht voor het monitoren van de kwaliteit van de informatievoorziening aan de raad;
- Aan de hand van de uitkomsten van de in 2016 uit te voeren enquête wil de griffie het communicatiebeleid van nieuwe impulsen voorzien.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- De basis op orde was ook in 2016 weer leidraad voor de griffie. Daarbij hebben we gekeken naar een verdere verbetering van de dienstverlening, zoals het terugdringen van het aantal mails vanuit de griffie naar de raad en het verbeteren van de dagelijkse verzamelmail aan de raad. De lange-termijnagenda is ook een aandachtspunt geweest: in samenwerking met de organisatie en gemeentesecretaris wordt gekeken hoe de verdeling van agendapunten in tijd beter kan worden afgestemd, zodat overvolle agenda's in juni en december worden voorkomen en de agenda's in rustiger maanden, januari, februari en september, wat meer gevuld raken;

- De commissie werkwijze raad heeft een aantal vergaderingen gehad en eind van het jaar zijn eindrapport aan de raad opgeleverd. Dit heeft geleid tot bespreking in de raad en diverse grotere en kleinere aanpassingen in het raadswerk. Een daarvan is de invoering van de agendacommissie die begin 2017 is opgestart. Deze commissie gaat bepalen hoe de agenda's van de raadscommissies en de raad worden ingevuld, alle fracties kunnen hiervoor input leveren;
- Vanuit de griffie is voortdurend aandacht gevraagd voor de kwaliteit van de informatievoorziening aan de raad. Geregeld is hierover het gesprek gevoerd met (vertegenwoordigers van) de gemeentesecretaris. Geconstateerd mag worden dat de resultaten hiervan steeds meer zichtbaar worden;
- In 2016 is de publieksenquête Stad en Raad uitgevoerd; deze is door meer dan 3000 inwoners van de stad ingevuld en heeft een aantal waardevolle inzichten opgeleverd voor raad en griffie. De uitkomsten van de enquête zijn betrokken bij het debat over de toekomst van de lokale democratie dat de raad begin 2017 heeft gevoerd;
- Op het gebied van raadscommunicatie is volop gebruik gemaakt van social media zoals Facebook en Twitter, om inwoners van de stad en andere geïnteresseerden te informeren over het doen en laten van de raad. Ook is er geëxperimenteerd met filmpjes over onderwerpen die in de raad spelen (open raad en initiatiefvoorstel over toegankelijkheid).

Ook allerlei andere thema's heeft de griffie in 2016 opgepakt:

- De aanbesteding van een nieuw accountantscontract is afgerond;
- Er is een open raad georganiseerd, waarbij Stadgers hun plannen voor de stad konden presenteren;
- De digitale gemeentebegroting is verder verbeterd, de raad heeft met name aandacht besteed aan de te gebruiken indicatoren;
- Er is een expertmeeting georganiseerd over geothermie en een hoorzitting over de nieuwe cultuurnota;
- De griffie is vertegenwoordigd in de projectgroep en stuurgroep digitalisering A-Z binnen de organisatie;
- De griffie is bezig geweest met testen voor de overgang naar het nieuwe Politiek Portaal (raadsinformatiesysteem);
- Het proces t.b.v. de komende herindeling met Ten Boer en mogelijk Haren wordt vanuit de griffie begeleid;
- De griffie participeert in de werkgroep renovatie stadhuis;
- De griffie heeft diverse groepen leerlingen van MBO en HBO ontvangen op het stadhuis voor een nadere uitleg over de lokale politiek;
- De griffie heeft een tweedaagse raads-excursie naar Rotterdam georganiseerd.

12.1.2 College

Het college opereert op basis van een akkoord op hoofdlijnen en hanteert een bestuursstijl die bij voorstellen voldoen de ruimte laat voor inbreng, wijziging, verbetering en coproductie. Voorstellen worden in een vroeg stadium aan andere partners (belangenorganisaties, bewoners, deskundigen, ondernemers) voorgelegd.

Het college is voor de samenwerking lid van een aantal externe partijen en samenwerkingsverbanden.

12.1.3 Ombudsman

De gemeentelijke ombudsman behandelt ter uitvoering van de opdracht van de raad klachten van burgers over de gemeente Groningen. De gedragingen van de gemeente worden getoetst aan normen van behoorlijkheid (Artikel 9:27 Awb De ombudsman beoordeelt of het bestuursorgaan zich in de door hem onderzochte aangelegenheid al dan niet behoorlijk heeft gedragen).

Er zijn geen wijzigingen geweest in aangesloten gemeenten. Dat wil zeggen dat Ten Boer en De Marne evenals voorgaande jaren ook in dit jaar gebruik hebben gemaakt van het Groninger ombuds-instituut. Dat geldt ook

voor de aangesloten gemeenschappelijke regelingen. Ten slotte is de gemeentelijke ombudsman extern meldpunt voor klokkenluiders op grond van de Klokkenluidersregeling 2010. Vanwege een verhoogde instroom van zaken in de eerste maanden van het jaar is de formatie met ingang van 17 mei met 0,6 fte opgehoogd (totaal nu 3 fte).

Wat wilden we bereiken in 2016?

Bij het optreden van de ombudsman staat herstel van betrekkingen en contact en oplossing van het probleem op de voorgrond. Dit type zaken heet interventies. Indien dat niet mogelijk is zal een klachtonderzoek worden uitgevoerd, dat vaak resulteert in een oordeel van de ombudsman over de behoorlijkheid van de gedraging.

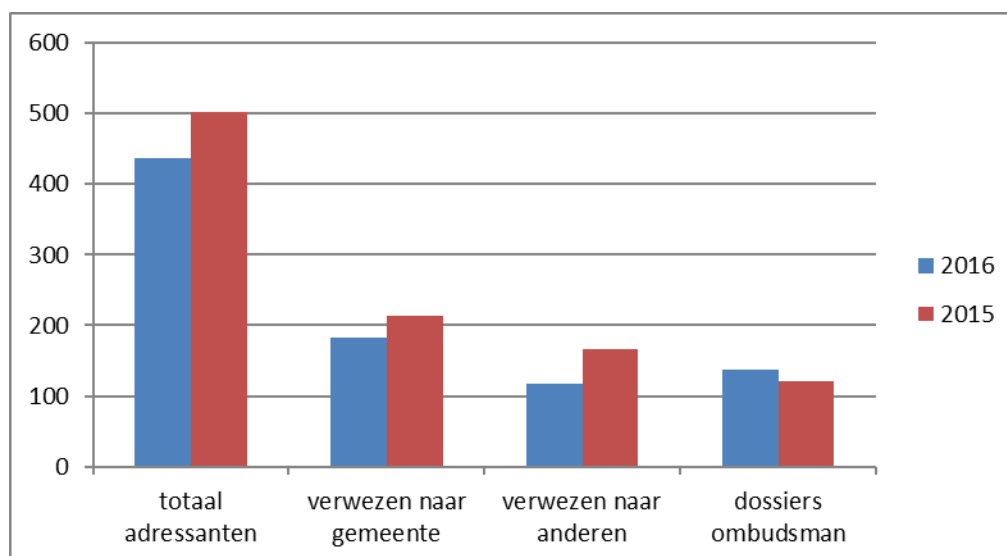
Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

In 2016 hebben 437 mensen zich tot de ombudsman gewend. Dit is een daling van 13% ten opzichte van 2015. Daarvan zijn 182 personen verwezen naar de gemeente. Dat is een daling van 15%. In deze cijfers is niet meegenomen het aantal mensen dat vaker dat eens de ombudsman bezocht in het kader van dezelfde kwestie. Er bleven 137 zaken over die inhoudelijk door de ombudsman in behandeling zijn genomen. Dit is een stijging van 14%. Daarvan is het opvallend dat deze stijging geheel moet worden toegeschreven aan de complexere zaken (+ 15), de zogenoemde onderzoeken. Acht zaken waren aan het eind van het jaar nog niet afgerond en zijn doorgeschoven naar 2017.

Conclusie

In 118 gevallen heeft de ombudsman verwezen naar andere instanties zoals het Juridisch Loket voor juridische ondersteuning (- 29%). Verwijzing worden niet alleen telefonisch of via de e-mail gedaan, maar kan ook nodig blijken tijdens een spreekuurbezoek.

Er is in 2016 gedurende 50 weken 2 keer per week spreekuur gehouden.

12.1.4 Concernstelposten

Op dit beleidsveld stonden bij de begroting 2016 allerlei stelposten die nog niet direct toegerekend konden worden aan de overige deelprogramma's. Hieronder vielen bijvoorbeeld de nog te verdelen concernbezuinigingen en extra beleidsmiddelen. Gedurende het jaar zijn deze stelposten verdeeld over de verschillende programma's. Alle posten die niet verdeeld konden worden (bijvoorbeeld doordat er geen aanspraak is gemaakt op extra beleidsmiddelen) maken onderdeel uit van het resultaat op dit programma. Een specificatie van dit resultaat staat weergegeven in de toelichting op het financiële resultaat van dit programma (zie het volgende onderdeel).

Deelprogramma 12.2: Gebiedsgericht werken

Het programma Integraal Gebiedsgericht Werken 2016 is op 30 maart 2016 door de gemeenteraad vastgesteld. Dit gebiedsprogramma is door de gebiedsteams in samenwerking met de wijk opgesteld. Deels bevat het programma de wijkwethoudersbudgetten, deels is er sprake van geormerkte wijkprojecten. De wijkwethoudersbudgetten zijn onder andere bedoeld om buurt- en wijkinitiatieven te faciliteren en te ondersteunen. Vanaf initiatief (vraaggerichte insteek) tot uitvoering is sprake van een tijdsverloop dat zich op voorhand moeilijk laat inplannen. Dat geldt tevens voor de planvoorbereiding van de wijkgerichte projecten. Bij projecten die burgers raken is nu eenmaal sprake van te voeren planprocessen samen met wijkbewoners of belanghebbende partijen die de benodigde tijd vergen.

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2016	Vershil
12.1 College en Raad	14.135	7.589	11.307	-3.718
12.2 Gebiedsgericht werken	0	4.378	4.174	203
Totaal Lasten	14.135	11.966	15.481	-3.514
12.1 College en Raad	-8.506	-2.385	-1.264	-1.121
12.2 Gebiedsgericht werken	0	0	-768	768
Totaal Baten	-8.506	-2.385	-2.032	-353
Totaal Saldo voor bestemming	5.629	9.581	13.449	-3.868
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	19.421	4.564	4.564	0
Totaal onttrekkingen	-2.000	-44.500	-44.500	0
Totaal saldo na bestemming	23.050	-30.355	-26.487	-3.868

Financiële toelichtingen

Deelprogramma 12.1 College en Raad	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-3.718	-1.121	-4.839

Nominale compensatie (V 1,2 miljoen euro)

De nominale ontwikkelingen (loon- en prijsontwikkelingen) over 2016 stellen we ten opzichte van de begroting 2016 neerwaarts bij. De nominale compensatie over 2016 bedraagt 2,2%. In de primitieve begroting 2016 gingen we uit van een nominale compensatie van 2,7%. Dit betekent een daling van 0,5%. Dit leidt tot een structureel voordeel van 1,2 miljoen euro vanaf 2016. De neerwaartse aanpassing wordt grotendeels verklaard doordat de loonkosten voor de gemeente per saldo met 0,56% dalen. Enerzijds gaan we op basis van de vastgestelde CAO 2016 – 1 mei 2017 uit van een hogere loonsverhoging van 0,26%. Anderzijds is er sprake van een verlaging van de sociale lasten. Deze verlaging volgt uit de afspraken gemaakt in het loonruimteakkoord 2015 om de pensioenopbouw vanaf 1 januari 2016 te verlagen (en dit voordeel vervolgens om te zetten naar een salarisverhoging). Bij de berekening van dit percentage is rekening gehouden met de herstellpremie van 1% die het ABP vanaf 1 april 2016 doorvoert. Deze extra premie is nodig om de dekkingsgraad van het ABP te verbeteren.

De prijsmutatie van de materiële overheidsconsumptie - het percentage waarop we onze prijscompensatie baseren - is op basis van informatie vanuit het CPB over 2016 ten opzichte van de primitieve begroting verlaagd van 1,0% naar 0,7%.

Voor de jaarschijf 2015 is bij de begroting 2016 rekening gehouden met een benodigd percentage voor nominale compensatie van 0,77%. Op basis van de meest recente gegevens van het CPB over de prijsmutatie stellen we dit percentage neerwaarts bij van 0,6% naar 0,3%.

Per saldo leiden bovenstaande ontwikkelingen tot een voordeel van ruim 1,2 miljoen euro in 2016.

Invoering individueel keuzebudget (N 5,2 miljoen euro)

Vanaf 1 januari 2017 wordt het Individueel Keuzebudget (IKB) ingevoerd. Hierdoor wordt de opgebouwde vakantietoeslag over de maanden juni t/m december 2016 in 2016 als loonkosten verantwoord. Dat betekent dat in 2017 niet 12 maar 19 maanden vakantietoeslag wordt uitbetaald. Hiervoor moet een voorziening worden gevormd. Dit leidt bij gemeenten tot een incidenteel tekort in 2016 omdat daar een voorziening voor getroffen moet worden. Voor Groningen leidt dit bruto tot een incidentele last van 6,4 miljoen euro in 2016. Deze kosten kunnen deels worden doorberekend in tarieven (0,4 miljoen euro) en kunnen voor de GGD in rekening gebracht worden bij de Gemeenschappelijke Regeling Publieke Gezondheid & Zorg (0,8 miljoen euro).

Infrastructurele maatregelen Regio Specifiek Pakket (V 822 duizend euro)

De bijdragen van de gemeente voor het Regio Specifiek pakket (RSP) en het project Spoorzone zijn gebaseerd op prijspeil 2007/2008. Er zijn afspraken gemaakt over welk rentepercentage gehanteerd wordt voor de nog te vergoeden rente over de bijdragen. De rentevergoeding is voor bijdrage RSP 1,2 miljoen euro te hoog en voor bijdrage project Spoorzone 0,4 miljoen euro te laag ingeschat. Per saldo een incidenteel voordelig resultaat van 0,8 miljoen euro.

Concernposten (N 1,5 miljoen euro)

In 2016 zijn bij de opmaak van de rekening 2015 bij de concernstelposten nadelige effecten naar voren gekomen. Het structurele effect daarvan is bepaald op afgerond 1,5 miljoen euro. Voor 2016 kan dit tekort deels incidenteel gedekt worden door een voordeel op het budget mobiliteit topkader van ca 0,4 miljoen euro. Per saldo resteert voor 2016 dan nog een tekort van 1,1 miljoen euro. Dit nadeel betrekken wij bij de bezuinigingsstaakstelling op de organisatie. Wij willen dit nadeel dekken door een verwacht aanbestedingsvoordeel op inleenkrachten.

Concernbezuinigingen (N 249 duizend euro)

Eén van de bezuinigingsmaatregelen op de organisatie betreft het afschaffen van de uitloprang. Deze taakstelling wordt in 2016 niet gerealiseerd, maar ingaande de begroting 2017. Het nadeel voor dit jaar betreft 249 duizend euro en wordt incidenteel gedekt door de vrijval op het weglekbudget.

Weglekbudget (V 684 duizend euro)

In de begroting 2010 is een structureel budget voor weglekeffecten opgenomen. Het budget is in 2010 bepaald op basis van een globale inschatting van de mate waarin de bezuinigingsmaatregelen zullen weglekken naar de gemeentelijke tarieven en dergelijke. Vanwege de globale inschatting en doordat een deel van de taakstellingen zijn geschrapt of vervangen is er over 2016 een restant budget van 0,7 miljoen euro.

Dit restant budget is in de jaren 2017 tot en met 2019 structureel ingezet voor de weglek naar de gemeentelijke tarieven, projecten en derden van de bezuinigingen op de organisatie. Voor 2016 is daarmee sprake van een incidenteel voordeel van 684 duizend euro.

Uitruil structureel / incidenteel (V 367 duizend euro)

In de begroting 2015 en 2016 is rekening gehouden met structurele middelen in verband met de uitruil incidenteel geld voor structureel. Omdat in de begroting gerekend is met een rentepercentage dat hoger ligt dan het geldige rente omslag percentage, ontstaat vrijval. Daarnaast is er sprake van een volumevoordeel. Dit levert een vrijval op van structureel 367 duizend euro. Daarvan is 287 duizend euro al verwerkt in het financiële beeld van de begroting 2017. Het resterende bedrag van 80 duizend euro wordt betrokken bij de begroting 2018.

Extra Beleid Bereikbaarheid (V 400 duizend euro)

In de begroting zijn extra beleidsmiddelen opgenomen voor bereikbaarheidsprojecten van structureel 1,4 miljoen euro. Hiervan is 1,0 miljoen euro gereserveerd voor kapitaallasten. Het resterend bedrag van 0,4 miljoen euro is betrokken bij de dekking van de begroting 2017 en kan daarom in 2016 incidenteel vrijvallen.

BTW-compensatiefonds (N 1,0 miljoen euro)

In de begroting 2016 is rekening gehouden met extra investeringen, met name in de riolering. In de realisatie blijkt het investeringsvolume dit jaar door vertraging daarbij achter te blijven. De vertraging ontstaat door inspraak- en bezwaarprocessen, meeliften door nutsbedrijven en langere voorbereidingstijd (Diepenring) en levert een nadeel van 994 duizend euro op. Daarnaast is er een voordeel van 107 duizend euro op doorgeschoven BTW van de VNG en de Groninger Archieven. Tenslotte is er een nadeel van 89 duizend euro op de BTW voor het Participatie-budget doordat er een terugloop is in het aantal participatietrajecten.

Suppletie BTW-compensatiefonds (N 312 duizend euro)

Begin 2016 zijn de mengpercentages BTW herrekend. Mengpercentages worden gebruikt voor kosten die niet direct toewijsbaar zijn aan een specifiek product. Dit resulteert in een geschatte verdeling van de BTW in te compenseren BTW, te declareren BTW en BTW die als kost moet worden genomen. Door herrekening is het kostengedeelte 312 duizend euro hoger geworden.

Mobiliteit topkader (V 457 duizend euro)

Er zijn in 2016 maar beperkt frictiekosten geweest met betrekking tot ons topkader. Hierdoor is een voordeel ontstaan van 457 duizend euro. Dit voordeel kan in 2016 incidenteel worden ingezet om een deel van het structurele nadeel op concernposten te dekken.

Trainees (V 475 duizend euro)

Bij de jaarrekening 2015 is 500 duizend euro voor 2016 beschikbaar gesteld om 15 extra traineeplaatsen te kunnen bekostigen. Aangezien de jongeren deze werkzaamheden voornamelijk in het tweede deel van het schooljaar uitvoeren is hier nog maar 25 duizend euro van uitgegeven. Het restant van 475 duizend euro wordt in 2017 besteed.

Gemeentelijke herindeling (N 127 duizend euro)

De voorbereidingen voor de gemeentelijke herindeling zijn reeds gestart. Hiervoor zullen via het gemeentefonds in 2018 middelen beschikbaar komen. Voor 2017 leidt dit tot een nadelig resultaat van 127 duizend euro.

Dotatie voorziening Pensioenen wethouders (N 1,0 miljoen euro)

In 2016 is de rekenrente voor de pensioenen verder gedaald. Hoe lager de rente, hoe minder het gereserveerde kapitaal aangroeit, hoe meer kapitaal er moet worden gereserveerd om aan de toekomstige pensioenverplichtingen te kunnen voldoen. De gehanteerde pensioenleeftijd is wettelijk naar 67 jaar verhoogd. Als resultaat van deze ontwikkeling moesten wij in 2016 de voorziening

Pensioenen wethouders met 1,3 miljoen euro verhogen. In de begroting was rekening gehouden met 300 duizend euro.

Overig (V 144 duizend euro)

Diverse overige posten tellen op tot een voordeel van 114 duizend euro.

Deelprogramma12.2	Lasten	Baten	Saldo
Gebiedsgericht werken			
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	203	768	971

Gebiedsgericht werken (V 721 duizend euro)

Daadwerkelijke bestedingen in de zin van facturering vinden vaak later in de tijd plaats. Daarbij moet minimaal 50% van het werk dit jaar worden uitgevoerd en moet de totale verplichting helder zijn om daadwerkelijk als lasten in dit jaar mee nemen. Hierdoor doet zich tijdsvertraging in de verantwoording van middelen voor. Met betrekking tot de Accommodatieontwikkeling Oosterparkwijk levert dit een voordeel op van ruim 400 duizend euro. Inzake Coenderspark gaat het om 300 duizend euro.

Bijdrage in MVA naar bekleemde reserve (V 250 duizend euro)

In de Materiële Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt. Binnen dit deelprogramma gaat het om het project Verkeer & Parkeer van Lenneplan.

Overig (N 6 duizend euro)

Diverse overige posten tellen op tot een nadeel van 6 duizend euro.

PROGRAMMA 13 Algemene inkomsten en post onvoorzien

Het conform het Besluit Begroting en verantwoording (BBV) zo zorgvuldig mogelijk begroten van de Algemene inkomsten en de post onvoorzien.

Relevante beleidsnota's

Er zijn voor dit programma geen relevante beleidsnota's.

Deelprogramma 13.1: Algemene inkomsten en post onvoorzien

Conform het Besluit Begroting en verantwoording (BBV) worden de onroerendezaakbelasting, de roerende zaakbelasting, de hondenbelasting, de logiesbelasting, het saldo van de financieringsfunctie, het gemeentefonds, de rente van reserves van voldoende omvang en de dividenden zo zorgvuldig mogelijk begroot.

Beleidsvelden

- Algemene inkomsten en post onvoorzien

13.1.1 Algemene inkomsten en post onvoorzien

Deelpr.	Dekkingsmiddelen (bedrag x 1.000 euro)	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2016
13.1	Onroerendezaakbelasting	62.533	62.658	61.837
13.1	Roerende zaakbelasting		72	94
13.1	Hondenbelasting	850	852	854
13.1	Logiesbelasting	1.055	1.057	1.310
13.1	Saldo financieringsfunctie	1.242	1.729	514
13.1	Algemene uitkering	443.556	449.760	453.884
13.1	Post onvoorzien	-100	-40	0
13.1	Rente reserves	1.936	746	1.045
13.1	Dividenden	1.128	1.128	3.258
	Saldo dekkingsmiddelen	512.272	517.962	522.796

Belastingen

Voor een toelichting op de belastingen verwijzen wij u naar [paragraaf 8: Lokale heffingen](#).

Algemene uitkering uit het gemeentefonds

In totaal is in 2016 een bedrag van 453,9 miljoen euro ontvangen vanuit het gemeentefonds. Dit levert een voordeel op van 4,1 miljoen euro ten opzichte van de begroting 2016. Een toelichting van de resultaat is gegeven bij het onderdeel [Wat heeft het gekost?](#) in dit programma.

Dividend

Dit betreft begrote dividendopbrengst van de aandelen Enexis.

Post Onvoorzien

Post Onvoorzien is in 2016 aangesproken voor het volgende:

- Nationale start 5 mei 40 duizend euro
- Viering Groningens ontzet 20 duizend euro

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2016	Vershil
13.1 Algemene inkomsten en post onv	46.467	45.924	45.931	-7
Totaal Lasten	46.467	45.924	45.931	-7
13.1 Algemene inkomsten en post onv	-556.662	-561.805	-566.812	5.007
Totaal Baten	-556.662	-561.805	-566.812	5.007
Totaal Saldo voor bestemming	-510.195	-515.881	-520.880	4.999
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen				
Totaal onttrekkingen				
Totaal saldo na bestemming	-510.195	-515.881	-520.881	5.000

Financiële toelichtingen

Deelprogramma 13.1 Alg. inkomsten en post onvoorzien	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-7	5.007	5.000

Algemene uitkering (V 4,124 miljoen euro)

Algemene uitkering 2014 (V 254 duizend euro)

De verdeelmaatstaf OZB is definitief vastgesteld. Dit leidt tot een voordeel van 254 duizend euro over de jaarschijf 2014. Hiermee is de uitkering over het jaar 2014 definitief vastgesteld.

Algemene uitkering 2015 (V 1,3 miljoen euro)

Uit de mei- en septembercirculaire 2016 blijkt een positieve bijstelling van het accres 2015. Voor Groningen leidt dit tot een voordeel van 516 duizend euro. Een hogere vaststelling van het aantal lage inkomens leidt tot een voordeel van 540 duizend euro. Uit de meicirculaire 2016 blijkt dat de integratie uitkering Wmo over 2015 77 duizend euro lager uitvalt en de decentralisatie uitkering Maatschappelijke opvang over 2015 69 duizend euro lager uitvalt. Beide mutaties zijn in 2016 verrekend met de betreffende programma's en leiden hierdoor niet tot een concernresultaat op de algemene uitkering. Uit de decembercirculaire 2016 blijkt dat de integratie uitkering Wmo over 2015 met 173 duizend euro is verhoogd en de decentralisatie uitkering Maatschappelijke opvang over 2015 met 27 duizend euro is verhoogd. Beide mutaties konden in 2016 niet meer verrekend worden met de betreffende programma's. Het voordeel op de Wmo uitkering 2015 wordt betrokken bij de resultaatbepaling op het sociaal domein over 2016. De extra middelen voor Maatschappelijke opvang worden via de jaarrekening 2016 in de jaarschijf 2017 verrekend met het betreffende deelprogramma aangezien het hier middelen betreft die de gemeente Groningen ontvangt in haar hoedanigheid als centrumgemeente.

Landelijke ontwikkelingen (V 175 duizend euro)

Uit de decembercirculaire 2016 blijkt dat de uitkeringsfactor structureel met 1 punt wordt verhoogd ten opzichte van de begroting 2016. Dit levert een voordeel op van 175 duizend euro.

Plaatselijke ontwikkelingen (V 1,5 miljoen euro)

De plaatselijke ontwikkelingen zijn geactualiseerd ten opzichte van de ramingen zoals die zijn opgenomen in de primitieve begroting 2016. Op basis van actuele informatie vanuit onder andere het CBS, de

waarderingkamer en de jaarrekening 2015 zijn de standen van een groot aantal verdeelmaatstaven geactualiseerd. Met name het aantal lage inkomens, het klantenpotentieel en de omgevingsadressendichtheid vallen hoger uit dan ingeschat. Het aantal jongeren en leerlingen valt lager uit dan ingeschat. Deze actualisaties leiden per saldo tot een hogere uitkering van 1,518 miljoen euro.

Integratie- en decentralisatie uitkeringen (V 0,9 miljoen euro)

In totaal hebben we in 2016 voor 217,4 miljoen euro aan integratie- en decentralisatie uitkeringen ontvangen (verspreid over 23 verschillende uitkeringen). De grootste uitkering betreft de integratie uitkering die we ontvangen voor het Sociaal Domein. In 2016 is hiervoor 175,3 miljoen euro ontvangen. Andere grote uitkeringen betreffen de integratie uitkering Wmo middelen (11,3 miljoen euro) en de uitkering voor Maatschappelijke opvang (18,3 miljoen euro). Deze uitkeringen zijn ingezet op de betreffende beleidsterreinen.

In de decembercirculaire 2016 zijn bij vier integratie- en decentralisatie uitkeringen mutaties geweest die vanwege het tijdstip waarop deze mutaties bekend zijn gemaakt niet meer verrekend konden worden met de betreffende programma's. Het betreft extra middelen voor de innovatieve aanpak van energiebesparing (50 duizend euro), de toekenning van de vergoeding die wordt ontvangen over de periode juli – oktober 2016 in verband met de verhoogde asielinstroom (877 duizend euro), een positieve bijstelling van de integratie uitkering Wmo over 2015 van 173 duizend euro en een positieve bijstelling over de decentralisatie uitkering Maatschappelijke opvang over 2015 van 27 duizend euro. Deze mutaties vallen in het concernresultaat van de algemene uitkering. Bij de jaarrekening 2016 worden deze resultaten betrokken bij de betreffende programma's.

Renteontvangsten (V 299 duizend euro)

Bij de reserve Regio Specifiek Pakket (RSP) was in verband met de voorgenomen uitputting geen rekening meer met rente gehouden. Het resterende saldo van deze reserve van 14,5 miljoen euro is echter pas in het laatste kwartaal van 2016 aan de reserve onttrokken om te kunnen worden ingezet voor Groningen Spoorzone. Dit levert een voordeel op van 160 duizend euro. Het overige voordelige resultaat van 139 duizend euro heeft betrekking op de algemene reserve en de overige reserves en voorzieningen waar geen rente aan de reserve wordt toegevoegd.

Dividend (V 1,066 miljoen euro)

Op de dividenduitkeringen valt voor 2016 een voordeel te noteren van 1,1 miljoen euro. Van Enexis en de BNG zijn vanwege hogere rendementen hogere dividenduitkeringen ontvangen dan geraamd. Dit voordeel bedraagt 631 duizend euro. Het voordeel op de teruggave van dividendbelasting over 2014 en 2015 bedraagt 435 duizend euro. Bij de invoering van de Vennootschapsbelasting in 2016 werd er van uitgegaan dat er geen dividendbelasting meer zou mogen worden teruggevraagd. Uit een memorie van antwoord bij kamervragen hierover blijkt dat dit bij Enexis toch is toegestaan.

Vrijval Voorziening Verkoop Vennootschap BV (V 0,986 miljoen euro)

Bij de verkoop van Essent aan RWE in 2009 is overeengekomen om een deel van de verkoopprijs niet direct uit te betalen aan de verkopende aandeelhouders (waaronder de gemeente Groningen), maar te reserveren voor mogelijke claims van de koper, welke hun oorsprong hebben in het verleden voor de verkoop. Deze reservering heeft plaatsgevonden in een zogenaamde escrow, een soort geblokkeerde rekening, welke was ondergebracht bij een daarvoor opgerichte vennootschap, genaamd Verkoop Vennootschap B.V. Op 30 september 2015 was de claimtermijn voor RWE verstreken. RWE en genoemde B.V. zijn tot een compromis gekomen voor de afwikkeling van alle claims.

De finale afwikkeling levert Groningen een incidenteel voordeel op van 1,0 miljoen euro, doordat de voorziening voor dit bedrag vrij kan vallen. Met het restant van de voorziening (381 duizend euro) kan het openstaande deel van de claim worden afgedekt, waarna de voorziening kan komen te vervallen.

Vrijval Voorziening Cross Border Leases Vennootschap BV (V 78 duizend euro)

Eind juni 2016 is het CBL Escrow Fonds geliquideerd. Gemeente Groningen ontvangt ter aflossing op de kapitaalverstrekking een bedrag van 78 duizend euro, welke tegelijkertijd vrij kan vallen uit de voorziening. Met het restant van de voorziening (144 duizend euro) kan het openstaande deel van de kapitaalverstrekking worden afgelost, waarna de voorziening kan komen te vervallen.

Onroerendzaakbelasting (N 821 duizend euro)

Er ontstaat een nadeel op de OZB door de afwikkeling van bezwaarschriften tegen de WOZ-waarde van enkele grote objecten waaronder de twee Groningse ziekenhuizen. Na aanpassing van de landelijke taxatierichtlijnen moesten deze bezwaren deels gegrond verklaard worden. Daarnaast is de totale WOZ-waarde van de kantoorpanden, waaronder het gebouw van de DUO, in de stad lager uitgevallen dan ten tijde van de berekening van de tarieven in september 2015 werd voorzien. Omdat de taxatie van de kantoren op dat moment nog niet was afgerond, zijn er voor het niet getaxeerde deel aannames gedaan. Door een stijging van het aanbod en leegstand is de WOZ-waarde van de kantoren lager uitgevallen dan verwacht. Tegenover deze factoren die de een nadeel op de OZB veroorzaken staat een incidenteel positief resultaat op de afwikkeling van de oude jaren.

Logiesbelasting (V 253 duizend euro)

In 2016 zijn de aanslagen 2015 opgelegd. In 2015 zijn er meer overnachtingen geweest dan begroot. Hierdoor vertoont de logiesbelasting een meeropbrengst van 253 duizend euro.

Afdracht Fonds Ondernemend Groningen (V 166 duizend euro)

In 2016 wordt op alle niet-woningen een opslag van 6 % op de OZB geheven ten behoeve van het Fonds. In 2016 is er minder OZB geïnd dan geraamd. Hierdoor valt de afdracht aan het Fonds ook lager uit.

Vervroegde aflossing lening Royal Bank of Scotland (N 2,668 miljoen euro)

Het college heeft ingestemd met de afkoop van een lening bij de Royal Bank of Scotland. Over de gehele looptijd 2017-2021 levert dit een incidenteel rentevoordeel op van 300 duizend euro. De kosten voor de afkoop bedragen 2,968 miljoen euro aan vooruit te betalen rente. Dit levert voor 2016 een incidenteel nadeel op wat zal worden verrekend met de algemene reserve. Over de jaren 2017-2021 zal de vrijval door de afkoop voor in totaal hetzelfde bedrag weer aan deze reserve worden toegevoegd.

Saldo financieringsfunctie (V 1,453 miljoen euro)*Korte mismatchfinanciering (V 584 duizend euro)*

We hebben een gedeelte van de lange vermogensbehoefte kunnen financieren tegen een negatieve rente, terwijl we het rentetarief voor nieuwe leningen hebben begroot op 2,35%. Dit levert, na aftrek van de in de begroting opgenomen taakstelling van 1,068 miljoen euro, een voordeel op van 584 duizend euro.

Renteresultaat leningenportefeuille (V 370 duizend euro)

We hebben in 2016 voor in totaal 30 miljoen euro aan nieuwe leningen afgesloten. Dit is een gemiddelde omvang van 15 miljoen euro. De nieuwe leningen hebben we kunnen afsluiten tegen gemiddeld 1,40% in plaats van 2,35%. We realiseren daarmee een rentevoordeel van 142 duizend euro. Op de leningenportefeuille zijn er daarnaast nog voordelen behaald door onder andere renteherzieningen. Deze tellen op tot 228 duizend euro voordeel.

Korte geldleningen (V 165 duizend euro)

Het afsluiten van korte geldleningen levert een voordeel van 165 duizend euro op.

Overig (V 334 duizend euro)

Overige voor- en nadelen binnen de financieringsfunctie tellen op tot een voordeel van 334 duizend euro

Post onvoorzien (V 40 duizend euro)

Van het budget van 100 duizend euro is 40 duizend euro ingezet voor de 5 mei-viering en 20 duizend euro voor de viering van het Groningens Ontzet.

Vrijval bijdrage project Zuidelijke Ringweg (V 520 duizend euro)

Bij de jaarrekening 2014 is 600 duizend euro beschikbaar gesteld voor de plankosten Zuidelijke Ringweg. Dit ter dekking van de tariefsverschillen c.q. niet door de ZRW gefinancierde kosten. Dit saldo is destijds toegevoegd aan de rekening-courant ZRW, die destijds onderdeel was van het onderhanden werk. Met ingang van 2016 is deze administratieve verwerkingswijze niet meer mogelijk. Per 31 december 2016 bedraagt het saldo 520 duizend euro.

Overig (V 24 duizend euro)

Diverse overige posten tellen op tot een voordeel van 24 duizend euro.

PROGRAMMA 14 Algemene ondersteuning

In het programma Algemene Ondersteuning zijn de baten en lasten opgenomen van 1. Concernstaf, 2. GMT en 3. SSC.

Met de bundeling van de bedrijfsvoeringsfuncties is vanaf de begroting 2015 besloten om, waar mogelijk, geen complexe kostentoerekening meer plaats te laten vinden van overhead naar de programma's en deze baten en lasten te presenteren in een programma algemene ondersteuning. Het programma laat de omvang zien van deze indirecte algemene lasten en baten. Het gaat dan om de kosten van de concernstaf en het SSC (PIJOFACH, waaronder financiën, toezicht en controle, HRM, Juridische Zaken e.d.), de zogenaamde concernoverhead.

Relevante beleidsnota's

Er zijn voor dit programma geen relevante beleidsnota's.

Deelprogramma 14.1: Algemene ondersteuning

In het deelprogramma Algemene Ondersteuning staan de kosten opgenomen van 1. Concernstaf, 2. GMT en 3. SSC. Het deelprogramma laat de omvang zien van de indirecte algemene lasten die niet meer worden toegewezen aan de programma's. Het gaat dan om de kosten van de concernstaf en het SSC (PIJOFACH, waaronder financiën, toezicht en controle, HRM, Juridische Zaken e.d.), de zogenaamde concernoverhead. Een deel van de op dit deelprogramma verantwoorde overhead heeft een indirecte relatie met andere programma's. Deze lasten worden op basis van verdeelsleutels aan de programma's toegerekend.

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2016	Verschil
14.1 Algemene ondersteuning	110.222	112.499	121.014	-8.515
Totaal Lasten	110.222	112.499	121.014	-8.515
14.1 Algemene ondersteuning	-35.881	-29.359	-35.272	5.913
Totaal Baten	-35.881	-29.359	-35.272	5.913
Totaal Saldo voor bestemming	74.341	83.140	85.742	-2.602
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	466	5.780	5.780	0
Totaal onttrekkingen	-436	-11.980	-11.980	0
Totaal saldo na bestemming	74.371	76.940	79.542	-2.602

Financiële toelichtingen

Deelprogramma 14.1 Algemene ondersteuning	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	N 8.515	V 5.913	N 2.602

Aankoop gebouw ten behoeve van spoorzone (N 5,5 miljoen euro)

Het pand van PostNL is aangekocht via de strategische Grondbank 1, voor een bedrag van 7,45 miljoen euro. Het pand is nodig zodat er in plaats van een lange tunnel, een korte tunnel onder het spoor kan worden gerealiseerd. Deze investering wordt verrekend met de bijdrage van de gemeente Groningen van 5,5 miljoen aan het budget Spoorzone Groningen (gefinancierd uit het budget Raamwerk Regiorail).

Binnen dit project wordt de bijdrage 5,5 miljoen gefinancierd uit de besparing tussen de kosten van een lange tunnel en de korte tunnel. Hiermee is de koopsom in zijn totaliteit gedekt. Echter nog niet administratief afgewikkeld in 2016, waardoor er in 2016 hier een nadeel ontstaat van 5,5 miljoen euro. Dit wordt in 2017 ingebracht in het project Spoorzone, zodat een en ander weer glad loopt.

Outsourcing ICT (V 610 duizend euro)

Het voordeel ontstaat doordat de Europese aanbesteding voor de outsourcing van generieke ICT later is gestart dan aanvankelijk gepland. Een deel van de kosten is daardoor niet in 2016 gemaakt, maar zullen in 2017 gemaakt worden. Daarnaast is het beschikbare budget voor de uitvoering van de projecten voor de standaardisatie en rationalisatie van ons applicatielandschap beperkt besteed, omdat het traject van het definiëren van projecten nog niet volledig is afgerond.

Basis- en kernregistraties (V 218 duizend euro)

Als gevolg van vertraging is het budget in 2016 niet volledig besteed. Dit wordt veroorzaakt doordat de voormalige programmaorganisatie in april 2016 is ontbonden en er een nieuwe projectorganisatie is opgezet. Verder is in de loop van 2016 duidelijk geworden dat de aansluiting van systemen niet gelijktijdig kan, maar dat in stappen moet gebeuren.

Bezuinigingen (N 449 duizend euro)

Een deel van de taakstelling zou gerealiseerd worden door de opbrengst van de verkoop van het pand aan de Van Oldenbarneveltstraat. De netto-opbrengst is geraamd op 490 duizend euro. Er is een serieuze gegadigde. Die gegadigde wil het pand ontwikkelen op een manier die heel erg goed past bij de gemeentelijke ambities voor de wijk. De uitwerking van de plannen door de ondernemer én dus de afronding van de verkoop vragen meer tijd. Er is besloten die uitwerking een kans te geven, daarom is deze verkoop in 2016 niet meer afgewikkeld.

Bedrijfsvoering en Werken derden (V 55 duizend euro)

Er zijn meer medewerkers gedetacheerd dan oorspronkelijk begroot. Hierdoor zijn de baten hoger dan begroot. Dit betreft 595 duizend euro. Daarnaast zijn de beheerkosten (kosten van multifunctionals, schoonmaak, catering/drankautomaten, huur parkeerplaatsen, drukwerk, etc.) 640 duizend euro lager als gevolg van het uitvoeren van efficiency maatregelen.

Verder hebben we minder uren kunnen toerekenen aan werken derden, projecten en aan kostendekkende producten. Dit nadeel bedraagt 1,1 miljoen euro.

Het restant binnen dit onderdeel bedraagt 80 duizend euro nadelig en bestaat uit diverse kleine afwijkingen.

Inloop GGZ en MEE (0)

Voor de regio zijn we penvoerder voor zowel MEE als de inloop GGZ. In de primitieve begroting is geen rekening gehouden met de baten en lasten van de regiogemeenten. Hierdoor zijn zowel de baten als de lasten 2,9 miljoen euro hoger dan begroot. (Per saldo nihil)

Kapitaallasten (V 880 duizend euro)

Het voordelige resultaat van de kapitaallasten komt voornamelijk doordat geplande investeringen niet geheel zijn afgerond. Tevens hebben wij bij de nieuwbouw van Duinkerkenstraat gerekend met de kapitaallasten voor ongeveer 9 maanden, maar door vertraging is het gebouw pas begin oktober in gebruik genomen. Daarnaast hebben we in verband met de voorgenomen outsourcing van ICT-investeringen waar mogelijk uitgesteld.

Panden Veiligheidsregio (N 56 duizend euro)

In de begroting zijn we er vanuit gegaan dat de panden Sontweg en Diamantlaan begin 2016 zouden worden overgedragen aan de Veiligheidsregio. De kosten van deze panden hebben we daarom niet in de begroting van 2016 opgenomen. De overdracht is niet gerealiseerd in 2016. De kosten die wij hebben gemaakt (nadeel van 620 duizend euro), hebben wij grotendeels kunnen doorbelasten aan de Veiligheidsregio (voordeel van 564 duizend euro).

Personeelslasten / extra dienstverlening (V 679 duizend euro)

De personeelslasten vallen lager uit, omdat vacatureruimte slechts ten dele wordt ingevuld. Daarnaast vindt wel tijdelijk opvulling van vacatures plaats door inhuur van personeel. Verder hebben we extra lasten gemaakt als gevolg van extra dienstverlening aan afnemers. De lasten voor de extra dienstverlening hebben we kunnen doorrekenen aan de afnemers. Daarnaast zijn er extra baten gerealiseerd als gevolg van werkzaamheden voor het Sociaal Domein. Ook worden medewerkers gedetacheerd en/of doorberekend naar andere producten hetgeen hogere baten oplevert.

Fricriebudget (V 941 duizend euro)

Het resultaat op het frictiekostenbudget in 2016 bedraagt 941 duizend euro positief. Het positieve resultaat wordt vooral gerealiseerd doordat de dekking die benodigd is voor het SSC als gevolg van meevallers en efficiëntie, in totaal 2 miljoen euro lager uitvalt. Het resultaat wordt negatief beïnvloed doordat meer frictiekosten zijn betaald voor de dekking van herplaatsers, intern mobiele medewerkers en overheadkosten. Daarnaast heeft een dotatie in de reorganisatievoorziening plaatsgevonden (3 ton).

Vorming en opleiding (V 356 duizend euro)

De budgetten in de gemeentebegroting zijn niet bijgesteld naar aanleiding van de toegekende opleidingsplannen.

Flankerend beleid (V 378 duizend euro)

Doordat het aantal nieuwe herplaatsers lager is dan verwacht zijn de kosten voor flankerend beleid lager uitgevallen dan begroot.

Taakstelling (N 933 duizend euro)

Deze taakstelling komt voort vanuit 2015 en heeft te maken met het voortijdig uit de begroting halen van de lasten voor een aantal panden die betrekking hebben op de ontvlechting naar aanleiding van de vorming van het Shared Service Centrum.

Vrijval bijdrage project Zuidelijke Ringweg (V 520 duizend euro)

Bij de jaarrekening 2014 is 600 duizend euro beschikbaar gesteld voor de plankosten Zuidelijke Ringweg. Dit ter dekking van de tariefsverschillen c.q. niet door de ZRW gefinancierde kosten. Dit saldo is destijds toegevoegd aan de rekening-courant ZRW, die destijds onderdeel was van het onderhanden werk. Met ingang van 2016 is deze administratieve verwerkingswijze niet meer mogelijk. Per 31 december 2016 bedraagt het saldo 520 duizend euro.

Werken derden (N 434 duizend euro)

Binnen de balans hadden wij in de categorie Voorraden een post onderhanden werk (OHW). Dit betreft werk wat wij voor derden uitvoeren en daar ook in rekening brengen. Volgens de regelgeving mogen wij dit niet langer presenteren onder voorraden. Naar aanleiding hiervan zijn deze posten elders op de balans onder gebracht en heeft er tegelijkertijd een opschoonactie plaatsgevonden van posten die niet meer inbaar zijn. Dit heeft geresulteerd in een nadeel van 434 duizend euro. Dit betreft een 15-tal projecten.

Overig (V 133 duizend euro)

Diverse kleine afwijkingen tellen op tot een voordeel van 133 duizend euro.

PARAGRAFEN

1. **Integraal gebiedsgericht werken**
2. **Duurzaamheid**
3. **Weerstandsvermogen en risicobeheersing**
4. **Onderhoud kapitaalgoederen**
5. **Financiering**
6. **Verbonden partijen**
7. **Grondbeleid**
8. **Lokale heffingen**
9. **Bedrijfsvoering**

Paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken

Het gebiedsgericht werken is één van de pijlers in het coalitieakkoord 'Voor de verandering'. Met het gebiedsgericht werken dragen we actief bij aan de opgaven en ontwikkeling van de Stad. Dit doen we dichtbij én met bewoners, ondernemers, instellingen en andere partners in buurt of wijk.

Gebiedsgericht werken betekent dat we niet overal hetzelfde doen. De cijfers en karakteristieken van het gebied en de daar aanwezige structuren, initiatieven en activiteiten vormen telkens het vertrekpunt. Elk gebied (stadsdeel, wijk en buurt) is immers anders. In sommige wijken gaat veel vanzelf en zorgen bewonersinitiatieven voor een positieve ontwikkeling van de wijk. In andere wijken is meer aandacht nodig en nemen we een actievere rol. Dit sluit nauw aan bij de nieuwe impulsen die we willen geven aan de wijkvernieuwing, samen met de corporaties en andere partijen in de wijk. Onder de titel 'prioritaire wijken' hebben we met de woningbouwcorporaties afgesproken om te komen tot een gelijktijdige, gezamenlijke inzet op verbetering van de woningvoorraad en de woonomgeving. We starten daartoe met een gezamenlijke aanpak voor Beijum, Indische Buurt/De Hoogte, De Wijert-Noord en Selwerd, met de bedoeling om deze impulsen later te verbreden naar andere wijken met een hoog corporatief bezit.

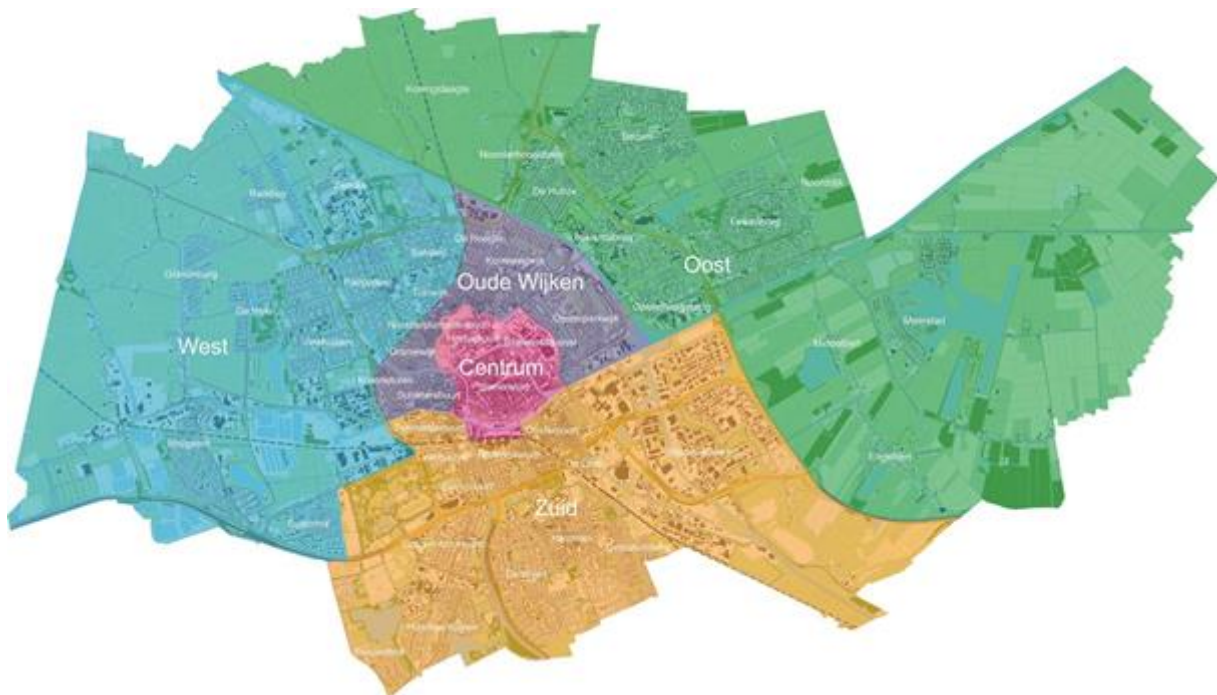
Wat betreft het doelbereik kunnen we goede voortgang melden. In de binnenstad hebben we het uitgangsgeweld en de drugsoverlast terug kunnen dringen en onveilige plekken aangepakt, waarmee is bijgedragen aan ons doel voor een prettiger verblijfsklimaat voor bezoekers en bewoners. We verwachten in dit verband en ter ondersteuning van de binnenstad als economische en culturele motor ook veel effect door de uitvoering van de dit jaar vastgestelde visies 'Bestemming Binnenstad' en de 'Toekomstvisie A-Kwartier'.

In Oude Wijken hebben we samen met de WIJ-organisatie extra aandacht besteed aan de opvoed- en armoedeproblematiek en onder andere het uitvoeringsprogramma 'Oosterpark in Verbinding' opgesteld. Het project WIJS komt steeds meer tot wasdom; in 2016 zien we een groeiend aantal studenten actief in de wijken. Met de 'Coöperatieve Wijkraad' zijn we een experiment gestart als nieuwe vorm van lokale democratie.

Binnen Zuid komt ons streven naar een meer leefbare Rivieren- en Herewegbuurt tot uiting in de doorontwikkeling en de groeiende activiteiten van Multifunctioneel Centrum De Stroming. Ter verbetering van de leefbaarheid in Helpman/De Wijert zijn plannen voor herinrichting van het Coenderspark en herstructurering van de openbare ruimte rond de winkelstrip Van Lenneplaan uitgewerkt, mede als uitvloeisel van het gesloten Convenant Buurtsamenwerking De Wijert/Helpman met het Terracollege. Kleinere initiatieven krijgen plek in de Innovatiewerkplaats aan de Van Schendellaan. Binnen het initiatief Ondernemend Zuid gaan maatschappelijke instellingen de verbinding aan met ondernemers en ontwikkelen daarmee zinvolle dagbestedingsplekken voor hun cliënten.

In Stadsdeel Oost hebben we vanwege het groene karakter extra aandacht voor de kwaliteit van de leefomgeving en de groenparticipatie. Ook zorgen we voor een aanpak van de sociale problematiek, met een nauwe betrokkenheid van de bewoners zelf. De actieve nieuwe bewegingen De Sociale Long in Beijum en Golvend Lewenborg spelen een belangrijke rol in de betreffende activiteiten op fysiek en sociaal vlak. Speciale Jongerencoaches hebben bijgedragen aan positief opgroeien en overlastpreventie.

Het lukt ons stadsbreed en in Stadsdeel West in het bijzonder steeds beter om verantwoordelijkheden over te dragen aan bewoners. We zijn daartoe gestart met een experiment met een nieuwe manier van prioriteren via een zgn. wijkbegroting. Op het vlak van zelfbeheer zijn veelbelovende projecten gestart. Het Wijkbedrijf Selwerd maakt een goede ontwikkeling door, daarbij gebruikmakend van hun 'right to challenge'. Parallel aan het uitgevoerde plan Suikerbuurt hebben we een buurtinrichtingsplan met bewoners opgesteld.

Gemeente Groningen, indeling in vijf gebieden, inclusief de grenscorrectie Meerstad per 01-01-2017

Ontwikkelingen

Positionering Integraal Gebiedsgericht Werken

Het gebiedsgerichte werken raakt vanwege het integrale karakter rechtstreeks aan de doelen en activiteiten uit de stedelijke programma's. Binnen de stedelijke programma's leggen we vanuit sectorale invalshoek de basis voor het niveau dat we als stad willen waarborgen of de verantwoordelijkheid dragen. We zijn gestart om vanuit deze basis binnen de programma's extra ruimte te creëren voor een meer situatie-specifieke invulling of gebiedsgerichte prioritering.

Wijkwethouders, gebiedsteams en WIJ-teams

In 2015 zijn we gestart met wijkwethouders, gebiedsteams en WIJ-teams. Elke wethouder heeft naast zijn eigen reguliere portefeuilles de verantwoordelijkheid gekregen over het gebiedsgericht werken in zijn gebied. De wijkwethouders sturen en bewaken de nieuwe werkwijze en zijn aanspreekbaar voor bewoners. Een integraal samengesteld gebiedsteam adviseert en ondersteunt de wijkwethouder en draagt zorg voor afstemming en samenwerking met de onderdelen van de gemeentelijke organisatie. Via de gebiedsteams worden ideeën en initiatieven vanuit de wijk samengebracht met de opgaven van de gemeente.

WIJ Groningen organiseert een gebiedsgerichte sociale infrastructuur en ondersteuningspraktijk, die zorg en ondersteuning aan inwoners biedt. Deze zorg en ondersteuning sluit aan op de eigen mogelijkheden van inwoners en hun directe omgeving. De nadruk ligt op het voorkomen of verminderen van sociale problemen, het vergroten van de eigen regie en meedoen aan de Groninger samenleving.

Geld

Integraal gebiedsgericht (bedragen x 1.000 euro)	Begroting 2016	Realisatie 2016	Resultaat/ reserve
Totaal Algemeen	2.478	2.748	-270
Totaal Centrum	999	883	116
Totaal Oude Wijken	1.080	736	344
Totaal Zuid	850	546	304
Totaal Oost	1.690	1.581	109

Totaal West	1.020	903	117
Totaal	8.117	7.397	720

NB. In totaal bestaat de realisatie begroting 2016 voor 1,341 miljoen aan toevoegingen aan de reserves. Deze middelen zijn beschikbaar voor 2017.

Algemeen

In dit deelprogramma benoemen we activiteiten die gebiedsgericht werken als manier van werken binnen én buiten de organisatie verder brengt. Met wijkcompassen en StadDoetMee delen en vergroten we kennis over de gebieden, nieuwe ontwikkelingen/initiatieven en input voor de gebiedsagenda's.

We hebben tevens een aantal stadsbrede activiteiten benoemd die steeds meer onderdeel zijn van het integraal gebiedsgerichte werken en van daaruit (deels) zijn gefinancierd. Het betreft het Straathoekwerk, de ID-Banen, de buurtconciërges en buurtbemiddeling.

Wat wilden we bereiken?

- Het ontwikkelen van kennis over de wijken middels wijkcompassen;
- Het ontwikkelen van kennis over participatie, lokale democratie en organisatieontwikkeling;
- Het inventariseren van initiatieven, projecten en programma's in de wijken.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Doorontwikkeling wijkcompassen naar Basismonitor

Medio 2011 is gestart met de ontwikkeling van Wijkcompassen. Een monitoringsinstrument waarmee objectieve registraties en subjectieve opvattingen voor de meeste (gebiedsgericht relevante) beleidsterreinen in samenhang op buurt- en wijkniveau worden gepresenteerd. In 2013 zijn voor het eerst voor 43 buurten en wijken wijkcompassen opgesteld, in 2015 zijn deze geactualiseerd. Begin 2017 volgt een nieuwe actualisatie.

Voor elke wijk zijn er wijkcompassen die helder maken hoe het gebied er voor staat (afgezet tegen het stedelijk gemiddelde) en die de ontwikkeling over de periode 2008-2014 in het gebied laat zien (eveneens afgezet tegen de stedelijk gemiddelde *ontwikkeling*). Met behulp van de wijkcompassen kunnen we stadskaarten maken die de verschillen tussen de wijken in de stad laten zien.

De wijkcompassen hebben we publieks- en gebruiksvriendelijk ontsloten op stad.kompas. We zijn begonnen met de doorontwikkeling en verfijning van de wijkcompassen.

Stadspanelenquête 2016

In mei 2016 hebben we de leden van het Stadspanel twee vragen gesteld. Ten eerste de vraag wat zij leuk vinden aan de wijk waarin ze wonen. Ten tweede de vraag welke zaken in hun wijk meer aandacht verdienen. 3000 Stadspanelleden hebben deze enquête ingevuld en de resultaten daarvan zijn per wijk letterlijk in beeld gebracht door middel van woordwolken. Deze zijn online te vinden bij Onderzoek en Statistiek Groningen. De resultaten leveren input voor de gebiedsagenda's.

StadDoetMee

Met StadDoetMee bieden we een fundament voor nieuwe, eigentijdse vormen van samenwerking met én tussen stadgers. We werken eraan dat bewoners zelf meer zeggenschap krijgen over onderwerpen die hun eigen leefomgeving aangaan. We investeren hiervoor in innovatieve vormen van participatie en experimenteren met nieuwe methoden van lokale (directe) democratie. Dit doen we op het niveau van de buurt of wijk, maar ook binnen meer stedelijk georiënteerde netwerken.

We hebben bijgedragen aan de Stadsambassade Groningen en Let's Gro met het programma #stadjersaandemacht. In het kader van de Veranderlabs en vijf experimenten in het gebiedsgericht werken organiseren we het gesprek over anders samenwerken tussen ambtenaar, politicus en burger. Met ontwikkelingen als wijkbedrijven, de Wijkcoöperatie, de Wijk G100, Coöperatieve Wijkraad en *Right to challenge* wordt bovendien nog een stap verder gezet in de zeggenschap van bewoners. Initiatiefnemers dagen de overheid uit om gemeentelijke taken over te dragen omdat ze dat beter, goedkoper of met meer betrokkenheid kunnen.

Met het boekje [Als de wijk de ruimte pakt](#) laten we een tussenstand zien van het gebiedsgericht werken. Met veel voorbeelden en gebiedskaarten laten we zien wat deze manier van werken oplevert en hopen we mensen te inspireren. Het is gericht aan iedereen met wie de gemeente in de wijk samenwerkt: bewoners, ondernemers, organisaties, gemeenteraadsleden en ambtenaren.

Gebiedskaarten

Dit jaar zijn we gestart met het ontwikkelen van gebiedskaarten, waarop de initiatieven uit de wijk zijn af te lezen. Ook maken we de ontwikkelingen en programma's in het sociaal en fysiek domein daarop zichtbaar. De kaarten zijn dynamische documenten. De stad is immers nooit af.

Continuering Straathoekwerk

Dit betreft jongerenwerkers die op straat werken. Zij leggen contacten met jongeren en verzorgen activiteiten. De straathoekwerkers leveren ook een belangrijke bijdrage in het project Oud en Nieuw, waar ze preventieve activiteiten uitvoeren.

ID-Banen

De ID-Banen kennen gezien de aard en invulling een sterke relatie met het integraal gebiedsgerichte werken. Hier hebben we een bijdrage aan geleverd.

Buurtconciërges

Deze activiteit past in de activiteit "schoon, heel, veilig" waarbij de conciërges zijn ingezet om verloedering van buurten tegen te gaan en (daaraan gerelateerde) overlast in de kiem te smoren.

Buurtbemiddeling

Vroegtijdige signalering en aanpakken van conflicten tussen buurtbewoners door buurtbemiddeling: laagdrempelig, toegankelijk, onafhankelijk en oplossingsgericht. Buurtbemiddeling Groningen werkt uitsluitend met vrijwilligers die over de juiste competenties beschikken.

Geld

Integraal gebiedsgericht (bedragen x1,000 euro)	Begroting 2016	Realisatie 2016	Resultaat/ reserve
Straathoekwerk / Stratenaanpak	350	244	106
StadDoetMee	250	95	155
Buurtconciërges / Buurtbemiddeling	150	102	48
Bijdrage ID-banen	200	194	6
Basismonitor Wijkcompassen	250	250	0
Building the future of health	40	40	0
Algemeen budget	1.238	1.823	-585
Totaal	2.478	2.748	-270

Centrum

De binnenstad van Groningen is de huiskamer van de Stad. In 2016 is gestart om dit gebied van 1 km² nog aantrekkelijker te maken met 'Binnenstad050 – ruimte voor jou'. Overlast en veiligheid zijn terugkerende thema's waar we de laatste jaren flinke vooruitgang hebben geboekt. Denk hierbij aan het terugdringen van uitgaansgeweld en drugsoverlast en het aanpakken van onveilige plekken. De sociale voorzieningen van WIJ-Groningen zijn georganiseerd in WIJ Schildersbuurt-Centrum en heeft een plek gekregen aan de Oosterstraat.

Na een periode van leegstand en teruglopende bezoekersaantallen staat de binnenstad er inmiddels weer goed op. Met een goede mix van winkels, horeca, cultuur en evenementen trekt de binnenstad een groot aantal bezoekers. De projecten voor de binnenstad moeten ruimte bieden aan de steeds hoger wordende bezoekersaantallen.

Ondernemers hebben samen met de gemeente geëxperimenteerd met de sfeer en uitstraling van hun winkelstraat: bloembakken in de Poelestraat, fietsers in de Zwanestraat en paraplu's in de Oude Kijk in 't Jatstraat. Ook bewoners hebben onmiskenbaar hun stempel op de omgeving gedrukt. Dit zien we bij de leefstraat Kleine Leliestraat, de sport- en speelplek aan de Oosterhaven en de herontwikkeling van het A-kwartier.

Wijken en buurten

Binnenstad; Binnenstad-Oost; A-Kwartier; Binnenstad-West; Hortusbuurt; Ebbingekwartier; Universitair medisch centrum Groningen; Hoofdstation en omgeving.

Wat wilden we bereiken?

- Een levendige binnenstad met een prettig verblijfsklimaat;
- Een bruisende en bereikbare binnenstad voor diverse gebruikers;
- Goed wonen in een leefbare binnenstad;
- De binnenstad als motor van de economische en culturele ontwikkeling van stad en regio waarin ruimte is voor ondernemerschap en waarin omzet en werkgelegenheid op peil blijven.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Visie Binnenstad

Met de vaststelling door de raad van de visie Bestemming Binnenstad (februari 2016) en het uitvoeringsprogramma (juni 2016) hebben we een belangrijke stap gezet naar een toekomstbestendige binnenstad. De voetganger krijgt meer ruimte. Om die ruimte te creëren gaat de bus anders rijden. Daarnaast is een begin gemaakt met de aanpak van de Diepenring en met de aanpak van de overlast van fietsen (Folkingestraat). Ook zijn we bezig geweest met het verbeteren van het woon- en leefklimaat door meer aandacht voor groen. Voorbeelden daarvan zijn de inrichting van de Kleine Leliestraat als leefstraat en de realisatie van speelplekken aan de Oosterkade. Daarmee richten we ons nadrukkelijk op diverse groepen bewoners: jong en oud, studenten en gezinnen. Dit alles hebben we gedaan met bewoners en gebruikers van onze Binnenstad. Daarvoor werden binnenstadcafés georganiseerd die goed werden bezocht. Ook tijdens Let's Gro 2016 zijn we in gesprek gegaan met de Stadgers over de mogelijke inrichting van de westelijke binnenstad. De (verdere) uitvoering van de plannen in de komende jaren is te volgen op www.ruimtevoorjou.groningen.nl.

A-kwartier

In 2016 is de Toekomstvisie A+ kwartier vastgesteld, die samen met bewoners is gemaakt. Het nieuwe deelbestemmingsplan is vastgesteld. Met de bewoners van het A-kwartier zijn we vervolgens bezig geweest met het uitvoeringsplan, dat in oktober 2016 is vastgesteld.

Bruisende binnenstad en jaarprogramma Binnenstadmanagement (BIMA)

In 2016 hebben we het evenementenprogramma uitgevoerd, met als hoogtepunten Eurosonic Air, Zomer- en Winterwelvaart, de ijsbaan, Nacht van de Mode, de Feringa viering en de Nacht van Kunst en Wetenschap. In 2016 hebben wij samen met onze stakeholders in de binnenstad weer gewerkt aan uitvoering van het jaarprogramma Binnenstad Management (BIMA), waarin wij onze individuele activiteiten delen, afstemmen en waarin we waar mogelijk samen optrekken. Samen met de ondernemers, hebben we Westervhaven een kleine metamorfose gegeven. Gastvrijheid is een thema wat we de komende jaren verder proberen vorm te geven

Informatievoorziening

In 2016 hebben we de informatieverschaffing aan bewoners en bezoekers van Groningen over de ontwikkeling van de Oostwand en het Forum gecontinueerd, via het informatiecentrum op de Grote Markt, via digitale informatie, nieuwsbrieven en klankbordgroepen. Rondom de Binnenstadsvisie 'Bestemming Binnenstad' en het opstarten van het uitvoeringsproject Herinrichting Binnenstad West, zijn diverse intensieve participatietrajecten opgestart. Voorbeelden hiervan zijn placegaming in het najaar in de A-straat en Brugstraat.

Beheer en onderhoud

In 2016 hebben we het BORG-niveau in de binnenstad op niveau gehouden. Een verzorgde en nette binnenstad is belangrijk voor bewoners en bezoekers van de stad, vooral tijdens de bouwwerkzaamheden. Het huiskamerteam heeft hier ook in 2016 aan bijgedragen.

Veiligheidsplannen uitvoeren

In 2016 hebben wij de toenemende (drugs)overlast in het gebied tussen de Oude Kijk in 't Jatbrug en het Centraal Station (de 'Gele Loper') met een breed pakket aan maatregelen aangepakt. In 2016 hebben we onze inzet in het Veiligheidshuis gecontinueerd. Ook hebben we ingezet op Veilig Uitgaan, Veilig Ondernemen en Veilige Evenementen.

Conclusie

Visies voor de binnenstad en het A-kwartier zijn afgerond en vastgesteld. Mede voortvloeiend daaruit, hebben we maatregelen genomen om de binnenstad (nog) aantrekkelijker te maken en aantrekkelijk te houden voor bewoners en bezoekers.

Geld

Integraal gebiedsgericht (bedragen x1,000 euro)	Begroting 2016	Realisatie 2016	Resultaat/ reserve
Toekomstvisie A-kwartier	400	400	0
Stadsbeheerprogramma	90	84	6
Evenementen	309	306	3
Wijkwethoudersbudget	200	93	107
Totaal	999	883	116

Het stadsdeel Oude Wijken bestaat uit de noordelijke, westelijke en oostelijke buurten en wijken rondom het centrum. Het is één van de dichtst bebouwde delen van de stad met relatief veel huurwoningen. Ook bestaat een groot deel van dit gebied uit éénpersoons huishoudens, waaronder veel studenten.

In Oude Wijken is de afgelopen decennia veel verbeterd in de woon- en leefomgeving van bewoners. Met name in De Hoogte, Indische buurt en Oosterpark is veel geïnvesteerd in woningen en de openbare ruimte. Ook is er veel aandacht voor het verminderen van overlast en onveiligheid en het verbeteren van de situatie van kwetsbare gezinnen. Door de gebiedsgerichte aanpak staan deze wijken er een stuk beter voor dan een aantal jaar geleden. De wijkcompassen, bewoners en professionals vertellen dat er op bepaalde terreinen nog wel grote opgaven in de Oude Wijken liggen. De sociaaleconomische situatie in De Hoogte, Indische buurt en Oosterpark

loopt achter in vergelijking met de rest van de stad. De werkloosheid en schuldhulpverlening zijn groot, samenleven betekent vooral overleven. Met een gebiedsgerichte aanpak zet de gemeente zich in om deze wijken te verbeteren.

Wijken en buurten

Noorderplantsoenbuurt; Oranjebuurt; Schildersbuurt; Kostverloren; De Hoogte; Korrewegwijk; Oosterparkwijk; Woonschepenhaven.

Wat wilden we bereiken?

- Aandacht geven aan problemen en vragen rond armoede, opvoeden en opgroeien, met extra aandacht voor samenredzaamheid;
- Stevig verbinden van opgaven in gebieden enerzijds en potenties van gebieden anderzijds;
- Studenten inzetten bij vragen van wijkbewoners en opgaven in wijken;
- Experimenteren met nieuwe vormen van lokale democratie.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

WIJS

Met WIJS (Wijk Inzet Jongeren en Studenten) stimuleren we de inzet door studenten ten gunste van de ontwikkeling in buurten en wijken. WIJS komt meer en meer tot wasdom. In 2016 is een groeiend aantal studenten actief geweest in wijken met diverse opdrachten. Vanuit de pop-up winkel in winkelcentrum Paddepoel is een ondernemerssteunpunt en een juridisch steunpunt gestart. Er wordt samengewerkt met bewoners(organisaties) en andere belanghebbenden in wijken. We hebben met de raad van bestuur van de Hanzehogeschool afgesproken om de samenwerking een steviger karakter te geven. In 2017 leggen we deze afspraken in een convenant vast. Ook zullen dan in andere gebieden (zoals het Floreshuis in de Korrewegwijk) locaties van WIJS gestart worden.

Armoede en opgroeien

In De Hoogte, Indische Buurt en Oosterparkwijk hebben veel huishoudens een sociaaleconomisch kwetsbare positie. Zo is de schuldhulpverlening nergens in de stad zo hoog en geconcentreerd als in deze wijken. Daarom zijn in deze wijken de nodige activiteiten verricht op het gebied van budgetvoorlichting. De WIJ-teams hebben ingezet op extra aandacht voor armoedeproblematiek. In de Oosterparkwijk is op deze onderdelen met belanghebbenden het uitvoeringsprogramma 'Oosterpark in Verbinding' gemaakt. Daarnaast hebben we bijgedragen aan diverse burgerinitiatieven gericht op ondersteuning bij armoede, zoals 'Mijn Gereedschapskist' de organisatie van een kledingmarkt en de verhuizing van Toentje naar het Pioenpark, meer zichtbaar in de wijk. Toentje produceert met bewoners voedsel voor de Voedselbank. Op het gebied van jeugd en opgroeien hebben de WIJ-teams ingezet op extra aandacht voor opvoedproblematiek. We droegen bij aan initiatieven zoals de 'Tekenuf', een project op de basisscholen in Oude Wijken gericht op kortdurende creatieve therapie, en Talent Ontwikkeling Jeugd (TOL). Deze en soortgelijke activiteiten zijn in 2016 voor een belangrijk deel uit het wijkwethoudersbudget en Wijken voor Jeugd gefinancierd.

Ontwikkeling buurtaccommodaties Oosterparkwijk

Op de locatie van het Treslinghuis komt een nieuwe basisschool en woningbouw. Voor de huidige wijkvoorzieningen die in het Treslinghuis een onderkomen hebben, zoals WIJ Oosterparkwijk, zoekt een wijkprojectleider naar alternatieve huisvesting. De mogelijkheden om daarbij leegstaande en vrijkomende gebouwen te benutten gaan we zorgvuldig uitzoeken.

Coöperatieve Wijkraad

In de Oosterparkwijk is een begin gemaakt met de voorbereidingen voor het oprichten van een Coöperatieve Wijkraad.

WijkG100

Het gebiedsteam is bezig geweest met een 'vernieuwingsnetwerk' waarbij initiatiefnemers in de wijk, het WIJ-team, gebiedsteam en andere partners gezamenlijk op zoek gaan naar nieuwe vormen van bewonersbetrokkenheid. Zo is in de Korrewegwijk een WijkG100 op initiatief van de Wijkcoöperatie en het Floreshuis georganiseerd, als vervolg op de G1000 Groningen in 2015. Tientallen ingelote bewoners van de Korrewegwijk gingen met elkaar in gesprek en maakten plannen voor de wijk. Het gebiedsteam ondersteund waar nodig bij de totstandkoming van deze initiatieven.

Aletta Jacobshuis

Na het vertrek van het Floreshuis naar de nieuwbouw heeft het Aletta Jacobshuis in De Hoogte alweer een nieuwe gebruiker: de initiatiefnemer wil er weer een écht buurtcentrum van maken.

Gordel van Smaragd

In de Gordel van Smaragd in de Indische buurt ontwerpen bewoners zelf een nieuw speel/leefomgeving.

Het Palet

In de Schildersbuurt faciliteren we bewoners als opdrachtgever d.m.v. de inzet van een landschapsarchitect bij de herinrichtingsplannen van 'Het Palet'.

Aanpak overlast en onveiligheid

Op meerdere plekken in het gebied is sprake van samenscholing van daklozen/verslaafden. Met name bij de winkelcentra Linnaeusplein, Wielewaalplein en de Beren. Op deze plekken is in samenwerking met politie en andere partijen de problematiek aangepakt met als resultaat dat het gevoel van onveiligheid sterk is verminderd. Het succesvolle project 'Politiekids' is voortgezet en uitgebreid naar de Oosterparkwijk en tevens verbreed met andersoortige activiteiten in samenwerking met de twee WIJ-teams in de wijken.

Conclusie

Als gemeente hebben we samen met bewoners en de professionals uit de WIJ-teams belangrijke stappen gezet om onze doelen te bereiken. We realiseren ons dat er nog een lange weg te gaan is. Daarom zullen we ook het komend jaar doorgaan op de ingezette weg in het vertrouwen dat samenwerking het verschil zal maken.

Als gemeente hebben we samen met bewoners en de professionals uit de WIJ-teams belangrijke stappen gezet om onze doelen te bereiken. We realiseren ons dat er nog een lange weg te gaan is. Daarom zullen we ook het komend jaar doorgaan op de ingezette weg in het vertrouwen dat samenwerking het verschil zal maken.

Geld

Integraal gebiedsgericht (bedragen x1,000 euro)	Begroting 2016	Realisatie 2016	Resultaat/ reserve
Armoedeproblematiek	20	0	20
Doorontwikkeling Aletta Jacobshuis	50	50	0
Opvoedklimaat Kinderen & Jeugd	20	0	20
Stadsdeelbeheerprogramma	75	97	-22
Veiligheid	20	15	5
Wijken voor Jeugd	175	192	-17
WIJS	20	20	0
Buurtaccommodaties Oosterparkwijk	500	99	401

Wijkwethoudersbudget	200	263	-63
Totaal	1.080	736	344

Zuid

Het stadsdeel staat er over het algemeen goed voor. De woon- en leefkwaliteit scoort boven het stedelijke gemiddelde. Bewoners waarderen hun eigen buurt over het algemeen als positief. De afgelopen jaren hebben Grunobuurt, De Wijert en Corpus den Hoorn extra aandacht gekregen. Dit is te zien in de [wijkkompassen](#) van deze wijken. Ten opzichte van het stedelijke beeld laten ze een positieve Ontwikkeling zien. Corpus den Hoorn heeft een metamorfose ondergaan van aandachtswijk naar een gemiddelde Groninger wijk. Het wijkperspectief Rivierenbuurt/Herewegbuurt is een belangrijke onderlegger voor de ontwikkelrichting binnen die wijken. Deze is door bewoners samengesteld en door de raad vastgesteld. De voorbereidingen voor grote projecten als de ontwikkeling van het stationsgebied en de aanpak van de zuidelijke ringweg zijn in 2016 begonnen.

De Wijert heeft de laatste jaren een positieve ontwikkeling doorgemaakt, maar de cijfers laten nog steeds zien dat de wijk onder het stedelijk gemiddelde ligt. Hier staat dan ook nog één en ander op stapel. Samen met de woningcorporaties verbetert de gemeente hier de komende jaren de kwaliteit van de leefomgeving. Een gebiedsgerichte inzet betekent dat óók op sociaal en sociaaleconomisch vlak verbeteringen plaats vinden. Eén van de manieren is de Buurtsamenwerking De Wijert – Helpman, een convenant tussen de gemeente en Terra. Onderdelen van de wijkvernieuwing worden hier samen met onderwijsinstellingen uitgevoerd. Daar wordt niet alleen de wijk beter van. Door zich in te zetten voor de wijk doen studenten maatschappelijke en praktijkervaring op. Bovendien verbetert het contact tussen student en Stadgers op deze manier.

Wijken en buurten

Zeeheldenbuurt; Badstratenbuurt; Laanhuizen; Grunobuurt; Rivierenbuurt; Herewegbuurt; Oosterpoort; Corpus den Hoorn; Hoornse wijken; Piccardthof; De Wijert; Helpman; Coendersborg; Villabuurt; De Linie; Europapark; De Meeuwen; Klein Martijn

Wat wilden we bereiken?

- Een meer leefbare Rivierenbuurt/Herewegbuurt door samen met bewoners en ondernemers verder te werken aan de doelen die wij in het wijkperspectief hebben vastgesteld, waaronder de ontwikkeling van MFC De Stroming;
- Een verbetering van de leefbaarheid in De Wijert en Helpman en in relatie daarmee meer specifieke aandacht voor samenwerking en versterking van de sociaaleconomische positie van bewoners;
- Een (verkeers)veiliger gebied;
- Meer samenhang aanbrengen tussen de agenda van de bewoners en de gemeentelijke programma's.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

MFC De Stroming

Door samenwerking tussen MFC De Stroming, Dig050, WIJ Rivierenbuurt, de Christelijke Woningstichting Patrimonium en het gebiedsteam is MFC De Stroming uitgegroeid tot een zelfstandige organisatie. Als buurthuis/activiteitencentrum biedt zij faciliteiten en ruimte aan iedereen in de wijk: sterk, zwak, oud, jong, met of zonder indicatie. Het verdienmodel van de stichting voorziet in betaalde professionals, die naast vrijwilligers worden ingezet en maakt dagelijkse openstelling mogelijk. Afgelopen jaar is het aantal activiteiten toegenomen van 300 naar 658.

Veemarktstraat

De voorgestelde planvorming van een herinrichting van de Veemarktstraat is niet gestart. Op grond van de herijking van resterende ISV-middelen was er geen zicht meer op financiering voor dergelijke plannen. Er zijn wel

plannen gemaakt voor compensatie van het verlies van parkeerplekken en een verbeterde afwikkeling van het fietsverkeer. Ook is er gestart met plannen voor een verbeterde aan- en afvoerroute van de Oosterpoort aan de Palmslag.

Zeeheldenbuurt

Samen met stakeholders is gestart met visievorming voor de ontwikkeling van het terrein aan het eind van de Van Heemskerckstraat.

De Wandeling

Een groep initiatiefnemers is gestart met plannen voor en ontwikkeling van De Wandeling in het Stadspark. Dit is gedaan met ondersteuning van de gemeente.

Initiatievencafé

In het gebied Zuid zijn een aantal initiatievencafés georganiseerd. Ideeën van bewoners van de Oosterpoort, Herewegbuurt en Rivierenbuurt hebben een waaier aan initiatieven opgeleverd. Met ondersteuning van het WIJ-team worden deze uitgevoerd.

Buurtsamenwerking De Wijert/Helpman

Het convenant dat wij samen met Terra hebben gesloten heeft geleid tot een zeer vruchtbare samenwerking vanuit de Innovatiewerkplaats. Deze plek aan de Van Schendelstraat 9 is een ontmoetingsplek in de wijk geworden waar initiatieven en knelpunten van bewoners en ondernemers gekoppeld worden aan de kennis en kunde van onderwijs en gemeente. Grote projecten als de herinrichting van het Coenderspark en de herstructurering van de Van Lenneplan hebben in samenwerking tussen bewoners, ondernemers, onderwijs en gemeente vorm gekregen. Deze zijn ter besluitvorming voorgelegd aan uw raad. Ook kleinere initiatieven zijn vanuit de Innovatiewerkplaats gerealiseerd. Deze komen voort uit de wijkagenda met knelpunten, vragen en initiatieven van bewoners en ondernemers. In dit proces is een aantal arbeidsplaatsen en participatiebanen ontstaan. Deze zijn ingevuld door werkloze wijkbewoners met een afstand tot de arbeidsmarkt. Het gebiedsteam, WIJ De Wijert en Maatschappelijke Participatie hebben samengewerkt aan het realiseren van deze banen.

Hoornse wijken

Het WIJ-team heeft haar definitieve intrek genomen in het Menno Lutterhuis. Het gebiedsteam heeft ondersteuning verleend aan WIJ Corpus den Hoorn voor outreachend jongerenwerk, hiermee is een nieuwe werkwijze tot stand gekomen waarmee we meer jongeren hebben bereikt. Met het wijkwethoudersbudget zijn diverse bewonersinitiatieven ondersteund, waarvan een deel afgelopen jaar ook is afgerond en een deel naar verwachting in 2017 zijn beslag krijgt. Ondernemend Zuid is ondersteund bij het vinden van partners voor het welslagen van het project. Aan de Hoornse plas zijn op initiatief van bewoners plannen gemaakt voor een sportieve beweegtuint, in afstemming met de plannen van het Hampshire Hotel.

Conclusie

In Zuid is er aanvullend op en in afstemming met de programma's van Verkeer, Jeugd, Sport, Stadsbeheer, Onderwijs, Maatschappelijke Participatie en Maatschappelijke Ontwikkeling een gebiedsprogramma gerealiseerd gebaseerd op de dynamische agenda van de wijk. Bewoners, bedrijven, instellingen en de gemeente zijn dichter bij elkaar gebracht. Nieuwe samenwerkingen zijn gezocht en gevonden, oude samenwerkingen bekrachtigd waar nodig. Voorbeelden zijn de doorontwikkeling van MFC De Stroming, plannen voor De Wandeling, en Buurtsamenwerking De Wijert - Helpman met haar Innovatiewerkplaats. Op basis van de agenda van bewoners en gebruikers heeft de aanwezigheid van de gemeente in de wijk, met het gebiedsteam als regisseur, geleid tot een efficiënte en snelle aanpak van knelpunten en wensen die speelden in de wijk. De aanpak van de Van Lenneplan of de herinrichting van het Coenderspark zijn daarvan misschien wel de meest sprekende voorbeelden.

Geld

Integraal gebiedsgericht (bedragen x1,000 euro)	Begroting 2016	Realisatie 2016	Resultaat/ reserve
Beheer en onderhoud	35	48	-13
Buurtsamenwerking Terra	250	242	8
Herinrichting Coenderspark	175	-125	300
Herinrichting Dinkelpark	65	65	0
MFC De Stroming	20	20	0
MFC De Wijert	15	15	0
Veemarktplein	15	13	2
Verkeer & parkeren Van Lenneplein	75	88	-13
Wijkwethoudersbudget	200	180	20
Totaal	850	546	304

Oost

Het stadsdeel Oost bestaat uit buurten en wijken die ten oosten van het Van Starckenborghkanaal en de N7 liggen. Een groot deel van de inwoners woont in één van de grote naoorlogse uitbreidingswijken: Beijum en Lewenborg. Het gebied bestaat verder uit oude dorpskernen en kleine VINEX-wijken. Tegen de zuidoostkant van het stadsdeel ontwikkelt zich het nieuwe dorp Meerstad. Vanaf 1 januari 2017 behoort dit gebied door een grenscorrectie bij de Gemeente Groningen.

In dit gebied wonen relatief veel gezinnen met kinderen. Ook het aandeel ouderen is in bepaalde gebieden relatief hoog. De wijken en buurten in Oost zijn erg groen. Bewoners waarderen dit, maar het vraagt ook extra aandacht voor onderhoud. De kwaliteit van de woonomgeving is daarom een belangrijk aandachtspunt. Een mooi voorbeeld van hoe dat samen opgepakt kan worden is de Bewegende Stad in De Hunze, waar bewoners samen met de gemeente een sport- en speelplek hebben ontworpen.

In Lewenborg zijn er grote investeringen gedaan in de woningvoorraad. De woonomgeving is opgeknapt en de voorzieningen zijn verbeterd, met een geheel nieuw hart van de wijk als resultaat. Na de investeringen laten de [wijkkompassen](#) zien dat bewoners voorzieningen en woonomgeving meer waarderen. Maar er is nog genoeg te doen in de sociale sfeer.

Beijum kent overlast- en veiligheidsproblemen. Ook zijn er veel huishoudens met een sociaaleconomische achterstand. Op deze terreinen zien we ongunstige ontwikkelingen, met name in het zuidoostelijke deel van de wijk. Daarom zitten we niet stil. We gaan door met de succesvolle Heerdenaanpak. Een nieuwe beweging van bewoners zet zich in op de thema's 'levendig', 'ondernemend', 'natuurlijk' en 'gezond': De Sociale Long. Ook hier starten bewoners, samen met gemeente en corporaties, initiatieven voor hun wijk.

Aardbevingen

De aardbevingsproblematiek heeft met name in stadsdeel Oost impact. In het meerjarig stedelijk programma is aandacht voor het wegnemen van onrust door goede communicatie en het versterken van diverse gemeentelijke programma's om naast veiligheid de sociale samenhang, wonen en welzijn te borgen. Sinds 2015 is er aandacht voor leefbaarheidseffecten via voorlichting, informatieavonden en gesprekken in de wijken.

Wijken en buurten

Beijum; Noorderhoogebrug; De Hunze; Van Starckenborgh; Drielanden; Lewenborg; Oosterhoogebrug; Ruischerbrug; Middelbert; Engelbert; Meerstad

Wat wilden we bereiken?

- Het groene karakter van de wijken behouden;

- Aandacht besteden aan sociale problematiek, met een belangrijke rol voor de betrokkenheid van bewoners zelf;
- Acties opzetten in het kader van positief opgroeien, onder andere de inzet van straatcoaches;
- Opstellen actieplan jongeren, jongerengroepen in beeld krijgen.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Golvend Lewenborg

In Lewenborg is uit de wijk een beweging ontstaan van betrokken bewoners: Golvend Lewenborg. Bewonersavonden zorgen voor ontmoeting en samenwerking en leidt tot nieuwe plannen en initiatieven. Het gebiedsteam ondersteund dit proces actief: meedenken, publiciteit genereren, helpen organiseren en helpen met de financiering.

Transitie maatschappelijk vastgoed Beijum

In Beijum is deerschikking van sociaal maatschappelijk vastgoed in volle gang. Een wijkprojectleider onderzoekt (komende) leegstand en kansen voor ontwikkeling om Beijum sterker op de kaart te zetten. Waarvan buurtvoorzieningen en de centrale toegang voor WIJ Beijum twee van de onderdelen zijn. De locaties bevinden zich aan het plein Beijum-Oost en aan de Bentismaheerd. In de eerste helft 2017 begint de bouw van het derdengebouw en in 2018 begint de bouw van Innersdijk. Dit moet een impuls geven aan het plein Beijum-Oost. In afwachting van nieuwbouw is tijdelijk De Doefmat betrokken.

Wijkbedrijf Beijum

De bewonersorganisatie, initiatiefnemers uit de wijk en Werkpro zijn gestart met een wijkbedrijf. Ze hebben een plek gevonden in de oude videotheek nabij het plein Beijum-Oost.

Heerdenaanpak Atensheerd

In de Heerdenaanpak werken bewoners, gemeente, WIJ Beijum, politie en woningcorporaties samen aan verbetering en vernieuwing van de heerden. Ze pakken niet alleen het uiterlijk aan, maar ook de sociale problematiek en veiligheid. De thema's waar de meeste aandacht naar uitgaat zijn de woonomgeving, veiligheid en jongerenoverlast. In de Atensheerd werken de partijen samen aan een voorstel voor de herinrichting. De aanpak van de riolering, in verband met waterdoorlatende bestrating start in april 2017. De aanpak van de Godekenheerd is ook een stap verder gekomen met een schouw met bewoners en het maken van een plan van aanpak.

Groenparticipatie

In Beijum en Lewenborg dragen diverse initiatiefgroepen op vrijwillige basis al een aantal jaren bij aan het groenonderhoud, zoals de Groene Long in Beijum, en LeRoy in Lewenborg. We hebben dit ondersteund en stimuleerden ook het zelfbeheer van een deel van het wijkonderhoud op de overgang van particulier naar openbaar gebied.

Lewenborg XL

Op initiatief van de lagere scholen in Lewenborg, Engelbert en Oosterhoogebrug zijn we onder de paraplu van Vreedzame Wijken, met het WIJ-team een samenhangend plan van aanpak gestart, ten behoeve van de scholen en voor- en naschoolse opvang in deze wijken. De Kluiverboom ontwikkelt bijvoorbeeld een huiskamer, een veilige plek voor jongeren voor huiswerk en gesprekken.

Oude Bieb Lewenborg

De Oude Bieb in Lewenborg biedt ruimte aan lokale (bewoners)initiatieven die van betekenis zijn voor armoedebestrijding in de wijk. Spil in dit initiatief is de Kunst van het Rondkomen, die met een huiskamer een laagdrempelige toegang is voor verschillende andere wijkinitiatieven. Coaches voeren bijvoorbeeld het project Energiebesparing voor minima uit. Dit project krijgt navolging in Beijum.

De Hunze

In het kader van de Bewegende Stad is in De Hunze samen met bewoners een plek gemaakt waar bewoners van alle leeftijden kunnen bewegen, vertoeven en recreëren. De Hanzehogeschool was betrokken bij het maken van de plannen met de buurt.

Planontwikkeling Oosterhoogebrug

In Oosterhoogebrug werkt woningstichting Wierden en Borgen aan een nieuw plan voor 80 nieuwe woningen aan de Pop Dijkemaweg. En er loopt een onderzoek naar nieuwe huisvesting inclusief gymzaal van wijkcentrum De Schakel, in samenwerking met de Oosterhoogebrugschool.

Conclusie

De planontwikkeling van maatschappelijk vastgoed in Oost heeft in 2016 vorm gekregen. In Oosterhoogebrug en Beijum loopt deze ontwikkeling al een aantal jaar, maar er is nu zicht op realisatie. In Beijum en Lewenborg zijn bewoners al jaren actief, onder andere in het onderhoud van het vele groen. Met Golvend Lewenborg, de Oude Bieb, de Sociale LONG, en het wijkbedrijf krijgt de betrokkenheid en inzet van bewoners een nog bredere impact. Zij vormen een platform voor nieuwe initiatieven in de wijk. Golvend Lewenborg, één van de experimenten in het gebiedsgericht werken, is aan het onderzoeken of het overdragen van zeggenschap van de gemeente een ontwikkeling is die zij ambiëren. We zijn trots dat deze ontwikkeling in Oost zich voordoet, dat bewoners bijdragen aan maatschappelijke problemen en kansen, op het gebied van jeugd, armoede, groen en werk.

Geld

Integraal gebiedsgericht (bedragen x1,000 euro)	Begroting 2016	Realisatie 2016	Resultaat/ reserve
Armoede Beijum en Lewenborg	125	50	75
Groenbeheer	110	98	12
Heerdenaanpak	405	405	0
Jeugd in Oost	250	270	-20
Vastgoed Beijum	600	593	7
Wijkwethoudersbudget	200	165	35
Totaal	1.690	1.581	109

West

Een groot deel van de inwoners woont in één van de drie naoorlogse uitbreidingswijken met de karakteristieke Stempelstructuur (Selwerd, Paddepoel en Vinkhuizen). Deze wijken krijgen op het gebied van woon- en leefbaarheid extra aandacht. WIJ-Groningen is georganiseerd vanuit drie werkgebieden: WIJ Selwerd, WIJ Vinkhuizen en WIJ Hoogkerk.

In Vinkhuizen heeft de wijkvernieuwing veel opgeleverd. De voorzieningen in de wijk zijn sterk verbeterd. De kwaliteit van de openbare ruimte is toegenomen en de ervaren overlast is behoorlijk afgenomen. We moeten helaas ook constateren dat de wijk nog relatief slecht blijft scoren in vergelijking met andere delen van de stad. Met name op het gebied van armoede, opvoeden, gezondheid en veiligheid. WIJ Vinkhuizen richt zich voor 2017 op deze onderwerpen. Ook wonen er in de wijk, net als in Paddepoel en Selwerd, relatief veel ouderen.

In Paddepoel heeft de samenwerking met woningcorporaties in het Nieuw Lokaal Akkoord (NLA) de afgelopen jaren zijn vruchten afgeworpen. De wijk staat er beter voor dan een aantal jaar geleden. In bepaalde delen van de wijk is echter nog sprake van samengestelde problematiek: kwetsbare huishoudens, overlast en onveiligheid. In tegenstelling tot de omliggende wijken is er in Selwerd geen grote fysieke wijkvernieuwing geweest. De wijk

vraagt echter wel om aandacht van de gemeente, samenleven en samenwerken gaat er niet vanzelf. In 2013 is een ontwikkelplan vastgesteld met een andere koers. Hierin hebben bewoners en partners in de wijk een grote rol. Bijvoorbeeld in de ontwikkeling van het Wijkbedrijf Selwerd. In het wijkkompas is te lezen dat de kwaliteit van de sociale leefomgeving sindsdien vooruit gaat.

Wijken en buurten

Hoogkerk; Leegkerk; Dorkwerd; Gravenburg; De Held; Reitdiep; De Buitenhof; Vinkhuizen; Selwerd; Paddepoel; Tuinwijk

Wat wilden we bereiken?

- Bewonersinitiatieven ondersteunen;
- Groot onderhoud openbare ruimte Suikerbuurt laten aansluiten op woningverbetering;
- Starten Right to challenge experimenten en stimuleren zelfbeheer;
- Uitvoering programma "Vinkhuizen laat niet los" waaronder de pilot respijtzorg;
- Uitvoering van het wijkontwikkelingsplan Selwerd & doorontwikkelen Wijkbedrijf Selwerd;
- Actieve deelname aan co-creatie Paddepoel.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Aanloop naar Wijkbegroting

In 2016 zijn we begonnen te experimenteren met een nieuwe manier van prioriteren. Door de wijk zelf te laten prioriteren komen we tot een vorm van wijkbegroting. Vanuit de gedachte dat mensen in de wijk het beste weten waar behoefte aan is. Elke wijk heeft een 'wijkbudget' van € 3,00 per inwoner, afgeleid van het wijkwethoudersbudget. Tijdens de wijktop inventariseerden en prioriteerden bewoners de wensen, samen met wijkraden, de WIJ-teams en het gebiedsteam. De uitkomst en de uitleg van de wijktop is te vinden in het [jaarverslag West050](#).

Groot onderhoud Suikerbuurt

In december zijn de laatste opgeknapte woningen in de Suikerbuurt opgeleverd. Parallel aan dit groot-onderhoud hebben we samen met de bewoners van de Suikerbuurt gewerkt aan een inrichtingsplan voor de buurt. Dit plan is door de bewoners zelf opgesteld en aan de wijkwethouder gepresenteerd; voorjaar 2017 start de uitvoering.

Vinkhuizen laat niet los

'Vinkhuizen laat niet los' is een samenhangend pakket aan activiteiten. Dit programma richt zich op sociale vraagstukken op het gebied van armoede, eenzaamheid, opgroeien en ouder worden. Het WIJ-team organiseerde een wijktafel voor ouderen en mantelzorgers om mee te denken over hun toekomst in de wijk. Hieruit is onder andere het project Respijtzorg gestart met als doel zwaarbelaste mantelzorgers van dementerende ouderen te ondersteunen. De bewonersorganisatie is vanuit 'Vinkhuizen laat niet los' aangeschoven bij de wijktop. Hun prioriteit is bewonersparticipatie. Onder de naam 'samen buurten' geven ze hier een nieuwe impuls aan.

Selwerd

In 2013 is gestart met het Wijkontwikkelingsplan Selwerd, gericht op participatie en eigen kracht. De komende jaren geven we samen met corporaties prioriteit aan Selwerd. Dit doen we met fysieke en sociale investeringen. Maar op een wijze dat past bij de wijk en in deze tijd. We richten ons op welbevinden en gezondheid, en met een actieve rol voor bewoners. In december zijn we hier mee gestart, in samenwerking met corporaties, Rijks universiteit Groningen, Universitair medisch centrum Groningen, Hanzehogeschool, bewoners, ondernemers en instellingen uit de wijk.

Wijkbedrijf Selwerd

Een concreet resultaat van het Wijkontwikkelingsplan Selwerd is de oprichting van Wijkbedrijf Selwerd in 2014. In 2016 heeft het wijkbedrijf het hele voormalige schoolgebouw aan de Bottelroosstraat in gebruik gekregen en worden er steeds meer activiteiten, projecten en cursussen door en voor bewoners georganiseerd. Selwerd is een wijk met veel langdurige werkloosheid, eenzaamheid en armoede. In het Wijkbedrijf zijn wijkbewoners (vrijwilligers, participatiebanen, zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers)) en professionals die situatie aan het doorbreken. Met onder andere een ondernemerssteunpunt, wijkwerkmakelaar en een 'ontregel-functionaris' worden nieuwe bruggen geslagen tussen bewoners, ondernemers, instellingen en gemeente. In de [nieuwsbrief West050](#) is meer te lezen over het wijkbedrijf.

Right to challenge

Vanuit Wijkbedrijf Selwerd is de gemeente uitgedaagd voor het realiseren van doelen uit het Wijkontwikkelingsplan Selwerd en voor Parttime Ondernemen in de bijstand. Bij het Ondernemerssteunpunt, de Computerwerkplaats, de Wijk VVV en de Wereldboerderij dragen ondernemende bewoners bij aan de doelen die we geformuleerd hebben in het Wijkontwikkelingsplan, zoals bedrijvigheid en ondernemerschap, participatie en armoede, en sociale samenhang en leefbaarheid.

Zelfbeheer

In Tuinwijk, Paddepoel en Vinkhuizen organiseren bewoners activiteiten op het gebied van beheer, sociale cohesie en jongeren. Onder andere door het schoonhouden van de buurt, beheer van het buurtcentrum, [Buur voor buur](#), beheer van de spelcontainer, en de [Roegge Boys](#) richten zich op vermindering van armoede en eenzaamheid in de wijk.

Co-creatie Paddepoel

Sinds 2015 werken in Paddepoel bewoners, gemeente, instellingen, onderwijs, ondernemers en WIJ-team samen aan de toekomst van de wijk. Dit doen ze in vijf werkgroepen: Groen, Bouwen & Duurzaamheid, Verkeer & Veiligheid, Sociale samenhang, en Kunst. In 2016 zijn zeven projecten financieel ondersteund. Twee op sociaal-maatschappelijk gebied, één gericht op participatie van bewoners bij een grote fysieke ingreep in het hart van de wijk, één op duurzaamheid en energiebesparing, één op gebied van groenparticipatie en een gids voor een kunstroute. WIJS (Wijk Inzet door Jongeren en Studenten) ondersteunt het proces met onderzoek, als vraagbaak en ze delen hun pand in het winkelcentrum met de projectleider (bewoner). In de [nieuwsbrief West050](#) is meer te lezen over Co-creatie Paddepoel.

Conclusie

Samen met de bewoners en andere betrokkenen zijn we erin geslaagd om een groot deel van de ambitie te realiseren. Veelal door concrete resultaten, soms door een vernieuwde werkwijze en het gezamenlijk dragen of overdragen van verantwoordelijkheden. Het gebiedsteam, de WIJ-teams, de wijkwethouder en ambtenaren van verschillende directies kijken welke wijkinitiatieven konden worden gecombineerd met de gebiedsagenda en/of programmadoelen. Soms kregen initiatieven vaart omdat ze konden aanhaken bij een stedelijk thema, of bij een gepland project. Soms betekent dit dat er meer tijd nodig is voor de realisering. Stedelijke thema's en projecten liggen vaak buiten het zicht van wijkbewoners. Wij willen verder investeren om die verbindingen te zoeken die voor synergie kunnen zorgen. Deze manier van werken is nog niet af. Bewoners en betrokken ambtenaren laten weten dat meedenken, meedoen en samen beslissen vooral een verrijking is, maar soms ook schuurt. Dat hoort bij experimenteren en daarvan leren we. In totaal zal nog 285 duizend euro uit de begrote middelen voor 2016 die in dat jaar zijn gestart worden uitgegeven in 2017 om deze projecten uit te voeren of af te ronden.

Geld

Integraal gebiedsgericht (bedragen x1,000 euro)	Begroting 2016	Realisatie 2016	Resultaat/ reserve
Vinkhuizen / Vinkhuizen laat niet los	210	112	98
Paddepoel / Cocreatie Paddepoel	180	85	95

Hoogkerk / Aanpak Suikerbuurt	200	206	-6
Deelmaatregelen Gebiedsvisie West	150	27	123
Bewonersbeheer Tuinwijk	80	20	60
Wijkwethoudersbudget	200	453	-253
Totaal	1020	903	117

Paragraaf 2: Duurzaamheid

Wat wilden we bereiken in 2016?

In 2035 willen we een energieneutrale stad zijn. En verder willen we dat duurzaamheid een uitgangspunt is in alles wat we doen. Dit biedt tevens economische kansen voor Groningen, om groene energiehoofdstad van Nederland te zijn. Om dat te bereiken voeren we het in 2015 geactualiseerde programma 'Groningen geeft energie' uit. We realiseerden ons dat we ondanks de programmatische aanpak nog ver weg zijn van het beoogde einddoel. Daarom wilden we de lopende initiatieven versnellen en opschalen. Naast de rol van facilitator willen we als gemeente ook richting geven aan het behalen van het doel. Dit doen we door het ontwikkelen van een routekaart naar 2035 en een energiemonitor waarmee we in beeld houden of we op de goede weg zijn. Tegelijk brengen we steeds meer uitvoerende maatregelen in praktijk. Daarbij gaat het om het ontwikkelen van een warmtenet, de opschaling van zonne-energie, bio-energie, energiebesparing in woningen en mogelijk ook windenergie op enige schaal.

Duurzaamheid gaat niet alleen over energie en economie, maar ook over onze leefomgeving, ons voedsel, grondstoffen en hoe we met elkaar omgaan. Daarom willen we duurzaamheid steviger verankeren in alle reguliere beleidsprogramma's. Een duurzame stad is een stad waar het goed toeven is voor bewoners en bezoekers. Maar ook een volhoudbare stad, waar overheid, burgers, bedrijven en kennisinstellingen gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen voor 'duurzame ontwikkeling', een stad met een innovatieve economie die inspeelt op duurzame kansen en werk biedt aan laag- en hoogopgeleiden.

Wat hebben we hiervoor gedaan?

We hebben de activiteiten uitgevoerd die gepland waren in "Groningen geeft energie" en het bijbehorende Werkplan 2015-2018. Daarnaast hebben we het thema duurzaamheid versterkt in de programma's verkeer, economie en werkgelegenheid, wonen, onderhoud en beheer openbare ruimte en het programma bedrijfsvoering. Deze paragraaf bevat daarom twee delen: het energieprogramma en duurzaamheid in het reguliere beleid.

Conclusie

Met het energieprogramma hebben we in 2016 een grote stap voorwaarts gezet. Voor het eerst sinds de start in 2006 is, samen met partners in de regio, daadwerkelijk de route verkend om tot een energieneutrale stad en regio te komen, en zijn we gestart met het monitoren van de voortgang. Dit heeft geleid tot het plan om regionaal nauwer te gaan samenwerken, om energie een integrale plaats te geven in het gemeentelijke beleid, en om intensieve samenwerking met regionale partners aan te gaan. Tegelijk kwamen de verschillende sporen, na jaren van voorbereiding, in een fase waarin uitvoering en opschaling kan plaatsvinden. Met name geldt dit voor het thema warmte, door het besluit om het geothermieproject te starten en door een integrale aanpak per wijk of buurt te starten. Daarnaast staan we aan de vooravond van een grote opschaling van zonne-energieprojecten. We hebben fors geïnvesteerd in vervolgplannen voor warmte, zon, en energiebesparing bij bedrijven, terwijl ook de Gresco resultaten boekt en windenergie in beeld blijft.

In 2016 is een quick scan uitgevoerd die toont hoe in verschillende beleidsterreinen wordt gewerkt aan duurzaamheid en wat er nodig is om duurzaamheid vanzelfsprekend te maken in de organisatie. Deze analyse vormt de opmaat voor een concernbrede aanpak die in 2017 van start gaat om duurzaamheid te borgen in onze werkwijze.

Het energieprogramma

Hieronder worden voor de sporen warmte, besparen, zon, wind, biobased economy en 'smart energy city' de bereikte resultaten beschreven. In 2016 zijn tevens de Routekaart Groningen Energie-neutraal 2035 en de Energiemonitor aan de raad gepresenteerd. Deze vormen de context voor de sporen en beschrijven we daarom eerst.

De Routekaart hebben we in samenspraak met maatschappelijke partners ontwikkeld. Parallel daaraan hebben we de Energiemonitor ontwikkeld, waarin de inzet en prestaties van 20 bedrijven en instellingen zijn

opgenomen. We hebben dit medio 2016 gemarkeerd met de ondertekening door deze 20 partners van de Intentieverklaring Groningen Energieneutraal. Deze hebben met elkaar afgesproken zich in te zetten voor versnelling van de energietransitie door specifieke Groningse kansen te benutten en daartoe een langjarige samenwerking aan te gaan. De uitkomsten van de studies ten behoeve van de routekaart zijn gepresenteerd bij de Internationale Architectuuriënnale Rotterdam en ook aangeboden aan de minister van Economische Zaken in het kader van diens 'energedialog'.

In september hebben wij de raad geïnformeerd over de uitkomsten en een aantal vervolgstappen op de routekaart en de monitor voorgesteld. De Routekaart hebben we ontwikkeld in regionaal verband en omvat daarom een koers die we in sterkere mate samen met de regio zullen uitwerken (de "Nordic City"). De vervolgstappen zijn:

- Het uitwerken van het regionale perspectief en de economische kansen daarvan, in samenwerking met de provincie Groningen, de regio Eemdelta en de regio Groningen-Assen;
- De studies "De Nordic City" en "Denkbeelden voor een slimme energiestad" betrekken bij de nieuwe omgevingsvisie voor de stad (Next City) en deze vertalen naar de reguliere programma's binnen de gemeentelijke organisatie;
- Het opstarten van "energieversnellingsstafels". Aan deze tafels zetten partijen zich gezamenlijk in om aan oplossingen te werken van concreet ervaren problemen;
- Een 'permanent platform' oprichten om in het doorlopende proces van de energietransitie partners bij elkaar te brengen die tot concrete acties komen;
- De Energiemonitor verder uitbreiden door het aantal actoren waarvan het energiegebruik wordt gemonitord te vergroten en zo zicht te krijgen op de volledige energiehuishouding van bedrijven en instellingen;
- Een aanvalsplan warmte opstellen: hoe verder met bodemenergie, omgevingswarmte, biomassa, restwarmte, en zon-thermische warmte;
- Een opschalingsplan voor zon: faciliteren van investeerders zonneparken, benutten SDE+-subsidies, ruimtelijke voorwaarden, eigen plannen via de GRESCO;
- Een kader voor plaatsing van windturbines, door en voor Stadgers;
- Intensivering energiebesparing bij particuliere woningeigenaren door betere product-markt combinaties aan te bieden (Groningen Woont Slim);
- Een intensiveringsplan voor energiebesparing bij bedrijven met een accent op zakelijke grootverbruikers. Dit wordt afgestemd op programma's van rijk en provincie, waarbij toezicht en handhaving gepaard gaan met kennisopbouw;

De laatstgenoemde vijf punten komen hieronder terug bij de verschillende sporen.

In 2016 kwamen de totale uitgaven van het programma Groningen Geeft Energie uit op ruim 2,5 miljoen euro. Dat kon gefinancierd worden met overgehevelde reserves uit voorgaande jaren. Het toont aan dat het programma Groningen Geeft Energie op stoom is gekomen. Projecten komen tot ontwikkelingen en er kunnen flinke stappen gezet worden de komende jaren. Omdat de programmareserves nu uitgeput zijn zal het programma komend jaar weer werken met een begroting van 1,8 miljoen euro.

Spoor warmte

Wat wilden we bereiken?

Twee derde deel van het energieverbruik in de stad hangt samen met warmtevraag. Door in deze vraag op innovatieve manieren te voorzien kan een zeer grote bijdrage aan de CO₂-reductie worden geleverd.

Invalshoeken daarbij zijn:

- Benutten van diepe aardwarmte (geothermie);
- Warmte koude opslag (wko);
- De inzet van warmtepompen;
- Het benutten van restwarmte;
- Warmte uit het riool (riothermie);
- Warmte van de zon (zonthermische warmte).

We hadden daartoe al concrete activiteiten ondernomen zoals:

- Voorbereiden aanbesteding van het project geothermie en warmtenet Noord-West;
- Regie voeren op warmte-koude-opslagsystemen (wko);
- Bevorderen collectieve wko-systemen;
- WarmteStad als bedrijfsmodel verder uitbouwen;
- Ontwikkelen van beleid voor 'slimme' warmtenetten door samenvoegen van warmtesystemen.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Actieplan warmte

We hebben in 2016 een 'actieplan warmte' opgesteld met als titel 'Groningen aardgasloos in 2035' en na de jaarwisseling aan de raad aangeboden. Dit is een concrete uitwerking van de warmtevisie 'Groningen duurzaam warm' uit 2012. Om energieneutraal te worden in 2035 is de verduurzaming van de warmtevraag essentieel omdat warmte meer dan de helft van onze energiebehoefte vertegenwoordigt. Dit vraagt om een uitfasering van aardgas in onze warmtevoorziening in de komende 20 jaar. Deze opgave is enorm, in ogenschouw nemende dat ongeveer 90% van onze huidige warmtevraag nu nog met aardgas wordt ingevuld. De ontwikkelingen rondom WKO en geothermie zijn stappen in de goede richting, maar er moet meer gebeuren. Het actieplan 'Groningen aardgasloos in 2035' omschrijft de benodigde stappen. De speerpunten van het plan zijn:

- Geothermie, slimme warmtenetten en WKO
- Hernieuwbare gassen
- Uitfasering cv-ketels

Het soort warmte waarover het in onze stad gaat is voor het grootste deel zogenaamde 'lage temperatuur warmte'. Technisch is verduurzaming daarvan goed mogelijk, maar deze 'warmtetransitie' vormt een grote operatie, die zeker te vergelijken is met de stadsvernieuwingsopgave uit de vorige eeuw. In 2016 zijn we begonnen met een proef in de noordelijke stadswijken waarbij een methode wordt toegepast om per woning- en wijktypologie de beste oplossing te vinden. Dit moet uiteindelijk leiden tot een buurt specifieke aanpak. Alle 92 buurten krijgen een op maat gemaakte aanpak, een samenwerking tussen bewoners, woningcorporaties, bedrijven en de netwerkbeheerder. Dit zijn plannen die reiken tot achter de voordeur en impact zullen hebben op de fysieke leefomgeving. Daarbij is het noodzakelijk om verbinding te maken met andere sporen in het energieprogramma (vooral energiebesparing). Nieuwbouw moet per definitie energieneutraal zijn. Dat vraagt om een zorgvuldige planvorming en een integrale benadering. Maatwerk per wijk is vereist. We hebben het rijk gevraagd om onze aanpak te ondersteunen, ook met regelgeving.

Bij deze aanpak past de "Green deal aardgasvrije wijken" die we in 2016 hebben voorbereid om na de jaarwisseling met het Rijk te sluiten. Deze Green Deal heeft als doel om de uitvoering van experimenten gericht op aardgas-loze wijken te helpen bespoedigen, en tegelijkertijd de ervaringen uit deze experimenten te gebruiken om de context verder te optimaliseren.

Start project geothermie

2016 was een cruciaal jaar voor de ontwikkeling door WarmteStad van geothermie en het warmtenet Noordwest. Een project waarmee we ruim 10.000 woningequivalenten duurzaam zullen verwarmen in woningcomplexen en onderwijsfaciliteiten in de noordwesthoek van onze stad. Na ruim twee jaar van onderzoeken, haalbaarheidsstudies en business cases hebben in juni de raad van commissarissen van het waterbedrijf Groningen en de gemeenteraad ingestemd met het realiseren van dit project. Een project met een totaal investeringsniveau van circa 60 miljoen euro. Ook is eind 2016 de intentieovereenkomst gesloten met Gasunie New Energy om als derde partij deel te nemen. WarmteStad heeft in 2016 het door de aandeelhouders vastgestelde minimumaantal van 3.500 woningequivalenten bij de start van de bouw vastgelegd, waarmee er een gezonde basis ligt aan afnemers van warmte. Tot slot is eind 2016 begonnen met de eerste stappen richting aanbestedingen. Na de zomer van 2017 kan begonnen worden met het boren van de geothermische put en het aanleggen van het de eerste fase van het warmtenet.

WarmteStad, het door het Waterbedrijf Groningen en de gemeente Groningen opgerichte nutsbedrijf, vervult een hoofdrol bij het geothermieproject, maar ook bij collectieve warmte-koude-opslag projecten.

Kennisexpertisecentrum Warmteopslag

Geothermie, de aanleg van een warmtenet en een buurt-specifieke aanpak van de warmtetransitie vormen tevens een innovatieproject van formaat. Daarom ontwikkelen we samen met onder meer de Rijks universiteit Groningen, de Hanzehogeschool, Entrancé, WarmteStad, provincie Groningen en TNO een Kennisexpertisecentrum Warmteopslag.

Warmte-koude-opslag

Voor het stationsgebied is gewerkt aan een bodemenergieplan voor regievoering op WKO in het gebied.

Riothermie

Voor zwembad de Papiermolen zijn de laatste 'puntjes op de i' gezet. Tijdens het omleggen van het persriool voor de aanleg zuidelijke ringweg wordt meteen een warmtewisselaar aangebracht. Na renovatie van het zwembad in 2018 kan dit systeem het zwembad van warmte voorzien.

Conclusie

Warmte vormt op gemeentelijk niveau (naast besparen) de ruggengraat van de stedelijke energietransitie en in 2016 hebben we dit op hoofdlijnen in de steigers gezet.

Spoor besparen

Grote besparingen zijn mogelijk in woningen en bij bedrijven en kantoren. De gemeente geeft zelf het goede voorbeeld met een integraal plan voor energiebesparing van het eigen vastgoed (GRESKO). Besparingen zijn goed voor een derde deel van ons einddoel. Dit spoor valt uiteen in wonen (nieuwbouw, huursector, particuliere woningen), bedrijven en de eigen gemeentelijke organisatie. Voor woningen streven we naar energie-neutrale nieuwbouw vanaf 2017. In de bestaande bouw willen we eigenaren stimuleren en faciliteren zoveel mogelijk energie te besparen. Voor de huursector maken we prestatieafspraken met woningcorporaties. Met bedrijven werken we samen volgens de integrale energiebesparingsaanpak in overeenstemming met het landelijke Energieakkoord. De gemeentelijke gebouwen willen we voor 2035 energieneutraal maken.

Wat wilden we bereiken?

Wonen (zie ook onder het programma Wonen)

We streven naar energieneutrale nieuwbouw vanaf 2017. We hebben met de woningcorporaties prestatieafspraken gemaakt over de bestaande woningvoorraad. Voor particuliere woningen experimenteren we met vraag-gestuurde modellen voor verduurzaming, we gaan geothermie aanwenden voor de bestaande woningvoorraad.

Bedrijven (zie ook onder het programma Economie en Werkgelegenheid)

Energiebesparing bij het bedrijfsleven organiseren wij sinds enkele jaren gebieds- en branchegericht. Dat doen we in nauwe samenwerking met georganiseerde ondernemers.

Gemeentelijke organisatie

Met de Gresco beogen we om ongeveer 250 gemeentelijke gebouwen te verduurzamen. In 2015 stelde de raad daartoe het meerjarenplan 2015-2017 van de Gresco vast. De Gresco zet de opbouw van de organisatie voort door het integrale energiemanagement van energieverbruikers op zich te nemen en door ook besparing op onderhoud en beheer in de aanpak mee te nemen. Geplande concrete maatregelen voor 2016 waren: Stadsschouwburg, Papiermolen (riothermie), de Parrel, verduurzamen van 24 energie slurpende gebouwen.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Wonen

In het programma Wonen zijn de activiteiten beschreven met betrekking tot verduurzaming van sociale huurwoningen, verduurzamen van particuliere woningen, en 'Groningen aardgasloos'. In december 2016 is een nieuw actieplan voor het spoor warmte vastgesteld (zie ook onder het spoor Warmte). Dit heeft grote betekenis voor woningen. Het plan voorziet in uitfasering van aardgas in onze warmtevoorziening in de komende 20 jaar. Evenzo moet hier de start van het geothermieproject genoemd worden, waartoe de raad in 2016 heeft besloten. Ook dit is een van de pijlers voor het verduurzamen van de warmtevraag van de woningvoorraad.

Bedrijven

- In 2016 is een eerste aanzet gemaakt tot het opstellen van een actieprogramma Energiebesparing bij bedrijven. Dit programma zal in samenwerking met het bedrijfsleven in 2017 verder worden geconcretiseerd. Uit een analyse blijkt dat bedrijven en instellingen in de gemeente Groningen goed zijn voor 51% van het totale energiegebruik. In Groningen zijn 3.144 zakelijke verbruikers aanwezig en hiervan zijn 886 grootverbruikers. Deze verbruiken gezamenlijk meer dan 90% van het totale zakelijke energieverbruik. De focus zal de komende jaren worden gelegd op deze groep bedrijven;
- Er zijn 200 bedrijfsscans uitgevoerd bij horeca en detailhandel, 105 ondernemers hebben tot eind 2016 maatregelen getroffen en er is voor 125 duizend euro geïnvesteerd. Hiermee wordt 146 ton CO₂ op jaarbasis gereduceerd;
- Uitvoering Wet milieubeheer (specifiek op grote energieverbruikers) en Europese regelgeving (EED);
- Bedrijveninitiatief Energieneutraal Corpus den Hoorn;
- Ontwikkelingen "Groningen kennisstad": door de cross-over van de energiesector met de sector IT, ontstaat nieuwe bedrijvigheid die de energiesector nieuwe impulsen geeft. Als voorbeeld noemen we het samengaan van Energy Valley met de Energy Academy Europe en het Energy Delta Institute op de Zernike Campus Groningen. De Zernike Campus Groningen wordt verder ontwikkeld tot een van de belangrijkste kennisdynamo's van onze stad en regio. Projecten zijn onder meer Virtual Reality Centre, 3d printing project (in gezamenlijkheid met de Hanzehogeschool Groningen) en Smart Charging;
- Het SmartGrid project op bedrijventerrein Zuidoost en het samenwerkingsverband Community Flex is na de haalbaarheidsstudie in 2015 verder opgepakt en vormgegeven in 2016;
- Rijden op waterstof was een belangrijk aandachtspunt in 2016. In Europa zijn we aangesloten bij een tweetal projecten. Het Interreg Hytrec2 traject is bedoeld om een aantal voertuigen om te laten bouwen naar waterstof voertuigen voor onder andere ons wagenpark. Met de ondertekening van de MoU Fuel Cells and Hydrogen 2 Joint Undertaking zetten we voornamelijk in op samenwerking met andere regio's (ook Assen en Emmen zijn aangesloten). Tevens zorgt dit project ervoor dat we ons kunnen profileren en dit Europees project zorgt ervoor dat er middelen beschikbaar komen vanuit Europa voor Groningen en omstreken. We werken ook volop samen met de provincies Groningen, Drenthe en Friesland om de waterstofeconomie een boost te geven. Daarnaast wordt ook het elektrisch laden voor ondernemers steeds belangrijker. In 2016 is de eerste taxiondernemer begonnen die volledig elektrisch rijdt. Om dit te faciliteren en te stimuleren wordt een snellader geplaatst op een prominente plek op het hoofdstation Groningen. We hebben een verkenning laten uitvoeren naar de mogelijkheden voor waterstof en elektriciteit in mobiliteit en transport. Een visie op duurzame mobiliteit met onder andere de twee sporen elektrisch en waterstof wordt verder ontwikkeld in de komende periode.

Gemeentelijke organisatie

- Per 1 januari 2017 maakt de Gresco deel uit van het nieuwe Vastgoedbedrijf.
- Met het meerjarenplan 2015-2017 kon de uitvoering worden versneld. Intussen is een nieuw jaarplan 2017 voorbereid, dat in het voorjaar kan worden besproken. Daarin wordt ingegaan op de inbedding in het nieuwe vastgoedbedrijf en de inzet van middelen voor 2017;
- Er wordt nu gewerkt vanuit de benadering van de totale kosten van het gebruik van een gebouw. Te realiseren besparingen worden ingezet om duurzaamheidsmaatregelen te financieren.

Er wordt binnen de businesscases niet alleen vanuit de energiecomponent gerekend maar ook naar het inzetten van daarmee samenhangende besparingen op onderhoud en beheer;

- Ook zijn gebruikers van gemeentelijke gebouwen meegenomen die zelf de energierekening betalen zoals Martiniplaza, Oosterpoort en O2G2;
- Er wordt gewerkt met cofinanciering van duurzaamheidsinitiatieven middels een revolverend fonds;
- Er is onderzocht of de GrESCo methodiek ook provinciaal ingezet kan worden;
- Het energiemanagement is verder verbreed naar energieverbruikers als kunstwerken, bruggen en openbare verlichting;
- De GrESCo beziet opties voor verdere verbreding van de GrESCo-werkzaamheden.

Uitgevoerde projecten in 2016:

- Verduurzaming Stadsschouwburg, waardoor het energieverbruik is gedaald en het comfort voor klanten is verhoogd;
- Isoleren van appendages in meerdere gebouwen;
- Vervangen van ledverlichting in de wijkpost Electronstraat, Boterdiepparage, sporthal Vinkhuizen, Menno van Coehoorsingel (kernvastgoed) en 17 gymlokalen in de stad;
- Verduurzamen kleedkamers sportpark Esserberg;
- Pilot kachels brugwachtershuisjes;
- Drijvende zonnepanelen en zonnepanelen op 4 locaties van de kinderwerktuinen;
- Ketels vervangen door cascadeketels aan het Gedempte Zuiderdiep en de Menno van Coehoorsingel;
- Verstrekken van een duurzaamheidslening aan Martiniplaza voor het aanleggen van een zonnedak;
- Ontwikkelen en aanbesteden van Zonnepark Vierverlaten, een park van 2 MW waarvan de opbrengst wordt doorgeleverd aan onze stadjes.

Lopende projecten en in voorbereiding genomen:

- Informatieschermen met het energieverbruik in openbare gebouwen;
- Verdere uitrol van vervanging huidige verlichting door ledverlichting bij alle sporthallen en sportvelden;
- Krediet verduurzaming zwembad De Papiermolen is verstrekt. Bij de renovatie van de Papiermolen wordt rioleringswarmte toegepast (riothermie) en afdekking van het zwembad;
- Experimenten met kleinschalige windmolens.
- In het tweede kwartaal van 2017 wordt het onderzoek naar de kansen voor het verduurzamen van de 24 meest energie verbruikende gemeentelijke panden naar label A gepresenteerd en worden de middelen daarvoor aangevraagd;
- Daarop aansluitend het verder ontwikkelen van de combinatie van besparen op energie én onderhoud. De casus van de 24 gebouwen is daar de pilot in.
- Drie daken voorzien van zonnepanelen (Gedempt Zuiderdiep, Hanzeplein en Oosterpoort). Inmiddels is beschikt op SDE-subsidie;
- Subsidieaanvraag voor andere daken van ons kernvastgoed;
- Ontwikkelen van drie kleine windmolens.

Conclusie

Besparen bij woningen, bedrijven en in de gemeentelijke organisatie zelf staat volop in de aandacht. Het belang van energiebesparing bij bedrijven is extra duidelijk geworden en vormt een hoofdpoging voor de komende jaren. Hierbij zal een koppeling met de warmtestrategie van groot belang zijn.

Spoor zon

Wat wilden we bereiken?

In de begroting 2016 gaven wij aan dat we er tot dusver van uitgaan dat zonne-energie een bijdrage van 11% kan leveren aan een energie-neutrale stad. Dit betekende dat zonnepanelen in Groningen in 2035 voor 150 megawatt aan energie zouden opwekken, met circa 600.000 zonnepanelen.

In 2016 hebben wij “de Zonnewijzer” opgesteld. Daarin hebben we een nieuw scenario zon geschetst waarin we de ambitie van 2011 meer dan verdrievoudigen, te weten naar 500 MW in 2035. Met tussenliggende doelen voor 2018, 2020, en 2025. De helft van dit grote vermogen kan op daken worden gerealiseerd en voor de andere helft zijn zonneweides nodig. Daarmee kan in 2035 in ongeveer 43% van de stroombehoefte van de stad worden voorzien. Uit de inventarisatie blijkt dat de potentie voor zonne-energie zelfs nog zou kunnen groeien naar het dubbele van deze 500 MW. Dit past goed in de verwachting dat ook de toekomstige warmtevoorziening van de stad verschuift naar elektrische warmtepompen die aardgas vervangen. De daarvoor benodigde extra elektriciteit kan mogelijk in de stad zelf worden opgewekt.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- We verwachtten in 2016 dubbel zoveel zonnepanelen te hebben als in 2014, te weten 60.000 stuks. De jaarlijkse telling heeft nog niet plaatsgevonden, maar verwacht wordt dat dit getal is gehaald;
- De marktontwikkelingen zijn gunstig en er is veel rijkssubsidie beschikbaar (SDE). Daarmee zijn businesscases in principe rond te krijgen. In de provincie Groningen is een ware hausse ontstaan in de ontwikkeling van zonneparken. Het grootste park van Nederland, met 120.000 panelen is onlangs geopend in Delfzijl;
- In onze gemeente is eind 2016 de bouw gestart van het zonnepark Vierverlaten, met 8.000 panelen. Dit is tot dusver het grootste collectieve park in Nederland. Het park Woldjerspoor met 60.000 panelen is het volgende en heeft inmiddels instemming van de provincie. Voor het park Roodehaan met 90.000 panelen loopt de beroep- en bezwaarprocedure. In de Zonnewijzer houden wij rekening met de gefaseerde ontwikkeling van een zeer groot zonnepark van 250 MW in Meerstad-Noord;
- Markante projecten op daken waren in 2016: 1.676 panelen op het Martiniplaza, 350 panelen als eerste deel van een postcoderoosproject van 1000 panelen op het Alfa-college (in samenwerking met Grunneger Power);
- We hebben als gemeente samen met bedrijvenverenigingen het project “Stimulering aanschaf zonnepanelen door ondernemers” uit laten voeren. Daarbij is in 2016 SDE-subsidie aangevraagd in 2 rondes en zijn 31 projecten gehonoreerd, met in totaal ruim 2,6 miljoen euro SDE-subsidie. Op 33 locaties op bedrijventerreinen zijn hiermee eerste stappen gezet om zonnepanelen te realiseren;
- Wij spelen actief in op kansrijke ontwikkelingen door als gemeente in te zetten op (1) actief informeren en ontzorgen van initiatiefnemers, (2) gunstige regels en beleid, (3) financiële belemmeringen wegnemen, en (4) projecten initiëren en uitvoeren. Tot de laatste behoren bijvoorbeeld de realisering van energieneutrale P+R's Reitdiep en Meerstad.

Conclusie

We staan aan de vooravond van een ongekende opschaling van zonne-energie. Als gemeente spelen we daarop in zoals aangegeven is in de Zonnewijzer. De aanzienlijke potentie *voorbij* de daarin opgenomen ambitie van 500 MW (tot bijv. 1000 MW) kan samen met warmte een hoofdrol gaan spelen in het scenario voor een energieneutrale stad in 2035.

Spoor wind

Wat wilden we bereiken?

We streven naar 70 megawatt aan geïnstalleerd vermogen in 2023, op locaties in of om de stad. Het provinciale beleid blokkeert echter nog steeds het plaatsen van grote windturbines op andere plaatsen dan bij Delfzijl, de Eemshaven en bij de N33/A7. Het nieuwe provinciale omgevingsplan zet echter de deur op een kier voor initiatieven elders in de provincie.

In 2013 deden we al een verkennend onderzoek naar de mogelijkheden van grootschalige windenergie in de gemeenten Groningen en Ten Boer. Daarbij brachten we belemmeringen en kansen in kaart gebracht. Westpoort, het Suikerunieterrein, Stainkoel'n, Roodehaan, A7 en Ten Boer kwamen als kansrijkste locaties uit het onderzoek naar voren.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Wij hebben in 2016 de beleidsvorming omtrent grootschalige windenergie weer opgepakt. De gemeenteraad heeft in mei 2016 ingestemd met de belangrijkste uitgangspunten waarlangs wij de ontwikkeling nu oppakken. Een belangrijk onderdeel daarvan vormt een participatief proces met de stad. Doel is het inventariseren van meningen, voorkeuren en ideeën die rondom dit thema leven in de stad. Deze inventarisatie vormt de basis voor een Windplan of beleidskader wind dat aan de raad ter besluitvorming zal worden aangeboden. In 2016 zijn daartoe al de volgende activiteiten uitgevoerd:

- Een stadsbrede enquête;
- Een windsymposium;
- Ophalen van meningen en ideeën tijdens Lets Gro in combinatie met 3d-visualisaties;
- Een excursie voor raadsleden, statenleden en bestuurders naar windprojecten in Nijmegen en Deventer.

Hiernaast hebben wij samenwerking gezocht met een aantal van onze strategische partners. Samen met Grunneger Power, Natuur- en Milieufederatie Groningen en de provincie zijn in 2016 verkennende gesprekken gestart om de ontwikkeling van grootschalige windenergie verder te gaan oppakken. Beleid voorbereid om kleine windturbines toe te staan en de voorwaarden voor initiatiefnemers zo gunstig mogelijk te maken om op eigen terrein energie voor eigen gebruik op te wekken. En uitzoeken bij welke gemeentelijke gebouwen kleine windturbines het kansrijkst zijn.

Conclusie

Wij spelen maximaal in op de beleidsruimte die vanwege de provincie wordt geboden voor de bouw van grote windturbines, maar laten ook eigen randvoorwaarden daarbij een grote rol spelen. De doelstelling 70 megawatt aan geïnstalleerd vermogen in 2023 impliceert de bouw van circa 20 windturbines. Of dit haalbaar is moet uit het vervolgproces blijken.

Spoor biobased economy

Wat wilden we bereiken?

In 2013 stelden we de visie 'Op weg naar een groene kringlooeconomie' vast. Daarin hebben we het inzetten van biomassa als duurzame energiebron verbreed naar een "biobased economy". Dit betekent het vervangen van fossiele grondstoffen door biomassa als grondstof of brandstof. Het inzetten van biomassa als grondstof levert het meeste op. We willen daarnaast dat biomassa voor 20% gaat bijdragen aan een energieneutrale stad.

Voorgenomen activiteiten waren:

- Duurzaam benutten van eigen biomassa waarbij de energie-waardepiramide leidend is;
- Voorwaarden creëren voor de biobased society en aantrekken van nieuwe biobased bedrijvigheid;
- Doorgaan met het opbouwen van kennis door samenwerking te organiseren en bij te dragen aan onderzoek en pilots;
- De vestigingsvoorwaarden voor biobased bedrijven verbeteren;
- Onderzoeken en experimenteren met benutten van biomassa en het inzetten van biomassa voor energieproductie;
- Stimuleren en faciliteren kennisontwikkeling, onder andere door symposia en bijdragen aan haalbaarheidsonderzoeken en start-ups. Beschikbare kennis over biobased society beter ontsluiten;
- Meewerken aan het initiatief 'de groene loper' om het vestigingsklimaat voor biobased bedrijven te verbeteren.

We onderzoeken de kansen van verbouw van biomassa op niet gebruikte bedrijventerreinen. Dit levert niet alleen duurzame warmte, maar kan ook nieuwe werkgelegenheid bieden aan het personeel van organisaties als iederz.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Binnen het energieprogramma is 'biobased economy' een wat smaller spoor als dit strikt op de energietransitie wordt betrokken. Een aantal innovaties die in Groningen plaatsvinden zijn echter wel degelijk relevant voor de toekomstige energievoorziening. In Groningen, als groengashoofdstad, worden door verschillende partijen grote hoeveelheden groen gas geproduceerd uit organische reststromen en vaak is energieproductie de eerste stap in het benutten van organische restproductie en leidt deze toepassing regelmatig tot hoogwaardiger toepassingen. Er is een sterke verwantschap tussen biobased en circulaire economie.

In een brief aan de raad is kort na de jaarwisseling een overzicht gepresenteerd van de recente ontwikkelingen.

Projecten 2016

- Benutting van gras als grondstof voor papier en karton. We hebben door KNN op een rij laten zetten wat de kansen zijn om van het maaisel uit de ecologisch beheerde bermen in Groningen een product te maken. Verschillende partijen in de keten van producenten tot afnemers zijn bereid zich gezamenlijk in te zetten voor het produceren van een gebruiksvoorwerp op basis van bermgras;
- De laatste fase van de wijk Reitdiep wordt ontwikkeld als ecologische wijk waar afvalwater op een innovatieve wijze wordt ingezameld met het oog op het terugwinnen van nutriënten en het produceren van energie. Voor zwart water (toiletwater) en organisch keukenafval (GF) wordt een vacuümrioolstelsel aangelegd in de wijk. Tevens is afvalwater dat op deze wijze wordt ingezameld zeer geschikt om energie uit te winnen;
- Test hogedrukvergister: deze wordt getest op Entrance. Het rendement hiervan is vele malen hoger dan bij de nu gangbare vergisters;
- Test van een technologie waarbij elektriciteit die wordt opgewekt door zonnepanelen kan worden omgezet in Methaan. De gemeente Groningen ondersteunt vanuit het energieprogramma dit onderzoek;
- Demonstratiemodel van een full-scale vergister van swill (keukenafval), waarbij het geproduceerde biogas wordt opgewerkt tot groen gas dat in een brandstofcel met hoog rendement wordt omgezet in elektriciteit en heet water;
- De creatieve sector in Groningen wordt sinds enkele jaren geïnspireerd door hergebruik van biobased reststromen. Hun onderzoeken en bevindingen zijn gepresenteerd in een design-lab in de Suikerfabriek en daarna in het Van Abbemuseum in Eindhoven voor de Dutch Design Week;
- Ons afvalbeleid is er op gericht zoveel mogelijk deelstromen uit huishoudelijk afval in te zetten als bruikbare grondstof. Daarnaast organiseerde de gemeente Groningen samen met de provincie, Energy Valley en Nederland Circulair een workshop met als doel de bekendheid van de circulaire economie te vergroten en kennis te delen.

Conclusie

In Groningen vindt zowel in laboratoria als op praktijkschaal zeer relevant onderzoek plaats op het gebied van de biobased en circulaire economie. Dit is tevens relevant voor 'Groningen aardgasloos in 2035' en de rol daarbij voor hernieuwbare gassen.

Spoor Groningen smart energy city

Wat wilden we bereiken?

We zijn al meerdere jaren actief in het verder uitbouwen van de 'Smart Energy City Groningen'. De sectoren Energie en ICT zijn sterk vertegenwoordigd en verankerd in de Groningse economie. Projecten waren: het uitbouwen van PowerMatchingCity, het uitwisselen van energiedata en het uitbouwen van energiekennis via de Energy Academy Europe. Ook kwamen er faciliteiten die het ontwikkelen van bedrijven versnellen. Voorbeelden zijn EnTranCe, bedrijvennetwerken, incubators en valorisatieprogramma's. De gemeente ondersteunt andere partijen bij innovatie en werkt als netwerker om samenwerking te stimuleren.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Projecten waar we in 2016 aan gewerkt hebben zijn:

- Green Deal Smart Energy City voortgezet. De Noorderplantsoenbuurt fungeert hierbij als proefwijk die energieneutraal wil worden. In dit icoonproject is de buurtbewonersorganisatie de trekkende partij;
- Ontwikkeling van een project voor uitrol van een (grootschalige) Smart Grid, waarbij gebruikers de mogelijkheid krijgen om energie uit te wisselen;
- Deelname in Project 'Community-flex Bedrijvenpark Zuidoost' voor de ontwikkeling van energieregelsystemen en -diensten op een bedrijvenpark;
- Uitvoering projectplan 050-Hybride, betreft een testproject met 50 warmtepompen, uitgevoerd door Grunneger Power;
- In de wijk Paddepoel Noord is aan de hand van het Energietransitiemodel van Quintel samen met de wijkbewoners gemodelleerd hoe deze wijk energieneutraal kan worden en wat dat betekent voor de energie-infrastructuur in de wijk. Hetzelfde proces zullen we het komende jaar in nog twee wijken uitvoeren;
- Deelname als subpartner van de gemeente Tilburg in het prioriteitsthema Energy Transition van de EU Urban Agenda. Momenteel zijn wij in afwachting van de uitslag van onze aanmelding;
- Nadruk op Groningen als Smart Energy City gelegd in de Europese belangenbehartiging, projectverwerving en profilering;
- Ondersteunen van onderzoeken van de Rijksuniversiteit Groningen, onder andere: Energysense (onderzoek gericht op het begrijpen van veranderingspatronen in houding, gedrag en energiegebruik) en ESI-POSE (onderzoek naar ontwikkeling van energiemangementsysteem i.r.t. gedrag);
- Met bedrijven en kennisinstellingen is gewerkt aan initiatieven op het gebied van rijden op waterstof. Dit heeft geleid tot een gezamenlijke en toegekende INTERREG-subsidieproject HyTrEc 2 aanvraag;
- EU-project "Intensss PA, Integrated Sustainable Energy Planning". Hierin werken wij samen met de Rijksuniversiteit Groningen en zeven steden en regio's aan ruimtelijke inpassingsvraagstukken van de energietransitie. Deze steden beogen op dit punt een voortrekkersrol in Europa te spelen. Ook bedrijven en bewoners spelen hierin een rol;
- Project "sustainable buildings". Dit is een startup van de Rijksuniversiteit Groningen waarbij wij als eerste grote klant een aantal gemeentegebouwen (stadhuis, Coehoornsingel) slimmer gaan gebruiken met behulp van sensoren, monitoring en gedragsbeïnvloeding.

Conclusie

In Groningen zetten we niet alleen relevante stappen om fossiele energie terug te dringen, we verbinden dit ook met innovaties die juist in kennisstad Groningen worden ontwikkeld. We kiezen als stad daarmee ook een rol als living lab voor een groot aantal technische ontwikkelingen.

Duurzaamheid in het reguliere beleid

Duurzaamheid is als thema verankerd in onze verschillende beleidsterreinen. Zo hebben we het ook verwoord in ons coalitieakkoord; Duurzaamheid zit in alles wat we doen. Wat we verstaan onder een duurzame stad is samengevat in het programma Groningen geeft energie: Een duurzame stad betekent een stad met een gezonde en duurzame leefomgeving, waar we gezond ouder worden met voldoende toegang tot groen. Een stad die structuren schept om ook bewoners en bedrijven te verduurzamen. Een stad die zich voorbereidt op en aanpast aan klimaatverandering. Een stad met een innovatieve economie waarin overheid, burgers, bedrijven en kennisinstellingen samen verantwoordelijkheid nemen voor duurzame ontwikkeling. Een stad waar we mogelijkheden verkennen om mobiliteit te verduurzamen. En waar we als gemeente het goede voorbeeld geven door duurzame inkoop en aanbesteden.

Wat wilden we bereiken?

We hebben beschreven wat we verstaan onder een duurzame stad. In 2016 wilden we deze aanpak concreet maken en vertalen naar duurzaamheidsdoelen en verantwoordelijkheden.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Algemeen

In 2016 is er een programmaleider duurzaamheid aangesteld om meer verbindingen tussen de beleidsterreinen op het gebied van duurzaamheid te kunnen leggen. De programmaleider duurzaamheid en leefomgeving fungeert als aanspreekpunt, verbindt en stemt de realisatie van de interne duurzaamheidsambities af. In 2016 is een quick scan uitgevoerd die laat zien aan welke duurzaamheidsinitiatieven we op dit moment werken en wat er (nog meer) nodig is om van Groningen een duurzame stad te maken. Conclusie uit deze quick scan is dat we vanuit meerdere beleidsterreinen al veel doen om van Groningen een duurzame stad te maken, maar dat duurzaamheid niet vanzelfsprekend in onze organisatie is geborgd. Duurzaamheid is een breed en omvangrijk begrip. Het vraagt tijd en aandacht om het voor iedereen concreet te maken. In 2017 vervolgen we de quick scan met een concernbrede aanpak om duurzaamheid meer onderdeel van onze manier van werken te maken.

Per programma

Duurzaamheid krijgt zijn beslag in diverse sectoren van het gemeentelijke beleid en komt terug in meerdere programma's van de begroting. Hieronder geven we daarvan een samenvatting.

Dit overzicht is gebaseerd op teksten die elders in de jaarrekening aan bod komen en geeft zodoende een doorsnede van duurzaamheid in de organisatie. Het overzicht is echter niet volledig en eenduidig.

Daarom hebben we de begroting van 2017 op een andere manier aangepakt en hebben we per programma indicatoren opgesteld voor duurzaamheid. Die indicatoren presenteren we in de jaarrekening van 2018.

Daardoor krijgen we een eenduidiger en completer beeld van duurzaamheid in de organisatie.

Afval

- Verbeteren voorzieningen (gescheiden) afvalinzameling; waaronder uitbreiding openbare brengpunten;
- Pilot 100/100/100; proef onder groep bewoners met vergaande afvalpreventie/-scheiding;
- Start meerjarige publiekscampagne afvalpreventie en –scheiding;
- Ondersteuning educatieve acties op scholen;
- Ondersteunen en faciliteren burgerparticipatie (Lentekriebels, wijk-milieustraten, zwerfafvalteams);
- Pilot gescheiden inzameling gft in hoogbouw;
- Pilot gescheiden inzameling petflessen bij scholen en sportverenigingen;
- Onderzoek naar mogelijkheid om gebruik van wasbare luiers te stimuleren.

Voedsel

In 2016 is de Fair-trade-campagne uitgebreid naar de drie noordelijke provincies met veel aandacht voor noordelijke samenwerking en ook naar andere sectoren (fair fashion, fair food). De subsidiatoezegging voor het Interregproject Reframe is een belangrijke impuls voor de ontwikkeling van het Suikerterrein als 'Foodhub'.

Belangstelling van de stadjes voor duurzaam voedsel neemt onverminderd toe, blijkt uit de vele voedselinitiatieven tijdens Lets Gro. Het project Eetbare Stad (moestuineren) toont een constant aantal deelnemers Gezondheid is een belangrijke pijler voor Healthy Ageing.

Groen en ecologie

We hebben het ecologisch beheer van een deel van de Stedelijke ecologische structuur (SES) voortgezet. Eerdere bezuinigingen op het ecologisch bermbeheer, die in het verleden leidden tot afname van ecologische kwaliteit, hebben we in 2016 teruggedraaid.

De resultaten van 10 jaar ecologisch beheer en stedelijk doelsoortenbeleid hebben we gepresenteerd in een goed bezochte tentoonstelling.

We hebben in 2016 twee knelpunten in de SES (Eemsgolaan en Sontbrug) opgelost.

We hebben in samenwerking met bewoners, bedrijven en organisaties gewerkt aan projecten als de stadsimker, nestkasten voor gierzwaluwen en opstarten bloemenlint.

Water

Aanleg ecologische oevers waardoor betere waterkwaliteit, meer biodiversiteit en grotere waterbuffer ontstaat; Het afkoppelen (gescheiden afvoer) van regenwater en vuilwater is uitgebreid, waardoor:

- Minder overstorten van riolering > minder vervuiling open water;
- Zuiveringscapaciteit minder wordt belast;
- Het oppervlaktewatersysteem wordt gevoed met schoon regenwater.
- Met behulp van waterstructuurplannen de waterstructuur in de stad versterken waarbij het uitgangspunt is dat schoon regenwater in de stad benut kan worden voor verversen en doorspoelen van het stedelijk watersysteem, er zoveel mogelijk robuuste structuren worden gemaakt door het verbinden van waterpartijen onderling en waarbij zoveel mogelijk wordt aangesloten bij natuurlijke processen;
- Het zoeken, ontwikkelen en toepassen van innovatieve technieken om afvalwater te behandelen en in te zamelen vanuit het idee dat afvalwater veel nuttige grondstoffen en energie bevat;
- Door monitoren van zowel de chemische als ecologische waterkwaliteit in de stad bepalen waar maatregelen nodig zijn om de waterkwaliteit te verbeteren en toetsten wat het effect is van maatregelen;
- Ontmoedigen van het verharden van particuliere tuinen door ondersteunen van het programma Steenbreek in Groningen;
- Stimuleren van regenwaterbenutting door regentonnenactie en deelname aan regenwatertafel van Noorden Duurzaam.

Bodem

Uitvoeren programma bodem en ondergrond 2015-2020.

Naast het uitvoeren van de wettelijke taken hebben we binnen het thema 'bodem en voedsel' het belang van een gezonde bodem uitgedragen. Tevens was 2016 het jaar van de boon waar we bij verschillende sessies aandacht aan hebben besteed.

Het gebruik van duurzame energie in de bodem is op verschillende fronten gepromoot en tevens zorgen we voor ordening in de ondergrond als dit nodig is.

De doorlopende activiteiten leveren een continue bijdrage aan duurzaam bodembeheer.

Luchtkwaliteit

In Groningen wordt (ruimschoots) voldaan aan de wettelijke luchtkwaliteitsnormen.

Iedere vijf jaar wordt de luchtkwaliteit gemeten. In 2016 is er opdracht gegeven voor een luchtkwaliteitsverslag met als doel de raad en de Stadgers op een objectieve manier te informeren over de luchtkwaliteit in de stad. Om dit doel te bereiken, zullen twee producten worden opgesteld:

- Een digitale kaart waarop de luchtkwaliteit per straat wordt weergegeven op basis van de GES-scores (en op basis van de concentraties van NO₂);
- Een beknopt verslag met een toelichting op de luchtkwaliteitskaart en de betekenis hiervan uit oogpunt van gezondheid.

De resultaten hiervan komen in 2017 beschikbaar.

Geluid

De uitvoering van het 'Actieplan wegverkeerslawaai 2013-2018' ligt goed op koers. Een tussentijdse evaluatie is in maart 2016 aan de raad gestuurd.

In 2016 is opdracht verstrekt voor het opstellen van nieuwe geluidkaarten op basis van de situatie in 2016 en een actieplan wegverkeerslawaai 2018 – 2023. Bedoeld om omgevingslawaai te voorkomen en/of te beperken. De resultaten hiervan zijn in 2017 gereed.

Wonen

- In 2016 zijn er met de corporaties prestatieafspraken gemaakt over het behalen van energiebesparende maatregelen. De verduurzaming van de sociale woningbouw is in 2016 achtergebleven. De komende jaren gaan we hier extra op in zetten;
- Het Energieloket Groningen woont SLIM is doorontwikkeld naar een loket met een levering van een besparingsaanbod;
- In 2016 is het actieplan 'Groningen aardgasloos in 2035' vastgesteld.

Verkeer

De fiets draagt bij aan een duurzaam gebruik van onze stad.

In 2016 zijn meerdere fietsroutesPlus en ontbrekende schakels in het fietsennetwerk gerealiseerd.

We willen dat Stadlers nog meer gaan fietsen. Naast diverse evenementen, zoals de Eneco Tour en het Nationaal Fietscongres, hebben we het afgelopen jaar vier gedragscampagnes gehouden die de bekendheid van Groningen Fietsstad verder heeft vergroot.

Duurzaamheid is een uitgangspunt in het project Westelijke Ringweg. De westelijke ringweg wordt via de methode DuurzaamGWW opgepakt.

Duurzaamheid in de eigen organisatie

Wagenpark:

We passen het eigen gemeentelijk wagenpark aan en verschuiven naar elektrisch rijden of waterstofgas.

- Geen diesel meer maar GTL;
- Kleine zuinige voertuigen indien echt noodzaak;
- Voorkeur elektrisch, mits kosten haalbaar is en kilometer inzet;
- Proef met elektrisch waterstof begin 2017 met vrachtwagen, machine en dienstauto.

Inkoop:

- In 2016 is het manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen ondertekend. Met de ondertekening van het manifest onderstrepen we het belang van een duurzame inkoop;
- Binnen alle domeinen (Sociaal, Fysiek en SSC) wordt duurzaamheid vertaald in eisen aan de leverancier bij het inschrijven op aanbestedingen;
- De samenwerking tussen inkoop en beleid hebben we het afgelopen jaar versterkt.

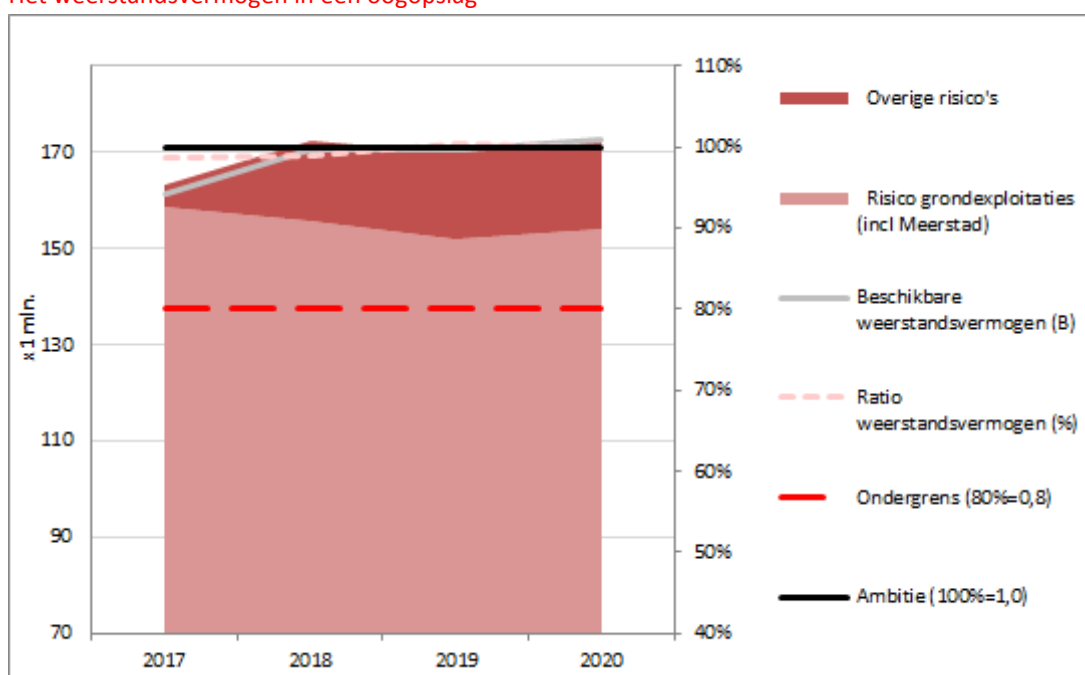
Paragraaf 3: Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

Bij de uitvoering van onze taken worden we geconfronteerd met risico's en ontwikkelingen die mogelijke financiële gevolgen kunnen hebben voor de gemeente. Het is daarom belangrijk dat we beschikken over een buffer van voldoende omvang om onverwachte tegenvallers op te kunnen vangen. Deze buffer wordt gevormd door het beschikbare weerstandsvermogen.

Minstens zo belangrijk is dat een goede sturing en beheersing van de risico's plaatsvindt (risicomanagement). Risicomanagement geeft een organisatie inzicht in wat kan gebeuren en stelt organisaties zo in staat prioriteiten toe te kennen aan de onderkende risico's. Daardoor kunnen gestructureerd acties worden ondernomen en maakt het voor organisaties mogelijk om genomen beslissingen aangaande risico's te verantwoorden. Risicomanagement en het weerstandsvermogen zijn daarmee onderling verbonden en vormen een belangrijk onderdeel van het (financiële) beleid van onze gemeente.

Het weerstandsvermogen in één oogopslag

Rekening 2016				
Weerstandsvermogen	2017	2018	2019	2020
Benodigde weerstandsvermogen (A)	163.454	172.554	169.850	172.901
Risico grondexploitaties (incl Meerstad)	158.794	155.705	152.162	154.106
Overige risico's	4.660	16.849	17.688	18.795
Beschikbare weerstandsvermogen (B)	161.409	171.317	170.113	172.448
Ratio weerstandsvermogen (%)	99%	99%	100%	100%
Weerstandsvermogen A - B	2.045	1.237	-263	453
Ambitie (100%=1,0)	100%	100%	100%	100%
Ondergrens (80%=0,8)	80%	80%	80%	80%

Uitleg van onze berekeningswijze en gedetailleerde informatie over de risico's en de beschikbare weerstandsvermogen zijn in de volgende onderdelen van de paragraaf opgenomen.

Weerstandsvermogen en Risicomanagement

Het kader voor het weerstandsvermogen en risicomanagement is vastgelegd in de op 6 juli 2016 door uw raad vastgestelde kadernota Weerstandsvermogen en Risicomanagement 2016 (5714411). Aanvullend op het kader heeft uw raad bij de begroting 2017 op 9 november 2016 via amendement bepaald dat het minimumniveau van de Algemene Egalisatie Reserve 20 miljoen is.

In het kader is aangegeven op welke wijze wij de risico's in beeld brengen en beheersen en op welke momenten wij uw raad hierover informeren. Bij de begroting en de rekening rapporteren we integraal over de risico's in het weerstandsvermogen en belangrijke ontwikkelingen die effect hebben op het weerstandsvermogen. Met vaststellen van de kadernota is rekenen we met ingang van de begroting 2017 een deel van de onbenutte belastingcapaciteit en de niet structureel ingezette middelen uit de vrije beleidsruimte (niet structureel ingezette intensiveringsmiddelen) rekenen tot het beschikbare weerstandsvermogen.

Onze grootste risico's doen zich voor bij de woningbouwlocaties en bedrijventerreinen. We herzien elk jaar de exploitatieopzetten van de belangrijkste projecten en rapporteren tweemaal per jaar over de voortgang, risico's en financiën van de sleutelprojecten. De overige grondexploitaties worden om het jaar herzien.

Om eventuele risico's op te kunnen vangen, kan een beroep worden gedaan op het gemeentelijk weerstandsvermogen.

Onderdeel van het gemeentelijk weerstandsvermogen is de reserve Grondzaken. De verwachte omvang van de reserves grondzaken/grondbank eind 2017 voor het weerstandsvermogen bedraagt 29,1 miljoen euro. De verwachte stand van de Algemene Egalisatie Reserve eind 2017 voor het weerstandsvermogen is 29,2 miljoen euro.

Naast deze reserves bestaat het beschikbare weerstandsvermogen voor een belangrijk deel uit de stille reserve in de waarderingen van onze Enexis aandelen. We houden hier rekening met 50 miljoen euro. Zoals hiervoor gemeld houden we vanaf 2017 in het beschikbare weerstandsvermogen rekening met de niet structureel ingezette intensiveringsmiddelen ad 13,950 miljoen euro en een onbenutte belastingcapaciteit van 6,2 miljoen euro.

In onderstaand overzicht wordt de opbouw van het beschikbare weerstandsvermogen weergegeven. Ter vergelijking zijn de cijfers van de begroting 2017 opgenomen. Bij de rekening is 53% van het weerstandsvermogen direct aanspreekbaar als zich een risico voordoet. Bij de begroting 2017 was dat 61%. Het verschil wordt veroorzaakt doordat ten opzichte van de begroting 2017 voor in totaal 33,2 miljoen euro beslag is gelegd op de reserves in het beschikbare weerstandsvermogen. Dat betreft 20,9 miljoen euro voor dekking van de overgenomen bovenwijkse voorzieningen Meerstad, 7,4 miljoen euro voor het tekort BUIG 2017, 1,6 miljoen euro voor het naar voren halen van het onderhoud Martiniplaza, 2,0 miljoen euro voor het tekort jeugd en WMO, 0,9 miljoen euro voor verlaging OZB tarief 2017 niet woningen en 0,4 miljoen euro voor diverse overige mutaties.

Beschikbaar weerstandsvermogen rekening 2016		begroting 2017			
	incidenteel	Aandeel in Wsv	Aandeel in Wsv		
1. Algemene Egalisatie Reserve (AER)	29.157	18,5%	10,8%		
2. Overige reserves	56.431	35,0%	53,0%	50,2%	61,0%
3. buffers in grondexploitaties (bovenop reguliere buffers)	5.471	3,4%	2,8%		
4. stille reserves	50.000	31,0%	25,7%		
5. structurele ruimte in intensiveringsbudgetten (bedag x2)		13.950	8,6%	7,2%	
6. onbenutte bealsting capaciteit (bedag x 2)		6.200	3,8%	3,2%	
7. post onvoorzien (bedrag x2)		200	0,1%	47,0%	0,1%
Totaal beschikbaar weerstandsvermogen	141.059	20.350			

Beschikbaar weerstandsvermogen rekening 2016		161.409			194.502	
---	--	---------	--	--	---------	--

Verderop in deze paragraaf geven we een uitgebreide specificatie van het beschikbare weerstandsvermogen.

Risicomanagement

Risicomanagement en weerstandsvermogen zijn onderling nauw verbonden. Een goede sturing en beheersing van risico's is belangrijk. Risicomanagement geeft een organisatie inzicht in wat kan gebeuren en stelt organisaties in staat prioriteiten toe te kennen aan de onderkende risico's. Daardoor kunnen gestructureerd acties worden ondernomen en kunnen genomen beslissingen aangaande risico's worden verantwoord. Bij projecten, waarbij het risico voor de gemeente Groningen groot is, laten we een second opinion uitvoeren door een onafhankelijke partij. Dit geldt bijvoorbeeld voor situaties waarbij we als gemeente een lening verstrekken aan een derde of bij grotere projecten waar we als gemeente weinig ervaring mee hebben. In 2017 gaan wij verder op de ingeslagen weg om risicomanagement in onze organisatie te versterken met als doel:

1. Het verbeteren van de wijze waarop risicomanagement in onze organisatie wordt uitgevoerd. Gericht op een eenduidige en consistente aanpak en het identificeren en beheersen van risico's, aansluitend op de organisatieveranderingen ("één Groningen, één organisatie"). We gebruiken hiervoor onder andere de tool RiskID. We hebben het onder andere ingezet bij de projecten vorming Noordelijk Belasting kantoor, outsourcing ICT en Warmtenet;
2. Het verder ontwikkelen van strategisch risicomanagement waarbij risico's integraal onderdeel zijn van de strategie en de besluiten van ons college en uw raad.

Ondanks de inspanningen op het gebied van risicomanagement kunnen zich risico's blijven voordoen. Met het beschikbare weerstandsvermogen zijn we in staat de financiële effecten van risico's op te vangen.

Dynamisch weerstandsvermogen

We laten de dynamische ontwikkeling van het weerstandsvermogen zien als gevolg van wijzigingen in de risico's en de reserves in de periode 2017-2020. Hiermee ontstaat een beter beeld van de meerjarige ontwikkeling van het weerstandsvermogen.

Wanneer voor risico's een meerjarige inschatting van kan worden gemaakt (in effect en /of kans van optreden) nemen we deze meerjarig inschatting op in de dynamische ontwikkeling.

Het gaat bijvoorbeeld om de risico's bij grondexploitaties en het parkeerbedrijf. In de gevallen waar we geen meerjarige ontwikkeling kunnen inschatten, houden we rekening met een constante waarde van het risico voor de periode 2017-2020.

In het geval reservemutaties voor de komende jaren bekend zijn, houden we hier rekening mee in de dynamische ontwikkeling van het weerstandsvermogen. Het gaat onder andere om mutaties in de Algemene Egalisatiereserve, de toevoegingen aan de reserve sociaal domein de komende jaren. Ook de structurele toevoeging aan de reserve Forum garage van 700 duizend euro, en een structurele onttrekking van 3,2 miljoen euro uit de reserve grondzaken zijn meegenomen bij het bepalen van het dynamisch weerstandsvermogen. Voor een juist beeld van het beschikbare weerstandsvermogen hebben we de onttrekking van in totaal 19,7 miljoen euro in de periode 2017-2020 -voor de incidentele opgave bij het realiseren van bezuinigingen in totaal in 2017 aan de Algemene Egalisatiereserve onttrokken. Deze werkwijze hebben we ook toegepast voor de overheveling van de investeringen in bovenwijkse voorzieningen van Meerstad aan de gemeente Groningen. De onttrekking van in totaal 20,9 miljoen euro aan de reserve Grondzaken in de periode 2017-2022 voor dekking van de kapitaallasten van de overgehevelde investeringen is voor bepaling van het weerstandsvermogen in totaal in 2017 onttrokken.

Deze gegevens zijn verwerkt en leiden tot het volgende beeld voor het weerstandsvermogen voor de jaren 2017 tot en met 2020.

Weerstandsvermogen	2017	2018	2019	2020
Benodigde weerstandsvermogen (A)	163.454	172.554	169.850	172.901
Beschikbare weerstandsvermogen (B)	161.409	171.317	170.113	172.448
Ratio weerstandsvermogen	99%	99%	100%	100%
Weerstandsvermogen B - A	2.045	1.237	-263	453
Ratio weerstandsvermogen begroting 2017	97%	98%	98%	98%

Ten opzichte van de begroting 2017 is het weerstandsvermogen in de rekening 2016 verbeterd. In de begroting 2017 was het weerstandsvermogen nog 97 %. In deze rekening is het weerstandsvermogen verbeterd naar 99%. In de jaren na 2017 blijft het weerstandsvermogen redelijk constant, doordat de meerjarige aanvulling van het beschikbare weerstandsvermogen redelijk in evenwicht is met de toename van het risico.

Ons streven is een ratio voor het weerstandsvermogen van 1,0. Gelet op het bovenstaande overzicht wordt vanaf 2019 een ratio van 1,0 bereikt. We hebben in de begroting 2016 de aanvulling van het weerstandsvermogen van 1,848 miljoen in 2019 structureel door laten lopen.

Berekening weerstandsvermogen

Definitie weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is een maatstaf voor de mate waarin een gemeente in staat is om de nadelige gevolgen van risico's op te vangen. Het gaat hierbij om tegenvallers van enige omvang, tegenvallers die – als er geen weerstandsvermogen zou zijn – de continuïteit in de uitvoering van taken in gevaar kunnen brengen. In hoeverre een gemeente in staat is om financiële tegenvallers op te vangen hangt af van:

- de risico's die de gemeente loopt, deze bepalen het benodigde weerstandsvermogen;
- de middelen die de gemeente vrij kan maken om risico's op te vangen, deze bepalen het beschikbare weerstandsvermogen.

De term weerstandsvermogen verwijst naar geld: enerzijds hoeveel geld nodig is (het benodigde weerstandsvermogen) en anderzijds hoeveel geld beschikbaar is (het beschikbare weerstandsvermogen). Er zijn geen wettelijke normen voor de hoogte van het benodigde weerstandsvermogen.

Berekening weerstandsvermogen

Het benodigde weerstandsvermogen kan worden afgezet tegen het beschikbare weerstandsvermogen. Dit drukken we uit in een ratio.

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandsvermogen}}{\text{Benodigde weerstandsvermogen}}$$

Om het weerstandsvermogen te kunnen beoordelen dient te worden vastgesteld welke ratio de gemeente en nastreeft. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van onderstaande waarderingstabel.

Waarderingscijfer	Ratio weerstandsvermogen	Betekenis
A	> 2,0	Uitstekend
B	1,4 < x < 2,0	Ruim voldoende
C	1,0 < x < 1,4	Voldoende
D	0,8 < x < 1,0	Matig
E	0,6 < x < 0,8	Onvoldoende

F	< 0,6	Ruim onvoldoende
---	-------	------------------

Uitgangspunten ratio weerstandsvermogen

Twee keer per jaar, bij rekening en begroting, beoordelen we het niveau van het weerstandsvermogen. Wanneer voor het realiseren van een ratio van 0,8 een aanvulling nodig is, geven we in de eerstvolgende begroting aan hoe en op welke termijn we het weerstandsvermogen weer aanvullen.

Voor de lange termijn streven wij ernaar dat het beschikbare weerstandsvermogen ten minste gelijk is aan het benodigde weerstandsvermogen (1,0). Voor de korte termijn willen we een score van 80% realiseren. Dit staat gelijk aan een ratio van 0,8.

In deze rekening 2016 vergelijken we het weerstandsvermogen met het weerstandsvermogen uit de begroting 2017.

	rekening 2016	Begroting 2017
Weerstandsvermogen		
Benodigde weerstandsvermogen (A)	163.454	200.251
Beschikbare weerstandsvermogen (B)	161.409	194.503
Ratio weerstandsvermogen	99%	97%
Weerstandsvermogen A-B	2.045	5.749

Op basis van de actuele inschatting van de risico's en reserves in het weerstandsvermogen in deze rekening komt het weerstandsvermogen uit op een ratio van 99%. Dit is 2% hoger dan de ratio in de begroting 2017. De risico's zijn ten opzichte van de begroting 2017 verlaagd met 36,8 miljoen euro. De belangrijkste veranderingen worden toegelicht bij het onderdeel benodigd weerstandsvermogen. Omdat het beschikbare weerstandsvermogen in de rekening 2016 ten opzichte van de begroting 2017 minder is verlaagd dan het benodigd weerstandsvermogen, namelijk met 33,1 miljoen euro stijgt de ratio met 2%. De belangrijkste veranderingen worden toegelicht in onderdeel beschikbare weerstandsvermogen.

Bij het bepalen van het weerstandsvermogen houden we rekening met lopende projecten, waar uw raad een besluit over heeft genomen en waar een uitvoeringskrediet voor is vastgesteld. Achterliggende gedachte is dat we bij nieuwe projecten risico's kunnen vermijden door het project niet uit te voeren.

In de paragraaf weerstandsvermogen anticiperen we op het effect van nieuwe (grote) projecten op het weerstandsvermogen.

Voor het project Zuidelijke Ringweg is geen risico in het weerstandsvermogen opgenomen.

Het uitgangspunt bij de uitvoering van het project is dat het budget taakstellend is. Eventuele meerkosten moeten dus in eerste instantie worden opgevangen binnen het beschikbare budget.

Voor de aardbevingen hebben we geen risico opgenomen. In een bestuursakkoord is afgesproken dat de gevolgen van de aansprakelijkheid van de provincie, gemeenten of derde partijen zoals woningcorporaties en schoolbesturen niet voor hun rekening en risico kunnen komen indien aardbeving-gerelateerd en onverlet latend de normale zorgplicht van deze partijen

Benodigde weerstandsvermogen

Het benodigde weerstandsvermogen wordt bepaald door:

- de verwachte impact van de aanwezige risico's;
- de gewenste mate van zekerheid dat de risico's kunnen worden opgevangen;
- de mate waarin de risico's al op andere wijze zijn afgedekt of beheerst.

De risico's zijn geïnventariseerd en de omvang van het risico (bedrag in euro's) is geschat. De weging van het risico met de kans van optreden leidt tot het geschatte risicobedrag. In de vorige kadernota was opgenomen dat gewerkt moest worden met bandbreedtes en kans percentages. Deze intervalmethode heeft tot onduidelijkheid geleid. In de geactualiseerde kadernota weerstandsvermogen en risicomanagement is daarom het gebruik van bandbreedtes bij het bepalen van het risico niet langer verplicht voorgeschreven. In die gevallen waar de werkwijze met bandbreedtes goed werkt, blijven we hier gebruik van maken.

De risico's van de grondexploitatie worden volgens de risicoboxmethode berekend en integraal in het benodigde weerstandsvermogen opgenomen.

Omdat de kans klein is dat als de risico's zich daadwerkelijk voordoen, dit allemaal tegelijkertijd gebeurt, hanteren we de totaalstelling met een waarschijnlijkheidsfactor van 90%.

	Risiko's incidenteel			Risiko's structureel		
	risico	kans	schatting	risico	Kans	schatting
1. Grondexploitatie incl Meerstad	158.794	100%	158.794			
2. Lening Euroborg	7.506	25%	1.877			
3. Verkeer en vervoerprojecten	2.800	50%	1.400			
4. Bodemsanering	2.200	75%	1.650			
5. Parkeerbedrijf	2.720	100%	2.720			
6. Bezuinigingen	3.000	100%	3.000			
7. Gemeentelijk aandeel risico project Warmtenet BV	1.300	100%	1.300			
8. Vernieuwing sociaal domein				4.100	100%	4.100
9. Bedrijfsrisico werkmaatschappijen				1.360	25%	340
10. Fusie stedelijk museum/Kunstencentrum				1.000	25%	250
11. VpB voor overheidsbedrijven				225	50%	113
12. Overige risico's	2.258	divers	1.076	129	divers	97
Totale risico's			171.817			4.899
Structureel maal factor 2						9.799
Waarschijnlijkheidsfactor 90%			154.635			8.819
Benodigde weerstandsvermogen (afgerond)						163.454
benodigde weerstandsvermogen						163.454
beschikbare weerstandsvermogen						161.409
Ratio weerstandsvermogen						99%

Het benodigde weerstandsvermogen is 163,5 miljoen euro en neemt ten opzichte van de risico's in de begroting 2017 af met 36,8 miljoen euro.

De belangrijkste veranderingen zijn:

- Daling risico grondexploitatie inclusief Meerstad met 25,9 miljoen euro;
- Daling risico parkeerbedrijf met 1,8 miljoen euro;
- Daling risico bezuinigingen met 1,8 miljoen euro;
- Vervallen risico financiering uitvoering wet Buig met 4,1 miljoen euro;
- Vervallen risico stijging pensioenpremie met 2,3 miljoen euro;
- Overige veranderingen verklaren de rest (0,9 miljoen euro).

(Bij deze omvang van de veranderingen is rekening gehouden met het effect van de waarschijnlijkheidsfactor van 90%.)

Grondexploitatie inclusief Meerstad

Het risico is na actualisatie van de grondexploitaties afgenomen met 25,9 miljoen euro (28,7 miljoen euro * 90%). De verlaging komt vooral door een verlaging van het risico bij de gehanteerde parameters (circa 10 miljoen euro) en een lager risico bij Meerstad door de overheveling van bovenwijkse voorzieningen naar de gemeente Groningen (circa 20 miljoen euro).

De verlaging van het risico bij de gehanteerde parameters ontstaat vooral door het verlagen van de opbrengstindexering bij bedrijventerreinen van 2% naar 1% en de het beperken van de opbrengstindexering bij grondexploitaties tot maximaal 10 jaar.

Parkeerbedrijf

Het risico van het parkeerbedrijf wordt lager. Dit komt vooral door een lager risico bij de bezettingsgraad door verlaging van de opbrengst verwachting van parkeergarages Forumgarages en Damsterdiep. Het risico wordt hoger door verhoging van de opbrengst verwachting bij de bezettingsgraad parkeergarage Boterdiep. De lagere rente heeft een verlagend effect op het risico. Tenslotte wordt het risico lager door het vervallen van de bijdrage aan het OV bureau.

Risico bezuinigingen

Het risico bezuinigingen is lager. Dit komt ten eerste doordat de uitvoering van de bezuinigingen op de organisatie verder is en daardoor beter zicht is op realisatie van de bezuinigingen. De bezuiniging vastgoed wordt in 2017 onder andere door diverse incidentele maatregelen gedekt. De risico maatregel bezuiniging vastgoed is daardoor voor 2017 verlaagd.

Risico financiering wet Buig

In de rekening 2016 is het risico financiering wet Buig voor jaarschijf 2017 vervallen omdat we het verwachte tekort 2017 dekken uit de algemene middelen (bestedbaar resultaat en AER). In de begroting 2017 was voor 2017 het risico financiering wet buig 4,1 miljoen euro.

Risico stijging pensioenpremie

In de begroting 2017 is voor de verwachte stijging van de pensioenpremie in 2017 een risico opgenomen. Het risico is vervallen omdat de stijging werkelijkheid is geworden. De hogere last komt vanaf 2017 tot uitdrukking door een nadeel op de nominale compensatie

Diversen

Diverse wijzigingen in de incidentele- en structurele risico's leiden per saldo tot een verlaging van de risico's van 0,9 miljoen euro.

De volgende risico's zijn ten opzichte van de begroting 2017 opgenomen of vervallen:

Opgenomen:

- Geen.

De risico's die zijn vervallen zijn:

- Stijging pensioenpremie
- Commerciële dienstverlening stadsbeheer

Beschikbare weerstandscapaciteit

Het beschikbaar weerstandsvermogen wordt gevormd door de middelen die beschikbaar zijn om het nadelige effect van risico's te kunnen opvangen. Dit is de optelsom van alle elementen die daadwerkelijk kunnen worden ingezet om niet-begrote kosten te dekken.

De middelen die we tot de tot het beschikbare weerstandsvermogen rekenen, zijn:

- Algemene Egalisatiereserve;
- (Bestemmings)reserves, voor zover de raad nog geen besluit heeft genomen over de inzet.
- Post onvoorzien in de begroting;

- Buffers in grondexploitaties;
- Niet structureel ingezette intensiveringsmiddelen;
- Stille reserves.

Vrij aanwendbare reserves, risicobuffers en overige	Rekening 2016	Begroting 2017
1. Algemene Egalisatie Reserve (AER)	29.157	21.003
2. Grondzaken en groundbank	29.066	51.111
3. Bodemsanering	5.389	5.432
4. Stimuleringsfonds VHV	0	14.935
5. Martiniplaza	3.916	4.106
6 Kunst CBK	1.647	1.647
7. Exploitatierisico forum	2.321	2.321
8. WGA	0	1.000
9. Rente egalisatie reserve	1.750	1.750
10. Bouwleges	0	663
11. Parkeren	3.880	2.409
12. Vernieuwing sociaal domein	0	2.000
13. Overige reserves	8.462	10.304
14. Post onvoorzien	200	200
15. Risicobuffer in grondexploitatie Meerstad	1.500	1.500
16. Risicobuffer in exploitatie Sontwegtracé	400	400
17. Risicobuffer in grondexploitatie Grote Markt Oost	3.571	3.571
18. Structurele ruimte intensiveringsmiddelen	13.950	13.950
19. Stille reserve (aandelen Enexis)	50.000	50.000
20. Onbenutte belastingcapaciteit	6.200	6.200
Beschikbare weerstandsvermogen	161.409	194.502

Het beschikbare weerstandsvermogen is 161,4 miljoen euro. Dit is 33,1 miljoen euro lager dan in de begroting 2017. Hierbij is rekening gehouden met de voorgestelde toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves in het raadsvoorstel rekening 2016.

Deze per saldo verlaging wordt voornamelijk veroorzaakt door:

- Toename Algemene Egalisatiereserve met 8,2 miljoen euro;
- Afname reserve grondzaken/groundbank met 22 miljoen euro;
- Afname door opheffen reserve Stimuleringsfonds volkshuisvesting met 14,9 miljoen euro;
- Afname door opheffen reserve WGA met 1 miljoen euro;
- Afname door opheffen reserve bouwleges met 663 duizend euro;
- Toename reserve parkeren met 1,5 miljoen euro;
- Afname reserve vernieuwing sociaal domein met 2 miljoen euro;
- Per saldo afname overige reserves met 2,0 miljoen euro;

Algemene Egalisatie reserve (AER)

De verwachte stand van de AER voor het weerstandsvermogen is bij de rekening 2016 8,2 miljoen euro hoger dan bij de begroting 2017. Het verschil wordt veroorzaakt doordat bij de rekening 2016 het voorstel wordt gedaan om de saldi van de reserves bouwleges, stimuleringsfonds volkshuisvesting, werkhervatting gedeeltelijk arbeidsongeschikten, kosten dualisme, verkiezingen, gemeentegaranties ,besluit woning gebonden subsidies, wonen boven winkels , wachtgeld en mobiliteit van in totaal 18 miljoen euro over te boeken naar de AER. Daarnaast onttrekken we in 2017 7,4 miljoen euro voor het verwachte tekort wet BUIG. Voor onderhoud aan de Martiniplaza wordt in 2017 1,585 miljoen euro onttrokken. Dit bedrag wordt in de periode 2018 tot en met 2010 in de AER teruggestort. Ter dekking van de verlaging van het OZB tarief 2017 niet woningen wordt 900 duizend euro aan de AER onttrokken. Ter dekking van de premiekorting collectieve verzekeringen Menzis is 224 duizend euro onttrokken aan de AER. In 2018 wordt dit bedrag weer teruggestort.

In deze rekening wordt de boekhoudkundige stand van de AER per 31 december 2016 weergegeven. Voor het weerstandsvermogen gebruiken we de stand per 31 december 2017. Op de stand per 31 december 2017 worden correcties uitgevoerd omdat bepaalde posten in de AER bestemd zijn voor een specifiek doel en niet mee kunnen tellen voor het weerstandsvermogen. Daarnaast zijn bepaalde bedragen die in latere jaren worden onttrokken voor een juist beeld voor het weerstandsvermogen in 2017 onttrokken.

In onderstaand overzicht geven we de wijzigingen weer.

Algemene Egalisatie reserve	
Boekhoudkundig saldo 31-12-2016	38.720
- Dekking knelpunten bezuinigingen 2017-2019	-19.681
- Aanvulling weerstandsvermogen begroting 2017	2.202
- Saldo begroting 2017	93
- Vrijval huur Europaweg jaarschijf 2017	1.132
- bestemmingsvoorstel rekening 2014 sparen voor aanpak Ringwegen	-354
- Vrijval plankosten Stationsgebied dekking begroting 2017	-500
- Voor risico lening Meerhoven	-75
- Nacalculatie projecten voor kabels en leidingen Zuidelijke Ringweg	-632
- Dekking premiekorting collectieve verzekering	-224
- Onderhoud Martiniplaza	-1.585
- Verlaging tarief Onroerend Zaak Belasting niet woningen 2017	-900
- Overboeking saldi reserves WGA, wonen boven winkels, bouwleges, verkiezingen,	18.033
Stimulering volkshuisvesting, BWS, wachtgeld en mobiliteit, gemeentegaranties en	
Kosten dualisering	
- Kosten BUIG 2017	-7.412
- Afrondingsverschillen	-354
Saldo voor weerstandsvermogen per 31-12-2017	29.157

Grondzaken/grondbank

De verwachte stand van de reserves grondzaken/grondbank voor het weerstandsvermogen is bij de rekening 2016 22 miljoen euro lager dan bij de begroting 2017.

Ter dekking van de kapitaallasten van de investeringen bovenwijkse voorzieningen Meerstad die Groningen heeft overgenomen (raadsbesluit 21 december 2016) wordt in de periode 2017 tot en met 2021 20,9 miljoen euro onttrokken aan de reserve. Voor een juist beeld van het weerstandsvermogen onttrekken we het bedrag in 2017. Daarnaast doen we bij de rekening 2016 een voorstel om 1,5 miljoen aan de reserve te onttrekken voor het tekort 2016 op grondzaken. Het restant ad 0,4 miljoen euro positief betreft rente die wordt toegevoegd aan de reserve. Bij de begroting 2017 hielden we rekening met een lager bedrag.

Stimuleringsfonds volkshuisvesting

Bij de rekening wordt het voorstel gedaan het saldo ad 14,9 miljoen euro over te boeken naar de AER.

Reserve Werkhervatting gedeeltelijk arbeidsongeschikten

Bij de rekening wordt het voorstel gedaan het saldo ad 1 miljoen euro over te boeken naar de AER.

Reserve bouwleges

Bij de rekening wordt het voorstel gedaan het saldo ad 663 duizend euro over te boeken naar de AER.

Reserve Parkeren

De reserve stijgt met 1,5 miljoen euro. Dat wordt veroorzaakt door het gerealiseerde resultaat 2016. Bij de rekening wordt het voorstel gedaan het resultaat toe te voegen aan de reserve parkeren.

Reserve vernieuwing sociaal domein

Het resultaat VSD is bij de rekening 2016 vastgesteld op een nadeel van 3,1 miljoen euro. Rekening houdend met alle mutaties in de reserve VSD is de stand van de reserve per 31 december 2017 2,452 miljoen euro. Bij de rekening wordt een voorstel gedaan dit bedrag in te zetten ter dekking van een deel van het tekort 2016. Het saldo van de reserve VSD is dan per 31 december 2017 0. Bij de begroting 2017 verwachtten we nog een stand van 2 miljoen euro per 31 december 2017.

Overige en diverse reserves

Per saldo nemen de overige reserves met 2 miljoen euro af. De reserve wonen boven winkels neemt af met 1 miljoen euro doordat deze wordt opgeheven. De reserve onderwijshuisvesting neemt af met 1,1 miljoen euro omdat dit bedrag nodig is voor de exploitatie 2017. De overige mutaties leiden per saldo tot een toename van 0,1 miljoen euro.

Financiële kengetallen

Een deugdelijke en transparante begroting is in het belang van een goede controle door uw raad op de financiële positie van onze gemeente. Kengetallen zijn getallen die de verhouding uitdrukken tussen bepaalde onderdelen van de begroting of de balans en kunnen helpen bij de beoordeling van de (ontwikkeling van de) financiële positie.

We hebben het kengetal grondexploitatie exclusief en inclusief Meerstad opgenomen.

Rekening 2016 Kengetallen:	Verloop van de kengetallen		
	rekening 2015	Begroting 2016	rekening 2016
netto schuldquote	117%	142%	122%
netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	74%	96%	86%
solvabiliteitsratio	15%	13%	14%
structurele exploitatieruimte	2,5%	2,5%	-1,2%
grondexploitatie excl. Meerstad	15,4%	16,1%	11,7%
grondexploitatie incl. Meerstad	45,5%	49,4%	38,6%
belastingcapaciteit	104,9%	104,5%	104,5%

Onderstaand geven we een toelichting op de kengetallen. Onder de toelichting is het oordeel opgenomen.

Netto schuldquote

De netto schuldquote wordt bepaald door de verhouding van de gemeentelijke schuld ten opzichte van de gemeentelijke baten. Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Een hoge netto schuldquote hoeft niet direct probleem te zijn. Zo kan een hoge schuld worden veroorzaakt doordat er leningen zijn afgesloten, die worden doorgeleend aan derden zoals woningbouwcorporaties.

Om inzicht te krijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen).

De netto schuldquote van een gemeente ligt meestal tussen de 0% en 90%. Bij een hogere netto schuldquote is de gemeenteschuld relatief hoog (oranje). Als de netto schuldquote boven de 130% uitkomt, dan bevindt de gemeente zich in de gevarezone (rood). De genoemde percentages zijn grove vuistregels.

Voor een genuanceerder beeld van de schuldpositie moet ook worden gekeken naar de voorraad bouwgronden en de uitgeleende gelden. Gemeenten met veel grond hebben meer schulden en dus een hogere schuldquote. Dit geldt ook voor de gemeente Groningen. Wij hebben grondposities voor woningbouw en bedrijventerreinen.

Voor die gronden hebben we schulden gemaakt. Rente en aflossing van deze schuld drukt niet direct op de begroting, maar dient te worden opgevangen binnen de grondexploitaties met de opbrengsten uit de verkoop van de grond.

De gemeente Groningen heeft ook leningen voor derden aangetrokken, deze leningen worden één op één doorgegeven. Bij de schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen worden deze leningen geëlimineerd. Dit geldt dus ook voor de verstrekte leningen aan de CV Meerstad. De leningen voor de overige gemeentelijke grondexploitaties zitten wel in deze schuldquote. Onze schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen is 86%. Wij zitten daarmee in de normale zone. De netto schuldquote (gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen) laat vanaf de rekening 2015 een stijgende lijn zien. De stijging wordt vooral veroorzaakt doordat de gereserveerde middelen voor het Regio Specifiek Pakket (RSP) van 76 miljoen vanaf medio 2015 niet meer kunnen worden gebruikt als financieringsmiddel omdat we deze middelen in juli 2015 aan de provincie hebben betaald. De netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen stijgt ten opzichte van de rekening 2015 harder (+12%) dan de netto schuldquote 2016 stijgt ten opzichte van de rekening 2015 (+5%). Dit komt door de overname van de bovenwijkse voorzieningen Meerstad.

Solvabiliteitsratio

Dit kengetal wordt bepaald door de verhouding tussen het eigen vermogen en het vreemd vermogen. Het geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een gemeente. De solvabiliteitsratio van 14% is laag maar logisch gezien onze hoge schulden door de gemeentelijke grondposities. De solvabiliteitsratio is ten opzichte van de rekening 2015 gedaald met 1% omdat het eigen vermogen is toegenomen met 3 miljoen euro en het vreemd vermogen is toegenomen met 53 miljoen euro.

Structurele exploitatieruimte

Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. De belangrijkste structurele baten zijn de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerende zaakbelasting (OZB).

Dit kengetal geeft het verschil tussen de structurele baten en lasten ten opzichte van de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten te dekken. De structurele exploitatie ruimte van -1.2% geeft aan dat in de rekening 2016 onze structurele lasten niet geheel worden gedekt door de structurele baten. Het tekort in 2016 is 11,9 miljoen euro.

Grondexploitatie

Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale gemeentelijke baten.

Het kengetal grondexploitatie inclusief Meerstad daalt in de rekening 2016 ten opzichte van de rekening 2015 met ongeveer 7% omdat de boekwaarde Meerstad en de gronden in exploitatie in 2016 ten opzichte van 2015 daalt met circa 92 miljoen euro en de totale baten 2016 dalen met 47 miljoen euro ten opzichte van 2015..

Belastingcapaciteit

De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar deze kan worden opgevangen door het verhogen van tarieven. Hiervoor wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de landelijk gemiddelde tarieven/woonlasten (OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing).

De belastingcapaciteit ligt net iets boven het landelijk gemiddelde.

Overall kunnen we concluderen dat de ratio's in de rekening 2016 ten opzichte van de rekening 2015 een licht negatiever beeld laten zien. De structurele exploitatieruimte van -1,2% is hoog. In de begroting 2017 (zie overzicht hieronder) verwachten we voor de 2017 een structureel exploitatieruimte van -0,4% maar voor

jaarschijf 2020 verwachten we een structurele exploitatieruimte van 0,8%. Een actie is dus niet nodig. Gezien het feit dat ons weerstandsratio zich bevindt rond de 99%, beoordelen we onze financiële positie als voldoende. Wel is de boekwaarde van onze grondexploitaties ten opzichte van de totale baten hoog. Het risico dat we hiervoor hebben opgenomen in het weerstandsvermogen is 87% van ons totaal benodigd weerstandsvermogen.

Kengetallen	Jaarverslag 2014	Jaarverslag 2015	Jaarverslag 2016	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Nettoschuldquote	129,0%	117,0%	122%	142,0%	144,0%	149,0%	148,0%	144,0%
Nettoschuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	78,0%	74,0%	86%	96,0%	99,0%	104,0%	105,0%	102,0%
Solvabiliteitsratio	18,0%	15,0%	14%	13,0%	11,0%	10,0%	10,0%	10,0%
Structurele exploitatieruimte	6,2%	2,5%	-1,2%	2,5%	-0,4%	-0,6%	-0,3%	0,8%
Grondexploitatie excl. Meerstad	16,3%	15,1%	11,7%	17,2%	8,2%	8,0%	7,6%	8,3%
Grondexploitatie incl. Meerstad	45,8%	42,3%	38,6%	50,5%	47,9%	46,9%	45,2%	45,0%
Belastingcapaciteit	104,9%	104,7%	104,5%	104,5%	103,5%	103,5%	103,5%	103,5%

Risico's

Naam risico	Niet halen bezuinigingen
Programma	Alle programma's
Omschrijving	Om het tekort in het meerjarenbeeld 2017-2020 op te lossen is bij de begrotingen tot en met 2017 een pakket aan bezuinigingsmaatregelen opgesteld van gemiddeld 20 miljoen euro. We moeten er rekening mee houden dat we niet alle voorgenomen bezuinigingen volledig en/of in het gewenste tempo realiseren. We hebben bij de rekening 2016 het risico van elke bezuinigingsmaatregel afzonderlijk beoordeeld. Het risico komt daarmee in 2017 op 3 miljoen euro, in 2018 op 4 miljoen euro en in de jaren 2019 en 2020 op 3 miljoen euro. Het risico loopt in 2018 op omdat het risico bedrag in 2018 ten opzichte van 2017 toeneemt met 3,5 miljoen euro. Daarnaast verwachten we op de vastgoed bezuiniging in 2017 500 duizend euro meer te realiseren dan in 2018. Dat komt met name door de verwachte incidentele realisaties in 2017. De kans in totaal is 100% omdat de kans van optreden per maatregel is bepaald. Dit is conform de werkwijze van de risicoboxenmethode.
Risicobedrag 2017	3 miljoen euro
Kans 2017	100%
Risicobedrag 2018	4 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	3 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen

Naam risico Programma	Vennootschapsbelasting (Vpb) voor overheidsbedrijven Alle programma's
Omschrijving	<p>Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig indien en voor zover zij een onderneming drijft. Daar waar binnen de gemeente sprake is van het drijven van een onderneming, zal de Vpb-plicht gaan gelden. Het gaat dan om economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van die gemeentelijke onderdelen zal dan de fiscale winst moeten worden bepaald.</p> <p>De gemeente doet voor alle activiteiten die fiscaal als onderneming worden aangemerkt gezamenlijk één aangifte. Daardoor kunnen verliezen bij één onderneming worden gesaldeerd met winsten van andere ondernemingen. Indien geconsolideerd een winst wordt behaald dient maximaal 25% Vpb worden betaald.</p> <p>De gemeente Groningen heeft vorig jaar haar Vpb activiteiten in beeld gebracht en heeft ondersteund door externe fiscale deskundigheid een inschatting gemaakt van de Vpb effecten. Op grond van deze inventarisaties hebben we onze aanvankelijke inschattingen van te betalen Vpb voor de grondexploitaties, het parkeerbedrijf, Stadsbeheer en overige gemeentelijke activiteiten nader aangescherpt. Daardoor hebben we ons risico neerwaarts bijgesteld. De grootste verwachte gevolgen komen uit het parkeerbedrijf, waar een fiscaal verlies wordt verwacht en van Meerstad waar een fiscale winst wordt verwacht.</p>
Risicobedrag 2017	225 duizend euro
Kans 2017	50%
Risicobedrag 2018	225 duizend euro
Kans 2018	50%
Risicobedrag 2019	225 duizend euro
Kans 2019	50%
Risicobedrag 2020	225 duizend euro
Kans 2020	50%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Doorlopend
Actie	<p>Vanaf medio 2014 is een traject ingezet in de vorm van een programma om te komen tot tijdige implementatie van de Vpb-plicht in de volle breedte van gemeentelijke processen. Het programma team heeft medio 2016 haar resultaten middels een collegevoorstel aan het college aangeboden. Het programmateam is vervolgens opgeheven en de taken zijn overgenomen door de lijnorganisatie.</p> <p>Vanuit de lijnorganisatie wordt nu gewerkt aan het verder implementeren van de Vpb in de bestaande organisatie. Hiertoe zijn opleidingen gegeven, worden systemen ingericht en zijn processen beschreven. Hiermee borgen we tevens dat nieuwe activiteiten worden getoetst op mogelijke Vpb effecten.</p> <p>Daarnaast hebben we samen met een externe fiscalist de consequenties voor de grondexploitaties en het parkeerbedrijf in beeld gebracht.</p> <p>Er hebben in 2016 gesprekken plaatsgevonden met de belastingdienst over de aanpak en gemaakte keuzes. We trachten hiermee een bepaalde mate van zekerheid te krijgen over het uiteindelijke effect van de invoering van de Vpb voor overheidsondernemingen. Het plan van aanpak is erop gericht om eind 2016 klaar te zijn om een aangifte Vpb te kunnen doen.</p> <p>Overigens dient wel opgemerkt te worden dat het gaat om nieuwe wetgeving voor de gemeente en dat landelijk nog overleg wordt gepleegd over de interpretatie van de wet. Hierdoor bestaat het risico dat gemaakte keuzes wellicht moeten worden herzien en de gevolgen voor de gemeente moeten worden bijgesteld.</p>

Programma 1

Naam risico	Risico loonstijgingen SW
Programma 1	Werk en inkomen
Omschrijving	Op 22 december 2015 hebben de VNG en de bonden een onderhandelaarsakkoord bereikt over een nieuwe cao SW. In de begroting 2017 is met een cao-effect voor SW-personeel geen rekening gehouden. De indexatie van de lonen wordt gekoppeld aan de indexatie van het wettelijk minimumloon. De afspraak is gemaakt dat, als het kabinet de loon- en prijsontwikkeling doorgeeft aan de vakdepartementen, deze compensatie wordt doorgegeven aan gemeenten ter dekking van de hogere loonkosten. Een loonsverhoging van 1% heeft een financieel effect van ongeveer 300 duizend euro. Voor de periode 2017-2018 is daarom het risico geschrapt. Na 2018 is de situatie onzeker.
Risicobedrag 2017	0
Kans 2017	0%
Risicobedrag 2018	0
Kans 2018	0%
Risicobedrag 2019	300 duizend euro
Kans 2019	50%
Risicobedrag 2020	300duizend euro
Kans 2020	50%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	2012
Actie	Berichtgeving Rijk afwachten

Naam risico	Terugvordering BTW op reïntegratietrajecten
Programma 1	Werk en inkomen
Omschrijving	<p>De btw op kosten voor re-integratietrajecten is vanaf de instelling van het btw-compensatiefonds verrekend met de Belastingdienst. Naar aanleiding van een uitspraak van de rechtbank van 13 juli 2011 over het verrekenen van btw op individuele re-integratieactiviteiten is sprake van een risico. In juni 2012 hebben wij informatie ontvangen dat de verrekening van btw wellicht voor een deel niet mogelijk is. Het niet verrekenbare deel zou mogelijk 2/3 deel uitmaken van het totaal. Als uiteindelijk blijkt dat de btw ten onrechte is verrekend met het btw-compensatiefonds, kan dit betekenen dat een deel van de btw over de jaren 2012-2016 moeten worden terugbetaald. Het totaal verrekenende bedrag over de genoemde periode bedraagt circa 2 miljoen euro. Ten opzichte van de vorige inschatting is het maximaal terug te betalen bedrag met 1 miljoen euro verlaagd omdat het jaar 2011 is verjaard zonder dat de belastingdienst daarin actie heeft ondernomen</p> <p>In het land tekent zich het beeld af dat terugvordering waarschijnlijk niet aan de orde zal zijn omdat de belastingdienst daarvoor onvoldoende grond heeft. Dit wordt door de fiscalisten bevestigd. Wij streven ernaar om de afrekening met de belastingdienst in 2017 af te ronden, maar zijn daarbij afhankelijk van de snelheid waarmee de belastingdienst dit punt gaat oplossen.</p>
Risicobedrag 2017	1,3 miljoen euro
Kans 2017	25%
Risicobedrag 2018	0
Kans 2018	0%
Risicobedrag 2019	0
Kans 2019	0%
Risicobedrag 2020	0
Kans 2020	0%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e	

signaleringsmoment	
Actie	Wij zijn in gesprek met de belastingdienst

Naam risico	Financiering uitvoering wet BUIG
Programma 1	Werk en inkomen
Omschrijving	De prognose van het tekort BUIG 2017 op grond van het voorlopige budget 2017 (met toepassing van het aangepaste verdeelmodel) komt uit op 8,7 miljoen euro negatief. We verwachten dat het brutotekort verder zal toenemen met 1,4 miljoen euro omdat we bij de jaarcijfers over 2016 hebben geconstateerd dat de raming van de inkomsten vanwege terugvordering of verrekening moet worden bijgesteld. Het brutotekort in 2018 komt daarmee op 10,1 miljoen euro. Bij toepassing van de vangnetregeling verwachten we in 2018 een bijdrage van 1 miljoen euro. Het netto tekort komt daarmee op 9,1 miljoen. Op dit moment wordt gewerkt aan een actieplan om de gemeentelijke invloed op de uitgaven maximaal uit te nutten. Daarnaast wordt landelijk onderzocht hoe het komt dat veel grote gemeenten een groot herverdeel-effect op de uitkeringshoogte hebben. De resultaten van dit onderzoek worden betrokken bij het verbetertraject dat in opdracht van SZW wordt uitgevoerd. We gaan er van uit dat het risico op een tekort na 2017 kleiner is dan bij de begroting 2016.
Risicobedrag 2017	0
	0
Risicobedrag 2018	4,55 miljoen euro
Kans 2018	75%
Risicobedrag 2019	5 miljoen euro
Kans 2019	75%
Risicobedrag 2020	5 miljoen euro
Kans 2020	75%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	2014 VGR 2 en Begroting 2015
Actie	Vanuit financieel oogpunt zijn we bezig te onderzoeken welke interventies in de beleid- en uitvoeringspraktijk mogelijk zijn om het bijstandsvolume en hiermee de bijstandsuitgaven structureel te verlagen. Mogelijke interventies worden op dit moment geïnventariseerd en verder onderzocht. Daarnaast vindt landelijk onderzoek plaats naar herverdeeffecten op de uitkeringshoogte.

Programma 2

Naam risico	Lening Euroborg
Programma 2	Economie en Werkgelegenheid
Omschrijving	De Euroborg NV heeft één huurder, waardoor het risico bestaat dat de Euroborg NV niet aan haar financiële verplichtingen kan voldoen richting de gemeente Groningen.
Risicobedrag 2017	7,51 miljoen euro
Kans 2017	25%
Risicobedrag 2018	7,23 miljoen euro
Kans 2018	25%
Risicobedrag 2019	6,95 miljoen euro
Kans 2019	25%
Risicobedrag 2020	6,65 miljoen euro
Kans 2020	25%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Jaarrekening 2006

Actie	Met het aflossen van de lening, loopt het risico jaarlijks terug. Als enig aandeelhouder van de Euroborg NV monitoren wij de NV.
-------	--

Naam risico	Uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties
Programma 2	Economie en Werkgelegenheid en Wonen

Omschrijving	<p>Om de risico's die voortvloeien uit de grondexploitaties in uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties te kwantificeren wordt de risicoboxenmethode gehanteerd. Het risico op een plantekort kan voortvloeien uit vertraging in het uitgiftetempo van gronden, uitgifte van gronden tegen lagere grondprijzen dan in de exploitatiebegroting is voorzien, aanbesteding van civieltechnische werken, vertraging in het tempo van realisering, etc. De risico's zijn met behulp van de boxenrisicomethode gekwantificeerd. De minimale omvang van de risico's die verband houden met grondexploitaties en nog in exploitatie te nemen gronden in 2017 bedraagt 158,8 miljoen euro. Dit risico heeft betrekking op alle lopende grondexploitaties inclusief Meerstad. De uitkomst van de risicoboxensystematiek nemen we, conform de kadernota, geheel mee in onze bepaling van het benodigde weerstandsvermogen, vandaar dat de kans op 100% wordt gesteld. De omvang van het risico is ten opzichte van voorgaand jaar gedaald met circa 28,7 miljoen euro. De verlaging komt vooral door een verlaging van het risico bij de gehanteerde parameters (circa 10 miljoen euro) en een lager risico bij Meerstad door de overheveling van bovenwijkse voorzieningen naar de gemeente Groningen (circa 20 miljoen euro).</p> <p>De verlaging van het risico bij de gehanteerde parameters ontstaat vooral door het verlagen van de opbrengstindexering bij bedrijventerreinen van 2% naar 1% en de het beperken van de opbrengstindexering bij grondexploitaties tot maximaal 10 jaar.</p>
--------------	---

Risicobedrag 2017	158,8 miljoen euro
-------------------	--------------------

Kans 2017	100%
-----------	------

Risicobedrag 2018	155,7 miljoen euro
-------------------	--------------------

Kans 2018	100%
-----------	------

Risicobedrag 2019	152,2 miljoen euro
-------------------	--------------------

Kans 2019	100%
-----------	------

Risicobedrag 2020	154,1 miljoen euro
-------------------	--------------------

Kans 2020	100%
-----------	------

Structureel/Incidenteel	Incidenteel
-------------------------	-------------

1e signaleringsmoment	2004
-----------------------	------

Actie	<p>De risicoboxenmethode is gebaseerd op het boxenmodel van de lopende grondexploitaties. Voor het bepalen van de noodzakelijke omvang van de egaliseringsreserve zijn de in box III aangegeven risico's van de lopende grondexploitatie relevant. Box III geeft inzicht in de risico's van het project welke niet opgenomen zijn in de projectbegroting/grondexploitatie. De risico's en het effect op het weerstandsvermogen van nieuwe (grote) projecten maken we afzonderlijk inzichtelijk.</p>
-------	---

Programma 3

Naam risico	Verkoop panden voor dekking kapitaallasten VMBO Noordoost/West
Programma 3	Jeugd en onderwijs

Omschrijving	<p>Uw raad besloot op 29 september 2010 vijf percelen te verkopen en de opbrengst (geraamd op 6,1 miljoen) in te zetten voor de dekking van kapitaallasten van de nieuw gerealiseerde vmbo-scholen. Wij hebben in 2011 één van de percelen verkocht en één pand kreeg een voortgezet onderwijsgebruik. Het alsnog benutten van dit pand voor onderwijshuisvesting is gedaan om vanuit een breed perspectief de mogelijkheden optimaal te benutten en kosten te besparen. In 2015 is de Heinsiusstraat verkocht. Daarmee blijft alleen Travertijnstraat 12 nog over om te verkopen voor de dekking van dit risico.</p> <p>De opbrengst van het pand aan de Travertijnstraat van 2,3 miljoeneuro kan de komende jaren niet worden gerealiseerd, omdat dit pand voor een periode van 5 jaar wordt verhuurd aan stichting Backbone voor onder meer de huisvesting en begeleiding van jongeren. De huuropbrengst wordt gebruikt voor de instandhouding van het gebouw en de zakelijke lasten. De kapitaallasten zijn niet gedekt en de huuropbrengst levert de komende 5 jaar geen bijdrage aan de dekking van de kapitaallasten van de investering in de nieuwe vmbo-scholen. Deze optie is ontwikkeld voor het onderbrengen van het Backbone-initiatief en omdat de marktomstandigheden voor verkoop van het pand Travertijnstraat op dit moment minder gunstig zijn.</p>
Risicobedrag 2017	129 duizend euro
Kans 2017	75%
Risicobedrag 2018	129 duizend euro
Kans 2018	75%
Risicobedrag 2019	129 duizend euro
Kans 2019	75%
Risicobedrag 2020	129
Kans 2020	75%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Augustus 2014
Actie	<p>In 2015 hebben wij het gebouw aan de Canadalaan verkocht. Dit gebouw stond niet op de oorspronkelijke lijst van panden voor de dekking van vmbo-scholen. Dit hebben wij gedaan vanwege het risico van het niet tijdig verkopen van Travertijnstraat. De verkoopopbrengst van de Canadalaan en die van de Heinsiusstraat is gedoteerd aan de reserve VMBO.</p> <p>In 2016 hebben wij een gebouw aan de Helperwestsingel verkocht. We stellen uw raad voor ook deze opbrengst te doteren een de reserve VMBO. Na deze dotatie bedraagt de te realiseren verkoopopbrengst nog 2,1 miljoen euro hetgeen een resterend risico van 129 duizend euro structureel vanwege de jaarlijkse kapitaallasten betekent.</p> <p>Zoals eerder aan uw raad gemeld willen we ook in de toekomst opbrengsten uit verkoop van onderwijspanden aan uw raad voorleggen als dekking van dit risico. Daarmee willen wij dit risico verkleinen dan wel weg werken.</p> <p>Het gebouw aan de Travertijnstraat 12 is in gebruik gegeven aan Backbone tot 2020. Dat betekent dat een deel van het risico blijft bestaan tot Travertijnstraat 12 is verkocht. Dekking van de kapitaallasten wordt momenteel gevonden binnen het budget onderwijshuisvesting. Dat kan alleen zolang er nog reserve is. De reserve staat wel onder druk</p>

Programma 4

Naam risico	Risico's sociaal domein
Programma 4	Welzijn, gezondheidszorg en Vernieuwing sociaal domein

Omschrijving	<p>Wij hebben omvangrijke bezuinigingen op de zorgkosten ingeboekt als gevolg van de decentralisaties die in 2015 naar de gemeente zijn overgekomen. In het Beleidsplan en het Uitvoeringsplan Vernieuwing Sociaal Domein hebben we de richting aangegeven hoe we deze rijksbezuinigingen structureel willen opvangen. Wij hebben daarbij nog steeds te maken met onzekerheden, omdat zorgaanbieders nog steeds in een ontwikkel/groefase van dit veranderende sociaal domein zitten en ook wijzelf nog deels in opbouw zijn om optimaal uitvoering te geven aan deze extra taken. Op grond van gegevens over werkelijk verleende zorg door zorgaanbieders en de daarbij behorende kosten, hebben wij een steeds secuurer beeld kunnen vormen van de werkelijke financiële impact van deze decentralisaties en de risico's die onze gemeente daarbij loopt.</p> <p>Het risico sociaal domein onderscheiden wij in een risico op zorggebruik, een risico op de transformatie van dure naar goedkopere zorg en een risico huisvesting van de WIJ-teams.</p> <p>Het risico op zorggebruik houdt in dat onzeker is in hoeverre afgegeven indicaties daadwerkelijk worden besteed. Het benodigde zorgbudget voor Wmo begeleiding in de begroting is berekend op basis van de indicatiewaarde en de verzilveringspercentages tot en met augustus 2016. De actualisatie bij de jaarrekening ten aanzien van de omvang van het risico ramen we op 3,0 miljoen euro (kans * effect).</p> <p>Het risico op transformatie houdt in dat het onzeker is dat de geraamde besparing van dure naar goedkopere zorg daadwerkelijk gerealiseerd wordt. De getroffen maatregelen om deze transformatie te realiseren betreffen o.m. de organisatie van de toegang via de WIJ-teams, herindicaties en investeringen in innovatie. Of en in welke mate deze maatregelen het beoogde transformatie-effect opleveren hebben we in onderzoek. Het risico dat hieraan verbonden is, is niet gewijzigd en bedraagt 0,9 miljoen euro (kans * effect). Voor de jaren 2018 en 2019 2,8 miljoen euro en voor 2020 3,2 miljoen euro .</p>
	<p>Voor de huisvesting WIJ-teams zijn en worden door Directie-Vastgoed huurcontracten afgesloten voor 5 jaar. Daarnaast doen wij investeringen in eigen panden met een afschrijvingstermijn van gemiddeld 12,5 jaar. Met het oog op de huidige discussie over de toekomst van de WIJ-teams en de locaties na 2017, betekent dit een risico van maximaal 0,25 miljoen euro (kans * effect).</p> <p>De risicobedragen van de genoemde onderdelen (zorggebruik, transformatie en huisvesting WIJ) zijn tot stand gekomen door voor verschillende bandbreedtes te bepalen wat de kans is dat het risico binnen de betreffende bandbreedte valt. Omdat daarbij al rekening wordt gehouden met de kans dat het risico binnen bepaalde bandbreedtes valt, wordt de uitkomst volledig meegenomen bij het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen.</p> <p>Het totale structurele risico VSD komt daarmee voor 2017 op 4,1 miljoen euro (kans * effect). In de jaren daarna neemt het risico toe door toename van het risico bij de transformatie.</p> <p>Bij de jaarrekening 2015 was het risico VSD nog 16,3 miljoen euro. De daling is veroorzaakt door het verlagen van het risico op inkoop 2017 als gevolg van de geactualiseerde indicatiewaarde in combinatie met de geëxtrapoleerde verzilveringspercentages op basis van werkelijk ontvangen en betaalde facturen. Daarnaast zorgt de inzet van extra beleidsmiddelen voor beperking van het risico. Het risico loopt na 2017 op doordat de transformatie-opgave toeneemt. We zullen na 2017 in staat zijn een betere risico-inschatting te maken omdat we meer inzicht hebben in het zorggebruik en de substitutie die plaatsvindt.</p>
Risicobedrag 2017	4,1 miljoen euro
Kans 2017	100%
Risicobedrag 2018	6,0 miljoen euro
Kans 2018	100%

Risicobedrag 2019	6,0 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	6,5 miljoen euro
Kans 2020	100%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Maart 2014
Actie	Eind 2016 is er een stadsbrede dekking van WIJ-teams. Binnen deze teams moet de omslag plaatsvinden van 'hulpverleners' naar 'ondersteunen en faciliteren'. Voor zowel het zorggebruik- als transformatie risico geldt dat naarmate meer informatie beschikbaar is en we het beter kunnen monitoren het zorggebruik en transformatie effect nauwkeuriger in de begroting kunnen ramen. Hiermee zal het begrotingsrisico verminderd kunnen worden. Wat betreft het risico huisvesting WIJ-teams geldt dat zolang het huidige beleid ten aanzien van huisvesting WIJ-teams wordt voortgezet zal het risico zich niet voordoen.

Programma 5

Naam risico	Wijziging in btw-regelgeving en sport
Programma 5	Sport en bewegen
Omschrijving	Het Rijk is van plan het Sportbesluit aan te passen. Een van de aanpassingen is waarschijnlijk de btw-vrijstelling op (oude) investeringen en onderhoud van (sport)accommodaties. We lopen een structureel risico van 1,4 miljoen euro en een incidenteel risico van 1,5 miljoen euro in verband met de btw op (oude) investeringen. Omdat het Rijk nog een wetsvoorstel moet indienen gaan we ervan uit dat het risico zich op zijn vroegst voordoet vanaf 2018.
Risicobedrag 2017	0
Kans 2017	0%
Risicobedrag 2018	1,4 miljoen en 1,5 miljoen euro
Kans 2018	50%
Risicobedrag 2019	1,4 miljoen euro
Kans 2019	50%
Risicobedrag 2020	1,4 miljoen euro
Kans 2020	50%
Structureel/Incidenteel	1,4 miljoen euro structureel en 1,5 miljoen euro incidenteel
1e signaleringsmoment	2014 VGR 2 en Begroting 2015
Actie	We hebben de financiële gevolgen aangeleverd bij het VNG. VNG en VSG pleiten er nog steeds voor om af te zien van de voorgenomen wetwijziging. We volgen de ontwikkelingen op rijksniveau.

Naam risico	Bedrijfsrisico Sport050
Programma 5	Sport en bewegen
Omschrijving	Sport050 kent een afhankelijkheid van de economische conjunctuur en het weer. Wij houden rekening met een specifiek bedrijfsrisico ter hoogte van ca. 10% van de tarief-gerelateerde omzet. Die omzet is circa 5,6 miljoen miljoen.
Risicobedrag 2017	560 duizend euro
Kans 2017	25%
Risicobedrag 2018	560 duizend euro
Kans 2018	25%
Risicobedrag 2019	560 duizend euro
Kans 2019	25%
Risicobedrag 2020	560 duizend euro
Kans 2020	25%
Structureel/Incidenteel	Structureel

1e signaleringsmoment	
Actie	Het blijvend stimuleren van het gebruik van de voorzieningen.

Programma 6

Naam risico Programma 6	Bedrijfsrisico werkmaatschappijen OPSB en CBK Cultuur
Omschrijving	Een deel van de inkomsten van de directies Oosterpoort Stadsschouwburg (OPSB) en het Centrum Beeldende Kunst (CBK) is afhankelijkheid van de economische conjunctuur. Wij houden rekening met een bedrijfsrisico van 10% van de omzet van circa 8 miljoen euro. Het aandeel van de OPSB bedraagt circa 7,6 miljoen euro en het aandeel van het CBK circa 350 duizend euro.
Risicobedrag 2017	800 duizend euro
Kans 2017	25%
Risicobedrag 2018	800 duizend euro
Kans 2018	25%
Risicobedrag 2019	800 duizend euro
Kans 2019	25%
Risicobedrag 2020	800 duizend euro
Kans 2020	25%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	
Actie	Het blijvend stimuleren van het gebruik van de voorzieningen.

Naam risico Programma 6	Fusie Kunstencentrum/Muziekschool Cultuur
Omschrijving	In 2013 is de fusie van de Stedelijke Muziekschool en het Kunstencentrum Groningen gerealiseerd en de nieuwe organisatie Vrijdag gevormd. Medio 2016 is deze fusie geëvalueerd. Op 29 juni 2016 heeft uw raad besloten om de lening, die destijds aan Vrijdag is verstrekt, kwijt te schelden en de al afgeloste termijnen en de daarover gerekende rente te vergoeden. Deze kwijtschelding geeft Vrijdag een eigen vermogen waarbinnen zij de mogelijkheid heeft om haar bedrijfsvoering aan te passen en daarmee meer inkomsten te genereren en de indirecte kosten te reduceren. Het eerder gemelde risico in verband met het opvangen van uitkeringsrechten bij een mogelijk faillissement en/of liquidatie is daardoor in 2017 verlaagd naar 1 miljoen euro..
Risicobedrag 2017	1 miljoen euro
Kans 2017	25%
Risicobedrag 2018	0
Kans 2018	25%
Risicobedrag 2019	0
Kans 2019	0%
Risicobedrag 2020	0
Kans 2020	0%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Begroting 2013
Actie	Geen verdere actie benodigd.

Naam risico Programma 6	Exploitatie Groninger Forum Cultuur
Omschrijving	Door de verwachte latere opening van het gebouw ontstaat een risico voor tekorten in de exploitatie van het Groninger Forum. Het risico treedt pas op na opening.
Risicobedrag 2017	0

Kans 2017	0%
Risicobedrag 2018	0
Kans 2018	0%
Risicobedrag 2019	0
Kans 2019	0%
Risicobedrag 2020	0
Kans 2020	0%
Structureel/Incidentee	
I	Structureel
1e	Rekening 2014
signaleringsmoment	
Actie	Samen met het Groninger Forum worden de ontwikkelingen in de exploitatie gevolgd.

Programma 7

Naam risico	Parkeerbedrijf
Programma 7	Verkeer
Omschrijving	<p>In de meerjarenprognose 2012 is een eerste aanzet gegeven voor een gevoeligheidsanalyse om inzicht te krijgen in de omvang van de risico's en het benodigde weerstandsvermogen. Door de toename van de omvang van de vastgoedportefeuille (vooral parkeergarages) nemen de risico's ook navenant toe.</p> <p>Voor het bepalen van het risico van het parkeerbedrijf wordt een risicoanalyse uitgevoerd voor de onderdelen: rente, opbrengsten en kosten, ov-bijdrage, bezettingsgraad parkeergarages en straatparkeren.</p> <p>Op basis van de meerjarenprognose 2016 is het incidentele risico gekwantificeerd op 3,06 miljoen euro voor de periode 2017-2020. Rekening houdend met de kans van optreden vraagt dit een weerstandsvermogen van 2,7 miljoen euro voor de periode tot en met 2020. Voor de gehele looptijd (doorgerekend tot en met 2026) bedraagt het risicobedrag circa 12,1 miljoen euro (2015 14,8 miljoen euro over de periode tot en met 2025). Rekening houdend met de kans van optreden komt dit neer op een benodigd weerstandsvermogen van 10,1 miljoen euro. De afname van 2,7 miljoen euro wordt verklaard door:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lagere ROP -/- 0,3 miljoen euro - vervallen bijdrage OV-bureau -/- 0,75 miljoen euro - lager risico bij de bezetting van het forum en Damsterdiep -/- 2,1 miljoen euro - hoger risico bezetting boterdiep +/- 0,8 miljoen euro - lager risico bij de naheffingen straatparkeren -/- 0,6 miljoen euro
Risicobedrag 2017	2,72 miljoen euro
Kans 2017	100%
Risicobedrag 2018	3,62 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	4,43 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	4,95 miljoen euro
Kans 2020	100%
Structureel/Incidentee	
I	Incidenteel
1e	Al jaren in P&C-documenten
signaleringsmoment	
Actie	Wij zullen jaarlijks het benodigde weerstandsvermogen opnieuw berekenen.

Naam risico	Verkeer en vervoersprojecten
Programma 7	Verkeer
Omschrijving	<p>De risico's bij verkeersprojecten hebben voornamelijk betrekking op de omvang van de investeringskosten. Vooraf worden de risico's zover mogelijk teruggebracht en beheerst door voor de start van uitvoering zoveel mogelijk uitgewerkte ontwerpen en kostenramingen beschikbaar te hebben.</p> <p>Bij kleinere verkeersprojecten (onder de 5 miljoen euro) houden we geen rekening met een risico. Deze projecten worden uitgewerkt tot en met het definitief ontwerp voordat een kredietaanvraag wordt gedaan. In de praktijk blijken zich op deze projecten nauwelijks afwijkingen voor te doen. Bij de grote verkeersprojecten houden we rekening met een risico van 10% van de investeringskosten.</p> <p>Voor de projecten verkeer en vervoer wordt de omvang van de risico's ingeschat op 2,8 miljoen euro. Hierin is ook rekening gehouden met een onvoorzien deel, waarmee het risico van nieuwe verkeersprojecten kan worden opgevangen.</p> <p>De investeringen die voortvloeien uit de Netwerkanalyse zijn buiten beschouwing gelaten. We beschouwen deze kredieten als taakstellend. Als een afzonderlijke maatregel goedkoper of duurder uitvalt kan tussentijds worden bijgestuurd. We achten het risico minimaal en hebben deze projecten daarom buiten de risicoberekening gelaten.</p>
Risicobedrag 2017	2,8 miljoen euro
Kans 2017	50%
Risicobedrag 2018	2,8 miljoen euro
Kans 2018	50%
Risicobedrag 2019	2,8 miljoen euro
Kans 2019	50%
Risicobedrag 2020	2,8 miljoen euro
Kans 2020	50%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Al jaren in P&C-documenten
Actie	Voorafgaand aan investeringen worden risico's van verkeersprojecten zover mogelijk teruggebracht en beheerst door voor de start van uitvoering zoveel mogelijk uitgewerkte ontwerpen en kostenramingen beschikbaar te hebben. Daarnaast wordt per project de mogelijkheid bekeken om bij te sturen.

Programma 8

Naam risico	Bezwaarprocedures bouwleges
Programma 8	Wonen
Omschrijving	Er loopt op dit moment nog 1 procedure over de hoogte van de bouwleges. Het totale risico is gekwantificeerd op 414.000. De kans is geschat 50%. Rekening houdend met de kans op voordoen komen wij op een benodigd weerstandsvermogen van 207.000.
Risicobedrag 2017	414.000
Kans 2017	50%
Risicobedrag 2018	
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	
Kans 2020	
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e	Jaarrekening 2008

signaleringsmoment	
Actie	Inzet stadsadvocaat t.b.v. verweer in procedures
Naam risico	Gemeentelijk aandeel risico project Warmtenet BV/Geothermie
Programma 8	Wonen
Omschrijving	<p>WarmteStad is gelijktijdig met het opstellen van de business case gestart met risicomanagement. In verschillende fasen zijn er risicosessies geweest en tussentijds is er steeds aandacht geweest voor het identificeren, beheersen en financieel vertalen van risico's. Hiervoor is gebruik gemaakt van de online tool RiskID om dit proces consistent en effectief te laten verlopen. Voor het onderdeel geothermie zijn bovenop het reguliere proces van risicomanagement nog aparte sessies georganiseerd met landelijk erkende specialisten en ervaringsdeskundigen op gebied van geologie, mijnbouw en geothermie. Zo is gedurende het proces structureel aandacht voor risico's geweest en zijn veel risico's geminimaliseerd, gepasseerd en beheerst. De resterende risico's zijn financieel vertaald in de business case. Bepalend voor de hoogte van het weerstandvermogen zijn drie risico's:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Geothermische bron functioneert niet: 2. Onderneming presteert financieel minder dan de prognose: 3. Faillissement. <p>In de begroting 2016 is 1 miljoen euro gereserveerd als weerstandsvermogen voor het verstrekken van 7 miljoen euro aandelenkapitaal voor Geothermie Noordwest. Dit is 14% van 7 miljoen euro. Beoordeeld is of dit bedrag voldoende is.</p> <p>1) Geothermische bron functioneert niet</p> <p>Wanneer de geothermische bron onverhoopt geen of onvoldoende vermogen levert is 85% van de ondergrondse investeringen vanuit de Regeling Nationale EZ Subsidies (RNES) afgedekt. 15% van dit risico is voor de initiatiefnemer. Naast het restryco op de boorkosten (1,5 miljoen euro) is er dan sprake van extra stookkosten (1,5 miljoen euro) voor de overgangperiode van twee jaar tot ingebruikname biomassa centrale.</p> <p>Samen vormt dit 3 miljoen euro. De warmteonderneming die verder gaat op biomassa willen wij niet belasten met een restschuld uit de mislukte geothermische bron. Uitgaande van een risicoverdeling die we nu voorzien tussen gemeente/Waterbedrijf Groningen/Provincie Groningen is het gemeentelijk aandeel in dit risico circa 1,3 miljoen euro.</p> <p>Voor beide andere risico's zijn de beheersmaatregelen voldoende.</p>
Risicobedrag 2017	1,3 miljoen euro
Kans 2017	100%
Risicobedrag 2018	1,3 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	1,3 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	1,3 miljoen euro
Kans 2020	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2017
Actie	We monitoren voortdurend de stand van zaken

Programma 9

Naam risico	Aanpak spoedlocaties en overige risico's bodemsanering
Programma 9	Onderhoud en beheer openbare ruimte
Omschrijving	In het convenant 'bodemontwikkelingsbeleid en spoedlocaties' is afgesproken dat in 2015 alle bodemverontreinigingen gesaneerd of beheerst zijn die een risico voor de mens vormen (humane spoedlocaties). Daarnaast is afgesproken dat de bodemverontreinigingen die onaanvaardbare risico's bevatten voor het ecosysteem en/of bijdragen aan de verspreiding van de verontreiniging (de overige spoedlocaties), ook zoveel mogelijk gesaneerd of beheerst zijn. Nagenoeg alle locaties zijn in 2015 beheerst of gesaneerd. Daarnaast kunnen zich, los van de spoedlocaties, nieuwe situaties aandienen waarbij sprake is van risico's (schadeclaims, saneringen en randvoorwaarden bodem). Er wordt een risicobedrag van 2,2 miljoen euro gehanteerd. Voor de kosten van bodemsaneringen, het afdekken van mogelijke schadeclaims en onvoorziene zaken is de bestemmingsreserve bodemsanering beschikbaar.
Risicobedrag 2017	2,2 miljoen euro
Kans 2017	75%
Risicobedrag 2018	2,2 miljoen euro
Kans 2018	75%
Risicobedrag 2019	2,2 miljoen euro
Kans 2019	75%
Risicobedrag 2020	2,2 miljoen euro
Kans 2020	75%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	2001

Naam risico	Commerciële dienstverlening Stadsbeheer
Programma 9	Onderhoud en beheer van de openbare ruimte
Omschrijving	Vanaf november 2009 hebben wij aangegeven dat de omzet en de marge van de bedrijfsafvalinzameling onder druk staan. Dit kwam door de blijvende scherpe concurrentie, mede als gevolg van de recessie. Door aanpassingen in de begroting, herstel van de economie en efficiencyverbeteringen bij de afvalinzameling is dit risico met ingang van de rekening 2014 verkleind, maar nog aanwezig.
Risicobedrag 2017	
Kans 2017	
Risicobedrag 2018	
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	
Kans 2020	
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	November 2009
Actie	Dit risico kan vervallen

Programma 12

Naam risico	Stijging pensioenpremie
Programma 12	College, raad en gebiedszaken
Omschrijving	Het bestuur van het pensioenfonds ABP waarschuwt voor het risico dat de pensioenpremie volgend jaar moet stijgen. De VNG adviseert gemeenten hier rekening mee te houden in de begroting voor 2017. Een stijging van het de kosten voor gemeenten kan worden voorkomen door de pensioenregeling aan te passen. Werkgevers moeten hierover met bonden in gesprek, zodat de premie niet of beperkt hoeft te stijgen. Als werkgevers en bonden niet tot overeenstemming komen dan leidt een premiestijging tot een stijging van de personeelskosten van mogelijk ruim 2% in 2017. Gelet op de onzekerheid of en in welke mate een stijging van de pensioenpremie zich gaat voordoen nemen we in de begroting 2017 een risico op. Het gaat om een structureel risico van 2,6 miljoen en een kans van optreden van 50%.
Risicobedrag 2017	
Kans 2017	
Risicobedrag 2018	
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	
Kans 2020	
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Begroting 2017
Actie	Heeft zich inmiddels voorgedaan. Risico kan vervallen.

Programma 13

Naam risico	Renterisico
Programma 13	Algemene inkomsten en post onvoorzien
Omschrijving	De renteveronderstellingen voor de begroting zijn gebaseerd op de in het voorjaar bij het meerjarenbeeld verwachte ontwikkeling van de rente. De werkelijke renteontwikkeling kan hoger of lager uitvallen. Een beperkte afwijking zal zich zeker voordoen. Mutaties in de rente hebben gevolgen voor het resultaat. Het risico op een netto voordelig resultaat is even groot als het risico op een netto nadelig resultaat.
Risicobedrag 2017	0
Kans 2017	50%
Risicobedrag 2018	0
Kans 2018	50%
Risicobedrag 2019	0
Kans 2019	50%
Risicobedrag 2020	0
Kans 2020	50%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Doorlopend
Actie	We hebben een rente egalisatie reserve waarmee schommelingen in het resultaat als gevolg van de renteontwikkeling opgevangen kunnen worden. De omvang van deze reserve is 1,75 miljoen euro. Bij vaststelling ROP houden we rekening met toekomstige rente stijgingen.

Naam risico Programma 13	Gemeentefonds Algemene inkomsten en post onvoorzien
Omschrijving	<p>De hoogte van de algemene uitkering wordt bepaald door de omvang en verdeling van het gemeentefonds. De omvang is gekoppeld aan de groei van de rijksbegroting. De huidige raming van de hoogte van de algemene uitkering is gebaseerd op de decembercirculaire 2016.</p> <p>Vanaf 2015 is landelijk circa 10 miljard euro toegevoegd aan het gemeentefonds voor uitvoering van de decentralisaties in het sociaal domein. De omvang van het gemeentefonds stijgt hierdoor landelijk tot circa 27 miljard euro in 2016. Het gemeentefonds is hierdoor de vierde grootste uitgavenpost op de rijksbegroting. Groningen ontvangt voor de uitvoering van de decentralisatie 175,3 miljoen euro in 2016 (stand decembercirculaire 2016).</p> <p>De middelen komen in de periode 2015-2017 beschikbaar via een integratie-uitkering in het gemeentefonds. Het voornemen is de middelen vanaf 2018 over te hevelen naar de algemene uitkering. Duidelijkheid hierover wordt verwacht in de meicirculaire 2017.</p> <p>Op 8 juli 2016 heeft het Rijk de nieuwe verdeling per 2017 van het onderdeel VHROSV in het gemeentefonds bekend gemaakt. De nieuwe verdeling houdt in dat de eerder voorgestelde herverdeling per 2017 opnieuw voor 33% wordt doorgevoerd (per 2016 is 33% van de voorgestelde herverdeling doorgevoerd). Hiermee komt het aandeel van de nieuwe verdeelformule uit op 66%. Met deze aanvullende stap van 33% rond het Rijk de herverdeling van het subcluster VHROSV (en daarmee het gehele groot onderhoud aan het gemeentefonds) af. Er blijven volgens het Rijk teveel onzekerheden bestaan om over te gaan tot het volledig en onverkort invoeren van de voorgestelde nieuwe verdeelformule voor het subcluster VHROSV. De openstaande vraagpunten kunnen het best worden meegenomen in het kader van de fundamentele herziening van de gemeentelijke financiële verhoudingen die voor de komende tijd op stapel staat. Dit betreft een meerjarig herzieningstraject dat momenteel wordt uitgevoerd.</p> <p>Het BTW-compensatiefonds (BCF) is in stand gebleven. Aan de omvang van dit fonds is een plafond gekoppeld. Overschotten of tekorten op het fonds worden verrekend met het gemeentefonds. In de septembercirculaire 2016 is de verwachte benutting van het BCF geactualiseerd. Het Rijk verwacht een lagere onderschrijding op het fonds dan eerder geraamd. De negatieve bijstelling wordt verrekend met de algemene uitkering. Aangezien we geen betrouwbaardere inschatting kunnen maken van een tekort of overschot op dit fonds nemen we de raming van het rijk op in de algemene middelen. Wanneer hier een actualisatie op plaats vindt, verrekenen we deze ook met de algemene middelen.</p>
Risicobedrag 2017	We hanteren het uitgangspunt dat specifieke kortingen (en uitzettingen) vanuit het rijk één op één met de sector worden verrekend. Voor het overige hanteren we een maximale omvang van het risico van 5% van de ingeschatte algemene uitkering. Het risico bedraagt maximaal 22,6 miljoen euro (naar boven of naar beneden), waarbij de kans op een voordeel even groot is als de kans op een nadeel.
Kans 2017	We gaan er vanuit dat de kans op een voordeel even groot is als de kans op een nadeel, hierdoor reserveren we hiervoor geen specifiek weerstandsvermogen.
Risicobedrag 2018	
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	
Kans 2020	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	1995
Actie	Forse afwijkingen worden zoveel mogelijk voorkomen en verkleind door het realistisch en stabiel ramen van de uitkeringen.

Ontwikkelingen

Naam ontwikkeling	projectteam mogelijke verzelfstandiging CBK
Programma 6	Cultuur
Omschrijving	Onderzoek naar mogelijke verzelfstandiging van het CBK
Actie	Momenteel brengt een projectteam van de Gemeente Groningen de gevolgen van een mogelijke verzelfstandiging van het CBK in beeld. Het doel is om tot een toekomstbestendige organisatievorm te komen waarbij de functies van het CBK optimaal tot hun recht komen, zowel inhoudelijk als financieel. De uitkomst van dit onderzoek wil het CBK nog voor het zomerreces voorleggen aan het college.

Naam ontwikkeling	Onderzoek Draaijer en partners
Programma 6	Cultuur
Omschrijving	Onderzoek naar het MJOP en exploitatie OPSB
Actie	Het gebouwgebonden onderhoud van De Oosterpoort en de Stadsschouwburg is overgedragen aan deskundige partijen m.n. VGM en het Groninger Monumenten Fonds. Gedurende het proces kwamen de vragen naar duurzaamheid en de leeftijd van vooral De Oosterpoort duidelijk naar voren. Hierin speelt de toekomstbestendigheid en functionaliteit van de OP in het kader van de culturele infrastructuur een rol. Inmiddels is aan Draaijer en partners de opdracht verstrekt om onderzoek te doen naar de huidige stand van het Meerjarig Onderhoudsplan (MJOP) en de exploitatie van OPSB.

Naam ontwikkeling	Toekomstige programmering Grand Theatre
Programma 6	Cultuur
Omschrijving	Programmering Grand Futura in het Grand Theatre vanaf seizoen 2016-2017
Actie	De keuze om de exploitatie van het Grand Theatre per seizoen 16/17 aan de stichting Grand Futura (GF) over te dragen betekent het volgende. Bij het sluiten van het Kruithuis in 2012 heeft de Gemeente verder besloten een gedeelte van de Kruithuis-programmering in het Grand Theatre (GT) te beleggen. Gebaseerd op recente besluiten van GF m.b.t. het exploiteren van het GT en hun aangekondigde profiel/programmering lijkt het erop dat een deel van de voormalige Kruithuis-programmering in het GT niet meer gekozen wordt. Als de culturele opdracht OPSB even breed blijft, is onze organisatie genoodzaakt de voormalige kruithuis-programmering als "tribune op toneel"-voorstellingen te brengen (tribune op toneel = tribune wordt op podium van SB gebouwd t.b.v. intieme setting voor kleine groep publiek). Dit leidt naast overdruk voor op de zaal ook tot inkomstenderving, omdat de SB daardoor niet maximaal gebruikt kan worden. Tevens leidt het tot extra kosten bij het ombouwen van de zaal. Verder wordt duidelijk dat het GF geen programmering heeft voor jeugd en jongeren. Door deze ontwikkeling verliest de stad een belangrijk aanbod. ....

Naam ontwikkeling	Brandveiligheid
Programma 6	Cultuur
Omschrijving	Verbeteren brandveiligheid in De Oosterpoort
Actie	...

Naam ontwikkeling	Geluidsoverlast t.a.v. nieuw appartementencomplex Trompsingel
Programma 6	Cultuur
Omschrijving	Realisatie appartementen naastgelegen gebouw OP
Actie	In het naastgelegen gebouw (Trompsingel 1-23) van de Oosterpoort ontstaat in 2016 een nieuw appartementencomplex met ruim 120 nieuwe appartementen. De Gemeente heeft hiervoor in 2015 vergunning verstrekt. Hierdoor ontstaat een zeer groot risico op geluidsoverlast op verschillende locaties binnen en buiten het gebouw. Vooral vanuit en via de binnentuin van de OP wordt geluidsoverlast verwacht voor de omgeving. Deze zal bij de nieuwe appartementen gezien de minimale ruimtelijke afstand extreem hoog zijn. De Gemeente is genoodzaakt hiervoor een oplossing te vinden.

Naam ontwikkeling	Toetsing bouwplannen door derden
Programma 8	Wonen
Omschrijving	Vanaf 2016 wordt het mogelijk de toetsing aan het bouwbesluit en het toezicht op de bouwkwaliteit door private partijen te laten uitvoeren (afhankelijk van wetsvoorstel). Doelstelling is het verlagen van de regeldruk voor bedrijven, professionals en consumenten. In eerste instantie was sprake van overgangperiode van drie jaar. In deze overgangperiode zou de indiener van een aanvraag voor een omgevingsvergunning kunnen kiezen voor private of gemeentelijke toetsing (dual stelsel). In maart 2014 heeft de minister, na overleg met de Tweede Kamer, besloten dat er geen dual stelsel komt en dat de private kwaliteitsborging stapsgewijs wordt ingevoerd. Zo kunnen markt en overheid wennen aan de nieuwe situatie met het door partijen zelf laten borgen van de kwaliteit van 'eenvoudige' bouwwerken. De start was gepland in 2016, echter de wet Kwaliteitsborging is nog steeds niet van kracht. Dit ligt nog ter besluitvorming bij de Tweede Kamer.
Actie	De consequenties voor de gemeente Groningen worden nader uitgewerkt.

Naam ontwikkeling	Iederz-inzet Stadsbeheer
Programma 9	Onderhoud en Beheer openbare ruimte
Omschrijving	Momenteel zijn ongeveer 280 medewerkers van iederz gedetacheerd bij Stadsbeheer voor het reguliere onderhoudswerk in de openbare ruimte. Binnen deze groep mensen is de jaarlijkse uitstroom relatief hoog. Vanuit de Participatiewet ontstaat de verplichting om het aantal werknemers dat afkomstig is uit groepen met een afstand tot de arbeidsmarkt, op peil te houden of te verhogen. Toekomstige uitstroom van iederz medewerkers bij Stadsbeheer moet dan worden gecompenseerd met zogeheten "banenafpraak-banen". Op dit moment is nog onzeker in welke mate de medewerkers, die in deze banen terecht komen, een voldoende bijdrage kunnen leveren aan het onderhoud. Verder is nog onduidelijk welke salaris- en begeleidingskosten dit voor Stadsbeheer met zich mee zal brengen. Bovendien levert de verplichting voor het op peil houden van dit aantal medewerkers forse beperkingen met zich mee bij het doorvoeren van bezuinigingen, door bijvoorbeeld uitbesteding.
Actie	We zullen de ontwikkelingen blijven volgen en indien nodig aangeven wat de gevolgen zijn voor het onderhoudswerk van Stadsbeheer en voor het realiseren van bezuinigingen.

Programma 11	Noordelijk Belastingkantoor
	Stadhuis en Stadler
Omschrijving	Voor de zomervakantie hebben het college van burgemeester en wethouders en de algemene besturen van de drie noordelijke waterschappen besloten tot oprichting van een Noordelijk Belastingkantoor. Inmiddels loopt de ontwerp- en implementatiefase. Belangrijke activiteiten in deze fase zijn de aanbesteding van een belastingapplicatie en het plaatsingsproces. Na afronding van deze fase moet er een nieuwe organisatie staan met een geïntegreerde manier van werken onder aansturing en verantwoordelijkheid van één bestuur en één management. De planning is erop gericht dat de nieuwe organisatie in de periode juli 2017 - januari 2018 van start gaat. Begin 2018 worden voor het eerst gecombineerde belastingaanslagen van gemeente en waterschap verstuurd.
Actie	Niet van toepassing

Naam ontwikkeling	Uitvoer motie 'Controleer uw WOZ-waarde'
Programma 11	Stadhuis en Stadjer
Omschrijving	Nadat eerder een pilot is uitgevoerd in een aantal wijken zijn alle woningeigenaren in de stad in dit najaar in de gelegenheid gesteld de voorlopige WOZ-waarde van hun woning voor 2017 te controleren en onjuistheden aan ons door te geven. Hiermee is uitvoering gegeven aan de motie 'Controleer uw WOZ-waarde'. Door eigenaren vooraf te betrekken bij het bepalen van de WOZ-waarde, wordt de WOZ-waarde transparanter en wordt het draagvlak daarvoor vergroot. Op termijn moet dit leiden tot minder bezwaarschriften. De raad wordt in het voorjaar van 2017 schriftelijk geïnformeerd over de resultaten van deze nieuwe vorm van dienstverlening (aantal reacties, effect op aantal bezwaarschriften enz.).
Actie	Niet van toepassing

Naam ontwikkeling	Pilot e-rijbewijs
Programma 11	Stadhuis en Stadjer
Omschrijving	Met de pilot onderzoekt de overheid nieuwe manieren om eenvoudig én betrouwbaar zaken te regelen via het internet. In juni 2016 is de pilot beëindigd. In het eerste kwartaal van 2017 wordt een nieuwe pilot georganiseerd door het ministerie van BZK. Het betreft een pilot met Idensys, het private authenticatiemiddel. De gemeente Groningen heeft op uitnodiging van het ministerie aangegeven hieraan mee te willen doen als een van de 6 gemeenten. In het eerste kwartaal van 2017 zal naar verwachting meer duidelijk worden wat de impact is van de pilot.
Actie	Niet van toepassing

Paragraaf 4: Onderhoud kapitaalgoederen

In deze paragraaf geven we uw raad inzicht in het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen. Er wordt ingegaan op het gewenste onderhoudsniveau en de hieruit voortvloeiende financiële consequenties. Eerst komen de hoofdzaken van het Beheerplan Openbare Ruimte Groningen (BORG) aan de orde. Vervolgens besteden we aandacht aan het onderhoud van de gemeentelijke gebouwen.

Onderdelen

- Beheerplan Openbare Ruimte Groningen (BORG);
- Gemeentelijke gebouwen.

Beheerplan Openbare Ruimte Groningen (BORG)

De gemeente Groningen heeft een oppervlakte van 8.400 hectare. Een deel hiervan is in bezit en dus in onderhoud bij de gemeente. Het gaat om wegen, groen, riolering, kunstwerken en overige kapitaalgoederen (voornamelijk gebouwen). Het beleid voor het niveau van onderhoud van de openbare ruimte kapitaalgoederen is vastgelegd in het BORG. Voor kapitaalgoederen die niet onder BORG vallen, wordt door de verantwoordelijke directies een onderhoudsplan opgesteld.

Bij het plannen van onderhoud wordt zoveel mogelijk gezocht naar de samenhang met andere ontwikkelingen van elementen in de openbare ruimte. We streven ernaar een onderhoudsniveau te realiseren, waarbij 90% van de openbare ruimte voldoet aan het BORG-kwaliteitsdoel. We houden rekening met een beperkte daling van de tevredenheid van bewoners over het onderhoud, omdat we minder middelen beschikbaar hebben voor het onderhoud.

Voor een aantal voorzieningen in de openbare ruimte is onderhoud alleen niet meer toereikend. Deze voorzieningen hebben het einde van de technische levensduur bereikt, waardoor investeringen noodzakelijk zijn om deze kapitaalgoederen te vervangen of te reconstrueren. Het gaat bijvoorbeeld om de ondergrondse kabels voor de openbare verlichting en de oeverbeschoeiingen. Vanaf 2012 voeren we een meerjarenplan uit, waarbij deze voorzieningen worden vervangen. De kapitaalgoederen, waarvan vervanging na 2018 wordt voorzien, zijn vanaf 2017 opgenomen in de meerjarenbegroting.

In het programmadeel van de jaarrekening (programma 9) gaan we nader in op het beheer en onderhoud van de openbare kapitaalgoederen. Van de belangrijkste onderdelen worden hier de speerpunten genoemd.

Schone en hele leefomgeving

Met de behaalde BORG-score van 94% realiseerden we in 2016 de beoogde onderhoudskwaliteit ruimschoots. Met de uitvoering van het programma groot onderhoud en vervangingen hebben we bovendien een goed en veilig gebruik van alle voorzieningen in de openbare ruimte kunnen bieden. Toch hebben we nog niet alle in 2016 beoogde projecten kunnen realiseren. Oorzaken hiervan waren langere voorbereiding- en vergunningprocedures en vertraging door meeliftende partners (bijvoorbeeld nutsbedrijven). Een proef, waarbij de bestaande gele stenen in de binnenstad worden omgedraaid, moet zicht bieden op een haalbare aanpak in 2017 van de locaties die te glad worden.

Riolering en water

Diverse rioolvervangingsprojecten vergen door vergunning- en inspraakprocedures en het meeliften van andere werkzaamheden een lange voorbereidingstijd. Hierdoor schuift de uitvoering van veel van deze projecten door naar de jaren 2017 en 2018. We hebben daarom eenvoudiger en sneller te realiseren reliningsprojecten (bestaande buis voorzien van nieuwe binnenwand) naar voren gehaald. Hierdoor hebben we per saldo in 2016

meer riool kunnen vernieuwen dan beoogd (met relinen). Omdat afkoppelen alleen mogelijk is bij vervanging van het riool, schuift het voor 2016 beoogde scheiden van regen- en afvalwater grotendeels door naar 2017 en 2018.

Ecologie

We beschikken over een Stedelijke Ecologische Structuur met daarbinnen een areaal hoogwaardig groen met een groot aantal planten- en diersoorten. In 2016 is de bruto-oppervlakte van deze structuur toegenomen, maar voor behoud van de ecologische kwaliteit in de komende jaren is een goede borging bij ruimtelijke ontwikkelingen van belang. Met de behaalde BORG-score hebben we het streefdoel nagenoeg gerealiseerd.

Bodem

Met onze activiteiten op dit gebied leveren we een continue bijdrage aan een duurzaam beheer van de bodem. We hebben plaatselijk de kwaliteit van de leefomgeving kunnen verbeteren en/of de risico's beheerst. Binnen het uitvoeringsprogramma bodem en ondergrond 2015-2020 is gewerkt aan het beter inzichtelijk maken van onze informatie en zijn meerdere projecten uitgevoerd die bijdragen aan een gezonde bodem.

Gemeentelijke gebouwen

Kernvastgoed

Het grootste deel van de gebouwen in de portefeuille kernvastgoed is redelijk tot goed onderhouden. Voor deze gebouwen is een passende voorziening opgenomen. Zo zijn de gebouwen aan het Hanzeplein, Duinkerkenstraat, Van der Hoopstraat en de Kreupelstraat relatief nieuw en hebben deze op korte termijn geen grote onderhoudsingenrepen nodig. Voor één gebouw in deze categorie (aan het Harm Buitenplein) is met de bouwer ervan ook een onderhoudscontract voor meerdere jaren afgesloten. Die verricht het onderhoud.

Voor de Peizerweg wordt op middellange termijn voorzien dat er grote onderhoudsingenrepen (onder andere daken) noodzakelijk zijn. Voor dit complex wordt nu onderzocht of een andere locatie niet een beter alternatief is. De gebouwen aan de Sontweg 10 en de Diamantlaan 168 worden dit jaar verkocht aan de Veiligheidsregio Groningen (VRG). De onderhoudssituatie is de afgelopen jaren daarom minimaal geweest. Daarvoor zal een regeling met de VRG getroffen worden. Reeds lange tijd is er de wens bij Stadsbeheer om het aantal wijkposten terug te brengen. Dat zou kunnen betekenen dat in 2017 er een herschikking van gebouwen komt en er een of meerdere worden afgestoten. Deze herschikking heeft consequenties voor de onderhoudslasten, maar welke is nu nog niet duidelijk.

Schoolgebouwen

De verantwoordelijkheid voor het onderhoud en het up-to-date houden van de schoolgebouwen voor primair en voortgezet onderwijs ligt bij de schoolbesturen. De schoolbesturen krijgen daarvoor de middelen in de lumpsumfinanciering van het Rijk. In het verlengde van de verzelfstandiging van het openbaar onderwijs is de gemeente van veel openbare schoolgebouwen geen eigenaar meer. De gemeente heeft daarom geen verantwoordelijkheid (financieel en inhoudelijk) meer voor de technische en onderwijskundige staat van die gebouwen. De multifunctionele accommodaties/Vensterscholen zijn wel eigendom van de gemeente en worden daarom door ons onderhouden. Ook schoolgebouwen, die niet meer voor onderwijs in gebruik zijn en een andere functie hebben gekregen, zijn een gemeentelijke verantwoordelijkheid. Voor deze gebouwen zijn meerjarige onderhoudsplannen opgesteld. Onze onderhoudsplanning wordt zoveel mogelijk afgestemd op eventuele aanpassingen aan schoolgebouwen om die aardbevingsbestendig te maken.

Sociaal culturele en welzijnsaccommodaties

Voor het groot onderhoud aan alle sociaal culturele accommodaties, die onder de werking van de accommodatienota 'Met de blik op de wijk' (2013) vallen, is jaarlijks een bedrag voor onderhoud beschikbaar. Dat bedrag is voor het onderhoud aan gemeentelijke én niet gemeentelijke gebouwen. Besturen met een eigen accommodatie kunnen voor onderhoudswerk subsidie bij de gemeente aanvragen. Het onderhoudsniveau van

de accommodaties is redelijk tot goed te noemen. Eén uitzondering daarop is het gebouw van speeltuinvereniging Oosterpark aan de Resedastraat 2a. Dit 'boomstammengebouw' wordt met tijdelijke maatregelen in stand gehouden. In de nota 'Met de blik op de wijk' is het voorstel opgenomen de huisvesting voor deze speeltuinvereniging met 230 m² te verkleinen tot 100 m². Als het gebouw in stand blijft, zijn binnen enkele jaren forse ingrepen nodig.

Culturele gebouwen

In deze categorie gebouwen vallen het gebouw van Vrijdag aan St. Jansstraat 7 en het cultuurcentrum De Oosterpoort aan Trompsingel 27. De onderhoudsstaat van het gebouw van Vrijdag is redelijk tot goed te noemen. Het cultuurcentrum De Oosterpoort is 40 jaar oud. De kwaliteiten van het pand (alle zalen en foyers gelijkvloers) worden in toenemende mate overschaduw door de gedateerdheid van pand en installaties. Dit zet de onderhoudsbudgetten onder druk. Het op lange termijn in stand houden van het pand (meer dan 10-15 jaar) vergt aanzienlijke ingrepen. Met behulp van een extern bureau wordt een onderzoek gedaan naar de totale exploitatielasten van De Oosterpoort, waarbij ook gekeken wordt naar zaken als parkeren, logistiek, bereikbaarheid, geluidhinder en omgeving. De Stadsschouwburg is begin 2016 in eigendom overgedragen aan het Groninger Monumentenfonds, waarbij de renovatie van het casco onder verantwoordelijkheid van de gemeente is afgerond. Daarnaast is met extra inzet van meerdere externe financieringsbronnen (zoals de Provincie) de binnenkant van de Stadsschouwburg fors gerenoveerd. Dit rijksmonument staat er weer voor jaren prima bij.

Sportaccommodaties

Onderhoudswerkzaamheden

Jaarlijks doen wij onderzoek naar de conditie van het vastgoed. We voeren gesprekken met sportverenigingen over de zeggenschap/inbreng van sportverenigingen in de plannings voor planmatig onderhoud (MOP) en de vervangingsinvesteringen (VIP), de mogelijkheden voor co-creatie en de zelfwerkzaamheden. De raad heeft voor dit type onderhoud vastgestelde kaders voor het onderhoudsniveau meegegeven, die moeten voldoen aan respectievelijk de wettelijke eisen, de eisen voor veilig en schoon. We hebben in 2016 een groot aantal onderhoudswerkzaamheden uitgevoerd, variërend van schilderwerk tot cultuurtechnische werkzaamheden voor sportvelden en de bijbehorende infrastructuur. We noemen in dit verband:

- De vervanging van een kunstgrasveld op het sportpark 't Noorden;
- De renovatie van de natuurgrasvelden 1 en 2 op sportpark de Wijert;
- Diverse kleine renovatiewerkzaamheden op de sportparken West End, De Parrel en Kardinging;
- De vervanging van een ijsdweilmachine in het sportcentrum Kardinging;
- De vervanging van kunstgrasveld 1 op het sportpark Coendersborg;
- De renovatie van de tribune Esserberg (werkleerproject samen met Noorderpoort en Be Quick).

Daarnaast hebben we het afgelopen jaar met de gebruikers van sportpark Corpus den Hoorn gesproken over de meest gunstige locatie op het sportpark voor de realisatie van 4 kleedkamers. Uw raad stelde hiervoor in 2016 een krediet beschikbaar. De uitvoering is in 2017. In dat Meerjarenprogramma Sport hebben wij aangegeven jaarlijks 150 duizend euro te reserveren voor de voeding van een co-financieringsfonds voor het doen van investeringen samen met sportverenigingen in onze sportaccommodaties. Voorbeelden hiervan zijn de aanleg van een kunstgraspupveld bij Velocitas in het Stadspark, het realiseren van een voorziening op de atletiekbaan voor gehandicapte sporters en indoorvoorzieningen voor atleten voor gebruik in de winter en het realiseren van een beachvolleybalaccommodatie op sportpark Coendersborg.

Verduurzaming

In 2016 zijn we voortvarend verder gegaan met de verduurzaming van onze sportaccommodaties in samenwerking met de Gresco. Voorbeelden hiervan zijn:

- De elektriciteitsvoorziening op sportpark Hoogekerk is aangepast en tevens geschikt gemaakt voor een installatie van LED-verlichting in de toekomst;
- De ijshal en de 400 meter-baan in Kardinge zijn gedeeltelijk van LED-verlichting voorzien;
- Op alle sportparken en riothermie in de Papiermolen is LED-verlichting in ontwikkeling.

Brandveiligheid

Naar aanleiding van de risico-inventarisatie en evaluatie die is uitgevoerd in alle accommodaties zijn alle brandwerende scheidingswanden in Kardinge op orde gebracht.

Paragraaf 5: Financiering

In het Treasurystatuut staan de uitgangspunten en doelstellingen voor het treasurybeleid vermeld. De uitvoering en ontwikkelingen worden in deze paragraaf toegelicht.

Onderdelen

- Algemene ontwikkelingen
- Renteontwikkeling 2016
- Risicobeheer
- Gemeentefinanciering

Algemene ontwikkelingen

Treasurystatuut

Het Treasurystatuut wordt telkens voor een termijn van twee jaren opgesteld. Op 30 maart 2016 heeft de raad het Treasurystatuut 2016-2017 vastgesteld. De belangrijkste wijziging betreft het verlagen van de korte mismatch limiet. Deze limiet is verlaagd om het renterisico niet meerjarig op te laten lopen. Verder is de regelgeving voor het verstrekken van leningen aan derden geactualiseerd.

Werkelijk aangetrokken leningen en prognose nieuw aan te trekken leningen

In 2016 hebben wij 30 miljoen euro nieuwe langlopende leningen aangetrokken. Dit volume was aanzienlijk minder dan voorzien in de begroting 2016.

Deze financieringsbehoefte heeft zich in 2016 als volgt ontwikkeld (x 1 miljoen euro):

Omschrijving	Bedrag	
Saldo geldleningen o/g tot en met 2016	738	
Beschikbare reserves en voorzieningen	<u>241</u>	
<i>Totaal lange financieringsmiddelen (A)</i>		979
Kapitaalverstrekking (investerings vorige jaren)	1.060	
Investerings 2016	<u>4</u>	
<i>Totaal benodigde financieringsmiddelen (B)</i>		1.064
<i>Korte geld financiering (saldo B-A)</i>		85

De hiervoor opgenomen volumes zijn jaargemiddelden.

Het saldo van de geldleningen o/g is inclusief 30 miljoen euro aan nieuw aangetrokken langlopende leningen. De werkelijk gerealiseerde investeringen bedroegen 69,1 miljoen euro. Exclusief grondverkoop en bijdragen van derden resteerde 8 miljoen euro. Gemiddeld is dit 4 miljoen euro.

Voor de volledigheid merken we op dat de hiervoor opgenomen onderbouwing niet geheel aansluit bij de Investerings- en Financieringsstaat. In deze staat worden beschikbare kredieten opgenomen in plaats van kasstromen.

Kritisch bankieren

Onder kritisch bankieren wordt verstaan het lenen bij banken die belegd geld gebruiken voor de financiering van projecten die in het teken staan van duurzaamheid, bescherming van het milieu en dergelijke. In Nederland kennen we twee banken die 'kritisch' genoemd kunnen worden: ASN en Triodos. Op 30 maart 2005 heeft de raad besloten om met ingang van 2005 voor maximaal 25 miljoen euro per jaar 'kritische' leningen aan te trekken, waarbij de rente tot 0,15% hoger mag zijn dan bij marktconforme leningen. In 2016 is er geen 'kritische' lening

aangetrokken. Vooral de looptijd bleek een struikelblok. Wel zijn er gedurende het hele jaar goede contacten geweest en zijn de mogelijkheden verkend. Met de Triodos bank is een startersfonds opgericht.

Beoordeling kredietwaardigheid tegenpartijen u/g

Aan de hand van jaarcijfers van de tegenpartijen wordt jaarlijks een analyse uitgevoerd voor de beoordeling van hun kredietwaardigheid. Bij de meeste partijen beperkt de beoordeling van de kredietwaardigheid zich tot het sec uitvoeren van een ratio-analyse.

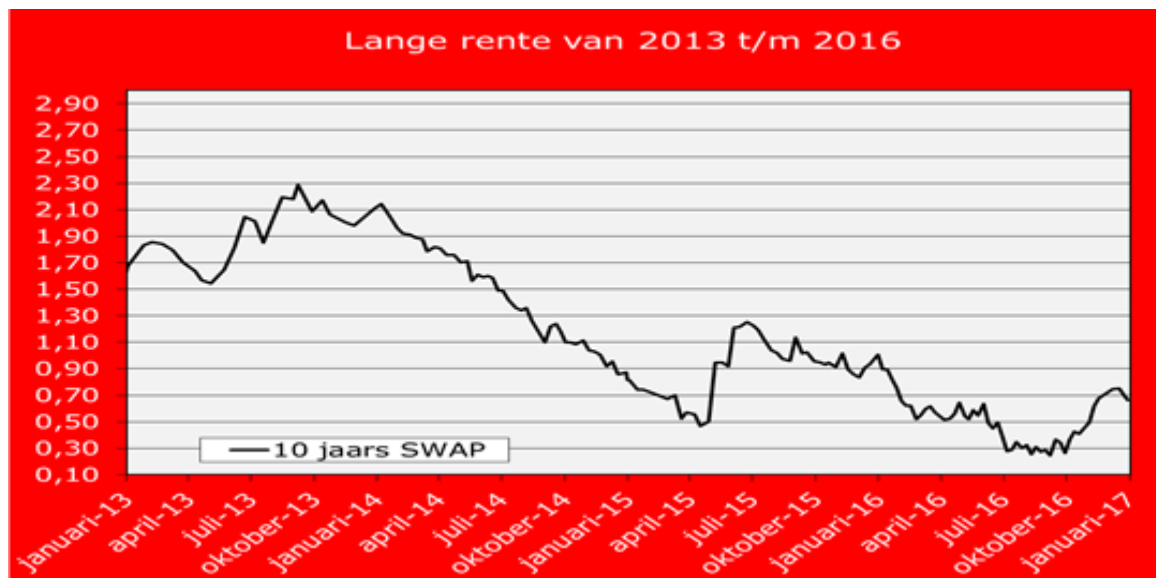
De beoordeling 2016 is met de accountant kortgesloten. Indien noodzakelijk is een voorziening getroffen. De uitgezette leningenportefeuille per 31 december 2016 bedraagt 151,3 miljoen euro (exclusief Meerstad) en het kredietrisico 0,7%. Het kredietrisico is berekend aan de hand van de jaarrekeningen 2015 van de desbetreffende partijen.

Renteontwikkeling 2016

In 2016 is de rente wederom gedaald. De Europese Centrale Bank verlaagde de refi-rente in maart naar nul. Het opkoopprogramma voor (staats) obligaties heeft het hele jaar invloed gehad op de lage rentestanden. Vanaf het derde kwartaal zette de groei in de meeste economieën door. Het Nederlandse Bruto Binnenlands Product (BBP) groeide in 2016 met 2,2%.

Lange rente

De volgende grafiek laat het renteverloop van de lange rente (10-jaar SWAP) voor de periode 1 januari 2013 tot en met 31 december 2016 zien.

De lange rente is in 2016 gedaald van 0,82% begin 2016 tot 0,66% ultimo 2016. Tot augustus was er sprake van een vrije val. Daarna volgde een correctie. De oorzaak voor deze correctie is een opleving van economische indicatoren zoals het consumentenvertrouwen. Deze stijgen wereldwijd waardoor de rente oploopt. De eurozone heeft nog steeds te maken met behoorlijk veel politieke spanningen. De schulden crisis heeft minder invloed op de rentestanden dan voorheen. De opslagen die Gemeenten betalen boven de 10-jaars SWAP zijn in 2016 dan ook gedaald tot 0,25%. De bovengenoemde lage rentes lagen onder de aannames in de begroting.

Als gevolg van de lage rente is er op twee manieren geanticipeerd op toekomstige renterisico's. De nieuwe lening is afgesloten met een looptijd van vijftientig jaar. Daardoor profiteren wij ook in de toekomst van de nu lage rente. Daarnaast is een deel van de financieringsbehoefte in de jaren 2017 tot en met 2020 in 2016 al vast

vastgelegd. Inclusief de toekomstige herfinanciering van Meerstad, gaat het om een totaal van 355 miljoen euro. De afgesproken percentages liggen tussen de 1% en de 2%.

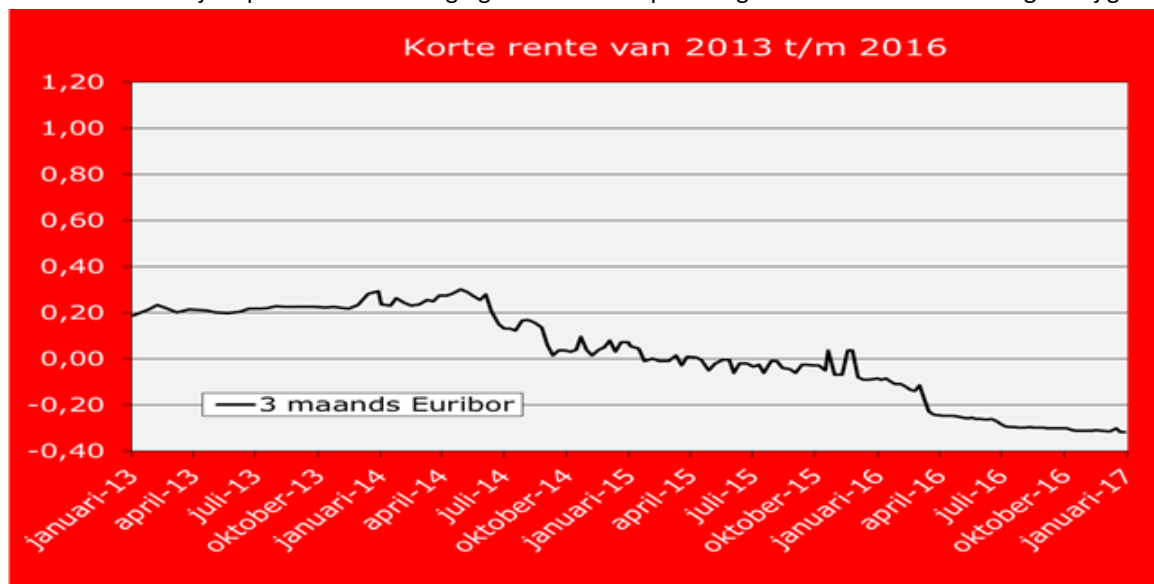
Gehanteerde rentepercentages 2016: lange rente	
Rente langlopende leningen o/g	2,35%
Rente omslagpercentage	2,50%
Rente reserves en voorzieningen	1,00%

Korte rente

Het beeld van de korte rente is gebaseerd op cijfers van de 3-maands EURIBOR (interbancaire rente). In de onderstaande grafiek zijn de gegevens vanaf 1 januari 2013 tot en met 31 december 2016 verwerkt.

Evenals in voorgaande jaren is in 2016 een (limitatief) deel van de lange financieringsbehoefte gefinancierd met beschikbare korte middelen. Bij deze vorm van financiering wordt overtollig kort vermogen niet volledig aangehouden op de geldmarkt, maar ingezet ter dekking van de lange financieringsbehoefte. Dit levert rentevoordelen op. Het korte geld was veel goedkoper dan het lange geld. We hebben in 2016 in totaal 26 kasgeldleningen afgesloten, tegen een gemiddeld rentetarief van - 0,20%. En er is een nieuwe langlopende leningen afgesloten tegen een rentetarief van 1,40%.

In 2016 is er regelmatig een tijdelijk overschot naar de schatkist overgeboekt. Tot en met september slechts voor enkele dagen, in het vierde kwartaal ook voor langere periodes. Bij de betaalrekeningen van de ING en de ABN-AMRO houden wij uit praktische overwegingen een zeer beperkt tegoed aan. Hierover ontvangen wij geen rente.

Met de Bank Nederlandse Gemeenten is een overeenkomst afgesloten om over het tegoed c.q. het tekort op de bankrekeningen van de gemeente Groningen een geldmarkt-conform tarief te betalen. In 2016 was dit gemiddeld 0,01%.

Rente Omslag Percentage

Het rente omslagpercentage (ROP) is van 2010 (3,75%) tot en met 2016 (2,50%) gestaag gedaald. Voor 2017 is het ROP vastgesteld op 2,30%.

Risicobeheer

Dit onderdeel geeft een samenvatting van het risicoprofiel van de organisatie. Tevens wordt ingegaan op de gegevens die uit hoofde van de Wet Fido voor de toezichthouder nodig zijn.

Limieten financiering

Ter beperking van renterisico's gelden voor zowel de korte als de lange geldpositie limieten. Het betreft hier wettelijke limieten en eigen limieten. De limieten zijn omschreven in het Treasurystatuut.

Limietenoverzicht (bedragen in miljoenen euro's)	2015	2016
Limieten kort geld		
Kasgeldlimiet	85	82
Korte mismatch	139	114
Limieten lang geld		
Lange mismatch	36	39
Renterisiconorm	200	192
Vervroegde aflossing langlopende leningen	-	-

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is een wettelijke limiet en bepaalt de maximale omvang van de externe kort-geldpositie in enig jaar. De zogenaamde netto vlottende schuld van de gemeente mag maximaal 8,5% bedragen van het begrotingstotaal van de gemeentebegroting. Daarboven moet lang geld worden aangetrokken. De kas-geldlimiet 2016 bedraagt 82 miljoen euro. Er is in 2016 geen overschrijding van de kasgeldlimiet geweest.

Modelstaat A: Kasgeldlimiet (Bedragen x 1.000 euro)				
	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(1). Omvang vlottende korte schuld	63.007	51.145	10.036	38.503
-opgenomen gelden < 1 jaar	0	0	0	0
-schuld in rekeningcourant	7.461	11.686	3.084	10.936
-gestorte gelden door derden < 1 jaar	12.546	2.792	6.953	24.233
-overige geldleningen niet zijnde vaste schuld	43.000	36.667	0	3.333
(2). Vlottende middelen	4.774	6.729	4.635	4.346
Contante gelden in kas	0	0	-	-
-tegoeden in rekeningcourant	2.373	1.214	2.364	3.323
-overige uitstaande gelden < 1 jaar	2.401	5.515	2.271	1.023
(3) Totaal netto vlottende schuld (1)-(2)	58.233	44.416	5.401	34.157
(4) Toegestane Kasgeldlimiet	82.000	82.000	82.000	82.000
(5) Ruimte onder de kasgeldlimiet	23.767	37.584	76.599	47.843
Begrotingstotaal	960.016	960.016	960.016	960.016
(7) Percentage regeling	8,50%	8,50%	8,50%	8,50%
(4) Kasgeldlimiet (6*7)	82.000	82.000	82.000	82.000

Korte Mismatch limiet

Gedurende het jaar wordt een deel van de kortlopende middelen gebruikt voor dekking van het lange financieringstekort. Dit is voordelig omdat de korte rente over het algemeen lager is dan de lange rente. Omdat deze mismatch-financiering leidt tot een vergroting van het renterisico (het risico dat bij een stijgende of hoge rente geconsolideerd moet worden) mag, rekening houdend met een ijzeren voorraad aan korte middelen, maximaal 12,5% van de netto vaste schuld (ofwel 114 miljoen euro) met kort geld worden gefinancierd. De gemiddelde benutting was 85 miljoen euro en de limiet is niet overschreden.

Renterisiconorm

De renterisiconorm is een wettelijke limiet en beperkt de vaste schuld die in enig jaar voor aflossing of renteherziening in aanmerking komt tot 20% van het begrotingstotaal. In modelstaat B wordt het renterisico op de vaste schuld berekend. Uit de berekening blijkt dat het renterisico op de vaste schuld in 2016 onder de wettelijke norm is gebleven.

Modelstaat B: Renterisiconorm en renterisico's vaste schuld 2016-2019				Bedragen x 1.000,-
	2016	2017	2018	2019
1. Renteherziening	5.455	0	7.756	820
2. Aflossingen	29.114	63.224	35.000	50.000
3. Renterisico	34.569	63.224	42.756	50.820
4. Renterisiconorm	192.003	192.003	192.003	192.003
5. Ruimte onder renterisiconorm	157.434	128.779	149.247	141.183
4a. Het bij ministriële regeling vastgestelde percentage	20%	20%	20%	20%
4b. Begrotingstotaal jaar 2016	960.016	960.016	960.016	960.016
4. Renterisiconorm (4a x 4b)	192.003	192.003	192.003	192.003

Lange mismatch-limiet

Van de korte vermogensbehoefte mag een bedrag tot maximaal 5% van de netto opgenomen vaste schuld met langlopende leningen worden gefinancierd. In 2016 is hier geen gebruik van gemaakt.

Vervroegde aflossing langlopende leningen

In 1996 is in het kader van herfinanciering bij ABN-AMRO een langlopende lening aangegaan, die in 2016 bij Royal Bank of Scotland (RBS) als geldgever in de boeken stond. RBS heeft voor afkoop van deze lening een transactievoorstel gedaan, waardoor tot het einde van de looptijd in maart 2021 een besparing kon worden gerealiseerd. Deze lening is in 2016 vervroegd afgelost.

Kredietrisico's op verstrekte gelden

Onderstaand onderdeel geeft de kredietrisico's op verstrekte gelden weer. Het betreft verstrekte leningen als uitgezet kasgeld en overige creditposities bij financiële instellingen. Hierbij zijn de uitgezette bedragen per risicogroep aangegeven.

Kredietrisico op verstrekte gelden		Bedragen x 1.000,-	
Risicogroep	Restantschuld	%	
Gemeenten/ Provincies			
Gemeentelijke Grondexploitatie	203.000	55,3%	
Overheidsbanken	-	-	
Woningcorporaties met garantie WSW	120.087	32,7%	

Semie overheidsinstellingen	-	-
Financiële instellingen (AA en hoger)	1.498	0,4%
Overige toegestane instellingen volgens Treasury statuut	42.707	11,6%
Niet toegestane instellingen volgens Treasury statuut	-	-
Totaal	367.292	100,0%

In 2016 zijn de investeringen in (grond voor) bovenwijkse voorzieningen in Meerstad over geheveld naar de gemeente Groningen. Als gevolg van dit besluit is er 72 miljoen euro op de verstrekte lening in mindering gebracht. Van de restant schuld is 160 miljoen euro voor een lange periode rentevast gemaakt. Ultimo 2016 werden er vrijwel geen tegoeden aangehouden bij financiële instellingen.

Gemeentefinanciering

Leningenportefeuille

Dit onderdeel geeft inzicht in de samenstelling en de grootte van de opgenomen (OG) leningen.

Mutaties in Leningenportefeuille (OG)	Bedrag x 1.000 euro	Gemiddelde rente
Stand per 1 januari 2016	1.191.370	3,35%
Nieuwe leningen	30.000	1,40%
Reguliere aflossingen	46.403	3,67%
Vervroegde aflossingen	27.805	5,37%
Renteaanpassing (oud percentage)		3,73%
Renteaanpassing (nieuw percentage)		1,88%
Totaal	1.147.162	3,18%

De nieuwe lening betreft een consolidatielening per 14 juni 2016, afgesloten tegen 1,404%.

Uitzettingen

Dit onderdeel geeft inzicht in de samenstelling en de grootte van de uitgezette (UG) leningen.

Mutaties in Leningenportefeuille (UG)	Bedrag x 1.000 euro	Gemiddelde rente
Stand per 1 januari 2016	448.682	3,90%
Nieuwe leningen		
Reguliere aflossingen	86.077	3,80%
Vervroegde aflossingen	8.345	2,74%
Renteaanpassing (oud percentage)		4,70%
Renteaanpassing (nieuw percentage)		3,21%
Totaal	354.260	3,86%

Paragraaf 6: Verbonden partijen

Jaarlijks wordt in de begroting en jaarrekening aandacht besteed aan de verbonden partijen van de gemeente. De verbonden partijen zijn vennootschappen (NV's en BV's), stichtingen, verenigingen en gemeenschappelijke regelingen, waar de gemeente in deelneemt. Een partij geldt als verbonden partij indien de gemeente in die partij een bestuurlijk én een financieel belang heeft. Onder bestuurlijk belang wordt verstaan een zetel in het bestuur of het hebben van stemrecht. Met een financieel belang wordt bedoeld dat de gemeentemiddelen ter beschikking heeft gesteld die ze kwijt is in geval van faillissement van de verbonden partij en/of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente. Een gesubsidieerde instelling geldt als zodanig niet als een verbonden partij. Verbonden partijen voeren (voor een deel) beleid uit dat de gemeente in principe ook zelf zou kunnen doen. Echter, de gemeente blijft wel eindverantwoordelijk voor het realiseren van de beoogde doelstellingen van de programma's.

Bij samenwerkingsverbanden hechten we er aan de gemeentelijke governance goed te organiseren. Governance gaat onder andere over zeggenschap, verantwoordelijkheid, sturing, risicobeheersing, verantwoording en toezicht. Op 11 december 2013 bracht de rekenkamercommissie een onderzoeksrapport uit naar de samenwerkingsverbanden van onze gemeente. Uit dit rapport kwam naar voren dat de gemeente niet altijd voldoende zicht had of samenwerkingsverbanden voldoende in control zijn. Ook concludeerde de rekenkamercommissie dat een afwegingskader ontbrak, waaraan getoetst kan worden of nieuwe verbonden partijen wenselijk zijn en in welke vorm dat zou moeten gebeuren. Op 1 oktober 2014 is in de raadscommissie Financiën en Veiligheid gesproken over de discussienota 'Verbonden partijen en samenwerkingsrelaties'. De aanbevelingen uit het rapport van de rekenkamercommissie en de uitkomsten van de discussie in de raadscommissie zijn verwerkt in een nieuwe kadernota Verbonden Partijen.

In deze nieuwe kadernota is uiteengezet hoe de gemeente Groningen met verbonden partijen om wil gaan. Hiervoor hebben we een aantal instrumenten ontwikkeld en een set van afspraken opgenomen. Met de nieuwe kadernota is het kader geactualiseerd van de nota Verbonden partijen uit 2003.

Het BBV verplicht ons als gemeente om inzicht te geven in welke verbonden wij deelnemen, het belang dat wij in elk van de verbonden partijen hebben en in de financiële positie van elk van de verbonden partijen. In 2014 is artikel 15 van het BBV aangescherpt en moet de lijst van verbonden tenminste de volgende informatie bevatten:

- De naam en de vestigingsplaats van de verbonden partij;
- Het openbaar belang dat op deze wijze behartigd wordt;
- Het belang dat de provincie onderscheidenlijk de gemeente in de verbonden partij heeft aan het begin en de verwachte omvang aan het einde van het begrotingsjaar;
- De verwachte omvang van het eigen vermogen en het vreemd vermogen van de verbonden partij aan het begin en aan het einde van het begrotingsjaar;
- De verwachte omvang van het financiële resultaat van de verbonden partij in het begrotingsjaar.

Hieronder gaan wij nader in op de beleidsvoornemens dan wel ontwikkelingen die sinds het uitbrengen van de gemeenterekening 2015 (situatie voorjaar 2016) en de begroting 2017 (situatie najaar 2016) bij de verbonden partijen hebben plaatsgevonden. Tevens volgt een overzicht van de verbonden partijen.

Lijst verbonden partijen

NV's, BV's en CV's
NV Waterbedrijf Groningen te Groningen
Martiniplaza BV te Groningen
Enexis Holding NV (netwerkbedrijf), Attero Holding NV (voorheen Essent Milieu) en Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV (EPZ Borssele)

NV Bank Nederlandse Gemeenten te Den Haag
Thermiek BV te Groningen
NV Groningen Airport Eelde te Eelde
Euroborg NV te Groningen
NV Wonen boven Winkels te Groningen
Community Network Noord-Nederland BV te Groningen
WarmteStad BV te Groningen
GEMM CV en GEMM BV (Grond Exploitatie Maatschappij Meerstad) te Groningen
NV Groninger Monumentenfonds te Groningen

Gemeenschappelijke Regelingen

Gemeenschappelijke regeling Meerstad te Slochteren
Gemeenschappelijke regeling Groninger Archieven te Groningen
Gemeenschappelijke regeling Publieke Gezondheid & Zorg Groningen te Groningen
Gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Groningen te Groningen
Gemeenschappelijke regeling Afvalverwijdering Regio Centraal Groningen (ARCG) te Groningen
Gemeenschappelijke regeling Meerschop Paterswolde te Haren
Gemeenschappelijke regeling Bedrijvenpark Rengers te Groningen
Gemeenschappelijke regeling Openbaar Lichaam 'Eems Dollard Regio' te Leer (Bondsrepubliek Duitsland)
Gemeenschappelijke regeling OV-bureau Groningen Drenthe te Assen
Gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Groningen te Veendam
Gemeenschappelijke regeling Centrumregeling Beschermd Wonen te Groningen

Stichtingen met daarin een financieel belang

Stichting SIG te Groningen
Stichting Ondernemerstrefpunt te Groningen
Stichting WeerWerk Groningen te Groningen
Sociaal Fonds Groningen

NV's en BV's

NV Waterbedrijf Groningen	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de levering van drinkwater aan ruim 280.000 woningen en bedrijven in de provincie Groningen en Tynaarlo (Drenthe).
Relatie met programma	2.Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	De deelnemende partijen in het Waterbedrijf Groningen zijn de provincie Groningen en de gemeenten in het verzorgingsgebied.
Bestuurlijk belang	De gemeente wordt in de aandeelhoudersvergadering vertegenwoordigd door wethouder Van Keulen
Financieel belang	Het financieel belang: de gemeente Groningen heeft 80 aandelen van nominaal 500 euro. Dit is totaal 40 duizend euro. Het totaal gestort kapitaal bedraagt 138 duizend euro. In de statuten is bepaald dat het recht om aandelen te verwerven is gebaseerd op het aantal inwoners: 1 aandeel per 2.500 inwoners. De aandelen van de gemeente Groningen zijn op de balans onder de financiële vaste activa gewaardeerd voor 2,5 miljoen euro.
Vermogen	De jaarrekening 2016 is nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen per 31 december 2015 64,3 miljoen euro en per 31 december 2014 is dat 67,5 miljoen euro. Het vreemd vermogen per 1 januari 2015 102,1 miljoen euro en is op 31 december 2015 99,38 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het resultaat over 2015 is 3,2 miljoen euro positief.
Financiële risico's	Geen
Beleidsrisico's in relatie tot 'de verbonden partij	Geen
Relevante beleidsinformatie	De missie van Waterbedrijf Groningen is om als maatschappelijke onderneming de waterbelangen in de regio veilig te stellen. Waterbedrijf Groningen is niet alleen een leverancier van verschillende soorten water, maar levert ook een bijdrage aan zaken als volksgezondheid, natuurbehoud, het creëren van duurzame bronnen, ruimtelijke ordening, werkgelegenheid en innovatie. Waterbedrijf Groningen is samen met de gemeente Groningen voor 50% aandeelhouder in Warmtestad B.V.

Martiniplaza BV	
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap met Rechtspersoonlijkheid
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft het bevorderen van cultuur in brede zin en het aanbieden van een theater en een zalencomplex voor (top)sportactiviteiten, theatervoorstellingen, muziek, congressen en evenementen.
Relatie met programma	6. Cultuur 2. Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen is enig aandeelhouder.
Bestuurlijk belang	Wethouder van Keulen vertegenwoordigt de gemeente in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders.
Financieel belang	Het geplaatst en gestort aandelenkapitaal bedraagt 1.800 aandelen à duizend euro (1.799 gewone aandelen en 1 prioriteitsaandeel van 1 duizend euro nominaal), zijnde 1,8 miljoen euro. De gemeente Groningen bezit 100% van de aandelen. De boekwaarde van de aandelen op 31 december 2013 bedroeg 5,22 miljoen euro. Deze is in 2014 met 1,3 miljoen euro afgewaardeerd naar 3,92 miljoen euro. De

	gemeente heeft leningen verstrekt met een restschuld per 31 december 2014 van 12,96 miljoen euro. Daarnaast ontvangt Martiniplaza een jaarlijkse bijdrage in de kapitaallasten van 1,8 miljoen euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was 3,5 miljoen euro en bedraagt op 31 december 2016 3,8 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 17,0 miljoen euro en op 31 december 2016 16,3 miljoen euro.
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2016 bedraagt 0,3 miljoen euro.
Financiële risico's	Geen
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	<p>De raad heeft financiële middelen ter beschikking gesteld voor het wegwerken van het achterstallig onderhoud. Dat is gebeurd in twee tranches, te weten 6,6 miljoen euro en 5,4 miljoen euro. Die laatste tranche is goedgekeurd in januari 2017. Hierdoor kan het achterstallig onderhoud projectmatig worden weggewerkt. De planning hiervoor is eind 2019.</p> <p>Er spelen nog een tweetal grotere risico's, te weten:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Financiering voor de upgrading van het gebouw conform de onderzoeksrapporten van LAGroup en DAY. Dit betreft aanpassingen aan het gebouw die de primaire functie in het huidige tijdsgewricht beter moeten ondersteunen en faciliteren. De raad moet hiervoor in 2017 financiën beschikbaar stellen. Dit project staat bekend onder de werknaam MartiniPlaza 2030. 2. Governance. Het valt niet uit te sluiten dat de governance in 2017 zal veranderen van de huidige BV-vorm naar een stichtingsvorm. Hoewel daarvoor nauwelijks objectieve redenen voor te vinden zijn, is dit wel een onderwerp waarover in 2017 zal moeten worden besloten.
Relevante beleidsinformatie	Geen

Enexis Holding NV (netwerkbedrijf), Attero Holding NV (voorheen Essent Milieu) en Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV (EPZ Borssele)

Rechtsvorm	Naamloze vennootschap en Besloten vennootschap
Vestigingsplaats	
Doelstelling en openbaar belang	Het publieke belang van deze twee deelnemingen betreft het (doen) distribueren en het (doen) transporteren van energie, zoals elektriciteit, gas, warmte en (warm) water.
Relatie met programma	Economie en werkgelegenheid
Deelnemende partijen	Van het totaal 2.000.000 aandelen bezit de gemeente Groningen 23.736 aandelen. Dit is 1,1868 %. Diverse gemeenten en provincies zijn aandeelhouder.
Bestuurlijk belang	Wethouder Van Keulen vertegenwoordigt gemeente in AvA Enexis Holding Wethouder Schroor vertegenwoordigt de Gemeente Groningen in de aandeelhoudersvergadering van CBL Vennootschap en Claim staat vennootschap.
Financieel Belang	De gemeente Groningen heeft 1,1868% van de aandelen in Enexis.
	Enexis Holding NV Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was 3.607 miljoen euro en bedraagt op 31 december 2016 3.704 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 1.777 miljoen euro en op 31 december 2016 2.078 miljoen euro.
	a. CBL Vennootschap B.V. Doelstelling: De functie van deze vennootschap is de verkopende aandeelhouders van energiebedrijf Essent ("Verkopende Aandeelhouders") te vertegenwoordigen als

	<p>medebeheerder (naast RWE, Essent en Enexis) van het CBL Escrow Fonds en te fungeren als "doorgeefluik" voor betalingen in en uit het CBL Escrow Fonds (CBL: Cross Border Lease). Voor zover na beëindiging van alle CBL's en de betaling uit het CBL Escrow Fonds van de daarmee corresponderende voortijdige beëindigingvergoedingen nog geld overblijft in het CBL Escrow Fonds, wordt het resterende bedrag in de verhouding 50%-50% verdeeld tussen RWE en Verkopende Aandeelhouders.</p> <p>Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was 10 miljoen euro en bedraagt op 31 december 2016 1,0 miljoen euro Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 0,5 miljoen euro en op 31 december 2016 0,2 miljoen euro.</p>
	<p><u>b. Vordering Enexis B.V.</u></p> <p><i>Doelstelling:</i> Als gevolg van de invoering van de Wet Onafhankelijk Netbeheer (WON) in Nederland werd Essent per 30 juni 2009 gesplitst in een netwerkbedrijf (later Enexis) enerzijds en een productie- en leveringsbedrijf (het deel dat verkocht is aan RWE) anderzijds. Essent heeft eind 2007 een herstructurering doorgevoerd waarbij de economische eigendom van de gas- en elektriciteitsnetten binnen de Essent-groep zijn verkocht en overgedragen aan Enexis tegen de geschatte fair market value. Omdat Enexis destijds over onvoldoende contante middelen beschikte om de koopprijs hiervoor te betalen is deze omgezet in een lening van Essent.</p>
	<p>In de Wet Onafhankelijk Netbeheer was opgenomen dat er na splitsing geen financiële kruisverbanden mochten bestaan. Omdat het op dat moment niet mogelijk was om de lening extern te financieren is besloten de lening over te dragen aan de verkopende aandeelhouders van Essent. Op het moment van overdracht bedroeg de vordering 1,8 miljard euro. De vordering is vastgelegd in een leningovereenkomst bestaande uit vier tranches, waarvan de eerste twee tranches (950 miljoen euro) reeds zijn afgelost. In 2016 zal 500 miljoen euro worden afgelost. Het aandeel van de Gemeente Groningen is 5,9 miljoen euro. Het resterende bedrag van 350 miljoen euro wordt in 2019 afgelost.</p>
	<p>Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was 850 miljoen euro en bedraagt op 31 december 2016 350 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 12,2 miljoen euro en op 31 december 2016 6,3 miljoen euro.</p>
	<p><u>c. Verkoop vennootschap B.V.</u></p> <p><i>Doelstelling:</i> In het kader van de verkoop van Essent aan RWE hebben de verkopende aandeelhouders een aantal garanties en vrijwaringen gegeven aan RWE. Het merendeel van deze garanties en vrijwaringen is door de verkopende aandeelhouders overgedragen aan Verkoop Vennootschap. Ter verzekering van de betaling van eventuele schadeclaims heeft RWE bedongen dat een deel van de verkoopopbrengst door de verkopende aandeelhouders gedurende een bepaalde tijd in het General Escrow Fonds wordt aangehouden. Buiten het bedrag dat in het General Escrow Fonds zal worden gehouden, zijn de verkopende aandeelhouders niet aansprakelijk voor inbreuken op garanties en vrijwaringen. Het vermogen in het General Escrow Fonds was bij de oprichting van het fonds in 2009 800 miljoen euro. In april 2011 is het eerste deel van de General Escrow minus gemelde claims door RWE vrijgevallen en aan de aanhouders uitgekeerd. In 2015 is een tweede deel van de reservering uitgekeerd aan aandeelhouders. Voor de gemeente gaat het om een bedrag van 3,9 miljoen euro.</p> <p>Na deze uitkering resteert in de escrow nog een bedrag van 113 miljoen euro. Hierover wordt door het bestuur van Verkoop Vennootschap B.V. nog onderhandelingen gevoerd met RWE. Mogelijk kan komende jaar nog een deel van dit bedrag vrijvallen ten gunste van de aandeelhouders.</p>

	Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was 84,8 miljoen euro en bedraagt op 31 december 2016 1,4 miljoen euro Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 30,1 miljoen euro en op 31 december 2016 2 miljoen euro.
<u>d. CSV Amsterdam B.V.</u>	
	<i>Doelstelling:</i> Op 9 mei 2014 is de naam van Claim Staat Vennootschap B.V. gewijzigd in CSV Amsterdam B.V. De statuten zijn gewijzigd, zodat de nieuwe organisatie nu drie doelstellingen vervult:
	a. namens de verkopende aandeelhouders van Essent een eventuele schadeclaimprocedure voeren tegen de Staat als gevolg van de WON; b. namens de verkopende aandeelhouders eventuele garantieclaim procedures voeren tegen RECYCLECO B.V. ("Waterland"); c. het geven van instructies aan de escrow-agent voor wat betreft het beheer van het bedrag dat op de escrow-rekening naar aanleiding van de verkoop Attero is gestort.
	(ad. a) In februari 2008 is Essent, met toestemming van de publieke aandeelhouders, een procedure begonnen tegen de Staat der Nederlanden waarin zij een verklaring voor recht vragen dat bepaalde bepalingen van de Wet Onafhankelijk Netbeheer (WON) onverbindend zijn. Als gevolg van de WON (en de als gevolg daarvan doorgevoerde splitsing tussen het productie- en leveringsbedrijf enerzijds en netwerkbedrijf anderzijds) hebben haar aandeelhouders schade geleden. Vanwege praktische moeilijkheden om de juridische procedure aan de verkopende aandeelhouders van Essent over te dragen, hebben de verkopende aandeelhouders en RWE afgesproken dat de onderliggende (declaratoire) procedure over de vraag of (delen van) de WON onverbindend zijn, ook na afronding van de transactie met RWE, door Essent zal worden gevoerd. De verkopende aandeelhouders en RWE zijn verder overeengekomen dat de eventuele schadevergoedingsvordering van Essent op de Staat der Nederlanden die zou kunnen ontstaan als de rechter inderdaad van oordeel is dat (delen van) de WON onverbindend is, wordt gecedeerd aan de verkopende aandeelhouders (en dus niet achterblijft bij Essent), die deze vordering gebundeld zullen gaan houden via de deelneming (de Claim Staat Vennootschap B.V.). De WON leidde er toe dat het productie- en leveringsbedrijf enerzijds en het netwerkbedrijf anderzijds gesplitst moesten worden. De Rechtbank te 's-Gravenhage heeft de vordering van Essent in eerste instantie afgewezen. Essent is tegen deze uitspraak in hoger beroep gegaan. In juni 2010 heeft het Gerechtshof in Den Haag de WON onverbindend verklaard. De Staat is tegen de uitspraak in cassatie gegaan bij de Hoge Raad. De Hoge Raad heeft pre justitiële vragen gesteld aan het Europese Hof van Justitie. Het Europese Hof van Justitie heeft een reactie gegeven aan de Hoge Raad een uitspraak doen. De Hoge Raad heeft na reactie van het Europese Hof op 26 juni 2015 jl. uitspraak gedaan. De Hoge Raad heeft besloten dat de Splitsingswet niet in strijd is met het recht van de Europese Unie. Met deze uitspraak van de Hoge Raad zijn de vorderingen van Essent op de Staat definitief afgewezen. Voor de vennootschap is de procedure daarmee geëindigd.
	(ad. b) In het kader van de verkoop van Attero aan Waterland hebben de verkopende aandeelhouders van Attero een aantal garanties en vrijwaringen gegeven aan Waterland. Het merendeel van deze garanties en vrijwaringen is door de verkopende aandeelhouders overgedragen aan CSV Amsterdam B.V. Ter verzekering van de betaling van eventuele schadeclaims heeft Waterland bedongen dat een deel van de verkoopopbrengst, zijnde 13,5 miljoen euro, door de verkopende aandeelhouders gedurende een bepaalde tijd op een escrow-rekening wordt aangehouden. Buiten het

	<p>bedrag dat op deze rekening zal worden gehouden, zijn de verkopende aandeelhouders niet aansprakelijk voor inbreuken op garanties en vrijwaringen.</p> <p>Waterland heeft op 22 mei 2015 een claim van ten minste 9,5 miljoen euro ingediend bij de CSV Amsterdam B.V. Vanwege die claim, diende - conform de afspraken vastgelegd in de koopovereenkomst - het gehele in escrow geplaatste bedrag ter beschikking te blijven ter afwikkeling van deze claim. De contractuele beoogde verlaging per 27 mei 2015 van het escrow bedrag (lees: betaling door de notaris van 9,5 miljoen euro aan de CSV Amsterdam B.V. en daarmee aan de verkopende aandeelhouders) heeft daarom niet plaatsgevonden.</p> <p>In juni 2016 is een compromis bereikt tussen Waterland en de vennootschap voor een bedrag van 5,5 miljoen euro over de belastingclaims tot en met de periode waarin Attero integraal onderdeel, als Essent Milieu, uitmaakte van de Essent-organisatie. Het bedrag is betaald uit het escrow fonds van 13,5 miljoen euro. Daarnaast is door Attero een bedrag betaald aan de vennootschap van 3,4 miljoen euro voor de (eventuele) belastingteruggaven over deze periode. Het bedrag is toegevoegd aan de overige reserves van de vennootschap.</p>
	<p>(ad. c)</p> <p>Het resterend vermogen op de escrow-rekening is 8,035 miljoen euro. De escrow-rekening wordt aangehouden bij de notaris. De verkopende aandeelhouders en Waterland zijn niet zonder meer gerechtigd tot het voornoemde bij een notaris in escrow gestorte bedrag. De verkopende aandeelhouders en Waterland hebben enkel een voorwaardelijke aanspraak op dat bedrag. Zodra aan de in de escrow overeenkomst opgenomen voorwaarden is voldaan, zal de notaris het desbetreffende bedrag betalen aan hetzij de CSV Amsterdam B.V. (ten gunste van de verkopende aandeelhouders van Attero), hetzij aan Waterland. Het in escrow gestorte bedrag maakt geen onderdeel van de balans van CSV Amsterdam B.V.</p> <p>Beleidsvoornemens:</p> <p>De looptijd van deze vennootschap is afhankelijk van de periode dat claims worden afgewikkeld. Eventuele claims kunnen door Waterland tot 5 jaar na completion (mei 2019) worden ingediend.</p> <p>Na afwikkeling van deze eventuele claims van Waterland zal de escrow-rekening kunnen worden opgeheven en het restant op deze rekening kunnen worden uitgekeerd aan de aandeelhouders.</p> <p>Financiën:</p> <p>Het financiële risico is beperkt tot eventuele claims van Waterland als gevolg van garanties en vrijwaringen die door de verkopende aandeelhouders zijn afgegeven en tot het maximale bedrag van 13,5 miljoen euro op de escrow-rekening. Momenteel is er een bedrag van 5,5 miljoen euro uitbetaald aan Waterland ten laste van de escrow-rekening en is er een bedrag van 3,4 miljoen euro terugbetaald door Waterland in verband met belastingteruggave. De terugbetaling is niet verrekend met de escrow, waardoor het risico nu is afgenomen tot een maximum van 10,1 miljoen euro (waarvan 5,5 miljoen euro gerealiseerd).</p> <p>Daarnaast is het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de aandeelhouders relatief gering en beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag 20 duizend euro), art 2.:81 BW.</p>
	<p><u>e. Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V.</u></p> <p><i>Doelstelling:</i></p> <p>Onderdeel van Essent was het 50% aandeel in N.V.</p>

	<p>Elektriciteitsproductiemaatschappij Zuid-Nederland (EPZ), onder andere eigenaar van de kerncentrale in Borssele. Het bedrijf Delta NV uit Zeeland heeft de verkoop van dit bedrijfs onderdeel van Essent aan RWE bij de rechter aangevochten. Er liepen zowel een kortgedingprocedure als bodemprocedure. Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV ("PBE") had het 50% belang in EPZ bij Energy Resources Holding (ERH) ondergebracht.</p> <p>In 2010 is op gezamenlijk initiatief van de aandeelhouders van PBE en de provincie Zeeland als belangrijkste aandeelhouder van Delta een bemiddelingstraject gestart om het geschil tussen partijen op te lossen. In 2011 is dit bemiddelingstraject succesvol afgerond. Op 30 september 2011 is, 2 jaar na de verkoop van de aandelen Essent, ERH alsnog geleverd aan RWE. PBE blijft bestaan met een beperkt takenpakket. PBE zal de zaken afwikkelen die uit de verkoop voortkomen. Daarnaast is PBE-verplichtingen aangegaan in het kader van het Convenant borging publiek belang kerncentrale Borssele uit 2009 die nopen tot voortbestaan van PBE in afgeslankte vorm. Hiermee is een termijn van 8 jaar na verkoop gemoeid. Na een statutenwijziging in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders op 14 december 2011 is de inrichting van PBE aangepast naar de status van een SPV, vergelijkbaar met bijvoorbeeld Verkoop Vennootschap.</p> <p><i>Beleidsvoornemens:</i> Binnen PBE is nog vanaf medio 2012 een bedrag tussen de 1,5 en 2,0 miljoen euro (merendeel aandelenkapitaal) achtergebleven om mogelijke zaken die uit de verkoop voortkomen af te wikkelen. Conform de verkoopovereenkomst ("SPA") zal het General Escrow Fonds tot 30 september 2015 blijven staan voor de afwikkeling van potentiële claims van RWE. PBE zal evenals Verkoop Vennootschap BV en CBL Vennootschap BV begin 2016 geliquideerd kunnen worden.</p> <p>Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was 1,6 Miljoen euro en bedraagt op 31 december 2016 1,6 Miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 118 duizend euro en op 31 december 2016 45 duizend euro.</p>
Vermogen	Zie onder financieel belang
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2016 bedraagt 65 duizend euro.
Financiële risico's	zie financieel belang.
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	zie financieel belang.
Relevante beleidsinformatie	zie financieel belang.

NV Bank Nederlandse Gemeenten			
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Vestigingsplaats	Den Haag		
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang is een bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De missie van de bank is duurzaam bij te dragen aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.		
Relatie met programma	13. Algemene inkomsten en post onvoorzien		
Deelnemende partijen	De gemeenten en provincies in Nederland. Gemeente Groningen bezit 0,59% van de aandelen.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Schroor is vertegenwoordiger van de gemeente in de aandeelhoudersvergadering.		
Financieel belang	Het belang bedraagt 329.199 aandelen à 2,50 euro. De boekwaarde bedraagt 823 duizend euro.		
Vermogen	Eigen vermogen per	01-01-2016	4,2 miljoen euro

	Eigen vermogen per 31-12-2016	4,5 miljoen euro
	Vreemd vermogen per 01-01-2016	145,3 miljoen euro
	Vreemd vermogen per 31-12-2016	149,5 miljoen euro
	Achtergestelde schulden per 01-01-2016	31,0 miljoen euro
	Achtergestelde schulden per 31-12-2016	31,0 miljoen euro
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2016 bedraagt 369 miljoen euro	
Financiële risico's	Geen.	
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Het risico met betrekking tot de waardering van de aandelen is zeer klein. Mede onder invloed van de aanhoudende lage lange rentetarieven zal het renteresultaat in 2017 naar verwachting lager uitkomen dan in het recente verleden. Het resultaat zal in de nabije toekomst gevoelig blijven voor politieke, economische en monetaire ontwikkelingen.	
Relevante beleidsinformatie	De missie van de bank is duurzaam bij te dragen aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger. Het openbaar belang is een bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang.	

Thermiek BV	
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft het verrichten van re-integratieactiviteiten ten behoeve van personen met een achterstand op de arbeidsmarkt.
Relatie met programma	1. Werk en Inkomen.
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen
Bestuurlijk belang	Gemeente Groningen is 100% aandeelhouder en Pieter Nammensma, ambtenaar bij de gemeente Groningen is Statutair directeur.
Financieel belang	Het financieel belang van de gemeente bedraagt 1.800 aandelen à 10 euro. De boekwaarde bedraagt 18 duizend euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was 64,4 duizend euro en bedraagt op 31 december 2016 28,7 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 115 duizend euro en op 31 december 2016 21.734 euro.
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2016 bedraagt -35,8 duizend euro.
Financiële risico's	Geen.
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Geen.
Relevante beleidsinformatie	Het doel is re-integratie van personen met een achterstand op de arbeidsmarkt of arbeidsbeperking door een arbeidscontract. De werknemers worden gedetacheerd in de markt- en overheidssector. De doelgroep betreft mensen die voorheen vielen onder de WSW, WWB en Participatiewet.

NV Groningen Airport Eelde	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de mobiliteit en bereikbaarheid van Groningen door de lucht.
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen bezit 26% van de aandelen.
Bestuurlijk belang	Wethouder Van Keulen vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering.
Financieel belang	Het opgevraagd en gestort aandelenkapitaal bedraagt 4,17 miljoen euro (9.200 aandelen). De Gemeente Groningen heeft hiervan 2.392 aandelen à 453 euro nominaal. Het gestort kapitaal bedraagt 1,08 miljoen euro. De boekwaarde van de aandelen is 1 euro.
Vermogen	Er zijn nog geen cijfers 2016 beschikbaar. Het eigen vermogen bedraagt op 1 januari 2015 14,16 miljoen euro en in op 31 december 2015 13,18 miljoen euro. Per 01

	januari 2015 bedraagt het vreemd vermogen 3,74 miljoen euro en op 31 december 2015 3,4 miljoen euro.
Financieel resultaat	Er zijn nog geen cijfers 2016 beschikbaar. Het resultaat over 2015 bedroeg 0,97 miljoen euro negatief.
Financiële risico's	Zie hierna.
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Afgelopen december 2016 heeft de gemeenteraad van Groningen besloten het alternatief 'Investeren' als voorkeursalternatief aan te wijzen ten behoeve van de luchthavenontwikkeling en exploitatie, met als oogmerk waarborging van de continuïteit van de luchthaven als infrastructurele basisvoorziening op de middellange en lange termijn. De raad heeft daarbij voorwaarden gesteld die momenteel nader worden uitgewerkt.
Relevante beleidsinformatie	Het openbaar belang betreft de bereikbaarheid van Groningen en Noord-Nederland door de lucht. Momenteel wordt het gekozen alternatief Investeren nader uitgewerkt.

Euroborg NV	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang van de Euroborg is de landmark in de ontwikkeling van het Europapark, de sportvoorziening voor betaald voetbal Groningen.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid 5. Sport en Bewegen
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen bezit 100% van de aandelen
Bestuurlijk belang	Wethouder Van der Schaaf vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering
Financieel belang	Het geplaatst en gestort aandelenkapitaal bedraagt 48.000 aandelen van nominaal 1 euro, zijnde 48 duizend euro. De gemeente heeft een totaalbedrag aan annuïtaire leningen verstrekt van 19,3 miljoen euro. De restschuld hiervan bedraagt per 31 december 2015 15,9 miljoen euro.
Vermogen	Er zijn nog geen cijfers 2016 beschikbaar. Het eigen vermogen per 31 december 2015 bedraagt 5,62 miljoen euro (ter vergelijking: op 31 december 2014 was dat 74 duizend euro negatief). Per 31 december 2015 bedraagt het vreemd vermogen 18,95 miljoen euro (ter vergelijking: op 31 december 2014 was dat 19,37 miljoen euro).
Financieel resultaat	Er zijn nog geen cijfers 2016 beschikbaar. Het financieel resultaat over 2015 is 10 duizend euro negatief.
Financiële risico's	In 2016 is besloten de oorspronkelijke stadionleningen voor de bouw van Euroborg te herzien. Door deze herziening van het leningenpakket is het debiteurenrisico voor gemeente van Euroborg NV verlaagd.
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Geen
Relevante beleidsinformatie	Naast beheer van het stadioncomplex, is het doel om een Topsport-zorgcomplex aan de Laan Corpus den Hoorn te ontwikkelen, waarin het trainingscomplex van FC Groningen gehuisvest wordt en ruimte voor Inter-Psy en VNO-NCW. Inmiddels is via een raadsbesluit de financiering geregeld en kan de daadwerkelijke bouw verder worden opgepakt. Euroborg NV wordt de opdrachtgever en zal het gebouw gaan verhuren en gedeeltelijk verkopen.

NV Wonen boven Winkels	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang van de NV is het vormgeven van een deel van de gemeentelijke volkshuisvestingstaak door het realiseren van 200 wooneenheden

	in de binnenstad boven winkels in de komende tien jaar, al dan niet in combinatie met andere functies.
Relatie met programma	8. Wonen
Deelnemende partijen	Stichting Lefier en Gemeente Groningen, ieder voor 50%.
Bestuurlijk belang	De heer J. Haks is directeur. De heer A.B. Popken vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering
Financieel belang	Het geplaatst en gestort aandelenkapitaal bedraagt 2.000 aandelen van 1 duizend euro, waarvan 50% in het bezit van de gemeente Groningen: totaal 1 miljoen euro. De gemeente heeft in een bestemmingsreserve 1 miljoen euro gereserveerd.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was 1,6 miljoen5 euro en bedraagt op 31 december 2016 0 euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 1,5 euro en op 31 december 2016 0 euro.
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2016 bedraagt -53 duizend euro.
Financiële risico's	Geen.
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Geen.
Relevante beleidsinformatie	Het openbaar belang van de Wonen boven winkels NV was het bijdragen aan het woonbeleid door het realiseren van 200 wooneenheden in de binnenstad boven winkels, al dan niet in combinatie met andere functies. Het laatste appartement is in 2016 verkocht, waarna de NV is opgeheven.

Community Network Noord-Nederland BV	
Rechtsvorm	Besloten vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Doelstelling is het aanleggen, onderhouden en exploiteren van een kabelnetwerk in Noord-Nederland.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	De gemeente is sinds 2005 aandeelhouder van de BV, de andere aandeelhouders zijn SIG Real Estate BV en de stichting Administratiekantoor, die certificaten van aandelen beheert namens de Hanze Hogeschool, Biblionet en de Rijksuniversiteit Groningen. CNNN BV is 100% eigenaar van dochtermaatschappij CNG BV, die de exploitatie van het glasvezelnetwerk in Groningen uitvoert.
Bestuurlijk belang	Wethouder Schroor vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering
Financieel belang	Het maatschappelijk kapitaal bedraagt 2,475 miljoen euro en het geplaatst kapitaal 1,238 miljoen euro, bestaande uit 125 aandelen A van 8,9 duizend nominaal (TCN SIG 42 aandelen A en gemeente Groningen 83 aandelen A) en 125 aandelen B van 1 duizend nominaal, die in het bezit zijn van Administratiekantoor CNNN. De aandeelhouders A hebben een goedkeuringsrecht ter zake specifiek genoemde besluiten van de directie en ter zake van de winstbestemming. De gemeente Groningen heeft de aandelen als financiële vaste activa gewaardeerd op 1,19 miljoen euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was 2,8 miljoen euro en bedraagt op 31 december 2016, 2,3 miljoen euro (komt door inkoop TCN). Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 0 euro en op 31 december 2016 0 euro.
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2016 bedraagt 202,6 duizend euro.
Financiële risico's	Geen.
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Geen.
Relevante beleidsinformatie	Geen.

WarmteStad BV	
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft een zelfstandig warmtebedrijf dat zorgt voor duurzame warmte en/of koude voor de stad op een verantwoorde wijze en daarmee wezenlijk bijdraagt aan een energieneutraal Groningen in 2035.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid.
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen en Waterbedrijf Groningen, ieder voor 50%.
Bestuurlijk belang	De concerndirecteur Ruimte is vertegenwoordiger van de gemeente in de aandeelhoudersvergadering. Gezien de ontwikkelfase waarin WarmteStad zich bevindt, zeker met de totstandkoming van Geothermie en Warmtenet Noordwest, is er voor deze fase een stuurgroep ingesteld met bestuurders van het Waterbedrijf Groningen en Gasunie New Energy onder voorzitterschap van de wethouder Duurzaamheid en waarvan ook de wethouder Ruimte en Wonen lid is.
Financieel belang	Het financieel belang bedraagt 100 aandelen à 10 euro, totaal 1 duizend euro. Daarnaast is er een gemeentelijk rekening-courant aan de BV (kredietfaciliteit) van 1,973 miljoen euro (750 duizend euro bij aanvang van WarmteStad en 1,2 miljoen euro voor plankosten Geothermie). Het Waterbedrijf heeft een kredietfaciliteit van 1,158 miljoen euro beschikbaar gesteld aan WarmteStad.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was -385 duizend euro en bedraagt op 31 december 2016 5,427 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 2,564 miljoen euro en op 31 december 2016 2,258 miljoen euro.
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2016 bedraagt -188 duizend euro.
Financiële risico's	WarmteStad geeft met Geothermie en Warmtenet Noordwest uitvoering aan het grootste energieproject dat op dit moment binnen de stad speelt. In totaal betreft het een investering van bijna 60 miljoen euro. In juni 2016 heeft de gemeenteraad, net als de Raad van Commissarissen van het Waterbedrijf Groningen, 7 miljoen euro eigen vermogen beschikbaar gesteld aan WarmteStad. Het karakter van dit project, waarbij de kosten ver voor de baat uitlopen, en de financiële omvang rechtvaardigen een risicoafdekking. Onder andere de leveringsverplichting uit Warmtewet maakt dat de aandeelhouders verantwoordelijkheid dragen in geval WarmteStad in de problemen komt. Daarom is in juni 2016, bij de kapitaalverstrekking aan WarmteStad voor Geothermie en Warmtenet Noordwest, besloten het weerstandsvermogen te versterken met 1.3 miljoen euro. Daarbij is rekenschap gegeven van drie risico's: 1. Geothermische bron functioneert niet 2. Onderneming presteert financieel minder dan de prognose 3. Faillissement.
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	WarmteStad is opgericht om een belangrijke bijdrage te leveren aan onze ambitie om Groningen in 2035 energieneutraal te maken. In die zin zitten er geen beleidsrisico's aan WarmteStad.
Relevante beleidsinformatie	Grote kansen om de CO ₂ - uitstoot van onze stad in te perken liggen in het verduurzamen van de warmtevoorzieningen. In onze stad vormt warmte circa 60% van de energiebehoefte. Het recent aan de gemeenteraad gepresenteerde actieplan Groningen Aardgasloos 2035 zet onze ambities op het spoor 'warmte' verder op scherp. Om dit te bereiken heeft de gemeenteraad begin 2014 ingestemd met de oprichting van WarmteStad bv. Een nieuw nutsbedrijf dat lokaal, betrouwbaar en betaalbaar duurzame warmte en koude, levert. Een onderneming met in het eindbeeld in portefeuille het warmtenet Noordwest (gevoed door een geothermische bron) en diverse collectieve WKO-bronnen. 2016 was een cruciaal jaar voor de ontwikkeling van Geothermie en Warmtenet Noordwest. De minimale hoeveelheid afnemers (3.500 woningequivalenten warmte) om te kunnen starten is behaald, er ligt een solide business case die voldoet aan de randvoorwaarden die aandeelhouders daaraan hebben gesteld,

	<p>er is duidelijkheid gekomen over de geologische veiligheidsrisico's en de mitigatie daarvan en met Gasunie is een intentieovereenkomst gesloten om als derde aandeelhouder te participeren. Met de besluitvorming van de aandeelhouders van juni 2016 in de hand kan WarmteStad in 2017 de bouw van de geothermische bron en de eerste fase van het warmtenetwerk starten. In de eindsituatie levert WarmteStad met dit project voor circa 10.000 woningequivalenten duurzame warmte aan onze stad.</p> <p>Voor het aansluiten van drie nieuwe gebouwen in Europapark op het bestaande collectieve warmte koude opslagsysteem Europapark zijn in 2016 de voorbereidingen getroffen door het leggen van leidingen.</p> <p>In 2016 zijn de voorbereidingen getroffen voor het overnemen van de collectieve WKO-bronnen in het Ebbingekwartier en de Grunobuurt. Medio 2017 wordt hierover een besluit aan de aandeelhouders voorgelegd. Wanneer WarmteStad deze bronnen in bezit neemt, versterkt zij haar positie in de markt van collectieve WKO's. WKO's gelegen in de regiegebieden zoals door de gemeenteraad vastgelegd zijn in de visie op de ondergrond. Deze bronnen in Ebbingekwartier en Grunobuurt leveren nu al duurzame warmte en koude aan 700 huishoudens. Maar belangrijker is dat beide WKO-bronnen groot potentieel bieden om nieuwbouw in deze ruimtelijke ontwikkelgebieden aan te sluiten en zo het aandeel duurzame warmte en koude in de stad verder te vergroten.</p> <p>Tot slot maakt de groei van WarmteStad dat zij eind 2016 de transformatie hebben ingezet van een ontwikkelingsorganisatie voor nieuwe warmteprojecten naar een organisatie die acteert als een integraal nutbedrijf. Daarbij zijn de exploitatie-, klant-, beheer- en onderhoudsrollen nu ook stevig en integraal ingebed.</p>
--	---

GEMM CV en GEMM BV (Grond Exploitatie Maatschappij Meerstad)	
Rechtsvorm	Commanditaire vennootschap en besloten vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang is de realisatie van een woonwijk en bedrijventerrein aan de oostkant van Groningen.
Relatie met programma	8.Wonen 2.Economie en Werkgelegenheid
Bestuurlijk belang	De gemeente is 100% aandeelhouder van de GEMM CV en zorgt voor de financiering. Het aandelenkapitaal van de gemeente Groningen bedraagt 500 duizend euro.
Financieel belang	Het aandelenkapitaal van de gemeente bedraagt 500 duizend euro. Daarnaast heeft de gemeente voor 275 miljoen euro aan leningen verstrekt.
Vermogen	Het eigen vermogen CV op 1 januari 2016 was 500 duizend euro en bedraagt op 31 december 2016 500 duizend euro. Het eigen vermogen BV op 1 januari 2016 was 7.155 euro en bedraagt op 31 december 2016 7.743 euro. Het vreemd vermogen CV op 1 januari 2016 294 miljoen euro en op 31 december 2016 252 miljoen euro. Het vreemd vermogen BV op 1 januari 2016 was 0 euro en bedraagt op 31 december 2016 0 euro.
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2016 van de CV bedraagt 0 euro. Financieel resultaat 2016 van de BV bedraagt 588 euro.
Financiële risico's	Zie hierna
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Meerstad is nog steeds een risicovol project (onder andere onzekere woningafzet, boekwaarde).
Relevante beleidsinformatie	Het doel van de CV en BV is de realisatie van een woonwijk en bedrijventerrein

	aan de oostkant van Groningen. De gemeente Groningen is 100% aandeelhouder.
--	---

NV Groninger Monumentenfonds	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	<p>Het publieke belang voor de gemeente Groningen is: De doelstelling van het Groninger Monumentenfonds is het beheer, aankopen, restaureren en herbestemmen van monumentaal vastgoed in de provincie Groningen.</p> <p>Het publieke belang voor de gemeente Groningen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Door het wegvallen van de ISV-middelen waarmee gemeente uitvoering gaf aan het monumentenbeleid, dient het GMF die taak op zich te nemen waarop gemeente mede regievoering heeft op herbestemming van het monument; 2. Gemeente kan gemeentelijk monumentaal bezit conform doelstellingen van het GMF afstoten en herbestemmen; 3. GMF wil in het aardbevingsdossier de bepalende monumenten beschermen en verstevigen.
Relatie met programma	8. Wonen
Deelnemende partijen	Waterschap Noorderzijlvest, TCN-SIG, de gemeente Veendam, Stichting Libau, Stichting Groninger Kerken en Jan Menze van Diepen Stichting
Bestuurlijk belang	Wethouder Van der Schaaf vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering
Financieel belang	De gemeente bezit 570 (33%) van de 1.760 aandelen: boekwaarde 457 duizend euro. Daarnaast heeft de gemeente Groningen een converteerbare achtergestelde lening verstrekt van 1 miljoen euro. Hier tegenover staat een bestemmingsreserve van 932 duizend euro.
Vermogen	Er zijn nog geen cijfers 2016 beschikbaar. Het eigen vermogen per 31 december 2014 bedroeg 1,9 miljoen euro en op 31 december 2015 1,6 miljoen euro. Het vreemd vermogen bedroeg per 31 december 2014 1,9 miljoen euro op 31 december 2015 2 miljoen euro.
Financieel resultaat	Er zijn nog geen cijfers 2016 beschikbaar. Het financieel resultaat over 2015 was 264 duizend euro negatief.
Financiële risico's	Vanwege de relatief lage liquiditeit van het fonds bestaat het risico dat doelstellingen op het gebied van herbestemming van monumenten mogelijk onder druk komen te staan.
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Zie hiervoor.
Relevante beleidsinformatie	Het Groninger Monumentenfonds waarborgt door middel van een gezonde exploitatie het behoud van monumentaal erfgoed in Groningen stad en provincie. In een gezamenlijke aanpak met provincie, gemeenten en de private sector worden aanwezige kennis en financiële middelen op het terrein van de monumentenzorg

Gemeenschappelijke regelingen

Gemeenschappelijke regeling Meerstad te Slochteren

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling (vanaf 1 juli 2009)
Vestigingsplaats	Slochteren
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang van de gemeenschappelijke regeling Meerstad (GRM) is het nemen van besluiten over de beleidskaders voor het ontwikkelen van publieke voorzieningen in Meerstad. De GR werd ingesteld per 1 juli 2009, maar heeft geen publiekrechtelijke bevoegdheden meer. Het functioneert nu als politiek en bestuurlijk platform voor Meerstad. De bestuursstructuur is van GR is gewijzigd naar een lichtere vorm. Een vereenvoudiging was gewenst aangezien de taken en bevoegdheden zijn afgenomen door de aanpassing van de regeling in 2011.
Relatie met programma	2. Economie & Werkgelegenheid 8. Wonen
Deelnemende partijen	De gemeenten Groningen en Slochteren
Bestuurlijk belang	De GR heeft geen publiekrechtelijke bevoegdheden meer, maar functioneert als politiek en bestuurlijk platform voor Meerstad. De bestuursstructuur van de GR Meerstad is gewijzigd naar een lichtere vorm van gemeenschappelijke regeling.
Financieel belang	Financieel belang: de totale bijdrage van de gemeenten Slochteren en Groningen was voor 2015 begroot op 227 duizend euro. Het aandeel hierin van Groningen is ruim 35% (79 duizend euro).
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was 66 duizend euro en 31 december 2016 102 duizend euro. Het vreemd vermogen per 31 december 2015 bedroeg 27 duizend euro en 31 december 2016 228 duizend euro.
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2016 bedraagt 84 duizend euro.
Financiële risico's	Er zijn geen specifieke risico's.
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Er zijn geen specifieke risico's.
Relevante beleidsinformatie	De grenscorrectie tussen de gemeenten Slochteren en Groningen is per 1 jan. 2017 geëffectueerd en daarmee maakt Meerstad deel uit van de gemeente Groningen. De gemeenschappelijke regeling wordt in 2017 opgeheven en vervangen door een Bestuursovereenkomst met de gemeente Slochteren.

Gemeenschappelijke regeling Groninger Archieven

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	De doelstelling is in gezamenlijkheid de belangen behartigen van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de gemeente Groningen betreffende de archiefbescheiden, collecties, individuele documenten, schilderijen en dergelijke die berusten in de rijksarchiefbewaarplaats in de provincie Groningen en in de gemeentelijke archiefbewaarplaats. Het openbaar belang is dat de wettelijke taken met betrekking tot de Archiefwet, alsmede de dienstverlening op het gebied van historische informatie over Stad en Lande op orde zijn.
Relatie met programma	6. Cultuur
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen en het Rijk (minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap)
Bestuurlijk belang	De gemeente is in het algemeen bestuur vertegenwoordigd door twee leden van het college en in het dagelijks bestuur door één collegelid.
Financieel belang	Financieel belang: de bijdrage in 2015 bedroeg 2,1 miljoen euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was 527 duizend euro en bedraagt op 31 december 2016 646 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 824 duizend euro en op 31 december 2016 1,39 miljoen euro.
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2016 bedraagt 120 duizend euro.
Financiële risico's	Geen.

Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	De doelstellingen van de Groninger Archieven zijn: 1. Een zo groot mogelijk publiek kennis laten maken met de fysieke en digitale collecties en de activiteiten van de Groninger Archieven. 2. Functioneren als een goede partner voor de aangesloten overheden. In projectvorm wordt aan de aansluiting van de gemeente op het e-depot (digitaal depot) gewerkt. Dit draagt bij aan het bewerkstelligen van de doelstellingen van de Groninger Archieven. Een beleidsrisico kan zijn dat de Groninger Archieven kwalitatief niet op tijd gereed is om digitale dienstverlening volgens aanvaardbare kostprijs en kwaliteitsnormen aan de gemeente aan te bieden.
Relevante beleidsinformatie	Om de doelstellingen te kunnen halen is samenwerking een noodzakelijkheid. Samenwerking tussen de Groninger Archieven en de gemeente vindt op verschillende niveaus plaats. Zowel op bestuurlijk niveau als op operationeel niveau. De samenwerking binnen het project e-depot draagt tevens bij aan het bewerkstelligen van de doelstellingen van de Groninger Archieven.

Gemeenschappelijke regeling Publieke Gezondheid & Zorg Groningen	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de bescherming en bevordering van de gezondheid van de bevolking, de rampenbestrijding en crisisbeheersing en het (doen) organiseren van zorg aan de bevolking. De GR PG&Z kent twee uitvoeringsorganisaties: de GGD en de Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten (RIGG) voor de inkoop van de jeugdhulp.
Relatie met programma	4. Welzijn, gezondheid, zorg en VSD
Deelnemende partijen	De 23 Groninger gemeenten
Bestuurlijk belang	Wethouder Gijsbertsen is voorzitter van het Dagelijks Bestuur en vertegenwoordigt de gemeente in het Algemeen Bestuur, dat gevormd wordt door de 23 portefeuillehouders Gezondheid van de Groninger gemeenten.
Financieel belang	Het financieel belang bestaat uit een aantal onderdelen. Ten eerste worden de taken voor de uitvoering van de publieke gezondheidszorg en jeugdgezondheidszorg uitgevoerd door GGD Groningen, onderdeel van de gemeente Groningen zelf. Ook de taken voor de RIGG en een deel van het jeugdhulpdomein (de 'Toegang') worden door personeel van de gemeente Groningen uitgevoerd. Daarnaast worden er middelen in de vorm van een gemeentelijke bijdrage verstrekt van bijna 5,6 miljoen euro en een lening voor de financiering van een Mobiele Röntgen Unit ad 1 miljoen euro. Jaarlijks wordt hierop 100 duizend euro afgelost. Per 31 december 2016 staat van deze lening nog 0,7 miljoen euro open
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was ruim 2,2 miljoen euro en bedraagt op 31 december 2016 ruim 2,5 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 was ruim 12,2 miljoen euro en op 31 december 2016 bijna 21,9 miljoen euro.
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2016 bedraagt 460 duizend euro.
Financiële risico's	Geen
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	In december 2016 heeft het AB PG&Z het koersdocument 'Publieke Gezondheid in de regio Groningen, ontwikkelperspectief 2017-2020' vastgesteld. Hierin wordt een aantal positioneringsvarianten geschetst. Hierin is nog geen keuze gemaakt. Daardoor is nog onduidelijk hoe de GGD in de toekomst aangestuurd gaat worden. Eind 2016 hebben de 23 gemeenten besloten nog drie jaar gezamenlijk op te trekken bij de inkoop van de jeugdhulp en daartoe de RIGG nog tot en met 2020 in stand te houden. U besloot daarnaast met ingang van 2018 de jeugdhulp in de

	WIJ-teams zelf in te kopen en niet meer financieel solidair te zijn voor een groot deel van de jeugdhulp.
Relevante beleidsinformatie	De Inspectie voor de Gezondheidszorg heeft in oktober 2016 geconstateerd dat de JGZ op 12 van de 13 normen een voldoende scoort, en één als matig (op een verdeling van voldoende, matig en onvoldoende). De geboden zorg voldoet hiermee ruimschoots aan de gestelde eisen. De RIGG werkt samen met de zorgaanbieders aan de transformatie van de jeugdhulp.

Gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Groningen	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	De Veiligheidsregio Groningen stelt zich ten doel om uitvoering te geven aan de behartiging van de volgende belangen: brandweezorg, geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen, rampenbestrijding en crisisbeheersing, bevolkingszorg en melding, alarmering en coördinatie ambulancezorg en brandweer.
Relatie met programma	10. Veiligheid (deelprogramma Fysieke veiligheid, beleidsveld Veiligheidsregio)
Deelnemende partijen	De 23 Groninger gemeenten
Bestuurlijk belang	Burgemeester den Oudsten treedt op als voorzitter van de Veiligheidsregio in het Dagelijks Bestuur. Daarnaast vertegenwoordigt hij de gemeente in het Algemeen Bestuur dat gevormd wordt door de burgemeesters van de 23 Groninger gemeenten.
Financieel belang	Financieel belang: aansprakelijkheid indien de Veiligheidsregio Groningen niet aan haar verplichtingen kan voldoen. De geraamde gemeentelijke bijdrage aan de Veiligheidsregio bedroeg in 2016 15,7 miljoen euro. De bijdragen voor rampenbestrijding en crisisbeheersing, de GHOR en de Gemeentelijke Kolom Groningen zijn bepaald aan de hand van het aantal inwoners van de gemeente. Voor de bijdrage voor brandweezorg wordt een verdeelsleutel gebruikt die deels is gebaseerd op de (oude) bijdrage in 2014 en deels gebaseerd is op het fictief aandeel brandweezorg in het gemeentefonds. Met ingang van 2018 wordt alleen de verdeelsleutel gebruikt die is gebaseerd op het fictieve aandeel brandweezorg in het gemeentefonds.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was 5,1 miljoen euro en bedraagt op 31 december 2016 5,6 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 bedraagt 10,6 miljoen euro en op 31 december 2016 18,8 miljoen euro.
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2016 bedraagt 1,4 miljoen euro positief.
Financiële risico's	Geen
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Geen
Relevante beleidsinformatie	Geen

Gemeenschappelijke regeling Afvalverwijdering Regio Centraal Groningen (ARCG)	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling (openbaar lichaam)
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft het op milieu-hygiënisch verantwoorde wijze verwerken van (afval)stoffen afkomstig uit de gemeenten in de regio, het bevorderen van overheidsinvloed op de sturing van afvalstoffen en het ketenbeheer en mogelijke andere milieu- en reinigingstaken.
Relatie met programma	9. Onderhoud en beheer openbare ruimte.
Deelnemende partijen	Gemeenten Bedum, Grootegast, Haren, Leek, Marum, Ten Boer, Zuidhorn en Groningen. De kosten van de ARCG worden gedragen door de 8 deelnemende

	gemeenten.
Bestuurlijk belang	De gemeente Groningen is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur en in het Dagelijks bestuur door wethouder Van Keulen.
Financieel belang	De kosten van de ARCG worden gedragen door de 8 deelnemende gemeenten.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was 1,5 miljoen euro en bedraagt op 31 december 2016 1 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 2,6 miljoen euro en op 31 december 2016 5,2 miljoen euro.
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2016 bedraagt 0 euro.
Financiële risico's	ARCG heeft voldoende reserves als weerstandsvermogen om eventuele risico's op te vangen.
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Geen. Het gezamenlijk doel van de 8 deelnemende gemeente is om de inzameling en verwerking van afvalstromen waar mogelijk gemeenschappelijk te organiseren
Relevante beleidsinformatie	Milieuzorg en duurzaamheid worden voorop gesteld. Het afval dat vrijkomt wordt op de meest hoogwaardige wijze weer hergebruikt en er wordt gefocust op het terugwinnen van grondstoffen.

Gemeenschappelijke regeling Meerschap Paterswolde

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Haren
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de behartiging van de belangen van recreatie, natuurbescherming en landschapsverzorging van het Paterswoldsemeer, het Hoornsemeer, de Hoornseplas en de omliggende recreatie- en natuurgebieden.
Relatie met programma	9. Onderhoud en Beheer openbare ruimte
Deelnemende partijen	De gemeente Groningen participeert samen met de gemeenten Haren en Tynaarlo in deze gemeenschappelijke regeling.
Bestuurlijk belang	AB bestaat uit 10 leden, waarvan 3 uit de respectievelijke colleges (Van Keulen), en 7 raadsleden. DB bestaat uit 3 leden, gekozen uit AB, op voordracht van de deelnemende gemeenten.
Financieel belang	De gemeente Groningen draagt 69,8 % (492 duizend euro) bij in het nadelig saldo. De gemeenten Haren en Tynaarlo dragen respectievelijk 14,5% en 15,7% bij in het nadelig saldo.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was 672 duizend euro en bedraagt op 31 december 2016 685 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 1,55 miljoen euro en op 31 december 2016 1,47 miljoen euro.
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2016 bedraagt 43 duizend euro (voor bestemming).
Financiële risico's	Geen
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Geen
Relevante beleidsinformatie	Geen; zie programma 9, bij Stadsparken

Gemeenschappelijke regeling Bedrijvenpark Rengers

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling (opgericht in 1994)
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	De GR Rengers is in 1994 samen met de gemeenten Slochteren en Hoogezand-Sappemeer opgericht met als doel het bevorderen van de economische ontwikkeling en werkgelegenheid rond het stedelijk knooppunt Groningen door middel van het gezamenlijk ontwikkelen en exploiteren van een kwalitatief hoogwaardige en uit financieel-economisch oogpunt aanvaardbaar intergemeentelijk bedrijvenpark Rengers (gelegen bij Hoogezand).
Relatie met programma	2. Economie en werkgelegenheid
Deelnemende partijen	De gemeenten Groningen, Hoogezand-Sappemeer en Slochteren
Bestuurlijk belang	De gemeente Groningen is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur en in het

	Dagelijks Bestuur door wethouder Van Keulen.
Financieel belang	De gemeente Groningen is voor 1/3 deel risicodragend. De gemeenten Slochteren en Hoogezand-Sappemeer zijn ieder voor 1/3 deel risicodragend.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was 0 euro en bedraagt op 31 december 2016 0 euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 3,52 miljoen euro en op 31 december 2016 3,68 miljoen euro.
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2016 bedraagt -158 duizend euro.
Financiële risico's	Geen
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	De gemeente Groningen is voor 1/3 deel risicodragend. De gemeenten Slochteren en Hoogezand-Sappemeer zijn ieder voor 1/3 risicodragend.
Relevante beleidsinformatie	De GR Rengers is in 1994 samen met de gemeenten Slochteren en Hoogezand-Sappemeer opgericht met als doel het bevorderen van de economische ontwikkeling en werkgelegenheid rond het stedelijk knooppunt Groningen door middel van het gezamenlijk ontwikkelen en exploiteren van een kwalitatief hoogwaardige en uit financieel-economisch oogpunt aanvaardbaar intergemeentelijk bedrijvenpark Rengers (gelegen bij Hoogezand). Het eigen vermogen op 1 januari is geraamd op nul euro. Het eigen vermogen op 31 december is geraamd op nul euro.

Gemeenschappelijke regeling Openbaar Lichaam 'Eems Dollard Regio'	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling, Openbaar Lichaam.
Vestigingsplaats	Leer (Duitsland)
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang is gediend bij de doelstelling gericht op het realiseren en bevorderen van grensoverschrijdende samenwerking, op zowel regionaal als plaatselijk niveau, in de noordelijke grensstreek van Nederland en Duitsland.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid.
Deelnemende partijen	Duitse en Nederlandse gemeenten, alsmede andere regionale overheden, Kamers van Koophandel in de Eems Dollard Regio.
Bestuurlijk belang	De Gemeente heeft, net als ieder lid, recht op 2 vertegenwoordigers in het algemeen bestuur (de EDR-Raad). Wethouder van Keulen zit in het algemeen bestuur, de 2 ^e plek wordt op dit moment niet vervuld.
Financieel belang	Financieel belang: de gemeente Groningen betaalt jaarlijks een bijdrage op basis van haar inwonertal. In 2016 was dat 17.533 euro.
Vermogen	Er zijn nog geen cijfers beschikbaar. De jaarrekening 2016 van de EDR wordt in juni 2017 vastgesteld. Omdat de jaarrekening van de EDR jaarlijks weinig veranderingen kent, geven wij u hier de gegevens over 2015: Het eigen vermogen (Eigen kapitaal) op 1 januari 2015 was 527 duizend euro en bedroeg op 31 december 2015 385 duizend euro. Het vreemd vermogen (Verbindlichkeiten) had op 1 januari 2015 een omvang van 1,1 miljoen euro en op 31 december 2015 1,925 miljoen euro.
Financieel resultaat	Bij een balanstotaal van ruim 3,1 miljoen euro toonde de jaarrekening 2015 een verlies van bijna 9 duizend euro. In de door de accountant goedgekeurde jaarrekening staat vermeld dat het resultaat de stabiele financiële positie van de EDR weerspiegelde.
Financiële risico's	Er zijn geen specifieke risico's.
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Er zijn geen specifieke risico's.
Relevante beleidsinformatie	De realisatie van de doelstellingen wordt aanzienlijk versneld doordat de Europese Unie subsidies verstrekt in het kader van de Interreg-programma's. De speerpunten van de bevordering zijn economie, technologie en innovatie, duurzame regionale ontwikkeling alsmede integratie en maatschappij.

Gemeenschappelijke regeling OV-bureau Groningen Drenthe	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Assen
Doelstelling en openbaar belang	<p>Het openbaar belang van het OV-bureau is het vormgeven van het openbaar vervoer en het aansturen van de vervoerders in het openbaar vervoer. De in de begroting van 2016 geformuleerde doelstellingen waren:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aantal reizigerskilometers (doelstelling 2016: 1% groei t.o.v. 2015); • Klanttevredenheidsscore (doelstelling 2016: 7,5); • Mate van gebieds-dekkendheid van het vervoer-aanbod (doelstelling 2016: volledig van 7.00 -24.00 uur); • Kostendekkendheid (tussendoelstelling 2016: 48,3%).
Relatie met programma	7. Verkeer
Deelnemende partijen	Het OV-bureau is een initiatief van de provincies Groningen en Drenthe en de gemeente Groningen.
Bestuurlijk belang	Wethouder De Rook is lid van het dagelijks bestuur. Het algemeen bestuur bestaat uit 9 leden, drie uit ieder betrokken overheidsorgaan. De Gemeente Groningen wordt hierin vertegenwoordigd door de wethouders De Rook, Van der Schaaf en Van Keulen.
Financieel belang	De jaarlijkse bijdrage van de gemeente aan het OV-bureau is 165 duizend euro. De gemeente is voor 21% risicodragend in het OV-bureau. De provincies Groningen en Drenthe zijn dit voor respectievelijk 44% en 35%.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was 0 euro en bedraagt op 31 december 2016 0 euro. Het vreemd vermogen bedraagt op 1 januari 2016 15,7 miljoen euro en op 31 december 2016 17,9 miljoen euro. Het vreemd vermogen bestaat naast een langlopende lening van 1 miljoen euro, vooral uit vooruit-ontvangen BDU. De post vooruit-ontvangen BDU vormt de weerstandsvermogen van het OV-bureau. Eind 2016 is deze post 15,1 miljoen euro (hierin is het resultaat over 2016 meegenomen).
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2016 bedraagt 7,3 miljoen euro.
Financiële risico's	Het gevoerde beleid past binnen de financiële uitgangspunten die het OV-bureau hanteert. Deze uitgangspunten zijn vervat in de 'Notitie risicomanagement en weerstandsvermogen'. Voor de begrotingsopstelling zijn de belangrijkste bepalingen dat het OV-bureau 'conservatief' begroot en er wordt gestreefd naar een weerstandsvermogen van minimaal 4,1 miljoen euro. Zakt het weerstandsvermogen daaronder dan dienen – zo nodig per omgaande - aanvullende ombuigingsmaatregelen te worden getroffen.
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Er zijn geen specifieke risico's.
Relevantie beleidsinformatie	Zie deelprogramma 7.2 'Openbaar vervoer' van deze rekening.

Gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Groningen	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Veendam
Doelstelling en openbaar belang	De Omgevingsdienst Groningen is ingesteld om vergunningverlenende, toezichthoudende en handhavingstaken op het gebied van het omgevingsdomein voor de deelnemers te gaan uitvoeren, waarmee de deelnemers de kwaliteit van de uitvoering van deze taken willen verbeteren.
Relatie met programma	2. Economie en werkgelegenheid 9. Onderhoud en beheer openbare ruimte
Deelnemende partijen	De provincie Groningen en de 23 Groninger gemeenten
Bestuurlijk belang	Wethouder van Keulen is lid van het Dagelijks Bestuur. Daarnaast vertegenwoordigt hij de gemeente in het Algemeen Bestuur dat bestaat uit 24 leden. Alle colleges van de 23 Groninger gemeenten en de provincie Groningen zijn vertegenwoordigd met

	één lid in het Algemeen Bestuur. Gedeputeerde Brouns is voorzitter van het Algemeen Bestuur.
Financieel belang	Financieel belang: de deelnemersbijdrage in 2016 gezamenlijk met de gemeente Ten Boer bedraagt 861 duizend euro (bron: Voorjaarsnota 2016). In 2017 zal deze bijdrage dalen tot een bedrag van 772 duizend euro. Deze daling wordt met name veroorzaakt door de verwerking van een 5% efficiencytaakstelling in de deelnemersbijdrage.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was 2,1 miljoen euro. De balanswaarde bedroeg 4,9 miljoen euro. Voor 2017 is het eigen vermogen 1,8 miljoen euro en de balanswaarde 4,4 miljoen euro. Het saldo van baten/lasten in 2016 was 14,4 miljoen euro en voor 2017: 15,1 miljoen euro (bron: programmabegroting 2017).
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2016 bedraagt 859 duizend euro.
Financiële risico's	Tegenvallers worden betaald uit de algemene reserve. Als tegenvallers hoger uitvallen dan de beschikbare algemene reserve, dan moet de deelnemersbijdrage worden verhoogd om de tegenvaller te financieren
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	De bijdrage aan de begroting worden elk jaar door de deelnemers toegezegd. De deelnemers zijn gezamenlijk als eigenaar verantwoordelijk voor de begroting en rekening.
Relevantie beleidsinformatie	De basisvoorzieningen bij de Omgevingsdienst zijn nog niet op orde. Er is inmiddels in 2016 een Verbeterplan vastgesteld. De efficiencykorting van 10% in de deelnemersbijdrage voor 2016 is teruggedraaid. Voor 2017 en 2018 bedraagt de korting 5%. Met de hogere deelnemersbijdrage worden (deels) de kosten voor het uitvoeren van het Verbeterplan bekostigd.

Gemeenschappelijke regeling Centrumregeling Beschermd Wonen

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling, centrumgemeente
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het doel van de Centrumregeling Beschermd Wonen is de taken en bevoegdheden van de regiogemeenten in het kader van de Wmo 2015 op het gebied van beschermd wonen, de inloop GGZ en de begeleiding maatschappelijke opvang en vrouwenopvang door mandaat en volmacht op te dragen aan de centrumgemeente Groningen. Hierdoor wordt beoogd: <ul style="list-style-type: none"> • Het behalen van schaalvoordelen; • Het stimuleren van de samenwerking tussen de deelnemers; • De beheersing van middelen en eventuele besparingen of aanvullende kosten; • De verevening van de risico's.
Relatie met programma	4. Welzijn, gezondheid, zorg, jeugd en VSD
Deelnemende partijen	Appingedam, Bedum, Bellingwedde, De Marne, Delfzijl, Eemsmond, Groningen, Grootegast, Haren, Hoogezand-Sappemeer, Leek, Loppersum, Marum, Menterwolde, Oldambt, Pekela, Slochteren, Stadskanaal, Ten Boer, Veendam, Vlagtwedde, Winsum en Zuidhorn.
Bestuurlijk belang	De centrumgemeenteregeling is voor de duur van één jaar (2015) aangegaan. Bestuurlijk is afgesproken deze regeling met ingang van 2016 voor onbepaalde tijd op te stellen en uit te breiden met opvang (voorheen maatschappelijke opvang en vrouwenopvang). Het betreft een lichte GR, zonder eigen bestuur en zonder een eigen uitvoeringsorganisatie. De portefeuillehouder is wethouder Schroor.
Financieel Belang	Financieel belang: De gemeente Groningen ontvangt als centrumgemeentegelden (geormerkte middelen voor Beschermd wonen en Opvang) als onderdeel van de Integratie Uitkering Sociaal Domein. Het budget is niet onderverdeeld naar de deelnemende gemeenten;
Vermogen	Op zowel 1 januari 2016 als 31 december 2016 was er geen sprake van eigen of vreemd vermogen.

Financieel resultaat	Financieel resultaat 2016 bedraagt 3,1 miljoen euro*. * Dit betreft het voorlopige resultaat en is dus aan verandering onderhevig.
Financiële risico's	Er zijn geen specifieke risico's.
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Gezien de afspraken over de gezamenlijke uitvoering van het meerjarenprogramma 'Van Beschermd wonen naar wonen met begeleiding op maat' voorzien wij geen beleidsrisico's.
Relevante beleidsinformatie	Zie meerjarenprogramma 'Van Beschermd wonen naar wonen met begeleiding op maat'. Praktische uitwerking en inzet liggen vast in Doelen Inspanningen Netwerk.

Stichtingen met daarin een financieel belang

Stichting Sociaal Fonds Groningen

Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de maatschappelijke belangenbehartiging van medewerkers van de gemeente Groningen, Politie Noord, hun gezinnen en gepensioneerden.
Relatie met programma	14. Algemene Ondersteuning
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen en Politie Noord
Bestuurlijk belang	De wethouder P&O (van Keulen), een raadslid (van Gijlswijk), 2 afgevaardigden namens de vakbond en een afvaardiging namens Politie Noord hebben zitting in het bestuur van de stichting.
Financieel belang	Financieel belang: de bijdrage in 2016 was 23 duizend euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was ruim 220 duizend euro en bedraagt op 31 december 2016 ruim 233 duizend euro. De stichting heeft geen vreemd vermogen.
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2016 bedraagt bijna 13 duizend euro.
Financiële risico's	Geen
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Geen
Relevante beleidsinformatie	Geen

Stichting SIG te Groningen

Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	De gemeente Groningen heeft de Stichting SIG opgericht met als doel het beheren en ontwikkelen van bedrijfsgebouwen. De stichting beheert de aandelen van de SIG Real Estate BV.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen
Bestuurlijk belang	De heer J. Haks, is enig bestuurder.
Financieel belang	De vorderingen op de TCN-groep zijn ingediend bij de curator. Het boedeltekort is echter zo groot dat gezien de achtergestelde aard van de gemeentelijke vorderingen, de gemeente hier waarschijnlijk niets meer van terug krijgt. Daarom zijn de vorderingen in 2013 afgeboekt.
Vermogen	De jaarrekening 2011 is in 2013 opgesteld. De stichting heeft geen vermogen. In 2013 heeft de financiële afwikkeling plaatsgevonden.

Financieel resultaat	Het resultaat is overgeboekt naar de gemeente Groningen.
Financiële risico's	Geen.
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Geen.
Relevantie beleidsinformatie	Het doel van de stichting is het bevorderen van industrie, handel, nijverheid, ambacht en andere dienstverlening in of in de omgeving van Groningen. De stichting kan ter realisering van de doelstelling deelnemen in ondernemingen. Door het faillissement van TCN/SIG is de stichting niet meer actief. Opheffing is in afwachting van de afwikkeling van het faillissement door de curator. Na afwikkeling wordt de stichting opgeheven.

Stichting Ondernemerstrefpunt	
Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang hangt samen met de doelstelling om het overleg tussen organisaties en instellingen in het onderwijs, het bedrijfsleven en de lokale overheid te bevorderen, waardoor het onderwijs en de behoeftes van het bedrijfsleven beter op elkaar worden afgestemd, zowel in de stad als in de regio.
Relatie met programma	Economie en Werkgelegenheid.
Deelnemende partijen	<p>Vanuit het Onderwijs:</p> <p>Christelijke Scholengemeenschap Groningen (CSG) (VO) Openbaar Onderwijsgroep Groningen (O2G2) (VO) De Bolster Alfa College (MBO) Noorderpoortcollege (MBO) Gomarus College (VO) Menso Alting College (MBO) Unipartners (WO) Samenwerking met (HBO) studieverenigingen HVM Actis, HSV en KIC</p> <p>Vanuit het bedrijfsleven:</p> <p>Vereniging Bedrijvenpark Zuidoost (VBZO) Vereniging Bedrijvenpark Noordoost (VBNO) Vereniging Bedrijvenpark Groningen West (VBGW) Groningen City Club GCC MKB Noord VNO-NCW Kamer van Koophandel Gemeente Groningen. Provincie Groningen</p>
Bestuurlijk belang	De teamleider van de afdeling Economische Zaken van onze gemeente is lid van het bestuur van de stichting OTP.
Financieel belang	Financieel belang: jaarlijks 80 duizend euro als gemeentelijke bijdrage uit G-Kwadraat.
Vermogen	Er zijn nog geen cijfers 2016 beschikbaar. Het eigen vermogen op 31 december 2014 bedroeg 164 duizend euro en op 31 december 2015 180 duizend euro. Op 31 december 2014 was het vreemd vermogen 54 duizend euro en per 31 december 2015 bedraagt dit 91 duizend euro.
Financieel resultaat	Er zijn nog geen cijfers 2016 beschikbaar. Het jaar 2015 laat een positief resultaat zien van 15 duizend euro.
Financiële risico's	Geen.
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Het onderwijs en het bedrijfsleven vinden elkaar niet automatisch en daar zit ook het beleidsrisico. Onderwijs en bedrijfsleven hebben elkaar nodig voor de juiste stageplaatsen, skills van leerlingen en werknemers en aansluiting van onderwijs en bedrijfsleven op actuele nieuwe ontwikkelingen.

Relevante beleidsinformatie	Stichting OTP brengt onderwijs en bedrijfsleven met elkaar in contact door stagebemiddeling, organiseren van events en het verbinden van netwerken vanuit onderwijs en bedrijfsleven.
Stichting WeerWerk Groningen	
Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft het aanbieden van re-integratievoorzieningen aan personen omschreven in de Wet Werk en Bijstand, de Re-integratieverordening van de gemeente Groningen, evenals in de bij deze verordening behorende uitvoeringsbesluiten, en voorts het verrichten van al wat tot het vorenstaande bevorderlijk kan zijn of daarmee verband houdt. De stichting tracht de doelstellingen te bereiken onder meer door het aanbieden van een dienstverband aan hiervoor bedoelde personen op basis van door de gemeente Groningen vast te stellen arbeidsvoorwaarden, zoals het detacheren van werknemers bij werkgevers, zowel in de markt- als in de collectieve sector.
Relatie met programma	1. Werk en Inkomen
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen is enig deelnemer.
Bestuurlijk belang	Statutair worden de bestuurders benoemd door het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Groningen.
Financieel belang	Het financieel belang valt samen met de vergoeding die de gemeente Groningen aan de stichting verstrekt voor de loon-en overige personeelskosten van de personen die een dienstverband zijn aangegaan met de stichting. In 2016 was hiermee een bedrag van 882 duizend euro gemoeid.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was 297 duizend euro en bedraagt op 31 december 2016 40 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 was 144 duizend euro en op 31 december 2016 259 duizend euro.
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2016 bedraagt 256 duizend euro nadelig.
Financiële risico's	Geen
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Geen
Relevante beleidsinformatie	Het doel is het aanbieden van re-integratievoorzieningen aan personen die onder de doelgroep van de WWB vielen. Deze zogeheten 'gesubsidieerde arbeid' is inmiddels afgebouwd (raadsbesluit 30 november 2011). Op 31 december 2016 waren er nog 37 seniorenbanen die de komende jaren zullen aflopen. Van nieuwe instroom is geen sprake meer.

Paragraaf 7: Grondbeleid

In de paragraaf Grondbeleid geven wij onze visie op het grondbeleid en maken we inzichtelijk hoe we het grondbeleid uitvoeren. Daarnaast geven we inzicht in de resultaten en de reserve grondzaken. We bespreken de risico's van het grondbedrijf, de risicobeheersing en de wijze van sturing en verantwoording.

Visie

Het grondbeleid speelt een belangrijke rol bij het realiseren van de ambities van de stad. Wij willen zodanig sturing geven aan de inzet en het gebruik van grond dat ruimtelijke en sectorale doelstellingen (bijvoorbeeld ten aanzien van wonen, werken, natuur en recreatie, zorg en onderwijs) kunnen worden gerealiseerd.

De kaders voor het grondbeleid worden gevormd door:

- De gemeentelijke doelstellingen op het gebied van ruimtelijke ordening en andere beleidsvelden met ruimtelijke implicaties die zijn vastgesteld in visies en plannen;
- De nota's grondbeleid 2010-2014;
- Het grondprijzenbeleid 2014-2018;
- De verordening Grondbank 2012;
- De richtlijnen herziening grondexploitaties en resultaatbepaling;
- De Notitie Grondexploitaties 2016 (Commissie BBV)

In het komende jaar willen we de nota grondbeleid in samenhang met de nog op te stellen structuurvisie herzien. Naar verwachting zal de nota in de eerste helft van 2017 ter besluitvorming worden aangeboden.

Uitvoering

Met het grondbeleid richten we ons op het gebruik van de grond als bepalende factor voor de kwaliteit van de leefomgeving. Daarbij hanteren we de volgende doelstellingen die ons legitimeren om in te grijpen in de grondmarkt:

- Het bevorderen van een maatschappelijk gewenst ruimtegebruik;
- Het verhogen van de kwaliteit van het ruimtegebruik;
- Het bevorderen van een rechtvaardige verdeling van kosten en opbrengsten over gebruikers, grondeigenaren, ontwikkelaars, corporaties en de overheid.

Een belangrijke voorwaarde hierbij is transparantie. Wij moeten aan de markt duidelijk kunnen maken waarom publiekrechtelijke middelen worden ingezet of waarom in andere gevallen als marktpartij wordt geopereerd.

Het grondbeleid kan actief, passief of door middel van een tussenvorm (samenwerking) worden gevoerd. Bij actief grondbeleid wordt de grond voor eigen rekening en risico aangekocht, bouw- en woonrijp gemaakt en in eigen beheer uitgegeven. In de passieve rol draagt de marktpartij het volledige risico. Bij samenwerking is er sprake van locatieontwikkeling in samenwerking met de markt, waarbij het risico, de winst en de zeggenschap gedeeld worden op grond van datgene wat is overeengekomen.

De huidige situatie in Groningen laat een mix zien van actief grondbeleid, faciliterend grondbeleid en samenwerking.

Projecten waarvoor de gemeente een actief grondbeleid voert en actief gronden heeft verworven voor de realisatie van woningbouw zijn bijvoorbeeld Reitdiep fase III en IV en Piccardthof. Eemskanaalzone, CiBoGa en Europapark zijn transformatielocaties die ook actief zijn verworven. Westpoort, Eemspoort en Eemspoort-Zuid zijn voorbeelden van actief grondbeleid ten behoeve van de realisatie van bedrijventerreinen. Tenslotte hebben we het voormalige Suikerunieterrein verworven; het gaat hierbij om een gebied ter grootte van circa 120 hectare. Deze locatie zal echter pas op termijn worden her-ontwikkeld. Projecten waarbij de gemeente heeft gefaciliteerd, door middel van aanpassing van het bestemmingsplan, zijn bijvoorbeeld Hoendiep.

Het ruimtelijk-economisch beleidskader zoals geformuleerd in het structuurplan “Stad op scherp” en haar voorgangers ligt ten grondslag aan het te voeren grondbeleid. Om de hierin geformuleerde doelstellingen te realiseren wordt per situatie beoordeeld welke vorm van grondbeleid de beste optie is. Uitgangspunt is een sterke regie op de ruimtelijke ontwikkeling waardoor de ruimtelijke doelstellingen van de gemeente zo veel als mogelijk gerealiseerd kunnen worden. In de nota grondbeleid 2010-2014 hebben de volgende gedragslijn geformuleerd:

- In specifieke gebieden en ontwikkelingszones wordt primair gekozen voor actief grondbeleid;
- Voorafgaand aan de feitelijke toepassing van actief grondbeleid wordt door het College een risico inschatting gemaakt; een tentatieve grondexploitatieopzet, alsmede een verwervingsplan maken daar deel van uit;
- Waar gewenst of noodzakelijk wordt een faciliterende grondpolitiek gevoerd, op basis van vooraf (anterieur) te sluiten overeenkomsten, waarbij het gemeentelijk kostenverhaal wordt geregeld en voor zover nodig locatie-eisen worden gesteld.

Strategisch vastgoed

Het strategische vastgoed bestaat voornamelijk uit onroerende zaken die aangekocht zijn ten behoeve van (her)ontwikkeling. In de periode tussen aankoop en de start van de (her)ontwikkeling beheren en exploiteren wij de gekochte gronden en bebouwde onroerende zaken. De gronden die ingezet worden voor de uitvoering van het grondbeleid zijn geclassificeerd in diverse categorieën. Wij hanteren de volgende indeling (verordening grondbedrijf van 6 februari 1986):

- Materiële vaste activa –nog te ontwikkelen bouwgronden;
- Niet in exploitatie te nemen eigendommen;
- In erfpacht of anderszins uitgegeven eigendommen;
- In (bouwgrond)exploitatie genomen eigendommen (grondexploitaties en bouwrijpe kavels);

Naast deze categorieën bestaat de categorie “verhuurde kavels”. Deze categorie is later om administratief beheer technische redenen en bestaat uit eigendommen uit de vier categorieën zoals benoemd in de verordening. Dit is een verzamelcategorie waarin alle verhuurde eigendommen worden opgenomen voor de periode waarin ze worden verhuurd. Onderstaand zal per onderdeel de ontwikkelingen worden weergegeven.

Materiële vaste activa – nog te ontwikkelen gronden

Door een wetswijziging wordt vanaf 1 januari 2016 de strategische grondvoorraad ondergebracht onder de Materiële vaste activa – gronden en terreinen en bedrijfsgebouwen. De omvang van de voorraad nog te ontwikkelen gronden en terreinen (inclusief slooppanden) bedraagt 65,9 miljoen euro per 31 december 2015. Per 1 januari is de strategische grondvoorraad gesplitst in gronden en terreinen met een boekwaarde van 51,2 miljoen euro en bedrijfsgebouwen (slooppanden) 14,7 miljoen euro. Per 31 december 2016 bedraagt de boekwaarde van de gronden en terreinen 58,1 miljoen en de bedrijfsgebouwen 13,5 miljoen euro. In deze boekwaarde is een voorziening opgenomen van 26,0 miljoen euro bij de gronden en terreinen respectievelijk 25,0 miljoen euro voor de slooppanden. Van deze boekwaarde heeft 40 miljoen euro betrekking op de Suikerfabriek.

De Suikerfabrieklocatie is in 2010 verworven waarbij tot circa 2025 de locatie tijdelijk beheerd wordt en daarna een permanente invulling gaat krijgen. Voor de tijdelijke invulling en exploitatie van de gronden van de Suikerfabriek hebben wij 20 april 2015 een samenwerkingsovereenkomst en het huurcontract met Exploitatie Suikerunie Terrein BV (Ploeg id3) gesloten. Met deze overeenkomsten is Exploitatie SuikerunieTerrein BV huurder geworden van het ruim 14 hectare grote voorterrein, met uitzondering van schoorsteen en daarmee opdrachtnemer voor de invulling en het beheer. Verder is in 2014 ongeveer 20 hectare grond in bruikleen gegeven bij de agrarische onderwijsinstelling Terra om praktijkonderwijs te geven. Momenteel werkt Terra aan een haalbaarheidsstudie voor een praktijk-leercentrum.

Door een wetswijziging wordt vanaf 1 januari 2016 de strategische grondvoorraad ondergebracht onder de Materiële vaste activa – gronden en terreinen. Deze wijziging heeft met name impact op de waardering van de gronden. Gronden en onroerende zaken moeten gewaardeerd worden tegen verkrijgingsprijs dan wel lagere marktwaarde. Deze nieuwe regeling heeft een overgangstermijn van 4 jaar. Wij willen in de komende periode de waardering van de strategische voorraad tegen het licht te houden en de overgangstermijn gaan gebruiken om de nieuwe waarderingsregels toe te passen.

Een andere consequentie van deze wetswijziging is dat de regels om exploitatielasten toe te rekenen aan gronden verder zijn aangescherpt. De mogelijkheid om exploitatielasten van gronden die niet zijn opgenomen in een grondexploitatie te activeren, is vervallen. Deze lasten moeten ten laste van het jaarresultaat gebracht worden. Voor gronden waarvoor geen voornemen bestond de gronden in de nabije toekomst te bebouwen hanteren wij deze werkwijze al. In de begroting 2016 hebben wij een exploitatienadeel exclusief de locatie Suikerfabriek opgenomen van ongeveer 2,6 miljoen euro en voor de Suikerfabriek 1,6 miljoen euro. De omvang van de gerealiseerde lasten onder aftrek van de opbrengsten bedraagt 2,3 miljoen nadelig en voor de Suikerfabriek 0,13 miljoen euro voordelig. Het resultaat nog te ontwikkelen materiële vaste activa bedraagt 0,2 miljoen euro nadelig en voor de Suikerfabriek 0,13 miljoen euro voordelig. Voor de jaarlijkse exploitatielasten van het Suikerfabrieklocatie is een structureel budget van 1,6 miljoen euro beschikbaar.

De verordening op de grondbank geeft ons de mogelijkheid om vooraf op basis van de vastgestelde structuurplannen, visies en bestemmingsplannen en het verwervingsplan strategische aankopen te verrichten en hierover achteraf verantwoording af te leggen. Bij de nieuwe nota grondbeleid gaan we nader in op het verwervingsplan.

Bouwrijpe kavels

De categorie bouwrijpe kavels betreft gronden die na het afsluiten van een grondexploitatie nog niet verkocht zijn en beschikbaar zijn om te verkopen. De boekwaarde per 31 december 2016 bedraagt ruim 10,9 miljoen euro.

Erfpacht

De boekwaarde per 31 december 2016 bedraagt 3,0 miljoen euro.

In september 2013 heeft de gemeenteraad besloten dat particuliere woning-bezittende erfpachters de keuzemogelijkheid krijgen om de blote eigendom te verwerven. Tot en met 31 december 2015 hebben 42 erfpachters de blote eigendom gekocht, waarvan de totale koopsom circa 702 duizend euro bedroeg. Inmiddels is de rente op staatsleningen gedaald. Hierdoor is de jaarlijkse erfpachtcanon verlaagd en is het financieel niet aantrekkelijk om het blooteigendom te kopen. In de 2016 hebben geen verkopen plaatsgevonden

Verder is onder de categorie erfpacht de “commerciële erfpacht Waagstraat” ondergebracht. De canon bij commerciële erfpacht is afhankelijk van de gerealiseerde huuropbrengsten en kosten van de erfpachter. Het jaarlijkse resultaat bestaat uit de canonopbrengsten minus de rentekosten en een vergoeding van de huurlasten aan de gemeente Groningen.

Op 1 januari 2015 heeft de vijfjaarlijkse canonherziening plaatsgevonden. Afhankelijk van de van toepassing zijnde erfpacht voorwaarden is de canon verlaagd doordat te hanteren rentepercentages in de afgelopen jaren zijn gedaald. Hierdoor zijn de opbrengsten en het resultaat afgenomen ten opzichte van voorgaande jaren. In 2016 bedragen de opbrengsten minus de kosten 0,13 miljoen euro voordelig.

Verhuurde kavels/Binnenbezittingen

De categorie verhuurde kavels betreft gemeentelijke panden en percelen grond die binnen het grondbeleid nog geen directe bestemming hebben en die voor langere tijd worden verhuurd of verpacht. Het beleidsmatige

uitgangspunt voor deze panden is: 'het op commerciële basis beheren van al dan niet tijdelijke, bij de gemeente in eigendom zijnde, onroerende zaken, met in achtneming van de gewenste bestemmingsflexibiliteit.' De boekwaarde van deze kavels per 31 december 2016 bedraagt 3,8 miljoen euro. Jaarlijks wordt het exploitatieresultaat bepaald en verrekend met de reserve grondzaken. Het gerealiseerde opbrengsten minus kosten bedragen in 2016

Grondexploitaties

De commissie BBV heeft op 5 maart 2016 de nieuwe Notitie Grondexploitaties 2016 gepubliceerd. Deze notitie bevat wijzigingen die vanaf 1 januari 2016 van kracht zijn voor de verslaggeving van grondexploitaties. De belangrijkste wijzigingen zijn:

- Er is een meer duidelijke definitie tussen een grondexploitatie en een investeringsproject. Een grondexploitatie zijn gronden die zich in het transformatieproces bevinden waarbij in bezit zijnde grond en (eventueel) aanwezige opstallen worden omgevormd naar bouwrijpe grond met als oogmerk (opnieuw) te worden uitgegeven.
- De voortschrijdende richttermijn voor grondexploitaties is maximaal 10 jaar. Hier kan goed gemotiveerd bij raadsbesluit en toegelicht in de jaarstukken van afgeweken worden. Voor langer durende grondexploitaties moeten aanvullende beheersmaatregelen worden genomen. Een verplichte maatregel is dat geen indexering meer mag worden toegepast voor opbrengsten later dan 10 jaar;
- Bij de kostentoerekening aan de grondexploitaties binnen het BBV wordt het verplicht aan te sluiten op de kostenverhaalsmogelijkheden zoals benoemd in de Wet op de ruimtelijke ordening (Wro) en het Besluit ruimtelijke ordening (Bro);
- De rente die wordt toegerekend aan grondexploitaties moet worden gebaseerd op de werkelijke rente over het vreemd vermogen en de disconteringsvoet moet gelijk gesteld worden aan de toegerekende rente;
- Voorzieningen ter bestrijding van verwachte tekorten in grondexploitaties moeten worden gepresenteerd als waardecorrectie op de post Bouwgrond in exploitatie en
- Jaarlijkse herziening van de grondexploitaties.

Deze wijzigingen beogen een scheiding aan te brengen tussen publieke investeringen in de openbare ruimte en de investeringen die verband houden met de aankopen van gronden, het bouwrijp maken van grond en de uitgifte van bouwgronden. Een deel van de publieke investeringen kan worden toegerekend, voor zover ze voldoen aan de criteria van proportionaliteit, profijt en causaliteit. De voorinvesteringen in de publieke ruimte worden niet langer volledig gefinancierd uit de grondexploitaties. Hierdoor worden de risico's die samenhangen met grondexploitaties kleiner en is er daardoor minder benodigd weerstandsvermogen en minder reserves benodigd. Daarnaast komt de (meerjaren) begroting structureel beter op orde doordat er rekening wordt gehouden met de rentelasten en afschrijvingen en waardoor er ruimte ontstaat voor vervanging. Deze wijzigingen zijn meegenomen bij de herziening grondexploitaties 2016 en ook in deze jaarrekening. Kort samengevat zijn de effecten als volgt

- Presentatie-effect in de jaarrekening doordat de projecten Grote Markt Forum, Investerings openbare ruimte Forum, Woonschepenhaven, Revitalisering Winschoterdiep, Paddepoel Zuid Oost Herstructuering, Bessemoerpark vanaf 1 januari 2016 zijn opgenomen onder de Materiele Vaste Activa (19,5 miljoen euro)
- Presentatie-effect doordat het complex Hergebruik grond opgenomen wordt onder de voorraad (- 0,9 miljoen)
- Resultaateffect doordat vanaf 2016 gerekend wordt met de (verwachte) daadwerkelijk te betalen rente en doordat gemeentelijke bedrage en kosten die niet voldoen aan de kostensoortenlijst niet langere meegenomen worden in de grondexploitaties. In de afzonderlijke herzieningen worden nader ingegaan op de resultaten.

De totale omvang van de boekwaarde van de grondexploitaties bedraagt per 31 december 2016 circa 257 miljoen euro. De boekwaarde inclusief voorziening is als volgt samengesteld:

- 71 miljoen euro grondexploitaties;
- 186 miljoen euro Meerstad.

Grote, complexe of risicovolle grondexploitaties zijn Meerstad, Europapark (inclusief station en Kempkensberg), CiBoGa, Westpoort, Grote Markt, Eemskanaalzone en de Oosterhamrikzone. Daarnaast zijn een aantal kleinere grondexploitaties zoals Reitdiep fase 3 en 4, Oosterparkstadion, Eemspoort, Eemspoort Zuid. In de rapportage grondbedrijf is een uitgebreide toelichting opgenomen over de actuele stand van zaken van de grondexploitaties.

De grondexploitaties worden jaarlijks herzien. Bij de herzieningen van de grondexploitaties staat de aanpak centraal zoals is opgenomen in het Meerjaren Uitvoeringsprogramma Structuurvisie 2011 (RO10.2469411). Deze aanpak is erop gericht om de financiële gevolgen van programmawijzigingen zoveel mogelijk te beperken, beheersbaar en inzichtelijk te houden. Deze aanpak bestaat uit de volgende stappen:

- Een analyse in regioverband van de marktvraag naar woningen, kantoren en bedrijventerreinen, om op basis daarvan te komen tot een her-prioritering en sanering van het aanbod;
- Een kritische herwaardering van onze grond en grondexploitaties;
- Bijstelling van de programma's op de kansrijke ontwikkellocaties (meer marktgericht), in combinatie met een andere manier van gebiedsontwikkeling die meer ruimte biedt voor flexibiliteit en waarbij we zoveel mogelijk samenwerken met potentiële gebruikers en marktpartijen.

Op basis van deze drie stappen worden per exploitatie of locatie beargumenteerde keuzes gemaakt en blijft het geheel voor de gemeenteraad transparant. Op grond van de uitkomsten van de herziening van een exploitatie of herwaardering blijkt of het noodzakelijk is om gemeentelijke middelen in te zetten voor de voorziening. Daarnaast willen we de prikkel om verliezen te beperken zo groot mogelijk houden.

Ook in 2017 willen wij deze aanpak hanteren bij de jaarlijkse herzieningen van de grondexploitaties. In de komende herzieningen van grondexploitaties komen we terug op de gevolgen hiervan voor de betreffende grondexploitaties en op de mogelijkheden die ontstaan door het benutten van kansen. Ook gaan we bij de herziening nader in op de ontwikkeling van de risico's van de grondexploitaties. Bijzonder aandachtspunten hierbij zullen met name de voortgang in de uitgifte van kavels voor bedrijventerreinen en woningbouw zijn. Een aantal bijzondere risico's zoals de samenwerkingsovereenkomst Oosterhamriktracé tussen de gemeente Groningen en Nijestee en het effect hiervan op de grondexploitatie Oosterhamrikzone.

Voor de ontwikkeling van de stad zijn inmiddels forse investeringen gedaan in het verwerven en bouwrijp maken van gronden zowel binnenstedelijk als ook in de uitleggebieden. Voor de toekomst zijn een viertal grondexploitaties te typeren:

1. Gebiedsontwikkeling binnenstad (Oosterhamrikzone, CiBoGa, Europapark, Eemskanaalzone);
2. Gebiedsontwikkeling wonen uitleglocaties (Meerstad, Reitdiep fase III en IV de toekomstige Suikerfabrieklocatie);
3. Bedrijventerreinen (Westpoort, Zernike, Eemspoort en Eemspoort-Zuid);
4. Speciale ontwikkelingen zoals de Grote Markt en mogelijk ook het Stationsgebied in de nabije toekomst.

De focus in de komende jaren ligt met name op de afzet van gronden in de gebiedsontwikkeling binnenstad en de bedrijventerreinen. Om de risico's te managen van deze investeringen is het noodzakelijk om de investeringen te koppelen aan de afzetverwachting van gronden in de komende periode. Verder zal in de komende jaren de investeringsomvang in het bouw- en woonrijp maken van gronden binnen de grondexploitaties substantieel dalen ten opzichte van voorgaande periode. De investeringen zijn met name gericht op het verder bouwrijp- en woonrijp maken van de gronden, zodat de gronden verkocht kunnen worden.

Het verwachte verloop van de grondexploitaties ziet er als volgt uit

(bedragen x 1.000 euro)	1-1-2016	Kosten	Eigen bijdrage	Subsidies	Opbrengsten	31-12-2016
Bruto boekwaarde	277.293	12.729	0	-11.879	-11.288	266.855
Voorziening	-190.278	0	-5.663	0	0	-195.941

Bij: afgesloten complexen	-1.415	-9	0	0	0	-1.424
	85.600	12.720	-5.663	-11.879	-11.288	69.490
Nog te verwachten kosten / opbrengsten grex	0	144.459	0	-6.046	-220.430	-82.017
Nog te verwachten kosten / opbrengsten	0	2.348	-233	0	-2.187	-72
	85.600	159.527	-5.896	-17.925	-233.905	-12.599
Nog te realiseren resultaat (grondzaken)						-6.505
Saldo voorziening						-6.094

* Gedurende de afgelopen 20 jaren heeft u ter dekking van verwachte tekorten op gebiedsontwikkelingen middelen ter beschikking gesteld. Het gaat om met name middelen voor CiBoGa (36,6 miljoen euro), Oosterhamrikzone (17,9 miljoen euro), Westpoort, (met name Ontsluiting A7 en doorgaande weg, 29,3 miljoen euro, Europapark 33,7 miljoen euro, Europapark Station 17,1 miljoen euro en Grote Markt Oostwand 26,3 miljoen euro) Deze middelen zijn in de afgelopen jaren administratief verwerkt in de boekwaarde. Bij de slotcalculatie wordt doorgaans de definitieve balans opgemaakt en het eindresultaat opgemaakt. Op basis van de nieuwe notitie grondexploitatie worden deze middelen nu apart gepresenteerd als correctie op de boekwaarde.

Resultaten grondexploitatie en reserve grondzaken

Het doel van de bestemmingsreserve Grondzaken is het vormen van een toereikende buffer voor het opvangen van schommelingen in de resultaten op de grondexploitatie en op het strategisch grondbezit. Winsten en verliezen worden ten gunste of ten laste van de reserve Grondzaken gebracht. Het gerealiseerde resultaat 2016 bedraagt 1,5 miljoen negatief. Het nadeel is de som van bijdrage aan grondexploitatie van 3,7 miljoen euro (Westpoort, Kempkensberg, Westpoort en Driehoek Peizerweg), nadeelcompensatie Damsterdiep 0,4 miljoen euro, en verkoopresultaat op gronden (Tennet en Gdanskweg van 2,3 miljoen euro)

	Begroot	Gerealiseerd	Verschil	
Exploitatie erfpacht	62.000	-135.889	197.889	V
Exploitatie verhuurde kavels	-170.000	230.678	-400.678	N
Helperwestsingel	0	225.000	-225.000	N
Exploitatie niet in exploitatie te nemen gronden	-26.338	-3.483	-22.855	N
Exploitatie nog te ontwikkelen grondbezit	2.542.033	2.340.983	201.050	V
Motie erfpacht	65.000	17.967	47.033	V
Bouwrijpe kavels		-87.997	87.997	V
Suikerfabriek		-137.024	137.024	V
Verkoop gronden (Tennet, Gdanskweg)		-2.386.640	2.386.640	V
Resultaat Grexen			0	
- CiBoGa		1.000.000	-1.000.000	N
- Kempkensberg		900.000	-900.000	N
- Westpoort		1.457.000	-1.457.000	N
- Driehoek Peizerweg		349.000	-349.000	N
Plankostencomplexen	125.000		125.000	V
Nadeelcompensatie		411.000	-411.000	N
Bijdrage reserve grondzaken	-15.400.000	-15.400.000	0	
Rente reserve grondzaken	-355.000	-416.231	61.231	V
	-13.157.305	-11.635.636	-1.521.669	

De omvang van de reserve grondzaken en grondbank per 31 december 2016 bedraagt 53,9 miljoen euro (2015: 49,7 miljoen euro). Naar verwachting zal in 2017 de reserve wijzigen door toevoeging van 1,0 miljoen euro, bijdrage grondexploitatie van 2,2 miljoen euro en afnemen door de resultaatbestemming 2016 ad 1,5 miljoen euro, kapitaallasten bovenwijkse voorzieningen Meerstad van 4,8 miljoen euro en het verwachte resultaat van 2017 van totaal 2,9 miljoen euro. De verwachte eindstand per 31 december 2017 is 47,9 miljoen euro.

Bij bepaling van het verwachte resultaat zijn de uitgangspunten gebruikt zoals deze zijn neergelegd in de nota resultaatbepaling. De uitgangspunten zijn als volgt:

- Goed koopmansgebruik;
- Gerealiseerde winsten worden verantwoord in de exploitatie onder aftrek van de nog te verwachten kosten. De nog te verwachten opbrengsten worden buiten beschouwing gelaten;
- Winsten worden bepaald op jaarbasis;
- Verliezen die op enig moment benoembaar, kwantificeerbaar, onontkoombaar en voorzienbaar zijn, worden als verlies genomen in het betreffende boekjaar;
- De waardering van het actief geschiedt tegen historische kostprijs of lager verwachte opbrengstwaarden. De afwaardering wordt ten laste van de exploitatie gebracht.

Per 1 januari 2016 is de vennootschapsbelasting voor overheidsbedrijven ingevoerd. Met het uitvoeren van grondexploitaties opereert de gemeente als een ondernemer voor de vennootschapsbelasting. Op basis van de huidige inzichten wordt Meerstad (BV/CV) en de overige grondexploitaties van de gemeente als twee verschillende fiscale grondbedrijven beschouwd. Beide organisaties hebben immers een eigen projectteam én aansturing en zijn in die zin verschillende entiteiten. Beide entiteiten zijn apart beoordeeld voor de vennootschapsbelasting. Het saldo van de ondernemingstoets voor de grondexploitaties binnen de gemeentelijke organisatie is negatief en het voorlopige oordeel is dat er geen belastingplicht ontstaat. Voor Meerstad is de uitkomst van de ondernemingstoets positief, waardoor de grondexploitatie Meerstad door de ondernemingspoort gaat en daarmee belastingplichtig is. Het fiscale resultaat van Meerstad is meegenomen in de fiscale winst 2016.

Meerstad

In december 2015 hebben wij besloten om de impact van de verwachte wijzigingen van het BBV en de Vpb hiervan te laten onderzoeken voor Meerstad. De nieuwe regels zijn vooral gericht op het beperken van de risico's in grondexploitaties. Wij begrijpen de achterliggende gedachte van de gewijzigde regels. We hebben onder meer gekeken naar het beperken van de toerekening van bovenwijkse voorzieningen. In het geval van Meerstad gaat dat om investeringen in groen, water en infrastructuur. Gezien de omvang van Meerstad gaat het om grote bedragen. De totale investeringen in bovenwijkse voorzieningen zijn 150 miljoen euro, waarvan inmiddels 90 miljoen euro is gerealiseerd en 60 miljoen euro in de komende jaren nog geïnvesteerd moet worden. De gerealiseerde investeringen hebben vooral betrekking op de aankoop van grond voor groen en water. We hebben beoordeeld in welke mate de bovenwijkse voorzieningen aan de grondexploitatie kunnen worden toegerekend. Voor de gerealiseerde investeringen hebben we dit voorlopig bepaald op 20% en voor de nog te realiseren investeringen gaan we vooralsnog uit van 50%. Op 21 december 2016 heeft u besloten om 80% van de gerealiseerde investeringen en 50% van de nog te realiseren investeringen te activeren respectievelijk in de toekomst te activeren. De kapitaallasten hiervan moeten worden gedekt uit de algemene middelen. In de komende jaren worden de kapitaallasten vooralsnog ten laste van de reserve grondzaken gebracht volgens het volgende schema.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Bedragen x 1 miljoen euro	4,6	4,6	4,7	4,8	1,5	0,7

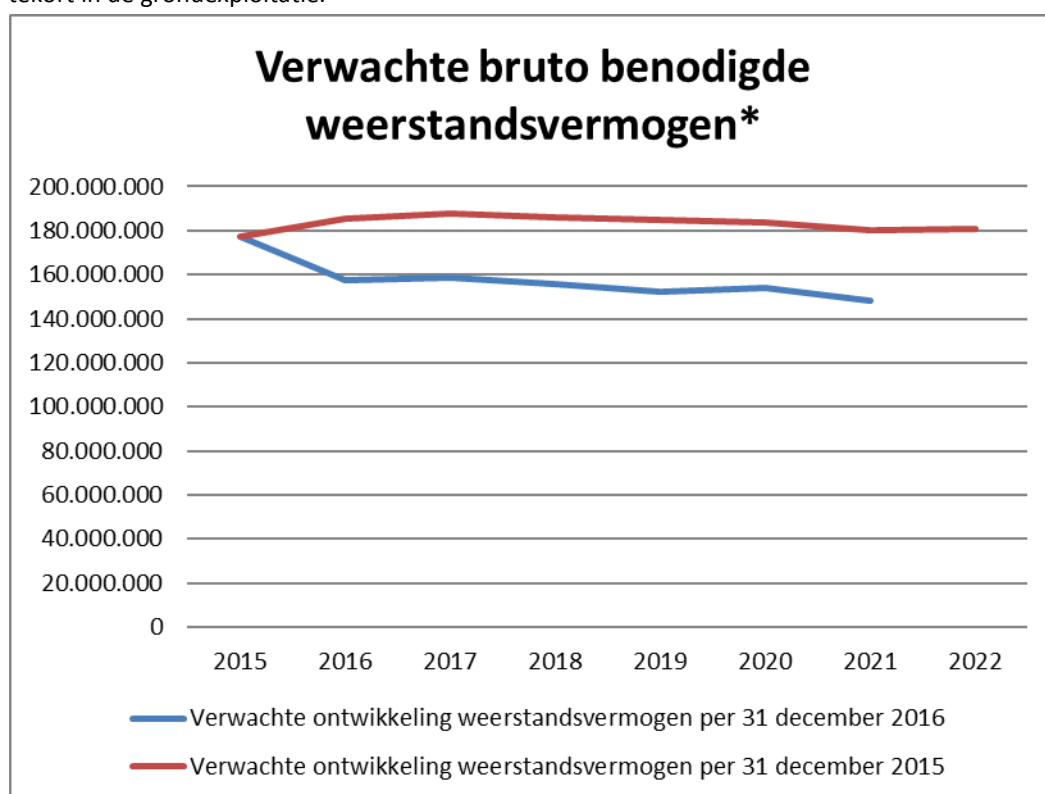
Risico's van het grondbedrijf in relatie tot de reserve grondzaken en risicobeheersing

Om de toereikendheid van de reserves van het grondbedrijf te meten wordt de geprognosticeerde omvang van de reserve van het grondbedrijf vergeleken met de benodigde omvang. De geprognosticeerde omvang van de reserve bestaat uit het actuele saldo van de reserve grondzaken en groundbank en de verwachte toekomstige resultaten en onttrekking die ten gunste of ten laste komen van de reserve grondzaken en groundbank. Zowel de

benodigde als geprognosticeerde omvang van de reserves van het grondbedrijf worden meegenomen bij het bepalen van het gemeentebrede weerstandsvermogen

Het risico op een plantekort kan onder meer voortvloeien uit vertraging in het uitgiftetempo van gronden, uitgifte van gronden tegen lagere grondprijzen dan in de exploitatiebegroting is voorzien, aanbesteding van civieltechnische werken en vertraging in het tempo van realisering. Vanwege de complexiteit en omvang van het grondexploitatieproces en de beheersing hiervan wordt vanaf 2003 de risicoboxenmethode gebruikt voor de beheersing van de risico's binnen de grondexploitatie. Voor het bepalen van de noodzakelijke omvang van de egaliseringsreserve zijn de in box 3 aangegeven risico's van de lopende grondexploitatie relevant. In de kadernota herijking weerstandsvermogen en risicomangement is aangegeven dat de risicoboxenmethode gehanteerd zal gaan worden als de methode voor het bepalen van het weerstandsvermogen en is de methode nader toegelicht. De [geactualiseerde kadernota](#) is op 6 juli 2016 vastgesteld.

Vanaf 2014 wordt voor de grondexploitaties inclusief Meerstad en het strategisch grondbezit gewerkt met een meerjarenprognose van het weerstandsvermogen. Per 31 december 2016 heeft de meest recente actualisatie van het saldo plaatsgevonden. In onderstaande grafiek wordt de verwachte ontwikkeling vanaf per 31 december 2016 weergegeven. De berekening is gebaseerd op verwachtingen en aannames met betrekking tot toekomstige ontwikkelingen. Op voorhand is niet aan te geven welk risico zich uiteindelijk zal voordoen en zal leiden tot een tekort in de grondexploitatie.

* Inclusief grondexploitatie Meerstad

De omvang van de risico's op 31 december 2016 volgens bedraagt 177,4 miljoen euro. De benodigde risicobuffer zal naar verwachting zich als volgt ontwikkelen:

Jaar	2.017	2.018	2019	2020	2021
Bedragen x duizend euro	158.799	155.709	152.167	154.110	148.267

De afname komt met name door

- Overheveling van (publieke) investeringen in de openbare ruimte vanuit Meerstad naar Gemeente Groningen, waardoor de boekwaarde en het risico van Meerstad is afgenomen

- Afname het parameter risico bij de gemeentelijke grexen doordat de indexering na 10 jaar niet meer toegepast, door aanpassing van de parameter bij de bedrijventerreinen van 2% naar 1% en toepassing van een gebruikelijke parameter van 2% op de woningbouwlocaties.
- Afname projectgebonden risico's door wegvallen van het EFRO-subsidierisico Grote Markt en grondprijzen
- Afname van het boekwaarderisico bij gemeentelijke grondexploitaties

De omvang van het weerstandsvermogen wordt voor meer dan de helft bepaald door de grondexploitatie Meerstad (circa 64%) Het aandeel van de bedrijventerreinen bedraagt circa 15% en projecten CiBoGa, Europapark inclusief station en Kempkensberg, Grote Markt, Oosterhamriktracé en nog in exploitatie te nemen gronden in de berekening bedraagt circa 15%. De omvang van het benodigde weerstandsvermogen voor de grondexploitaties en gronden wordt meegenomen bij de bepaling van het totaal gemeentebreed benodigde weerstandsvermogen.

De risicoboxenmethode is gebaseerd op het boxenmodel van de lopende grondexploitaties. Voor de (grond) exploitaties waarvoor nog geen uitvoeringskrediet beschikbaar is gesteld wordt aangenomen dat er voldoende bijsturingsmogelijkheden aanwezig zijn dan wel subsidiebronnen of nieuwe beleidsmiddelen om een eventueel tekort af te dekken.

Sturing en verantwoording

Gedurende het jaar wordt in de diverse planning en control documenten zoals de begroting, de tussenrapportages en de jaarrekening gerapporteerd over de afzonderlijke onderdelen van het grondbeleid. Daarnaast wordt jaarlijks over het gevoerde grondbeleid gerapporteerd middels de rapportage Grondbank en één keer per jaar middels de rapportage Grondbedrijf met de bijlage Staat P. In de rapportage Grondbedrijf wordt een samenvatting gegeven van de stand van zaken en ontwikkelingen van het grondbedrijf inclusief het grondbezit. De Staat P geeft de stand van zaken per grondexploitatie weer. De bestaande regels over de winstafroming worden gevolgd en in de Staten P/ rapportage Grondbedrijf wordt hierover verantwoording afgelegd.

Verder worden de herzieningen van de grondexploitaties volgens het ritme zoals dat is vastgelegd in de nota "De gemeenteraad aan het stuur" en de nota Grondbeleid 2016-2022 ter besluitvorming voorgelegd. Voor de slotcalculaties wordt jaarlijks op basis van de geldende regelgeving een planning opgesteld. De slotcalculaties van de af te sluiten complexen worden aan het einde van het desbetreffende kalenderjaar ter besluitvorming aangeboden.

Paragraaf 8: Lokale heffingen

Deze paragraaf gaat over de lokale belastingen en heffingen. Aan de orde komen het beleid ten aanzien van de lokale heffingen, de geraamde inkomsten, de kostendekkendheid van de tarieven, het kwijtscheldingsbeleid dat we hanteren en de lastendruk voor de burger in vergelijking met die in andere grotere gemeenten.

Beleid lokale heffingen

Lokale heffingen betreffen zowel publiek- als de privaatrechtelijke heffingen. De publiekrechtelijke heffingen worden onderscheiden naar belastingen en rechten:

- Belastingen: de opbrengsten van belastingen komen toe aan de algemene middelen en kunnen vrij worden besteed. Dit zijn onder meer de onroerendezaakbelasting (OZB), de logiesbelasting en de hondenbelasting. Het criterium kostendekkendheid is hier niet aan de orde;
- Rechten: een recht is een vergoeding voor een concrete prestatie door de gemeente geleverd. De opbrengst van de rechten is niet vrij besteedbaar: de opbrengsten moeten aangewend worden voor de gerelateerde prestaties. Voorbeelden zijn de afvalstoffenheffing, rioolheffing en de leges burgerzaken. Hier geldt een wettelijke norm van maximaal 100% kostendekkendheid.

De privaatrechtelijke heffingen hebben betrekking op tarieven voor economische activiteiten die verricht worden in het algemeen belang.

In de jaarlijkse Tarievennota wordt een toelichting gegeven op de ontwikkeling van de gemiddelde jaarlijkse woonlasten. De woonlasten is een optelling van de OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing voor een gemiddeld (tweepersoons)huishouden.

Op grond van de Financiële verordening gemeente Groningen 2013 moet om de vier jaar een tarievenonderzoek plaatsvinden en wordt de kostendekkendheid van de publiek- en privaatrechtelijke tarieven doorgelicht en aan de gemeenteraad gerapporteerd. Daarbij wordt de gewenste mate van kostendekkendheid opnieuw bepaald.

Beleid publiekrechtelijke heffingen

Hieronder geven we een beknopte uiteenzetting van het gemeentelijke beleid met betrekking tot de publiekrechtelijke tarieven.

Kwijtscheldingsbeleid

Met het hanteren van een kwijtscheldingsregeling geeft de gemeente een deel van zijn burgers de mogelijkheid om voor een lager tarief in aanmerking te komen. De ruimte om een eigen gemeentelijk kwijtscheldingsbeleid te voeren is beperkt. De criteria waaraan kwijtscheldingsverzoeken getoetst worden, zijn op rijksniveau vastgesteld. We mogen wel zelf bepalen voor welke belastingen en heffingen we kwijtschelding verlenen en welk deel van de belastingaanslag of heffing we kwijtschelden. We verlenen kwijtschelding voor:

- Hondenbelasting, alleen voor de eerste hond en tot 60%;
- Afvalstoffenheffing. Mensen die vijf jaar of langer op het sociale minimum zitten, krijgen volledige kwijtschelding van de afvalstoffenheffing. De andere kwijtscheldingsgerechtigden krijgen 57% van het aanslagbedrag kwijtgescholden;
- Leges gehandicaptenparkeerplaats en -kaart en huwelijksleges (volledig).

Onroerendezaakbelasting

De onroerendezaakbelasting is de belangrijkste gemeentelijke belasting, niet alleen qua omvang, maar ook omdat de opbrengst tot de algemene middelen behoort en dus naar eigen inzicht besteed kan worden. De belangrijkste functie is het genereren van inkomsten. De hoogte van een aanslag is afhankelijk van de waarde van een pand en van de door de raad vastgestelde tarieven. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de heffing voor eigenaren van woningen, eigenaren van niet-woningen en gebruikers van niet-woningen. De waarde van de woningen en bedrijven in de stad wordt ieder jaar opnieuw bepaald.

Afvalstoffenheffing

De afvalstoffenheffing wordt als bestemmingsheffing aangemerkt, omdat de opbrengst niet naar de algemene middelen vloeit, maar dient ter dekking van de kosten van afvalinzameling en -verwerking. Het uitgangspunt is dat deze kosten inclusief de kosten van kwijscheldingen volledig gedekt worden uit de opbrengst van de afvalstoffenheffing. Het aantal bewoners van een woning bepaalt de hoogte van het tarief. Er wordt gedifferentieerd naar vier categorieën, namelijk eenpersoonshuishoudens, tweepersoonshuishoudens, huishoudens van drie tot en met zeven personen en huishoudens van acht personen of meer. Hiermee wordt invulling gegeven aan het principe 'de vervuiler betaalt'. De tariefdifferentiatie heeft dus niet gedragsbeïnvloeding ten doel, de belangrijkste functie is het genereren van inkomsten om de voorziening mogelijk te maken.

Rioolheffing

De kosten voor het beheren en in stand houden van het rioolstelsel worden door een heffing verhaald. Gemeenten hebben naast de zorgplicht voor stedelijk afvalwater en hemelwater ook de zorgplicht voor grondwater. De opbrengst van de rioolheffing, met als uitgangspunt 100% kostendekkendheid, is geoormerkt. De belangrijkste functie is dus het genereren van inkomsten om de voorziening mogelijk te maken. De rioolheffing kan zowel van de eigenaar (aansluitrecht) als van de gebruiker (afvoerrecht) worden geheven. Wij kennen alleen het aansluitrecht, waarbij een vast bedrag per aansluiting in rekening wordt gebracht.

Bouwleges

Bouwleges worden geheven om de kosten van het proces van bouwvergunningverlening te dekken. De belangrijkste functie is dus het genereren van inkomsten om de voorziening mogelijk te maken. Het tarief wordt bepaald door de hoogte van de bouwkosten (aanneemsom exclusief BTW). Ook voor de bouwleges is ons beleid een kostendekkendheid van 100%. Een complicatie daarbij is dat door een wisselende omvang van de bouwprojecten de opbrengst van jaar tot jaar sterk kan fluctueren. Verder is vooraf moeilijk te schatten hoeveel de opbrengst in enig jaar zal bedragen. Om risico's van tegenvallende inkomsten zoveel mogelijk uit te sluiten is in 2001 een bestemmingsreserve bouwleges ingesteld.

Parkeergelden publiekrechtelijk deel

Het publiekrechtelijk deel wordt ook wel parkeerbelasting genoemd en daaronder vallen de tarieven voor het parkeren bij parkeermeters en parkeerautomaten, de boetes voor het rood staan bij parkeermeters en parkeerautomaten, de kosten van het (gratis) fiets parkeren en de tarieven voor parkeervergunningen. Voor de publiekrechtelijke parkeergelden (parkeerbelasting) is de doelstelling van regulering expliciet in de wet vastgelegd. In de tariefstelling mag onderscheid gemaakt worden naar parkeerduur (kort/lang), het moment waarop wordt geparkeerd (dag/avond/weekend), het gebied waar wordt geparkeerd en het type vergunning. In Groningen maken we gebruik van de toegestane differentiatiemogelijkheden. We sturen zowel met tarieven, de duur van parkeren als met de beschikbaarheid van parkeerplaatsen.

Beleid privaatrechtelijke heffingen

Hieronder geven we een beknopte uiteenzetting van het gemeentelijke beleid met betrekking tot de privaatrechtelijke tarieven.

Privaatrechtelijke tarieven

In Groningen maken we onderscheid tussen algemene tarieven die vooraf zijn bepaald en voor iedere afnemer gelden en commerciële tarieven. Bij de laatste opereert de gemeente als marktpartij in een concurrerende omgeving. Medio 2014 is de Wet Markt en Overheid in werking getreden. Op grond van deze wet moeten we voor onze producten en diensten de integrale kostprijs in rekening brengen. Daarnaast heeft de gemeente voor een aantal producten zelf een beleid voor kostendekkendheid.

Parkeergelden privaatrechtelijk

Onder het privaatrechtelijk deel vallen de tarieven voor parkeergarages en buurtstallingen. Het uitgangspunt is dat het in totaal (samen met het publiekrechtelijk deel) kostendekkend is.

Opbrengsten en ontwikkeling kostendekkendheid

In de begroting en rekening geven we jaarlijks een overzicht van de opbrengsten van de *belangrijkste* belastingen, rechten en heffingen (leges). In onderstaande tabel wordt een samenvatting gegeven van de gerealiseerde opbrengsten in 2016 en de oorspronkelijke geraamde opbrengsten van 2016 en de actuele begroting 2016.

Soort opbrengsten belasting of heffing (bedragen x 1.000 euro)	Primitieve begroting 2016 (1)	Actuele begroting 2016 (2)	Opbrengsten rekening 2016 (3)	Vershil (3-2)
Belastingen				
Onroerendezaakbelasting (OZB)	62.711	62.658	61.837	-821
Roerende zaakbelasting (RZB)		73	94	21
Hondenbelasting	868	852	854	2
Logiesbelasting	1.055	1.057	1.310	253
Precariobelasting	632	662	758	96
Parkeerbelasting	8.157	8.119	8.577	458
Rechten en heffingen				
Afvalstoffenheffing	26.445	26.436	27.524	1.088
Marktgeden	741	741	753	12
Rioolheffing	15.426	15.426	15.622	196
Begravenisrechten	1.301	1.338	1.296	-42
Leges Burgerzaken	3.542	3.634	3.844	210
Leges Bouwactiviteiten	6.220	6.161	6.669	508
Leges Huisvestingswet inclusief splitsings- vergunning	96	96	39	-57
Leges Instemmingsbesluit Telecommunicatie- verordening en Graafverordening.	186	186	196	10
Leges Drank & Horeca	173	173	149	-24
Leges Prostitutie	16	16	41	25
Havengelden	146	146	134	-12
Parkeergelden privaatrechtelijk	7.348	7.663	8.034	371
Totaal	135.136	135.437	137.731	2.294

Hieronder worden de grotere afwijkingen ten opzichte van de actuele begroting toegelicht. Voor de rechten en heffingen wordt daarbij ingegaan op de ontwikkeling van de kostendekkendheid.

Onroerendezaakbelasting

In 2016 is 821 duizend euro minder aan onroerendezaakbelasting ontvangen dan geraamd. Dit komt door een aantal oorzaken. Enerzijds door de afwikkeling van bezwaarschriften tegen de WOZ-waarde van enkele grote objecten. Na aanpassing van de landelijke taxatierichtlijnen moesten deze bezwaren deels gegrond verklaard worden. Anderzijds doordat de totale WOZ-waarde van kantoorpanden in de stad lager uitvallen zijn dan ten tijde van de berekening van de tarieven in september 2015 werd voorzien. Omdat de taxatie van de kantoren op dat moment nog niet was afgerond, zijn er voor het niet getaxeerde deel aannames gedaan. Door een stijging

van het aanbod en leegstand is de WOZ-waarde van de kantoren lager uitgevallen dan verwacht. Tot slot staan tegenover bovengenoemde oorzaken een positief resultaat op de afwikkeling van de oude jaren.

Logiesbelasting

In 2016 zijn de aanslagen 2015 opgelegd. In 2015 zijn er meer overnachtingen geweest dan begroot. Hierdoor vertoont de logiesbelasting een meeropbrengst van 253 duizend euro.

Precariobelasting

In 2016 is er een meeropbrengst uit precariobelasting gerealiseerd. Dit komt met name door een toename van de inkomsten precario gebruik gemeentegrond. Handhaving middels controles op straat dragen direct en indirect bij aan de opbrengst van de precario.

Parkeerbelasting

De gerealiseerde opbrengsten parkeerbelasting 2016 zijn 8,577 miljoen euro. In de actuele begroting is uitgegaan van 8,119 miljoen euro. De meeropbrengst wordt vooral veroorzaakt door een sterke stijging van de inkomsten uit het straat parkeren in verband met de parkeerautomaten Card Only, de uitbreiding van betaald parkeren (waaronder parkeren op zondag) en parkeerhandhaving (exclusief de inkomsten uit de gehandicaptenparkeerkaart).

Afvalstoffenheffing

Ten opzichte van de actuele begroting zijn de werkelijke opbrengsten afvalstoffenheffing 1.088 duizend euro hoger. Het voordeel ontstaat grotendeels door enerzijds hogere inkomsten uit de afvalstoffenheffingen en kunststoffen. Anderzijds door een lager bedrag aan kwijtscheldingen. De kostendekkendheid is conform de begroting uitgekomen op 100%. Op begrotingsbasis zou hiervoor 791 duizend euro aan de voorziening Afvalstoffenheffing onttrokken worden, uiteindelijk is 444 duizend euro aan de voorziening toegevoegd om tot 100% kostendekkendheid te komen.

Rioolheffing

Ten opzichte van de actuele begroting zijn de werkelijke opbrengsten rioolheffing 196 duizend euro hoger. Het voordeel ontstaat door een toename van het aantal aansluitingen. Daarnaast zijn de kosten lager uitgevallen dan begroot, hoofdzakelijk door lagere kapitaallasten, projecten groot onderhoud die niet volledig zijn uitgevoerd en overige resultaten op de exploitatie riolering.

De kostendekkendheid is conform de begroting uitgekomen op 100%. Op begrotingsbasis zou hiervoor 744 duizend euro aan de voorziening riolering vervangingsinvesteringen worden toegevoegd en 1,5 miljoen euro onttrokken, uiteindelijk is 1,426 miljoen euro aan deze voorziening toegevoegd en 1,5 miljoen euro onttrokken. De onttrekking van 1,5 miljoen euro is conform het GWRP 2014-2018. Verder is aan de voorziening riolering groot onderhoud 549 duizend euro toegevoegd en 212 duizend onttrokken. Genoemde toevoegingen en onttrekkingen aan de voorzieningen zijn gedaan om tot 100% kostendekkendheid te komen.

Begravenisrechten

Het dekkingspercentage 2016 bedraagt 89%, begroot was 97%. Ten opzichte van de begrote inkomsten van 1,3 miljoen euro is er door een afname van het aantal begravenissen 42 duizend euro minder aan rechten ontvangen. De resultaten op de exploitatie begraafplaatsen worden verrekend met de daarvoor bestemde reserve.

Burgerzaken

Door een hogere afgifte van het aantal documenten Burgerzaken is er ten opzichte van de actuele begroting een meeropbrengst gemeente- en rijksleges Burgerzaken van 210 duizend euro waarvan 161 duizend euro in de vorm van rijksleges moet worden afgedragen aan het rijk. De meeropbrengst gemeenteleges van 49 duizend euro is het saldo van:

- Meer afgifte van rijbewijzen, reisdocumenten (148 duizend euro);
- Minder huwelijksleges doordat er een verschuiving is van het “duurdere stadhuis huwelijk” naar de goedkopere administratieve huwelijken aan de balie; (-/- 55 duizend euro);
- Lagere afgifte verklaringen omtrent gedrag, burgerlijke stand afschriften en afschriften Basisregistratie personen afschriften (voorheen GBA) (-/- 44 duizend euro).

De gemeente kan niet voor alle producten zelfstandig het tarief bepalen. We hebben het hier dan over de kostendekkendheid van de beïnvloedbare en niet- beïnvloedbare tarieven bij elkaar.

De totale kostendekkendheid van de producten Burgerzaken komt uit op 87%, begroot was 75%.

Leges bouwactiviteiten

In 2016 hebben we een meeropbrengst op de bouwleges gerealiseerd. Deze meeropbrengst is gerealiseerd uit projecten bouwaanvragen tot een legesbedrag van 200 duizend euro (V 1,112 miljoen euro). De legesinkomsten uit projecten bouwaanvragen boven de 200 duizend euro bleven achter ten opzichte van de begroting (N 605 duizend euro). Verder is er 1 duizend euro meer aan overige opbrengsten gerealiseerd. Het dekkingspercentage bedraagt op realisatiebasis 112%, begroot was 100%. De leges bouwactiviteiten beïnvloedt in grote mate de kostendekkendheid van de titel omgevingsvergunning.

Leges huisvestingswet

Door een afname van het aantal verleende vergunningen en omdat de achterstand in de aanpak van illegale kamer-verhuurpanden grotendeels is weggewerkt, is 57 duizend euro minder leges ontvangen dan begroot. De totale kostendekkendheid komt uit op 79% voor de splitsingsvergunning en 41% voor de overige leges huisvestingswet.

Parkeergelden privaatrechtelijk

De werkelijke opbrengsten (privaatrechtelijk) bedragen 8,034 miljoen euro. In de actuele begroting is uitgegaan van 7,663 miljoen euro. Het voordeel is ontstaan door meer inkomsten uit parkeergarages (661 duizend euro) en minder inkomsten uit buurtstallingen en P+R (290 duizend euro). De totale kostendekkendheid komt uit op afgerond 100%, begroot 86%.

Overzicht kostendekkendheid

Naar aanleiding van het tarievenonderzoek van Deloitte in 2014 heeft de raad de uitgangspunten voor het Groningse tarievenbeleid herbevestigd. Uitgangspunt is dat de gebruikers de volledige kostprijs voor onze producten en diensten betalen. Op dit uitgangspunt gelden de volgende uitzonderingen:

- Indien de toegankelijkheid tot een voorziening of marktwerking daartoe aanleiding geeft, kan een nader te bepalen lager tarief worden vastgesteld;
- Indien het handhaven van de openbare orde en veiligheid dat wenselijk maakt, kan een nader te bepalen lager tarief worden vastgesteld.

Kostendekkendheid publiekrechtelijke heffingen

Voor elk van de verordeningen waarbij sprake is van kostenverhaal moet inzichtelijk gemaakt worden dat de totale geraamde baten van de verordening niet uitgaan boven de totale lasten van de verordening. Deze opbrengstnorm ziet op de verordening in haar totaliteit maar anders dan in bijvoorbeeld de Verordening rioolheffing of de Verordening afvalstoffenheffing worden in de Legesverordening heel veel verschillende diensten van een tarief voorzien. Voorbeelden zijn paspoorten, rijbewijzen, huwelijksvoltrekkingen, omgevingsvergunningen, evenementenvergunningen en drank- en horecaverunningen. De diensten waarvoor leges worden geheven zijn in de Legesverordening op samenhang geclusterd. Dit heeft geleid tot een onderverdeling in drie clusters van samenhangende diensten:

- Titel 1 Algemene dienstverlening;

- Titel 2 Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning/Wabo;
- Titel 3 Dienstverlening vallend onder de Europese Dienstenrichtlijn.

Onder titel 1 vallen met name de legestarieven voor diensten van Burgerzaken (paspoorten, rijbewijzen en huwelijksvoltrekkingen). Onder titel 2 vallen de legestarieven voor diensten die verleend worden onder de noemer 'omgevingsvergunning' (voorheen bouwvergunning) en onder titel 3 vallen de legestarieven voor diensten die uitsluitend verleend worden aan ondernemers zoals de drank- en horecaverunning, de evenementenvergunning en de vergunning voor seksbedrijven.

Binnen titel 1 is kruissubsidiëring toegestaan. Zo mag bijvoorbeeld het tarief voor huwelijksvoltrekkingen meer dan kostendekkend worden vastgesteld ter compensatie van een niet kostendekkend tarief voor paspoorten. Ook binnen titel 2 is kruissubsidiëring toegestaan. Bij de invoering van de omgevingsvergunning in 2010 was het weliswaar de wens van de wetgever dat alleen binnen de omgevingsvergunning kruissubsidiëring zou worden toegepast en niet met dienstverlening daarbuiten. Maar inmiddels heeft de rechter geoordeeld dat kruissubsidiëring tussen titel 1 en titel 2 niet verboden is. Niet kostendekkende tarieven voor de diensten die vallen onder titel 1 mogen dus gecompenseerd worden door meer dan kostendekkende tarieven voor de omgevingsvergunning. Op grond van de Europese Dienstenrichtlijn is binnen titel 3 kruissubsidiëring niet toegestaan. Voor elk van de tarieven van titel 3 geldt de norm van maximaal 100% kostendekking. Indien er een wettelijk maximumtarief geldt of indien een product (deels) kosteloos verstrekt moet worden, is dit in de paragraaf lokale heffingen aangegeven. Ook indien de raad niet uitgaat van het uitgangspunt "volledige kostendekking" is dit aangegeven (criterium kostendekking: beperkt).

De kostendekking van de verschillende publiekrechtelijke heffingen wordt in het volgende overzicht weergegeven:

Soort heffing (publiekrechtelijk) (bedragen x 1.000 euro)	Criterium kostendek- -kendheid	Legesveror- dening van toepassing dan art. vermeld	Opbrengsten rekening 2016	Toerekenin g kosten rekening 2016	Dekkings- percentage rekening 2016	Dekkings- percentage begroting 2016	Dekkings -percentage rekening 2015
Titel 1. Algemene dienstverlening							
I. Afgifte gerelateerd met wettelijk maximum:							
a. Reisdocumenten	Deels	1.3	2.479	2.653	93%	78%	76%
b. Overige documenten/VOG	kosteloos en wet.max	1.6	242	369	66%	54%	56%
c. Inlichtingen/afschriften BS		1.7	85	192	44%	50%	44%
d. Rijbewijzen	Max. tarief	1.4	735	574	128%	93%	94%
Totaal afgifte gerelateerde leges en wettelijk maximum			3.541	3.788	93%	76%	76%
II. Afgifte gerelateerd zonder wettelijk maximum:							
a. Huwelijksvoltrekkingen	Deels	1.2	157	93	169%	163%	136%
b. Inlichtingen / Afschriften GBA	kosteloos	1.5	146	518	28%	35%	41%
Totaal afgifte gerelateerde leges zonder wettelijk maximum			303	611	50%	64%	68%
Totaal afgifte gerelateerde leges			3.844	4.399	87%	75%	75%
Naturalisaties		1.6.3	215	267	81%	68%	84%

Leges Leegstandswet		1.10	8	14	57%	87%	64%
Toegangspasje ondergrondse container	100%	1.16.8	55	55	100%	100%	100%
Instemmingsbesluit Telecommunicatieverordening en Graafverordening.	100%	1.14	196	202	97%	100%	88%
Leges APV - Winkeltijdenwet		1.11			0%	100%	33%
Leges Ligplaatsvergunning voor woonschepen		1.16.2	11	36	31%	45%	60%
Leges Kansspelen		1.12	28	11	255%	171%	330%
Leges APV - Verkeer	Beperkt	1.15.1/1.15.2	24	121	20%	105%	14%
Leges Gehandicapten parkeerkaart		1.15.3	71	169	42%	43%	38%
Leges Makelaarsfaxen		1.9.6	6	15	40%	69%	71%
Totaal Algemene dienstverlening			4.458	5.290	84%	75%	73%
Titel 2 Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning							
Omgevingsvergunning							
Leges Bouwactiviteiten		2.2.1	6.669	5.899	113%	100%	112%
Leges Aanlegactiviteiten		2.2.2	2	3	69%	100%	67%
Leges Handelsreclame		2.2.4	3	4	74%	100%	80%
Leges In gebruik nemen of gebruiken bouwwerken in relatie tot brandveiligheid		2.2.3	16	23	73%	100%	80%
Leges vellen van de houtopstand		2.2.5	96	110	87%	106%	65%
Totaal leges omgevingsvergunning	100%		6.786	6.038	112%	100%	111%
Totaal Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning			6.786	6.038	112%	100%	111%
Titel 3 Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn							
Hoofdstuk 1 Horeca							
Leges APV - Drank en Horeca		3.1	149	186	80%	96%	99%
Hoofdstuk 3 Prostitutie							
Leges APV - Prostitutie		3.3	41	20	205%	52%	100%
Hoofdstuk 2 Organiseren evenementen							
Leges Evenementen inclusief diversen muziekvergunningen	Beperkt	3.2	81	613	13%	15%	14%
Hoofdstuk 4 Huisvestingswet 2014							
Leges Splitsingsvergunning		3.4.2/3.4.3	15	19	79%	100%	69%
Leges Huisvestingswet		3.4	25	61	41%	76%	68%
Totaal Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn			311	899	35%	37%	36%
Totaal Legesverordening			11.555	12.227	95%	94%	89%

Overige verordeningen:							
Afvalstoffenheffing	100%		27.524	27.476	100%	100%	100%
Marktgeden	100%		753	747	101%	100%	102%
Rioolheffing	100%		15.622	15.579	100%	100%	100%
Havengelden	100%		134	142	94%	100%	95%
Begravenisrechten	100%		1.296	1.457	89%	97%	101%
Precariobelasting			758	551	138%	94%	158%
Totaal overige verordeningen			46.087	45.952	100%	100%	106%
Totaal publiekrechtelijk			57.642	58.179	99%	96%	103%

De leges uit de legesverordening hebben in 2016 totaal een kostendekkendheid van 95%. Ten opzichte van de rekening 2015 is de kostendekkendheid 2016 met 6% toegenomen. Bij de clusters binnen de legesverordening komt één cluster boven de 100% kostendekkendheid. Het gaat om het cluster omgevingsvergunning. De heffingen uit de overige verordeningen komen uit op een gezamenlijke kostendekkendheid van 100%.

Kostendekkendheid privaatrechtelijke heffingen

Het uitgangspunt van de Gemeente Groningen is dat de privaatrechtelijke tarieven minimaal kostendekkend zijn. Voor een aantal tarieven geldt echter dat stimulering van het gebruik van de voorzieningen en marktwerking er toe kunnen leiden dat een lager dan kostendekkend tarief wordt gehanteerd. Doel van de Wet Markt en Overheid is zo gelijk mogelijke concurrentieverhouding te creëren tussen overheden en bedrijven. Overheden mogen nog steeds economische activiteiten verrichten maar moeten daarbij voldoen aan gedragseisen die de wet stelt. De belangrijkste daarvan is dat aan afnemers ten minste de integrale kosten worden doorberekend. Op 25 juni 2014 heeft de raad een aantal economische activiteiten benoemd tot activiteiten die verricht worden in het algemeen belang. Op deze activiteiten is de Wet Markt en Overheid niet van toepassing. De kostendekkendheid van de verschillende privaatrechtelijke heffingen wordt in het volgende overzicht weergegeven:

Soort heffing (privaatrechtelijk) (bedragen x 1.000 euro)	Opbrengsten rekening 2016	Toerekening kosten rekening 2016	Dekkings- percentage rekening 2016	Dekkings- percentage begroting 2016	Dekkings- percentage rekening 2015
Inzameling bedrijfsafval	8.839	7.493	118%	100%	101%
Commerciële straatreiniging	988	994	99%	100%	101%
Onderhoud en reparaties derden	435	386	113%	111%	123%
Verkoop brandstof	752	745	101%	101%	99%
Leasen	78	60	130%	100%	80%
Kermissen	211	133	159%	153%	166%
Stadsschouwburg/Oosterpoort					
Zakelijke tarieven	672	706	95%	97%	114%
Culturele tarieven	8.172	16.506	50%	42%	56%
CBK-kunstuitleen	321	412	78%	86%	106%
Sportaccommodaties, zwembaden en Kardinges					

- Totaal lasten incl. kapitaallasten	6.168	19.415	32%	31%	34%
- Totaal lasten excl. kapitaallasten	6.168	14.638	42%	43%	45%
<i>- Samenstelling sportaccommodaties, zwembaden en Kardinges excl. kapitaallasten:</i>					
Sporthallen	1.082	2.216	49%	42%	52%
Sportparken	1.046	2.755	38%	45%	49%
Gymlokalen	753	1.589	47%	46%	71%
Zwembaden	2.326	6.443	36%	37%	33%
IJsbanen	961	1.636	59%	60%	62%
Parkeergelden privaatrechtelijk	8.034	8.056	100%	86%	92%

Lokale lastendruk

Om een beeld te geven van de lokale lastendruk in vergelijking met andere 100.000+ gemeenten in Nederland maken we gebruik van gegevens uit de publicatie 'Kerngegevens belastingen grote gemeenten 2016' van de stichting COELO. In het overzicht zijn de begrote woonlasten (de som van OZB-eigenaar, rioolheffing en afvalstoffenheffing) 2016 voor een meerpersoonshuishouden in een woning met gemiddelde waarde van de gemeente Groningen afgezet tegen die van de andere gemeenten. Groningen stond in 2015 qua hoogte van woonlasten op de twaalfde plaats. In 2016 staat Groningen op de elfde plaats, zie de laatste kolom.

Gemeente (jaar = 2016)	OZB-Eigenaar	Afvalstoffenheffing	Rioolheffing	Woonlasten
Delft	278,47	338,95	214,37	831,79
Zaanstad	263,06	279,69	280,48	823,23
Deventer	279,57	335,98	171,36	786,91
Enschede	262,81	303,36	209,16	775,33
Sittard-Geleen	286,61	302,70	183,10	772,40
Haarlem	268,89	337,20	156,30	762,39
Westland	316,21	213,84	230,49	760,53
Emmen	309,04	276,15	172,00	757,19
Arnhem	341,14	245,16	167,59	753,89
Leiden	352,11	276,00	122,94	751,05
Groningen	266,68	336,00	145,34	748,02
Breda	235,23	316,56	192,84	744,63
Alphen a/d Rijn	266,11	253,08	220,08	739,27
Nijmegen	485,02	94,80	152,72	732,54
Lelystad	320,87	280,42	130,96	732,25
Almere	274,68	318,65	136,61	729,94
Maastricht	244,06	307,69	177,87	729,62
Venlo	357,31	197,39	172,98	727,68
Zoetermeer	349,86	265,08	108,07	723,01
Rotterdam	191,51	346,90	183,60	722,01
Haarlemmermeer	268,87	325,20	122,16	716,23
Assen	289,03	230,42	189,48	708,93
Utrecht	232,12	242,84	233,51	708,47
Apeldoorn	296,88	265,46	133,68	696,02
Ede	280,77	248,52	166,49	695,78
Amersfoort	317,79	252,00	123,10	692,90
Middelburg	202,97	286,90	181,96	671,83
Leeuwarden	225,03	252,53	171,80	649,36
Dordrecht	202,84	269,52	171,81	644,17

Zwolle	264,71	265,60	107,89	638,20
Amsterdam	144,49	313,00	150,90	608,39
Eindhoven	203,71	247,10	144,00	594,81
's-Hertogenbosch	227,88	242,64	110,41	580,93
Alkmaar	179,33	255,00	128,70	563,03
Tilburg	189,95	247,06	116,97	553,98
's-Gravenhage	126,44	287,64	135,37	549,45
<i>Gemiddelde</i>	<i>233,42</i>	<i>283,04</i>	<i>162,83</i>	<i>679,29</i>

Paragraaf 9: Bedrijfsvoering

Bedrijfsvoering gaat over het aansturen van de organisatie. Dat is iets anders dan de feitelijke uitvoering en het bepalen van beleid. Bedrijfsvoering staat in dienst van de feitelijke uitvoering, het is een belangrijke voorwaarde. En dus van invloed op de dienstverlening die we leveren aan onze burgers, bedrijven en andere belanghebbenden.

Met het vormen van een Shared Service Center (SSC) en een Concernstaf (CS) hebben we de bedrijfsvoering binnen de gemeente sinds 2014 centraal georganiseerd. Daarmee is centraal sturen in samenhang mogelijk. We werken aan een strategische bedrijfsvoeringsagenda voor 2020 om voorbereid te zijn op de toekomst. In deze paragraaf schetsen we de stand van zaken en de gewenste ontwikkelingen van onze gemeentelijke bedrijfsvoering voor 2016. Daarbij geven we antwoord op twee belangrijke vragen:

1. Wat voor gemeente willen we zijn (collegeambities)?
2. Wat voor gemeente moeten we zijn (wettelijke ontwikkelingen)?

Daarnaast gaan we in op een aantal onderwerpen aan de hand van eerdere toezeggingen aan de raad.

Wat voor gemeente willen we zijn

Inleiding

Om de samenhang in dienstverlening te bevorderen, veranderde de gemeente de afgelopen jaren haar decentrale dienstenstructuur naar een concernmodel met een netwerk aan organisatieonderdelen. Daarbij bundelden we eveneens alle bedrijfsvoeringsfuncties. In 2016 hebben we de bedrijfsvoering verder ontwikkeld. Hierin staat het uniformeren en standaardiseren van gegevens centraal. Zo komt op concernniveau (betere) informatie beschikbaar en kunnen we efficiënter en effectiever sturen. Voorbeelden hiervan zijn de centralisering van het vastgoed en informatieveiligheid.

De veranderende rol van onze gemeente betekent daarnaast een gedragsverandering van onze medewerkers. Het betekent een grote ommekeer in de ambtelijke organisatie. Het stelt ook eisen aan de verdere organisatieverandering en personeelsontwikkeling aan de hand van een strategische Human Resource-agenda.

Technologische ontwikkelingen hebben eveneens grote invloed op de manier waarop we onze dienstverlening en daarmee onze bedrijfsvoering organiseren en inrichten. Deze veranderende eisen zien we terug in onze doelen op het gebied van zaakgericht werken en verdere digitalisering.

ONDERDELEN:

I Personeel en organisatieontwikkeling

II Wettelijke ontwikkelingen

III Overig

I Personeel en organisatieontwikkeling

De veranderingen in de maatschappij stellen eisen aan de ontwikkeling van de organisatie, medewerkers en leidinggevenden. We hebben gebouwd aan een wendbare organisatie die samenhangende dienstverlening biedt en de burger centraal stelt. We treden met één gezicht naar buiten en naar binnen. Deze andere manier van werken ondersteunen we door personeel- en organisatieontwikkeling.

Organisatieontwikkeling

De samenwerking met de stad en de regio verandert. Dat betekent dat we ruimte bieden aan samenwerking en nieuwe ideeën. Dat vereist dat medewerkers kunnen schakelen tussen de verschillende rollen van initiator, facilitator, controleur, adviseur of regisseur. En dat vraagt een open, meedenkende houding, ondernemerschap en doortastendheid. Dit alles gebeurt in een krimpende organisatie, waarin we de komende jaren nog stevige bezuinigingen moeten realiseren.

Hoe staan we ervoor?

Verandermethodiek

We hebben gekozen voor een verandermethodiek met de ontwikkellijnen "Van buiten naar binnen, Naar innovatieve werkwijzen en processen, persoonlijk leiderschap en naar effectieve organisatie, samenwerking en (be)sturing".

Met deze aanpak willen we 'horizontaal veranderen': vanuit concernbrede organisatorische opgaven, gericht op 'doen' en het behalen van merkbare resultaten. Divers samengestelde teams brengen vernieuwing en beweging. Ze verbinden lopende initiatieven aan het concernbrede perspectief en versterken deze. De teams werken volgens het concept van Denk-Doe-Leer. Niet vanuit hiërarchie ('wie de baas is, mag het zeggen'), maar vanuit rollen en bijdragen ('wie het weet, mag het zeggen').

Reorganisatie Stadstoezicht

We hebben 3 jaar gewerkt aan ons Verbeterplan Stadstoezicht. Deze is afgerond met een reorganisatie. Alle verbeteringen die we in de afgelopen jaren op natuurlijke wijze hebben doorgevoerd, worden hiermee geborgd. Stadstoezicht is ontwikkeld tot een meer solide netwerkorganisatie, waarin continue aandacht is voor de verbetering van de kwaliteit van onze dienstverlening. Ook hebben we de samenwerking met veiligheidszorg Noord (VZN) en de overname van het vaste personeel van VZN dat werkzaam was voor de gemeente Groningen op correcte wijze afgerond.

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden nog meer als één organisatie handelen en denken. Daarom bepalen we samen de belangrijkste speerpunten waarin de politieke doelen zijn vertaald. Ook investeren we in teambuilding van de leidinggevenden.

De samenwerking met de stad verbeteren we verder door medewerkers nog meer te prikkelen eigen verantwoordelijkheid daarin te nemen. We maken de beweging van 'toestemming vragen vooraf' naar 'verantwoording afleggen achteraf'. Onze medewerkers voelen zich verantwoordelijk voor het grotere geheel, richten zich op samenwerking en zijn aanwezig in de buitenwereld. Ze ervaren hun toegevoegde waarde en zijn trots op hun werk. Het management ondersteunt en stimuleert deze ontwikkeling. Daarbij werken we toe naar gelijkwaardigheid, samenwerking en vertrouwen.

De structuur van de organisatie verandert de komende jaren verder, onder meer door outsourcing van ICT, de kerntakendiscussie en verdergaande regionale samenwerking. We investeren in een flexibele, wendbare organisatie die mee kan bewegen met vragen van en ontwikkelingen in de stad.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

We hebben teams ingericht met een diverse samenstelling en met als trekker één van de concerndirecteuren. Deze teams stimuleren vernieuwing en beweging:

- *Van buiten naar binnen* - een bondige uitwerking van de belangrijkste effecten van de ontwikkelingen in de omgeving op de organisatie van Gemeente Groningen;
- *Naar innovatieve werkwijzen en processen* - we geven onze manier van werken op een vernieuwende wijze vorm. Dit doen we vanuit een ketenbenadering en met meer resultaatgerichtheid;

- *Persoonlijk leiderschap* - we versnellen en versterken de initiatieven uit de HRM-agenda richting een 'wendbare en flexibele medewerker';
- *Naar effectieve organisatie, samenwerking en (be)sturing* - we hebben taken decentraal neergelegd. We gaan verder met het standaardiseren van processen en we zullen resultaatgerichter worden. Door het samenvoegen van onderdelen krimpt de organisatie. Daarmee bevorderen we integraliteit en hebben we minder leidinggevenden nodig;
- We hebben lopende initiatieven verder verbonden en versterkt, zoals de veranderlabs en innovatieateliers, Next City, Wij-teams, Let's Gro, gebiedsgericht werken, de invoering van de omgevingswet, zaakgericht werken, outsourcing I&A en het inrichten van het Noordelijk Belasting Kantoor;
- Alle directies hebben een bezuinigingsplan opgesteld dat mede gebaseerd is op de uitkomsten van hun strategische personeelsplanning;
- Op Intranet verbinden we concern organisatieontwikkeling, de vele organisatieveranderingen en de HRM-agenda met het thema Flexibel en Wendbaar.

Personeelontwikkeling

Een uitdaging bij het inzetten op een flexibele en wendbare organisatie is de nieuwe én huidig in dienst zijnde medewerkers optimaal inzetbaar te houden. Het uitgangspunt daarbij is 'structureel werk betekent structurele aanstelling'. Dit leidt ertoe dat we optimaal inzetten op mobiliteit, het opleiden en ontwikkelen van medewerkers en management en zorgen voor voldoende diversiteit in de organisatie. Vooral de verjonging van de organisatie krijgt prioriteit.

Hoe staan we ervoor?

Strategische personeelsplanning (SPP) per directie

Uit de eerste SPP-analyse hebben we inzicht gekregen in de concernbrede krimp- en groeifuncties. Alle directies hebben daaruit een doorvertaling gemaakt voor hun eigen directie. Daarbij hebben we gekeken naar de verandering van het werk, de betekenis daarvan voor de inhoud van functies, krimp of groei van functies, inzet van jongeren bij vertrek van medewerkers die met pensioen gaan en de benodigde opleidingen. De uitkomsten van SPP hebben we gebruikt in de bezuinigingsvoorstellen van de verschillende directies.

Opleiding

Het huidige opleidingsbeleid is gericht op de veranderende rol, manier van werken en cultuur van onze medewerkers. We maken medewerkers verantwoordelijk voor hun eigen ontwikkeling en die van hun afdeling door het beschikbaar stellen van een persoonlijk opleidingsbudget. Via de jaarlijkse opleidingsweek en de portal 'Groningenleert' hebben medewerkers inzicht in het aanbod aan opleidingen die ondersteunend is aan vakmanschap, professioneel gedrag en veranderende rollen.

Mobiliteit

We hebben voorstellen gedaan om de mobiliteit te vergroten, zoals de invoering van een klussenbank/ virtuele marktplaats, een verbreding van de mobiliteitspool en meer gestuurde mobiliteit. Daarnaast hebben we voorstellen gedaan om knelpunten weg te nemen, zoals een gewijzigd flankerend beleid (met als doel het geld in te zetten waar het nodig is) en het verhelderen van financiële en rechtspositionele afspraken. Deze voorstellen zitten in het besluitvormingstraject en worden in 2017 uitgevoerd.

Ook hebben we een analyse gemaakt over de verwachte krimp in de functies tot en met schaal 7. Dit omdat we verwachten dat het aantal functies in de schalen 1-6 de komende jaren zal krimpen als gevolg van de toenemende digitalisering en de optimalisatie van werkprocessen. Uit de analyse blijkt dat we het bewustzijn en urgentiebesef moeten vergroten. Ook moeten we ontwikkeling en mobiliteit gericht verkennen en stimuleren. Hiertoe hebben we een pilot gestart.

In 2016 zijn we gestart met de voorbereidingen voor verbreding van de mobiliteitspool. Deze pool gaan we nadrukkelijker koppelen aan de resultaten van SPP in relatie tot moeilijk vervulbare functies.

Generatiepact

In 2016 namen 16 medewerkers deel aan het Generatiepact. Vanaf de start in 2014 hebben bijna 100 medewerkers gebruik gemaakt van het Generatiepact. Daarnaast stroomden door het Generatiepact 12 jonge medewerkers structureel in.

In het Sociaal Statuut 2014-2018 maakten we afspraken over het Generatiepact. Medewerkers van 55 jaar en ouder kunnen tijd inleveren, de gemeente betaalt een deel van die tijd. De besparing gebruiken we voor bezuinigingen en jonge instroom. Om de verjonging te vergroten, willen we het Generatiepact aantrekkelijker maken. De eerste wijziging is om medewerkers de mogelijkheid te geven om voor 4 uur aan het Generatiepact deel te nemen in plaats van de eerdere 8 uur.

Herplaatsers

- Eind 2015 bevonden 47 herplaatsingskandidaten zich in een van Werk naar Werk-traject. Gedurende het jaar hebben we 37 plaatsingen gerealiseerd, waarvan 8 structureel. Het percentage structurele plaatsingen bedraagt 17%.
- Daarnaast zijn 8 medewerkers uitgestroomd.
- Ongeveer 300 medewerkers oriënteerden zich via het programma van Werk naar Werk op een andere baan.

Wat wilden we bereiken in 2016?

- *Strategische personeelsplanning*: inzicht in de toekomstige groei en krimp van functies draagt bij aan een beter organisatieresultaat. Hierbij gaat het om tijdige inzet van herplaatsers, besparing op kosten van inhuur en de juiste persoon op het juiste moment op de juiste plek. Bovendien kunnen we vroeg inspelen op vergrijzing en toekomstige boventaligheid. Als laatste willen we functies meer laten meebewegen met de ontwikkelingen in de organisatie en de maatschappij;
- *Opleiding*: we willen dat de medewerker zelf verantwoordelijk is voor zijn of haar persoonlijke-, professionele- en loopbaanontwikkeling. Dat vraagt van de leidinggevende helderheid over de teamdoelen en gewenste resultaten. Het vereist ook een duidelijke afbakening van de grenzen door de leidinggevende. En openheid over de ontwikkeling van de functie (bijvoorbeeld krimp of groei) binnen het toekomstbeeld van de organisatie;
- *Mobiliteit*: We willen minimaal 25% herplaatsers structureel herplaatsen en maximaal 50 medewerkers aan de proef Interne Mobiliteit laten deelnemen. Het percentage mensen dat we langer dan een jaar extern inhuren (van de totale inhuur) brengen we terug naar 10%. Op structurele vacatures waarvoor geen interne kandidaten zijn, nemen we, waar mogelijk, jongeren aan.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

Strategische personeelsplanning

- We hebben een convenant met de bonden gesloten. Onder het motto "Vernieuwen en versnellen" anticiperen beide partijen de komende jaren op thema's als mobiliteit, externe inhuur en verjonging van de organisatie;
- Ook hebben we de plaatsingsprocedure aangepast waardoor we reorganisaties sneller kunnen uitvoeren. Bovendien is daarin afgesproken dat bij reorganisaties op leidinggevende functies van schaal 10 en hoger altijd gesolliciteerd moet worden;
- Ten slotte hebben we strategische personeelsplanning op directieniveau uitgevoerd. De uitkomsten zijn meegenomen in de bezuinigingsvoorstellen.

Opleiding

- We hebben een opleidingsweek georganiseerd die gekoppeld was aan de thema's van organisatieontwikkeling (Van buiten naar binnen, Naar innovatieve werkwijzen en processen, persoonlijk leiderschap en Naar effectieve organisatie, samenwerking en (be)sturing);
- Daarnaast hebben we de leerportal 'GroningenLeert' beschikbaar gesteld. Dit is een website waarop alle beschikbare opleidingen voor onze organisatie worden aangeboden;
- Ook hebben alle medewerkers een eigen opleidingsbudget beschikbaar gekregen voor de komende 3 jaar. Hierdoor ligt de regie over de ontwikkeling meer bij de medewerker. De medewerker en de leidinggevende voeren samen het gesprek over de ontwikkeling van de medewerker in relatie tot de gewenste resultaten van de afdeling.

Mobiliteit

- We hebben het Generatiepact aangepast. Daardoor verlagen we de drempel om deel te nemen.

Om meer jongeren binnen de organisatie te krijgen hebben we:

- De derde groep trainees aangenomen;
- De werving voor de vierde groep trainees gestart;
- 6 stadstalenten aangenomen in het kader van het Generatiepact;
- Een leerwerkplek geboden aan ongeveer 200 stagiairs op academisch, HBO- en MBO-niveau;
- Zijn we gestart met 6 extra BBL-banen (Beroeps Begeleidende Leerweg) voor MBO-ers.

Overig

- In het kader van de Wet Werk en Zekerheid hebben we het aantal payrollers sterk teruggebracht;
- We hebben een integriteitsfunctionaris benoemd en workshops over integriteit gehouden op alle niveaus binnen de organisatieonderdelen;
- We zijn doorgegaan met de proef voor het vernieuwen van de functionerings- en beoordelingsgesprekken. Hiermee willen we mensen beter ondersteunen bij hun ontwikkeling en mobiliteit.

ARBO en verzuim

Het verzuimmanagement heeft tot doel om de organisatie vitaler te maken en te zorgen voor een duurzamere inzetbaarheid van de medewerkers. Hierbij ligt de nadruk op een toename van de eigen regie bij de leidinggevendenden en medewerkers.

Effectindicatoren

Indicatoren (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Ziekteverzuim	6,6	5,6	6,7
Meldingsfrequentie	1,2	1,1	1,2

Hoe staan we ervoor?

De streefcijfers voor ziekteverzuim van 5,6 en de meldingsfrequentie op 1,1 zijn in 2016 niet gehaald. Zaken die hierbij die een rol hebben gespeeld zijn:

- Het verzuimpercentage stijgt na afronding van een reorganisatie;
- Fysieke problematiek in combinatie met hoge leeftijd;
- Kwaliteit en prioriteit van verzuimbegeleiding;
- Klachten aan het bewegingsapparaat.

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden het streefcijfer voor ziekteverzuim terugbrengen naar 5,6% en een meldingsfrequentie van 1,1.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- We zijn in augustus 2016 bij twee directies gestart met de methode ‘oplossingsgericht verzuimmanagement’. De kern van deze methode is “wat kan je wel” in plaats van “wat kan je niet”;
- We zijn gaan werken met een verzuimcoach en leidinggevendend zijn getraind in de nieuwe methode;
- Voor het kantoorpersoneel hebben we workshops gehouden over de goede instelling van hun werkplek;
- Voor Stadsbeheer, waar veel fysieke klachten zijn, hebben we een gezondheidsweek georganiseerd, gericht op preventie van verzuim;
- Net als andere jaren hebben we trainingen "omgaan met agressie" georganiseerd voor medewerkers die daar vanuit hun functie mee te maken kunnen krijgen;
- Tenslotte hebben we na de afronding van de Gebouwen Risico Inventarisatie & Evaluatie (RI&E), ook de beleids-RI&E afgerond.

Inhuur derden

Onder externe inhuur verstaan we personen die:

- Werk doen voor de gemeente Groningen én
- Geen (vaste of tijdelijke) ambtelijke aanstelling hebben én
- Werken binnen de organisatie én
- Werken onder aansturing van een lijnfunctionaris van de gemeentelijke organisatie.

Wie in opdracht van de gemeente werk doet vanwege bijvoorbeeld uitbesteding of een opdracht maar niet werkt binnen de organisatie, rekenen we niet tot de externe inhuur. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om advocaten, notarissen, accountants, stratenmakers en externe coaches.

Effectindicatoren

Indicatoren (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Inhuur derden als % van loonsom vorig jaar	13,2%	10%	
- Waarvan reguliere inhuur derden			10,3%*
- Waarvan extra inhuur derden			4,9%*

*Volgens de landelijke definitie van het Besluit Begroting en Verantwoording: %inhuur = kosten externe inhuur gedeeld door de totale loonsom plus kosten externe inhuur

Hoe staan we ervoor?

De realisatie van reguliere externe inhuur is 10,3% (23,2 miljoen euro). Dit is inhuur voor specialismen die we niet binnen onze eigen organisatie voorhanden hebben.

De extra inhuur bedraagt 4,9% (10,8 miljoen euro). De organisatie is momenteel volop in beweging. Dit is zichtbaar in het percentage extra externe inhuur. We werken vanuit het principe dat werk dat structureel is ook structureel wordt ingevuld, tenzij onderdelen voor een reorganisatie of outsourcing staan. In die gevallen huren we in, zodat we boventaligheid voorkomen en we flexibel om kunnen gaan met veranderingen.

- We plaatsen een aantal onderdelen buiten de gemeente (ICT, belastingen). Vacatureruimte binnen deze onderdelen vullen we op met tijdelijke inhuur.
- De groei van de WIJ-organisatie vangen we op met externe inhuur.
- Bij de directie Maatschappelijke Ontwikkeling wordt externe inhuur gebruikt om flexibel in te kunnen spelen op de nieuwe taken
- Bij Stadsontwikkeling gebruiken we onze flexibele schil om adequaat te kunnen reageren op een toenemende vraag aan capaciteit. Door het onvoorspelbare verloop van het economische herstel komt de vraag schoksgewijs los. Hierdoor is vooraf niet altijd exact in te schatten hoeveel extra capaciteit nodig is. Dit is mede afhankelijk van het wel/niet doorgaan van grote investeringsprojecten.

Van de totale externe inhuur van 34 miljoen euro is 13 miljoen euro gedekt uit vacatureruimte.

Wat wilden we bereiken in 2016?

In 2016 wilden we het percentage externe inhuur verder terugbrengen naar 10% van de loonsom. Deze ambitie komt voort uit een afspraak met de raad om de inhuur stapsgewijs terug te brengen. Dit vraagt een zorgvuldige afweging van de organisatie bij de inhuur van extern personeel. We blijven echter werken met een flexibele schil. Dat is een goed doordachte keuze in de bedrijfsvoering. Hierdoor kunnen we efficiënter inspelen op wisselingen in de capaciteitsbehoefte, bijvoorbeeld bij ziekte of voor het uitvoeren van projecten. Bovendien is het voor sommige functies wenselijk om te blijven werken met externe inhuur. Het kan gaan om specialismen die we niet in huis hebben of willen hebben. Ook spelen we met externe inhuur snel in op piekbelasting zonder de (financiële) verplichting als dat niet meer nodig is. Inhuur is dan goedkoper dan ambtelijke invulling.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Ook in 2016 hebben we geprobeerd zoveel mogelijk eigen medewerkers in te zetten op tijdelijke vacatures;
- Mobiliteit is als strategisch thema nadrukkelijker op de agenda gezet;
- Eind 2016 heeft dit geleid tot de notitie 'Kansen voor beweging'. Onderdelen van deze notitie betroffen in 2016 het verbreden van de mobiliteitspool, het opzetten van een werkleer-traject voor projectleiders en het opzetten van een klussenbank. In 2017 vindt de verdere uitrol van de notitie plaats.

Outsourcen ICT

De I&A-organisatie van de gemeente is verantwoordelijk voor het beheer en ontwikkelen van informatie- en ICT-voorzieningen. We willen ICT inzetten als strategisch middel voor het bereiken van maatschappelijke doelen en om de dienstverlening te vernieuwen. Hiervoor is een flexibele ICT-organisatie nodig die beter gebruik kan maken van technologische innovatie. Om dat te bereiken, is een andere rolverdeling nodig tussen de interne I&A-organisatie en externe partijen. Daarom spraken we af dat we ICT gaan uitbesteden.

Hoe staan we ervoor?

Het externe onderzoek (greenfield-analyse) is afgerond. Begin juli 2016 is besloten tot de start van de reorganisatie van ICT. Uit het onderzoek / businesscase blijkt dat maximaal 4,5 miljoen euro besparing gerealiseerd kan worden in 2022. Op basis van een marktconsultatie is de businesscase vervolgens geactualiseerd. De financiële consequenties voor 2017 en verder zijn meegenomen in de gemeentebegroting 2017. De voorbereidingen voor de Europese aanbesteding van generieke ICT-diensten zijn ondertussen gestart.

Wat wilden we bereiken in 2016?

Uitgangspunt is outsourcen ICT met als doel:

- De flexibiliteit en het innovatief vermogen van de I&A-functie vergroten;
- Een structurele besparing realiseren van 5 miljoen euro per jaar (vanaf begin 2017).

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Via een programma-organisatie hebben we de besluitvorming over de ontwikkelrichting voorbereid en ondersteund;
- We hebben de voorbereidingen gestart voor de Europese aanbesteding van generieke ICT via een marktconsultatie en de selectie van een extern inkoopadviesbureau;
- Verder zijn we gestart met het ontwikkelen van de (reorganisatie)plannen voor de ontwikkeling van de huidige I&A-organisatie naar een compactere I&A-regie en klantorganisatie;
- Ten slotte hebben we plannen ontwikkeld voor het efficiënter inrichten van ons applicatielandschap.

Zaakgericht werken en digitalisering

Met het programma Zaakgericht werken willen we onze publieke, interne- en bestuurlijke dienstverlening verbeteren en inzichtelijk maken. Zaakgericht werken is een organisatiebrede manier van werken waarbij we alle

werkprocessen digitaal als zaak (dossier) starten, volgen, afhandelen en archiveren. Hierdoor kunnen burgers, instellingen en bedrijven via internet de status van hun aanvraag digitaal volgen.

Hoe staan we ervoor?

We werken inmiddels bij diverse onderdelen zaakgericht: we handelen terugbelverzoeken van burgers zaakgericht af. Dat geeft inzicht in volumes en kwaliteit. Daarnaast worden meldingen over sociale overlast en het beheer van de basisregistratie adressen en gebouwen met het zaakstelsel ondersteund. Er werken inmiddels ruim 450 medewerkers met het zaakstelsel.

Er is een uitloop van een jaar in de planning door latere oplevering van ICT-onderdelen door de vereniging Dimpact en door uitloop in onze eigen inrichting van techniek. De doelstelling om eind 2017 90% van alle dienstverlening zaakgericht af te handelen, halen we hierdoor niet. We verwachten in 2017 maximaal 50% te realiseren. We richten ons daarbij met name op burgerzaken, sociale voorzieningen en vergunningen.

Wat wilden we bereiken in 2016?

We willen 90 % van de publieke dienstverlening zaakgericht uitvoeren, zodat we:

- De dienstverlening inzichtelijker kunnen maken;
- Regie kunnen voeren op de uitvoering van de dienstverlening;
- Beter kunnen samenwerken in ketens;
- Werkprocessen efficiënter kunnen uitvoeren.

Hiervoor wilden we in 2016 zowel de technische basis verstevigen en de dienstverlening van Burgerzaken en Inkomensdienstverlening zaakgericht uitvoeren.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- We hebben het zaakstelsel van Dimpact ingevoerd en verbinden dit met de software die we al gebruiken voor het uitvoeren van onze wettelijke taken, zodat straks volledig digitaal gewerkt kan worden;
- We hebben de eerste processen ondergebracht in het zaakstelsel en werken daar inmiddels mee. Op die onderdelen is de dienstverlening inzichtelijk gemaakt en sturen we op verbetering waar nodig;
- Daarnaast zijn we een tiental projecten gestart waarmee we onder andere voor Burgerzaken, Vergunningen en het Sociaal domein zaakgericht werken mogelijk maken. Met die projecten innoveren we een groot deel van onze dienstverleningsprocessen.

Vastgoed

De gemeente Groningen bezit en ontwikkelt vastgoed om haar beleidsdoelen te bereiken, bijvoorbeeld als marktpartijen dat niet (volledig) of onvoldoende aanbieden.

Hoe staan we ervoor?

In 2016 hebben we het principebesluit genomen om één vastgoedbedrijf in te richten als eigenstandige directie binnen de organisatie. Het principebesluit en de daaruit voortgekomen aandachtspunten en randvoorwaarden hebben we verder uitgewerkt. Daarmee hebben we de voorbereidingen getroffen om te zorgen dat het vastgoedbedrijf per 1 januari 2017 van start kan gaan.

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden:

- Het vastgoedmanagement verder professionaliseren;
- De netto lasten met 1,4 miljoen euro incidenteel te verminderen (2016). Daarvoor is strategisch vastgoedmanagement nodig, zodat we een organisatiebreed beheer en beleid van alle vastgoedportefeuille(s) kunnen voeren. De structurele taakstelling van 2 miljoen euro is in de begroting

2016 incidenteel verlaagd;

- Een optimale afstemming tussen vraag en aanbod van vastgoed en gemeentelijke (beleids)doelen;
- Door strategisch vastgoedmanagement kunnen we effectiever en efficiënter omgaan met vastgoed;
- De verschillende vastgoedportefeuilles bundelen zodat we organisatiebreed kunnen sturen op het beheer van onze panden;
- In een aantal jaren van versnipperd beheer en beleid naar centrale sturing en exploitatie aan de hand van een visie gaan.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- We hebben de werkprocessen en de interne en externe afhankelijkheden in kaart gebracht. Onze focus lag daarbij niet alleen op vastgoedbeheer, maar juist op vastgoedsturing: van strategie via ontwikkeling tot en met beheer;
- Ook hebben we de beschikbare data van het vastgoed in kaart gebracht. We hebben daarbij gebruik gemaakt van bestaande informatiesystemen. Ook hebben we geconstateerd dat er mogelijkheden liggen voor verdere en verbeterde digitalisering van gegevens en taken;
- Daarnaast hebben we het overleg met onze maatschappelijke partners verder geïntensiveerd. Dit heeft ons inzicht verbeterd. Daardoor konden we alerter inspelen op vraagstukken rondom het gebruik van vastgoed;
- Ten slotte hebben we een eerste aanzet gedaan in het ontwikkelen van een vastgoedexploitatiemodel.

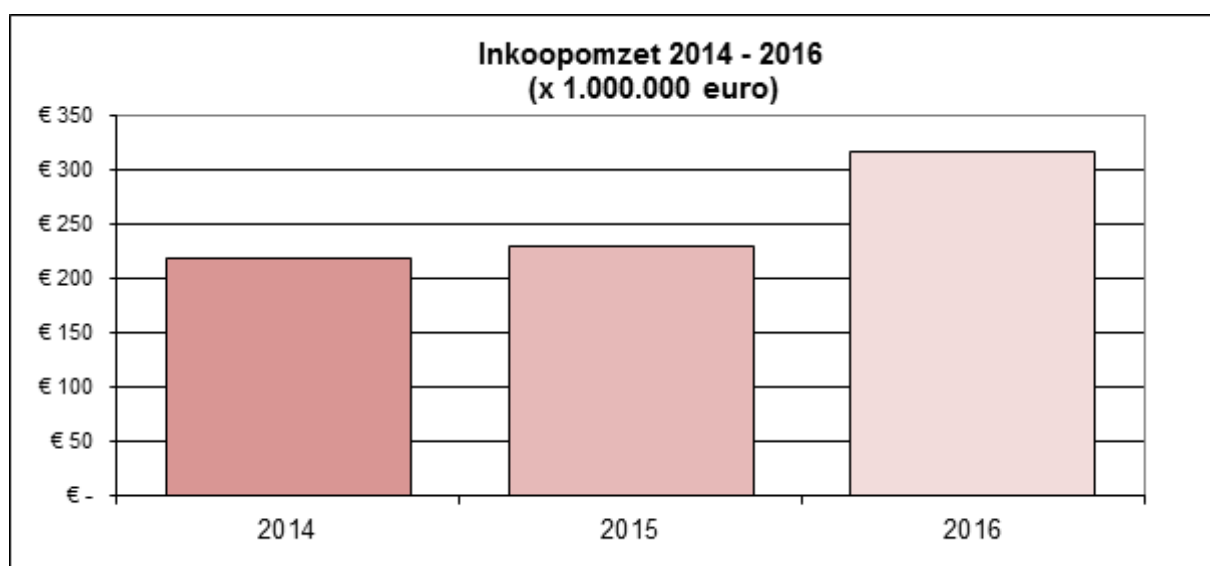
Inkoop

Inkoop maakt het mogelijk dat er een goede aansluiting is tussen de markt en de behoefte van de organisatie. De gemeente heeft bij inkoop enerzijds een aantal maatschappelijke doelen: het bevorderen van duurzaamheid, innovatie, werkgelegenheid en lokale economie (MKB), alsmede het verbeteren van toegang tot de arbeidsmarkt voor kansarmen (social return). Anderzijds willen we de gemeente naar een gezonde bedrijfsvoering. Dit doen we door het inkoopbeleid te implementeren dat in 2015 in werking is getreden. Voor meer informatie over Inkoop verwijzen wij u naar onze [website](#).

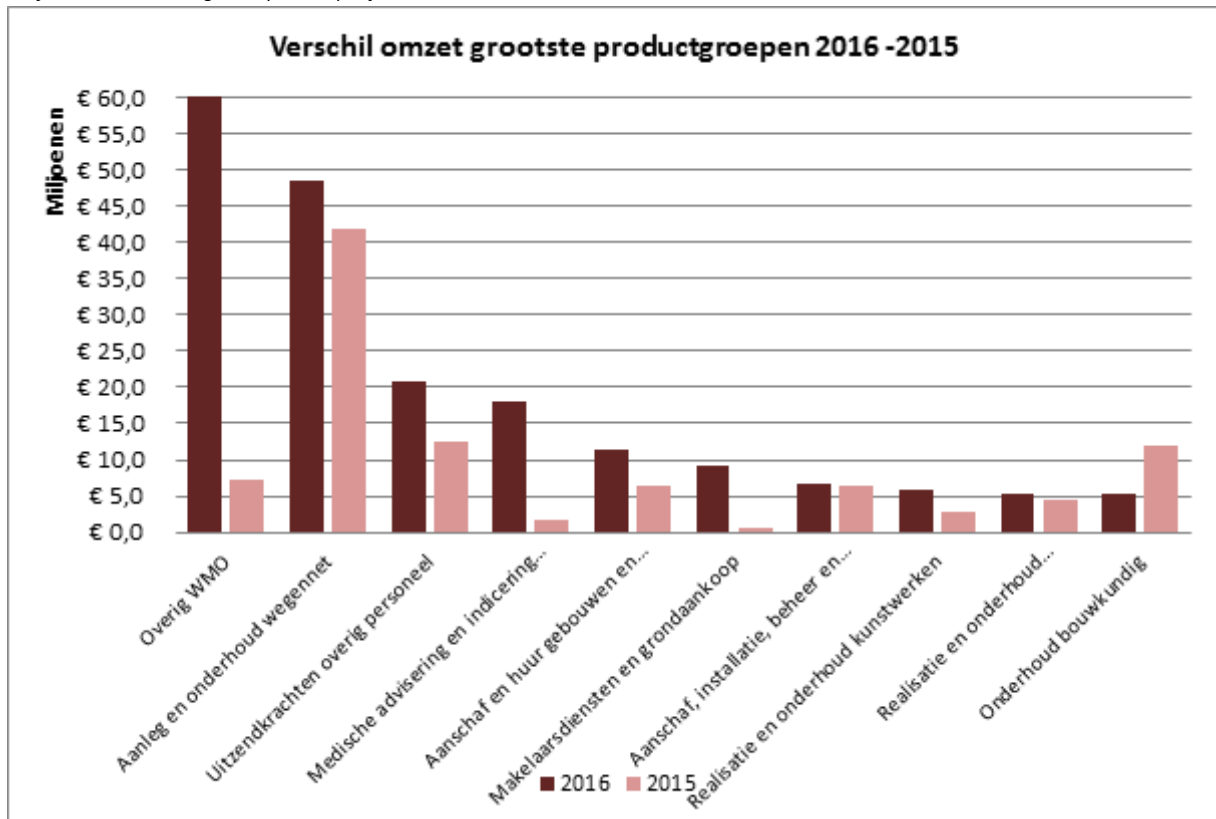
Hoe staan we ervoor?

In 2016 hebben we een inkoopomzet van 315 miljoen euro gerealiseerd (grafiek 1). De stijging ten opzichte van 2015 komt doordat we extra uitgaven hebben gedaan in de openbare ruimte (zoals het weggennet en kunstwerken), de WMO en onroerend goed.

De grootste productgroepen staan in grafiek 2. De sterkste stijging is te zien bij de productgroep WMO. Dit is het gevolg van decentralisatie in het sociaal domein.

Grafiek 1 - Ontwikkeling Inkoopomzet per jaar.

Grafiek 2 - verschil omzet tussen 2015 en 2016 voor de grootste productgroepen 2016.

Beleidsmatig inkoopjaarverslag

Duurzaam inkopen

Door met het beleidsveld duurzaamheid samen te werken hebben we concrete resultaten geboekt. De belangrijkste voorbeelden zijn:

- Bij de aanbesteding verkeers- en straatnaamborden hebben we een nieuwe technologie geëist die de garandeerde levensduur van 10 naar 20 jaar verhoogd (Ultra Signing);
- Het contract voor hygiënische artikelen voorziet in 100% biologisch katoenen handdoek rollen. De toilettrollen zijn Cradle-to-Cradle, waarbij oud-papier wordt omgezet naar toilettrollen;
- De aanbesteding van het Zonnepark Vierverlaten, waarbij we hebben gestuurd op een zo optimaal mogelijke inzet van de aanwezige ruimte;
- Bij de aanbesteding van hulpmiddelen voor de WMO kan de leverancier door slimmer inzetten van auto's een CO2-reductie bereiken. De leverancier beoordeeld haar leveranciersketen op het Cradle-to-Cradle principe. Onderdelen van afgeschreven, niet meer in te zetten hulpmiddelen, worden gedemonteerd en ingezet bij reparaties en onderhoud;
- Het aantal partijen dat elektrische voertuigen aan ons levert, neemt toe. Dit hebben we gerealiseerd door emissienormen in de gunning te laten meetellen.

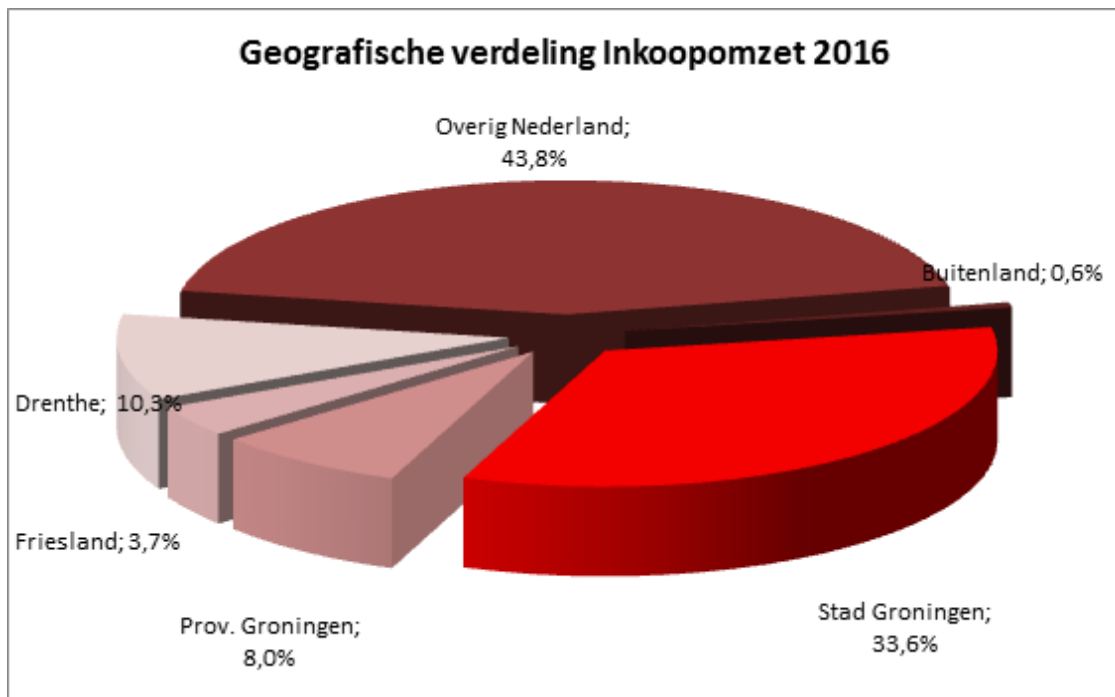
Stimuleren lokaal bedrijfsleven

We hebben een wezenlijke bijdrage geleverd aan verdere stimulering van het lokale bedrijfsleven. Dit hebben we gedaan door samen op te trekken met het Inkoop Platform Groningen, VNO/NCW MKB-Noord en Verkoop Platform Groningen.

We hebben gerealiseerd dat (lokale)partijen laagdrempelig en met gerichte vragen bij ons terecht kunnen.

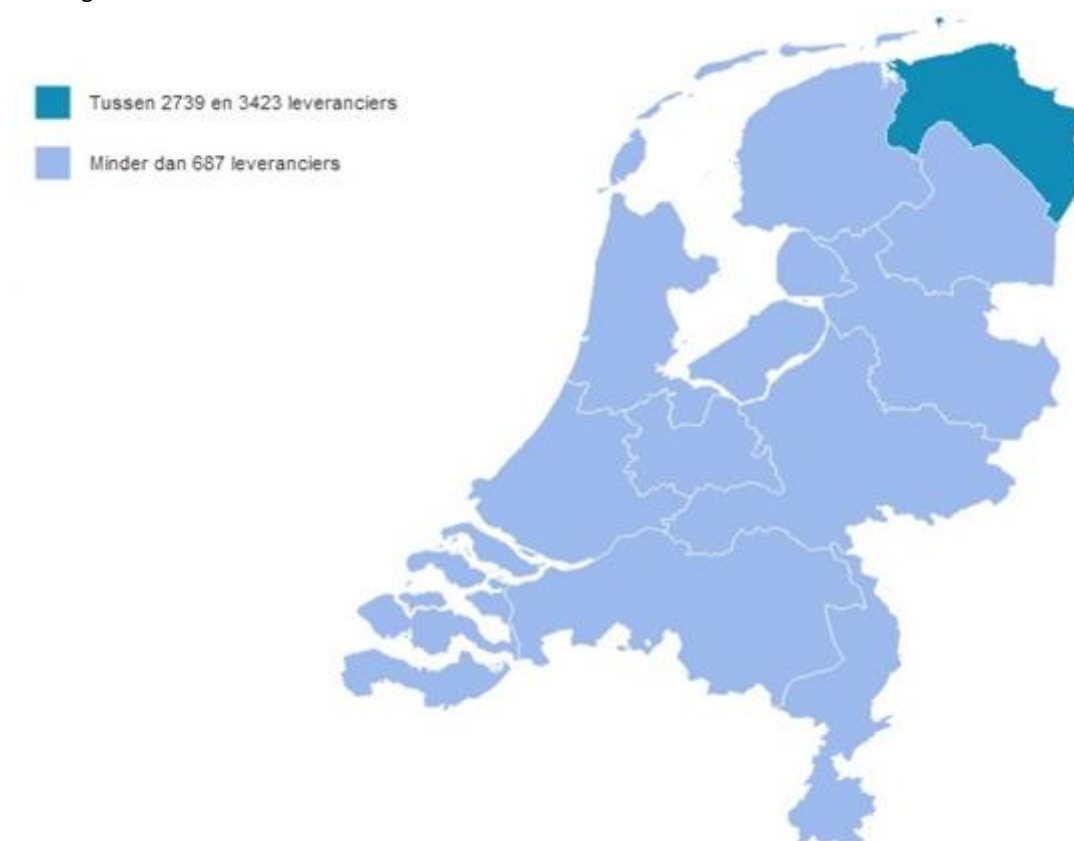
In grafiek 3 staat de verdeling van de inkoopomzet over alle regio's. De inkoopuitgaven in de stad zijn na een daling in het voorgaande jaar nu sterk gestegen. Dit is het resultaat van onze inzet voor het versterken van de

regionale economie en MKB. Meer dan de helft van de inkoopomzet wordt nu uitgegeven in de drie noordelijke provincies.

Grafiek 3 - regionale inkoopomzet

In het kader van stimulering van het MKB hebben we ook in kaart gebracht waar de meeste leveranciers van de gemeente Groningen vandaan komen (grafiek 4). De meeste leveranciers zijn gevestigd in de provincie Groningen.

Inzetten social return

We hebben de samenwerking tussen verschillende organisatieonderdelen op het gebied van social return uitgebouwd. We hebben 622 plaatsingen gerealiseerd. De doelstelling was 550 plaatsingen. De kandidaten komen uit verschillende doelgroepen:

Doelgroepen	Aantal
P-wet	192
WW	112
Niet-uitkeringsgerechtigden	66
WSW	173
Wajong	4

We hebben 47 stageplekken en 18 BBL-plekken gerealiseerd, met name voor jongeren.

Voor de resultaten van social return verwijzen we naar programma 1 (Werk en inkomen), deelprogramma 1.1 (Werk en activering).

Innovatie

Bij aanbestedingen maken we een transitie van functioneel specificeren, naar meer vraag gestuurd uitvragen. Dit doen we onder andere via een Best Value Aanbesteding. In 2016 hebben we twee van zulke trajecten uitgevoerd. Een andere vorm van innovatie is het integreren van werkzaamheden. Dit doen we door integraal bodembeheer, waarbij archeologisch vooronderzoek wordt gecombineerd met bodemonderzoek. Binnen het sociaal domein hebben we de verschillende innovatieve aanbestedingsvormen geëvalueerd. Deze evaluatie is onderdeel van de te voeren strategie voor inkoop 2018.

Waar mogelijk krijgen Start-Ups steeds meer kansen om een opdracht te verwerven. Deze innovatieve organisaties geven een impuls aan de cultuurverandering binnen de organisatie. Zo denken we samen met een start-up bedrijf uit Groningen na over andere vormen van innovatief aanbesteden.

Bedrijfsvoering

We hebben de inkoopdoelen en -kalender 2017 opgesteld. We overleggen binnen onze organisatie periodiek over de sturing op inkoop en het realiseren van de beleidsdoelstellingen.

Door middel van signaleringsrapportages werken we aan een verdere verhoging van het gebruik van het inkoopstelsel. Waar nodig zijn we met elkaar in gesprek om het proces efficiënter te maken.

Afhandeling facturen

We hebben de ambitie om minimaal 90% van de facturen binnen 30 dagen te betalen. We hebben afgesproken zoveel mogelijk binnen 21 dagen te betalen.

We hebben 95% van de ingekomen facturen binnen de wettelijke betaaltermijn van 30 dagen betaald. De gemiddelde betalingstermijn van alle facturen is 11 dagen. In 2015 was dit 94% en 15 dagen.

Uit landelijke vergelijking van jaarcijfers 2015 onder de grotere gemeenten blijkt dat we in de top 5 van goed presterende gemeentes zitten voor het percentage betalingen binnen 30 dagen en de gemiddelde betalingstermijn.

Wat wilden we bereiken in 2016?

In 2016 willen we het inkoopbeleid volledig invoeren in de organisatie. Ook wilden we aansluiten op de Planning & Control cyclus. Dit maakt een betere rapportage van inkoopdoelen en –prestaties mogelijk.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- Om effectiever en efficiënter te kunnen werken hebben we onze inkoop anders ingericht, onze medewerkers opgeleid en een periodiek overleg ingevoerd over de beleidsdoelen uit het inkoopbeleid;
- We hebben het convenant Maatschappelijk Verantwoord Inkopen ondertekend;

- In samenwerking met het Inkoopplatform Groningen hebben we twee marktdagen voor lokale ondernemers georganiseerd;
- Op de gemeentelijke stand bij de Bedrijvencontactdagen Noord-Nederland waren we aanwezig voor vragen van ondernemers;
- De Aanbestedingskalender 2017 hebben we op de gemeentelijke internetpagina gepubliceerd;
- In de Groninger Ondernemerscourant hebben we aandacht besteed aan inkoop.

II Wettelijke ontwikkelingen

Basis en kernregistraties

Bij het verbeteren van de dienstverlening is de beschikbaarheid van juiste en actuele gegevens cruciaal. De overheid gebruikte te versnipperde, onvoldoende betrouwbare en slecht uitwisselbare gegevens. En dat doet ze vaak nog. Om dit te verbeteren, is een overheidsbreed stelsel van basisregistraties ontwikkeld. De gemeente Groningen sluit aan op de landelijke basisregistraties. Daarmee verbetert de dienstverlening en vermindert de bureaucratie. De administratieve lasten gaan omlaag door gebruik te maken van authentieke gegevens. Aansluiting op het centrale landelijke stelsel is wettelijk verplicht.

Hoe staan we ervoor?

Het voorbereidende werk kostte meer tijd dan aanvankelijk ingeschat. Vervolgens hebben we het programmteam gewijzigd en afgeschaald qua omvang. Dit leidde ertoe dat binnen het beschikbaar budget de planning is opgeschoven naar eind 2017.

In samenwerking met alle relevante partijen hebben we een voorstel gemaakt voor de inrichting van het gegevensmanagement. Deze is nodig om de voordelen van het gehele stelsel te halen. In 2017 geven we de inrichting daadwerkelijk vorm.

We hebben een begin gemaakt door het aansluiten van een aantal applicaties op het stelsel van basisregistraties. De aansluiting van een groot aantal applicaties hebben we gepland voor 2017. Deze aansluitingen zijn nodig om te voldoen aan de landelijke eisen (maak gebruik van de juiste gegevens) en om de beoogde efficiencyvoordelen te halen (minder handwerk, minder fouten). Het belangrijkste onderdeel, aansluiting van de makelaar-gegevens op de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) en aansluiting van de applicatie voor burgerzaken, voeren we in de eerste helft van 2017 uit.

Wat wilden we bereiken in 2016?

- Grotere betrokkenheid van alle relevante partijen.
- Concreet starten met de onmisbare aansluiting van applicaties op de basisregistraties.
- Uiteindelijk alle benodigde technische aansluitingen, organisatie en aanpassingen realiseren om de landelijke doelstellingen te bereiken (maak gebruik van de juiste gegevens).

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- We hebben een nieuw programmteam gevormd met twee deeltrajecten. Het ene deeltraject richt zich op de aansluiting van applicaties op het stelsel van basis- en kernregistraties. Het andere deeltraject richt zich op de inrichting van het gegevensmanagement, dat wil zeggen sturing op het goede gebruik en beheer van het stelsel;
- We hebben een interne en externe toets uitgevoerd om een beter beeld te krijgen van waar we staan en wat we nog moeten doen. De centrale vraag was "In hoeverre voldoen wij als gemeente wel of niet aan de landelijke wet- en regelgeving aangaande het stelsel van de basisregistraties".

Invoering vennootschapsbelasting

Door gewijzigde landelijke wetten en regels is de gemeente vanaf 2016 verplicht vennootschapsbelasting te betalen, tenzij een in de wet genoemde vrijstelling geldt. Op plekken waar we binnen de gemeente een onderneming drijven, komt de Vennootschapsbelastingplicht (Vpb-plicht) aan de orde.

De Vpb-plicht voor overheidsbedrijven geldt voor boekjaren die beginnen op of na 1 januari 2016. Bij ondernemingsactiviteiten waar we fiscale winsten behalen, moeten we 25% vennootschapsbelasting afdragen en 20% voor winsten kleiner dan 200 duizend euro.

De vennootschapsbelasting kan een argument worden bij strategische keuzes om bepaalde taken wel of niet uit te voeren. Daarmee raakt het de kerntakendiscussie.

Hoe staan we ervoor?

Om inzicht te krijgen in de gevolgen van deze nieuwe wet hebben we al onze activiteiten tegen het licht gehouden en getoetst op mogelijke Vpb-plicht.

Op basis van de uitgevoerde inventarisatie en analyses van specifieke aandachtsgebieden als grondexploitaties en parkeerbedrijf blijkt dat wij het aantal Vpb-plichtige activiteiten aanzienlijk kunnen terugbrengen. Daarbij hebben we ook de inbreng van landelijke kennisgroepen benut.

De regelgeving is zowel voor ons als de Belastingdienst nieuw. Hierdoor is het mogelijk dat verschillende interpretaties kunnen leiden tot noodzakelijke aanpassingen. We proberen dit te voorkomen door de Belastingdienst adequaat te informeren. Zo hebben we voor de grondexploitaties en enkele algemene inventarisaties onze bevindingen aan hen gepresenteerd.

Wat wilden we bereiken in 2016?

De gemeente voldoet per 1 januari 2016 aan de nieuwe wet Vennootschapsbelastingplicht overheidsbedrijven.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- We hebben onderzocht in hoeverre onze gemeentelijke activiteiten vallen onder de Vpb-plicht.
- Daarnaast hebben we processen beschreven en aanpassingen gedaan in het financiële systeem. Hierdoor hebben we zicht op die activiteiten die mogelijk geraakt worden door de Vpb;
- We zijn in staat om de fiscale administratie te voeren van die activiteiten waarvoor we daadwerkelijk aangifte zullen doen;
- We hebben geïnvesteerd in kennis door het geven van instructies en het maken van een handboek Vpb. Uiteindelijk zal de Belastingdienst een oordeel moeten geven over de aangifte Vpb;
- Om de Belastingdienst te informeren is op ons initiatief een tweetal bijeenkomsten gehouden. Daarin hebben we de Belastingdienst geïnformeerd over de resultaten over de grondexploitaties en de aanpak van het proces. We zijn ook nader ingegaan op enkele specifieke dossiers.

Informatiebeveiliging

Met de resolutie Informatieveiligheid verklaren gemeenten zich verantwoordelijk voor informatieveiligheid. Gemeenten moeten lokaal informatieveiligheidsbeleid voeren. Informatiebeveiliging moet zowel op bestuurlijk als ambtelijk voldoende aandacht krijgen. Om gemeenten hierbij te helpen, stelde de Vereniging van Nederlandse Gemeenten een aanvullend landelijk kader op, de baseline informatiebeveiliging gemeenten (BIG).

We hebben de wettelijke en morele plicht om uiterst zorgvuldig om te gaan met privacygevoelige informatie. We moeten de privacy van burgers en bedrijven zeker stellen. We zien dat het belang van privacy sterk toeneemt, onder andere door de taken binnen het sociale domein die de gemeente heeft overgenomen. Daarnaast willen we een betrouwbare informatievoorziening en de diensten aan klanten 24 uur per dag aanbieden.

Hoe staan we ervoor?

In 2014 stelden we geactualiseerde afspraken voor informatiebeveiliging vast waarin we de landelijke ontwikkelingen opnamen. Daarnaast stemden we in 2015 het informatiebeveiligingsbeleid af op de landelijk afgesproken beveiligingseisen (BIG). Om na te gaan of we voldoen aan de landelijke eisen, hebben we een analyse gemaakt van de huidige situatie. De uitkomsten gebruiken we voor een meerjarenplanning. Zo kunnen we de eisen gecontroleerd invoeren en toegroeien naar het basisniveau. Uit de analyse blijkt dat we ons de komende jaren extra moeten inspannen, met name om de bewustwording over informatieveiligheid te vergroten.

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden toegroeien naar het basisbeveiligingsniveau en de wet meldplicht datalekken naleven. Ook wilden we de bewustwording verder vergroten.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- We hebben een bewustwordingscampagne uitgevoerd waarbij de leidinggevenden zijn meegenomen op het belang van informatiebeveiliging. Deze zetten we voort in 2017;
- Ook hebben we het protocol meldplicht datalekken vastgesteld en uitgedragen in de organisatie;
- We namen diverse maatregelen rondom de beveiligingsinfrastructuur;
- Verder hebben we gewerkt aan de oplossing van de bevindingen uit het mystery-guest-onderzoek.
- Daarnaast voerden we interne audits uit;
- Tot slot hebben we acties opgestart om de gemeente voor te bereiden op de nieuwe Europese privacy verordening.

Afspraakbanen

Werkgevers, vakbonden en overheid spraken in het Sociaal Akkoord af dat er de komende jaren 125.000 afspraakbanen komen. Dit zijn banen voor mensen die prima kunnen werken, maar door een arbeidsbeperking niet zelfstandig 100% van het minimumloon kunnen verdienen. Ze hebben een Wajong uitkering, een sociale werkvoorziening-indicatie of vallen onder de Participatiewet.

Vanwege deze landelijke afspraken willen wij, als werkgever, ook banen aanbieden. Op deze manier laten wij zien dat we actief zijn om mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt aan het werk te krijgen. Tevens geven wij hiermee het goede voorbeeld aan het noordelijk bedrijfsleven.

Effectindicatoren

Indicatoren (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal afspraakbanen	14	16	36

Hoe staan we ervoor?

We hebben in het kader van de Participatiewet 36 afspraakbanen ingevuld. Daarmee hebben we het goede voorbeeld gegeven door binnen onze eigen organisatie arbeidsplaatsen te creëren voor mensen met een arbeidsbeperking.

Wat wilden we bereiken in 2016?

Eind 2016 wilden we minimaal 16 mensen met een arbeidshandicap binnen de gemeente in een afspraakbaan geplaatst hebben. Dit aantal willen we jaarlijks met minimaal tien afspraakbanen uitbreiden.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- We hebben door middel van jobcarving onderzocht welke geschikte taken we binnen onze organisatie hebben voor arbeidsgehandicapten. Hiervoor hebben wij actief leidinggevenden benaderd;

- Daarnaast hebben we kandidaten uit het zogenaamde doelgroep register onder de aandacht van leidinggevendenden gebracht door hun profielen bekend te maken.

III Overige onderwerpen

Lex Silencio Positivo

De Lex Silencio Positivo (LSP) betekent dat een aanvrager automatisch, van rechtswege, een vergunning krijgt als we niet op tijd beslissen over de aanvraag. In 2011 besloot de raad het systeem van de LSP bij een aantal vergunningen te hanteren. Het gaat om straatartiesten, straatmuzikanten, collectes, standplaatsen, marktstandplaatsen, snuffelmarkten, speelautomaten, inzameling huishoudelijk afval, parkeren en winkeltijden.

Effectindicatoren

Indicatoren (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Aantal van rechtswege verstrekte vergunningen	3	0	89

Hoe staan we ervoor?

Jaarlijks krijgen we duizenden aanvragen om voorzieningen of vergunningen. In 2016 hebben we 89 vergunningen met toepassing van de LSP verleend (9 bouwvergunningen en 80 kamerverhuur vergunningen). Door een wijziging van regels over kamerverhuur hebben we ongeveer 1500 bestaande kamerverhuur adressen aangeschreven om een nieuwe vergunning aan te vragen. Het zijn adressen waar kamers worden verhuurd aan drie personen. Volgens de nieuwe regels is nu ook deze kamerverhuur vergunningplichtig. We kunnen hiervoor een vergunning verlenen ter legalisatie van de bestaande situatie. Op een deel daarvan hebben we niet tijdig beslist, waardoor van rechtswege een vergunning is verleend. Een groot deel van deze vergunningen zouden we ook hebben verleend, wanneer de beslistermijn niet zou zijn overschreden.

Wat wilden we bereiken in 2016?

We brengen het aantal van rechtswege verstrekte vergunningen terug tot nul.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

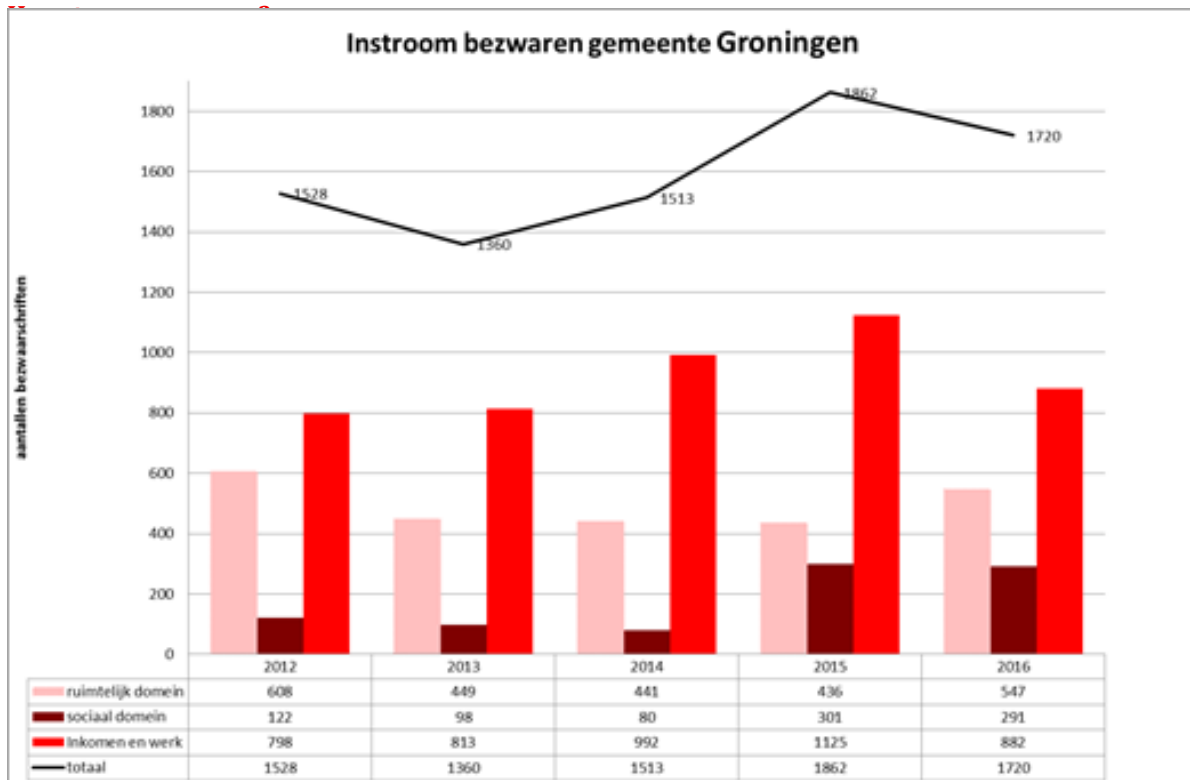
- We hebben onze werkprocessen aangepast om de aanvragen tijdig af te kunnen doen.
- We hebben extra capaciteit aangetrokken om tijdig te kunnen beslissen op het grote aantal aanvragen voor omgevingsvergunningen.

Bezwaar en beroep

Tegen een besluit van de gemeente dat een individuele burger raakt, kan die burger bezwaar maken. Jaarlijks is de gemeente ongeveer 2000 keer partij in een (bestuursrechtelijke) juridische procedure.

Effectindicatoren

Indicatoren (en)	Behaald 2015	Beoogd 2016	Behaald 2016
Behandelen bezwaarschriften via informele benadering	51%	50%	44%
Afhandeling bezwaarschriften binnen wettelijke termijn	80%	85%	78%

In 2016 werden minder bezwaren ingediend (1720) dan in 2015 (1862). We hebben 44% van de bezwaren informeel afgedaan.

We zagen een daling bij bezwaren over inkomen en werk. Maar het aantal WMO-bezwaren was als gevolg van de transitie nog steeds hoog. Het aantal ruimtelijke bezwaren is gestegen ten opzichte van 2015.

We hebben 78% van de bezwaren binnen de wettelijke termijn afgehandeld. Dat is minder dan we hadden beoogd. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt doordat ook in 2016 de instroom van WMO-bezwaren in het sociaal domein hoger was.

Wat wilden we bereiken in 2016?

We willen tenminste 50% van alle bezwaarschriften via de informele benadering afhandelen.

Als we toch voor een juridische procedure kiezen, doen we dat snel en goed op een manier die past bij de zaak.

Doel is om tenminste 85% van alle bezwaarprocedures binnen de wettelijk toegestane tijd af te handelen.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- We hebben in het sociaal domein tijdelijk extra mensen ingezet op de afhandeling van bezwaarschriften.
- We hebben het bezwaarproces op een aantal punten vereenvoudigd en daarmee versneld.

Verminderen autokilometers medewerkers

Onder de noemer 'Groningen Bereikbaar' werken we als gemeente intensief samen met provincie, Rijkswaterstaat, Prorail en bedrijfsleven aan de bereikbaarheid van de Stad. Deze opgave is groot, want tot en met 2021 vinden vele wegwerkzaamheden plaats die verkeershinder veroorzaken. Zeker als de uitvoering gelijktijdig gebeurt. Om de bereikbaarheid niet in gevaar te brengen, willen we minder auto's in de spits laten rijden. Als oprichter van Groningen Bereikbaar en als één van de grootste werkgevers in de stad doen we hier zelf volop aan mee en geven het goede voorbeeld.

Hoe staan we ervoor?

We hebben meegedaan aan de monitor reis-en werkgedrag. In totaal doen hieraan 20 bedrijven mee. In de monitor wordt het aantal autoritten tijdens de spits per bedrijf gemeten. Onze organisatie staat op plaats drie. Dat betekent dat er twee bedrijven zijn die minder autoritten maken tijdens de spits.

Wat wilden we bereiken in 2016?

We wilden aan de buitenwereld laten zien dat wij als oprichter van Groningen Bereikbaar er alles aan doen om de spitskilometers van onze medewerkers te verminderen. Daarmee geven we het goede voorbeeld aan andere organisaties. Tot 2017 willen we werken aan het voortzetten van het gewenste gedrag door onze medewerkers. Binnen de mogelijkheden wilden we nog minder spitskilometers.

Wat hebben we hiervoor gedaan in 2016?

- We hebben 10 stimuleringsmaatregelen opgesteld. Voor deze stimuleringsmaatregelen hebben we een postcode onderzoek uitgevoerd. Daarmee hebben we in beeld gebracht welk percentage van de ambtenaren met de fiets kan komen en wie met openbaar vervoer. In 2017 geven we hier een vervolg aan;
- We hebben afspraken gemaakt met fietsenhandelaren over korting voor medewerkers via Groningen Bereikbaar;
- We hebben als experiment een high speed fiets aangeschaft die onze medewerkers kunnen gebruiken voor woon-werk verkeer. Vanwege het succes van deze actie gaan we een tweede dames high speed fiets aanschaffen;
- De eerste bedrijfsfietskuis op P&R Hoogkerk is gerealiseerd.

JAARREKENING 2016

Hoofdstuk 1: Financieel beeld

Het resultaat voor bestemming over 2016 bedraagt 53,6 miljoen euro positief. Dit resultaat bestaat uit diverse afwijkingen die in de rekening per programma zijn toegelicht. De belangrijkste resultaten betreffen:

Aanvulling voorziening APPA	-1,0
Invoering IKB	-5,2
BCF	-1,0
Nominale ontwikkelingen	1,3
Gemeentefonds	4,0
Dividend	1,1
Outsourcing ICT	0,6
Flankerend beleid	0,4
Noordelijk Belastingkandoor (NBK)	0,4
Kapitaallasten	0,9
RSP	0,8
Vervroegde aflossing (leningen RBS)	-2,7
Vrijval Voorziening Verkoop Vennootschap BV	1,0
Saldo financieringsfunctie	1,5
Gresco	0,3
Gebiedszaken	1,0
Akkoord van Groningen	0,2
Veiligheidsregio	0,4
Taakstelling	-0,9
Belastingen en Leges	-0,4
Grondzaken	-1,5
De Held III verliesvoorziening	5,1
SIV	1,0
Budget Knoop Groningen	9,4
Bovenwijkse voorzieningen	-1,8
Vrijval bijdrage project Terreinwinst	0,3
Bijdragen naar bekleemde reserve	30,7
Bijdrage Zuidelijke Ringweg	0,5
Opschonen Werken Derden / OHW	-0,4
Parkeren	1,5
Groot onderhoud openbare ruimte	0,4
Extra Beleid	7,9
Bed, Bad en Brood	-2,1
Vrouwenopvang	0,2
WMO / VSD	-3,1
Leerlingvervoer	0,5
Bijzondere bijstand	-1,8
Loonkostensubsidie / Buig	-1,9
ESF	0,7
SW Omzet detachering	-0,6
SW Begeleid werken	0,2

SW Omzet SW bedrijf	0,1
SW Sectorplannen	0,4
Participatiebudget	0,9
Individuele Studietoelage	0,4
Regionaal Werkbedrijf	0,5
Overig	3,6
Totaal resultaat rekening 2016	53,6

TOELICHTING

Aanvulling voorziening Wethouder pensioenen (N 1,0 miljoen euro)

In 2016 is de rekenrente voor de pensioenen verder gedaald. Hoe lager de rente, hoe minder het gereserveerde kapitaal aangroeit, hoe meer kapitaal er moet worden gereserveerd om aan de toekomstige pensioenverplichtingen te kunnen voldoen. De gehanteerde pensioenleeftijd is wettelijk naar 67 jaar verhoogd. Als resultaat van deze ontwikkeling moesten wij in 2016 de voorziening Pensioenen wethouders met 1,3 miljoen euro verhogen. In de begroting was rekening gehouden met 300 duizend euro.

Invoering individueel keuzebudget (N 5,2 miljoen euro)

Vanaf 1 januari 2017 wordt het Individueel Keuzebudget (IKB) ingevoerd. Hierdoor wordt de opgebouwde vakantietoelage over de maanden juni t/m december 2016 in 2016 als loonkosten verantwoord. Dat betekent dat in 2017 niet 12 maar 19 maanden vakantietoelage wordt uitbetaald. Dit leidt tot een incidentele last van 5,2 miljoen euro.

BTW-compensatiefonds (BCF) (N 1,0 miljoen euro)

In de begroting 2016 is rekening gehouden met extra investeringen, met name in de riolering. In de realisatie blijkt het investeringsvolume dit jaar door vertraging daarbij achter te blijven. De vertraging ontstaat door inspraak- en bezwaarprocessen, meeliften door nutsbedrijven en langere voorbereidingstijd (Diepenring) en levert een nadeel van 994 duizend euro op. Daarnaast is er een voordeel van 107 duizend euro op doorgeschoven BTW van de VNG en de Groninger Archieven. Tenslotte is er een nadeel van 89 duizend euro op de BTW voor het P-budget doordat er een terugloop is in het aantal participatietrajecten.

Nominale compensatie (V 1,3 miljoen euro)

De nominale ontwikkelingen (loon- en prijsontwikkelingen) over 2016 stellen we ten opzichte van de begroting 2016 neerwaarts bij. De nominale compensatie over 2016 bedraagt 2,2%. In de primitieve begroting 2016 gingen we uit van een nominale compensatie van 2,7%. Dit betekent een daling van 0,5%. Dit leidt tot een structureel voordeel van 1,3 miljoen euro vanaf 2016.

Gemeentefonds (V 3,9 miljoen euro)

De algemene uitkering is 4,1 miljoen hoger uitgevallen dan we verwachtten, 0,2 miljoen wordt verantwoord bij onder het resultaat WMO/VSD). Het voordeel van 3,9 miljoen euro wordt voor met name veroorzaakt door plaatselijke ontwikkelingen in aantal inwoners, klantenpotentieel e.d., (1,5 miljoen euro), enkele voordelen in de integratie- en decentralisatie uitkeringen (0,9 miljoen euro), positieve bijstelling accres (0,5 miljoen euro) en hogere vaststelling van het aantal lagere inkomens (0,5 miljoen euro).

Dividend (V 1,1 miljoen euro)

Op de dividenduitkeringen valt voor 2016 een voordeel te noteren van 1,1 miljoen euro. Van Enexis en de BNG zijn vanwege hogere rendementen hogere dividenduitkeringen ontvangen dan geraamd. Dit voordeel bedraagt 631 duizend euro. Het voordeel op de teruggave van dividendbelasting over 2014 en 2015 bedraagt 435 duizend euro. Bij de invoering van de Vennootschapsbelasting in 2016 werd er van uitgegaan dat er geen dividendbelasting meer zou mogen worden teruggevraagd. Uit een memorie van antwoord bij kamervragen hierover blijkt dat dit bij Enexis toch is toegestaan.

Outsourcing ICT (V 0,6 miljoen euro)

In verband met de voorgenomen Outsourcing zijn extra incidentele kosten gemaakt, bijvoorbeeld om de huidige staat van het ICT-landschap te monitoren. Het voordeel ontstaat doordat de Europese aanbesteding voor de outsourcing van generieke ICT later is gestart dan aanvankelijk gepland. Een deel van de kosten is daardoor niet

in 2016 gemaakt, maar zullen in 2017 gemaakt worden. Daarnaast is het beschikbare budget voor de uitvoering van de projecten voor de standaardisatie en rationalisatie van ons applicatielandschap beperkt besteed, omdat het traject van het definiëren van projecten nog niet volledig is afgerond.

Flankerend beleid (V 0,4 miljoen euro)

Doordat het aantal nieuwe herplaatsers lager is dan verwacht zijn de kosten voor flankerend beleid lager uitgevallen.

Implementatiekosten Noordelijk Belastingkantoor (NBK) (V 0,4 miljoen euro)

In 2017 starten we met de belastingsamenwerking met de noordelijke waterschappen in de vorm van de oprichting van een gezamenlijk Noordelijk Belastingkantoor. Ter voorbereiding daarop zijn in 2016 incidentele middelen beschikbaar gesteld. Die voorbereiding ligt op koers. Het implementatietraject loopt over de jaargrens heen, waardoor nog niet alle voorbereidingskosten zijn gemaakt. Hierdoor is er sprake van een incidenteel voordeel van 368 duizend euro. De besteding hiervan vindt plaats in 2017.

Kapitaallasten (V 0,9 miljoen euro)

Het voordelige resultaat van de kapitaallasten komt voornamelijk doordat geplande investeringen niet geheel zijn afgerond. Ook hebben wij bij de nieuwbouw van Duinkerkenstraat gerekend met de kapitaallasten voor ongeveer 9 maanden, maar door vertraging is het gebouw pas begin oktober in gebruik genomen. Daarnaast hebben we in verband met de voorgenomen outsourcing van ICT investeringen waar mogelijk uitgesteld.

Infrastructurele maatregelen Regio Specifiek Pakket (V 0,8 miljoen euro)

De bijdragen van de gemeente voor het Regio Specifiek pakket (RSP) en het project Spoorzone zijn gebaseerd op prijspeil 2007/2008. Er zijn afspraken gemaakt over welk rentepercentage gehanteerd wordt voor de nog te vergoeden rente over de bijdragen. De rentevergoeding is voor bijdrage RSP 1,2 miljoen euro te hoog en voor bijdrage project Spoorzone 0,4 miljoen euro te laag ingeschat. Per saldo een incidenteel voordelig resultaat van 0,8 miljoen euro.

Vervroegde aflossing lening Royal Bank of Scotland (N 2,7 miljoen euro)

Het college heeft ingestemd met de afkoop van een lening bij de Royal Bank of Scotland. Over de gehele looptijd 2017-2021 levert dit een incidenteel rentevoordeel op van 300 duizend euro. De kosten voor de afkoop bedragen 2,968 miljoen euro aan vooruit te betalen rente. Dit levert voor 2016 een incidenteel nadeel op wat zal worden verrekend met de algemene reserve. Over de jaren 2017-2021 zal de vrijval door de afkoop voor in totaal hetzelfde bedrag weer aan deze reserve worden toegevoegd.

Vrijval Voorziening Verkoop Vennootschap BV (V 1,0 miljoen euro)

Bij de verkoop van Essent aan RWE in 2009 is overeengekomen om een deel van de verkoopprijs niet direct uit te betalen aan de verkopende aandeelhouders maar te reserveren voor mogelijke claims van de koper. De finale afwikkeling levert Groningen een incidenteel voordeel op van 1,0 miljoen euro.

Saldo financieringsfunctie (V 1,5 miljoen euro)

Korte mismatchfinanciering (V 584 duizend euro)

We hebben een gedeelte van de lange vermogensbehoefte kunnen financieren tegen een negatieve rente, terwijl we het rentetarief voor nieuwe leningen hebben begroot op 2,35%. Dit levert, na aftrek van de in de begroting opgenomen taakstelling van 1,068 miljoen euro, een voordeel op van 584 duizend euro.

Renteresultaat leningenportefeuille (V 370 duizend euro)

We hebben in 2016 voor in totaal 30 miljoen euro aan nieuwe leningen afgesloten. Dit is een gemiddelde omvang van 15 miljoen euro. De nieuwe leningen hebben we kunnen afsluiten tegen gemiddeld 1,40% in plaats van 2,35%. We realiseren daarmee een rentevoordeel van 142 duizend euro. Op de leningenportefeuille zijn er daarnaast nog voordelen behaald door onder andere renteherzieningen. Deze tellen op tot 228 duizend euro voordeel.

Korte geldleningen (V 165 duizend euro)

Het afsluiten van korte geldleningen levert een voordeel van 165 duizend euro op.

Overig (V 334 duizend euro)

Overige voor-en nadelen binnen de financieringsfunctie tellen op tot een voordeel van 334 duizend euro.

Energielasten Gresco (V 0,3 miljoen euro)

Door het uitvoeren van energiebesparende maatregelen zijn een aantal besparingen gerealiseerd in 2016. Dit heeft geresulteerd in een voordeel van 175 duizend euro op de lasten. Tevens is een voordeel behaald als gevolg van voordelige verrekening oude jaren (V 166 duizend euro baten).

Gebiedszaken (V 1,0 miljoen euro)

Het resultaat op gebiedszaken bedraagt 954 duizend euro. Dit bestaat voor 720 duizend euro uit direct resultaat op het programma gebiedszaken. Dit is ontstaan door vertraging van de besteding van middelen bij de accommodatieontwikkeling Oosterparkwijk, dit levert een voordeel op van 400 duizend euro. Bij Coenderspark levert dit een voordeel op van 300 duizend euro. Daarnaast bestaat het resultaat voor 234 duizend euro uit de bijdrage uit het SIV-deelbudget Selwerd maar nog niet is ingezet voor het programma gebiedszaken.

Akkoord van Groningen/City of talent 2020 (V 0,2 miljoen euro)

Onder de paraplu van de campagne Groningen City of Talent, hebben we in 2016 het programma International Groningen ontwikkeld met als doel om internationals in Groningen steviger en vriendelijker te verankeren in de Groningse stad en regio met al haar voorzieningen. De uitvoering van de projecten binnen dit programma, met name de communicatieprojecten, zijn vanwege externe oorzaken vertraagd en zullen naar verwachting in 2017 worden uitgevoerd.

Veiligheidsregio Groningen (V 0,4 miljoen euro)

Door groot onderhoud aan het gemeentefonds wijzigt de bijdrage van de gemeente Groningen aan de Veiligheidsregio. Hierdoor daalt de bijdrage van de gemeente Groningen in 2016 met 423 duizend euro.

Taakstelling (N 933 duizend euro)

Deze taakstelling komt voort vanuit 2015 en heeft te maken met het voortijdig uit de begroting halen van de lasten voor een aantal panden die betrekking hebben op de ontvlechting naar aanleiding van de vorming van het Shared Service Centrum.

Dit nadeel wordt voor het grootste deel veroorzaakt door een nadeel op de OZB van 0,8 miljoen euro. De belangrijkste oorzaak hier van is de afhandeling van bezwaarschriften, waaronder de twee Groningse ziekenhuizen. Daarnaast zijn er een aantal voor- en nadelen op o.a. bouwleges, belastingen en logiesbelasting. Per saldo een resultaat van 400 duizend voordelig. Een uitgebreide toelichting op belastingen en leges is opgenomen in de paragraaf Lokale Heffingen.

Grondzaken (N 1,5 miljoen euro)

Dit resultaat bestaat uit een 10-tal onderdelen:

Resultaat grondexploitaties N 2,4 miljoen euro

De jaarlijkse herziening van de grondexploitatie heeft geleid tot een verlies op de eindwaarde van 2 complexen. Het betreft de Grexen Kemkesberg (Lasten N 900 duizend euro) en Westpoort (Lasten N 1,457 miljoen euro). Op grond van BBV-richtlijnen moet dit voorzienbare verlies direct worden genomen en in de jaarrekening worden verwerkt. Dit resultaat maakt onderdeel uit van het totale resultaat op grondzaken.

Aan- en verkoop vastgoed V 2,2 miljoen euro

Het betreft de aan- en verkoop van een pand aan de H L Wicherstraat (lasten N 1,334 miljoen euro en baten V 1,334 miljoen euro), een grondverkoop in Hoogkerk (V 1,891 miljoen euro) een grondverkoop aan de Gdanskweg (V 496 duizend euro) en de overdracht Helperwestsingel (N 225 duizend euro).

Rente en Exploitatie NIEGG V 0,4 miljoen euro

Betreft een voordelig resultaat op niet in exploitatie genomen gronden van per saldi 401 duizend euro. De lasten vallen 1,007 miljoen euro lager uit dan begroot en de baten zijn 606 duizend euro lager.

Beheer binnenbezittingen N 0,4 miljoen euro

Dit betreft het beheer en de verhuur in bezit zijnde panden en terreinen. De lasten vallen 285 duizend euro hoger uit dan geraamd en de baten zijn 115 duizend lager als geraamd.

Exploitatie Suikerunie V 0,1 miljoen euro

in de begroting 2016 is een tekort op de exploitatie van Suikerunie opgenomen. Het werkelijk tekort op de exploitatie bedraagt 1,463 miljoen euro. de lasten vielen 138 duizend euro lager uit dan begroot en de gerealiseerde baten zijn 1 duizend euro lager.

Resultaat grondexploitatie CiBoGa N 1 miljoen euro

Betreft het resultaat op de grondexploitatie CiBoGa in 2016. Na overleg met de accountant is overeengekomen dat 1 miljoen resultaat op grondexploitatie CiBoGa wordt genomen.

Erfpacht V 0,2 miljoen euro

Binnen de exploitatie van de erfpachtterreinen is een voordeel van 202 duizend euro in de lasten (rente en capaciteitsinzet) en een voordeel van 43 duizend euro in de baten (pachten en verkoop), per saldo een voordeel van 245 duizend euro.

Resultaat grondexploitatie Driehoek Peizerweg N 0,3 miljoen euro

Betreft het resultaat op de grondexploitatie Driehoek Peizerweg in 2016. Na overleg met de accountant is overeengekomen dat 349 duizend euro resultaat op grondexploitatie Driehoek Peizerweg wordt genomen.

Grondzaken V 0,1 miljoen euro

Betreft een resultaat op plankostencomplexen van 125 duizend euro voordeel in relatie tot de reserve Grondzaken.

Nadeelcompensatie N 0,4 miljoen euro

Naar aanleiding van een verzoek om nadeelcompensatie op grond van de Algemene Nadeelcompensatie Verordening Gemeente Groningen is ons door Stichting Adviesbureau Onroerende Zaken geadviseerd om een vergoeding nadeelcompensatie inclusief wettelijke rente uit te keren van 411 duizend euro. Genoemde nadelig resultaat maakt onderdeel uit van het totaal resultaat grondzaken. Het betreft actief grondbeleid.

Stedelijk Investeringsfonds (SIV) Voorziening de Held III (V 5,146 miljoen euro)

Voor de ontwikkeling van de Held III is medio 2009 een voorziening getroffen ter hoogte van het verwachte nadeel op de exploitatie respectievelijk aanleg van de openbare ruimte in het plan. Deze voorziening is in mindering gebracht op de boekwaarde van de gronden de Held III. De gronden voor de ontwikkeling van de Held III maken onderdeel uit van de strategische grondvoorraad. Met ingang van 1 januari 2016 is de regelgeving gewijzigd voor de waardering van de strategisch Grondvoorraad. Doordat de gronden een negatieve boekwaarde hebben moet in ieder geval een deel van de voorziening gesplitst worden. Doordat nog ongewis is of de ontwikkeling van de Held III doorgaat, stellen we voor om deze voorziening in zijn geheel onder te brengen in het Stedelijk Investeringsfonds. De middelen worden gelabeld voor dit doel zolang er geen duidelijkheid is over de gronden de Held III of uiterlijk 31 december 2019 als de waardering van de gronden (marktwaardetoets) De Held III bepaald moet worden.

SIV (V 1,0 miljoen euro)

Het totale resultaat bedraagt 1,015 miljoen euro voordelig. Dit bestaat uit een groot aantal onderdelen, verdeeld over meerder programma's. In de programmarekening komt dit deel uitgebreid aan bod. Bij de begroting 2017 heeft uw raad een motie aangenomen waarin u het college verzoekt een kader vast te stellen over hoe om te gaan met de SIV middelen. Dit kader kunt in het tweede kwartaal van 2017 tegemoet zien. In overzicht nummer 7 ziet u een overzicht met daarop de SIV projecten, voorzien van het jaar van uitvoering en de begrote bedragen.

Budget Knoop Groningen (V 9,4 miljoen euro)

Een tweetal resultaten hebben hun oorsprong in het feit dat de administratieve afhandeling over de jaargrenzen heen verloopt. Per saldo levert dit bij de gemeenterekening een voordeel op van 9,4 miljoen euro:

Groningen Spoorzone (V 14,9 miljoen euro)

De provincie Groningen is risicodragend verantwoordelijk voor de uitvoering van de Groningen Spoorzone en heeft eerder een budget beschikbaar gesteld voor de 'Knoop Groningen' van 234,5 miljoen euro. In dit bedrag is rekening gehouden met een gemeentelijke bijdrage van 14,9 miljoen euro. De uitbetaling van deze

gemeentelijke bijdrage aan de provincie is opgenomen in de begroting 2016. Echter de uitbetaling hiervan heeft in 2016 niet plaatsgevonden. Het bedrag dient echter beschikbaar te blijven voor de 'Knoop Groningen'.

Aankoop pand PostNL (N 5,5 miljoen euro)

Het pand van PostNL is aangekocht via de strategische Grondbank 1, voor een bedrag van 7,45 miljoen euro. Het pand is nodig zodat er in plaats van een lange tunnel, een korte tunnel onder het spoor kan worden gerealiseerd. Deze investering wordt verrekend met de bijdrage van de gemeente Groningen ad 5,5 miljoen aan het budget Spoorzone Groningen (gefinancierd uit het budget Raamwerk Regiorail). Binnen dit project wordt de bijdrage 5,5 miljoen gefinancierd uit de besparing tussen de kosten van een lange tunnel en de korte tunnel. Hiermee is de koopsom in zijn totaliteit gedekt. Echter nog niet administratief afgewikkeld in 2016, waardoor er in 2016 hier een nadeel ontstaat van 5,5 miljoen euro. Dit wordt in 2017 ingebracht in het project Spoorzone, zodat een en ander weer glad loopt.

Activering bovenwijkse voorzieningen (N 1,8 miljoen euro)

Op 17 december 2014 heeft de raad besloten tot een stelselwijziging, waarbij investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut in een grondexploitatie worden geactiveerd en daarna worden afgeschreven op basis van de verwachte toekomstige levensduur. In 2016 zijn er meer investeringen in bovenwijkse voorzieningen geactiveerd, zoals de Berlage- en de Sontbrug dan we aan kapitaallasten in de begroting 2016 hadden opgenomen. Dit leidt tot een nadeel van 1,256 miljoen euro. Het gaat om een bijzonder resultaat. Daarnaast is er een nadelig rente resultaat van 528 duizend euro.

Vrijval bijdrage project Terreinwinst (V 0,3 miljoen euro)

Binnen het project Terreinwinst was sprake van eigen middelen. Een bedrag van 268 duizend euro valt vrij in het resultaat, het gaat hierbij om een afgesloten project waarvoor deze middelen niet meer nodig zijn (Terreinwinst).

Bijdragen naar bekleemde reserve (V 30,7 miljoen euro)

In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Onze accountant stelt dat het formeel juist is, en volgens ons ook zuiverder, om de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt over te boeken naar de creditzijde van de balans en op te nemen in een bekleemde reserve. Dit kan technisch bij de jaarrekening door eerst het resultaat te nemen, en dit vervolgens via een bestemmingsvoorstel te storten in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt. Hiertoe is een bestemmingsvoorstel opgenomen in het raadsvoorstel. Het gaat hierbij om bijdragen uit de volgende projecten:

(bedragen x 1.000)

Grote Markt	23.957
Winschoterdiep	841
Zuidelijke ringweg	200
Maatregelen A-kwartier	229
Herinrichting Boterdiep-Bloemstraat	229
Reitdiep	173
Kleine verkeersmaatregelen	270
Ov-as Busstation CS	564
Fietsstrategie	350
Transferium Hoogkerk	2.207
Verkeer&Parkeer Van Lenneplan	335
Speelvoorzieningen	256
Bessemoer	1.045
	<hr/>
	30.655

Bijdrage Zuidelijke Ringweg**V 0,5 miljoen euro**

Bij de jaarrekening 2014 is 600 duizend euro beschikbaar gesteld voor de plankosten Zuidelijke Ringweg. Dit ter dekking van de tariefverschillen c.q. niet door de ZRW gefinancierde kosten. Dit saldo is destijds toegevoegd aan de rekening-courant ZRW, die destijds onderdeel was van het onderhanden werk. Met ingang van 2016 is deze administratieve verwerkingwijze niet meer mogelijk. Per 31 december 2016 bedraagt het saldo 520 duizend euro.

Opschonen Werken Derden / OHW**N 0,4 miljoen euro**

Binnen de balans hadden wij in de categorie Voorraden een post onderhanden werk (OHW). Dit betreft werk wat wij voor derden uitvoeren en daar ook in rekening brengen. Volgens de regelgeving mogen wij dit niet langer presenteren onder voorraden. Naar aanleiding hiervan zijn deze posten elders op de balans onder gebracht en heeft er tegelijkertijd een opschoonactie plaatsgevonden van posten die niet meer inbaar zijn. Dit heeft geresulteerd in een nadeel van 434 duizend euro. Dit betreft een 15-tal projecten.

Parkeren (V 1,5 miljoen euro)

Het resultaat op het parkeerbedrijf bestaat uit de volgende onderdelen:

Fiets parkeren (N 152 duizend euro)

De beheerskosten van het parkeren van fietsen in stallingen Stationsgebied zijn hoger geweest in 2016 dan begroot. Hierdoor is een nadeel van 152 duizend euro ontstaan.

Parkeren (V 1,6 miljoen euro)

De lasten vallen per saldo 818 duizend euro lager uit. Voor de P&R terreinen en de buurtstallingen zijn minder kosten gemaakt voor met name uitbestede werk. Voor parkeerhandhaving (straat parkeren) is extra inzet geplaatst en zijn meer kosten voor het beheer van de parkeergarages gemaakt.

De baten vallen per saldo 805 duizend euro hoger uit ten opzichte van de begroting 2016. Het positieve resultaat wordt enerzijds veroorzaakt door een sterke stijging van de inkomsten uit het straat parkeren in verband met de parkeerautomaten Card Only, de uitbreiding van betaald parkeren (waaronder parkeren op zondag), parkeerhandhaving en een daling van de inkomsten gehandicaptenparkeerkaart. Anderzijds door meer inkomsten uit parkeergarages (Boterdiep en Damsterdiep) en minder inkomsten uit buurtstallingen en P+R.

Groot Onderhoud openbare ruimte (V 0,4 miljoen euro)

In 2016 zijn de projecten de Hoogte (reconstructie van wegen infrastructuur), Reddingiusweg (herplant bomen) en Enexis Trafostations verstraagd. Hierdoor is een voordelig resultaat ontstaan van 417 duizend euro.

Vrijval Extra Beleid (V 7,9 miljoen euro)

Jaarlijks ontstaat in de rekening een resultaat onder beschikbare middelen omdat extra beleid niet (geheel) wordt uitgegeven. In principe dienen de beschikbare incidentele middelen extra beleid binnen twee jaar te worden besteed. Het voordeel op vrijval van incidenteel beleid bedraagt in 2016 3 miljoen euro en betreft:

Groot onderhoud		
Kinderboerderijen	250	V
Interne plankosten ZRW	527	V
Gladheid gele stenen	150	V
Stijging Proceskosten WOZ	86	V
Friciekosten	941	V
Extra Trainees	475	V
Noordelijk Scheepvaartmuseum	100	V
Veiligheidsgelden	197	V
Programma Basis- kernregistratie	218	V
Computers voor Minima	7	V
	<u>2.951</u>	V

Daarnaast is sprake van incidentele vrijval van structureel beschikbaar gesteld extra beleid. In 2016 is 4,9 miljoen euro van het structureel beschikbare beleid nog niet ingezet. Het gaat om:

Uit 2005 t/m			
2010	Grote Markt	995	V
Uit 2013	Bereikbaarheid	1400	V
Uit 2015	Schuldhelpverlening	70	V
Uit 2015	Thema bewegen	95	V
Uit 2015	Thema Leren	352	V
Uit 2015 t/m			
2016	Ruil incidenteel / structureel	367	V
Uit 2016	Nieuw Economisch Programma	686	V
Uit 2016	Onderhoud Papiermolen	128	V
Uit 2016	Actualisatie tekort WIMP	350	V
Uit 2016	Geothermie	150	V
	Extra kleedkamers sportpark		
Uit 2016	Corpus den Hoorn	35	V
Uit 2016	Bouw sportcentrum Europapark	300	V
		<u>4928</u>	V

Bed, Bad en Brood (N 2,0 miljoen euro)

Vanwege langdurige onderhandelingen over het bestuursakkoord Bed Bad en Brood en het uiteindelijke opzeggen van het bestuursakkoord door het kabinet, hadden we voorsnog geen dekking in 2016 voor de kosten van de opvang voor uitgeprocedeerde asielzoekers.

De ontvangst van de vergoeding verwachten we bij de meicirculaire 2017. Deze vergoeding verwerken we in de begroting 2017. Voor het jaar 2016 hebben we het tekort op Bed, Bad en Brood alsnog kunnen dekken door vrijval op subsidiebudgetten van 1,6 miljoen, verantwoord in de programma's 3 en 4, en door overige vrijval van 0,5 miljoen binnen Maatschappelijke Opvang. U bent hierover via onze brief aan uw raad van 14 december 2016 'Stopzetten bestuursakkoord' geïnformeerd.

Vrouwenopvang (V 0,2 miljoen euro)

Voor de opvang van slachtoffers van geweld in huiselijke kring ontvangt Groningen als centrumgemeente Vrouwenopvang middelen. Een deel hiervan valt bij de rekening vrij vooral door extra ontvangen middelen bij de septembercirculaire.

WMO / VSD (N 3,1 miljoen euro)

Voor het kunnen opvangen van het risico vernieuwing Sociaal Domein is het resultaat WMO / VSD door uw raad als bijzonder resultaat benoemd. Dit betreft de resultaten op WMO oud en nieuw (waaronder Beschermd Wonen en Jeugd).

Voor het opvangen van schommelingen in de uitvoering van zowel jeugd als WMO oude en nieuwe taken is de bestaande reserve WMO bij de jaarrekening 2015 verbreed naar de reserve WMO / VSD.

Het nadeel van 3,1 miljoen euro op de WMO / VSD budgetten is als volgt opgebouwd:

Algemene voorziening Huishoudelijke Hulp (V 3,8 miljoen euro)

Met ingang van 2016 is de verstrekking van lichte huishoudelijke hulp omgezet van een maatwerkvoorziening naar een algemene voorziening. Deze komt naast de algemene voorziening voor was- en strijkservice, die reeds in 2015 van start is gegaan. In de begroting is voor beide algemene voorzieningen samen 4,5 miljoen euro beschikbaar. Daarnaast is in 2015 en 2016 2,8 miljoen euro incidenteel beschikbaar in de vorm van HHT-gelden. Deze incidentele gelden zijn door de staatssecretaris vrijgemaakt om de gevolgen van de rijksbezuinigingen op de huishoudelijke hulp tijdelijk te verlichten. Het voordeel op de algemene voorziening Huishoudelijke Hulp wordt voor het grootste deel verklaard door een lagere indicatiewaarde en een lager verzilveringspercentage bij de Zorg In Natura (ZIN). In 2016 zijn we gestart met een onderzoek naar deze doelgroep om te kijken of het niet gebruik van wel geïndiceerde HH leidt tot schrijnende situaties zodat we daar eventueel extra middelen voor kunnen inzetten.

Het voordeel op de algemene voorziening huishoudelijke hulp hangt deels samen met een overschrijding van de kosten van maatwerk ZIN 18+ lichte ondersteuning. Bij het vaststellen van het budget voor de algemene

voorziening, werd ervan uitgegaan dat vrijwel iedereen die in 2015 HH1 (huishoudelijke hulp zonder regie) had, zou overgaan naar de algemene voorziening. In de praktijk bleek dat de algemene voorziening niet in al die situaties volstond. De omstandigheden en (dus) de zorgbehoefte van een deel van de gebruikers van huishoudelijke hulp zijn in de loop van het jaar gewijzigd. Daar waar dit zich voordeed hebben wij opnieuw geïndiceerd en op basis daarvan het aantal uren verhoogd en/ of een zwaardere vorm van regie aangeboden. Als gevolg hiervan is een deel van de gebruikers van de algemene voorziening overgegaan naar de maatwerkvoorziening huishoudelijke hulp. Daarnaast heeft een deel van de inwoners met een indicatie voor de algemene voorziening gekozen daar geen gebruik meer van te maken en in plaats daarvan bijvoorbeeld het eigen netwerk in te zetten voor de benodigde ondersteuning.

WMO begeleiding (N 5,4 miljoen euro)

Het nadeel ontstaat voor het grootste deel doordat er hogere zorguitgaven zijn voor ZIN 18+. De indicatiewaarde is gestegen. Zoals hiervoor al is aangegeven, hangt dit samen met de Algemene voorziening Huishoudelijke Hulp. Daarbovenop komen nog de kosten voor de landelijk werkende instellingen voor zintuigelijke beperkingen. In zijn totaliteit levert dit een nadeel op van 6,3 miljoen euro. Bij PGB 18+ is er sprake van een voordeel van 0,9 miljoen euro. Hier is sprake van een lager verzilveringspercentage.

Eigen bijdrage Wmo (N 0,4 miljoen euro)

Op grond van de meest recente informatie van het CAK blijkt een gewijzigde verdeling van de eigen bijdragen voor Wmo en BW. Dat pakt voor onze gemeente ongunstiger uit dan waar we bij de begroting rekening mee hielden: we zien een daardoor een extra nadeel op de eigen bijdragen Wmo van ruim 900 duizend euro. Dankzij na-ontvangen eigen bijdragen, met name over 2014, ter hoogte van 400 duizend euro blijft het eindsaldo beperkt tot 440 duizend euro nadelig.

Beschermd Wonen (V 3,3 miljoen euro)

De gemeente Groningen voert de centrumregeling beschermd wonen uit voor de regio in de vorm van een lichte Gemeenschappelijke Regeling. We verwachten in 2016 een bedrag van 9,7 miljoen euro over te houden op dit budget voor de hele regio. Het resultaat wordt verdeeld op basis van inwonertallen. Het Groninger aandeel bedraagt hierin 34,4% (3,3 miljoen euro). Dit resultaat is vooral ontstaan door het vervallen van een incidentele risicobuffer. Uit extern onderzoek is gebleken dat deze risicobuffer niet nodig is. Daarnaast blijft als gevolg van de wijziging in de verdeling eigen bijdragen Wmo en BW een voordeel van 300 duizend euro over voor de gemeente Groningen.

Wij Teams (N 0,8 miljoen euro)

Voor de ontwikkeling en implementatie van de WIJ-Teams hebben we tijdelijk een aantal projectleiders en ondersteuners aangesteld. Deze ondersteuningsstructuur richt zich op het vormgeven van de directe werkprocessen, waarvan we de extra kosten voor de jeugdhulp volgend jaar willen dekken via de RIGG (Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten). Bij de jaarrekening 2016 zien we dat het eerder gemelde tekort van 1,4 miljoen euro nagenoeg gehalveerd is vanwege incidentele meevallers op het gebied van subsidies (inzet Wmo begeleiding in de basisteams) en loonkosten.

Extra inzet Wmo-consulenten toegang (N 1,53 miljoen euro)

Bij de toegang Wmo is extra personele capaciteit noodzakelijk om knelpunten op te lossen in 2016. Wij zien deze kosten nadrukkelijk als zorgkosten algemene voorziening, in het verlengde van de WIJ-teams.

Bij de resultaatbestemming 2015 heeft de raad 600 duizend euro beschikbaar gesteld voor de aanvullende dekking van deze extra inzet WMO-consulenten. De kostenontwikkeling heeft zich verder voortgezet in het laatste halfjaar. Daarnaast hebben we nog extra kosten aan ketenpartners betaald voor inzet consulenten in 2015 die we bij de jaarrekening 2015 niet hadden voorzien.

Jeugdzorg (N 2,1 miljoen euro)

We verwachten vooralsnog -op grond van de meest recente prognose die RIGG heeft afgegeven- een nadelig resultaat voor de stad Groningen van 2,1 miljoen euro. De RIGG kent vergelijkbare onzekerheden in de prognoses als onze eigen gemeente, vanwege de administratieve achterstanden bij de zorgaanbieders. We zien in de voorlopige cijfers beduidend hogere bestedingen op ZIN 18- en lagere bestedingen op PGB 18-; per saldo een fors negatief effect op de Groninger bijdrage aan de RIGG van 2,1 miljoen euro.

Leerlingenvervoer (V 0,5 miljoen euro)

De belangrijkste oorzaak van dit voordeel is dat wij in 2014 een nieuw, voordeliger contract hebben afgesloten. Daarnaast leiden de aanpassingen uit de Verordening Leerlingenvervoer 2014 tot lagere kosten, nu de overgangsbepalingen zijn uitgewerkt.

Bijzondere bijstand (N 1,85 miljoen euro)

De afwijking op de bijzondere bijstand, waaronder ook de langdurigheidstoeslag, de collectieve ziektekostenverzekering en de wet kinderopvang bedraagt per saldo ruim 1,8 miljoen euro nadelig. Op de individuele bijzondere bijstand zien we een afwijking van 2,2 miljoen euro nadelig, vooral veroorzaakt door een steeds groter beroep op alle regelingen. In het oog springen de toegenomen kosten voor bewindvoering en de kosten van aanvullende bijstand aan jongeren onder de 21 jaar.

Daarnaast zien we enkele kleinere afwijkingen op de bijzondere bijstand, waaronder:

- *Langdurigheidstoeslag*: Het aantal verstrekkingen is gestegen met ongeveer 5%, terwijl we rekening hielden met een stabiel aantal aanvragen. Een nadelig effect van 157 duizend euro.
- *Collectieve ziektekostenverzekering*: Dit resultaat wordt veroorzaakt onder andere door een afrekening van Menzis over 2015 van 183 duizend euro (voordelig). De afrekening heeft betrekking op de voorschotbedragen die wij voor de aanvullende verzekering betalen en het gebruik daarvan.
- *WKO (Wet kinderopvang)*: In de loop van 2015 is de regeling voor de sociaal medische indicatie aangepast. In de regeling is het aantal uren en de duur van de opvang gemaximaliseerd. Door de aanpassing zien wij dat zowel de aanvragen als ook de vergoedingen afnemen. Het totale resultaat is 240 duizend euro voordelig.

BUIG (N 2,86 miljoen euro)

Het oorspronkelijk geraamde tekort op de BUIG (conform begroting) is 5,7 miljoen euro. Uit de jaarcijfers blijkt uiteindelijk dat het tekort 8,5 miljoen euro bedraagt. Dit is een verslechtering van het resultaat met 2,8 miljoen euro. Van dit nadeel heeft 2,3 miljoen euro betrekking op de uitkeringshoogte en 0,5 miljoen euro heeft betrekking op de grootte van het bestand. Het gemiddelde aantal klanten ligt ruim 30 personen hoger dan eerder aangenomen.

Het belangrijkste deel van het tekort zit in de dalende terugvorderingen van klanten. Hierbij kunnen we een drietal categorieën onderscheiden:

- Vanwege aanpassing van wet- en regelgeving is de termijn voor verrekening van vorderingen met de uitkering verlengd van 3 naar 6 maand. Hierdoor kunnen meer terugvorderingen worden verrekend met de uitkering met als gevolg minder vorderingen 0,6 miljoen euro;
- We hebben minder verrekeningen met het UWV (0,4 miljoen euro) omdat Wajongers met de mogelijkheid om te werken nu in de bijstand komen. Voorheen kwam deze groep ook wel in aanmerking voor een Wajong uitkering. Ook dit wordt veroorzaakt door aanpassing van wet- en regelgeving.
- We leggen minder boetes (0,2 miljoen euro) op door aanpassing van wet en regelgeving. Ook zitten wij dichter op de klant onder het motto voorkomen is beter dan genezen.

Loonkostensubsidie (V 1 miljoen euro)

In de begroting zijn wij uitgegaan van gemiddeld 120 te verstrekken loonkostensubsidies voor een heel jaar. Het blijkt echter dat we in 2016 op een realisatie zitten van gemiddeld 45 geplaatste personen. Ultimo 2016 zitten er in 79 geplaatste personen op een afspraakbaan of nieuw beschut. Daarmee valt ruim 1 miljoen euro vrij op dit budget. Tegenover deze vrijval staan de bijstandslasten van de klanten die we met inzet van een loonkostensubsidie bij een werkgever hadden kunnen plaatsen.

ESF-subsidies (V 0,7 miljoen euro)

De gemeente Groningen is aangewezen als centrumgemeente voor het aanvragen van ESF-subsidies. Dit houdt in dat wij ESF-subsidie aanvragen voor de regio Groningen en de kop van Drenthe. De vrijval op ontvangen en rechtmatig verantwoorde ESF-subsidie wordt zoveel als mogelijk weer ingezet ter dekking van projecten die ook weer in aanmerking kunnen komen voor Europese subsidie. In 2016 is een drietal subsidiabele projecten afgewikkeld, waaronder de versnellingsagenda en ESF jeugd 2 en 3. Per saldo resteert een vrijval van ruim 600 duizend euro.

Omzet SW detachering (N 0,6 miljoen euro)

Binnen de uitvoering van de WSW onderscheiden we de onderdelen SW detachering en begeleid werken en SW beschut. De SW wordt langzaam afgebouwd. Dat zien we niet alleen terug in dalende aantallen SW medewerkers, maar ook in een dalende omzet bij gedetacheerden. Dit is het gevolg van het teruglopende aantal

SW medewerkers dat is gedetacheerd. Per 1 december 2016 zijn dit er nog 703. Voor de vergoeding van de begeleidingskosten voor afspraakbanen verwachten we uit te komen op 162 duizend euro (op basis van gemiddeld 41 plaatsingen voor een heel jaar). De omzet neemt af en de inkomsten voor begeleiding nemen toe, resulterend in een nadelige afwijking van per saldo 554 duizend euro.

SW Sectorplannen (V 0,4 miljoen euro)

Landelijk zijn er middelen beschikbaar gesteld voor de innovatie en transformatie van de sociale werkvoorziening. Groningen heeft hiervoor als centrumgemeente van de arbeidsmarktregio in 2015 incidenteel 2,2 miljoen euro ontvangen. Op deze manier zijn er middelen beschikbaar om maatregelen te kunnen nemen die bijdragen aan de veranderde rol die SW organisaties spelen bij de uitvoering van de Participatiewet. Het grootste deel van het ontvangen bedrag is doorgegeven aan de SW organisaties in de regio.

Projecten uit het P-budget (V 0,9 miljoen euro)

Bijstand op maat (V 200 duizend euro)

De vrijval is een gevolg van de latere opstart van het project 'Bijstand op maat'. Hiervoor was in 2016 200 duizend euro gereserveerd.

Traject Zelfstandigen (V 200 duizend euro)

Daarnaast is er als gevolg van een te hoge inschatting van de uitgaven in de loop van het jaar nu sprake van een vrijval op de trajecten Zelfstandigen van bijna 200 duizend euro.

Participatiebanen (V 500 duizend euro)

Voor participatiebanen was het beschikbare budget van 2016 gebaseerd op maximaal 500 deelnemers. Bij de jaarrekening blijkt dat hiervan slechts 62% is gerealiseerd door minder instroom. Mensen nemen deel op vrijwillige basis. Participatiebanen zijn voor iedereen toegankelijk mits er aan de (lage) criteria wordt voldaan. Een analyse van de werkelijke instroom is hierdoor lastig te maken.

Individuele studietoelage (V 0,4 miljoen euro)

In 2016 is slechts een beperkt bedrag (31 duizend euro) verstrekt aan individuele studietoelage. Door scholen aan te schrijven met informatie over de regeling, door advertenties in de gezinsbode en informatie op de website brengen we de regeling onder de aandacht bij de mensen die er een beroep op kunnen doen. Deze acties hebben nog niet geleid tot een substantiële toename van de uitgaven

Regionaal werkbedrijf (V 0,5 miljoen euro)

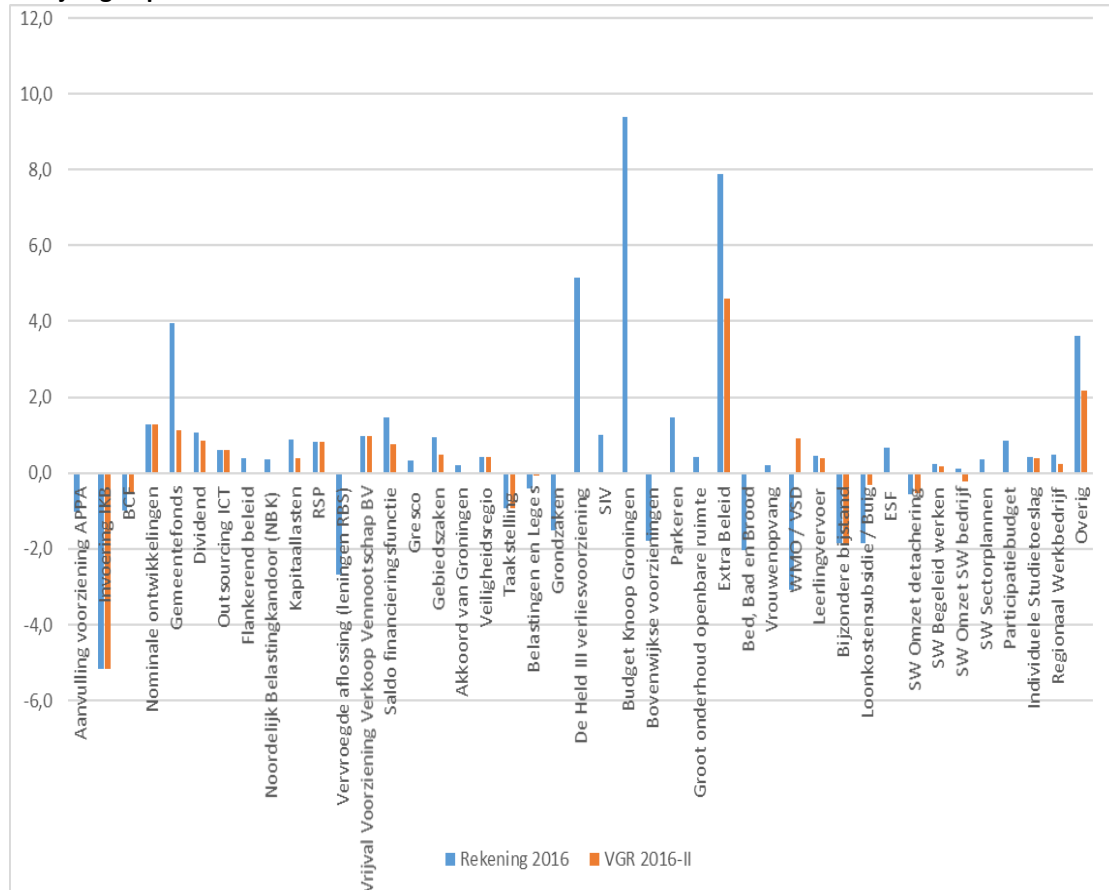
De invoering van de Participatiewet brengt met zich mee dat we mensen met een arbeidsbeperking zoveel mogelijk bij reguliere werkgevers aan het werk willen krijgen. Als arbeidsmarktregio Groningen zijn we verplicht te komen tot de vorming van een regionaal Werkbedrijf. Hoe die banen tot stand komen en hoe de koppeling wordt gemaakt tussen banen en werkzoekenden wordt geregeld in het Werkbedrijf. Onder een Werkbedrijf moet worden verstaan een bestuurlijk samenwerkingsverband van vertegenwoordigers van gemeenten, UWV en sociale partners (werkgevers(organisaties) en vakbonden). Als centrumgemeente voor de arbeidsmarktregio ontvangt Groningen voor de inrichting van het Werkbedrijf in totaal 1 miljoen euro, verdeeld over 2014, 2015 en 2016. Ruim de helft van dit geld is nu ingezet. De inrichting heeft een doorloop naar 2017 en verder.

VERSCHILLEN TUSSEN REKENING 2016 EN VOORTGANGSRAPPORTAGE 2016 - II

In Voortgangsrapportage 2016-II (VGR 2016-II) verwachtten we een voordeel van 7 miljoen euro. Daarmee is het rekeningresultaat 2016 ten opzichte van de prognose in de voortgangsrapportage 46,6 miljoen voordeliger. Dit verschil komt voor het overgrote deel door de aanpassingen die we hebben gedaan in verband met de verschuiving van de eigen bijdragen in projecten naar een bekleemde reserve van 30,7 miljoen euro. Dit is bij jaarrekening administratief via het resultaat verwerkt. De overige resultaten die deel uitmaken van het verschil ten opzichte van de VGR 2016-II, 15,9 miljoen euro, zijn in onderstaande grafiek weergegeven. Het bedrag van 15,9 miljoen euro gerelateerd aan het lastentotaal in de actuele begroting van 1.020 miljoen euro betekent een afwijking van 1,6 %. Daarmee is deze afwijking conform onze norm (3% van het lastentotaal) voor begrotingsbeheer.

Afwijkingen per onderdeel

Hieronder worden de afwijkingen groter dan 0,5 miljoen euro ten opzichte van de VGR 2016-II toegelicht, evenals de voorzienbaarheid hiervan.

Aanvulling voorziening Wethouder pensioen (N 1,0 miljoen euro)

In de VGR 2016-II is de waardebeoordeling van de voorziening als risico benoemd. De hoogte kon op dat moment niet worden voorspeld.

Gemeentefonds (V 2,9 miljoen euro)

De afwijking ten opzichte van VGR 2016-II-2 is 2,9 miljoen euro. Dit wordt veroorzaakt door mutaties na de VGR en was niet voorzienbaar. De septembercirculaire levert een extra voordeel op van 606 duizend euro en de decembercirculaire nog eens 2,321 miljoen euro.

Vervroegde aflossing lening Royal Bank of Scotland (N 2,7 miljoen euro)

Op 20 december heeft het college het voorstel tot afkoop en herfinanciering van de lening bij RBS besproken en vastgesteld. Het resultaat was daarom bij VGR 2016-II nog niet te voorzien.

Saldo financieringsfunctie (V 0,7 miljoen euro)

Het voordeel korte mismatchfinanciering is 29 duizend euro hoger geworden dan bij de VGR aangegeven. Het voordeel uit kasgeldleningen is voor 124 duizend euro gerealiseerd in het tweede halfjaar. Uit voorzichtigheid met dit voordeel in de VGR nog geen rekening gehouden.

De overige voor en nadelen zijn in het tweede halfjaar ontstaan. De belangrijkste oorzaak is een gemiddeld langere beschikbaarheid van reserves. Het resultaat was daarmee niet voorzienbaar bij VGR 2016-II.

Grondzaken (N 1,5 miljoen euro)

Per saldo bedraagt het nadelige resultaat op grondzaken 1,5 miljoen euro. Dit wordt bij de deelprogramma's waar dit betrekking op heeft, toegelicht en komt uitgebreid aan de orde in de paragraaf grondbeleid. Het resultaat grondzaken was deels voorzienbaar bij VGR 2016-II.

De Held III vrijval verliesvoorziening (V 5,1 miljoen euro)

Bij de VGR 2016-II was dit resultaat nog niet verwerkt. Het toepassen van de gewijzigde BBV regels is in de tweede helft van 2016 verwerkt. Het resultaat was wel voorzienbaar.

SIV (V 1,0 miljoen euro)

Het voordelige resultaat bestaat uit een groot aantal onderwerpen, verdeeld over meerdere programma's. In de programmarekening komt dit uitgebreid aan de orde. Bij de VGR 2016-II zijn deze resultaten niet gemeld, deels wel voorzienbaar.

Budget Knoop Groningen (V 9,4 miljoen euro)

Een tweetal resultaten hebben hun oorsprong in het feit dat de administratieve afhandeling over de jaargrenzen heen verloopt. Per saldo levert dit bij de gemeenterekening een voordeel op van 9,4 miljoen euro. Het gaat om de bijdrage van de gemeente Groningen aan het project Spoorzone en de aankoop van het pand van Post NL ten behoeve van ditzelfde project. Dit (administratieve) resultaat is bij de VGR 2016-II niet gemeld, wel voorzienbaar.

Bovenwijkse voorzieningen (N 1,8 miljoen euro)

Voor 2016 is een nadeel gerealiseerd van 1,8 miljoen euro op het activeren van bovenwijkse voorzieningen. Dit resultaat was bij de VGR 2016-II nog niet gecijferd, wel voorzienbaar.

Parkeren (V 1,5 miljoen euro)

Het resultaat van het parkeerbedrijf is voor 2016 uitgekomen op 1,5 miljoen positief. Bij de VGR 2016-II hebben we geen resultaat gepresenteerd. Het resultaat was wel grotendeels voorzienbaar.

Extra beleid (V 3,3 miljoen euro)

De vrijval bij de rekening op extra beleid is 7,9 miljoen euro. Bij de VGR 2016-II is een vrijval van 4,6 miljoen euro gemeld. De grootste posten met betrekking tot vrijval incidenteel extra beleid waren niet bekend ten tijde van de VGR 2016-II, het betreft:

Interne plankosten zuidelijke ringweg V 0,5 miljoen euro

De vrijval heeft betrekking op de plankosten voor verkeer- en vervoersprojecten en dient beschikbaar te blijven voor de betreffende projecten. Het gaat hoofdzakelijk om de verkenning Westelijke Ringweg. Dit resultaat was bij de VGR 2016-II voorzienbaar.

Friciekosten V 0,9 miljoen

Mobiliteit is als risico benoemd in de VGR 2016-II, de hoogte van het resultaat kon niet worden bepaald en was bij de VGR 2016-II niet te voorzien.

Vanuit de structureel beschikbare gestelde middelen extra beleid was de volgende vrijval niet bekend bij de VGR 2016-II:

G-Kwadraat V 0,7 miljoen euro

G-Kwadraat is het economische programma voor de periode 2015 tot en met 2019 voor de versterking van het ondernemersklimaat. De omvang van de vrijval wordt met name bepaald door het tijdstip waarop de aanvragen door externen worden ingediend. Aangezien dit buiten de invloedssfeer van de gemeente is, was dit ten tijde van VGR 2016-II lastig in te schatten en dus niet te voorzien.

EB Wonen -0,5 miljoen euro

Bij de VGR 2016-II was een vrijval gemeld van 0,5 miljoen euro. Deze middelen zijn alsnog alternatief ingezet binnen het meerjarenprogramma Wonen.

Intensiveren Leren V 0,4 miljoen euro

De raad heeft in april een besluit genomen over de inzet van deze intensiveringsmiddelen. Bij het opstellen van VGR 2016-II was een resultaat nog niet te voorzien. Pas later in het jaar was meer duidelijkheid over de concrete inzet en financiële effecten.

Bedrijfsvoering MP V 0,4 miljoen euro

Bij de begroting is structureel extra beleid toegekend voor de verwachte knelpunten binnen de bedrijfsvoering van MP. Door verschillende incidentele meevallers blijkt dat voor 2016 dit extra beleid niet nodig was. Dit was bij de VGR 2016-II voorzienbaar.

Bed, Bad en Brood (N 2 miljoen euro)

In december 2016 is uiteindelijk het bestuursakkoord Bed Bad en Brood stopgezet. U bent hierover via onze brief aan uw raad van 14 december 2016 geïnformeerd. Ten tijde van het opstellen van de VGR 2016-II gingen we nog uit van een vergoeding van de gemaakte kosten in 2016. Deze vergoeding ontvangen we echter in 2017 bij de mei-circulaire. Bij de VGR 2016-II was dit resultaat niet voorzienbaar.

WMO / VSD (N 4,0 miljoen euro)

Bij de VGR 2016-II is een resultaat gemeld van 0,9 miljoen voordelig, bij de rekening komt het resultaat uit op 3,1 miljoen nadelig. Het verschil ten opzichte van de VGR 2016-II van 4 miljoen euro bestaat uit de volgende onderdelen:

Algemene voorziening Huishoudelijke Hulp V 1,2 miljoen euro

Bij de rekening is het resultaat bepaald op 3,8 miljoen euro, bij de VGR 2016-II hebben we een resultaat van 2,6 miljoen voordelig gemeld. Er is minder verzilverd dan we bij de VGR 2016-II vanuit gingen. Dit hebben we in oktober vorig jaar ook zo aan u gecommuniceerd.

WMO begeleiding N 2,9 miljoen euro

Bij de VGR 2016-II is een prognose afgegeven van 2,4 miljoen nadelig. Bij de rekening is het resultaat bepaald op 5,4 miljoen euro nadelig, een verschil van bijna 3 miljoen euro.

Bij VGR 2016 - II hadden we een lagere indicatiewaarde dan ten tijde van de jaarrekening. Daarnaast hadden we de kosten voor zintuiglijke beperking niet in beeld bij de VGR2 (feitelijk dus een onvolledige prognose afgegeven). De definitieve afrekening met de zorgaanbieders moet nog plaatsvinden op basis van productieverantwoording en assurancieverklaringen.

Eigen bijdragen WMO oude taken/begeleiding N 0,9 miljoen euro

Bij de VGR 2016-II is een prognose afgegeven van 0,5 miljoen voordelig. Bij de rekening is het resultaat bepaald op 0,4 miljoen euro nadelig, een verschil van 0,9 miljoen euro. Op grond van de meest recente informatie van het CAK blijkt een gewijzigde verdeling van de eigen bijdragen voor Wmo en BW. Dat pakt voor onze gemeente ongunstiger uit dan waar we bij de begroting rekening mee hielden. Dit was ten tijde van het opstellen van de VGR 2016-II niet bekend en niet voorzienbaar.

Wij teams V 0,7 miljoen euro

Bij de jaarrekening 2016 zien we dat het eerder gemelde tekort van 1,4 miljoen euro bij de VGR 2016-II nagenoeg gehalveerd is vanwege incidentele meevallers op het gebied van subsidies (inzet Wmo begeleiding in de basisteams) en loonkosten. Dit was ten tijde van het opstellen van de VGR 2016-II niet bekend, wel voorzienbaar.

Extra inzet Wmo-consulenten toegang N 1,5 miljoen euro

Bij de VGR 2016-II hebben we een te positieve prognose afgegeven. Daarnaast bleek de verwachte afbouw van de inzet van consulenten nog niet haalbaar. Daarmee was dit resultaat slechts deels voorzienbaar ten tijde van het opstellen van de VGR 2016-II.

Beschermd Wonen V 1,8 miljoen euro

Het rekeningresultaat 2016 is 3,3 miljoen euro voordelig. Bij VGR2016-II was een deel van dit resultaat bekend, 1,5 miljoen euro. Bij de VGR 2016-II was er nog geen zicht op de uitkomsten van het onafhankelijke onderzoek naar de tarieven. Daarmee was het resultaat slechts deels voorzienbaar ten tijde van het opstellen van de VGR 2016-II.

Jeugdzorg N 2,1 miljoen euro

In de VGR 2016-II was de prognose 0. Net als voor de zorgkosten ontwikkeling Groningen is pas laat zicht en sturing te geven op de daadwerkelijke ontwikkeling. En zelfs nu laat zich dat niet zo eenvoudig prognosticeren, vanwege de administratieve achterstanden bij de zorgaanbieders. Dit was derhalve niet te voorzien. Bovendien een voorlopige conclusie, omdat de definitieve afrekening nog moet plaatsvinden (productieverantwoording en assuranceverklaringen)

Overige verschillen tellen op tot een nadeel van 0,3 miljoen euro.

Buig (N 1,8 miljoen euro)

Bij de jaarrekening is het tekort op de Buig 2,8 miljoen euro. Bij de VGR 2016-II was de prognose 1,1 miljoen nadelig, een verslechtering van het resultaat van 1,8 miljoen euro. In de eerste plaats zijn minder baten gerealiseerd doordat op grond van gewijzigde wet- en regelgeving de termijn van verrekening van terugvorderingen met uitkeringen van 3 naar 6 maanden is verlengd (nadeel 0,6 miljoen euro). Daarnaast zijn minder verrekening met het UWV ontvangen omdat jongeren, waarvoor deze verrekeningen in het kader van de wet Wajong werden gedaan, door de afschaffing van de Wajong nu in de bijstand komen. Tot slot zijn de mogelijkheden om boetes op te leggen door nieuwe wet- en regelgeving beperkt (nadeel 0,2 miljoen euro). Naast lagere baten is sprake van hogere uitgaven. Voor 0,5 miljoen euro betreft dit meer verstrekte uitkeringen dan waarvoor budget is ontvangen (0,5 miljoen euro nadeel). Voor het overige zijn de hogere uitgaven het gevolg van ontwikkelingen in de hoogte van de uitkeringen (1,1 miljoen nadeel). Tegenover deze nadelige ontwikkelingen staat dat in verband met de hoogte van het totale tekort op de BUIG aanspraak ontstaat op een vangnetuitkering (voordeel 1 miljoen euro).

ESF (V 0,7 miljoen euro)

Een aantal beschikkingen rond de ESF was al ontvangen in het eerste halfjaar maar de gehele uitwerking van de vrijval kon niet eerder plaatsvinden. Onderdeel hiervan is de nieuwe kostentoerekening die in het 2e halfjaar is uitgevoerd. Na de kostentoerekening werd duidelijk welk deel van de ontvangen ESF subsidie voor de stad Groningen is bestemd. Dit was niet voorzienbaar bij de VGR 2016-II.

Participatiebudget (V 0,9 miljoen euro)

In VGR 2016-II was al duidelijk dat de instroom participatiebanen achter zou blijven. We hebben toen besloten om extra middelen in te zetten op meer Pilots activiteiten in de Wijken. Het blijkt dat voor het opstarten van een aantal van deze projecten de looptijd te kort was. Hierdoor zijn deze (nog) niet van start gegaan in 2016.

Hoofdstuk 2: Financiële knelpunten

In dit hoofdstuk zijn de financiële knelpunten opgenomen waarvoor bij de begroting 2016 extra beleidsmiddelen beschikbaar zijn gesteld. Daarmee zijn deze knelpunten voor 2016 opgelost. In de doorlopende cyclus van de begroting, najaarsnota, voorjaarsbrief en rekening worden de financiële knelpunten continu beoordeeld en bewaakt en wordt indien nodig over de knelpunten besloten.

In onderstaande overzichten staan voor welke knelpunten extra beleidsmiddelen beschikbaar gesteld zijn. Het betreffen knelpunten die niet binnen bestaande budgetten opgelost kunnen worden of waar dit onwenselijke consequenties heeft. In het eerste overzicht zijn alle knelpunten opgenomen waarvoor in voorgaande begrotingen middelen zijn gereserveerd. In het volgende overzicht staan alle knelpunten opgenomen die geïnventariseerd zijn bij de begroting 2016.

Knelpunten (reeds middelen voor gereserveerd in voorgaande begrotingen)				
	2016	2017	2018	2019
1. Intensiveringen coalitieakkoord 2014-2018				
Thema Werken/ Sociaal				
<i>Activering</i>	-3.600	-4.600	-5.100	-5.100
Knelpunt Samenvoeging SOZAWE/iederz uit intensivering Sociaal	-900	-900	-900	-900
Thema Werken/ Economie				
<i>Nieuw economisch programma</i>	-2.000	-2.000	-2.000	-2.000
Thema Bezoeken				
<i>Aanpak Diepenring</i>		-1.000	-1.000	-1.000
Thema Verrijken	-500	-750	-750	-750
2. Interne plankosten ZRW, spoorse projecten, bereikbaarheid en stationsgebied	-550	-200	-200	
3. Groot onderhoud en vervangingen			-337	-337
4. Gladheid gele stenen binnenstad (opruwen)	-170	-170	-170	
5. Tekort Stadstoezicht	-870	-620	-620	-620
6. Regionalisering brandweer	-254	-219	-449	-449
7. Veiligheidsregio	-357	-357	-357	-357
8. Stijging proceskostenvergoedingen in procedures over de WOZ-waarde	-325			
9. KCC bezuiniging	-330			
10. Ruil incidenteel structureel	-800	-800	-800	-800
11. Vernieuwing sociaal domein	-1.550			
12. Basisadministraties	-600	-600		
13. Frictiekosten bezuinigingen	-7.344	-3.416	-1.100	
14. Versterking weerstandsvermogen	-14.400			
Knelpunten	-34.550	-15.632	-13.783	-12.313

Knelpunten				
	2016	2017	2018	2019
15. VSD				
Programmakosten niet meerjarig meegenomen	-600	-600	600	600
Daling macrobudget door rijkskorting regionaal transitiearrangement	-250	-250		
Toegang jeugd	-700		700	
16. Invoering vennootschapsbelasting overheden m.i.v. 2016	-375	-450	-450	-450
17. Veiligheidsregio	-219	53	60	
18. Huisvesting veiligheidsregio	-326	-535	-642	
19. Financiering Bbz	-280			
20. Budget rekenkamer-commissie	-30	-30	-30	-30
21. Extra middelen onderwijshuisvesting a.g.v. decentralisatie	-400	-400	-400	-400

22. Digitaal controleren eigen WOZ waarde	-165	-80	-80	-80
23. Uitbreiding capaciteit OOV	-200	-200	-200	-200
24. Screening Klantenbestand WWB	-400			
25. Onderhoud papiermolen	-131	-131	-131	-131
26. Continuering spaarregeling ringwegen na 2016			-454	-454
27. Grexen (OZB)	-400	-400	-400	-400
28. Verwacht negatief worden van de egalisatie reserve nominale compensatie instellingen door korting pensioenpremie's op subsidies instellingen	-105			
29. Tekort tarief-inkomsten Sport050 (tekort op subsidiebudget)	-270			
30. Uitvoeren wettelijke taken dieren noodhulp	-60	-60	-60	-60
31. Transitie Maatschappelijk Vastgoed Beijum (TVMB)	-600			
32. Voormalige ID banen	-200	-200	-200	-200
33. Transitievergoeding bij ontslag voor SW-medewerkers	-400	-400		
34. Verhogen reserve Wmo	-1.800	-1.350		
35. Inkomstenderving leges Publiekszaken/ Burgerzaken	-550			
36. Veiligheidsgelden 2016	-200			
37. Actualisatie tekort WIMP	-1.325	-1.325	-1.325	-1.325
38. Geothermie	-1.150	-150	-150	-150
39. Financiering gebiedsgericht werken	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000
40. Beheer sociaal culturele accommodaties	-70	-70	-70	-70
41. 15 extra kleedkamers	-34	-34	-34	-34
42. Extra kleedkamers sportpark Corpus Den Hoorn	-44	-44	-44	-44
43. Bouw sportcentrum Europapark	-300	-300	-300	-300
44. 5 extra gymzalen	-95	-95	-95	-95
45. Grenscorrectie Meerstad	-150			
46. Flex-teams BORG	-150			
47. Aanvulling reserve Grondzaken	-1.000			
48. Aanvulling weerstandsvermogen	-829	-2.202	-3.058	-1.848
Knelpunten	-14.808	-10.253	-7.763	-6.671

Hoofdstuk 3: Bezuinigingen

In 2016 is de raad door middel van de voortgangsrapportages geïnformeerd over de voortgang van de bezuinigingen. In dit hoofdstuk presenteren wij de realisatie over 2016.

In de begroting 2016 zijn knelpunten opgenomen van In totaal 25,4 miljoen euro. Daarvan wordt via het meerjarenbeeld 9,6 miljoen euro opgelost. In de begroting 2016 zijn daarom aanvullende maatregelen c.q. dekkingsbronnen vastgesteld van 15,8 miljoen euro.

Uit voorgaande jaren resteerde bij de rekening 2015 nog een bezuinigingsopgave van 6,5 miljoen euro. Inclusief de bij voorgaande begrotingen vastgestelde bezuinigingen en een op te lossen tekort op het Shared Service Center voor de jaarschijf 2016 komt het totaalbedrag van de oude bezuinigingspakketten uit op 12,8 miljoen euro, te splitsen in 9,4 miljoen euro bezuiniging op de organisatie en 3,4 miljoen euro overige maatregelen.

De totale financiële opgave voor 2016 bedraagt daarmee 28,7 miljoen euro.

Maatregelen	Opgave 2016	Realisatie	Dekking frictiebud get	Resultaat
Maatregelen uit begroting 2016	15.833	15.384	-	-449
Overige oude bezuinigingspakketten	3.447	3.447	-	-
Bezuiniging op de organisatie 2016	5.569	2.061	3.957	449
Frictiekosten inclusief tekort SSC	3.834	941	3.834	941
Totaal te bezuinigen 2016	28.683	21.833	7.791	941

De afwijkingen op de onderliggende maatregelen worden hierna toegelicht.

1. Eén van de incidentele maatregelen 2016 is de bezuiniging op vastgoed van 1,4 miljoen euro. Door verkoop van gebouwen en incidentele vrijval op budgetten voor onderhoud en aanpassing wordt deze taakstelling voor 951 duizend euro gerealiseerd. Dat betekent een nadeel van 449 duizend euro. Bij de invulling van deze taakstelling gingen wij nog uit van een aanvullende verkoopopbrengst van het pand aan de Van Oldebarneveltstraat. Het pand is in 2016 verhuurd aan de potentiële koper die in deze huurperiode plannen maakt voor de definitieve bestemming van het pand. Wij hebben aangegeven daar graag aan mee te werken, omdat die plannen uitstekend passen bij onze ambitie voor die wijk. De huur is inmiddels verlengd tot november 2017 om de huurder meer tijd te geven voor de plannen en voorbereidingen voor de realisatie van de bedoelde bestemming. De verkoop van dit pand zal naar verwachting worden in het najaar 2017 plaatsvinden.
2. Op de bezuiniging op de organisatie realiseren wij een voordelig resultaat van 449 duizend euro:
  - Incidenteel voordeel weglekbudget ad 684 duizend euro.
In de begroting hebben wij een budget voor weglekeffecten als gevolg van bezuinigingen opgenomen. Van dat budget resteert in 2016 nog 684 duizend euro. Volgens planning wordt dit bedrag in de jaren 2017 tot en met 2019 besteed voor de weglekeffecten voor de bezuinigingen op de organisatie (algemene interne dienstverlening van het Shared Service Center), generatiepact en AOW-uitstroom.
  - Nadeel op maatregelen afschaffen uitloprang van 249 duizend euro.
Eén van de bezuinigingsmaatregelen op de organisatie betreft het afschaffen van de uitloprang. Deze taakstelling wordt in 2016 niet gerealiseerd, maar ingaande de begroting 2017. Het nadeel voor dit jaar betreft 249 duizend euro
  - Effecten generatiepact 14 duizend voordeel.

3. Van de totale opgave is in de begroting 7,8 miljoen euro gedekt uit de gereserveerde middelen voor frictiekosten. Het resultaat op het frictiekostenbudget in 2016 bedraagt 941 duizend euro positief. Het positieve resultaat wordt vooral gerealiseerd doordat de dekking die benodigd is voor het SSC als gevolg van meevallers en efficiëntie, in totaal 2 miljoen euro lager uitvalt. Het resultaat wordt negatief beïnvloed doordat meer frictiekosten zijn betaald voor de dekking van herplaatsers, intern mobiele medewerkers en overheadkosten. Daarnaast heeft een dotatie in de reorganisatievoorziening plaatsgevonden (300 duizend euro). Wij konden niet meer tijdig aan uw raad een begrotingswijziging voorleggen; hierdoor ontstaat in de rekening een voordelig resultaat van per saldo 941 duizend euro.

Dekkingsbronnen begroting 2016	Opgave 2016	Realisatie	Dekking frictiebudget	Resultaat
Ophogen opbrengst korte mismatchlimiet	200	200		-
Actualisatie BUIG	5.000	5.000		-
Vrijval areaaluitbreiding	878	878		-
Inzet vrijval frictiebudget	1.500	1.500		-
Vergoeding proces en gerechtskosten in procedures WOZ-waarde	125	125		-
Korting accres instellingen	1.000	1.000		-
Vastgoed	1.400	951		-449
Beschermingsbewind	80	80		-
Vensterscholen	100	100		-
Frictie	500	500		-
SNN/onderuitputting EFRO	1.000	1.000		-
Vrijval reserves (toevoeging WSV)	2.000	2.000		-
Skybox (uit EZ-middelen)	50	50		-
Rechtmatigheid	2.000	2.000		-
Subtotaal	15.833	15.384	-	449

Overige oude bezuinigingspakketten	Opgave 2016	Realisatie	Dekking frictiebudget	Resultaat
Geen interne compensatie	2.004	2.004		-
Beleidsfunctie maatschappelijk domein	600	600		-
Diverse overige maatregelen	843	843		-
Subtotaal	3.447	3.447	-	

Bezuiniging op de organisatie 2016	Opgave 2016	Realisatie	Dekking frictiebudget	Resultaat
Generatiepact	413	427		14
Compensatie bijdrage aan PG&Z	42	42		-
Correctie ruimte 7,6 miljoen afboekingsgeld	174	174		-
Opvang bedrijfsrisico's	500	500		-
Concernbezuinigingen	26	26		-
Extra opbrengst bezuiniging afschrijving	196	196		-
Taakstelling organisatie	4.218	12	3.957	-249
Vrijval weglekbudget		684		684
Subtotaal	5.569	2.061	3.957	449

Frictiekosten inclusief tekort SSC	Opgave 2016	Realisatie	Dekking frictiebudget	Resultaat
Taakstelling SSC inclusief bezuinigingen	3.834	2.000	3.834	2.000
Frictiekosten herplaatsers		-1.059		-1.059
Subtotaal	3.834	941	3.834	941
Totaal	28.683	21.833	7.791	941

Hoofdstuk 4: Investerings

In 2016 is, exclusief grondexploitaties, voor 94,8 miljoen euro geïnvesteerd. Hier gaan wij nader in op die investeringen in relatie tot de daarvoor beschikbaar gestelde kredieten. De basis hiervoor is bijlage 4 Overzicht Investerings. De investeringen in grondexploitaties worden in staat P van de rekening toegelicht.

In verband met wijzigingen in de BBV zijn een aantal grondexploitaties, die t/m 2015 in de staat-P werden verantwoord, overgeheveld naar de Materiële Vaste Activa (MVA). Deze worden met ingang van 2016 verantwoord in het overzicht investeringen. Het betreft de volgende projecten en restant kredieten:

- Bessemoerstrook 1,6 miljoen euro
- Grote Markt 161,8 miljoen euro
- Eemskanaalzone 28,6 miljoen euro
- Winschoterdiep/Eemskanaal 4,3 miljoen euro

Bijlage 4 kan als volgt worden samengevat:

Bedragen x 1 miljoen euro	
Beschikbare kredieten:	
Restantkredieten oude jaren	301,7
In 2016 nieuw gevoteerde kredieten	155,1
Totaal beschikbaar aan kredieten	456,8
Investerings in 2016 (-/-)	94,8
Saldo van afgesloten kredieten (-/-)	5,3
Restantkredieten over naar 2017	356,7

Begin 2016 stond voor 301,7 miljoen euro aan kredieten open uit voorgaande jaren. In 2016 stelde de raad voor 155,1 miljoen euro aan nieuwe kredieten beschikbaar. In totaal was daardoor in 2016 voor 456,8 miljoen euro aan investeringskredieten beschikbaar. Met deze kredieten is in 2016 voor 94,8 miljoen euro aan investeringen verricht. Bij in 2016 afgesloten kredieten is per saldo voor 5,3 miljoen euro aan onderschrijvingen geweest. Als uitkomst staat daardoor eind 2016 nog voor 356,7 euro aan kredieten open die overgaan naar 2017 om in 2017 of latere jaren afgewikkeld te worden. Dit beeld wordt hieronder verder toegelicht.

Openstaande kredieten begin 2016

Begin 2016 stond voor 301,7 miljoen euro aan kredieten open uit 2015 of oudere jaren. Deze vallen als volgt onder te verdelen.

Restantkredieten voorgaande jaren	
Stadsontwikkeling	247,8
Stadsbeheer	28,8
Onderwijshuisvesting	16,7
Nieuwbouw Harm Buitenplein	4,9
Sport 050	-0,4
Oosterpoort/Stadsschouwburg	1,6
Overig	2,2
Totaal	301,7

De 247,8 miljoen euro eind 2015 openstaande kredieten bij Stadsontwikkeling betreft een hele serie maatregelen verkeer en vervoer, met als grootste:

- 3,6 miljoen euro voor Transferium Hoogkerk;
- 4,3 miljoen euro voor HOV-as Paterswoldseweg;
- 1,4 miljoen euro voor het Hereweg-viaduct;
- 1,2 miljoen euro voor P&R Haren;
- 14,6 miljoen euro voor HOV maatregelen netwerkanalyse Groningen-Assen;

- 2,9 miljoen euro voor basispakket Verkeersmanagement;
- 1,3 miljoen euro voor Herinrichting/sanering Boterdiep/Bloemstraat;
- 2,0 miljoen euro voor fietsmaatregelen netwerkanalyse Groningen-Assen;
- 5,0 miljoen euro voor Gresco Jaarkrediet;
- 4,8 miljoen euro voor Onderdoorgang Eemsgolaan;
- 1,6 miljoen euro voor Bessemoerstrook;
- 161,8 miljoen euro voor Grote Markt;
- 28,6 miljoen euro voor Eemskanaalzone;
- 4,3 miljoen euro voor Winschoterdiep/Eemskanaal.

Bij de 28,8 miljoen euro bij Stadsbeheer gaat het om:

- 18,9 miljoen euro kredieten voor sanering riolering;
- 5,1 miljoen euro kredieten voor vervangingsinvesteringen in materieel;
- 4,7 miljoen euro krediet voor vervangingsinvesteringen in de openbare ruimte.

De 16,7 miljoen euro voor onderwijshuisvesting betreft een hele serie kredieten onderwijs huisvesting met als grootste:

- Reitdiep vervangende bouw van Hasselt 1,4 miljoen euro;
- Sporthal Zuid 1,7 miljoen euro;
- Uitbreiding capaciteit Zernikecollege 1,6 miljoen euro;
- Gomarusschool gymzaal 1,0 miljoen euro;
- Gravenburg gymzaal 1,0 miljoen euro;
- Binnenklimaat scholen 1,0 miljoen euro;
- Nieuwbouw Tamarisk 1,9 miljoen euro;
- Nieuwbouw Reitdiep College 1,2 miljoen euro.

De 2,2 miljoen euro Overig betreft enkele restantkredieten voor ICT-investeringen.

Nieuwe kredieten

In 2016 voteerde de raad, exclusief grondexploitatie, voor 155,1 miljoen euro aan nieuwe kredieten. Deze vallen als volgt onder te verdelen.

Nieuwe kredieten		
Stadsontwikkeling		86,3
Stadsbeheer		43,6
Onderwijshuisvesting		7,9
Sport 050		2
Oosterpoort/Stadsschouwburg		1,7
Overig		13,6
Totaal		155,1

De 86,3 miljoen euro nieuw krediet bij Stadsontwikkeling betreft onder andere :

- 29,3 miljoen euro Groningen Spoorzone fiets;
- 14,9 miljoen euro Post NL locatie;
- 14,5 miljoen euro Sporthal Europapark;
- 4,5 miljoen euro Transferium Hoogkerk;
- 4,1 miljoen euro P+R Reitdiep;
- 3,1 miljoen euro Fietsstrategie.

De 43,6 miljoen euro nieuwe krediet bij Stadsbeheer betreft voornamelijk:

- 20 miljoen euro Verleggen riolering aanpak ringweg Zuid;
- 14,1 miljoen voor het rioleringsprogramma 2016;
- 5,1 miljoen euro voor vervangingsinvesteringen in het materieel en het wagenpark;
- 4,7 miljoen voor vervangingsinvesteringen in de openbare ruimte.

De 2,0 miljoen euro bij Sport 050 betreft verschillende kredieten voor voornamelijk vervanging van kunstgrasvelden en renovatie van oefenvelden.

De 1,7 miljoen euro bij Oosterpoort en Stadschouburg betreft een krediet voor routine investeringen.

De 13,6 miljoen euro overig bestaat onder andere uit:

- 2,5 miljoen euro krediet voor MFA de Weijert;
- 2,4 miljoen euro krediet voor Zonneweide Vierverlaten;
- 1,5 miljoen euro routine investeringen voor ICT.

Investeringen

Met al deze kredieten is in 2016 voor 94,8 miljoen euro geïnvesteerd. Deze vallen als volgt onder te verdelen

Investeringen 2016	
Stadsontwikkeling	65,5
Stadsbeheer	16,3
Onderwijshuisvesting	1,7
Sport 050	1,8
Oosterpoort/Stadsschouburg	2,2
Overig	7,3
Totaal	94,8

De 65,5 miljoen euro investeringen bij Stadsontwikkeling betreft voornamelijk de volgende projecten:

- 1,1 miljoen euro voor Transferium Hoogkerk;
- 1,7 miljoen euro voor P+R Reitdiep;
- 5,0 miljoen euro voor HOV-as west Paterswoldseweg;
- 3,3 miljoen euro Onderdoorgang Eemsgolaan;
- 1,0 miljoen Sporthal Europapark;
- 2,4 miljoen euro voor HOV maatregelen netwerkanalyse Groningen-Assen;
- 2,0 miljoen euro voor Fietsmaatregelen netwerkanalyse Groningen-Assen;
- 41 miljoen euro voor Grote Markt;
- 3,6 miljoen euro voor Eemskanaalzone.

De 16,3 miljoen euro aan investeringen bij Stadsbeheer betrof:

- 5,4 miljoen euro vervangingsinvesteringen voor voertuigen en materieel;
- 6,6 miljoen euro aan investeringen in riolering;
- 3,4 miljoen euro aan vervangingsinvesteringen in de openbare ruimte;
- 0,9 miljoen verleggen riolering aanpak ringweg Zuid.

De 1,7 miljoen euro investeringen in onderwijshuisvesting betrof voornamelijk:

- 1,0 miljoen euro voor aanpak binnenklimaat scholen;
- 0,5 miljoen euro Sporthal Zuid.

De investeringen van 1,8 miljoen euro bij Sport 050 betroffen als grootste onderdelen:

- 1,1 miljoen euro vervanging/renovatie diverse sportvelden;

- 0,4 miljoen euro Was- en kledingaccommodatie Esserberg.

De 7,3 miljoen euro Overige investeringen betrof in hoofdzaak:

- 1,9 miljoen euro herhuisvesting in verband met verkoop Gotenburgweg;
- 0,9 miljoen euro aankoop van der Hoopstraat 3;
- 0,9 miljoen voor diversen aanpassing in verband met huisvesting WIJ teams;
- 0,6 miljoen euro investeringen in de ICT.

Restantkredieten, over te boeken naar 2017

Investeringsprojecten strekken zich vaak over langere perioden uit en kredieten kennen daardoor vaak een looptijd van meerdere jaren. Om een beeld te geven van de looptijden van kredieten wordt in het Overzicht Investeringsprojecten ook de tijdsplanning van het krediet vermeld. Dat is het jaar waarin het krediet is toegekend tot en met het verwachte jaar van de financiële afwikkeling. Te zien valt dat sommige kredieten looptijden hebben van wel acht tot tien jaar. Gedurende die jaren blijven kredieten dus openstaan. Verder is het zo dat het overgrote deel van de in enig jaar (nieuw) verstrekte kredieten pas in de loop van dat jaar beschikbaar wordt gesteld. Zelfs tot in december worden door uw raad kredieten gevoteerd. Van de door de raad in enig jaar gevoteerde kredieten gaat dan ook meestal het overgrote deel als restantkrediet over naar het volgende jaar. Eind 2016 stond 356,7 miljoen euro aan restantkredieten open.

Restantkredieten eind 2016	
Stadsontwikkeling	266,2
Stadsbeheer	53,4
Onderwijshuisvesting	22,4
Nieuwbouw Harm Buitenplein	2,5
Sport 050	0,8
Oosterpoort/Stadsschouwburg	1,1
Overig	10,3
Totaal	356,7

De 266,2 miljoen euro eind 2016 openstaande kredieten bij Stadsontwikkeling betreft een hele serie maatregelen verkeer en vervoer, met als grootste:

- 29,4 miljoen euro voor Groningen Spoorzone Fiets;
- 14,9 miljoen euro Post NL locatie;
- 12,5 miljoen euro HOV-maatregelen netwerkanalyse Groningen-Assen;
- 12,3 miljoen euro Sporthal Europapark;
- 7,0 miljoen euro Transferium Hoogkerk;
- 4,6 miljoen euro voor Gresco Jaarkrediet;
- 1,2 miljoen euro Bessemoerstrook;
- 120,9 miljoen euro Grote Markt;
- 25 miljoen euro Eemskanaalzone;
- 3,8 miljoen euro Winschoterdiep/Eemskanaal.

Bij de 53,4 miljoen euro bij Stadsbeheer gaat het om:

- 24,2 miljoen euro kredieten voor sanering riolering;
- 19,1 miljoen euro verleggen riolering aanpak ringweg Zuid;
- 3,9 miljoen euro kredieten voor vervangingsinvesteringen in materieel;
- 6,1 miljoen euro krediet voor vervangingsinvesteringen in de openbare ruimte.

De 22,4 miljoen euro voor onderwijshuisvesting betreft een hele serie kredieten onderwijs huisvesting met als grootste:

- Reitdiep vervangende bouw van Hasselt 1,4 miljoen euro;
- Sporthal Zuid 1,2 miljoen euro;
- Uitbreiding capaciteit Zernikecollege 1,6 miljoen euro;
- Gomarusschool gymzaal 1,0 miljoen euro;
- Gravenburg gymzaal 1,0 miljoen euro;
- Nieuwbouw Tamarisk 1,9 miljoen euro;
- Nieuwbouw Reitdiep College 1,2 miljoen euro;
- Borgmanschool 2,3 miljoen euro;
- S.J Boumaschool 2,3 miljoen euro.

De 0,8 miljoen euro bij Sport 050 betreft voornamelijk renovatie en vervanging diverse sportvelden.

De 1,1 miljoen euro bij Oosterpoort/Stadsschouwburg betreft restantkredieten vervangingsinvesteringen.

De 10,3 miljoen euro Overig betreft onder andere:

- 2,5 miljoen euro MFA de Weijert;
- 2,0 miljoen euro Zonneweide Vierverlaten;
- 2,2 miljoen euro restantkredieten voor ICT-investeringen.

Kredietoverschrijdingen

Eind 2016 is er sprake van een drietal kredietoverschrijdingen. Het betreft onderstaande projecten

- **Baileybrug (1,612 miljoen euro)**

Omdat de tunnel over de spoorwegovergang Paterswoldseweg pas over enige tijd zal zijn gerealiseerd is tijdelijk een Baileybrug voor het HOV verkeer over de Paterswoldseweg aangelegd. De tijdelijke brug is ook tijdelijk aangekocht en zal voor 1,612 miljoen euro worden teruggekocht door de aannemer, als de brug niet meer benodigd is. Dit is contractueel vastgelegd met de aannemer. De brug wordt weggehaald als de ondertunneling van de paterswoldse weg is gerealiseerd. In de nacalculatie 2016 (RV december 2016) van het project HOV-As west gemeld dat vanwege het tijdelijke karakter de brug onder post Voorraad wordt verwerkt. Deze zienswijze wordt niet gedeeld door de accountant en derhalve is de brug verslaggevingstechnisch geplaatst onder de Materiele vaste Activa.

- **Was- en kleedaccommodatie Esserberg (41 duizend euro)**

Het project "Was-kleedaccommodatie Esserberg" is nog niet (financieel) afgerond. Er moeten nog een aantal externe bijdragen binnenkomen (onder andere de bijdrage voor asbest). Er zal 13 duizend euro minder binnenkomen vanwege de leerling-werkzaamheden. Dat moet zich ook vertalen naar lagere uitgaven. Uitgaven en inkomsten lopen via de school. Aan de andere kant is het uitgavenkrediet overschreden. Er is veel meer asbest aangetroffen dan verwacht. Op die verwachting was de hoogte van het aanvullende krediet ad 55 duizend euro gebaseerd. De meerkosten ad 108 duizend euro zullen door een aanvullende bijdrage worden gedekt. Daarnaast is het krediet nog extra overschreden met ca. 61 duizend euro. Hiervoor moet de project administratie worden geanalyseerd. Het voortgangsoverzicht gaf geen aanleiding tot extra zorgen (buiten de asbestproblematiek om). Toch is er meer geboekt dan voorzien. Het overige deel van de overschrijding ad 74 duizend euro (13 duizend euro+61duizend euro) zal moeten worden gedekt uit 2017 en eventueel de jaren daarna (indien geactiveerd). Er kan immers geen correctie meer worden gemaakt naar de exploitatie 2016 als dat daar al een relatie mee had. We zullen hiertoe bij de nacalculatie (planning Raad 31 mei 2017) een aanvullend kredietvoorstel doen.

- **Vervanging dweilmachine Sportcentrum Kardingse (15 duizend euro)**

Bij de vervanging van de dweilmachine werd er vanuit gegaan dat de oude machine was afgeschreven en dat de inruilwaarde in mindering kon worden gebracht op de aanschaf. De oude machine had echter nog een behoorlijke boekwaarde. Het kleine plusje is naar de exploitatie geboekt. Daarom is het krediet overschreden. Bij het ophalen van de reguliere vervangingsinvesteringen zal een aanvullend kredietvoorstel worden ingediend (planning Raad 19 april 2017).

Hoofdstuk 5: Overzicht baten en lasten in de jaarrekening

Hoofdstuk 1: Het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening

Programma 01. Werk en inkomen									
Deelprogramma	Primitieve begroting 2016			Actuele begroting 2016			Rekening 2016		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
01.1 Werk en activering	72.462	27.412	-45.050	78.692	27.866	-50.826	73.287	27.176	-46.112
01.2 Inkomen en armoedebestrijding	195.053	177.238	-17.815	185.762	154.556	-31.206	192.356	157.410	-34.946
Saldo voor reservemutaties	267.515	204.650	-62.865	264.454	182.423	-82.032	265.643	184.586	-81.058
Toevoeging reserves			0			0			0
Onttrekking reserves			10			10			10
Saldo na reservemutaties			-62.855			-82.022			-81.047

Programma 02. Economie en werkgelegenheid									
Deelprogramma	Primitieve begroting 2016			Actuele begroting 2016			Rekening 2016		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
02.1 Groningen Kennisstad	1.731	6	-1.725	2.669	505	-2.164	2.128	960	-1.168
02.2 Aantrekkelijke stad	3.484	937	-2.547	3.676	988	-2.688	3.534	24.966	21.432
02.3 Bedrijvige stad	839	0	-839	1.036	74	-962	3.338	1.281	-2.057
02.4 Overig econ en werkgelegenheid	22.479	8.206	-14.273	23.987	9.210	-14.777	22.224	10.718	-11.506
Saldo voor reservemutaties	28.533	9.149	-19.384	31.369	10.777	-20.591	31.224	37.925	6.701
Toevoeging reserves			1.706			17.106			17.106
Onttrekking reserves			2.542			16.942			16.942
Saldo na reservemutaties			-18.548			-20.756			6.537

Programma 03. Onderwijs									
Deelprogramma	Primitieve begroting 2016			Actuele begroting 2016			Rekening 2016		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
03.1 Onderwijskansen	18.946	3.773	-15.173	24.391	7.244	-17.147	25.189	8.706	-16.482
03.2 Voorkomen schooluitval	2.868	991	-1.877	2.868	991	-1.877	2.637	1.078	-1.559
Saldo voor reservemutaties	21.814	4.764	-17.050	27.259	8.235	-19.024	27.826	9.784	-18.041

Toevoeging reserves	741	741	741
Onttrekking reserves	1.014	2.459	2.459
Saldo na reservemutaties	-16.777	-17.306	-16.323

Programma 04. Welzijn gezondheid, zorg en vernieuwing sociaal Do

Deelprogramma	Primitieve begroting 2016			Actuele begroting 2016			Rekening 2016		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
04.1 Sociale samenhang en leefbaarh	116.274	11.604	-104.670	118.006	6.905	-111.101	119.733	8.887	-110.846
04.2 Preventie en zorg	43.498	17.003	-26.494	44.567	17.463	-27.103	43.719	18.273	-25.446
04.3 Integratie en emancipatie	2.028	431	-1.597	2.738	482	-2.256	5.664	1.432	-4.233
04.4 Jeugd	29.808	17.229	-12.579	29.876	17.383	-12.493	30.311	18.182	-12.129
04.5 Vernieuwing sociaal domein	55.275	0	-55.275	57.963	-242	-58.206	66.448	4.493	-61.955
Saldo voor reservemutaties	246.882	46.267	-200.615	253.150	41.991	-211.159	265.875	51.267	-214.609
Toevoeging reserves			2.913			5.113			5.113
Onttrekking reserves			1.315			3.223			3.223
Saldo na reservemutaties			-202.213			-213.049			-216.499

Programma 05. Sport en bewegen

Deelprogramma	Primitieve begroting 2016			Actuele begroting 2016			Rekening 2016		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
05.1 Sportieve infrastructuur	20.075	6.506	-13.569	21.213	6.838	-14.375	19.909	6.502	-13.407
05.2 Deelname aan sport	1.011	40	-971	988	40	-948	997	118	-879
Saldo voor reservemutaties	21.086	6.546	-14.540	22.201	6.878	-15.323	20.906	6.620	-14.286
Toevoeging reserves			121			135			135
Onttrekking reserves			201			223			223
Saldo na reservemutaties			-14.460			-15.235			-14.198

Programma 06. Cultuur

Deelprogramma	Primitieve begroting 2016			Actuele begroting 2016			Rekening 2016		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
06.1 Culturele infrastructuur	36.910	8.974	-27.936	41.990	10.418	-31.571	43.471	12.047	-31.424
06.2 Deelname aan cultuur	3.465	0	-3.465	3.620	0	-3.620	3.454	-2	-3.455
Saldo voor reservemutaties	40.375	8.974	-31.401	45.610	10.418	-35.191	46.925	12.045	-34.879
Toevoeging reserves			1.456			1.456			1.456
Onttrekking reserves			2.065			2.527			2.527
Saldo na reservemutaties			-30.792			-34.120			-33.808

Programma 07. Verkeerv

Deelprogramma	Primitieve begroting 2016			Actuele begroting 2016			Rekening 2016		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
07.1 Fiets	1.407	0	-1.407	2.162	0	-2.162	2.516	356	-2.160
07.2 Openbaar vervoer	1.159	0	-1.159	16.229	240	-15.989	669	804	135
07.3 Auto	650	0	-650	2.357	1.693	-664	1.633	2.425	792
07.4 Parkeren	13.233	16.890	3.658	13.531	17.103	3.573	13.132	20.135	7.003
07.5 Verkeersveiligheid	205	0	-205	210	71	-139	59	1	-58
07.6 Overig verkeer	6.110	1.511	-4.599	9.067	2.921	-6.146	8.866	2.269	-6.597
Saldo voor reservemutaties	22.764	18.401	-4.362	43.556	22.028	-21.527	26.875	25.990	-885
Toevoeging reserves			1.146			1.146			1.146
Onttrekking reserves			0			0			0
Saldo na reservemutaties			-5.508			-22.673			-2.031

Programma 08. Wonen

Deelprogramma	Primitieve begroting 2016			Actuele begroting 2016			Rekening 2016		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
08.1 Gezinnen	2.636	460	-2.176	3.682	460	-3.222	5.318	1.249	-4.068
08.2 Jongerenhuisvesting	484	96	-388	847	96	-751	1.011	64	-947
08.3 Wonen en zorg	31	31	0	31	31	0	486	160	-325
08.4 Kwaliteit woningvoorraad	3.106	262	-2.844	5.931	2.410	-3.520	3.806	635	-3.171
08.5 Betaalbaarheid en beschikbaar	530	2	-528	200	2	-198	409	2	-407
08.6 Cultuurhistorie en archeologie	1.223	0	-1.223	1.419	57	-1.362	1.651	125	-1.526
08.7 Overig wonen	10.219	7.778	-2.441	12.287	7.099	-5.188	9.214	10.265	1.051
Saldo voor reservemutaties	18.229	8.629	-9.600	24.396	10.155	-14.242	21.895	12.500	-9.393
Toevoeging reserves			455			1.796			1.796
Onttrekking reserves			752			6.465			6.465
Saldo na reservemutaties			-9.303			-9.572			-4.724

Programma 09. Kwaliteit van de leefomgeving

Deelprogramma	Primitieve begroting 2016			Actuele begroting 2016			Rekening 2016		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
09.1 Kwaliteit leefomgeving	53.362	22.026	-31.336	55.628	21.800	-33.828	55.026	21.666	-33.360
09.2 Afvalinzameling en -verwerking	29.166	34.753	5.587	29.166	34.753	5.587	30.342	36.265	5.923
Saldo voor reservemutaties	82.527	56.779	-25.749	84.793	56.553	-28.241	85.368	57.931	-27.437
Toevoeging reserves			470			470			470
Onttrekking reserves			161			1.061			1.061

Saldo na reservemutaties	-26.058			-27.650			-26.846		
Programma 10. Veiligheid									
Deelprogramma	Primitieve begroting 2016			Actuele begroting 2016			Rekening 2016		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
10.1 Veilige woon- en leefomgeving	5.222	1.898	-3.324	4.216	1.941	-2.275	4.153	2.123	-2.030
10.2 Jeugd en veiligheid	0	0	0	365	0	-365	413	50	-363
10.3 Integriteit en veiligheid	600	134	-466	1.201	469	-732	1.114	492	-622
10.4 Fysieke veiligheid	16.693	1.805	-14.888	18.136	1.805	-16.331	17.609	1.514	-16.095
Saldo voor reservemutaties	22.515	3.837	-18.678	23.918	4.215	-19.703	23.289	4.179	-19.110
Toevoeging reserves	0			0			0		
Onttrekking reserves	0			0			0		
Saldo na reservemutaties	-18.678			-19.703			-19.110		

Programma 11. Stadhuis en Stadje									
Deelprogramma	Primitieve begroting 2016			Actuele begroting 2016			Rekening 2016		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
11.1 Publieke dienstverlening	16.840	9.829	-7.011	16.295	9.557	-6.738	15.659	9.948	-5.711
11.2 Communicatie met de burger	56	0	-56	56	0	-56	118	0	-118
Saldo voor reservemutaties	16.896	9.829	-7.067	16.351	9.557	-6.794	15.777	9.948	-5.829
Toevoeging reserves	488			488			488		
Onttrekking reserves	0			100			100		
Saldo na reservemutaties	-7.555			-7.182			-6.217		

Programma 12. College en Raad									
Deelprogramma	Primitieve begroting 2016			Actuele begroting 2016			Rekening 2016		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
12.1 College en Raad	14.135	8.506	-5.629	7.589	2.385	-5.204	11.307	1.264	-10.043
12.2 Gebiedsgericht werken	0	0	0	4.378	0	-4.378	4.174	768	-3.406
Saldo voor reservemutaties	14.135	8.506	-5.629	11.966	2.385	-9.581	15.481	2.032	-13.449
Toevoeging reserves	19.421			4.564			4.564		
Onttrekking reserves	2.000			44.500			44.500		
Saldo na reservemutaties	-23.050			30.355			26.487		

Programma 13. Algemene inkomsten en post onvoorzien

Deelprogramma	Primitieve begroting 2016			Actuele begroting 2016			Rekening 2016		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
13.1 Algemene inkomsten en post onv	46.467	556.662	510.195	45.924	561.805	515.881	45.931	566.812	520.880
Saldo voor reservemutaties	46.467	556.662	510.195	45.924	561.805	515.881	45.931	566.812	520.880
Toevoeging reserves			0			0			0
Onttrekking reserves			0			0			0
Saldo na reservemutaties			510.195			515.881			520.880

Programma 14. Algemene ondersteuning

Deelprogramma	Primitieve begroting 2016			Actuele begroting 2016			Rekening 2016		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
14.1 Algemene ondersteuning	110.222	35.881	-74.341	112.499	29.359	-83.140	124.361	38.619	-85.742
Saldo voor reservemutaties	110.222	35.881	-74.341	112.499	29.359	-83.140	124.361	38.619	-85.742
Toevoeging reserves			466			5.780			5.780
Onttrekking reserves			436			11.980			11.980
Saldo na reservemutaties			-74.371			-76.940			-79.542

Totaal Programma's	959.961	978.875	18.914	1.007.446	956.778	-50.668	1.017.376	1.020.238	2.862
Toevoeging reserves			29.383			38.795			38.795
Onttrekking reserves			10.496			89.490			89.490
Saldo na reservemutaties			27			27			53.557

Hoofdstuk 2: Toelichting op overzicht baten en lasten in de jaarrekening

Programma1 Werk en inkomen

Deelprogramma 1.1 Werk en activering	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	5.405	-690	4.715

Omzet SW detachering (N 554 duizend euro)

Binnen de uitvoering van de WSW onderscheiden we de onderdelen SW detachering en begeleid werken en SW beschut. De SW wordt langzaam afgebouwd. Dat zien we niet alleen terug in dalende aantallen SW medewerkers, maar ook in een dalende omzet bij gedetacheerden. Dit is het gevolg van het teruglopende aantal SW medewerkers dat is gedetacheerd. Per 1 december 2016 zijn dit er nog 703. Voor de vergoeding van de begeleidingskosten voor afspraakbanen verwachten we uit te komen op 162 duizend euro (op basis van gemiddeld 41 plaatsingen voor een heel jaar). De omzet neemt af en de inkomsten voor begeleiding nemen toe, resulterend in een nadelige afwijking van per saldo 554 duizend euro.

SW begeleid werken (V 233 duizend euro)

De kosten van begeleid werken dalen ten opzichte van de begroting met 230 duizend euro door de terugloop van

het aantal personen waarvoor subsidie wordt verstrekt (begroot 160, stand per 31 december 139).

Bonus begeleid werken (V 330 duizend euro)

Van het Rijk is een stimuleringsbijdrage ontvangen over het jaar 2014. Hiermee was geen rekening gehouden in de begroting. Overigens is 2014 het laatste jaar waarover de bonus wordt vergoed.

Doelstelling van de bonus is om aangepaste werkgelegenheid te scheppen voor mensen die graag willen werken maar hiertoe onder normale omstandigheden niet in staat zijn.

Bedrijfsvoering SW beschut (V 793 duizend euro)

Bij de begroting is voor 350 duizend euro structureel extra beleid toegekend voor de verwachte knelpunten binnen de bedrijfsvoering van SW beschut. Door verschillende incidentele meevallers blijkt nu dat voor 2016 dit extra beleid niet nodig is geweest. Deze incidentele meevallers bestaan onder meer uit:

a. Omzet SW beschut minus de materiaalkosten (V 127 duizend euro)

Dit wordt vooral veroorzaakt door incidentele verkopen van voorraden en efficiencyvoordelen.

b. Bedrijfslasten (V 666 duizend euro)

Er zijn voordelen behaald op kapitaallasten, personeel, onderhoud en energie. De lagere kapitaal- en onderhoudslasten worden verklaard doordat er niet geïnvesteerd hoefde te worden in nieuwe activiteiten voor klanten en er meer in house werd ontwikkeld. Op personele lasten is minder uitgegeven door onder andere het niet inzetten van vacatures. Door de verkoop van een deel van de Peizerweg vallen de energielasten lager uit.

We brengen de effecten van het niet besteden van de extra beleidsmiddelen in beeld voor het jaar 2017 en verder.

Loonkostensubsidie (V 1 miljoen euro)

In de begroting zijn wij uitgegaan van gemiddeld 120 te verstrekken loonkostensubsidies voor een heel jaar. Het blijkt echter dat we in 2016 op een realisatie zitten van gemiddeld 45 geplaatste personen. Ultimo 2016 zitten er in 79 geplaatste personen op een afspraakbaan of nieuw beschut. Daarmee valt ruim 1 miljoen euro vrij op dit budget. Tegenover deze vrijval staan de bijstandslasten van de klanten die we met inzet van een loonkostensubsidie bij een werkgever hadden kunnen plaatsen.

Loonkosten SW (N 215 duizend euro)

Het nadeel op de loonkosten SW wordt voor het grootste gedeelte veroorzaakt doordat minder uitstroom heeft plaatsgevonden dan verwacht. Daarnaast is ook een aantal begeleid werkers terug gestroomd naar de SW. Deze zijn niet in de berekening van de loonkosten SW meegenomen.

Projecten uit het P-budget (V 900 duizend euro)

Bijstand op maat (V 200 duizend euro)

De vrijval is een gevolg van de latere opstart van het project 'Bijstand op maat'. Hiervoor was in 2016 200 duizend euro gereserveerd.

Traject Zelfstandigen (V 200 duizend euro)

Daarnaast is er als gevolg van een te hoge inschatting van de uitgaven in de loop van het jaar nu sprake van een vrijval op de trajecten Zelfstandigen van bijna 200 duizend euro.

Participatiebanen (V 500 duizend euro)

Voor participatiebanen was het beschikbare budget van 2016 gebaseerd op maximaal 500 deelnemers. Bij de jaarrekening blijkt dat hiervan slechts 62% is gerealiseerd door minder instroom. Mensen nemen deel op vrijwillige basis. Participatiebanen zijn voor iedereen toegankelijk mits er aan de (lage) criteria wordt voldaan. Een analyse van de werkelijke instroom is hierdoor lastig te maken.

Regionaal werkbedrijf (V 472 duizend euro)

De invoering van de Participatiewet brengt met zich mee dat we mensen met een arbeidsbeperking zoveel mogelijk bij reguliere werkgevers aan het werk willen krijgen. Als arbeidsmarktregio Groningen zijn we verplicht te komen tot de vorming van een regionaal Werkbedrijf. Hoe die banen tot stand komen en hoe de koppeling wordt gemaakt tussen banen en werkzoekenden wordt geregeld in het Werkbedrijf. Onder een Werkbedrijf moet worden verstaan een bestuurlijk samenwerkingsverband van vertegenwoordigers van gemeenten, UWV en sociale partners

(werkgevers(organisaties) en vakbonden. Als centrumgemeente voor de arbeidsmarktregio ontvangt Groningen voor de inrichting van het Werkbedrijf in totaal 1 miljoen euro, verdeeld over 2014, 2015 en 2016. Ruim de helft van dit geld is nu ingezet. De inrichting heeft een doorloop naar 2017 en verder.

Samenwerkingsverband WIZ (V 182 duizend euro)

Werk in Zicht (WIZ) is het regionaal samenwerkingsverband voor de arbeidsmarktregio Groningen. De regio bestaat uit 27 gemeenten uit Groningen, Noord-Drenthe en het UWV. De regio is opgedeeld in vier subregio's. Eén van de subregio's is Centraal. De stad Groningen maakt hiervan deel uit naast nog een aantal andere gemeenten in de directe omgeving. Gemeente Groningen is centrumgemeente voor regionale samenwerking en voor de subregio Centraal. Het samenwerkingsverband wordt ondersteund door team regio ondersteuning WIZ. De kosten voor dit team worden gefinancierd uit bijdragen van de deelnemers, ESF subsidie en bijdragen van derden (zoals provincie Groningen). In 2016 is het team opnieuw gepositioneerd. Niet alle regiomiddelen zijn besteed in 2016.

ESF-subsidies (V 656 duizend euro)

De gemeente Groningen is aangewezen als centrumgemeente voor het aanvragen van ESF-subsidies. Dit houdt in dat wij ESF-subsidie aanvragen voor de regio Groningen en de kop van Drenthe. De vrijval op ontvangen en rechtmatig verantwoorde ESF-subsidie wordt zoveel als mogelijk weer ingezet ter dekking van projecten die ook weer in aanmerking kunnen komen voor Europese subsidie. In 2016 is een drietal subsidiabele projecten afgewikkeld, waaronder de versnellingsagenda en ESF jeugd 2 en 3. Per saldo resteert een vrijval van ruim 600 duizend euro.

Gesubsidieerde banen (V 89 duizend euro)

De omzet van mensen die zijn geplaatst op een gesubsidieerde baan bedraagt 130 duizend euro. De kosten van begeleiding bedragen 41 duizend euro. In de begroting is daar onvoldoende rekening mee gehouden. Het aantal gesubsidieerde banen loopt in de komende twee jaar terug naar nul.

Sectorplannen SW (V 385 duizend euro)

Landelijk zijn er middelen beschikbaar gesteld voor de innovatie en transformatie van de sociale werkvoorziening. Groningen heeft hiervoor als centrumgemeente van de arbeidsmarktregio in 2015 incidenteel 2,2 miljoen euro ontvangen. Op deze manier zijn er middelen beschikbaar om maatregelen te kunnen nemen die bijdragen aan de veranderde rol die SW organisaties spelen bij de uitvoering van de Participatiewet. Het grootste deel van het ontvangen bedrag is doorgegeven aan de SW organisaties in de regio.

Bijdrage Rijk (V 125 duizend euro)

We hebben een extra ontvangen ESF-subsidie van het Rijk.

Overige afwijkingen (V 319 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een voordeel van 319 duizend euro.

Deelprogramma 1.2 Inkom en armoede bestrijding	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-6.594	2.853	-3.741

Buig (N 2,86 miljoen euro)

Het oorspronkelijk geraamde tekort op de BUIG (conform begroting) is 5,7 miljoen euro. Uit de jaarcijfers blijkt uiteindelijk dat het tekort 8,5 miljoen euro bedraagt. Dit is een verslechtering van het resultaat met 2,8 miljoen euro. Van dit nadeel heeft 2,3 miljoen euro betrekking op de uitkeringshoogte en 0,5 miljoen euro heeft betrekking op de grootte van het bestand. Het gemiddelde aantal klanten ligt ruim 30 personen hoger dan eerder aangenomen. Het belangrijkste deel van het tekort zit in de dalende terugvorderingen van klanten. Hierbij kunnen we een drietal categorieën onderscheiden:

- Vanwege aanpassing van wet- en regelgeving is de termijn voor verrekening van vorderingen met de uitkering verlengd van 3 naar 6 maand. Hierdoor kunnen meer terugvorderingen worden verrekend met de uitkering met als gevolg minder vorderingen (0,6 miljoen euro).
- We hebben minder verrekeningen met het UWV (0,4 miljoen euro) omdat Wajongers met de mogelijkheid om te werken nu in de bijstand komen. Voorheen kwam deze groep ook wel in aanmerking voor een Wajong uitkering. Ook dit wordt veroorzaakt door aanpassing van wet- en regelgeving.

- We leggen minder boetes (0,2 miljoen euro) op door aanpassing van wet en regelgeving. Ook zitten wij dichter op de klant onder het motto voorkomen is beter dan genezen.

Bijzondere bijstand (N 1,85 miljoen euro)

De afwijking op de bijzondere bijstand, waaronder ook de langdurigheidstoeslag, de collectieve ziektekostenverzekering en de wet kinderopvang bedraagt per saldo ruim 1,8 miljoen euro nadelig.

Op de individuele bijzondere bijstand zien we een afwijking van 2,2 miljoen euro nadelig, vooral veroorzaakt door een steeds groter beroep op alle regelingen. In het oog springen de toegenomen kosten voor bewindvoering en de kosten van aanvullende bijstand aan jongeren onder de 21 jaar.

Daarnaast zien we enkele kleinere afwijkingen op de bijzondere bijstand, waaronder:

- *Individuele inkomenstoeslag*: Het aantal verstrekkingen is gestegen met ongeveer 5%, terwijl we rekening hielden met een stabiel aantal aanvragen. Een nadelig effect van 157 duizend euro.
- *Collectieve ziektekostenverzekering*: Dit resultaat wordt veroorzaakt onder andere door een afrekening van Menzis over 2015 van 183 duizend euro. De afrekening heeft betrekking op de voorschotbedragen die wij voor de aanvullende verzekering betalen en het gebruik daarvan.
- *WKO (Wet kinderopvang)*: In de loop van 2015 is de regeling voor de sociaal medische indicatie aangepast. In de regeling is het aantal uren en de duur van de opvang gemaximaliseerd. Door de aanpassing zien wij dat zowel de aanvragen als ook de vergoedingen afnemen. Het totale resultaat is 240 duizend euro voordelig.

Individuele studietoelage (V 415 duizend euro)

In 2016 is slechts een beperkt bedrag (31 duizend euro) verstrekt aan individuele studietoelage. Door scholen aan te schrijven met informatie over de regeling, door advertenties in de gezinsbode en informatie op de website brengen we de regeling onder de aandacht bij de mensen die er een beroep op kunnen doen. Deze acties hebben nog niet geleid tot een substantiële toename van de uitgaven

Bedrijfsvoering (V 475 duizend euro)

Het positieve resultaat op de bedrijfsvoeringskosten wordt veroorzaakt door een incidentele onvoorziene vergoeding van personeelslasten en administratiekosten (200 duizend euro extra baten). Ook vallen de kosten van herplaatsers mee (100 duizend euro). Daarnaast is er sprake van een incidentele vrijval van administratiekosten bij de GKB (100 duizend euro) en er is minder uitgegeven op een aantal budgetten in de bedrijfsvoering (100 duizend euro).

Overige afwijkingen (V 79 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een voordeel van 79 duizend euro.

Programma 2 Economie en werkgelegenheid

Deelprogramma 2.1 Groningen Kennisstad	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking((bedragen x 1.000 euro)	V 541	V 455	V 996

Internationalisering (V 44 duizend)

Het overschot wordt met name veroorzaakt door meevallende representatiekosten voor internationale samenwerking waaronder de Stedenbanden.

Akkoord van Groningen/City of talent 2020 (V 197 duizend euro)

Onder de paraplu van de campagne Groningen City of Talent, hebben we in 2016 het programma International Groningen ontwikkeld met als doel om internationals in Groningen steviger en vriendelijker te verankeren in de Groningse stad en regio met al haar voorzieningen. De uitvoering van de projecten binnen dit programma, met name de communicatieprojecten, zijn vanwege externe oorzaken vertraagd en zullen naar verwachting in 2017 worden uitgevoerd. Dit is de oorzaak van de onderschrijding van het budget.

G-Kwadraat 2016 (V 539 duizend euro)

Het Economisch programma G-Kwadraat 2015-2019 is een van de 3 onderdelen van de Economische

agenda. Met de Economische Agenda zijn we op een andere manier gaan (samen)werken. Wij leggen niet langer alles van te voren vast, maar proberen samen met kennisinstellingen en het bedrijfsleven in te springen op innovatieve ontwikkelingen, waarbij het initiatief vooral vanuit het bedrijfsleven komt en de gemeente faciliteert. Dit betekent dat we afhankelijk zijn van externe partijen ten aanzien van de voortgang van projecten en deze niet (altijd) even goed kunnen beïnvloeden. Bovendien loopt de duur van bepaalde projecten over jaargrenzen heen waardoor we bij sommige projecten commitment afgeven voor een langere periode. Deze flexibiliteit is nodig om een betrouwbare partner zijn. In totaal valt in het jaar 2016, 686 duizend euro vrij. Hiervan heeft 539 duizend euro betrekking op deelprogramma 2.1. Wel zijn voor het volledige bedrag al toezeggingen gedaan voor de komende jaren, waarbij een deel al via een beschikking is verleend.

Visie Ebbingekwartier (V 340 duizend euro)

Het Project Visie Ebbingekwartier (lasten N 129 duizend euro en baten V 469 duizend euro) betreft per saldo een voordeel van 340 duizend euro. De lasten en de baten zijn verdeeld over de verschillende jaren verantwoord. Tegenover dit positieve resultaat is in eerdere jaren een negatief resultaat verantwoord.

Overige afwijkingen (N 124 duizend euro)

Overige kleine afwijkingen tellen op tot een nadeel van 123 duizend euro.

Deelprogramma 2.2 Bedrijvige Stad	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	V 143	V 23.957	V 24.100

Bijdrage in MVA naar bekleemde reserve (V 24 miljoen euro)

In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt.

Binnen dit deelprogramma betreft het de bijdragen in het project de Grote Markt en een bijdrage in het project Van Lenneplan.

Overige afwijkingen (N 124 duizend euro)

Overige kleine afwijkingen tellen op tot een nadeel van 123 duizend euro

Deelprogramma 2.3 Aantrekkelijke Stad	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	N 2.302	V 1.207	N 1.095

Extra beleidsgelden G-kwadraat (V 138 duizend euro).

Het resultaat bestaat uit V 40 duizend euro aan lasten en V 98 duizend euro aan baten.

Het Economisch programma G-Kwadraat 2015-2019 is een van de 3 onderdelen van de Economische agenda. Met de Economische Agenda zijn we op een andere manier gaan (samen)werken. Wij leggen niet langer alles van te voren vast, maar proberen samen met kennisinstellingen en het bedrijfsleven in te springen op innovatieve ontwikkelingen, waarbij het initiatief vooral vanuit het bedrijfsleven komt en de gemeente faciliteert. Dit betekent dat we afhankelijk zijn van externe partijen ten aanzien van de voortgang van projecten en deze niet (altijd) even goed kunnen beïnvloeden. Bovendien loopt de duur van bepaalde projecten over jaargrenzen heen waardoor we bij sommige projecten commitment afgeven voor een langere periode. Deze flexibiliteit is nodig om een betrouwbare partner zijn. In totaal valt in het

jaar 2016, 686 duizend euro vrij. Wel zijn voor het volledige bedrag al toezeggingen gedaan voor de komende jaren, waarbij een deel al via een beschikking is verleend

Resultaat grondexploitaties (N 2,357 miljoen euro)

De jaarlijkse herziening van de grondexploitatie heeft geleid tot een verlies op de eindwaarde van 2 complexen. Het betreft de Grexen Kemkesberg (Lasten N 900 duizend euro) en Westpoort (Lasten N 1,457 miljoen euro). Op grond van BBV-richtlijnen moet dit voorzienbare verlies direct worden genomen en in de jaarrekening worden verwerkt. Dit resultaat maakt onderdeel uit van het totale resultaat op grondzaken.

Vrijval bijdrage in MVA (V 268 duizend euro)

In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Dit geldt ook voor het project Terreinwinst. Aangezien het hier gaat om een afgerond project (Terreinwinst), kunnen de middelen vrijvallen.

Bijdrage in MVW naar bekleemde reserve (V 841 duizend euro)

In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt. Binnen dit deelprogramma gaat het om het project Winschoterdiep.

Overig resultaten (V 15 duizend euro).

Overige kleine afwijkingen tellen op tot een voordeel van 15 duizend euro.

Deelprogramma 2.4 Overige economie en werkgelegenheid	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking((bedragen x 1.000 euro)	V 1.763	V 1.507	V 3.270

Vrijval kapitaallasten extra beleid (V 1,067 miljoen euro).

Doordat een aantal projecten later dan gepland in uitvoering zijn gekomen, betreft met name vooral het Forum, vallen de kapitaallasten lager uit dan geraamd.

Herwaardering bezit (N 200 duizend euro)

De jaarlijkse beoordeling van de boekwaarde van onze bezittingen heeft geleid tot een lagere waardering van een aantal. Het gaat om panden aan het Hereplein en de ALO-locatie aan de van Swietenlaan.

Aan- en verkoop vastgoed (V 2,162 miljoen euro)

Het betreft de aan- en verkoop van een pand aan de H L Wicherstraat (lasten N 1,334 miljoen euro en baten V 1,334 miljoen euro), een grondverkoop in Hoogkerk (V 1,891 miljoen euro) een grondverkoop aan de Gdanskweg (V 496 duizend euro) en de overdracht Helperwestsingel (N 225 duizend euro).

Bouwrijpe kavels (V 88 duizend euro).

Dit betreft de verkoopopbrengsten van stukjes tuingrond en restkavels van al afgesloten grondexploitaties. De lasten vallen 27 duizend euro lager uit dan geraamd en de baten overtreffen de geraamde opbrengsten met 61 duizend euro.

Rente en Exploitatie NIEGG (V 401 duizend euro).

Betreft een voordelig resultaat op niet in exploitatie genomen gronden van per saldi 401 duizend euro. De lasten vallen 1,007 miljoen euro lager uit dan begroot en de baten zijn 606 duizend euro lager.

Beheer binnenbezittingen (N 400 duizend euro)

Dit betreft het beheer en de verhuur in bezit zijnde panden en terreinen. De lasten vallen 285 duizend euro hoger uit dan geraamd en de baten zijn 115 duizend lager als geraamd.

Exploitatie Suikerunie (V 137 duizend euro)

In de begroting 2016 is een tekort op de exploitatie van Suikerunie opgenomen. Het werkelijk tekort op de exploitatie bedraagt 1,463 miljoen euro. De lasten vielen 138 duizend euro lager uit dan begroot en de gerealiseerde baten zijn 1 duizend euro lager.

Niet in exploitatie te nemen gronden (N 23 duizend euro).

Betreft een nadelig resultaat op niet in exploitatie te nemen gronden van per saldo 23 duizend euro.

Toegerekende rente op reserves (N 475 duizend euro)

De toegerekende rentes aan de reserves Grondzaken (V 61 duizend euro), Grondbank (V 1 duizend euro) en Bovenwijkse Voorzieningen (N 537 duizend euro) vallen in totaal 475 duizend euro lager uit dan begroot.

OZB grondexploitaties (V 211 duizend euro)

In de begroting 2016 is voor de kosten van OZB in relatie tot grondexploitatie 400 duizend euro opgenomen. De daadwerkelijke kosten vallen in 2016 in totaal 211 duizend euro lager uit.

Alternatieve financiering investeringsprogramma (-)

Betreft een technische afwijking op zowel lasten als baten. De lasten en baten zijn op andere kostensoorten verantwoord dan begroot (lasten V 1 miljoen en baten N 1 miljoen)

Regio Groningen Assen (V 201 duizend euro)

In de geactualiseerde Regiovisie is een verlaging van de jaarlijkse bijdrage aan de Provincie Groningen van 30% opgenomen. Deze verlaging leidt in 2016 tot een voordeel van 88 duizend euro ten opzichte van de begroting. Verder is de bijdrage 2016 aan de Provincie Groningen in het kader van "Groningen Bereikbaar" 113 duizend euro lager in verband met een verrekening van kosten, die reeds in 2012 zijn gemaakt.

Erfpacht Waagstraat (-)

De baten en de lasten zijn in de begroting 2016 abusievelijk bij deelprogramma 2.4 geraamd in plaats van bij deelprogramma 8.7. De gerealiseerde baten en lasten zijn wel op deelprogramma 8.7 verantwoord. In deelprogramma 4.2. doet zich met betrekking tot dit onderwerp daarom zowel bij de baten als bij de lasten een afwijking van 330 duizend euro voor. Per saldo is dit neutraal.

Bijdrage in MVA naar bekleemde reserve (V 229 duizend euro)

In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is

gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt. Binnen dit deelprogramma gaat het om het project Herinrichting Boterdiep-Bloemstraat.

Overig (N 128 duizend euro)

Diverse voor- en nadelen met betrekking tot ureninzet, uitvoeringskosten reguliere budgetten en meerjarige projecten tellen op tot een nadeel van 128 duizend euro.

Programma 3 Jeugd

Deelprogramma 3.1	Lasten	Baten	Saldo
Onderwijskansen			
Afwijking (bedragen x 1.000 Euro)	-798	1.463	665

Intensiveringsmiddelen Leren (V 352 duizend euro)

Een deel van het programmabudget intensiveren leren hebben we niet uitgegeven. In de eerste plaats omdat er voor een deel van het budget (ruim 130 duizend euro) geen plannen waren ingebracht vanuit het onderwijsveld. Ten tweede kwam de ontwikkeling en verdere uitwerking van plannen later op gang en vielen de kosten (222 duizend euro) in 2016 lager uit, onder andere bij ouderbetrokkenheid/brugfunctionaris en de academische werkplaats.

Basisontwikkelingsprogramma's (V 131 duizend euro)

In juni 2016 zijn vanuit het Rijk structureel extra middelen beschikbaar gesteld voor een voorschools aanbod voor peuters. Deze middelen kwamen bovenop het huidige budget dat al beschikbaar was gesteld voor deze programma's. Uit overleg met de voorschoolse instellingen bleek dat het huidige aanbod op dat moment voldoende was en er geen noodzaak was tot uitbreiding. De middelen zijn daarom niet hiervoor ingezet. Ondanks het feit dat het gaat om een structurele aanvulling zal het Rijk met ingang van 2018 een nog onbekend deel van het huidige budget ten behoeve van het voorschools aanbod weer verminderen. Uitgaande van nadere informatie van het Rijk hierover in de loop van 2017, zullen we voor de basisontwikkelingsprogramma's dit jaar nieuw beleid ontwikkelen voor het jaar 2018 en later.

Verkoop onderwijsgebouw Helper Westsingel (V 225 duizend euro)

De verkoop van dit onderwijsgebouw leverde in het laatste kwartaal van 2016 een extra opbrengst op van 225 duizend euro.

Overige afwijkingen (N 43 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een nadeel van 43 duizend euro

Deelprogramma 3.2 Voorkomen	Lasten	Baten	Saldo
schooluitval			
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	231	87	318

Leerlingenvervoer (V 459 duizend euro)

De belangrijkste oorzaak van dit voordeel is dat wij in 2014 een nieuw, voordeliger contract hebben afgesloten. Daarnaast leiden de aanpassingen uit de Verordening Leerlingenvervoer 2014 tot lagere kosten, nu de overgangsbepalingen zijn uitgewerkt.

Overige afwijkingen (N 141 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een nadeel van 141 duizend euro.

Programma 4 Welzijn, gezondheid, zorg en vernieuwing sociaal domein

Deelprogramma 4.1 Sociale samenhang en leefbaarheid	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-1.727	1.982	255

Vervoers-/woon-/rolstoelvoorzieningen (V 190 duizend euro)

We zien een voordeel bij het collectief vervoer. Dit wordt enerzijds veroorzaakt doordat de afrekening 2015 lager is uitgevallen dan verwacht. Daarnaast blijken het aantal ritten en gereden kilometers lager uit te vallen dan vorig jaar. Hiertegenover zien we bij de individuele vervoersvoorzieningen een nadeel van gelijke omvang vanwege een stijging in het gebruik. Per saldo een voordeel van 50 duizend euro.

Tot slot zien we een voordeel op de verstrekking van rolstoelvoorzieningen (V 113 duizend euro) en een voordeel op de verstrekking van woonvoorzieningen (V 27 duizend euro). Dit soort verstrekkingen kan van jaar tot jaar fluctueren.

Algemene voorziening Huishoudelijke Hulp (V 3,8 miljoen euro)

Met ingang van 2016 is de verstrekking van lichte huishoudelijke hulp omgezet van een maatwerkvoorziening naar een algemene voorziening. Deze komt naast de algemene voorziening voor was- en strijkservice, die reeds in 2015 van start is gegaan. In de begroting is voor beide algemene voorzieningen samen 4,5 miljoen euro beschikbaar. Daarnaast is in 2015 en 2016 2,8 miljoen euro incidenteel beschikbaar in de vorm van HHT-gelden. Hiermee komt de begroting voor de algemene voorziening op een totaalbedrag van 7,8 miljoen. Deze incidentele gelden zijn door de staatssecretaris vrijgemaakt om de gevolgen van de rijksbezuinigingen op de huishoudelijke hulp tijdelijk te verlichten. Hiermee komt de begroting voor de algemene voorziening op een totaalbedrag van 7,8 miljoen.

De algemene voorziening is zo ingericht, dat voldaan wordt aan de restricties die het Rijk aan die tijdelijke bijdrage stelde. Het voordeel op de algemene voorziening Huishoudelijke Hulp wordt voor het grootste deel verklaard door een lagere indicatiewaarde en een lager verzilveringspercentage bij de Zorg In Natura (ZIN).

De indicatiewaarde is de toegekende zorg vermenigvuldigd met het tarief van de betreffende zorgvorm. Het verzilveringspercentage is het percentage dat uitdrukt in welke mate de geïndiceerde zorg daadwerkelijk verleend is.

Voor het ZIN-deel bedraagt deze indicatiewaarde 4,4 miljoen euro en het verzilveringspercentage 83%. Na een verdere analyse van de indicatiewaarde en de daadwerkelijk gefactureerde zorg bedraagt de prognose van de uitgaven 3,5 miljoen euro (inclusief een kleine component PGB van 200 duizend euro). Uiteindelijk leidt dit tot een voordeel van 3,8 miljoen euro. Het grootste deel van dit voordeel (namelijk 2,8 miljoen) is echter incidenteel. De gemeente Groningen ontvangt dit bedrag in 2017 niet meer van het Rijk.

Het voordeel op de algemene voorziening huishoudelijke hulp hangt deels samen met een overschrijding van de kosten van maatwerk ZIN 18+ lichte ondersteuning. Bij het vaststellen van het budget voor de algemene voorziening, werd ervan uitgegaan dat vrijwel iedereen die in 2015 HH1 (huishoudelijke hulp zonder regie) had, zou overgaan naar de algemene voorziening. In de praktijk bleek dat de algemene voorziening niet in al die situaties volstond. De omstandigheden en (dus) de zorgbehoefte van een deel van de gebruikers van huishoudelijke hulp zijn in de loop van het jaar gewijzigd. Daar waar dit zich voordeed hebben wij opnieuw geïndiceerd en op basis daarvan het aantal uren verhoogd en/ of een zwaardere vorm van regie aangeboden. Als gevolg hiervan is een deel van de gebruikers van de algemene voorziening overgegaan naar de maatwerkvoorziening huishoudelijke hulp. Daarnaast heeft een deel van de inwoners met een indicatie voor de algemene voorziening gekozen daar geen gebruik meer van te maken en in plaats daarvan bijvoorbeeld het eigen netwerk in te zetten voor de benodigde ondersteuning. In 2016 zijn we gestart met een onderzoek naar deze doelgroep om te kijken of het niet gebruik van wel geïndiceerde HH leidt tot schrijnende situaties zodat we daar eventueel extra middelen voor kunnen inzetten.

WMO begeleiding (N 5,4 miljoen euro)

De belangrijkste oorzaken voor dit nadeel zijn:

- Hogere zorguitgaven ZIN 18+

Voor ZIN 18+ is tot nu toe een kleine 15 miljoen euro gefactureerd. We bepalen de verwachte uitgaven op basis van de geprognosticeerde waarde van de indicaties en de verzilvering die we zien in het wel gefactureerde deel. Wij verwachten ten opzichte van de begroting een hogere indicatiewaarde (25,5 miljoen) en ten opzichte van de VGR2 een lager verzilveringspercentage (68%).

Daarbovenop komen nog wel de kosten voor de landelijke werkende instellingen (LWI's) voor zintuiglijke beperkingen. De zorg voor indicaties die hiervoor zijn afgegeven wordt uitgevoerd door een beperkt aantal landelijk gecontracteerde aanbieders. Ook voor deze in 2016 geleverde zorgvormen zijn nog niet alle facturen ontvangen. Het nadeel op de ZIN 18+ moet wel in samenhang gezien worden met de gemelde onderschrijding op de kosten van huishoudelijke hulp.

In totaliteit op grond van de huidige informatie ten opzichte van de begroting een nadeel van 6,3 miljoen euro.

- PGB 18+

Op basis van de meest recente inzichten bedragen de PGB Wmo+ lasten 5,8 miljoen euro, een voordeel van ruim 900 duizend euro. Het verschil wordt veroorzaakt door een lager verzilveringspercentage, namelijk 81% versus 90% verwacht. Dit inzicht hebben we gekregen door recent ontvangen informatie vanuit de SVB en een nadere analyse van deze gegevens. Over de hele linie (ook bij de regiogemeenten rondom Groningen) zien we lagere bestedingen PGB.

Eigen bijdragen WMO oude taken/begeleiding (N 500 duizend euro)

Op grond van de meest recente informatie van het CAK blijkt een gewijzigde verdeling van de eigen bijdragen voor Wmo en BW. Dat pakt voor onze gemeente ongunstiger uit dan waar we bij de begroting rekening mee hielden: we zien een daardoor een extra nadeel op de eigen bijdragen Wmo van ruim 900 duizend euro. Dankzij na-ontvangen eigen bijdragen, met name over 2014 ter hoogte van 400 duizend euro, blijft het eindsaldo beperkt tot 500 duizend euro nadelig.

Beschermd wonen (V 3,3 miljoen euro)

De gemeente Groningen voert de centrumregeling beschermd wonen uit voor de regio in de vorm van een lichte Gemeenschappelijke Regeling.

We verwachten in 2016 een bedrag van 9,7 miljoen euro over te houden op dit budget voor de hele regio. Het resultaat wordt verdeeld op basis van inwonertallen. Het Groninger aandeel bedraagt hierin 34,4% (3,3 miljoen euro).

Dit resultaat ontstaat vooral door het vervallen van een incidentele risicobuffer om eventueel noodzakelijke tariefaanpassingen door te kunnen voeren en mogelijke kostenontwikkelingen op te kunnen vangen, bijvoorbeeld als gevolg van stijging van het aantal cliënten. Uit extern onderzoek naar de tarieven van onze gemeente blijkt dat geen aanleiding was tot structurele verhoging van onze tarieven.

Daarnaast zien we weliswaar een stijging van het aantal cliënten Beschermd Wonen in het laatste kwartaal, maar dit leidt niet tot een dusdanige kostenstijging dat we de (incidentele) risicobuffer moeten aanspreken voor 2016.

Tenslotte wijzigt de verhouding eigen bijdrage Wmo en Beschermd Wonen ten opzichte van onze uitgangspunten bij de begroting, zo blijkt uit informatie van het CAK: een groter deel van de eigen bijdrage is afkomstig van beschermd wonen. Omdat onze gemeente slechts een deel van dit voordeel ontvangt, leidt dit bij Beschermd Wonen tot een beperkt extra voordeel van ongeveer 300 duizend euro.

Reserve accres instellingen (N 300 duizend euro)

Jaarlijks passen we de subsidiebudgetten aan voor loon- en prijsontwikkelingen. De systematiek die we hiervoor gebruiken werkt met een vertraging van 2 jaar (T-2). Dit betekent dat we het berekende accres van een begrotingsjaar eerst verrekenen met de egaliseringsreserve en dat het accres dat we verrekenen met het subsidiebudget gebaseerd is op de loon- en prijsontwikkeling van twee jaar terug.

In 2015 hebben we de loon- en prijscompensatie naar beneden bijgesteld met 905 duizend euro als gevolg van de korting op de pensioenafdracht. In 2016 is 105 duizend euro incidenteel toegekend om de reserve op 0 euro te laten uitkomen omdat een reserve volgens de begrotingsregels geen negatieve stand mag hebben. Daarmee hebben we besloten zeer scherp aan de wind te zeilen met deze reserve. Een negatieve nacalculatie over de jaren 2014, 2015 en 2016 leidde tot een tekort op deze reserve van 300 duizend euro. Inmiddels hebben wij deze reserve aangevuld wat leidt tot een nadeel binnen dit deelprogramma van 300 duizend euro.

Subsidies (V 318 duizend euro)

STIP maakt sinds mei 2015 onderdeel uit van WIJ Groningen. In de begroting 2016 op het onderdeel

subsidies zit nog een component STIP-subsidie. Deze subsidie valt vrij in de jaarrekening 2016. Daarnaast zijn er een aantal incidentele meevallers als gevolg van subsidie-afrekeningen over voorgaande jaren.

Uitvoeringskosten (N 600 duizend euro)

De implementatie van nieuwe zorg taken blijkt op zowel landelijk als gemeentelijk niveau complexer dan waar vooraf rekening mee is gehouden. Dit brengt extra uitvoeringskosten met zich mee. Via de jaarrekening 2015 is een extra bedrag van 1,5 miljoen euro beschikbaar gesteld. Deze middelen zijn ingezet voor het dekken van extra kosten voor herindicaties en om de facturering van zorgaanbieders en databestanden op orde te brengen, maar zijn niet voldoende om alle extra uitvoeringskosten te dekken.

De belangrijkste afwijkingen zien we bij de volgende onderdelen:

- contractering: noodzakelijk extra formatie (300 duizend euro);
- restant herindicaties AWBZ 18+ (100 duizend euro);
- regiosecretaris hervorming langdurige zorg (100 duizend euro);
- extra bedrijfsvoeringskosten (100 duizend euro).

Overige afwijkingen (N 553 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een nadeel van 553 duizend euro.

Deelprogramma 4.2 Preventie en zorg	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	848	810	1.658

Afbouw 55+ regeling forensische artsen (V 150 duizend euro)

In het meerjarenbeeld zijn door de raad middelen vrijgemaakt ter dekking van de kosten die voortkwamen uit de toepassing van de 55+ regeling op forensische artsen die een relatief hoge vergoeding kregen voor activiteiten die zij met ingang van hun 55ste mochten staken onder behoud van de piketvergoeding. Er werd echter meer dan slechts de piketvergoeding geclaimd. Naar aanleiding van een definitieve rechterlijke uitspraak kunnen deze extra vergoedingen vrijwel volledig achterwege blijven in dit geval.

Maatschappelijke opvang (V 485 duizend euro)

Vanwege de langdurige onzekerheid rond de verlenging van het bestuursakkoord Bed Bad en Brood en de keuze om geen beleidsintensivering in te zetten op dit onderwerp, blijft 485 duizend euro op dit budget onbesteed. We zetten dit voordeel in om een deel van de uitgaven in 2016 voor Bed, Bad en Brood te dekken.

Vrouwenopvang (V 195 duizend euro)

Voor de opvang van slachtoffers van geweld in huiselijke kring ontvangt Groningen als centrumgemeente Vrouwenopvang middelen. Een deel hiervan valt bij de rekening vrij vooral door extra ontvangen middelen bij de septembercirculaire.

Subsidies (V 618 duizend euro)

Dit voordeel heeft vooral te maken met vrijvallende subsidiebudgetten in 2016 en voor een kleiner deel met de afwikkeling van subsidies uit voorgaande jaren. Ook dit voordeel zetten we in ter dekking van de uitgaven voor Bed Bad Brood.

Overige (V 210 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een voordeel van 210 duizend euro.

Deelprogramma 4.3 Integratie en emancipatie	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-2.926	950	-1.976

Bed, Bad en Brood (N 2 miljoen euro)

Vanwege de langdurige onderhandelingen over het bestuursakkoord Bed Bad en Brood en het uiteindelijke opzeggen van het bestuursakkoord door het kabinet, hadden we vooralsnog geen dekking in 2016 voor de kosten van de opvang voor uitgeprocedeerde asielzoekers. Deze opvang wordt verzorgd door de Stichting INLIA. De ontvangst van de vergoeding verwachten we bij de mei-circulaire 2017. Deze vergoeding verwerken we in de begroting 2017.

Voor het jaar 2016 hebben we het tekort op Bed, Bad en Brood alsnog kunnen dekken door vrijval op subsidiebudgetten elders verantwoord binnen deze jaarrekening en vrijval op Maatschappelijke opvang.

Overige (V 24 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een voordeel van 24 duizend euro.

Deelprogramma 4.4 Jeugd	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-435	799	364

Subsidies (V 336 duizend euro)

Dit voordeel ontstaat door diverse vrijvallende subsidiebudgetten binnen dit deelprogramma. Dit voordeel zetten we in ter dekking van de uitgaven voor Bed, Bad Brood.

Overige (V 28 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een voordeel van 28 duizend euro.

Deelprogramma 4.5 Vernieuwing sociaal domein	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-8.484	4.735	-3.749

Wij-teams (N 762 duizend euro)

Voor de ontwikkeling en implementatie van de WIJ-Teams hebben we tijdelijk een aantal projectleiders en ondersteuners aangesteld. Deze ondersteuningsstructuur richt zich op het vormgeven van de directe werkprocessen, waarvan we de extra kosten voor de jeugdhulp volgend jaar willen dekken via de RIGG (Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten).

Bij de jaarrekening zien we dat het eerder gemelde tekort van 1,4 miljoen euro nagenoeg gehalveerd is vanwege incidentele meevallers op het gebied van subsidies (inzet Wmo begeleiding in de basisteams) en loonkosten.

Extra inzet Wmo-consulenten toegang (N 1,53 miljoen euro)

We zien bij de toegang Wmo dat extra personele capaciteit noodzakelijk is om knelpunten op te lossen in 2016. Wij zien deze kosten nadrukkelijk als zorgkosten algemene voorziening, in het verlengde van de WIJ-teams.

Bij de resultaatbestemming 2015 heeft de raad 600 duizend euro beschikbaar gesteld voor de aanvullende dekking van deze extra inzet WMO-consulenten. De kostenontwikkeling heeft zich verder voortgezet in het laatste halfjaar. Daarnaast hebben we nog extra kosten aan ketenpartners betaald voor inzet consulenten in 2015 die we bij de jaarrekening 2015 niet hadden voorzien.

Jeugdzorg (N 2,1 miljoen euro)

We verwachten vooralsnog -op grond van de meest recente prognose die RIGG heeft afgegeven- een nadelig resultaat voor de stad Groningen van 2,1 miljoen euro. De RIGG kent vergelijkbare onzekerheden in de prognoses als onze eigen gemeente, vanwege de administratieve achterstanden bij de zorgaanbieders. We zien in de voorlopige cijfers beduidend hogere bestedingen op ZIN 18- en lagere bestedingen op PGB 18-; per saldo een fors negatief effect op de Groninger bijdrage aan de RIGG van 2,1 miljoen euro.

Uitvoeringskosten SVB / CAK (V 200 duizend euro)

Onderdeel van de ontvangen rijksmiddelen is een bijdrage voor de uitvoeringskosten Sociale Verzekeringsbank (SVB) voor de uitvoering van de PGB-administratie. Vanwege de aanloopproblemen bij SVB zijn voor 2015 en 2016 geen uitvoeringskosten aan SVB verschuldigd, wat leidt tot een vrijval van dit budget. Na 2016 maakt de bijdrage voor SVB

geen deel meer uit van de rijksmiddelen die wij ontvangen.

Overige (V 443 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een voordeel van 443 duizend euro.

Programma 5 Sport en bewegen

Deelprogramma 5.1 Sportieve infrastructuur	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	1.304	-336	968

Personeel (inclusief inhuur van schoonmaakpersoneel) (V 335 duizend euro)

In onze bedrijfsvoering van Sport050 hebben we een aantal efficiencyvoordelen behaald. We zijn centraal gaan roosteren en gaan rouleren met taken en locaties. Daarnaast hebben we het activiteitenrooster aangepast en onrendabele uren geschrapt. Hierdoor ontstaat een voordelig resultaat van 335 duizend euro. Een deel van het voordeel bestaat uit incidentele vacature-vrijval, (functies die tijdelijk niet bezet worden). Het structurele deel van het voordeel zetten we vanaf 2017 in om bezuinigingen te realiseren en bestaande knelpunten op te lossen.

Kapitaallasten (V 767 duizend euro)

Zolang de bouw van het Sportcentrum Europapark niet is afgerond, vallen de bijbehorende budgetten voor kapitaallasten vrij. Ook zien we een aantal reguliere vervangingsprojecten doorschuiven waardoor gereserveerde budgetten kapitaallasten vrijvallen. Het gaat onder andere om de projecten sporthal Europapark (onderdeel vervanging sporthal de Wijert), camping Stadspark (nieuw contract met pachter) en sportpark Stadspark (Velocitas). Het laatst genoemde project Stadspark schuift door in verband met de ontwikkelingen Zuidelijke Ringweg. Daarnaast zijn er ook twee projecten die we niet realiseren in 2016, waarvoor extra beleidsmiddelen beschikbaar zijn gesteld. Het gaat om de uitvoering van het project Papiermolen en de realisatie van de kleedkamers Corpus den Hoorn. De uitvoering van het project Papiermolen is deels seizoenafhankelijk en wordt deels beïnvloed door het project Aanpak Ring Zuid. De realisatie van de kleedkamers Corpus den Hoorn zal, omdat afstemming met gebruikers nog loopt, pas in 2017 plaatsvinden.

Sportplekken (V 95 duizend euro)

Voor de ontwikkeling van een sportplek in het Diamantpark en een fitnessplek in Laanhuizen hebben we extra beleidsmiddelen gereserveerd. Door vertraging in de uitvoering van deze projecten valt een deel van dit budget vrij.

Overige afwijkingen (N 228 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een nadeel van 228 duizend euro.

Programma 6 Cultuur

Deelprogramma 6.1 Culturele infrastructuur	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-1.482	1.629	147

Programmering OPSB (V 516 duizend euro)

Met name het voorjaar kende voor het popgenre een uitzonderlijk goede programmering. In tegenstelling tot 2015 konden we dit jaar ons voordeel doen met de grilligheid van de markt. Samen met de constante programmering van theater en klassiek heeft dit in 2016 geleid tot een voordelig resultaat op programmering.

Horeca (V 120 duizend euro)

De omzet bij de horeca is afhankelijk van de programmering. Bij zowel theater als klassiek is de horeca een servicemiddel wat niet of weinig rendeert. Bij popconcerten daarentegen is de horeca wel renderend. Door de gunstige pop-programmering in 2016 valt de omzet op horeca eveneens gunstiger uit.

Personeel (N 645 duizend euro)

Er wordt personeel van derden ingezet voor de piekmomenten op het gebied van programmering, productie, ticketing, horeca en podiumtechniek. De toename van programmering in 2016 resulteert in een grotere inzet van

personeel van derden voor de piekmomenten. De toename van deze kosten wordt gedekt uit het programmeringsresultaat.

Kapitaallasten (V 332 duizend euro)

Investeringsprojecten kunnen bij de OPSB alleen in de zomermaanden worden ingepland, wanneer er weinig programmering plaatsvindt. Het gevolg hiervan is dat de kapitaallasten nog niet volledig op het jaar van investering drukken waardoor er een voordeel ontstaat ten opzichte van de begroting. Daarnaast is een deel van de investeringen 2015 doorgeschoven naar de zomer van 2016, waardoor ook de kapitaallasten daarvan later worden gerealiseerd.

Onderhoud (N 243 duizend euro)

De oude gebouwen vragen jaarlijks veel onderhoud. Niet planmatig onderhoud neemt de laatste jaren toe waardoor een overschrijding is ontstaan in 2016. Er moesten onder anderen extra brandveiligheidsmaatregelen worden genomen.

Planontwikkeling cultuurcluster Ebbingekwartier (V 246 duizend euro)

Betreft een budget voor plankosten voor een meerjarig project Planontwikkeling cultuurcluster Ebbingekwartier. De kosten worden grotendeels pas na 2016 gemaakt en deze middelen dienen beschikbaar te blijven voor het betreffende project.

Noordelijk Scheepvaartmuseum (V 100 duizend euro)

Bij de rekening 2015 zijn extra beleidsmiddelen toegekend voor de huisvesting van het Noordelijk Scheepvaartmuseum. De planontwikkeling hiervoor kent een langere doorlooptijd dan 2016.

Overige afwijkingen (N 279 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot 252 duizend euro nadelig.

Programma 7 Verkeer

Deelprogramma 7.1 Fiets	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-354	356	2

Fietsstrategie (N 361 duizend euro)

Onderdeel van het extra beleid verplaatsen meerjarenprogramma verkeer en vervoer is de fietsstrategie. In april 2015 is door de raad de Fietsstrategie vastgesteld en in juni 2015 is door de raad besloten over het bijbehorende uitvoeringsprogramma. Een groot deel van het extra beleid Verplaatsen wordt ingezet voor deze ambitie. Na de zomer 2015 is de uitvoering van maatregelen opgestart. In 2015 was er vrijval op het extra beleid fietsstrategie omdat, van de maatregelen en projecten, het niet in alle gevallen gelukt is te starten met de uitvoering. In 2016 zijn deze maatregelen alsnog uitgevoerd waarvan een deel een nauwe relatie heeft met de nieuwe visie 'Bestemming Binnenstad'.

HOV-maatregelenpakket netwerkanalyse (V 165 duizend euro)

Een deel van de dekking van de totale kosten voor de HOV-maatregelenpakket netwerkanalyse is extra beleid Bereikbaarheid van 1 miljoen euro structureel. Het extra beleid is verdeeld over de deelprogramma's 7.1, 7.2 en 7.3. Zolang het project HOV-maatregelenpakket netwerkanalyse nog niet is afgerond vallen de geraamde kapitaallasten (deels) vrij. De vrijval binnen deelprogramma 7.1 bedraagt 165 duizend euro.

Fiets parkeren (N 152 duizend euro)

Het nadeel van 152 duizend euro op het parkeren van fietsen in stallingen Stationsgebied door hogere beheerkosten maakt onderdeel uit van het resultaat parkeerbedrijf (zie tevens deelprogramma 7.4).

Bijdrage in MVA naar bekleemde reserve (V 350 duizend euro)

In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is

gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt. Binnen dit deelprogramma gaat het om het project Fietsstrategie.

Deelprogramma 7.2 Openbaar vervoer	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	15.560	564	16.124

HOV-maatregelenpakket netwerkanalyse (V 670 duizend euro)

Een deel van de dekking van de totale kosten voor de HOV-maatregelenpakket netwerkanalyse is extra beleid Bereikbaarheid van 1 miljoen euro structureel. Het extra beleid is verdeeld over de deelprogramma's 7.1, 7.2 en 7.3. Zolang het project HOV-maatregelenpakket netwerkanalyse nog niet is afgerond vallen de geraamde kapitaallasten (deels) vrij. De vrijval binnen deelprogramma 7.2 bedraagt 670 duizend euro.

Budget Knoop Groningen (V 14,9 miljoen euro)

De provincie Groningen is risicodragend verantwoordelijk voor de uitvoering van de Groningen Spoorzone en heeft eerder een budget beschikbaar gesteld voor de 'Knoop Groningen' van 234,5 miljoen euro. In dit bedrag is rekening gehouden met een gemeentelijke bijdrage van 14,9 miljoen euro. De uitbetaling van deze gemeentelijke bijdrage aan de provincie is opgenomen in de begroting 2016. Echter de uitbetaling hiervan heeft in 2016 niet plaatsgevonden. Het bedrag dient echter beschikbaar te blijven voor de 'Knoop Groningen'.

Bijdrage in MVA naar bekleemde reserve (V 564 duizend euro)

In de Materiële Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt. Binnen dit deelprogramma gaat het om het om het project Ov-as Busstation CS.

Overige (N 10 duizend euro)

Diverse voor- en nadelen tellen op tot een nadeel van 10 duizend euro.

Deelprogramma 07.3 Auto	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	481	732	1213

HOV-maatregelenpakket netwerkanalyse (V 165 duizend euro)

Een deel van de dekking van de totale kosten voor de HOV-maatregelenpakket netwerkanalyse is extra beleid Bereikbaarheid van 1 miljoen euro structureel. Het extra beleid is verdeeld over de deelprogramma's 7.1, 7.2 en 7.3. Zolang het project HOV-maatregelenpakket netwerkanalyse nog niet is afgerond vallen de geraamde kapitaallasten (deels) vrij. De vrijval binnen deelprogramma 7.3 bedraagt 165 duizend euro.

Extra beleid plankosten externe projecten (V 527 duizend euro)

In de begroting 2016 is 650 duizend euro aan aanvullend extra beleid opgenomen voor plankosten die samenhangen met bereikbaarheidsprojecten, waarvan de Gemeente Groningen niet de trekker is. Het gaat om de Aanpak Ring Zuid, HOV-as West 3e fase, Tracébesluit Extra Sneltrain Groningen-Leeuwarden, Vervanging Gerrit Krolbrug. In 2016 is 123 duizend euro uitgegeven. De incidentele vrijval bedraagt 527 duizend euro.

Herewegspoorviaduct (V 280 duizend euro)

Het voordeel van 280 duizend euro betreft het resultaat op de plankosten van het Herewegspoorviaduct. De dekking van de plankosten uit extra beleid en de AER was voorfinanciering. Dit leidt tot vrijval in 2016.

Bijdrage in MVA naar bekleemde reserve (V 270 duizend euro)

In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt. Binnen dit deelprogramma gaat het om het om de projecten Van Lenneplan en de Zuidelijke Ringweg.

Overige (N 31 duizend euro)

Diverse voor- en nadelen tellen op tot een nadeel van 31 duizend euro.

Deelprogramma 7.4 Parkeren	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	399	3.032	3.431

Parkeerbedrijf (V 1,623 miljoen euro)

Het resultaat parkeerbedrijf bedraagt 1,062 miljoen euro positief en kan als volgt worden samengevat:

Deelprogramma	Resultaat	V/N
7.1 Fiets	-152.000	N
7.4 Parkeren	1.623.000	V
Totaal	1.471.000	V

Nadere toelichting afwijkingen deelprogramma 7.4 Parkeren

De lasten vallen per saldo 818 duizend euro lager uit. Voor de P&R-terreinen en de buurtstallingen zijn minder kosten gemaakt voor met name uitbesteed werk. Voor parkeerhandhaving (straat parkeren) is extra inzet gepleegd en zijn meer kosten voor het beheer van de parkeergarages gemaakt.

De baten vallen per saldo 805 duizend euro hoger uit ten opzichte van de begroting 2016. Het positieve resultaat wordt enerzijds veroorzaakt door een sterke stijging van de inkomsten uit het straat parkeren in verband met de parkeerautomaten Card Only, de uitbreiding van betaald parkeren (waaronder parkeren op zondag), parkeerhandhaving en een daling van de inkomsten gehandicaptenparkeerkaart. Anderzijds door meer inkomsten uit parkeergarages (Boterdiep en Damsterdiep) en minder inkomsten uit buurtstallingen en P+R.

Nadeelcompensatie (N 411 duizend euro)

Naar aanleiding van een verzoek om nadeelcompensatie op grond van de Algemene Nadeelcompensatie Verordening Gemeente Groningen is ons door Stichting Adviesbureau Onroerende Zaken geadviseerd om een vergoeding nadeelcompensatie inclusief wettelijke rente uit te keren van 411 duizend euro. Genoemde nadelig resultaat maakt onderdeel uit van het totaal resultaat grondzaken. Het betreft actief grondbeleid.

Bijdrage in MVA naar bekleemde reserve (V 2,207 miljoen euro)

In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt. Binnen dit deelprogramma gaat het om het om het project Transferium Hoogkerk.

Overige (V 11 duizend euro)

Diverse voor- en nadelen tellen op tot een voordeel van 11 duizend euro.

Deelprogramma 7.6 Overig verkeer	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	444	-652	-208

Projecten verkeer en vervoer (N 315 duizend euro)

Betreft een nadeel op de kapitaallasten investeringen projecten verkeer en vervoer.

SIV Gebiedsontwikkeling Oosterhamrikzone (V 250 duizend euro)

In 2016 heeft de raad conform raadsbesluit Principebesluit autoverbinding Oosterhamrikzone 500 duizend euro beschikbaar gesteld voor de variantenanalyse. Hiervan is 250 duizend euro in 2016 uitgegeven. Het voordeel van 250 duizend euro heeft te maken met het Stedelijk Investeringsfonds (SIV) en is door de raad als bijzonder resultaat geoormerkt.

Oostelijke Ringweg (N 1,155 miljoen euro)

Het nadeel van 1,155 miljoen euro betreft het resultaat op de gemeentelijke gelden voor de Oostelijke Ringweg. Door de raad zijn deze gelden in de afgelopen jaren in de begroting beschikbaar gesteld. Echter de inzet van deze gelden vindt later plaats dan deze in de begroting beschikbaar zijn gesteld. Dit heeft de afgelopen jaren tot een vrijval op de begroting geleid en in 2016 tot een nadeel van 1,155 miljoen euro.

Uitvoeringsprogramma Binnenstad (V 527 duizend euro)

De vrijval heeft betrekking op het uitvoeringsprogramma Bestemming Binnenstad. Het gaat om een meerjarig project. Op 29 juni 2016 heeft de raad ter dekking van de kosten in 2016, 682 duizend euro beschikbaar gesteld. Deze kosten worden uit de Stedelijk Investeringsfonds (SIV) reserve voorgefinancierd. Ook heeft de raad besloten de incidentele vrijval op het budget 'aanpak Diepenring' in de betreffende jaarschijven beschikbaar te houden voor het uitvoeringsprogramma.

Bijdrage in MVA naar bekleemde reserve (V 442 duizend euro)

In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt. Binnen dit deelprogramma gaat het om de projecten Reitdiep en Kleine verkeersmaatregelen.

Overige (V 43 duizend euro)

Diverse voor- en nadelen tellen op tot een voordeel van 43 duizend euro.

Programma 8 Wonen

Deelprogramma 8.1 Gezinnen	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-1.636	789	-847

Resultaat grondexploitatie CiBoGa (N 1 miljoen euro)

Betreft het resultaat op de grondexploitatie CiBoGa in 2016. Na overleg met de accountant is overeengekomen dat 1 miljoen resultaat op grondexploitatie CiBoGa wordt genomen. Voorgesteld wordt om het nadelig resultaat aan de reserve grondzaken te onttrekken.

Stedelijk Investeringsfonds (SIV) Wijkvernieuwing (V 226 duizend euro)

In 2016 is voor het uitvoeren van werkzaamheden ten behoeve van SIV-projecten wijkvernieuwing 226 duizend euro minder uitgegeven. Het gaat om diverse wijken in de Stad zoals Lewenborg en Paddepoel Zuid-Oost.

Rente reserve SIV (N 22 duizend euro)

Aan rente-inkomsten op de reserve SIV is 310 duizend euro in 2016 begroot. De werkelijke rente-inkomsten in 2016 zijn 288 duizend euro.

Extra Beleid Wonen (N 25 duizend euro)

Uit extra beleid zijn intensiveringsmiddelen voor wonen beschikbaar gesteld. Het gaat in deelprogramma gezinnen om Cofinanciering, stimuleren CPO, stimuleren woningmarkt en het A-kwartier. Ten opzichte van de begroting is 25 duizend euro meer uitgegeven.

Overige (N 26 duizend euro)

Overige kleine afwijkingen tellen op tot een nadeel van 26 duizend euro.

Deelprogramma 8.3 Wonen en zorg	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-455	129	-325

Stimuleringsfonds Volkshuisvesting (N 325 duizend euro)

Het nadelig resultaat van per saldo 325 duizend euro op het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting is ontstaan door meer rente-inkomsten (V 141 duizend euro) en door met name meer verstrekte leningen ten opzichte van begroot (N 466 duizend euro).

Deelprogramma 8.4 Kwaliteit woningvoorraad	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	2.124	-1.775	349

Extra Beleid Duurzaamheid (V 6 duizend euro)

Voor het thema duurzaamheid is in 2016 door de raad vanuit extra beleid gelden beschikbaar gesteld. In 2016 is vanuit de beschikbare gelden per saldo 2,361 miljoen euro uitgegeven. Genoemde resulteert in een voordeel van 6 duizend euro.

Kapitaallasten investering geothermie en warmtenet Noordwest (V 175 duizend euro)

Door de raad is besloten tot kapitaalverstrekking aan WarmteStad BV van 7 miljoen euro ten behoeve van het verwerven van aandelen in Warmtenet Noordwest BV door WarmteStad BV en de daaruit voortkomende structurele kapitaallasten ter grootte van 150 duizend euro te dekken uit extra beleid 2016 en voor 25 duizend euro uit het programma Groningen Geeft Energie. In 2016 waren deze kapitaallasten nog niet nodig omdat de overeenkomst in zake de kapitaalverstrekking niet in 2016 is afgerond.

WarmteStad BV (-)

Door de raad is besloten tot kapitaalverstrekking aan WarmteStad BV van 2 miljoen euro ten behoeve van het verwerven van agio aandelen in Warmtenet Noordwest BV door WarmteStad BV en deze te dekken uit de risicodragende lening van de provincie Groningen. Deze transacties vinden echter pas in 2017 plaats omdat de overeenkomst in zake de kapitaalverstrekking niet in 2016 is afgerond.

Wonen op het water (V 119 duizend euro)

De beschikbare middelen zijn in 2016 niet volledig uitgegeven. Dit leidt tot een voordeel van 119 duizend euro. Voor het wonen op het water wordt gewerkt aan een nieuwe visie op het (gebruik) van het water in de stad. Voor Wonen op het water hebben wij de raad op 30 november 2016 het 'ambitiedocument Watervisie' voorgelegd. Dit document bevat een voorstel voor een eerste stap in het ontwikkelen van een ruimtelijk-economisch perspectief op het gebruik van water.

Overige (V 49 duizend euro)

Overige kleine afwijkingen tellen op tot een voordeel van 49 duizend euro.

Deelprogramma 8.7 Overig wonen	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	3.073	3.167	6.240

Implementatie omgevingswet (V 61 duizend euro)

In 2016 heeft de raad voor de implementatie van de omgevingswet 300 duizend euro beschikbaar gesteld. Het gaat om een meerjarig project. Hiervan is in 2016 239 duizend euro uitgegeven. We stellen de raad voor om het restant beschikbaar te houden voor dit project.

Geluid reducerende maatregelen (V 189 duizend euro)

Het subsidieproject geluid reducerende maatregelen is in 2014 van start gegaan. Dit in navolging van het handavingsproject 0 dB/geluid reducerende maatregelen bij kamerverhuurpanden. Op basis van het aantal aanvragen en verstrekte subsidies is 189 duizend euro niet besteed in 2016.

Projecten stadsdelen (N 187 duizend euro)

Betreft resterende resultaten op projecten stadsdelen in relatie tot het project Groene Long fase 3 en capaciteitsinzet ten behoeve van diverse projecten stadsdelen.

Erfpacht (V 245 duizend euro)

Binnen de exploitatie van de erfpachtterreinen is een voordeel van 202 duizend euro in de lasten (rente en capaciteitsinzet) en een voordeel van 43 duizend euro in de baten (pachten en verkoop), per saldo een voordeel van 245 duizend euro.

Erfpacht Waagstraat (-)

De baten en lasten (325 duizend euro) van erfpacht Waagstraat worden bij deelprogramma 8.7 verantwoord. Echter de begroting is abusievelijk bij deelprogramma 2.4 opgenomen. Zowel bij deelprogramma 2.4 als bij deelprogramma 8.7 leidt dit tot afwijkingen aan de lasten- en batenkant. Per saldo gaat het om een kleine afwijking ten opzichte van de begroting.

Activering bovenwijkse voorzieningen (N 1,256 miljoen euro)

In 2016 zijn er meer investeringen in bovenwijkse voorzieningen geactiveerd, zoals de Berlage- en de Sontbrug dan we aan kapitaallasten in de begroting 2016 hadden opgenomen. Dit leidt tot een nadeel van 1,256 miljoen euro. Het gaat om een bijzonder resultaat. We stellen de raad voor om het nadelig resultaat aan de reserve bovenwijkse infrastructuur grondexploitaties te onttrekken.

Resultaat grondexploitatie Driehoek Peizerweg (N 349 duizend euro)

Betreft het resultaat op de grondexploitatie Driehoek Peizerweg in 2016. Na overleg met de accountant is overeengekomen dat 349 duizend euro resultaat op grondexploitatie Driehoek Peizerweg wordt genomen. Voorgesteld wordt om het nadelig resultaat aan de reserve grondzaken te onttrekken.

Rente reserve Stimuleringsfonds Volkshuisvesting (V 5 duizend euro)

Aan rente-inkomsten op de reserve Stimuleringsfonds Volkshuisvesting is 142 duizend euro in 2016 begroot. De werkelijke rente-inkomsten in 2016 zijn 147 duizend euro. Het voordeel op de rente wordt niet meer aan genoemde reserve toegevoegd omdat de raad heeft besloten om deze reserve op te heffen.

Grondzaken (V 125 duizend euro)

Betreft een resultaat op plankostencomplexen van 125 duizend euro voordeel in relatie tot de reserve

Grondzaken.

Leges bouwactiviteiten (V 385 duizend euro)

In 2016 is een meeropbrengst op de bouwleges gerealiseerd. Deze meeropbrengst is gerealiseerd uit projecten bouwaanvragen tot een legesbedrag van 200 duizend euro. De legesinkomsten uit projecten bouwaanvragen boven de 200 duizend euro bleven achter ten opzichte van de begroting. Verder is er 1 duizend euro meer aan overige opbrengsten gerealiseerd. De afwijking ten opzichte van de raming leges 2016 is als volgt:

Leges projecten tot 200 duizend euro	V	1,112 miljoen euro
Leges projecten 200 duizend euro en meer	N	605 duizend euro
Totaal	V	507 duizend euro

Door meer ureninzet en hogere uitgaven op overige goederen en diensten en een voordeel op ICT zijn de lasten per saldo 123 duizend euro hoger dan begroot.

Energielasten Gresco (V 341 duizend euro)

Door het uitvoeren van energiebesparende maatregelen zijn een aantal besparingen gerealiseerd in 2016. Dit heeft geresulteerd in een voordeel van 175 duizend euro op de lasten. Tevens is een voordeel behaald als gevolg van voordelige verrekening oude jaren (V 166 duizend euro baten).

Stedelijk Investeringsfonds (SIV) Voorziening de Held III (V 5,146 miljoen euro)

Voor de ontwikkeling van de Held III is medio 2009 een voorziening getroffen ter hoogte van het verwachte nadeel op de exploitatie respectievelijk aanleg van de openbare ruimte in het plan. Deze voorziening is in mindering gebracht op de boekwaarde van de gronden de Held III. De gronden voor de ontwikkeling van de Held III maken onderdeel uit van de strategische grondvoorraad. Met ingang van 1 januari 2016 is de regelgeving gewijzigd voor de waardering van de strategisch Grondvoorraad. Doordat de gronden een negatieve boekwaarde hebben moet in ieder geval een deel van de voorziening gesplitst worden. Doordat nog ongewis is of de ontwikkeling van de Held III doorgaat, stellen we voor om deze voorziening in zijn geheel onder te brengen in het Stedelijk Investeringsfonds. De middelen worden gelabeld voor dit doel zolang er geen duidelijkheid is over de gronden de Held III of uiterlijk 31 december 2019 als de waardering van de gronden (marktwaardetoets) De Held III bepaald moet worden.

Stedelijk Investeringsfonds (SIV) Stadsdelen (V 169 duizend euro)

Op het uitvoeringsprogramma SIV stadsdelen is 169 duizend euro minder uitgegeven dan begroot. Het gaat om een bijzonder resultaat. Genoemde bedrag moet nog aan de reserve SIV worden toegevoegd.

Bijdrage in MVA naar bekleemde reserve (V 1,274 miljoen euro)

In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt. Binnen dit deelprogramma gaat het om de projecten Maatregelen A-kwartier en Bessemoer.

Overige (V 91 duizend euro)

Overige kleine afwijkingen tellen op tot een voordeel van 91 duizend euro.

Programma 9 Kwaliteit van de leefomgeving

Deelprogramma 9.1 Kwaliteit van de leefomgeving	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	602	-134	468

Programmabudgetten (V 417 duizend euro)

In de begroting was het onderhoudsprogramma opgenomen, waarvan 417 duizend euro niet in het jaar 2016 kon worden uitgevoerd en de middelen overblijven en nu als bijzonder resultaat benoemd worden. Bij bedrijventerrein de Hoogte is de reconstructie van de wegen infrastructuur wegens vertraging bij de nutsbedrijven niet geheel uitgevoerd. Bij het plan tot herplant van bomen in de Reddingiusweg is door stagnatie in het bewonersoverleg het definitief plan van aanpak na de zomer vastgesteld en worden de benodigde vergunningen van kracht begin 2017. In de Enexis trafo-stations zitten nog openbare verlichtingsaansluitingen. Een aantal van deze trafo-stations is nog gemaakt met asbest. Onderhoud moet in deze situatie uitgevoerd worden met bijzondere veiligheid maatregelen. De openbare verlichtingsonderdelen worden zo spoedig mogelijk verwijderd uit deze trafo-stations en er worden aparte openbare verlichtingskasten geplaatst. Bij Enexis ontstond vertraging zodat dit in 2016 niet kon worden uitgevoerd.

Bijdrage in MVA naar bekleemde reserve (V 256 duizend euro)

In de Materiele Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt. Binnen dit deelprogramma gaat het om het project Speelvoorzieningen.

Reguliere budgetten (N 205 duizend euro)

Nadelen op de reguliere budgetten zijn onder meer terug te voeren naar onvoorziene onderzoekskosten van bodem-vervuilde locaties, hogere kosten van gladheidsbestrijding en nog niet geheel uitgevoerde bezuinigingen.

Deelprogramma 9.2	Lasten	Baten	Saldo
Afvalinzameling en verwerking			
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-1.177	1.512	335

Bedrijfsafval (V 320 duizend euro)

Ten opzichte van de begroting is er sprake van hogere baten van 288 duizend euro wegens een hoger afvalaanbod dan begroot, waardoor meer tonnages in rekening konden worden gebracht. Tegelijkertijd konden we 32 duizend euro lagere kosten registreren, met als gevolg een positief resultaat van 320 duizend euro.

Huishoudelijk Afval (V 15 duizend euro)

Er zijn minder kwijtscheldingen verleend dan in de voorgaande jaren. Dit heeft een positief effect op de baten van 519 duizend euro. Waarschijnlijk leidt een gunstiger economisch klimaat tot een geringere noodzaak tot kwijtschelding van het betalen van de afvalstoffenheffing.

Bij het huishoudelijk afval waren er hogere baten wegens de meeropbrengst van kunststof uit de na-scheiding van kunststof uit het restafval. Dit had een positief effect op de baten van 647 duizend euro, maar ook een negatief effect op de lasten met 432 duizend euro. Voor papier en glas werden hogere vergoedingen gerealiseerd, hetgeen tot uitdrukking komt in lagere verwerkingslasten van 365 duizend euro.

Bij begroting 2016 was, conform het raadsbesluit uit 2012, bij de vaststelling van de tarieven rekening gehouden met een onttrekking aan de voorziening afvalstoffenheffing. Deze voorziening wordt hiermee weer naar het gewenste peil teruggebracht door het geld terug te geven aan de burgers. De onttrekking was bij de begroting

begroot op 790 duizend euro. Wegens de gerealiseerde hogere baten hoeft bij deze rekening geen onttrekking uit de voorziening plaats te vinden, maar kan een bedrag van 440 duizend euro worden toegevoegd aan de voorziening. Hier speelt ook een rol dat het ARCG wegens verlaagd risico z'n reserve kon delen met de deelnemende gemeenten: de gemeente Groningen kreeg hiervan 292 duizend euro. Het saldo van de overige baten telt op tot 58 duizend euro en overige lasten tot 88 duizend euro.

Programma 10 Veiligheid

Deelprogramma 10.4 Fysieke veiligheid	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	527	-291	236

Veiligheidsregio Groningen (V 423 duizend euro)

Door groot onderhoud aan het gemeentefonds wijzigt de bijdrage van de gemeente Groningen aan de Veiligheidsregio. Hierdoor daalt de bijdrage van de gemeente Groningen in 2016 met 423 duizend euro.

Aardbevingen (N 201 duizend euro)

Voor een deel van de kosten die in 2015 gemaakt zijn geldt dat deze kosten gemeentelijke kosten zijn en niet verhaald kunnen worden op de NAM. Daar tegenover staat dat het tekort op de bijdrage van de Nationaal Coördinator Groningen over 2015 lager uitvalt. In regionaal verband is daarover in 2016 een verdeelsleutel overeengekomen, waarbij elke gemeente naar verhouding is gecompenseerd (maar niet volledig). Dat is in 2016 gecorrigeerd.

Publieke Gezondheid & Zorg-activiteiten (budget neutraal)

De GGD heeft in 2016 minder inzet gepleegd voor de Veiligheidsregio Groningen dan vooraf ingeschat. De hiermee gepaard gaande lagere lasten van 368 duizend euro zijn volledig verrekend met de opdrachtgever.

De overige afwijkingen (V 14 duizend euro)

De overige kleinere afwijkingen tellen op tot een voordeel van 14 duizend euro.

Programma 11 Stadhuis en Stadler

Deelprogramma 11.1 Publieke dienstverlening	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	636	391	1.027

Implementatiekosten Noordelijk Belastingkantoor (NBK) (V 368 duizend euro)

Op 1 januari 2018 gaat het Noordelijk Belastingkantoor van start. In de aanloop daar naar toe worden projectkosten gemaakt. Hiervoor zijn in 2016 incidentele middelen beschikbaar gesteld. De voorbereiding ligt op koers. De financiële verantwoording daarvan loopt wat achter. Hierdoor is sprake van een incidenteel voordeel van 368 duizend euro. De besteding van dit bedrag vindt in 2017 plaats.

Personeel (V 304 duizend euro)

Het voordeel van 304 duizend euro betreft vooral vacature- vrijval bij de afdelingen Publiekszaken, Belastingen en KCC. In verband met de ontstane vacatures, mede in verband met de vorming van een Noordelijk belastingkantoor is extern personeel ingehuurd. De kosten van de inhuur extern personeel liggen 205 duizend euro lager dan de vrijval vacatureruimte. Daarnaast is er in het tweede halfjaar voor 99 duizend euro meer personeel uitgeleend dan verwacht.

Stijging proceskosten WOZ (V 86 duizend euro)

We hebben de afgelopen jaren te maken gehad met een toename van het aantal bezwaarschriften tegen de WOZ. De raad heeft voor 2016 een bedrag van 325 duizend euro beschikbaar gesteld om de stijging van de proceskostenvergoedingen op te kunnen vangen. Wij constateren een kentering in het aantal bezwaarschriften. Het aantal bezwaarschriften is sterk afgenomen. Daarom is bij de begroting 2016 reeds

125 duizend euro van dit budget ingezet ter dekking van de gemeentebegroting. In 2016 is 114 duizend euro aan proceskosten uitgekeerd. Per saldo resulteert een voordelig resultaat van 86 duizend euro.

Rijksleges en gemeenteleges (V 49 duizend euro)

Het voordeel op de baten van 210 duizend euro wordt vooral verklaard door meer afgifte van rijbewijzen en reisdocumenten. Deze extra afgifte leidt ook tot een hogere afdracht van de ontvangen rijksleges aan het rijk van 161 duizend euro. Per saldo resulteert dit in een voordeel van 49 duizend euro.

Overige afwijkingen (V 220 duizend euro)

De overige afwijkingen tellen op tot een voordeel van 220 duizend euro.

Programma 12 College en raad

Deelprogramma 12.1 College en Raad	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-3.718	-1.121	-4.839

Nominale compensatie (V 1,2 miljoen euro)

De nominale ontwikkelingen (loon- en prijsontwikkelingen) over 2016 stellen we ten opzichte van de begroting 2016 neerwaarts bij. De nominale compensatie over 2016 bedraagt 2,2%. In de primitieve begroting 2016 gingen we uit van een nominale compensatie van 2,7%. Dit betekent een daling van 0,5%. Dit leidt tot een structureel voordeel van 1,2 miljoen euro vanaf 2016. De neerwaartse aanpassing wordt grotendeels verklaard doordat de loonkosten voor de gemeente per saldo met 0,56% dalen. Enerzijds gaan we op basis van de vastgestelde CAO 2016 – 1 mei 2017 uit van een hogere loonsverhoging van 0,26%. Anderzijds is er sprake van een verlaging van de sociale lasten. Deze verlaging volgt uit de afspraken gemaakt in het loonruimteakkoord 2015 om de pensioenopbouw vanaf 1 januari 2016 te verlagen (en dit voordeel vervolgens om te zetten naar een salarisverhoging). Bij de berekening van dit percentage is rekening gehouden met de herstellpremie van 1% die het ABP vanaf 1 april 2016 doorvoert. Deze extra premie is nodig om de dekkingsgraad van het ABP te verbeteren.

De prijsmutatie van de materiële overheidsconsumptie - het percentage waarop we onze prijscompensatie baseren - is op basis van informatie vanuit het CPB over 2016 ten opzichte van de primitieve begroting verlaagd van 1,0% naar 0,7%.

Voor de jaarschijf 2015 is bij de begroting 2016 rekening gehouden met een benodigd percentage voor nominale compensatie van 0,77%. Op basis van de meest recente gegevens van het CPB over de prijsmutatie stellen we dit percentage neerwaarts bij van 0,6% naar 0,3%.

Per saldo leiden bovenstaande ontwikkelingen tot een voordeel van ruim 1,2 miljoen euro in 2016.

Invoering individueel keuzebudget (N 5,2 miljoen euro)

Vanaf 1 januari 2017 wordt het Individueel Keuzebudget (IKB) ingevoerd. Hierdoor wordt de opgebouwde vakantietoeslag over de maanden juni t/m december 2016 in 2016 als loonkosten verantwoord. Dat betekent dat in 2017 niet 12 maar 19 maanden vakantietoeslag wordt uitbetaald. Hiervoor moet een voorziening worden gevormd. Dit leidt bij gemeenten tot een incidenteel tekort in 2016 omdat daar een voorziening voor getroffen moet worden. Voor Groningen leidt dit bruto tot een incidentele last van 6,4 miljoen euro in 2016. Deze kosten kunnen deels worden doorberekend in tarieven (0,4 miljoen euro) en kunnen voor de GGD in rekening gebracht worden bij de Gemeenschappelijke Regeling Publieke Gezondheid & Zorg (0,8 miljoen euro).

Infrastructurele maatregelen Regio Specifiek Pakket (V 822 duizend euro)

De bijdragen van de gemeente voor het Regio Specifiek pakket (RSP) en het project Spoorzone zijn gebaseerd op prijspeil 2007/2008. Er zijn afspraken gemaakt over welk rentepercentage gehanteerd wordt voor de nog te vergoeden rente over de bijdragen. De rentevergoeding is voor bijdrage RSP 1,2

miljoen euro te hoog en voor bijdrage project Spoorzone 0,4 miljoen euro te laag ingeschat. Per saldo een incidenteel voordelig resultaat van 0,8 miljoen euro.

Concernposten (N 1,5 miljoen euro)

In 2016 zijn bij de opmaak van de rekening 2015 bij de concernstelposten nadelige effecten naar voren gekomen. Het structurele effect daarvan is bepaald op afgerond 1,5 miljoen euro. Voor 2016 kan dit tekort deels incidenteel gedekt worden door een voordeel op het budget mobiliteit topkader van ca 0,4 miljoen euro. Per saldo resteert voor 2016 dan nog een tekort van 1,1 miljoen euro. Dit nadeel betrekken wij bij de bezuinigingstaakstelling op de organisatie. Wij willen dit nadeel dekken door een verwacht aanbestedingsvoordeel op inleenkrachten.

Concernbezuinigingen (N 249 duizend euro)

Eén van de bezuinigingsmaatregelen op de organisatie betreft het afschaffen van de uitlooprang. Deze taakstelling wordt in 2016 niet gerealiseerd, maar ingaande de begroting 2017. Het nadeel voor dit jaar betreft 249 duizend euro en wordt incidenteel gedekt door de vrijval op het weglekbudget.

Weglekbudget (V 684 duizend euro)

In de begroting 2010 is een structureel budget voor wegleffecten opgenomen. Het budget is in 2010 bepaald op basis van een globale inschatting van de mate waarin de bezuinigingsmaatregelen zullen weglekken naar de gemeentelijke tarieven en dergelijke. Vanwege de globale inschatting en doordat een deel van de taakstellingen zijn geschrapt of vervangen is er over 2016 een restant budget van 0,7 miljoen euro.

Dit restant budget is in de jaren 2017 tot en met 2019 structureel ingezet voor de weglek naar de gemeentelijke tarieven, projecten en derden van de bezuinigingen op de organisatie. Voor 2016 is daarmee sprake van een incidenteel voordeel van 684 duizend euro.

Uitruil structureel / incidenteel (V 367 duizend euro)

In de begroting 2015 en 2016 is rekening gehouden met structurele middelen in verband met de uitruil incidenteel geld voor structureel. Omdat in de begroting gerekend is met een rentepercentage dat hoger ligt dan het geldige rente omslag percentage, ontstaat vrijval. Daarnaast is er sprake van een volumevoordeel. Dit levert een vrijval op van structureel 367 duizend euro. Daarvan is 287 duizend euro al verwerkt in het financiële beeld van de begroting 2017. Het resterende bedrag van 80 duizend euro wordt betrokken bij de begroting 2018.

Extra Beleid Bereikbaarheid (V 400 duizend euro)

In de begroting zijn extra beleidsmiddelen opgenomen voor bereikbaarheidsprojecten van structureel 1,4 miljoen euro. Hiervan is 1,0 miljoen euro gereserveerd voor kapitaallasten. Het resterend bedrag van 0,4 miljoen euro is betrokken bij de dekking van de begroting 2017 en kan daarom in 2016 incidenteel vrijvallen.

BTW-compensatiefonds (N 1,0 miljoen euro)

In de begroting 2016 is rekening gehouden met extra investeringen, met name in de riolering. In de realisatie blijkt het investeringsvolume dit jaar door vertraging daarbij achter te blijven. De vertraging ontstaat door inspraak- en bezwaarprocessen, meeliften door nutsbedrijven en langere voorbereidingstijd (Diepenring) en levert een nadeel van 994 duizend euro op. Daarnaast is er een voordeel van 107 duizend euro op doorgeschoven BTW van de VNG en de Groninger Archieven. Tenslotte is er een nadeel van 89 duizend euro op de BTW voor het Participatie-budget doordat er een terugloop is in het aantal participatietrajecten.

Suppletie BTW-compensatiefonds (N 312 duizend euro)

Begin 2016 zijn de mengpercentages BTW herrekend. Mengpercentages worden gebruikt voor kosten die niet direct toewijsbaar zijn aan een specifiek product. Dit resulteert in een geschatte verdeling van de BTW in te compenseren BTW, te declareren BTW en BTW die als kost moet worden genomen. Door herrekening is het kostengedeelte 312 duizend euro hoger geworden.

Mobiliteit topkader (V 457 duizend euro)

Er zijn in 2016 maar beperkt frictiekosten geweest met betrekking tot ons topkader. Hierdoor is een voordeel ontstaan van 457 duizend euro. Dit voordeel kan in 2016 incidenteel worden ingezet om een deel van het structurele nadeel op concernposten te dekken.

Trainees (V 475 duizend euro)

Bij de jaarrekening 2015 is 500 duizend euro voor 2016 beschikbaar gesteld om 15 extra traineeplaatsen te kunnen bekostigen. Aangezien de jongeren deze werkzaamheden voornamelijk in het tweede deel van het schooljaar uitvoeren is hier nog maar 25 duizend euro van uitgegeven. Het restant van 475 duizend euro wordt in 2017 besteed.

Gemeentelijke herindeling (N 127 duizend euro)

De voorbereidingen voor de gemeentelijke herindeling zijn reeds gestart. Hiervoor zullen via het gemeentefonds in 2018 middelen beschikbaar komen. Voor 2017 leidt dit tot een nadelig resultaat van 127 duizend euro.

Dotatie voorziening Pensioenen wethouders (N 1,0 miljoen euro)

In 2016 is de rekenrente voor de pensioenen verder gedaald. Hoe lager de rente, hoe minder het gereserveerde kapitaal aangroeit, hoe meer kapitaal er moet worden gereserveerd om aan de toekomstige pensioenverplichtingen te kunnen voldoen. De gehanteerde pensioenleeftijd is wettelijk naar 67 jaar verhoogd. Als resultaat van deze ontwikkeling moesten wij in 2016 de voorziening Pensioenen wethouders met 1,3 miljoen euro verhogen. In de begroting was rekening gehouden met 300 duizend euro.

Overig (V 144 duizend euro)

Diverse overige posten tellen op tot een voordeel van 114 duizend euro.

Deelprogramma12.2	Lasten	Baten	Saldo
Gebiedsgericht werken			
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	203	768	971

Gebiedsgericht werken (V 721 duizend euro)

Daadwerkelijke bestedingen in de zin van facturering vinden vaak later in de tijd plaats. Daarbij moet minimaal 50% van het werk dit jaar worden uitgevoerd en moet de totale verplichting helder zijn om daadwerkelijk als lasten in dit jaar mee nemen. Hierdoor doet zich tijdsvertraging in de verantwoording van middelen voor. Met betrekking tot de Accommodatieontwikkeling Oosterparkwijk levert dit een voordeel op van ruim 400 duizend euro. Inzake Coenderspark gaat het om 300 duizend euro.

Bijdrage in MVA naar bekleemde reserve (V 250 duizend euro)

In de Materiële Vaste Activa (MVA) was in een aantal gevallen sprake van een negatieve boekwaarde ultimo 2016. Dit is niet mogelijk op basis van regelgeving. Deze negatieve boekwaarden zijn ontstaan doordat bijdragen in de MVA ingeboekt zijn terwijl er nog niet voor datzelfde bedrag aan kosten is gemaakt. Om te voldoen aan de regelgeving worden de eigen middelen die in deze projecten zijn ingeboekt voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, overgeboekt naar de exploitatie

en verantwoord als resultaat. Deze bedragen moeten vervolgens worden gestort in een bekleemde reserve, waaruit de toekomstige kapitaallasten worden gedekt. Binnen dit deelprogramma gaat het om het project Verkeer & Parkeer van Lenneplan.

Overig (N 6 duizend euro)

Diverse overige posten tellen op tot een nadeel van 6 duizend euro.

Programma 13 Algemene inkomsten en post onvoorzien

Deelprogramma 13.1 Alg. inkomsten en post onvoorzien	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	-7	5.007	5.000

Algemene uitkering (V 4,124 miljoen euro)

Algemene uitkering 2014 (V 254 duizend euro)

De verdeelmaatstaf OZB is definitief vastgesteld. Dit leidt tot een voordeel van 254 duizend euro over de jaarschijf 2014. Hiermee is de uitkering over het jaar 2014 definitief vastgesteld.

Algemene uitkering 2015 (V 1,3 miljoen euro)

Uit de mei- en septembercirculaire 2016 blijkt een positieve bijstelling van het accres 2015. Voor Groningen leidt dit tot een voordeel van 516 duizend euro. Een hogere vaststelling van het aantal lage inkomens leidt tot een voordeel van 540 duizend euro. Uit de meicirculaire 2016 blijkt dat de integratie uitkering Wmo over 2015 77 duizend euro lager uitvalt en de decentralisatie uitkering Maatschappelijke opvang over 2015 69 duizend euro lager uitvalt. Beide mutaties zijn in 2016 verrekend met de betreffende programma's en leiden hierdoor niet tot een concernresultaat op de algemene uitkering. Uit de decembercirculaire 2016 blijkt dat de integratie uitkering Wmo over 2015 met 173 duizend euro is verhoogd en de decentralisatie uitkering Maatschappelijke opvang over 2015 met 27 duizend euro is verhoogd. Beide mutaties konden in 2016 niet meer verrekend worden met de betreffende programma's. Het voordeel op de Wmo uitkering 2015 wordt betrokken bij de resultaatbepaling op het sociaal domein over 2016. De extra middelen voor Maatschappelijke opvang worden via de jaarrekening 2016 in de jaarschijf 2017 verrekend met het betreffende deelprogramma aangezien het hier middelen betreft die de gemeente Groningen ontvangt in haar hoedanigheid als centrumgemeente.

Landelijke ontwikkelingen (V 175 duizend euro)

Uit de decembercirculaire 2016 blijkt dat de uitkeringsfactor structureel met 1 punt wordt verhoogd ten opzichte van de begroting 2016. Dit levert een voordeel op van 175 duizend euro.

Plaatselijke ontwikkelingen (V 1,5 miljoen euro)

De plaatselijke ontwikkelingen zijn geactualiseerd ten opzichte van de ramingen zoals die zijn opgenomen in de primitieve begroting 2016. Op basis van actuele informatie vanuit onder andere het CBS, de waarderingskamer en de jaarrekening 2015 zijn de standen van een groot aantal verdeelmaatstaven geactualiseerd. Met name het aantal lage inkomens, het klantenpotentieel en de omgevingsadressendichtheid vallen hoger uit dan ingeschat. Het aantal jongeren en leerlingen valt lager uit dan ingeschat. Deze actualisaties leiden per saldo tot een hogere uitkering van 1,518 miljoen euro.

Integratie- en decentralisatie uitkeringen (V 0,9 miljoen euro)

In totaal hebben we in 2016 voor 217,4 miljoen euro aan integratie- en decentralisatie uitkeringen ontvangen (verspreid over 23 verschillende uitkeringen). De grootste uitkering betreft de integratie uitkering die we ontvangen voor het Sociaal Domein. In 2016 is hiervoor 175,3 miljoen euro ontvangen.

Andere grote uitkeringen betreffen de integratie uitkering Wmo middelen (11,3 miljoen euro) en de uitkering voor Maatschappelijke opvang (18,3 miljoen euro). Deze uitkeringen zijn ingezet op de betreffende beleidsterreinen.

In de decembercirculaire 2016 zijn bij vier integratie- en decentralisatie uitkeringen mutaties geweest die vanwege het tijdstip waarop deze mutaties bekend zijn gemaakt niet meer verrekend konden worden met de betreffende programma's. Het betreft extra middelen voor de innovatieve aanpak van energiebesparing (50 duizend euro), de toekenning van de vergoeding die wordt ontvangen over de periode juli – oktober 2016 in verband met de verhoogde asielinstroom (877 duizend euro), een positieve bijstelling van de integratie uitkering Wmo over 2015 van 173 duizend euro en een positieve bijstelling over de decentralisatie uitkering Maatschappelijke opvang over 2015 van 27 duizend euro. Deze mutaties vallen in het concernresultaat van de algemene uitkering. Bij de jaarrekening 2016 worden deze resultaten betrokken bij de betreffende programma's.

Renteontvangsten (V 299 duizend euro)

Bij de reserve Regio Specifiek Pakket (RSP) was in verband met de voorgenomen uitputting geen rekening meer met rente gehouden. Het resterende saldo van deze reserve van 14,5 miljoen euro is echter pas in het laatste kwartaal van 2016 aan de reserve onttrokken om te kunnen worden ingezet voor Groningen Spoorzone. Dit levert een voordeel op van 160 duizend euro. Het overige voordelige resultaat van 139 duizend euro heeft betrekking op de algemene reserve en de overige reserves en voorzieningen waar geen rente aan de reserve wordt toegevoegd.

Dividend (V 1,066 miljoen euro)

Op de dividenduitkeringen valt voor 2016 een voordeel te noteren van 1,1 miljoen euro. Van Enexis en de BNG zijn vanwege hogere rendementen hogere dividenduitkeringen ontvangen dan geraamd. Dit voordeel bedraagt 631 duizend euro. Het voordeel op de teruggave van dividendbelasting over 2014 en 2015 bedraagt 435 duizend euro. Bij de invoering van de Vennootschapsbelasting in 2016 werd er van uitgegaan dat er geen dividendbelasting meer zou mogen worden teruggevraagd. Uit een memorie van antwoord bij kamervragen hierover blijkt dat dit bij Enexis toch is toegestaan.

Vrijval Voorziening Verkoop Vennootschap BV (V 0,986 miljoen euro)

Bij de verkoop van Essent aan RWE in 2009 is overeengekomen om een deel van de verkoopprijs niet direct uit te betalen aan de verkopende aandeelhouders (waaronder de gemeente Groningen), maar te reserveren voor mogelijke claims van de koper, welke hun oorsprong hebben in het verleden voor de verkoop. Deze reservering heeft plaatsgevonden in een zogenaamde escrow, een soort geblokkeerde rekening, welke was ondergebracht bij een daarvoor opgerichte vennootschap, genaamd Verkoop Vennootschap B.V. Op 30 september 2015 was de claimtermijn voor RWE verstreken. RWE en genoemde B.V. zijn tot een compromis gekomen voor de afwikkeling van alle claims.

De finale afwikkeling levert Groningen een incidenteel voordeel op van 1,0 miljoen euro, doordat de voorziening voor dit bedrag vrij kan vallen. Met het restant van de voorziening (381 duizend euro) kan het openstaande deel van de claim worden afgedekt, waarna de voorziening kan komen te vervallen.

Vrijval Voorziening Cross Border Leases Vennootschap BV (V 78 duizend euro)

Eind juni 2016 is het CBL Escrow Fonds geliquideerd. Gemeente Groningen ontvangt ter aflossing op de kapitaalverstrekking een bedrag van 78 duizend euro, welke tegelijkertijd vrij kan vallen uit de voorziening. Met het restant van de voorziening (144 duizend euro) kan het openstaande deel van de kapitaalverstrekking worden afgelost, waarna de voorziening kan komen te vervallen.

Onroerendzaakbelasting (N 821 duizend euro)

Er ontstaat een nadeel op de OZB door de afwikkeling van bezwaarschriften tegen de WOZ-waarde van

enkele grote objecten waaronder de twee Groningse ziekenhuizen. Na aanpassing van de landelijke taxatierichtlijnen moesten deze bezwaren deels gegrond verklaard worden. Daarnaast is de totale WOZ-waarde van de kantoorpanden, waaronder het gebouw van de DUO, in de stad lager uitgevallen dan ten tijde van de berekening van de tarieven in september 2015 werd voorzien. Omdat de taxatie van de kantoren op dat moment nog niet was afgerond, zijn er voor het niet getaxeerde deel aannames gedaan. Door een stijging van het aanbod en leegstand is de WOZ-waarde van de kantoren lager uitgevallen dan verwacht. Tegenover deze factoren die de een nadeel op de OZB veroorzaken staat een incidenteel positief resultaat op de afwikkeling van de oude jaren.

Logiesbelasting (V 253 duizend euro)

In 2016 zijn de aanslagen 2015 opgelegd. In 2015 zijn er meer overnachtingen geweest dan begroot. Hierdoor vertoont de logiesbelasting een meeropbrengst van 253 duizend euro.

Afdracht Fonds Ondernemend Groningen (V 166 duizend euro)

In 2016 wordt op alle niet-woningen een opslag van 6 % op de OZB geheven ten behoeve van het Fonds. In 2016 is er minder OZB geïnd dan geraamd. Hierdoor valt de afdracht aan het Fonds ook lager uit.

Vervroegde aflossing lening Royal Bank of Scotland (N 2,668 miljoen euro)

Het college heeft ingestemd met de afkoop van een lening bij de Royal Bank of Scotland. Over de gehele looptijd 2017-2021 levert dit een incidenteel rentevoordeel op van 300 duizend euro. De kosten voor de afkoop bedragen 2,968 miljoen euro aan vooruit te betalen rente. Dit levert voor 2016 een incidenteel nadeel op wat zal worden verrekend met de algemene reserve. Over de jaren 2017-2021 zal de vrijval door de afkoop voor in totaal hetzelfde bedrag weer aan deze reserve worden toegevoegd.

Saldo financieringsfunctie (V 1,453 miljoen euro)

Korte mismatchfinanciering (V 584 duizend euro)

We hebben een gedeelte van de lange vermogensbehoefte kunnen financieren tegen een negatieve rente, terwijl we het rentetarief voor nieuwe leningen hebben begroot op 2,35%. Dit levert, na aftrek van de in de begroting opgenomen taakstelling van 1,068 miljoen euro, een voordeel op van 584 duizend euro.

Renteresultaat leningenportefeuille (V 370 duizend euro)

We hebben in 2016 voor in totaal 30 miljoen euro aan nieuwe leningen afgesloten. Dit is een gemiddelde omvang van 15 miljoen euro. De nieuwe leningen hebben we kunnen afsluiten tegen gemiddeld 1,40% in plaats van 2,35%. We realiseren daarmee een rentevoordeel van 142 duizend euro. Op de leningenportefeuille zijn er daarnaast nog voordelen behaald door onder andere renteherzieningen. Deze tellen op tot 228 duizend euro voordeel.

Korte geldleningen (V 165 duizend euro)

Het afsluiten van korte geldleningen levert een voordeel van 165 duizend euro op.

Overig (V 334 duizend euro)

Overige voor- en nadelen binnen de financieringsfunctie tellen op tot een voordeel van 334 duizend euro

Post onvoorzien (V 40 duizend euro)

Van het budget van 100 duizend euro is 40 duizend euro ingezet voor de 5 mei-viering en 20 duizend euro voor de viering van het Groningens Ontzet.

Vrijval bijdrage project Zuidelijke Ringweg (V 520 duizend euro)

Bij de jaarrekening 2014 is 600 duizend euro beschikbaar gesteld voor de plankosten Zuidelijke Ringweg. Dit ter dekking van de tariefsverschillen c.q. niet door de ZRW gefinancierde kosten. Dit saldo is destijds toegevoegd aan de rekening-courant ZRW, die destijds onderdeel was van het onderhanden werk. Met ingang van 2016 is deze administratieve verwerkingswijze niet meer mogelijk. Per 31 december 2016 bedraagt het saldo 520 duizend euro.

Overig (V 24 duizend euro)

Diverse overige posten tellen op tot een voordeel van 24 duizend euro.

Programma 14 Algemene ondersteuning

Deelprogramma 14.1 Algemene ondersteuning	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking (bedragen x 1.000 euro)	N 8.515	V 5.913	N 2.602

Aankoop gebouw ten behoeve van spoorzone (N 5,5 miljoen euro)

Het pand van PostNL is aangekocht via de strategische Grondbank 1, voor een bedrag van 7,45 miljoen euro. Het pand is nodig zodat er in plaats van een lange tunnel, een korte tunnel onder het spoor kan worden gerealiseerd. Deze investering wordt verrekend met de bijdrage van de gemeente Groningen van 5,5 miljoen aan het budget Spoorzone Groningen (gefinancierd uit het budget Raamwerk Regiorail). Binnen dit project wordt de bijdrage 5,5 miljoen gefinancierd uit de besparing tussen de kosten van een lange tunnel en de korte tunnel. Hiermee is de koopsom in zijn totaliteit gedekt. Echter nog niet administratief afgewikkeld in 2016, waardoor er in 2016 hier een nadeel ontstaat van 5,5 miljoen euro. Dit wordt in 2017 ingebracht in het project Spoorzone, zodat een en ander weer glad loopt.

Outsourcing ICT (V 610 duizend euro)

Het voordeel ontstaat doordat de Europese aanbesteding voor de outsourcing van generieke ICT later is gestart dan aanvankelijk gepland. Een deel van de kosten is daardoor niet in 2016 gemaakt, maar zullen in 2017 gemaakt worden. Daarnaast is het beschikbare budget voor de uitvoering van de projecten voor de standaardisatie en rationalisatie van ons applicatielandschap beperkt besteed, omdat het traject van het definiëren van projecten nog niet volledig is afgerond.

Basis- en kernregistraties (V 218 duizend euro)

Als gevolg van vertraging is het budget in 2016 niet volledig besteed. Dit wordt veroorzaakt doordat de voormalige programmaorganisatie in april 2016 is ontbonden en er een nieuwe projectorganisatie is opgezet. Verder is in de loop van 2016 duidelijk geworden dat de aansluiting van systemen niet gelijktijdig kan, maar dat in stappen moet gebeuren.

Bezuinigingen (N 449 duizend euro)

Een deel van de taakstelling zou gerealiseerd worden door de opbrengst van de verkoop van het pand aan de Van Oldenbarneveltstraat. De netto-opbrengst is geraamd op 490 duizend euro. Er is een serieuze gegadigde. Die gegadigde wil het pand ontwikkelen op een manier die heel erg goed past bij de gemeentelijke ambities voor de wijk. De uitwerking van de plannen door de ondernemer én dus de afronding van de verkoop vragen meer tijd. Er is besloten die uitwerking een kans te geven, daarom is deze verkoop in 2016 niet meer afgewikkeld.

Bedrijfsvoering en Werken derden (V 55 duizend euro)

Er zijn meer medewerkers gedetacheerd dan oorspronkelijk begroot. Hierdoor zijn de baten hoger dan begroot. Dit betreft 595 duizend euro. Daarnaast zijn de beheerkosten (kosten van multifunctionals, schoonmaak, catering/drankautomaten, huur parkeerplaatsen, drukwerk, etc.) 640 duizend euro lager als gevolg van het uitvoeren van efficiency maatregelen.

Verder hebben we minder uren kunnen toerekenen aan werken derden, projecten en aan kostendekkende producten. Dit nadeel bedraagt 1,1 miljoen euro.

Het restant binnen dit onderdeel bedraagt 80 duizend euro nadelig en bestaat uit diverse kleine afwijkingen.

Inloop GGZ en MEE (0)

Voor de regio zijn we penvoerder voor zowel MEE als de inloop GGZ. In de primitieve begroting is geen rekening gehouden met de baten en lasten van de regiogemeenten. Hierdoor zijn zowel de baten als de lasten 2,9 miljoen euro hoger dan begroot. (Per saldo nihil)

Kapitaallasten (V 880 duizend euro)

Het voordelige resultaat van de kapitaallasten komt voornamelijk doordat geplande investeringen niet geheel zijn afgerond. Tevens hebben wij bij de nieuwbouw van Duinkerkenstraat gerekend met de kapitaallasten voor ongeveer 9 maanden, maar door vertraging is het gebouw pas begin oktober in gebruik genomen. Daarnaast hebben we in verband met de voorgenomen outsourcing van ICT-investeringen waar mogelijk uitgesteld.

Panden Veiligheidsregio (N 56 duizend euro)

In de begroting zijn we er vanuit gegaan dat de panden Sontweg en Diamantlaan begin 2016 zouden worden overgedragen aan de Veiligheidsregio. De kosten van deze panden hebben we daarom niet in de begroting van 2016 opgenomen. De overdracht is niet gerealiseerd in 2016. De kosten die wij hebben gemaakt (nadeel van 620 duizend euro), hebben wij grotendeels kunnen doorbelasten aan de Veiligheidsregio (voordeel van 564 duizend euro).

Personeelslasten / extra dienstverlening (V 679 duizend euro)

De personeelslasten vallen lager uit, omdat vacaturruimte slechts ten dele wordt ingevuld. Daarnaast vindt wel tijdelijk opvulling van vacatures plaats door inhuur van personeel. Verder hebben we extra lasten gemaakt als gevolg van extra dienstverlening aan afnemers. De lasten voor de extra dienstverlening hebben we kunnen doorrekenen aan de afnemers. Daarnaast zijn er extra baten gerealiseerd als gevolg van werkzaamheden voor het Sociaal Domein. Ook worden medewerkers gedetacheerd en/of doorberekend naar andere producten hetgeen hogere baten oplevert.

Frictiebudget (V 941 duizend euro)

Het resultaat op het frictiekostenbudget in 2016 bedraagt 941 duizend euro positief. Het positieve resultaat wordt vooral gerealiseerd doordat de dekking die benodigd is voor het SSC als gevolg van meevallers en efficiëntie, in totaal 2 miljoen euro lager uitvalt. Het resultaat wordt negatief beïnvloed doordat meer frictiekosten zijn betaald voor de dekking van herplaatsers, intern mobiele medewerkers en overheadkosten. Daarnaast heeft een dotatie in de reorganisatievoorziening plaatsgevonden (3 ton).

Vorming en opleiding (V 356 duizend euro)

De budgetten in de gemeentebegroting zijn niet bijgesteld naar aanleiding van de toegekende opleidingsplannen.

Flankerend beleid (V 378 duizend euro)

Doordat het aantal nieuwe herplaatsers lager is dan verwacht zijn de kosten voor flankerend beleid lager uitgevallen dan begroot.

Taakstelling (N 933 duizend euro)

Deze taakstelling komt voort vanuit 2015 en heeft te maken met het voortijdig uit de begroting halen

van de lasten voor een aantal panden die betrekking hebben op de ontvlechting naar aanleiding van de vorming van het Shared Service Centrum.

Vrijval bijdrage project Zuidelijke Ringweg (V 520 duizend euro)

Bij de jaarrekening 2014 is 600 duizend euro beschikbaar gesteld voor de plankosten Zuidelijke Ringweg. Dit ter dekking van de tariefsverschillen c.q. niet door de ZRW gefinancierde kosten. Dit saldo is destijds toegevoegd aan de rekening-courant ZRW, die destijds onderdeel was van het onderhanden werk. Met ingang van 2016 is deze administratieve verwerkingwijze niet meer mogelijk. Per 31 december 2016 bedraagt het saldo 520 duizend euro.

Werken derden (N 434 duizend euro)

Binnen de balans hadden wij in de categorie Voorraden een post onderhanden werk (OHW). Dit betreft werk wat wij voor derden uitvoeren en daar ook in rekening brengen. Volgens de regelgeving mogen wij dit niet langer presenteren onder voorraden. Naar aanleiding hiervan zijn deze posten elders op de balans onder gebracht en heeft er tegelijkertijd een opschoonactie plaatsgevonden van posten die niet meer inbaar zijn. Dit heeft geresulteerd in een nadeel van 434 duizend euro. Dit betreft een 15-tal projecten.

Overig (V 133 duizend euro)

Diverse kleine afwijkingen tellen op tot een voordeel van 133 duizend euro.

Hoofdstuk 3: Incidentele baten en lasten

Programma	Incidentele baten 2016 (bedrag x 1.000 euro)	Bedrag
2. Economie en Werkgelegenheid	Verkoop gronden	5.170
4. Welzijn, gezondheid en zorg	Subsidie geschoolde zorg	449
5. Sport en bewegen	Verhuur sportaccommodatie	321
6. Cultuur	Subsidie modificatie Stadsschouwburg	328
7. Verkeer	Resultaten nacalculaties	1.273
7. Verkeer	Projecten bereikbaarheid Stad	926
8. Wonen	Stedelijk Investeringsfonds (SIV) Voorziening de Held III	5.146
13. Alg. inkomsten en post onvoorz	Rentekorting	300
14. Algemene ondersteuning	DVO RIGG-SSC	735
Diverse	Eigen bijdragen MVA naar beklemd reserve	32.161
Diverse	Onttrekkingen reserves	86.627
	Totaal incidentele baten	133.436

Programma	Incidentele lasten 2016 (bedrag x 1.000 euro)	Bedrag
2. Economie en Werkgelegenheid	Aankoop gronden / onroerende zaken	10.631
2. Economie en Werkgelegenheid	Schadeloosstelling Stichting Het Viadukt	293
4. Welzijn, gezondheid en zorg	Extra middelen Veilig Thuis	412
6. Cultuur	Modificatie Stadsschouwburg	793
6. Cultuur	Onderhoud Martiniplaza	2.278
7. Verkeer	Resultaten nacalculaties	676
8. Wonen	Bijdrage revitalisering Woonschepenhaven	1.131
9. Onderhoud en beheer openbare ruimte	Bijdrage Ciboga	550
14. Algemene ondersteuning	Herhuisvesting Gotenburgweg	677
Diverse	Incidenteel extra beleid	41.497
Diverse	Toevoegingen reserves	56.804
	Totaal incidentele lasten	115.742

Hoofdstuk 4: Melding wet normering topinkomens (WNT)

WNT-verantwoording 2016 Gemeente Groningen

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op gemeente Groningen van toepassing zijnde regelgeving:

Het bezoldigingsmaximum in 2016 voor de gemeente Groningen is 179 duizend euro. Dit geldt naar rato van de duur en/of omvang van het dienstverband. Voor topfunctionarissen zonder dienstbetrekking geldt met ingang van 1 januari 2016 voor de eerste 12 kalendermaanden een afwijkende normering, zowel voor de duur van de opdracht als voor het uurtarief.

1. Bezoldiging topfunctionarissen

1a. Leidinggevende topfunctionarissen en gewezen topfunctionarissen met dienstbetrekking. Tevens leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13^e maand van de functievervulling

bedragen in euro's	PJLM Teesink	AGM Dashorst
Functiegegevens	Gemeente-secretaris	Griffier
Aanvang en einde functievervulling in 2016	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1,0	1,0
Gewezen topfunctionaris?	nee	nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	ja	ja
Individueel WNT-maximum	179.000,00	179.000,00
Beloning	135.893,89	106.541,12
Belastbare onkostenvergoedingen	168,00	168,00
Beloningen betaalbaar op termijn	15.238,35	14.372,91
<i>Subtotaal</i>	151.300,24	121.082,03
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	-	-
Totaal bezoldiging	151.300,24	121.082,03
Verplichte motivering indien overschrijding	PM	PM
Gegevens 2015		
Aanvang en einde functievervulling in 2015	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband 2015 (in fte)	1,0	1,0
Beloning	131.616,67	104.000,50
Belastbare onkostenvergoedingen	168,00	168,00
Beloningen betaalbaar op termijn	15.570,90	14.879,88
Totaal bezoldiging 2015	147.355,57	119.048,38

Hoofdstuk 6: Balans

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

De jaarrekening is opgemaakt met inachtneming van de voorschriften van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

Grondslagen voor waardering en resultaat

De waarderingsgrondslagen van de jaarrekening van de gemeente Groningen zijn gebaseerd op het BBV en vastgelegd in de Financiële Verordening. De activa worden gewaardeerd op basis van verkrijgings- of vervaardigingsprijs. De passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde, met uitzondering van voorzieningen die tegen contante waarde zijn gewaardeerd. Voor de jaarrekening is het lasten-batenstelsel gebruikt. Dat betekent dat we lasten en baten hebben toegerekend aan het jaar waarin de diensten of goederen zijn geleverd. Winsten worden alleen in aanmerking genomen als ze gerealiseerd zijn. Verliezen en risico's die hun oorsprong hebben in het boekjaar, worden opgenomen als zij bekend zijn geworden voor opstelling van de jaarcijfers.

Vaste activa

Immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa zijn te onderscheiden in:

- Kosten sluiten geldleningen
- Kosten onderzoek en ontwikkeling
- Bijdragen in activa van derden

De immateriële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verstrekte bijdragen (bijdragen in activa van derden) dan wel de directe kosten en rente (plankostenkredieten).

Op de bijdragen aan activa in eigendom van derden wordt lineair afgeschreven. De afschrijvingstermijn is dezelfde als die wordt gehanteerd voor soortgelijke eigen materiële activa.

Op plankostenkredieten van voorgenomen grondexploitaties wordt niet afgeschreven. Op het moment dat de raad (na maximaal vijf jaar) tot een grondexploitatie besluit worden de plankosten ingebracht in de desbetreffende grondexploitatie. Als er geen grondexploitatie komt wordt het actief afgeboekt ten laste van het resultaat.

Materiële vaste activa

Alle materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs (de inkoopprijs en de bijkomende kosten) of vervaardigingsprijs (de aanschaffingskosten van de gebruikte grond- en hulpstoffen en de overige directe kosten), verminderd met de ontvangen subsidies en bijdragen die direct gerelateerd zijn aan het actief en verminderd met afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen. Deze duurzame waardeverminderingen worden onafhankelijk van het resultaat van een boekjaar in aanmerking genomen.

Materiële vaste activa zijn fysiek aanwezige activa. De materiële vaste activa zijn naar de volgende categorieën in te delen:

- Activa met een economisch nut;
- Activa met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven (heffings-gerelateerd economisch nut);
- Activa in de openbare ruimte met meerjarig maatschappelijk nut.

Activa met een economisch nut

In erfpacht uitgegeven gronden.

De in erfpacht uitgegeven gronden zijn gewaardeerd tegen de eerste uitgifteprijs (i.c. de waarde die bij eerste uitgifte als basis voor de canonberekening in aanmerking is genomen). Gronden waarvan de erfpacht eeuwigdurend is afgekocht, zijn tegen registratiewaarde gewaardeerd.

Overige investeringen met economisch nut

Op de activa met een economisch nut wordt afgeschreven. Behoudens enkele uitzonderingen wordt lineair afgeschreven. De afschrijvingsduur is bepaald op de verwachte economische levensduur en is per soort activa in de Financiële Verordening vastgelegd.

Uitgezonderd van lineaire afschrijving zijn:

- Investeringen in publieke parkeervoorzieningen (gesloten financieringsstructuur)
- Investeringen met een specifieke (rijks)regelgeving

Deze investeringen worden annuïtair afgeschreven.

Overige bijzonderheden ten aanzien van de afschrijving:

- In alle gevallen gaat de afschrijving in vanaf de maand volgend op de maand van ingebruikname.
- Bij publieke parkeergarages en gebouwen die behoren tot het kernvastgoed wordt rekening gehouden met een restwaarde.
- Op gronden en terreinen wordt niet afgeschreven.

Activa met heffing gerelateerd economisch nut

Dit betreft investeringen in riolering, inzameling van huishoudelijk afval en investeringen voor activiteiten waarop begraafrechten kunnen worden geheven.

Op activa met heffing gerelateerd economisch nut wordt lineair afgeschreven met uitzondering van de investeringen in (aanleg) riolering; deze worden conform de Financiële Verordening annuïtair afgeschreven.

Activa met meerjarig maatschappelijk nut

Aankoop en vervaardiging van activa met een meerjarig maatschappelijk nut worden onder aftrek van bijdragen van derden en bestemmingsreserves ten laste van de exploitatie gebracht. Hiervan kan bij raadsbesluit worden afgeweken. In geval van activering bij raadsbesluit wordt het actief lineair afgeschreven zoals vastgelegd in de Financiële Verordening.

Financiële vaste activa

De financiële vaste activa worden gewaardeerd tegen nominale waarde. De waardering is gebaseerd op de historische kostprijs c.q. aanschafprijs, verminderd met - voor wat de geldleningen betreft - de aflossingen op de geldleningen. Indien de marktwaarde van een financieel vast actief duurzaam lager is dan de aanschafwaarde vindt afwaardering tot de lagere marktwaarde plaats. Bij (dreigende) oninbaarheid van leningen wordt een voorziening gevormd die in mindering wordt gebracht op de boekwaarde van de lening.

Op deelnemingen en effecten wordt niet afgeschreven. De werkelijke waarde kan afwijken van de nominale waarde.

Vlottende activa

Voorraden

De voorraden worden gewaardeerd op basis van de verkrijgingsprijs- of vervaardigingsprijs.

Indien de marktwaarde duurzaam lager is dan de verkrijging- of vervaardigingsprijs worden de voorraden gewaardeerd tegen de marktwaarde. De waardevermindering wordt gerealiseerd door de vorming van een

verliesvoorziening (grondexploitatie), of voorziening voor incurantheid, die in mindering wordt gebracht op de boekwaarde van de voorraad.

De als onderhanden werken opgenomen bouwgronden in exploitatie zijn gewaardeerd tegen de vervaardigingsprijs dan wel de lagere marktwaarde. De vervaardigingsprijs omvat de kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend (zoals grondaankopen en kosten van bouw- en woonrijp maken). Rente op grondexploitaties wordt geactiveerd en is daarmee ook onderdeel van de vervaardigingsprijs. Winsten uit de grondexploitatie worden slechts genomen indien en voor zover die met voldoende mate van betrouwbaarheid als gerealiseerd aangemerkt kunnen worden. Zolang daarvan geen sprake is, worden de verkregen verkoopopbrengsten ten volle op de vervaardigingskosten in mindering gebracht. De waardering op enig moment geeft daarmee de minimaal nog te verwachten opbrengst weer.

Vorderingen <1 jaar

De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid wordt een voorziening gevormd die in mindering wordt gebracht. Volgens de gekozen beleidslijn wordt er voor de vordering op openbare lichamen geen voorziening getroffen. Inzake het saldo "overige debiteuren" wordt op basis van de ouderdomsanalyse een percentage van de hoofdsom als voorziening berekend.

Liquide middelen en overlopende activa

Deze activa worden tegen nominale waarde opgenomen.

Vaste passiva

Eigen vermogen

Reserves worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Voorzieningen

Volgens het BBV mag er een voorziening worden gemaakt in deze vier gevallen:

- Er zijn verplichtingen en verliezen waarvan de hoogte op de balansdatum niet zeker is, maar die wel redelijk ingeschat kunnen worden;
- Er zijn op de balansdatum risico's die kunnen leiden tot verplichtingen of verliezen, waarvan de hoogte al redelijk in te schatten is;
- Er zullen kosten worden gemaakt in een volgend begrotingsjaar. Hiervoor mag een voorziening worden gevormd als het maken van die kosten zijn oorsprong mede in het huidige of in voorafgaande begrotingsjaren vindt en de voorziening is bedoeld om de lasten gelijk te verdelen over een aantal begrotingsjaren;
- Er worden bijdragen verstrekt aan toekomstige vervangingsinvesteringen, waarvoor een heffing wordt geheven als bedoeld in artikel 35, eerste lid, onder b.

Vaste schulden > 1 jaar

Onder vaste schulden worden verstaan de schulden met een rente typische looptijd van langer dan 1 jaar. De vaste schulden worden gewaardeerd tegen de oorspronkelijke waarde verminderd met de aflossingen.

Vlottende passiva

De vlottende passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Balans

ACTIVA (Bedragen x 1.000 euro)		31-12-2016	1-1-2016	31-12-2015
	Vaste Activa			
1	Immateriële vaste Activa			
	-kosten sluiten geldleningen	-	-	-
	-kosten onderzoek en ontwikkeling	-	-	-
	Bijdragen aan activa van derden	4.615	4.213	-
2	Materiële vaste Activa			
	waarvan economisch nut	543.836	491.722	460.125
	waarvan economisch nut heffing gerelateerd	154.715	152.569	152.373
	waarvan meerjarig maatschappelijk nut	354.668	295.942	283.199
3	Financiële vaste activa			
	a. Kapitaalverstrekkingen aan:			
	1. Deelnemingen	13.014	22.673	22.673
	2. Gemeenschappelijke regelingen	-	-	-
	3. Overige verbonden partijen	-	-	-
	b. Leningen aan:			
	1. Openbare lichamen			
	2. Woningbouwcorporaties	119.692	137.981	137.981
	3. Deelnemingen	234.522	303.340	303.340
	4. Overige verbonden partijen	2.140	2.442	2.442
	c. Overige langlopende leningen	13.199	16.356	16.356
	d. Uitzettingen in Rijk's schatkist > 1 jaar			
	e. Uitzettingen Nederlands schuldpapier > 1 jaar			
	f. Overige uitzettingen > 1 jaar			
	g. Bijdragen aan activa van derden		-	4.213
	Totaal vaste activa	1.440.401	1.427.238	1.382.702
	Vlottende Activa			
4	Voorraden			
	a. Grond- en hulpstoffen			
	1. Niet in expl. genomen bouwgrond	-	-	8.002
	2. Grond- en hulpstoffen	431	511	57.728
	b. Onderhanden werk	80.449	95.989	74.938
	c. Gereed produkt en handelsgoederen	2.217	2.236	2.236
	d. Vooruitbetalingen	-	-	-
5	Uitzettingen < één jaar			
	a. Vorderingen op openbare lichamen	39.354	39.612	39.612
	b. Verstrekte kasgeldleningen aan openbare lichamen	-	-	-
	c. Overige kasgeldleningen	41.050	11.000	11.000
	d. Uitzettingen in Rijk's schatkist < 1 jaar	909	-	-
	e. RC-verhoudingen met het Rijk	-	-	-
	f. RC-verhoudingen met niet-financiële instellingen	-	-	-
	g. Uitzettingen Nederlands schuldpapier < 1 jaar	-	-	-
	h. Overige vorderingen	47.602	35.071	35.071
	i. Overige uitzettingen	-	-	-
	j. Takken van dienst	-	-	-

6	Liquide middelen	562	5.464	5.464
7	Overlopende activa			
	a. Nog te ontvangen bedragen van het Rijk	18.613	13.663	13.663
	b. Nog te ontvangen bedragen van de EU	67	-	-
	c. Nog te ontvangen bedragen van overige overheid	15.633	5.512	-
	d. Overige overlopende activa	16.115	11.285	16.797
	Totaal vlottende activa	263.002	220.343	264.511
	TOTAAL ACTIVA	1.703.403	1.647.581	1.647.213

Passiva (Bedragen x 1.000 euro)		31-12-2016	1-1-2016	31-12-2015
	Vaste Passiva			
8	Eigen vermogen			
	a. reserves			
	- algemene reserve	38.718	36.617	36.617
	- bestemmingsreserve voor egalisatie tarieven	0	0	0
	- overige bestemmingsreserves	153.963	170.707	170.707
	b. rekeningsresultaat voor bestemming	53.558	36.052	36.052
9	Voorzieningen	26.133	25.623	25.623
10	Vaste schulden > 1 jaar			
	a. obligatieleningen	0	0	0
	b. Onderhandse leningen	0	0	0
	1. binnenlandse pensioenfondsen en verzekeringsinstellingen	0	0	0
	2. binnenlandse banken en ov. fin inst	1.084.662	1.127.669	1.127.669
	3. binnenlandse bedrijven	62.500	62.500	62.500
	4. Openbare lichamen	0	0	0
	5. overigen binnenlandse sectoren	1	1.201	1.201
	6. buitenlandse instellingen	0	0	0
	c. Door derden belegde gelden	0	0	0
	d. waarborgsommen	811	1.057	1.057
	Totaal vaste passiva	1.420.346	1.461.426	1.461.426
	Vlottende passiva			
11	Netto-vlottende schulden < 1 jaar			
	a. Kasgeldleningen van openbare lichamen			
	b. Overige kasgeldleningen o/g	71.050	71.000	71.000
	c. banksaldi	33.160	12.348	12.348
	d. overige schulden	119.797	68.070	68.070
12	Overlopende passiva			
	a. vooruitontvangen bedragen van de EU	59	1.862	1.862
	b. vooruitontvangen bedragen van het Rijk	16.673	2.258	0
	c. vooruitontvangen bedragen van overige overheid	6.513	306	0
	d. verplichtingen	26.997	25.978	25.978

e. overige vooruit ontvangen bedragen	8.808	4.333	6.529
totaal vlottende passiva	283.057	186.155	185.787
Totaal Passiva	1.703.403	1.647.581	1.647.213

Totaal borg en garantstelling

60.654

65.063

Wijziging balans 1-1-2016

Ten opzichte van de balans op 31-12-2015 is de balans op 1-1-2016 door wijzigingen in de BBV op een aantal punten gewijzigd. Bij de toelichting op de verschillende balansonderdelen worden deze wijzigingen toegelicht

Immateriële vaste activa

Boekwaarde 1-1-2016

In verband met wijzigingen in de BBV zijn de "bijdragen aan activa van derden" overgeheveld van de Financiële Vaste Activa naar de Immateriële Vaste Activa.

Bijdrage aan Activa van derden

(bedragen x 1.000 euro)	Boekwaarde 31-12-2015	Boekwaarde 1-1-2016	Vermeerdering 2016	Afschrijving 2016	Boekwaarde 31-12-2016	Rente 2016	Totaal kapitaal- lasten
Omschrijving							
Parkeergarage Westerhaven		3.893	0	111	3.782	101	212
Schouwburg			534	9	525	4	13
Stripmuseum		320	0	12	308	8	20
Totaal bijdrage aan activa van derden	0	4.213	534	132	4.615	113	245

In 2015 is de Schouwburg overgedragen aan het Groninger Monumenten Fonds. In 2016 heeft de Gemeente Groningen een bijdrage beschikbaar gesteld voor het vervangen van het interieur in de Schouwburg. Deze bijdrage is toegevoegd aan de balanspost bijdrage aan activa van derden.

Materiële vaste activa

Boekwaarde 1-1-2016

Door een wetswijziging wordt vanaf 1 januari 2016 de strategische grondvoorraad ondergebracht onder de Materiële vaste activa – gronden en terreinen en bedrijfsgebouwen. De omvang van de voorraad nog te ontwikkelen gronden en terreinen (inclusief slooppanden) bedraagt 65,9 miljoen euro per 31 december 2015. Per 1 januari zijn is de strategische grondvoorraad gesplitst in gronden en terreinen met een boekwaarde van 51,2 miljoen euro en bedrijfsgebouwen (slooppanden) 14,7 miljoen euro.

Bedragen x 1.000 euro	Boekwaarde 31-12-2015	Boekwaarde 1-1-2016	Investering en	Desinvestering	Bijdragen van derden	Afschrijving 2016	Afwaarder ingen	Boekwaarde 31-12-2016
Gronden en terreinen	38.542	89.459	9.365	2.125		46		96.653
Woonruimten	133	133				33		100
Bedrijfsgebouwen	343.794	330.545	67.992	412	11.345	10.171		376.609
Grond, weg & waterbouwkundige werken	152.614	152.614	8.637	1.500	924	3.399		155.428
Vervoersmiddelen	11.903	11.903	3.032			2.731		12.204
Machines, apparaten en installaties	36.165	36.165	4.360	49	73	5.329		35.074
Totaal overige materiële vaste activa *	312.546	319.413	120.330	938	49.270	12.385		377.150

Totaal materiële vaste activa	895.697	940.233	213.716	5.024	61.612	34.094	1.053.219
waarvan economisch nut	460.125	491.722	87.382	2.591	11.418	21.259	543.836
waarvan economisch nut heffinggerelateerd	152.373	152.569	9.169	1.500	924	4.599	154.715
waarvan maatschappelijk nut	283.199	295.942	117.165	933	49.270	8.236	354.668

Toelichting

In 2016 is een bedrag van 213,7 miljoen euro geïnvesteerd. Daarnaast is er een bedrag van 34,1 miljoen euro afgeschreven op de Materiële Vaste Activa. Voor een specificatie van de investeringen in 2016 zie [hoofdstuk 4, Investeringsen](#).

Bovenwijkse voorzieningen uit de grondexploitaties

Op 17 december 2014 heeft uw raad besloten tot een stelselwijziging (zie raadsvoorstel 4684226 d.d. 11 november 2014), waarbij investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut in een grondexploitatie worden geactiveerd en daarna worden afgeschreven op basis van de verwachte toekomstige levensduur. Als gevolg van deze stelselwijziging is tot en met 2016 118 miljoen euro geactiveerd. Daarnaast was reeds 29,8 miljoen euro geactiveerd, doordat bij de start van de aanleg van de Berlagebrug, Station Europapark en Westpoort structurele kapitaallasten beschikbaar zijn gesteld. Deze investeringen zijn opgenomen onder de investeringen in activa met maatschappelijk nut van in totaal 339 miljoen euro per 31 december 2016. Over de geactiveerde investeringen van in totaal 147,8 miljoen euro is in 2016 een bedrag van 3,9 miljoen euro afgeschreven. Vanaf 2016 is de Notitie Grondexploitaties 2016 van toepassing op de grondexploitaties. Op grond van deze notitie mogen investeringen waarvan het maatschappelijk nut groter is dan het grondexploitatie niet langer meegenomen worden in de grondexploitatie. Deze investering zijn opgenomen in een zelfstandige begroting en geactiveerd onder de materiële vaste activa. Vanaf 2016 zijn er geen investeringen, die achteraf worden geactiveerd als bovenwijkse voorziening in de grondexploitaties.

Niet in exploitatie genomen gronden

Per 31 december 2016 bedraagt de boekwaarde van de gronden en terreinen 58,1 miljoen en de bedrijfsgebouwen 13,5 miljoen euro. In deze boekwaarde is een voorziening opgenomen van 26,0 miljoen euro bij de gronden en terreinen respectievelijk 25,0 miljoen euro voor de slooppanden.

Financiële vaste activa

KAPITAALVERSTREKKING						
Bedragen x 1.000 euro	Boekwaarde	Vermeer	Vermin	Boekwaarde	Rente	Totaal
Omschrijving	31-12-2015	dering	dering	31-12-2016	2016	kapitaal
		2016	2016			lasten
Aandelen Waterbedrijf Groningen	2.458			2.458	61	61
Aandelen Martiniplaza	3.916			3.916	98	98
Enexis	783			783	20	20
EPZ	328			328	8	8
Vordering op Vordering Enexis BV	10.088		10.088	0	141	141
Vordering Verkoop Vennootschap BV	1.367		1.367	0	34	34
Vordering op CBL Vennootschap BV	222		222	0	6	6
BNG	824			824	21	21
Aandelen kapitaal CNG BV	1.190			1.190	30	30
NV Wonen boven winkels	1.000		1.000	0	25	25
Euroborg	48			48	1	1
Airport Eelde	1			1		0
Warmstad BV	1	3.000		3.001	6	6
Aandelen Groninger Monumentenfonds	448			448	11	11
Thermiek BV		18		18		
Totaal deelnemingen	22.673	3.018	12.677	13.014	462	462
Overige verbonden partijen						
Totaal overige verbonden partijen	0	0	0	0	0	0

De raad heeft besloten in totaal 7 miljoen euro eigen vermogen ter beschikking te stellen aan Warmtestad BV. Hiervan is in 2016 3 miljoen euro als agio gestort. Thermiek BV was al eerder in de balans gewaardeerd onder de leningen, maar is nu bij de deelnemingen correct gerubriceerd. De aandelen zijn tegen de nominale waarde opgenomen. De verminderingen zijn conform de besluiten van de Algemene vergadering van Aandeelhouders en worden bij de verbonden partijen afzonderlijk toegelicht.

LENINGEN						
Bedragen x 1.000 euro	Boekwaarde	Uitgeleend	Aflossing	Boekwaarde	Rente	Rente en
Omschrijving	31-12-2015	2016	2016	31-12-2016	2016	aflossing
Openbare lichamen				0		0
Totaal Openbare lichamen	0	0	0	0	0	0
Woningbouwcorporaties						
- Gem. woningbouw (tot 1985)	2.333		127	2.206	168	295
- Gem. woningbouw (na 1985)	136.043		18.162	117.881	5.050	23.212
Voorziening Volkshuisvesting	-395			-395		0
Totaal woningbouwleningen	137.981	0	18.289	119.692	5.218	23.507
Deelnemingen						
- Martiniplaza BV	12.460		498	11.962	285	783
- Euroborg NV	15.879		473	15.406	765	1.238
- Meerstad	275.000		72.000	203.000	10.284	82.284
- Enexis		4.154		4.154		0
Totaal deelnemingen	303.339	4.154	72.971	234.522	11.334	84.305

Overige verbonden partijen						
- Monumentenfonds	1.000			1.000	47	47
- Groninger Museum	482		43	439	27	70
- Gem. regeling VGR	800		100	700	17	117
- ARCG	159		159	0	8	167
Thermiek BV	1	-1		0		0
Overige verbonden partijen	2.442	0	302	2.140	99	401
Overige langlopende leningen						
- Bejaardenhuizen (Patrimonium & Huismeesters)	1.182		51	1.131	61	112
- Infoversum	2.500	-2.500		0		0
- Zwembad Hoogkerk	75		24	51	3	27
- Multifunctioneel Centrum Engelbert	319		35	284	12	47
- Subsidie BSD	250		250	0	1	251
- Grunneger Power	200			200	8	8
Onderwijshuisvesting	34		18	16	2	20
Instellingen sport en welzijn	371		60	311	9	69
Stichting stimulering Volkshuisvesting	13.320	357	2.378	11.299		2.378
Leningen GKB	2.318	563	1.203	1.678		1.203
Voorziening langlopende leningen	-4.211	2.441		-1.770		
Overige langlopende leningen	16.357	861	4.019	13.199	96	4.115
Totaal geldleningen	460.119	5.015	95.581	369.553	16.747	112.328

De financiële vaste activa laten de waarde zien van de geldleningen, met een rente die langer en korter dan 1 jaar vast staat. Belangrijke mutatie in 2016 is de afboeking lening Infoversum ten laste van de voorziening langlopende geldlening.

Meerstad:

Met ingang van 2012 is Gemeente Groningen volledig aandeelhouder van Gemm CV Meerstad en is de garantstelling aan Gemm CV Meerstad omgezet in een verstrekte lening voor in totaal 275 miljoen euro. (zie hiervoor de paragraaf Financiering)

De waardering van de deelneming en de verstrekte leningen aan Gemm CV Meerstad zijn gebaseerd op de inschatting van de risico's parameters en uitgangspunten van de grondexploitatie Meerstad.

Op 16 december 2015 heeft uw raad de laatste herziening van de grondexploitatie van Meerstad vastgesteld. Daarnaast heeft uw raad op 21 december 2016 een besluit genomen tot overheveling van bovenwijkse voorzieningen Meerstad voor een bedrag van 72 miljoen euro en in de komende jaren voor 30 miljoen. Hierdoor komen de met deze investering gepaard gaande lasten niet langer ten laste van de grondexploitatie Meerstad.

Onderdeel van de grondexploitatie zijn de reeds gemaakte kosten en gerealiseerde opbrengsten en daarnaast de toekomstige verwachte opbrengsten en kosten. De raming van de kosten van verwerving, sloop, sanering, bouw- en woonrijp maken en andere kosten zijn mede gebaseerd op de uitgangspunten in de diverse ruimtelijke plannen voor Meerstad en de gebruikelijk uitgangspunten van de desbetreffende kostensoort.

De raming van de afzetverwachtingen zijn gebaseerd op de meest recente interne en externe onderzoeken. Voor de woningbouw is rekening gehouden met de afzetverwachting uit het woningmarktonderzoek naar de kwantitatieve en kwalitatieve woonvraag 2013-2030. De verwachte afzet bedrijfsterreinen is gebaseerd op de

actualisatie marktanalyse werklocaties 2014. Voor het verloop van tijd is rekening gehouden met de volgende parameters

- Rekenrente 3,75%
- Opbrengstenstijging 2,25%
- Kostenstijging: 2,25 %

De rente is de gemiddelde rente van de thans lopende projectfinanciering voor Meerstad. De huidige rente voor vergelijkbare leningen ligt in de markt overigens aanzienlijk lager. Gezien de langjarige looptijd van de grondexploitatie is de index van de kostenstijging gebaseerd op het langjarig gemiddelde prijsindex van het CBS. De opbrengstenstijging is gebaseerd op het langjarig gemiddelde van de loonontwikkeling. Dit omdat de marktprijs met name wordt bepaald door de leencapaciteit en dat de ontwikkeling van de leencapaciteit voor het overgrote deel wordt bepaald door het inkomen en de stijging van het inkomen en prijzen.

In de grondexploitatie Meerstad 2011 werd al aangegeven dat het risicoprofiel van de grondexploitatie hoog is. Door de overheveling van de bovenwijkse voorzieningen is de omvang van het risicoprofiel lager geworden. Het risicoprofiel is hoger dan gemiddeld doordat ten eerste de boekwaarde (de al gerealiseerde investeringen minus de al gerealiseerde opbrengsten) hoog is. Ten tweede blijft het onzeker in welke mate de toekomstige geraamde opbrengsten uit de verkoop van kavels voor woningbouw en bedrijventerreinen kunnen worden gerealiseerd. Zowel wat betreft de geraamde hoeveelheden als ook het prijsniveau. Daarnaast zijn specifieke risico's en opgaven ten aanzien van de beoogde waardevermeerdering ten aanzien van het plandeel Noord en de opbrengsten uit subsidies benoemd en gewaardeerd. Het risico is deel voorzien binnen de grondexploitatie Meerstad doordat er grote buffers zijn ontstaan door de overheveling van de bovenwijkse voorzieningen. Daarnaast hebben we in het benodigde weerstandsvermogen het risico gekwantificeerd op 98,4 miljoen euro per 31 december 2016.

Toelichting voorziening langlopende leningen			
	Saldo		Saldo
Bedragen x 1.000 euro	31-12-2015	Mutaties 2016	31-12-2016
St. stimulering Volkshuisvesting	1.395		1.395
Lening U/G	316	-91	225
Infioversum	2.500	-2.500	0
Gron.Monumenten Fonds		150	150
Totaal	4.211	-2.441	1.770

Aan de hoogte van de voorzieningen ligt een kredietbeoordeling ten grondslag. Deze wordt afgestemd met de accountant.

Bijdrage aan activa van derden

Boekwaarde 1-1-2016

In verband met wijzigingen in de BBV zijn de Bijdragen aan activa van derden overgeheveld van de Financiële Vaste Activa naar de Immateriële vaste activa.

Voorraden

Boekwaarde 1-1-2016

In verband met wijzigingen in de BBV zijn de boekwaarden 1-1-2016 op een aantal plaatsen gewijzigd. De niet in exploitatie genomen bouwgronden en een groot deel van de overige grond en hulpstoffen zijn overgeheveld naar de Materiële Vaste Activa.

Grondexploitaties

In de post onderhanden werk zijn grondexploitaties in uitvoering opgenomen als ook slot gecalculeerde complexen, bouwrijpe kavels en plankostencomplexen.

Na toepassing van de wijzigingen uit de Notitie Grondexploitaties 2016 zijn er per 1 januari 2016 18 grondexploitaties in uitvoering te weten waaronder de 5 sleutelprojecten (Ciboga, Westpoort, Europapark inclusief station en Kempkensberg, Oosterhamriktracé en Grote Markt). In 2016 zijn vier nieuwe grondexploitaties vastgesteld te weten: Vuursteenlocatie, Reitdiepzone, Topsportzorgcentrum en Uitvaartcentrum Crematorium Hoendiep.

De netto boekwaarde van deze grondexploitaties per 1 januari 2016 na correctie bedraagt 87 miljoen euro. (2014; 109 miljoen euro). In de komende jaren verwachten wij 159,5 miljoen euro aan kosten te maken ten behoeve van deze grondexploitaties. Aan de opbrengsten kant verwachten wij 6 miljoen euro subsidies en of bijdragen van derden en 233,9 miljoen grondopbrengsten te realiseren. Het verwachte verloop van de grondexploitaties ziet er als volgt uit:

Bedragen x 1.000 euro	1-1-2016	Kosten	Eigen bijdrage	Subsidies	Opbrengsten	31-12-2016
Bruto boekwaarde	277.293	12.729	0	-11.879	-11.288	266.855
Voorziening	-190.278	0	-5.663	0	0	-195.941
Bij: afgesloten complexen	-1.415	-9	0	0	0	-1.424
	85.600	12.720	-5.663	-11.879	-11.288	69.490
Nog te verwachten kosten / opbrengsten grex	0	144.459	0	-6.046	-220.430	-82.017
Nog te verwachten kosten / opbrengsten	0	2.348	-233	0	-2.187	-72
	85.600	159.527	-5.896	-17.925	-233.905	-12.599
Nog te realiseren resultaat (grondzaken)						-6.505
Saldo voorziening						-6.094

* Eén van de wijzigingen uit de notitie grondexploitaties is de verwerking van de verwachte verliezen c.q. onrendabele toppen die afgeboekt worden door bijdragen uit bijvoorbeeld nieuw beleid, intensiveringsmiddelen, reserve grondzaken, etc. Gedurende de afgelopen 20 jaren heeft u ter dekking van verwachte tekorten op gebiedsontwikkelingen middelen ter beschikking gesteld. Het gaat om met name middelen voor CiBoGa (36,6 miljoen euro), Oosterhamrikzone (17,9 miljoen euro), Westpoort, (met name Ontsluiting A7 en doorgaande weg, 29,3 miljoen euro, Europapark 33,7 miljoen euro, Europapark Station 17,1 miljoen euro en Grote Markt Oostwand 26,3 miljoen euro) Deze middelen zijn in de afgelopen jaren administratief verwerkt in de boekwaarde. Bij de slotcalculatie wordt doorgaans de definitieve balans opgemaakt en het eindresultaat opgemaakt. Op basis van de nieuwe notitie grondexploitaties worden deze middelen nu apart gepresenteerd als correctie op de boekwaarde. Onderstaand volgt een nadere specificatie van de boekwaarde, voorziening en verwacht resultaat per 1 januari 2016 respectievelijk 31 december 2016.

Omschrijving	Boekwaarde	Resultaat	Voorziening	Boekwaarde	Resultaat	Voorziening
Bedragen x 1.000 euro	1-1-2016	Eindwaarde		31-12-2016	Eindwaarde	
CiBoGa	569	0	35.010	759	0	36.619
Helpermaar	-183	0	200	-167	0	200
Oosterparkstadion	-2.305	0	-665	-2.313	0	-665
Eemskanaalzone	255	0	9.131	270	0	9.131
Vuursteenlocatie	0	0	0	-639	566	0
Reitdiep fase 3 en 4	4.564	0	2.699	4.463	0	3.005
Reitdiepzone	189	0	320	-13	0	604
Oosterhamriktracé	10.680	0	17.204	10.760	0	17.962
Eemspoort	565	4.458	5.080	656	2.547	5.080
Zernike Science Park	2.402	0	5.400	2.654	0	5.400

Westpoort	30.730	0	27.885	30.231	0	29.342
Eemspoort-zuid	14.683	0	1.911	15.107	0	1.911
<i>Europapark-E'park Station-Kempkensberg</i>						
- Europapark	17.785	0	33.753	8.210	0	33.753
- Europapark Station	73	0	17.112	-872	0	17.112
- Kempkensberg	4.861	0	8.795	4.183	0	9.695
Topsportcentrum	0	0	0	51	0	0
Paddepoel Zui-Oost, inbreng en uitname	2.607	0	0	1.270	414	0
Grote Markt	-696	0	26.355	-3.600	0	26.355
Driehoek Peizerweg/Zuiderweg	260	0	88	-78	0	437
Uitvaartcentrum/Crematorium Hoendiep	-22	0	0	-16	1.485	0
Afgesloten complexen	-1.413	0	0	-1.426	1.493	0
	85.604	4.458	190.278	69.490	6.505	195.941

De waardering van de grondexploitaties is gebaseerd op de inzichten van medio juli 2016 en de daarbij behorende inschatting van uitgangspunten.

De verwachte looptijd van de grondexploitaties loopt uiteen van 2 tot 25 jaar. Onderdeel van de grondexploitatie zijn de reeds gemaakte kosten en gerealiseerde kosten en daarnaast de toekomstige verwachte opbrengsten en kosten. De raming van de kosten van verwerving, sloop, sanering, bouw- en woonrijp maken en andere kosten zijn mede gebaseerd op de uitgangspunten van de diverse ruimtelijke c.q. bestemmingsplannen, die behoren bij de grondexploitatie en de gebruikelijk uitgangspunten van de desbetreffende kostensoort. De gehanteerde grondprijzen in de grondexploitaties zijn gebaseerd op het meeste recente grondprijzenbeleid (2014-2018).

Voor het verloop van tijd en de hiermee samenhangende kosten van rente en inflatie is rekening gehouden met de volgende parameters:

- Rekenrente 2,5%;
- Opbrengstenstijging woningbouw: 2% vanaf 2018 tot en met 2026;
- Opbrengststijging bedrijventerreinen 1% vanaf 2018 tot en met 2026;
- Kostenstijging: 2%.

Voor het bepalen van de kosten- en opbrengstenindex is net als vorig jaar aansluiting gezocht bij de langjarige prijsindex (algemene inflatie) en de loonontwikkeling die door het CBS worden bijgehouden. Beide komen over een looptijd van de afgelopen 25 jaar gemiddeld uit rond de 2,25% en op 1,75% over de laatste 10 jaar. Wij hanteren deze parameters om de volgende redenen:

- De indexen voor de prijs en loonontwikkeling worden langjarig bijgehouden en
- De leencapaciteit bepaald het beschikbare inkomen waarop loon- en prijsindexen grote invloed hebben. Het verschil in de kosten- en opbrengstenindex tussen Meerstad en de overige grondexploitaties heeft te maken met de verschillen in looptijd. De grondexploitatie van Meerstad heeft een lange looptijd (25 jaar). De looptijd van de overige projecten is korter. Door bij deze overige projecten een percentage te hanteren, die meer recht doet aan de ontwikkeling van de afgelopen tien jaar. Het percentage van 2% te hanteren, kiezen we gemiddelde koers tussen het langjarig gemiddelde (2,25% en het gemiddelde van de afgelopen tien jaren (1,75%). Daarnaast passen we mede gezien de kortere looptijd, voorzichtigheidshalve voor de eerste twee jaar geen opbrengstenindex toe.

Voor de bedrijventerreinen hebben we in 2016 de opbrengstenindexering van 2% naar 1% bijgesteld. Dit door het achterwege blijven van investeringen in nieuwe bedrijvigheid op de bedrijventerreinen in combinatie met de te hanteren grondprijzen en om ongeveer gelijke tred te houden met gehanteerde opbrengstenindexeringen in de regio.

De ramingen van de afzetverwachtingen zijn gebaseerd op de meest recente interne en externe onderzoeken. Voor de woningbouw is op stedelijk niveau rekening gehouden met de afzetverwachting uit het woningmarktonderzoek naar de kwantitatieve en kwalitatieve woonvraag 2013-2030 en voor de kantoren zijn de uitgangspunten gehanteerd uit de structuurvisie kantorenmarkt 2010-2012. De verwachte afzet bedrijfsterreinen is gebaseerd op de actualisatie marktanalyse werklocaties 2014. Uitgangspunt bij deze marktanalyse is het prognosemodel "de Bedrijfslocatiemonitor" waarop de marktverraag in 2011 is gebaseerd.

De verwachte marktverraag voor bedrijventerreinen tussen 2014 en 2030 wordt ingeschat tussen 70 en 85 hectare. De marktverraag na 2030 laat zich minder goed voorspellen door middel van het prognosemodel. Voor de periode 2030-2040 hebben wij op basis van de huidige inzichten een schatting gemaakt van de verwachte marktverraag met een bandbreedte van 30 tot 78 ha. De verwachte omvang van de actieve en passieve voorraad na 2030 bedraagt circa 65 ha en ligt voor een deel in Westpoort (17 ha) en voor het merendeel in Meerstad (32 ha). In 2014 hebben wij onze grondexploitaties in overeenstemming gebracht met deze verwacht marktverraag. Dit heeft ertoe geleid dat er een afname is van 40 ha ten opzichte van 2013 en dat voor deze schattingswijziging een verliesvoorziening van 13 miljoen euro is getroffen in de grondexploitatie Meerstad.

Uiteraard betreft de waardering van het onderhanden werk een inschatting die omgeven is door onzekerheden, die periodiek wordt herzien en waarbij de waardering in het komende jaren zowel positief als negatief kan uitvallen. Met name de afzetverwachting van gronden voor woningbouw- en bedrijfsterreinen is omgeven met onzekerheden welke aanzienlijke impact kunnen hebben op de waardering. De nog te realiseren opbrengsten en kosten in de exploitatiebegrotingen zijn grotendeels bepaald op inschattingen, die mede het uiteindelijke verwachte exploitatieresultaat bepalen. Daarnaast zijn er bijzondere risicofactoren. Per project worden de bijzondere risicofactoren benoemd en gekwantificeerd. De risico's worden ingeschat met behulp van het boxenmodel. Het boxenmodel is een model voor het beheersen van een grondexploitatie. Er wordt onderscheid gemaakt in de grondexploitaties tussen boekwaarde en aangegane verplichtingen (box 1), de nog te realiseren opbrengsten en investeringen waarover reeds besluitvorming door de Raad heeft plaatsgevonden (box 2) en kansen en risico's waarmee geen rekening is gehouden in de grondexploitatie (box 3). Het totaal van box 1 en box 2 bepalen het resultaat van de grondexploitatie. Box 3 geeft inzicht in de kansen en risico's van het project welke niet opgenomen zijn in de projectbegroting. Het gaat om kansen en risico's waarvan de kans dat het zich voordoet kleiner dan 50% is. Wordt de kans op voordoen van een risico groter dan 50% ingeschat, dan wordt de kosten die samenhangen met het risico opgenomen in de grondexploitatie. Is de kans kleiner dan 50% dan wordt het risico meegenomen in het benodigde weerstandsvermogen.

De boekwaarde per 31 december 2015 is de som van gemaakte kosten minus gerealiseerde opbrengsten. Deze boekwaarde maakt onderdeel uit van de grondexploitaties en is onomkeerbaar. De volgende factoren bepalen de risico's een grondexploitatie en hebben grote invloed op het uiteindelijke resultaat:

- Uitkomsten van aanbesteding van civiel- en cultuurtechnische werken en van invloed zijn op de omvang van de uitvoeringskosten;
- Marktomstandigheden die de omvang van de grondprijzen bij uitgifte van gronden bepalen en van invloed zijn op de verkoopopbrengsten;
- Marktomstandigheden die het gronduitgifte tempo bepalen en uiteindelijk van invloed zijn op de exploitatielasten;
- Juridische en planologische procedures die van invloed zijn op de omvang van de planontwikkelingskosten en eventuele vertraging veroorzaken;
- Algemene prijs- en renteontwikkelingen alsmede de ontwikkeling van het renteomslagpercentage van de gemeente Groningen;
- Project specifieke risico's die verbonden zijn aan subsidies, verwervingen, saneringen etc.

Het college is van mening dat op basis van de huidige informatie en inzichten de beste schatting is gemaakt voor de waardering van de voorraden. In de paragraaf weerstandsvermogen zijn de risico's met betrekking tot grondexploitaties opgenomen. Dit risico is berekend op basis van de risicoboxenmethode zoals vastgesteld door

de Raad . Het berekend risico is berekend op basis een combinatie van vertragingsrisico, voorraadrisico en de projectgebonden risico's. Op basis van deze methode bedraagt het gewogen risico inclusief de risico's van de grondexploitatie Meerstad 157,6 miljoen euro. Het risico is voor 100% meegenomen in het benodigde weerstandsvermogen van de gemeente Groningen. Een nadere toelichting hierop is meegenomen in de paragraaf weerstandsvermogen.

Vorderingen

Vorderingen op openbare lichamen

Bedragen x 1.000 euro	31-12-2016	31-12-2015
Te vorderen ondernemers BTW	3.142	4.844
Te vorderen BTW compensatiefonds	31.886	32.514
Debiteuren openbare lichamen	4.326	2.254
Totaal	39.354	39.612

Overige kasgeldleningen

De kasgeldleningen ad 41,1 miljoen euro worden voornamelijk verstrekt aan Meerstad. Het te financieren volume wordt elke 2 maanden beoordeeld.

Schatkist bankieren

Vanaf 2016 is het bedrag dat is ondergebracht in de schatkist apart verantwoord op de balans. Ultimo 2016 bedraagt dit 909 duizend euro.

Voor het schatkist bankieren is het verplicht om te rapporteren over:

1. Het drempelbedrag voor het begrotingsjaar waarover verantwoording wordt afgelegd; en
2. Voor ieder kwartaal van dat jaar, het bedrag aan middelen, bedoeld in artikel 2, vierde lid, van de Wet financiering decentrale overheden, dat in het kader van het drempelbedrag door de provincie onderscheidenlijk de gemeente buiten 's Rijks schatkist is aangehouden.

In 2016 is er regelmatig een tijdelijk overschot naar de schatkist overgeboekt. Telkens slechts voor een bepaalde periode. Bij de betaalrekeningen van de ING en de ABN AMRO houden wij uit praktische overwegingen een zeer beperkt tegoed aan. Hierover ontvangen wij geen rente.

(bedragen x 1.000 euro)	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Vlottende middelen	1.669	1.392	1.453	2.363
-tegoeden in rekeningcourant ABN AMRO	193	223	256	227
-tegoeden in rekeningcourant ING	223	140	158	152
-tegoeden in rekening BNG	1.030	1.029	1.039	1.984
Drempel schatkistbankieren	4.724	4.724	4.724	4.724
Ruimte onder de drempel	3.055	3.332	3.271	2.361
Begrotingstotaal	986.976	986.976	986.976	986.976
Grondslag variabele drempel	486.976	486.976	486.976	486.976
Vaste drempel schatkistbankieren	3.750	3.750	3.750	3.750
Variabele drempel schatkistbankieren	974	974	974	974

Overige vorderingen

bedragen x 1.000 euro	31-12-2016	31-12-2015
Debiteuren	56.332	53.600
Voorziening dubieuze debiteuren	-25.055	-25.787
Fiets privé	98	100
Externe rekening courant verhoudingen	6.783	208
Overige vorderingen	9.444	6.950
Totaal	47.602	35.071

De post "debiteuren" is opgebouwd uit belasting- en uitkeringsdebiteuren (36,455 miljoen euro), overige debiteuren (19,815 miljoen euro) en incasso onderweg (62 miljoen euro).

Voorziening dubieuze debiteuren

Inzake het saldo "overige debiteuren" wordt gekeken naar de ouderdom van de vorderingen, en op basis van een vastgesteld percentage een bedrag voor oninbaarheid berekend. Het saldo naar ouderdom is als volgt opgebouwd:

Voorziening dubieuze debiteuren (bedragen x 1.000 euro)	Openstaand	na correctie*		Voorziening
< 3 maanden	14.352	14.352	0%	0
3-6 maanden	2.516	1.020	5%	51
6-12 maanden	1.154	694	10%	69
1-2 jaar	343	283	50%	142
> 2 jaar	1.450	771	100%	771
	19.815	17.120		1.033

*Voor de berekening wordt een correctie op het saldo doorgevoerd voor de vorderingen van de afdeling Vergunning en Handhaving, conform beleidslijn.

De voorziening dubieuze debiteuren voor uitkeringsdebiteuren wordt bepaald op basis van ouderdom in combinatie met het aantal ontvangsten dat hier gedurende het jaar op heeft plaatsgevonden. Bij uitkeringsdebiteuren wordt voor een deel het risico door het Rijk gedragen. De onderverdeling van de debiteurenpositie met de voorziening is als volgt:

Voorziening dubieuze debiteuren Bedragen x 1.000 euro	Openstaand saldo	Benodigde voorziening
< 2 maanden	851	67
2-3 maanden	419	73
3-6 maanden	1.183	439
6-12 jaar	2.327	1.525
> 1 jaar	22.619	19.430
	27.399	21.534

Het saldo van de belastingdebiteuren betreft 9,058 miljoen euro. Op basis van ouderdomsanalyse over de jaren heen wordt een percentage als oninbaar beschouwd waarbij rekening wordt gehouden met de incidentele afwijkingen in opgelegde aanslagen. Het saldo van de voorziening dubieuze belastingdebiteuren bedraagt 2,488 miljoen euro op 31-12-2016.

De post "overige vorderingen" bestaat voor 4,6 miljoen euro uit nog te ontvangen logiesbelasting 2016 die in mei 2017 wordt afgewikkeld, voor 1,1 miljoen euro uit afrekening parkeergarages en buurtstallingen december 2016 die in de loop van 2017 wordt afgewikkeld.

De mutatie in het saldo van de "externe rekening verhoudingen" wordt veroorzaakt door het anders presenteren van de rekening courant verhouding met Rengers en Meerstad. Deze werd in voorgaande jaren verantwoord onder aangegane verplichting.

Liquide middelen

De liquide middelen bestaan uit:

Bedragen x 1.000 euro	31-12-2016	31-12-2015
Kassaldo	187	127
Banksaldi	375	5.337
Totaal liquide middelen	562	5.464

Overlopende activa

De post overlopende activa is verdeeld in bedragen die we nog moeten ontvangen en bedragen die we vooruitbetaald hebben.

Bedragen x 1.000 euro	31-12-2016	1-1-2016	31-12-2015
a. nog te ontvangen bedragen van het Rijk	18.613	13.663	13.663
b. Nog te ontvangen bedragen van de EU	67		
c. Nog te ontvangen bedragen van overige overheid	15.633	5.512	
d. Overige overlopende activa	16.115	11.285	16.797
Totaal	50.428	30.460	30.460

Stand 1-1-2016

In verband met IV3-regelgeving zijn de nog te ontvangen bijdragen op 1-1-2016 ingedeeld naar Rijk, EU en overige overheden.

Nog te ontvangen bedragen van Rijk en EU (ex art.40)

Omschrijving (bedragen x 1.000 euro)	Saldo 31-12-2015	Toevoe- gingen	Ontrek- kingen	Saldo 31-12-2016
REFRAME (interreg)	0	67	0	67
Wet Inburgering	0	8	0	8
ESF 2015-2016	0	210	0	210
Gemeentefonds 2015 en 2016	2.415	153	1.689	879
Verg. inz. kunststoffen en drankenk (Nedvang)	1.319	1.159	1.319	1.159
Borgstelling verfafval	0	21	0	21
Nationale Politie	0	8	0	8
EB maatw. voorz en opvang	1.549	681	1.549	681
Beschermd wonen ZIN	28	0	0	28
PGB BW 2015	1.520	1.223	1.520	1.223
PGB 18+	1.075	644	1.075	644
Zin Jeugd (18-)	0	500	0	500
APVV Steunhuisvesting	0	54	0	54
Uitkering uitv. Kst	0	987	0	987

Aanv.uitk BBZ 2015	498	498	498	498
Verkoop Viaduct (RWS)	0	133	0	133
AZC Ulgersmaweg	0	30	0	30
AZC Energieweg	0	103	0	103
REP 2016	0	11.345	0	11.345
Rijkswaterstaat	0	102	0	102
RUG	40	0	40	0
Vergoeding inzake papier (Nedvang)	25	0	25	0
Vergoeding inzake glas (Nedvang)	73	0	73	0
PGB HH 2015	803	0	803	0
suppl aangifte BTW comp 2015 (BB PGZ&W)	453	0	453	0
PGB 18-	3.288	0	3.288	0
VTH drieslag aardbevingen	2	0	2	0
PDA int.uren huur etc.	335	0	335	0
NCG 1-9-15 tm 31-12-15	101	0	101	0
ABT exemplarische bouwwerken	139	0	139	0
Totaal	13.663	17.926	12.909	18.680

Nog te ontvangen bedragen

Op de post nog te ontvangen bedragen staan de opbrengsten die we in 2016 als baten hebben opgenomen in de exploitatie, maar die we nog niet hebben ontvangen. De nog te ontvangen bedragen hebben we verdeeld over de diverse overheden. Nog te ontvangen bedragen van andere instellingen worden onder de overige overlopende activa verantwoord.

Overige overlopende activa

Onder de overige overlopende activa vallen onder andere de bedragen die we vooruit hebben betaald. Dat zijn betalingen die we in 2016 hebben gedaan, maar die we in 2016 niet in de exploitatie hebben meegenomen. We 'parkeren' deze betalingen op de balans en verantwoorden deze in de exploitatie van 2017.

Toelichting onzekerheid eigen bijdrage Wmo en Jeugd/ ouderbijdrage Wmo

Een aanvrager van een voorziening, hulp in de huishouding of een financiële tegemoetkoming (persoonsgebonden budget) is op grond van de Wmo en de Jeugdwet een bijdrage verschuldigd. De wetgeving heeft bepaald dat de berekening, oplegging en incasso van deze eigen bijdrage wordt uitgevoerd door het CAK. De informatievoorziening van het CAK naar ons is om privacyredenen beperkt. Hierdoor kunnen wij niet de juistheid en volledigheid op persoonsniveau en op totaal niveau van de eigen bijdragen vaststellen. In de kadernota rechtmatigheid 2015 van de commissie BBV geeft de commissie aan dat de wetgever in feite bepaald heeft dat de verantwoordelijkheid voor de juistheid en volledigheid van de eigen bijdrage geen gemeentelijke verantwoordelijkheid is. Dit betekent dat de gemeente geen zekerheid omtrent de omvang en de hoogte van de eigen bijdrage kan krijgen. In de jaarrekening is dus sprake van een onzekerheid ten aanzien van deze eigen bijdrage, ook al ligt de oorzaak hiervan niet bij ons.

Eigen vermogen

Voor een uitgebreide detaillering en beschrijving van de reserves wordt verwezen naar Overzicht 1 [Verloopoverzicht reserves en voorzieningen](#), en overzicht 2 [Toelichting op reserves en voorzieningen](#).

EIGEN VERMOGEN

	Saldo 31-12-2015	Correctie rubricering	Bestemming resultaat 2015	Toevoeging	Onttrekking	Vermindering i.v.m. afschrijvingen op activa	Saldo 31-12-2016
Bedragen x 1.000 euro							
Algemene Egalisatiereserve	36.617	-2.312	27.804	4.564	27.955		38.718
Egalisatiereserve tarieven	0	0	0	0	0		0
Overige bestemmingsreserve	170.707	2.312	8.248	34.231	61.535		153.963
Totaal reserves	207.324	0	36.052	38.795	89.490	0	192.681

In 2016 zijn 2 reserves verplaatst van de algemene reserve naar bestemmingsreserve

Het totaal saldo van de reserves is gedaald van 207,4 miljoen euro naar 192,7 miljoen euro. De reserves zijn onderverdeeld in de algemene egalisatiereserve en diverse bestemmingsreserves.

Gerealiseerd resultaat		
Bedragen x 1.000 euro	31-12-2016	31-12-2015
Gerealiseerd resultaat	53.558	36.052

Dit is het voordelig resultaat over 2016. Voor een specificatie wordt verwezen naar het onderdeel Financieel perspectief, [Hoofdstuk 1: Financieel beeld](#).

Voorzieningen

Voor een uitgebreide detaillering en beschrijving van voorzieningen wordt verwezen naar Overzicht 1 [Verloopoverzicht reserves en voorzieningen](#), en overzicht 2 [Toelichting op reserves en voorzieningen](#).

Langlopende schulden

De schulden op lange termijn zijn alle schulden waarvan de rente langer dan 1 jaar vast staat.

GELDLeningen				
Bedragen x 1.000 euro	Boekwaarde	Opgenomen	Aflossing	Boekwaarde
Omschrijving	1-1-2016	2016	2016	31-12-2016
Binnenlandse pensioenfondsen en verzekeraars				
- AEGON Asset Management	-	-	-	-
- ING / Nationale Nederlanden	-	-	-	-
- Overig	-	-	-	-
Totaal binnenlandse pensioenfondsen en verzekeraars	-	-	-	-
Binnenlandse banken en ov. financiële instellingen				
- ABN AMRO Bank NV	99.172	-	22.296	76.876
- Algemene Spaarbank Nederland NV (ASN)	-	-	-	-
- Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)	681.399	35.224	22.796	693.827
- Rabobank	-	-	-	-
- ING Bank	-	-	-	-
- Triodos Bank	45.000	-	-	45.000
- Nederlandse Waterschaps Bank	301.958	-	33.027	268.931
- St. Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Ned.Gemeenten	140	-	112	28
Totaal binnenlandse banken en overige financiële instellingen	1.127.669	35.224	78.231	1.084.662

Totaal binnenlandse bedrijven	-	-	-	-
Openbare lichamen				
- Gemeente Meerssen	2.500	-	-	2.500
- Provincie Noord Brabant	60.000	-	-	60.000
Totaal openbare lichamen	62.500	-	-	62.500
Overige binnenlandse sectoren				
- Groninger Monumentenfonds en Grunneger Power	1.200	-	1.200	-
- Overig (Wichers Hoeth Laken)	1	-	-	1
Totaal overige binnenlandse sectoren	1.201	-	1.200	1
Totaal buitenlandse instellingen	-	-	-	-
Totaal geldleningen 2016	1.191.370	35.224	79.431	1.147.163

De rentelasten verbonden met alle vaste schulden bedraagt 37,6 miljoen euro over 2016.

WAARBORG SOMMEN				
	Boekwaarde	Opgenomen	Aflossing	Boekwaarde
bedragen x 1.000 euro	31-12-2015	2016	2016	31-12-2016
Gemeente grond/ vergunningspas parkeren	973	254	541	686
Benzinepasjes	21	1	-	22
Borgstelling	-31	31	-	-
Toegangspasjes	94	66	57	103
Totaal waarborgsommen	1.057	352	598	811

De gemeente vraagt voor diverse werkzaamheden waarborgsommen, die na afloop met de werkelijk gemaakt kosten worden verrekend. Ook wordt bij tijdelijk gebruik van gemeentegrond een waarborg verlangd en worden borggelden gevraagd voor toegangspasjes bij Sport050.

Belangrijkste mutatie in 2016 is de afwikkeling van de borgsommen parkeren. Door de overgang naar een nieuw parkeervergunningensysteem zijn alle oude passen ingenomen en daarvan zijn de ontvangen borgsommen gerestitueerd (circa 320 duizend euro).

Kortlopende schulden

KORTLOPENDE SCHULDEN		
Netto vlottende schulden < 1 jaar (bedragen x 1.000 euro)	31-12-2016	31-12-2015
a. Kasgeldleningen van openbare lichamen	-	-
b. Overige kasgeldleningen	71.050	71.000
c. Banksaldi	33.160	12.348
d. Overige schulden	119.797	68.070

Overige kasgeldleningen:

Dit betreft kortlopende leningen (< 1 jaar) waarbij de rente gedurende de looptijd vast staat.

Banksaldi:

Deze post bestaat hoofdzakelijk uit het saldo van de bankrekening die wordt aangehouden bij de Bank Nederlandse Gemeenten.

Overige schulden:

Hieronder worden de kortlopende schulden aan publiekrechtelijke lichamen, aangegane verplichtingen en crediteuren derden opgenomen.

In de overige schulden staat voor ruim 20 miljoen aan externe rekeningcourant-verhoudingen met derde partijen. Belangrijkste partij hierin is de RIGG.

Overlopende passiva

De overlopende passiva zijn verdeeld naar bedragen die we vooruit hebben ontvangen van overheden en overige overlopende passiva.

OVERLOPENDE PASSIVA			
Bedragen x 1.000 euro	31-12-2015	1-1-2016	31-12-2016
Vooruitontvangen bijdragen van de EU	1.862	1.862	59
Vooruitontvangen bijdragen van het Rijk		2.258	16.673
Vooruitontvangen bijdragen van overige overheid		306	6.513
Verplichtingen	25.978	25.978	26.997
Overige vooruit ontvangen	6.529	4.333	8.808
Totaal	34.369	34.737	59.050

Stand 1-1-2016

In verband met IV3-regelgeving zijn de vooruit ontvangen bijdragen op 1-1-2016 ingedeeld naar Rijk, Europese Unie en overige overheden.

Vooruit ontvangen bedragen

Dit zijn bedragen die we in 2016 hebben ontvangen, maar die we niet in de exploitatie 2016 verantwoorden. Verantwoording van deze ontvangsten vindt plaats in het boekjaar 2017. We hebben de bedragen verdeeld naar de diverse overheden. De bedragen die we van andere instellingen vooruit hebben ontvangen staan bij overige overlopende passiva.

VERLOOPOVERZICHT PASSIVA EX. ART 49B				
Omschrijving (bedragen x 1.000 euro)	Saldo 31-12-			Saldo 31-12-2016
	2015	Toevoegingen	Onttrekkingen	
Bijdrage van gemeente inzake overname uren	0	0	0	0
RMC rijksbijdrage	228	483	368	343
OAB bestuursakk 2012	49	390	0	439
FCP CN0912 ntb	27	0	27	0
CCC reloaded Crealab	30	29	0	59
Besluit W.G.S.	120	67	0	187
Liquiditeitoverschot BWS	33	0	0	33
Huisvesting gehandicapten	53	0	6	47
Rgsvh 1987	-40	54	14	0
Polka	136	0	44	92
BSV projecten	436	272	28	680
Participatiebudget	0	0	0	0
Organisatie Inburgering (waaronder Generaal Pardon)	386	802	1.051	137
Wet Inburgering	288	23	311	0
Generaal Pardon uitvoeringskosten	136	710	846	0

Koplopersubsidie	0	0	0	0
ESF Actie A	0	0	0	0
WIZ	-75	419	344	0
ESF 2014-2020	-114	845	453	278
D&A AJW 2	-203	4.504	4.301	0
VZ - GWS WI P-budget	-241	241	0	0
Aanv OAB HBO'ers	6	0	0	6
Huishoudelijke hulp toelage	736	0	736	0
Inb wet inburgering	-204	204	0	0
RMC calamiteiten pot	75	0	17	58
ESF 2015-2016 scholen	0	425	0	425
VSV17-20 RMC MBO	0	82	0	82
VSV17-20 Personele inzet	0	149	0	149
VSV17-20 Maatwerk 18+	0	11	0	11
VSV17-20 Toeleid onderw werk	0	6	0	6
VSV17-20 Beheer	0	24	0	24
BW BLS subsidies	0	1.675	0	1.675
FES-subsidie 2010	0	12.000	0	12.000
Uren Regionaal Energieloket	0	197	0	197
WVD Centrale Werkplaats	0	11	0	11
Jeugdwerkloosheid	0	68	0	68
BDU 2013-37005	0	4.434	0	4.434
Bijdr. Quick Win / Regiofonds	0	431	0	431
Netwa provinciale bijdrage HOV	0	985	0	985
Bijdr BB Fietspad Helperz	0	387	0	387
Totaal	1.863	29.928	8.546	23.245

Overige overlopende passiva

Hieronder vallen onder andere bedragen die we nog moeten betalen. Het zijn kosten voor leveringen en diensten die in 2016 zijn geleverd, maar waarvoor we de factuur nog niet hebben betaald. We hebben de kosten wel in de exploitatie 2016 opgenomen. Afhandeling van deze bedragen vindt in 2017 plaats.

De post overige overlopende passiva ad 27 miljoen euro bestaat voornamelijk uit :

- 16,2 miljoen euro nog te betalen rente over de lening portefeuille waarvan de last in 2016 is genomen maar waarvan de daadwerkelijke betaling in 2017 plaatsvindt;
- 3,9 miljoen euro nog uit te betalen subsidies waarvan de verlening in 2016 heeft plaatsgevonden maar nog niet alle betaaltermijnen zijn verstreken;
- 6,4 miljoen euro te betalen individueel keuzebudget Dit betreft de eenmalige extra last van 7 maanden vakantiegeld ontstaan in 2016 en wordt afgewikkeld in 2017.

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

In de balans zijn alle bezittingen en schulden toegelicht. Wij kennen ook verplichtingen die niet in de balans zijn opgenomen. In onderstaand overzicht zijn deze verplichtingen opgenomen.

MEERJARIGE RAAM CONTRACTEN > 250 duizend euro		
Omschrijving Leverancier (bedragen x 1.000 euro)	Bedrag 2016	Einde contract
A. Mauritz & Zonen B.V.	1.400	2017
Agile Software B.V.	333	2018

Ampco Flashlight Sales BV	300	2016
ARP Nederland B.V.	472	2017
Boot & Co. Boomkwekerijen	1.200	2018
Boot & Co. Boomkwekerijen	-	2018
Centric Netherlands B.V.	564	2016
Comparex Nederland B.V.	1.113	2017
Comparex Nederland B.V.	235	2017
Comparex Nederland B.V.	211	2017
CWF B.V.	280	2023
De Nieuwe Zorg Thuis B.V.	1.792	2016
Dynniq Nederland B.V.	4.000	2018
Dynniq Nederland B.V.	3.500	2018
GMB Rioleringsstechnieken	282	2017
Groenendijk Bedrijfskledi	-	2017
Hanzevast projectrealisat	1.020	2018
HPB Diensten	907	2021
KTK B.V.	600	2018
Lasaulec B.V.	-	2017
Lichtpunt Theatertechniek	267	2018
Nelis Infra/Aarsleff V.O.	12.000	2016
Pelican Rouge Group B.V.	2.400	2021
PinkRocade Local Governm	570	2017
Polichlo Holland B.V.	-	2017
PQR B.V.	900	2017
PricewaterhouseCoopers Ac	1.500	2020
Q-Park Beheer B.V.	300	2016
RAET B.V.	1.600	2025
Randstad HR Solutions	364	2016
Schmit Parkeersysteem B.V	800	2018
Scholten Awater B.V.	350	2017
Sigma Law Enforcement B.	400	2018
SITA Recycling Services N	1.200	2018
Stichting Werkpro	848	2017
Strukton WorkSphere	283	2023
Tauw B.V.	1.200	2018
Totality Informatisering	885	2016
Van Venrooy B.V.	3.000	2022
Vodafone	540	2019

Renteswap

Tegenpartij (bedragen x 1.000 euro)	Onderliggende lening *	Variabel rente percentage	Vast rente percentage	Eind datum contract
ABN-AMRO	1.784	6 mnds euribor	4,7525%	2031

* Hoofdsom per balansdatum	1.784		
----------------------------	-------	--	--

Ten behoeve van het afdekken van het renterisico op een langlopende lening met een variabele rente (zijnde de 6-maands euribor) heeft de gemeente Groningen een renteswap afgesloten. Op grond van dit contract dient de gemeente Groningen over de hoofdsom van de langlopende lening een vaste rente te betalen en ontvangt de gemeente Groningen een variabele rente over de hoofdsom van de Interest Rate Swap Vanilla.

Het contract kent geen verplichting om een onderpand voor de negatieve marktwaarde aan te houden (margin call). De marktwaarde bedroeg per 31-12-2016 688 duizend euro. Ook is er geen sprake van een clause waarbij de tegenpartij het contract kan opzeggen. De hedge-relatie is volledig effectief.

Het betreft hier een ABN-AMRO Single A-rating, met een negatieve marktwaarde van 689 duizend euro.

Gewaarborgde geldleningen:

Omschrijving (bedragen x 1.000 euro)	Restant 31-12-2015	Nieuwe gewaarborgde geldleningen	Totaal van de gewone en buitengewone aflossing	Restant 31-12-2016
Garantie sociale woningbouw (WSW)	1.612.126		83.437	1.528.689
Garantie aankoop eigen woning (WEW)	65.045		4.474	60.571
Garantie Woningverbetering NRF	18		18	0
Garantie Sportverenigingen		83		83
Totaal gewaarborgde geldleningen	1.677.189	83	87.929	1.589.343

De Stichting Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW) is in 1983 opgericht met als doel de toegang tot de kapitaalmarkt voor de deelnemende woningcorporaties te bevorderen. Tegen betaling van een borgstellingsvergoeding door de betreffende woningcorporaties biedt het WSW-zekerheid aan geldgevers van die woningcorporaties voor de rente- en aflossingsverplichtingen van de geborgde geldleningen. Om te voorkomen dat het WSW wordt aangesproken op zijn borgstelling zijn er verschillende vangnetten en buffers. Een corporatie die niet voldoet aan de kredietwaardigheidseisen van het WSW komt in beginsel voor sanering in aanmerking. Daarbij ontvangt deze corporatie saneringssteun, opgebracht door de sector en geaccordeerd door de minister. Het fondsvermogen van het WSW (ongeveer 0,6 miljard euro) is daarna de eerste buffer om aanspraken van geldgevers op te kunnen vangen. Deze reserve kan het WSW zo nodig aanvullen door het onderpand van de noodlijdende corporatie uit te winnen. De tweede buffer is de onderlinge waarborg van corporaties (het obligo). Corporaties voldoen op eerste verzoek 3,85% van hun geborgde schuldrestant aan het WSW. De derde en laatste buffer bestaat uit de achtervang van Rijk en gemeenten, die indien nodig het WSW voorzien van renteloze leningen. Deze renteloze leningen worden terugbetaald als het vermogen van het WSW weer op voldoende peil is. De renteloze leningen worden verdeeld volgens de verhouding 50% Rijk, 25% schadegemeenten en 25% alle gemeenten op basis van het relatieve aandeel. De meest recente opgave van het WSW geeft aan dat, van het totaal van 82,2 miljard euro door het WSW geborgde bedrag, 1,5 miljard euro betrekking heeft op de achtervang van de gemeente Groningen.

De Stichting Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW) is in 1993 opgericht. Dit naar aanleiding van de wens van het Rijk en de gemeenten om te komen tot verzelfstandiging van het instrument gemeentegarantie met rijksdeelneming. Per 1 januari 1995 was deze verzelfstandiging een feit met de introductie van de Nationale Hypotheek Garantie (NHG). Tegen betaling van een premie kan een huizenkoper (de hypotheekgever) via NHG een rentevoordeel op een hypothecaire geldlening verkrijgen en worden de financiële risico's die samenhangen met deze lening beperkt. Het WEW biedt via de NHG aan de geldgevers zekerheid voor het geval de hypotheekgever niet aan zijn financiële verplichtingen voldoet. Bij gedwongen verkoop van de woning van de hypotheekgever kan de opbrengst van de woning lager zijn dan de restwaarde van de uitstaande hypotheekschuld. Als dat zo is en de geldgever heeft voldaan aan de door het WEW vastgestelde algemene

voorwaarden, dan kan de geldgever het WEW aanspreken voor de restschuld. Het WEW beschikt hiervoor over een fondsvermogen (1,0 miljard euro) dat is gevormd door de ontvangen premies. Indien dit fondsvermogen ontoereikend is, wordt aanspraak gemaakt op de achtervang van Rijk en gemeenten. Deze dienen het fondsvermogen aan te vullen met renteloze leningen, die door het WEW worden terugbetaald als het fondsvermogen door nieuwe premieontvangsten weer op peil is gebracht. Voor nieuwe garanties vanaf 1 januari 2011 is sprake van 100% achtervang van het Rijk. Voor garanties die zijn afgegeven tot en met 31 december 2010 is sprake van 50% achtervang van het Rijk, 25% achtervang van de schadegemeenten en 25% achtervang van alle gemeenten op basis van het relatieve aandeel.

Volgens de laatste opgave van het WEW wordt borg gestaan voor leningen onder Groningse achtervang (afgegeven tot 2011) met een oorspronkelijke leningbedrag van 61,0 miljoen euro. Aangezien er geen nieuwe leningen onder Rotterdamse achtervang meer worden aangegaan en er op bestaande leningen wordt afgelost, zal dit bedrag jaarlijks verder afnemen.

In juni 2016 heeft de raad de regeling garantstelling leningen breedtesport vastgesteld. Deze regeling wordt uitgevoerd in samenwerking met de Stichting Waarborgfonds Sport. Onder deze regeling is 1 garantie afgegeven.

Meerstad

Bij raadsbesluit d.d. 21 december 2016 heeft de gemeenteraad ingestemd met de aanleg en overheveling van bovenwijkse voorzieningen van maximaal 60 miljoen euro door Meerstad CV, waarvan maximaal 30 miljoen euro (50%) voor rekening van de gemeente Groningen komt. Nadere uitwerking van deze afspraak en betaling volgt in de komende jaren.

Warmestad

Op 8 juni 2016 heeft uw raad besloten om 7 miljoen euro beschikbaar te stellen voor het verwerven van aandelen in Warmtenet NoordWest BV door Warmestad. De structurele kapitaallasten worden gedekt uit Nieuw Beleid 2016 en het programma Groningen geeft Energie.

Tevens heeft uw raad besloten om 2 miljoen euro beschikbaar te stellen voor het verwerven van agio aandelen in Warmtenet NoordWest BV door Warmestad. Dit bedrag wordt gedekt uit de risico-dragende lening van de provincie Groningen.

Overige gegevens

OVERZICHTEN

1: Verloopoverzicht reserves en voorzieningen

RESERVES omschrijving	Saldo 01-01-2016	Resultaat vorig jaar	Toevoeging	Onttrekking	Saldo 31-12-2016
Algemene Egalisatiereserve					
Algemene Egalisatiereserve (AER)	34.307	27.804	4.564	27.955	38.720
Extra beleid	2.294		1.341	1.949	1.686
Onderwijshuisvesting	2.347		23	245	2.125
Nieuwbouw VMBO	2.770			1.053	1.717
Vastgoed verkoopopbrengst ten behoefte van bezittingen		697		697	0
Bijdrage MFA de Wijert		800			800
WGA	1.030	-30			1.000
Aandelen Essent NV	1.262				1.262
Martiniplaza BV	3.916				3.916
Regio Specifiek Pakket ZZL	16.500			16.500	0
Ten Boer	299	26			325
Frictiekosten bezuinigingen 11-14	201			45	156
Rente egalisatiereserve	1.750				1.750
Personeel in balans	147		436	436	147
Frictiekosten Reorganisatie	11.500	2.141	5.344	9.912	9.073
Flankerend beleid	4.258	-385		400	3.473
Kosten dualisme	27				27
Verkiezingen	217	53	488	100	658
Afvalstoffenheffing	0				0
Riolering					0
Afkoopsummen onderhoud graven	1.580	-105	36	36	1.475
Geluid reducerend asfalt	400				400
Kunstvoorraad CBK	1.647				1.647
Kunst op straat	784	-71		63	650
Bouwleges		663			663
WarmteStad	57		1		58
Bodemsanering	5.055	-18	434	125	5.346
Stimuleringsfonds Vhv	14.172	502	142		14.816
Groninger Monumentenfonds	932				932
BWS	155		2		157
Gemeentegaranties	150				150
Gresco					0
Forum garage	3.500		700		4.200
Grondbank	4.203	-6	42		4.239
Grondzaken	35.439	1.093	15.950	2.794	49.688
Parkeren	110	695	446		1.251
Wonen Boven Winkels	1.000				1.000
ISV	29.833	-1.832	310	5.709	22.602
Bovenwijkse infrastructuur grondexploitaties	21.600	1.941	1.113	14.400	10.254
Fonds Economische Ontwikkelingen	155				155
Minimabeleid (GKB)					0
Wachtgeld en Mobiliteit	42				42
RCF-Noord	33	-33			0
Esserberg 2014	45			3	42
Recreatiegebied Kardinge	464	127		22	569
Egalisatiereserve VSD	562	1.531	2.600	1.531	3.162

Egalisatiereserve Instellingen i.v.m. concernaccres	685		4.822	5.507	0
Exploitatierisico Forum	1.862	459			2.321
BSV Paddepoel	35			8	27
Totaal reserves	207.325	36.052	38.794	89.490	192.681

VOORZIENINGEN omschrijving	Saldo 01-01-2016	Toevoeging	Onttrekking	Vrijval	Saldo 31-12-2016
Groot onderhoud gebouwen					
Duinkerkenstraat	5.728	3.028	1.172		7.584
Onderhoud Muziekschool	152	58	10		200
Onderhoud vensterscholen	378	195			573
Onderhoud voormalig onderwijs gebouwen	220				220
Ambulancedienst	64				64
Verzekeringen	323		323	0	0
Vordering op CBL Vennootschap BV	222		144	78	0
Vordering op Verkoop Vennootschap BV	1.367		381	986	0
Reorganisatie	2.102	345	1.064		1.382
Pensioenen wethouders	3.247	1.345	55		4.537
Afvalstoffenheffing	4.358	444			4.802
Riolering groot onderhoud	552	549	212		889
Riolering vervangingsinvesteringen	2.034	1.426	1.500		1.960
Groot onderhoud Oosterpoort	320	196	217		299
Fonds sanering Beckerweg	541		85		456
Openbaar vervoer	675		675		0
Onderhoud museum	1.414	493	287		1.620
Onderhoud parkeergarages	630		146		484
Grote Steden Beleid III	188		51		137
Personeel	18		18		0
Thermiek BV	19			19	0
Voorziening risico BTW	358				358
Legaat Andrea Elkenbracht	214	2			216
Pensioen voormalig medewerkers O2G2	161		56	105	0
Exploitatie Euvelgunnerweg 17	0	351			351
	0				0
Totaal	25.622	8.430	6.341	1.579	26.133

2: Toelichtingen op reserves en voorzieningen

Reserves

Omschrijving (Bedrag x 1.000)	Doel	Maximale omvang	Saldo 31-12- 2016	Toelichting mutaties	Beoordeling niveau
Algemene Egalisatiereserve (AER)	Deze reserve dient voor het opvangen van onvoorziene verliezen op de korte en lange termijn.		38.720	Bij de begroting 2016 is 829 duizend euro aan de AER toegevoegd ter versterking van het weerstandsvermogen en is 1,132 miljoen euro teruggestort die bij de rekening 2014 ten behoeve van de huurverplichting Europaweg was onttrokken. Bij de rekening 2015 is verder het surplus van de reserve WGA (30 duizend euro) en het saldo van de inmiddels opgeheven reserve RCF Noord (33 duizend euro) aan de AER toegevoegd. Ook is de 450 duizend euro teruggestort die voor armoedebeleid bij de rekening 2014 is onttrokken. Van het totale rekeningresultaat is 80 duizend euro niet bestemd en in de AER achtergebleven. In 2016 zijn via door de raad vastgestelde begrotingswijzigingen de volgende bedragen toegevoegd: 1,3 miljoen euro als verhoging van het weerstandsvermogen ter dekking van het risico voor de kredietverstrekking aan Warmtestad BW, de vrijval van 500 duizend euro voor de plankosten van Stationsgebied Groningen en 75 duizend euro is ter versterking van het weerstandsvermogen in de AER gestort om het risico van de leningovereenkomst Meerhoven op te kunnen vangen. Ook heeft de raad besloten om de volgende onttrekkingen te doen: een bedrag van 100 duizend euro voor de Plankosten Westelijke Ringweg, 450 duizend euro ter dekking van de projectkosten voor het Noordelijk Belastingkantoor en 98 duizend euro om de financiële gevolgen van de kwijtschelding van de lening aan Vrijdag op te kunnen vangen. Tenslotte wordt het positieve resultaat van de ingecalculerde projecten ad 632 duizend euro aan de AER toegevoegd om op een later moment gebruikt te worden voor het knelpunt rondom de kabels en leidingen Zuidelijke Ringweg.	Voldoende
Extra beleid	Deze reserve dient voor het wijkwethouderschap (1,341) hetgeen onderdeel is van de gemeente brede beweging om meer gebiedsgericht, dichterbij de burger en partijen, te gaan werken. En voor het opnemen van nog te besteden extra beleidsmiddelen (345)		1.686	In 2015 is voor INB wijkwethouderschap 500 duizend euro in deze reserve gestort. Deze is in 2016 voor dit onderwerp weer onttrokken. Daarnaast is het incidentele extra beleidsgeld voor 2016 ad 1 miljoen euro in de reserve gestort doordat de uitvoering van projecten vertraging heeft opgelopen. Tenslotte is een bedrag van 341 duizend euro in de reserve gestort. Dit is het restant van het budget voor de verbouwing van de Doefmat voor de tijdelijke huisvesting van het WIJ-team Beijum dat inmiddels is afgerond.	
Onderwijshuisvesting	Deze reserve dient voor het opvangen van risico's en het mogelijk maken van toekomstige investeringen.	5.000	2.125	In de primitieve begroting wordt jaarlijks een bedrag van 23 duizend euro in de reserve gestort. 245 duizend euro is onttrokken ter dekking van de kosten voor het programma onderwijshuisvesting 2016.	Het bepalen van de benodigde omvang van deze reserve is afhankelijk van de uitkomst van het Integraal Huisvestingsplan (IHP) dat in 2017 wordt opgesteld.

Nieuwbouw VMBO	Deze reserve dient ter dekking van kapitaallasten		1.717	In 2016 is een bedrag van 376 duizend euro uit deze reserve onttrokken ter dekking van de kosten voor het programma onderwijshuisvesting 2016 en een bedrag van 677 duizend euro is onttrokken ten behoeve van de herhuisvesting in verband met de verkoop van de locatie aan de Gotenburgweg.	Onvoldoende. Er moet nog een bedrag van 2,3 miljoen bijgestort worden. Daarvoor moeten wij het voormalige schoolgebouw aan de Travertijnstraat 12 verkopen. Zodra het pand verkocht is voor het bedoelde bedrag, voegen wij de opbrengst aan deze reserve. Daarmee zou de reserve voldoende zijn. Dit is ook verwoord in het risico.
Vastgoed verk.opbr. tbv bez	Deze reserve dient om opbrengsten van het afstoten van vastgoed in enig jaar toe te rekenen aan een bezuinigings-taakstelling van een volgend jaar endeze tijdelijk te reserveren.		0	Bij de jaarrekening 2015 is een bedrag van 697 duizend euro in deze reserve gestort ten behoeve van de realisatie van de bezuiniging op vastgoed. In 2016 is dit weer onttrokken om voor het beoogde doel in te kunnen zetten,	n.v.t..
Bijdrage MFA de Wijert	Deze reserve dient ter dekking van de kapitaallasten van het project Multifunctionele Accommodatie De Wijert.		800	Bij de bestemming van het rekeningresultaat 2015 is besloten 800 duizend euro in deze nieuw ingestelde reserve te storten. Dit dient ter dekking van de onrendabele top van het project MFA de Wijert.	Voldoende
WGA	Deze reserve dient voor het afdekken van het eigen risico op de WGA (Regeling werkhervatting gedeeltelijk arbeidsgeschikten)	1.000	1.000	De maximale omvang van deze reserve is vastgesteld op 1,0 miljoen euro. Bij de bestemming van het rekeningresultaat 2015 is daarom bepaald het surplus van 30 duizend euro over te hevelen naar de AER.	n.v.t.
Aandelen Essent NV	Deze reserve dient voor de tegenwaarde van ontvangen aandelen EGD bij overgang EGG naar EGD (nu: Essent).		1.262	Er hebben geen mutaties plaats gevonden.	voldoende
Martiniplaza BV	Deze reserve dient voor de herwaardering van de aandelen van Martiniplaza BV.		3.916	Er hebben geen mutaties plaats gevonden.	voldoende
Regio Specifiek Pakket ZZL	Bij het vaststellen van de jaarrekening 2008 is de reserve RSP ingesteld. De diverse projecten uit het Regio Specifiek Pakket Zuiderzeelijn (RSP-ZZL) dienen hier uit te worden gefinancierd.		0	Bij de primitieve begroting 2016 is 2,0 miljoen euro vrijgevallen en ingezet ter versterking van het weerstandsvermogen. In maart 2016 besloot de raad de resterende 14,5 miljoen euro in te zetten als bijdrage voor Groningen Spoorzone, voortvloeiend uit afspraken met Raamwerk Regiorail. Hiermee is de stand van de reserve nihil.	n.v.t.

Ten Boer	Deze reserve dient voor de verrekening van voordelen en nadelen in de samenwerking met de gemeente Ten Boer.		325	Bij de rekening 2015 is het resultaat 2015 van 26 duizend euro aan de reserve toegevoegd.	voldoende
Frictiekosten bezuinigingen 11-14	Deze reserve dient om incidentele kosten te dekken die voortvloeien uit vastgestelde maatregelen van de bezuinigingstaakstelling.		156	In 2016 is 45 duizend euro onttrokken ter dekking van het activiteitenplan om de bezuiniging op het gemeentelijk vastgoed te realiseren. In 2015 was hiervoor al eens 55 duizend euro onttrokken.	Deze reserve beoogt hetzelfde doel als de reserve frictiekosten Reorganisatie. Voorgesteld wordt deze reserve omwille van administratieve eenvoud op te heffen en het restantbedrag van deze reserve ad 156 duizend euro toe te voegen aan de reserve frictiekosten reorganisatie.
Rente egalisereserve	Deze reserve dient voor het opvangen van renteschommelingen	1.750	1.750	Er hebben geen mutaties plaats gevonden.	voldoende
Personeel in balans	Deze reserve dient voor het dekken van kosten van: 1) het programma 'Personeel in Balans'; 2) het nieuw op te richten Loopbaancentrum; 3) de resterende frictiekosten uit de bezuinigingen 2004-2006.		147	Er hebben geen mutaties plaats gevonden.	Deze reserve is nauw verwant aan het doel van de reserve frictiekosten reorganisatie. Voorgesteld wordt deze reserve omwille van administratieve eenvoud op te heffen en het restantbedrag van deze reserve ad 147 duizend euro toe te voegen aan de reserve frictiekosten reorganisatie.
Frictiekosten Reorganisatie	Deze reserve dient voor het dekken van frictiekosten als gevolg van een aantal organisatiewijzigingen.		9.073	In 2015 liet het frictiebudget een positief resultaat van 2,1 miljoen euro zien. Onder andere door het meevallende aantal herplaatsers. Bij de rekening 2015 is dit voordeel aan deze reserve toegevoegd. In 2016 is 1,4 miljoen euro onttrokken ten behoeve van frictiekosten in verband met outsourcing ICT, 3,8 miljoen euro is onttrokken ter dekking van taakstellingen binnen het SSC en een onttrekking van bijna 4 miljoen euro is ingezet om een taakstelling op het gebied van organisatie en taken te realiseren. Overige onttrekkingen zijn gedaan ter dekking van de reorganisatie van de directie Maatschappelijke Ontwikkeling (421	Voldoende

				duizend euro) en de reorganisatie van Stadsontwikkeling (200 duizend euro). Daarnaast wordt er 100 duizend euro vanuit de reserve overgeheveld naar de pilot interne mobiliteit. Hiertegenover staat een toevoeging van in 2016 niet-gebruikte frictiekosten ter hoogte van 5,3 miljoen euro.	
Flankerend beleid	Deze reserve dient om de kosten te dekken die voortvloeien uit de herplaatsing van medewerkers in het kader van de bezuinigingsoperatie.		3.473	Bij de rekening 2015 is 385 duizend euro onttrokken ter dekking van gemaakte kosten in 2015. Om de kosten in 2016 te kunnen dekken is nog eens 400 duizend euro onttrokken.	Voldoende
Kosten dualisme	Het afdekken van incidentele lasten vanaf 2003 over de gewenste ondersteuning voor de raad (raadsgriffie) als gevolg van de invoering van het dualisme.		27	Er hebben geen mutaties plaats gevonden.	De reserve is ingezet voor het bestemde doel. Het restant van 27 duizend euro kan worden overgeboekt naar de AER
Verkiezingen	Deze reserve dient voor de egalisatie van de kosten van verkiezingen		658	In 2015 is een onttrekking van 810 duizend euro aan deze reserve gedaan om de kosten van de gecombineerde verkiezingen van Provinciale Staten en Waterschappen te kunnen dekken. Uiteindelijk vielen de kosten 53 duizend euro lager uit. Bij de rekening 2015 is besloten om dit bedrag weer aan de reserve toe te voegen. Verder is in de primitieve begroting een jaarlijkse toevoeging van 488 duizend euro opgenomen. Tenslotte is 100 duizend euro aan de reserve onttrokken om de kosten voor het Oekraïne-referendum te kunnen dekken. Totale uitvoeringskosten werden geschat op 444 duizend euro, terwijl de vergoeding vanuit het gemeentefonds 344 duizend euro bedroeg.	voldoende
Afvalstoffenheffing	Deze reserve dient voor het reserveren van gelden die overwegend zijn ontstaan uit efficiencyvoordelen.		0	Er hebben geen mutaties plaats gevonden. In verband met gewijzigde regelgeving BBV is deze reserve omgezet in een voorziening.	n.v.t.
Riolering	Als er resultaten worden gerealiseerd op de exploitatie riolering zullen deze worden verrekend met de bestemmingsreserve Riolering. Deze reserve geeft mede inzicht in de mate waarin de planning van het GWRP gehaald wordt.		0	Er hebben geen mutaties plaats gevonden. In verband met gewijzigde regelgeving BBV is deze reserve omgezet in een voorziening.	n.v.t.
Afkoopssommen onderhoud graven	Deze reserve dient voor het reserveren van ontvangen afkoopssommen van nabestaanden. Aanwending vindt plaats ten behoeve van het onderhoud van graven.		1.475	Bij de rekening 2015 is het nadeel over 2015 (105 duizend euro) aan de reserve onttrokken. Verder heeft een toevoeging (rente) en een onttrekking van 36 duizend euro plaats gevonden.	Voldoende
Geluidsreducerend asfalt	Deze reserve dient voor de dekking van de meerkosten van asfaltering door middel van geluidswerend asfalt ten opzichte van de gebruikelijke asfaltering.		400	Er hebben geen mutaties plaats gevonden.	Voldoende

Kunstvoorraad CBK	Deze reserve dient voor het dekken van kosten welke voortvloeien uit schade of verlies van kunstwerken, waarvoor geen verzekering is afgesloten, van het Centrum Beeldende Kunst (CBK).	2.516	1.647	Er hebben geen mutaties plaats gevonden.	Voldoende.
Kunst op straat	Deze reserve dient voor het financieren van kunst bij nader te bepalen kunstprojecten in de openbare ruimte. Het fonds wordt beheerd door het Centrum Beeldende Kunst (CBK).		650	Bij de jaarrekening 2015 zijn de kosten over 2015 aan de reserve onttrokken (71 duizend euro). De verwachte kosten voor 2016 ad 63 duizend euro zijn eveneens aan de reserve onttrokken.	
Bouwleges	Deze reserve dient om risico's voor tegenvallende inkomsten leges bouwactiviteiten (omgevingsvergunning), op te kunnen vangen. Voeding vindt plaats uit eventuele meeropbrengsten leges bouwactiviteiten.	907	663	Bij de bestemming van het rekeningresultaat 2015 is besloten de meeropbrengst op de leges bouwactiviteiten van 663 duizend euro aan deze reserve toe te voegen.	voldoende
WarmteStad	Deze reserve dient voor het afdekken van het risico van een rekening courant-verhouding met WarmteStad BV.		58	Jaarlijks wordt een bedrag van 1 duizend euro toegevoegd ter dekking van de kapitaallasten.	voldoende
Bodemsanering	Deze reserve dient voor de dekking van kosten van bodemsaneringen die niet uit andere bronnen gefinancierd kunnen worden. Daarnaast is deze reserve specifiek bestemd voor het afdekken van eventuele schadeclaims betreffende in het verleden door de gemeente uitgegeven grond, alsmede claims van de rijksoverheid in verband met ongerechtvaardigde verrijking en de slijsanering.		5.346	Bij de jaarrekening 2015 zijn de kosten van werkzaamheden ten behoeve van bodemsanering ad 18 duizend met de reserve verrekend. Verder wordt er jaarlijks een bedrag van 383 duizend euro gestort en wordt ook de rente toegevoegd (51 duizend euro). Een bedrag van 125 duizend euro wordt jaarlijks onttrokken ter dekking van onder andere personele kosten.	voldoende
Stimuleringsfonds Vhv	Deze reserve dient er voor om personen of instellingen de kans te geven onder aantrekkelijke voorwaarden geld te lenen voor initiatieven betreffende aanschaf van een pand, renovaties, woningaanpassingen, groot onderhoud, activiteiten in de gebouwde omgeving.		14.816	Bij de jaarrekening 2015 is besloten om het voordelige resultaat op het stimuleringsfonds VHV van 502 duizend euro aan deze reserve toe te voegen. De jaarlijkse rentetoevoeging bedraagt 142 duizend euro.	voldoende
Groninger Monumentenfonds	Deze reserve dient als buffer voor de lening die verstrekt is aan het Groninger Monumentenfonds.	1.000	932	Er hebben geen mutaties plaats gevonden.	voldoende
BWS	Deze reserve dient voor rente voorziening BWS		157	Jaarlijks wordt een bedrag van 2 duizend euro toegevoegd ter dekking van de kapitaallasten.	voldoende
Gemeentegaranties	Deze reserve dient er voor om eventuele claims gemeente		150	Er hebben geen mutaties plaats gevonden.	voldoende

	garantie te kunnen opvangen.				
Gresco	Deze reserve dient als egaliseringsreserve voor de resultaten van Gresco		0	Er hebben geen mutaties plaats gevonden.	voldoende
Forum garage	Deze reserve dient voor het afdekken van het risico parkeergarage Forum		4.200	Jaarlijks wordt 700 duizend euro toegevoegd aan deze reserve ten laste van de exploitatie parkeerbedrijf.	voldoende
Grondbank	Deze reserve dient ter dekking van risico's en financiering van door de grondbank uitgevoerde aankopen.		4.239	Bij de rekening 2015 is het nadelig renteresultaat van 6 duizend euro met deze reserve verrekend. Daarnaast wordt jaarlijks de rente toegevoegd. Voor 2016 is dit 42 duizend euro.	voldoende
Grondzaken	Deze reserve dient voor de vorming van een toereikende buffer voor het opvangen van schommelingen op de grondexploitaties.		49.688	Bij de rekening 2015 is het voordelig resultaat van 1,1 miljoen euro op grondzaken aan deze reserve toegevoegd. Daarnaast besloot de raad bij de begroting 2016 om 1,0 miljoen en 14,4 miljoen euro uit extra beleid aan de reserve Grondzaken toe te voegen. De overige mutaties betreffen zowel toevoegingen (550 duizend euro) als onttrekkingen (2,8 miljoen euro) uit de primitieve begroting.	voldoende
Parkeren	Deze reserve dient als egaliseringsreserve voor de resultaten van het parkeerbedrijf		1.251	Bij vaststelling van de begroting 2016 besloot de raad om het te verwachten voordelige resultaat van 446 duizend euro aan de reserve Parkeren toe te voegen. Bij de bestemming van het rekeningresultaat over 2015 is besloten om nog eens 695 duizend euro aan de reserve toe te voegen.	voldoende
Wonen Boven Winkels	Deze reserve dient als weerstandsvermogen voor de oprichting van de NV Wonen boven Winkels Groningen waar de gemeente in participeert.		1.000	Er hebben geen mutaties plaats gevonden.	voldoende
ISV	Deze reserve dient voor nog niet uitgegeven rijksmiddelen voor toekomstige projecten.		22.602	Bij de rekening 2015 is het nadelige resultaat op ISV (1,8 miljoen euro) verrekend met de reserve. Vanuit de primitieve begroting is er voor 310 duizend euro rente aan de reserve toegevoegd en is de bezuiniging op ISV van 500 duizend euro aan de reserve onttrokken. Daarnaast is er in 2016 voor in totaal 5,2 miljoen euro aan de reserve ISV onttrokken. 1,1 miljoen euro ter dekking van de kosten voor de projecten 'revitalisering Woonschepenhaven' en herplant bomen Kraneweg, 1,1 miljoen euro voor de uitvoering van het gebiedsgericht werken, 1,4 miljoen euro voor diverse wijkvernieuwingprojecten, 0,4 miljoen euro voor de afwikkeling van ISV-Stadsdelen, 0,5 miljoen euro ten behoeve van de autoverbinding Oosterhamrikkade en tenslotte 0,7 miljoen euro voor de uitvoering van het programma Bestemming Binnenstad.	voldoende
Bovenwijkse infrastructuur grondexploitaties	Deze reserve dient voor het reserveren van middelen die vrijkomen door activering van bovenwijkse voorzieningen in de grondexploitaties		10.254	Bij de bestemming van het rekeningresultaat 2015 besloot de raad om 1,9 miljoen euro aan deze reserve toe te voegen. Ten behoeve van de ruil tussen structurele en incidentele middelen is 14,4 miljoen euro aan de reserve onttrokken. De overige mutaties ad 1,1 miljoen euro betreffen toevoegingen uit de primitieve begroting.	voldoende
Fonds Economische Ontwikkelingen	Deze reserve dient voor het stimuleren van de economische ontwikkelingen in de stad.		155	Er hebben geen mutaties plaats gevonden.	Voldoende
Kinderfonds Armoede	Betreft een bestemmingsreserve voor het verstrekken van pc's aan		106	In de primitieve begroting is een jaarlijkse onttrekking van 10 duizend euro voor kinderfonds armoede opgenomen.	voldoende

	kinderen van minimagezinnen.					
Minimabeleid (GKB)	Deze reserve is geormerkt geld voor zorg c.q. schuldhulpverlening.			0	Er hebben geen mutaties plaats gevonden.	n.v.t.
Wachtgeld en Mobiliteit	Deze reserve dient voor de dekking van wachtgelduitkeringen en kosten van mobiliteit.			42	Er hebben geen mutaties plaats gevonden.	de reserve kan vrijvallen. Er wordt geen beroep op gedaan.
RCF-Noord	Deze reserve dient voor het opvangen van mogelijke tekorten in de exploitatie van het Regionaal Coördinatiepunt Fraudebestrijding-Noord.			0	Bij de jaarrekening 2015 is besloten om deze reserve op te heffen en het resterende saldo van 33 duizend euro over te hevelen naar de AER.	n.v.t.
Esserberg 2014	Deze reserve dient voor de dekking kapitaallasten deel investering 'renovatieplan sportpark Esserberg'.			42	De enige mutatie betreft een onttrekking van 3 duizend euro die in de primitieve begroting is opgenomen. Dit dient om een deel van de kapitaallasten te kunnen dekken.	Voldoende
Recreatiegebied Karding	Deze reserve dient voor de dekking van toekomstige uitgaven van de herinrichting van het kerngebied van het recreatiegebied Karding.			569	In 2015 leverde de kavelruil van recreatiegebied Karding 127 duizend euro op. Bij de bestemming van de jaarrekening 2015 is besloten om dit bedrag aan de reserve toe te voegen. Daarnaast wordt jaarlijks een bedrag van 22 duizend euro aan deze reserve toegevoegd om de kapitaallasten te kunnen dekken.	Voldoende
Egalisatiereserve VSD	Deze reserve dient als buffer voor het opvangen van schommelingen bij de uitvoering van de WMO en Jeugdzorg			3.162	Voor het dekken van extra kosten voor herindicaties en om de facturering van zorgaanbieders en databestanden op orde te brengen, is bij de jaarrekening 2015 1,5 miljoen euro beschikbaar gesteld en toegevoegd aan deze reserve. In 2016 is dit bedrag voor dit doel weer aan de reserve onttrokken. Bij de primitieve begroting 2016 is in totaal 2,6 miljoen euro aan de reserve toegevoegd. Voor 800 duizend euro betreft het een terugstorting van een onttrekking die bij de primitieve begroting 2015 is gedaan ter dekking van een verwacht tekort op Huishoudelijke hulp. Naderhand bleek deze verwachting ten onrechte, waardoor besloten is om het bedrag weer aan de reserve toe te voegen. Daarnaast is bij de begroting 2016 besloten om uit extra beleid 1,8 miljoen euro beschikbaar te stellen om de stand van de reserve te verhogen.	Onvoldoende, dit blijkt uit de risicoberekening sociaal domein. Door bijzonder resultaat zal een groot deel van het resultaat op de zorgkosten nodig zijn om het saldo van de risicoreserve aan te zuiveren. Zo is ook afgesproken in de notitie "een afwegingsmoment".
Egalisatiereserve Instellingen i.v.m. concernnaccres	Deze reserve betreft de egalisatiereserve die is ontstaan door het niet volledig toevoegen van de van het concern ontvangen indexatie in het betreffende jaar aan het subsidiebudget. Het verschil tussen de aan het subsidiebudget toegevoegde indexatiepercentage en de gemeentelijke compensatie wordt jaarlijks verrekend met deze reserve.			0	De mutaties hebben betrekking op de ontvangen compensatie en doorgegeven subsidies aan instellingen op basis van de T-2 systematiek. In 2015 is de loon- en prijscompensatie aan gesubsidieerde instellingen naar beneden bijgesteld met 905 duizend euro, als gevolg van de korting op de pensioenafdracht. In 2016 is 105 duizend euro incidenteel in deze reserve gestort om niet negatief uit te komen. Door een negatieve nacalculatie over de jaren 2014, 2015 en 2016 is de financiële uitkomst echter gewijzigd. Om aan de verplichtingen te kunnen blijven voldoen is nog eens 300 duizend euro aan de reserve toegevoegd. Binnen het deelprogramma 'Sociale samenhang en leefbaarheid' is hiervoor een taakstelling opgenomen.	

Exploitatierisico Forum	Deze reserve dient er voor om de financiële risico's van de exploitatie van het Groninger Forum te dekken, die ontstaan zijn door de verwachte latere opening van het gebouw.	3.500	2.321	Bij de jaarrekening 2015 is besloten een bedrag van 459 duizend euro aan de reserve toe te voegen. Dit betreft vrijval van de eerder gedane onttrekking van 1,6 miljoen euro ten behoeve van de frictiekosten Biblionet.	Het beschikbare niveau is lager dan oorspronkelijk vastgesteld. Bij raadsvoorstel van 26-11-2014 is besloten de frictiekosten Biblionet van 1,6 miljoen te onttrekken aan de gemeentelijke reserve aanloopverliezen Forum (3,5 miljoen euro totaal) en toen afgewogen en aanvaardbaar geacht (raadsbesluit 4647469). Bij definitieve vaststelling van de frictiekosten is er 459 duizend euro teruggevloeid naar deze reserve, omdat de uiteindelijke frictiekosten lager zijn uitgevallen. Of deze reserve voldoende is, zou eigenlijk opnieuw moeten worden afgewogen na nader onderzoek.
BSV Paddepoel	Deze reserve dient voor de dekking van de kosten aanbouw BSV (Buurt en Speeltuinvereniging Paddepoel).	83	27	Conform raadsbesluit is deze reserve gevormd en daarbij is bepaald dat jaarlijks 8 duizend euro aan deze reserve wordt onttrokken.	voldoende, heeft het karakter van een beklemde reserve.
Totaal Reserves		192.681			

Voorzieningen

Omschrijving (Bedragen x 1.000)	Doel	Saldo 31-12- 2016	Toelichting mutaties	Beoordeling niveau
Groot onderhoud gebouwen Duinkerkenstraat	Deze voorziening dient om het onderhoud van kapitaalgoederen te waarborgen. Voor het opvangen van overschrijdingen door onregelmatig gespreide kosten voor groot onderhoud wordt jaarlijks een dotatie aan deze voorziening gedoteerd.	2.037	Wij hebben onder andere het onderhoud van gebouwgebonden installaties, milieu-inspecties en gevelonderhoud uitgevoerd. Ze maken onderdeel uit van ons meerjarig onderhoudsplan.	Voldoende
Groot onderhoud Peizerweg	Deze voorziening dient om het onderhoud van kapitaalgoederen te waarborgen. Voor het opvangen van overschrijdingen door onregelmatig gespreide kosten voor groot onderhoud wordt jaarlijks een dotatie aan deze voorziening gedoteerd.	180	Wij hebben onder andere het onderhoud van gebouwgebonden installaties, en dak-onderhoud uitgevoerd. Ze maken onderdeel uit van ons meerjarig onderhoudsplan.	Voldoende
Groot onderhoud Hanzeplein	Deze voorziening dient om het onderhoud van kapitaalgoederen te waarborgen. Voor het opvangen van overschrijdingen door onregelmatig gespreide kosten voor groot onderhoud wordt jaarlijks een dotatie aan deze voorziening gedoteerd.	767	In dit jaar hebben wij de garage onder het gebouw voorzien van instant houding onderhoud, gevel inspectie en beheer en onderhoud van gebouwgebonden installaties.	Voldoende
Groot onderhoud Harm Buitenplein	Deze voorziening dient om het onderhoud van kapitaalgoederen te waarborgen. Voor het opvangen van overschrijdingen door onregelmatig gespreide kosten voor groot onderhoud wordt jaarlijks een dotatie aan deze voorziening gedoteerd.	606	Voor dit gebouw hebben onderhoudscontract gesloten met BAM die elk jaar het geplande onderhoud uitvoert. De werkzaamheden die uitgevoerd zijn, zijn conform de planning.	Voldoende
Groot onderhoud Sontweg	Deze voorziening dient om het onderhoud van kapitaalgoederen te waarborgen. Voor het opvangen van overschrijdingen door onregelmatig gespreide kosten voor groot onderhoud wordt jaarlijks een dotatie aan deze voorziening gedoteerd.	1.228	Het uitgevoerde onderhoud betreft voornamelijk het beheer en onderhoud van gebouw gebonden installaties.	Voldoende
Groot onderhoud Zuiderdiep	Deze voorziening dient om het onderhoud van kapitaalgoederen te waarborgen. Voor het opvangen van overschrijdingen door onregelmatig gespreide kosten voor groot onderhoud wordt jaarlijks een dotatie aan deze voorziening gedoteerd.	1.308	Wij hebben onder andere het onderhoud van gebouwgebonden installaties en gevelonderhoud uitgevoerd. Ze maken onderdeel uit van ons meerjarig onderhoudsplan.	Voldoende
Onderhoud gebouw Stadhuis/Goudkantoor	Deze voorziening dient om het onderhoud van kapitaalgoederen te waarborgen. Voor het opvangen van overschrijdingen door onregelmatig gespreide kosten voor groot onderhoud wordt jaarlijks een dotatie aan deze voorziening gedoteerd.	269	Het uitgevoerde onderhoud betreft voornamelijk het beheer en onderhoud van gebouw gebonden installaties.	Voldoende
Onderhoud gebouwen Perfectenhof/Trompsing el	Deze voorziening dient om het onderhoud van kapitaalgoederen te waarborgen. Voor het opvangen van overschrijdingen door onregelmatig gespreide kosten voor groot onderhoud wordt jaarlijks een dotatie aan deze voorziening gedoteerd.	1.189	In dit jaar hebben wij de garage onder het gebouw voorzien van instant houding onderhoud, dak-inspectie en beheer en onderhoud van gebouwgebonden installaties.	Voldoende

Onderhoud Muziekschool	Deze voorziening dient voor het opvangen van toekomstig onderhoud aan de Muziekschool.	200	Het uitgevoerde onderhoud betreft voornamelijk het beheer en onderhoud van gebouw gebonden installaties.	Voldoende
Onderhoud vensterscholen	Deze voorziening dient voor het opvangen van schommelingen in de onderhoudsplanning voor planmatig/groot onderhoud.	573	Het uitgevoerde onderhoud over dit betreft alleen correctief deel.	Voldoende
Onderhoud voormalig onderwijs gebouwen	Deze voorziening dient voor de dekking van onderhoudskosten dat ten doel heeft de voormalig onderwijsgebouwen in goede staat te houden voor andere bestemmingen	220	Het uitgevoerde onderhoud over dit betreft alleen correctief deel.	Voldoende
Ambulancedienst	Deze voorziening dient voor het opvangen van kosten die voortvloeien uit de saneringsprocedure, die met het indienen van een saneringsaanvraag in december 2002 is ingezet.	64		Voldoende
Verzekeringen	Deze voorziening dient voor de dekking van kosten eigen risico bij schade-uitkeringen.	0	Deze voorziening is in 2016 vanwege klassificatie-regels vanuit de BBV omgezet in nog te betalen kosten vorige jaar .	Is opgeheven
Vordering op CBL Vennootschap BV	Deze voorziening dient ter zekerheid van mogelijke claims, voortvloeiende uit de verkooptransactie of rechtshandelingen van voor de verkoop van Essent.	0	Eind juni 2016 is het CBL Escrow Fonds geliquideerd. Gemeente Groningen ontvangt ter aflossing op de kapitaalverstrekking een bedrag van 78 duizend euro, welke tegelijkertijd vrijvalt uit de voorziening. Het restantbedrag van de kapitaalverstrekking ad 144 duizend euro wordt afgelost door dit bedrag uit de voorziening te onttrekken. Hiermee is de voorziening uitgeput en kan deze worden opgeheven.	Voldoende.
Vordering op Verkoop Vennootschap BV	Deze voorziening dient ter zekerheid van mogelijke claims, voortvloeiende uit de verkooptransactie of rechtshandelingen van voor de verkoop van Essent.	0	Eind juni 2016 zijn RWE en Verkoop Vennootschap BV tot een compromis gekomen voor de afwikkeling van alle claims. Gemeente Groningen ontvangt ter aflossing 986 duizend euro, welke tegelijkertijd vrijvalt uit de voorziening. Het restantbedrag van de kapitaalverstrekking van 381 duizend euro wordt afgelost door dit bedrag uit de voorziening te onttrekken. Hiermee is de voorziening uitgeput en kan deze worden opgeheven.	Voldoende
Reorganisatie	Deze voorziening dient voor de dekking van kosten van boventalligheid als gevolg van de vorming van het SSC.	1.383	In 2016 is 1,1 miljoen uit de voorziening gehaald ter dekking van frictiekosten. In totaal is 345 duizend gestort in de voorziening ter dekking van toekomstige frictiekosten.	Voldoende
Pensioenen wethouders	Deze voorziening dient voor de dekking van pensioenlasten van voormalig wethouders (voor 2006) Waarschijnlijk zal er in de komende jaren een landelijk fonds voor pensioenen wethouders in het leven worden geroepen. Ten behoeve van de pensioenvoorziening van wethouders die ingaande 2006 politieke ambtsdragers zijn/waren, is een verzekeringspolis afgesloten.	4.537	In 2016 is de rekenrente voor de pensioenen verder gedaald. De storting in de pensioenvoorziening van de groep ex-wethouders die tot 2008 wethouder is geweest en waarvoor de gemeente Groningen een eigen voorziening heeft opgebouwd, bedraagt 371 duizend euro. Daarnaast is dit jaar een dotatie uitgevoerd op de groep uitkeringsgerechtigden die vanaf 2013 een uitkering ontvangt en waarvoor ook een voorziening is gevormd (325 duizend euro). Tot slot is dit jaar de back service van de bij Loyalis verzekerde groep (ex-)wethouders (wethouders vanaf 2008) aan de voorziening toegevoegd (649 duizend euro). Ter dekking van uitkeringen is 55 duizend euro onttrokken uit de voorziening.	Voldoende.

Afvalstoffenheffing	Deze voorziening dient voor het opvangen van prijschommelingen in het tarief van de afvalstoffenheffing. De voeding van deze voorziening komt uit de overdekking van meer dan 100% in enig jaar van de afvalstoffenheffing.	4.802	In de begroting is een onttrekking voorzien van 790 duizend euro. Op basis van de werkelijk kosten en opbrengsten is een toevoeging van 415 duizend euro mogelijk wegens meevallende exploitatielasten, door hogere opbrengsten wegens minder kwijtscheldingskosten en hogere opbrengsten kunststof.	Voldoende
Riolering groot onderhoud	Deze voorziening dient als dekking van het onderhoud op de langere termijn zoals herijking overstortmuren, inmeten rioolstelsel, uitbaggeren, et cetera.	889	De kosten van groot onderhoud aan riolering worden met deze voorziening geëgaliseerd. In 2016 is een bedrag van 548 duizend euro exploitatie resultaat toegevoegd aan de voorziening. Daarnaast is voor 212 duizend euro aan niet gerealiseerde baggerprojecten uit 2015 geboekt ten laste van deze voorziening.	Voldoende
Riolering vervangingsinvesteringen	Deze voorziening dient om spaarbedragen riolering aan deze voorziening toe te voegen. De kosten van toekomstige investeringen mogen in het riooltarief worden opgenomen als de eerste aanleg van uitbreidingsinvesteringen uit de grondexploitatie is gefinancierd	1.960	Toekomstige vervangingen van rioleringen kunnen worden gedekt uit deze voorziening. In het GWRP 2014-2018 wordt aangegeven dat in 2016 een bedrag van 744 duizend euro kan worden toegevoegd aan deze voorziening, evenals 681 duizend euro exploitatieresultaat. De onttrekking van 1,5 miljoen euro is conform het GWRP 2014-2018.	Voldoende
Groot onderhoud Oosterpoort	Deze voorziening dient voor het opvangen kosten groot onderhoud aan de Oosterpoort.	299	Het beschikbare budget voor gepland onderhoud is in 2016 aan de voorziening toegevoegd. De uitgaven in 2016 voor gepland onderhoud zijn ten laste van de voorziening gebracht.	Voldoende
Fonds sanering Beckerweg	Deze voorziening dient voor de dekking van kosten nazorg van diverse locaties bodemsanering (onder meer de Beckerweg).	456	Betreft beheer en onderhoudskosten diverse locaties bodemsanering en doorberekende rente.	Voldoende
Openbaar vervoer	Deze voorziening dient voor de dekking van een eventuele deconfiture van het OV bureau Groningen Drenthe. De gemeente Groningen is voor 21% risicodragend. Daarnaast kan de voorziening worden ingezet voor OV-infrastructuur.	0	Saldo o per 31-12-2016 en kan worden opgeheven.	Opheffen
Onderhoud museum	Deze voorziening dient voor het opvangen van schommelingen in de kosten van groot onderhoud van het Groninger Museum.	1.620	Dotaties aan de voorziening in 2016: 492 duizend euro. Onttrekking groot onderhoud in 2016: 287 duizend euro.	
Onderhoud parkeergarages	Deze voorziening dient voor het opvangen van schommelingen in de kosten van het planmatig onderhoud van het parkeerbedrijf.	484	Onttrekking groot onderhoud in 2016: 146 duizend euro.	Voldoende
Grote Steden Beleid III	Deze voorziening dient er voor om niet bestede middelen van het Rijk, voor de uitvoering van GSB III (pijler Economie), hieraan te doteren. Hiervoor is een meerjarig EBP-programma opgesteld.	137	Bijdrage Flexiglas. Oude subsidiebeschikking 2009	Voldoende
Personeel	Deze voorziening dient voor tijdelijke dekking voor structureel hogere loonkosten.	0	Voorziening is aangewend ter dekking van deze hogere loonkosten. Deze kan met ingang van 2017 vervallen.	Niet van toepassing
Thermiek BV	Deze voorziening dient voor opvang negatieve resultaten van Thermiek BV	0	Vanwege de gunstige financiële positie van Thermiek hebben we besloten dat het aanhouden van de voorziening van 19 duizend euro overbodig is geworden. Daarom laten we deze vrijvallen.	Niet van toepassing

Voorziening risico BTW	Deze voorziening dient voor de mogelijke suppletie 2012	358	De Belastingdienst heeft een boekenonderzoek ingesteld waarbij de vraag aan de orde is in hoeverre het sportonderwijs onder het Sportbesluit voor de Omzetbelasting valt. Wij zijn ervan uitgegaan dat het sportonderwijs onder het besluit valt. Mogelijk is hierdoor teveel BTW van de fiscus teruggevorderd. In verband met een mogelijke naheffing hebben we hiervoor een voorziening opgenomen. Hierin is ook rekening gehouden met rente en kosten. Met de fiscus is afgesproken dat zij in het 1e kwartaal van 2017 duidelijkheid zal verschaffen ten aanzien van haar standpunt. Daarna kan de afwikkeling van de voorziening plaatsvinden.	voldoende
Legaat Andrea Elkenbracht	Deze voorziening dient er voor dat begaafde (oud) leerlingen van het stedelijk conservatorium in de gelegenheid worden gesteld een voortgezette muziekstudie in het buitenland te volgen.	216	Mutatie is minimaal gezien de huidige lage rentestand	Voldoende
Pensioen voormalig medewerkers O2G2	Deze voorziening dient voor het financieel afdekken van een risico in verband met de éénmalige kosten van een pensioenvoorziening van een voormalig medewerker WMO (nu O2G2).	0	In 2016 heeft de juridische afwikkeling van deze zaak plaatsgevonden. Door het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden is op 1 juli een proces verbaal opgemaakt. De uiteindelijke te betalen kosten zijn lager vastgesteld. Daarmee kan het restant van de voorziening ad 105 duizend euro vrijvallen ten gunste van het resultaat.	Niet van toepassing
Exploitatie Euvelgunnerweg 17	Deze voorziening dient voor dekking van de compensatie voor de huur van pand Euvelgunne weg overeengekomen met de stichting het Viaduct voor de eerste vijf jaar.	351		
Totaal voorzieningen		26.133		

3: Subsidies en inkomensoverdrachten 3

(bedragen x 1.000 euro)			
Deelprogramma	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2016
01.1 Werk en activering	4.550	5.063	3.548
01.2 Inkomen en armoede bestrijding	166.089	164.354	172.331
02.1 Groningen Kennisstad	1.075	2.380	1.239
02.2 Aantrekkelijke stad	1.681	1.815	1.331
02.3 Bedrijvige stad	700	775	502
02.4 Overig economie en werkgelegenheid	4.121	4.095	3.835
03.1 Onderwijskansen	4.458	6.376	5.429
03.2 Voorkomen schooluitval	1.496	1.496	1.024
04.1 Sociale samenhang en leefbaarheid	105.242	107.341	104.871
04.2 Preventie en zorg	24.484	24.983	24.180
04.3 Integratie en emancipatie	1.356	2.055	4.350
04.4 Jeugd	9.624	9.739	9.498
04.5 Vernieuwing sociaal domein	46.787	48.353	47.674
05.1 Sportieve infrastructuur	1.041	1.015	796
05.2 Deelname aan sport	1.334	953	866
06.1 Culturele infrastructuur	20.410	21.183	21.203
06.2 Deelname aan cultuur	3.430	3.670	3.473
07.1 Fiets	-	60	71
07.2 Openbaar vervoer	159	159	165
07.3 Auto	-	-	41
07.4 Parkeren	-	-	426
07.5 Verkeersveiligheid	-	60	59
07.6 Overig verkeer	1	1	1
08.1 Gezinnen	106	521	393
08.2 Jongerenhuisvesting	-	52	22
08.3 Wonen en zorg	31	31	20
08.4 Kwaliteit woningvoorraad	-	2.000	222
08.5 Betaalbaarheid en beschikbaarheid	330	200	200
08.6 Cultuurhistorie en archeologie	115	267	280

08.7 Overig wonen	71	168	347
09.1 Kwaliteit leefomgeving	152	593	431
09.2 Afvalinzameling en -verwerking	1.009	1.009	1.114
10.1 Veilige woon- en leefomgeving	-	-	66
10.3 Integriteit en veiligheid	-	-	5
10.4 Fysieke veiligheid	14.862	16.116	15.693
11.1 Publieke dienstverlening	1.567	1.587	1.741
12.1 College en Raad	625	625	584
12.2 Gebiedsgericht werken	-	154	1.033
14.1 Algemene ondersteuning	3	3	274
Hulpkostenplaatsen	1.588	1.688	1.534
Totaal subsidies en inkomens- overdrachten	418.497	430.940	430.872

Voor meer informatie verwijzen wij u naar het [subsidieregister](#) van de gemeente Groningen.

4: Investerings

Omschrijving investering	Tijdsplanning krediet	Kredieten		Realisatie		Restantkrediet		In 2016 nieuw gevoteerd krediet		Realisatie in 2016		Indien project gereed		Overboeking restant naar 2017	
		voorgaande jaren	voorgaande jaren	voorgaande jaren	voorgaande jaren	per 01-01-2016	per 01-01-2016	Bruto	Bijdragen	Bruto	Bijdragen	Uitgaven	Bijdragen	Overschrijding	Onderschrijding
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Wingerd vervangende nieuwbouw	2001-2015	3.644		3.344		300							300		
Uitbreiding Starter	2004-2015	3.519		2.719		800								800	
Kantine	2005-2015	20		6		14								14	
Gomarus magnoliast. Bouw gymlokaal	2005-2015	776				776								776	
Uitbreiding vensterschool Koorenschool	2005-2015	914		907		7							7		
Kantine	2006-2015	4				4							4		
Beamers	2006-2015	4				4							4		
Vervangende Nieuwbouw Borgmanschool	2007-2015	102		51		51								51	
Vorbereiding Tamarisk	2008-2015	26				26								26	
Meubilair	2009-2015	1.686		1.559		127								127	
Uitbreiding en inrichting AMG Smidtschool	2009-2015	136		81		55								55	
Nieuwbouw	2010-2015	66.000		61.059	9.559	4.941	-9.559			1.684	100		757	2.500	-9.659
Nieuwbouw Semmelweisstraat	2010-2015	6.656	3.044	6.655	3.044	1	0						1		0
Reitdiep verv.bouw van Hasselt	2010-2015	1.417				1.417								1.417	
GSV uitbreiding	2011-2015	1.594		1.575		19							19		
Grond Haydyschool	2012-2015	61				61							61		
Kunst	2013-2015	100		55		45								45	
Installatie kantine	2013-2015	158				158								158	
Verv.invest. Bessemerstraat van Liefland	2013-2015	310		155		155								155	
Vervangende nieuwbouw Hart de Ruyter	2013-2015	1.124		804		320								320	
Sportthal Zuid	2013-2015	2.045		308		1.737				521				1.216	
Routine 2014	2014-2015	1.000		303		697								697	
Uitbreiding Vuurtoren	2014-2016	598				598								598	

Uitbreiding capaciteit Zernike college	2014-2016	1.632			1.632							1.632
Gomaruscollege Capaciteitssuitbreiding Gymzaal	2014-2016	1.020			1.020							1.020
Gravenburg Capaciteitssuitbreiding Gymzaal	2014-2016	1.020			1.020							1.020
Binnenklimaat scholen	2014-2016	1.020			1.020			1.017			3	
Nieuwbouw Tamarisk	2014-2016	1.938			1.938							1.938
Constructiefout gasbetondak Annie MG Smit	2014-2016	195			195							195
Constructiefout gasbetondak Vuurtoren	2014-2016	177			177							177
Voorbereidingskrediet Borgmanschool	2014-2016	51			51			13				38
Voorbereidingskrediet Borgmanschool	2015-2015	101			101							101
Voorbereidingskrediet S J Boumaschool	2015-2015	101			101							101
Nieuwbouw Reidiepcollege (Heersterpoort)	2015-2015	1.215			1.215							1.215
Gymzaal Gomaruscollege	2015-2015	456			456							456
Uitbreiding St. Michael	2015-2015	316	256		60							60
Herbestemminggebouw Reggestraat 1 (rb 30/9/15)	2015-2015	475	283		192			141				51
Aankoop en aanpassing Gymzaal Muntinghlaan (rb 30/9/15)	2015-2015	675	611		64							64
Aankoop 2 wijkbibliotheken	2015-2015	200	200	114	86	200			200		86	
Onderwijshuisvesting: Oosterhogebrugschool	2016-2016						51					51
Onderwijshuisvesting: Borgmanschool	2016-2016						2.328					2.328
Onderwijshuisvesting: S J Boumaschool	2016-2016						2.327					2.327
Onderwijshuisvesting: Meander/Aquamarijn	2016-2016						557					557
Onderwijshuisvesting: Fris en duurzaam	2016-2016						918					918
Onderwijshuisvesting: Tamarisk	2016-2016						1.012					1.012
Onderwijshuisvesting: Leon van Gelder	2016-2016						695					695
Herhuisvesting ivm verkoop Gotenburgweg 46	2016-2016						2.807	677	2.584	677		223
MFA De Weijert	2016-2016						2.450					2.450
Wij teams Lewenborg in het Dok	2016-2016						300	287			13	
Routine investeringen 2016	2016-2016						926	325				601
aanpassing mfa de weijert ivm wij-teams	2016-2016						230	139			91	
Zonneweide Vierverlaten	2016-2017						2.426	373				2.053
Paslezers WIJ Teams	2016-2017						760	394				366
aankoop van der Hoopstraat 3	2016-2017						1.140	900				240
Vervanging Cipers	2009-2015	171		7	164							164
Dienst Investerings 2014	2014-2015	685			685						685	
Routine investeringen 2015	2015-2016	1.080		26	1.054			660				394
Routine investeringen 2015 (GWS)	2015-2016	150			150							150

Routine investeringen 2016	2016-2016								1.490					1.490	
ICT WIJ Teams	2016-2017								151		58			93	
Sanering riolering 2011	2011-2015	14.316		13.342	312	974	-312							974	-312
Sanering riolering 2012	2012-2015	13.355		11.034	599	2.321	-599				100		2.221		-599
Vervangingsinvesteringen openbare ruimte 2012-2017	2012-2018	15.091	200	10.444	230		4.647	-30	4.832		3.369	122		6.110	-152
Afstandsbediening bruggen	2013-2015	1.304	250	1.205	250	99								99	
Routine investeringen 2013 (Wagenpark SB oud)	2013-2015	1.037		531		506					83		423		
Sanering riolering 2013	2013-2016	14.315		9.422	25	4.893	-25				1.399			3.494	-25
routine investeringen 2014	2014-2017	4.731		3.353		1.378					743			635	
Sanering riolering 2014-2018	2014-2018	19.119		8.364	238	10.755	-238	14.100			5.090	36		19.765	-274
Routine investeringen 2015	2015-2016	5.387		2.193		3.194					2.038			1.156	
Verleggen riolering aanpak ringweg Zuid	2016-2017								20.000	20.000	853	924		19.147	19.076
routine investeringen 2016	2016-2016								4.641		2.576			2.065	
Aanpassing grote zaal Oosterpoort	2013-2015	800	400	749	400	51					10			41	
Routine investeringen 2015	2015-2016	2.190		610		1.580					1.249			331	
Routine investeringen 2016	2016-2016								1.715		950			765	
Maatreg. Zuidelijke Ringweg (Langman)	2003-2015	30.640	27.640	27.668	25.535	2.972	2.105				7	-860		2.965	2.965
Damsterdiepgarage	2005-2015	41.482	41.482	40.897	6.600	585	34.882				44			541	34.882
Transferium Hoogkerk	2006-2015	15.188	13.490	11.608	12.095	3.580	1.395	4.489	4.489	1.119	-1.068			6.950	6.952
OV-as busstation-CS	2006-2015	2.700	2.550	2.178	2.591	522	-41							522	-41
Reconstructie kruising Noordelijke Ringw	2006-2016	3.316	3.316	4.702	3.269	-1.386	47	1.416	1.416	9	1.285			21	178
Herinrichting Stadspark	2006-2015	3.454	3.454	3.447	3.234	7	220							7	220
Reconstructie NRW	2006-2016	1.960	999	1.748	961	212	38							212	38
Doorstr.Ln.CdH en V.Ketw.Verschuurlaan	2007-2015	860	310	556	162	304	148							304	148
30 km Engelbert, Middelbert, Dorkwerd	2007-2015	1.794	947	1.716	435	78	512				30	496		48	16
HOV-as west paterswoldseweg/koeriersterweg	2008-2020	14.350	14.350	10.005	4.906	4.345	9.444				3.352	8.210		993	1.234
HOV-as west Baileybrug	2008-2020										1.612			-1.612	
Verlengde verkenning Zuidelijke Ringqweg	2008-2020	2.930	2.930	2.557	2.930	373		73	73	246	-127			200	200
Reconstr. Kruisp.Regatta/Damsterdiep	2009-2015	200		139	94	61	-94							61	-94
Kleine verkeersmaatregelen 2008/2009/2010/2011	2009-2015	985	550	773	122		212	428			35	150		177	278
Busbaan P + R Europapark UMCG	2011-2015	5.430	5.430	4.572	4.572	858	858							858	858
Toegankelijkheid bushaltes	2011-2015	3.061	3.061	2.750	1.801	311	1.260				14	700		297	560
Dynamisch verkeersmanagement P13	2011-2015	431	431	339	292	92	139				17	74		75	65
Card only parkeerautomaten	2011-2015	3.100	2.500	2.787		313	2.500						313		2.500
Herewegviaduct	2011-2018	1.505	1.505	98		1.407	1.505							1.407	1.505
P+R Haren	2013-2015	4.896	4.896	3.672	759	1.224	4.137				228	3.142		996	995
Fietspad de Verbetering Hoogkerk	2013-2015	610	610	610	40		570					210			360

Revitalisering Hoendiep	2013-2015	650	420	537	390	113	30							113	30
Beter benutten - fietsparkeren stad Groningen	2013-2015	995	995	867	794	128	201			50	69			78	132
Openbaar Vervoer: stationsgebied/knoop Groningen	2013-2015	990	990			990	990			438	353			552	637
Sanering vuilstort Beijum Noord	2013-2015	286	286			286	286							286	286
Verdubbeling Verbindingsb. Oost en Noord. Ringweg	2013-2015	272	272			272	272							272	272
HOV-maatregelen netwerkanalyse Groningen- Assen	2013-2017	19.339	19.339	4.720	8.000	14.619	11.339	248		2.385	-895			12.482	12.234
Basispakket Verkeersmanagement	2014-2015	2.920				2.920								2.920	
Aanschaf parkeervergunningensysteem	2014-2015	190		112		78				64				14	
Herinrichting/sanering Boterdiep/Bloemstraat	2014-2015	3.023	3.023	1.732	2.353	1.291	670			555	-66			736	736
P+R Reitdiep	2014-2017	192	192	179		13	192	4.175	4.175	1.721	1.900			2.467	2.467
Parkeerautomaten Oranjebuurt/Noorderp[antsoenbuurt	2014-2015	290				290								290	
Doorstroommaatregelen Martinizekenhuis	2014-2015	1.850	1.850	1.414	1.350	436	500			75	166			361	334
Fietsmaatregelen netwerkanalyse Groningen- Assen	2014-2015	3.090	3.090	1.061		2.029	3.090	750	750	2.026	640			753	3.200
Automaatregelen netwerkanalyse Groningen- Assen	2014-2015	600	600			600	600							600	600
Ontsluitingsweg Helperplein/Van Imhoffstraat	2014-2015	116	116			116	116							116	116
Fietspad Engelbert	2015-2015	200	200	199	205	1	-5							1	-5
Gresco-isoleren appendages	2015-2015	71				71								71	
Gresco-led verlichting Electronstraat	2015-2015	50				50								50	
Gresco-Energie Stadsschouwburg	2015-2015	141				141								141	
Extra sneltrein Groningen-Leeuwarden	2015-2015	50	50			50	50							50	50
Zeegebouw Suikerunierterrein	2015-2015	393	393		393	393				393					
Investeringskrediet Oostelijke Ringweg (aanvulling)	2015-2016	700	700			700	700							700	700
Gresco Jaarkrediet	2015-2016	4.973				4.973				373				4.600	
Kwaliteitsimpuls P&R	2015-2017	126	126	50		76	126	1.699	1.699	145	140			1.630	1.685
Onderdoorgang Eemsgolaan	2015-2016	4.950	4.950	136	79	4.814	4.871			3.334	3.391			1.480	1.480
Projecten Fietsstrategie	2016-2016							3.100	3.100	157	157			2.943	2.943
Binnenstadvisie Bestemming Binnenstad	2016-2017							2.544		304	13			2.240	-13
Toekomstvisie A-Kwartier	2016-2018							2.368	2.368	171	171			2.197	2.197
Groningen Spoorzone Fiets	2016-2017							29.360	18.060					29.360	18.060
Mooi extra post NL locatie	2016-2017							14.900	14.900					14.900	14.900
Kruispunt Wilhelminakade- Prinsesseweg	2016-2017							400		21				379	
Topsport Zorgcentrum herinrichting parkeerterrein	2016-2017							92	92					92	92

Verplaatsen Busstation	2016-2018							2.350	2.350					2.350	2.350
Korte bus onderdoorgang + fietsplekken +taxiplekken	2016-2018							2.220	2.220					2.220	2.220
Plankosten Stationsgebied Groningen	2016-2018							1.555	1.555					1.555	1.555
Verkenning Station Hoogkerk	2016-2018							50	50		50			50	
Voorbereidingskrediet Sporthal Europapark	2014-2015	371		1.548		-1.177		14.529		1.063				12.289	
herrinrichting van Lennepaan	2016-2017							450	450					450	450
vervanging materieel Beschut bedrijf 2015	2015-2016	350		261		89				89					
										34					
vervanging materieel Beschut bedrijf 2016	2016-2016							451						417	
Was- en kleeaccommodatie Esserberg	2010-2015	522	55	290		232	55			273				-41	55
Renovatie sportcentrum Kardinge 2e fase	2011-2015	8.431		8.492		-61		61					0		
Renovatie oefenveld Velocitas Sportpark Stadspark	2014-2015	30				30				28			2		
Vervanging kunstgrasveld Spp Kardinge	2015-2016	300		24		276				21				255	
Renovatie veld 2 Spp Esserberg	2015-2016	90		18		72				18			54		
Renovatie veld 1 op Coendersborg	2015-2016	79		17		62				18			44		
Renovatie veld1 (Velocitas) Spp Stadspark	2015-2016	90				90				83			7		
Renovatie oefenveld (Velocitas) Spp Stadspark	2015-2016	90				90				77			13		
Renovatie oefenveld Spp Kardinge	2015-2016	28		13		15							15		
Voorbereidingskrediet Papiermolen	2016-2016							180		155				25	
VIP 2016 verv.kunstgras 1 spp. Het Noorden	2016-2016							340		294			46		
VIP 2016 ren.veld 1&2 spp.de Wijert	2016-2016							203		188			15		
VIP 2016 ren.wzh. Spp West End, de Parrel, Kardinge	2016-2016							165		96				69	
								125		140					
VIP 2016 verv.dweilmachine.sportc.Kardinge	2016-2016													-15	
VIP 2016 extra kk spp Corpus den Hoorn	2016-2016							600						600	
VIP 2016 verv.kunstgras 1 spp Coendersborg	2016-2016							338		272			66		
Bessemooerstrook	2014-2016	3.116	3.116	1.554	2.879	1.562	237			380	-945			1.182	1.182
Grote Markt															
Grote Markt				34.798	119.850					13.014	19.950				
Grote Markt Forum				23.382	66					21.858					
Grote Markt Parkeergarage				30.317	30					6.278					

Grote Markt Fietskelder				3.467	4					-182				
totaal Grote Markt		253.810	253.810	91.964	119.950	161.846	133.860			40.968	19.950		120.878	113.910
Eemskanaalzone														
Sontbrug e.o.				31.613	15.637					1.260	9.506			
Berlagebrug				22.362	8.223					55				
Houtunie				883	1.070					17				
Woonschepenhaven				4.278	181					1.735	1.100			
Eemskanaalzone				1.650	1.197					184	339			
P+R Meerstad				157						266	423			
Eemskanaalzone Boulevard				60						76				
totaal Eemskanaalzone	....-2017	89.634	49.427	61.003	26.308	28.631	23.119			3.593	11.368		25.038	11.751
Winschoterdiep/Eemskanaal														
Revitalisering Winschoterdiep/Eemskanaal ZO				869	965					5				
Bornholmstraat Zuid				1.130	1.343					-5				
De Havens				43	324					-7				
Bornholmstraat Noord				2.491	3.143					-16				
Duinkerkenstraat/Antillenstraat				3.945	4.543					-12	-826			
Duinkerkenstraat 2e fase				5.222	5.192					-2	1.332			
Herverkaveling Bornholmstraat				8.238	4.388					550	1.821			
Gideon Zuid				5.095	5.267					6	60			
totaal Winschoterdiep/Eemskanaal	....-2018	31.344	31.344	27.033	25.165	4.311	6.179			519	2.387		3.792	3.792
TOTAAL GENERAAL		769.851	509.889	468.171	272.921	301.680	236.968	155.0871	78.424	94.790	53.120	5.250	356.727	262.272

5: Begrotingsoverschrijdingen

Begrotingsoverschrijdingen Exploitatie (bedragen x 1.000 euro)	Actuele begroting lasten	Rekening lasten	Over-schrij- ding	Soort Toelichting naar oorzaak en achtergronden bij NIVRA overschrijdingen > 500 duizend euro over- schrij-ding
01.2 Inkomen en armoede bestrijding	185.762	192.356	-6.594	4 De kosten voor bijzondere bijstand zijn 3,3 miljoen euro hoger. Een van de oorzaken is de kredietverlening aan statushouders (0,9 miljoen euro). Andere oorzaken zijn de verstrekkingen voor bewindvoering en de aanvullende bijstand onder de 21 jaar. Afwijkingen per onderdeel zijn niet te geven omdat we geen begroting hanteren op onderdelen. Verder zijn de lasten voor BUIG 3,7 miljoen hoger dan begroot. In de begroting zijn we uitgegaan van gemiddeld 10.103 uitkeringsgerechtigden. In werkelijkheid is het gemiddelde aantal uitkeringsgerechtigden uitgekomen op 10.222. Deze extra toename is ondermeer een gevolg van het aantal statushouders at in aanmerking komt voor een bijstandsuitkering. Door deze stijging ontstaat een extra nadeel van 1,7 miljoen euro. De gemiddelde prijs van een bruto jaaruitkering lag bij het samenstellen van de begroting op 14.302 euro. In werkelijkheid keerden we gemiddeld 14.499 euro per jaar uit per uitkerings-gerechtigde. Dit is een toename van 1,3% en wordt veroorzaakt door nominale ontwikkelingen. Het nadelige effect hiervan is 2 miljoen euro. De overige overschrijdingen binnen dit deelprogramma worden veroorzaakt diverse kleinere afwijkingen.
02.3 Bedrijvige stad	1.036	3.338	-2.302	4 De jaarlijkse herziening van de grondexploitatie heeft geleid tot een verlies op de eindwaarde van 2 complexen. Het betreft de Grexen Kemkesberg (Lasten N 900 duizend euro) en Westpoort (Lasten N 1,457 miljoen euro). Op grond van BBV-richtlijnen moet dit voorzienbare verlies direct worden genomen en in de jaarrekening worden verwerkt. Dit resultaat maakt onderdeel uit van het totale resultaat op grondzaken.
03.1 Onderwijskansen	24.391	25.189	-798	1 Bij de screening van onze activa hebben wij geconstateerd dat enkele activa niet juist zijn opgenomen in de activamodule omdat ze niet meer bestaan. Wij hebben daarom de activa's afgeboekt. Dat heeft geresulteerd in een overschrijding van de lasten voor een bedrag van 1,1 miljoen euro. Het bedrag van 1,1 miljoen is de oorspronkelijke aanschafwaarde. (Op een groot deel van deze activa was al afgeschreven. De totale afschrijving op deze activa was 971 duizend euro. Deze cumulatieve afschrijving is logischerwijs ook afgeboekt en dit zorgt voor hogere baten. Per saldo gaat het dus om een resultaat van 0,2 miljoen euro nadeel als gevolg van de afboeking van de activa.) De overige afwijkingen binnen dit deelprogramma worden veroorzaakt diverse kleinere bedragen.

04.1 Sociaal klimaat	118.006	119.733	-1.727	<p>1 De overschrijding van de lasten worden voornamelijk veroorzaakt door de hogere kosten voor WMO-begeleiding. Deze zijn 5,4 miljoen hoger dan begroot:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hogere zorguitgaven ZIN 18+ (N 6,3 miljoen euro) <p>Voor ZIN 18+ is tot nu toe een kleine 15 miljoen euro gefactureerd. We bepalen de verwachte uitgaven op basis van de geprognosticeerde waarde van de indicaties en de verzilvering die we zien in het wel gefactureerde deel. Wij verwachten ten opzichte van de begroting een hogere indicatiewaarde (25,5 miljoen) en ten opzichte van de VGR2 een lager verzilveringspercentage (68%).</p> <p>Daarbovenop komen nog wel de kosten voor de landelijke werkende instellingen (LWI's) voor zintuiglijke beperkingen. De zorg voor indicaties die hiervoor zijn afgegeven wordt uitgevoerd door een beperkt aantal landelijk gecontracteerde aanbieders. Ook voor deze in 2016 geleverde zorgvormen zijn nog niet alle facturen ontvangen. Het nadeel op de ZIN 18+ moet wel in samenhang gezien worden met de gemelde onderschrijding op de kosten van huishoudelijke hulp.</p> <ul style="list-style-type: none"> - PGB 18+ (V 0,9 miljoen euro) <p>Op basis van de meest recente inzichten bedragen de PGB Wmo+ lasten 5,8 miljoen euro, een voordeel van ruim 900 duizend euro. Het verschil wordt veroorzaakt door een lager verzilveringspercentage, namelijk 81% versus 90% verwacht. Dit inzicht hebben we gekregen door recent ontvangen informatie vanuit de SVB en een nadere analyse van deze gegevens. Over de hele linie (ook bij de regiogemeenten rondom Groningen) zien we lagere bestedingen PGB.</p> <p>Tegenover het nadeel op de WMO-begeleiding staan een aantal grote voordelen, zoals lagere kosten voor algemene voorziening huishoudelijke hulp en lagere kosten voor beschermd wonen. De overige overschrijdingen binnen dit deelprogramma worden veroorzaakt diverse kleinere bedragen.</p>
04.3 VV Integratie en emancipatie	2.738	5.664	-2.926	<p>1 De overschrijding van de lasten binnen dit deelprogramma ontstaan voornamelijk door de kosten voor Bed Bad en Brood. Vanwege de langdurige onderhandelingen over het bestuursakkoord Bed Bad en Brood en het uiteindelijke opzeggen van het bestuursakkoord door het kabinet, hadden we vooralsnog geen dekking in 2016 voor de kosten van de opvang voor uitgeprocedeerde asielzoekers. Deze opvang wordt verzorgd door de Stichting INLIA. De ontvangst van de vergoeding verwachten we bij de meicirculaire 2017. Deze vergoeding verwerken we in de begroting 2017. Voor het jaar 2016 hebben we het tekort op Bed, Bad en Brood alsnog kunnen dekken door vrijval op subsidiebudgetten elders verantwoord binnen deze jaarrekening en vrijval op Maatschappelijke opvang. De overige overschrijdingen binnen dit deelprogramma worden veroorzaakt diverse kleinere bedragen.</p>
04.4 VV Jeugd	29.876	30.311	-435	1

04.5 VV Vernieuwing sociaal domein	57.963	66.448	-8.485	1	De kosten van de Wij Teams zijn 762 duizend euro hoger. Voor de ontwikkeling en implementatie van de WIJ-Teams hebben we tijdelijk een aantal projectleiders en ondersteuners aangesteld. Deze ondersteuningsstructuur richt zich op het vormgeven van de directe werkprocessen, waarvan we de extra kosten voor de jeugdhulp volgend jaar willen dekken via de RIGG (Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten). Verder zien we bij de toegang Wmo dat extra personele capaciteit noodzakelijk is om knelpunten op te lossen in 2016. Wij zien deze kosten nadrukkelijk als zorgkosten algemene voorziening, in het verlengde van de WIJ-teams. Bij de resultaatbestemming 2015 heeft de raad 600 duizend euro beschikbaar gesteld voor de aanvullende dekking van deze extra inzet WMO-consulenten. De kostenontwikkeling heeft zich verder voortgezet in het laatste halfjaar. Daarnaast hebben we nog extra kosten aan ketenpartners betaald voor inzet consulenten in 2015 die we bij de jaarrekening 2015 niet hadden voorzien. (Totaal 1,53 miljoen hogere kosten). Ten slotte verwachten we voorsnog -op grond van de meest recente prognose die RIGG heeft afgegeven- een nadelig resultaat voor de stad Groningen van 2,1 miljoen euro. De RIGG kent vergelijkbare onzekerheden in de prognoses als onze eigen gemeente, vanwege de administratieve achterstanden bij de zorgaanbieders. We zien in de voorlopige cijfers beduidend hogere bestedingen op ZIN 18- en lagere bestedingen op PGB 18-; per saldo een fors negatief effect op de Groninger bijdrage aan de RIGG van 2,1 miljoen euro. De overige afwijkingen binnen dit deelprogramma worden veroorzaakt diverse kleinere bedragen.
05.2 Jeugd in Beweging en Ruim Baan	988	997	-9	1	
06.1 Culturele infrastructuur	42.090	43.472	-1.382	1	De overschrijding binnen dit deelprogramma wordt voor een groot deel veroorzaakt door extra personele lasten. Er wordt personeel van derden ingezet voor de piekmomenten op het gebied van programmering, productie, ticketing, horeca en podiumtechniek. De toename van programmering in 2016 resulteert in een grotere inzet van personeel van derden voor de piekmomenten. De toename van deze kosten wordt gedekt uit het programmeringsresultaat. Daarnaast vragen de gebouwen van Oosterpoort / Stadsschouwburg vragen jaarlijks veel onderhoud. Niet planmatig onderhoud neemt de laatste jaren toe waardoor een overschrijding is ontstaan in 2016. Er moesten onder anderen extra brandveiligheidsmaatregelen worden genomen.
07.1 Fiets	2.162	2.516	-354	4	
08.1 Gezinnen	3.682	5.318	-1.636	1	De hogere lasten betreffen voornamelijk het resultaat op de grondexploitatie CiBoGa in 2016. Na overleg met de accountant is overeengekomen dat 1 miljoen resultaat op grondexploitatie CiBoGa wordt genomen. Voorgesteld wordt om het nadelig resultaat aan de reserve grondzaken te onttrekken. Daarnaast zijn er extra lasten gemaakt voor projecten. Tegenover deze lasten staan echter ook baten.
08.2 Jongerenhuisvesting	847	1.011	-164	2	
08.3 Wonen en zorg	31	486	-455	2	
08.5 Betaalbaarheid en beschikbaar	200	409	-209	2	
08.6 Cultuurhistorie en archeologie	1.419	1.651	-232	2	
09.2 Afvalinzameling en -	29.166	30.342	-1.176	1	Hogere lasten als gevolg van meer afvalverwerking

verwerking					
10.2 Jeugd en veiligheid	365	413	-48	1	
11.2 Communicatie met de burger	56	118	-62	2	
12.1 College en Raad	7.589	11.307	-3.718	4	De hogere lasten binnen dit deelprogramma zijn het gevolg van het Individueel Keuzebudget, Concerposten en extra dotatie aan de voorziening Pensioenen wethouders. Vanaf 1 januari 2017 wordt het Individueel Keuzebudget (IKB) ingevoerd. Hierdoor wordt de opgebouwde vakantietoeslag over de maanden juni t/m december 2016 in 2016 als loonkosten verantwoord. Dat betekent dat in 2017 niet 12 maar 19 maanden vakantietoeslag wordt uitbetaald. Hiervoor moet een voorziening worden gevormd. Dit leidt bij gemeenten tot een incidenteel tekort in 2016 omdat daar een voorziening voor getroffen moet worden. Voor Groningen leidt dit bruto tot een incidentele last van 6,4 miljoen euro in 2016. Deze kosten kunnen deels worden doorberekend in tarieven (0,4 miljoen euro) en kunnen voor de GGD in rekening gebracht worden bij de Gemeenschappelijke Regeling Publieke Gezondheid & Zorg (0,8 miljoen euro). Daarnaast is sprake van een nadeel op de concernposten van 1,5 miljoen euro. In 2016 zijn bij de opmaak van de rekening 2015 bij de concernstelposten nadelige effecten naar voren gekomen. Het structurele effect daarvan is bepaald op afgerond 1,5 miljoen euro. Voor 2016 kan dit tekort deels incidenteel gedekt worden door een voordeel op het budget mobiliteit topkader van ca 0,4 miljoen euro. Per saldo resteert voor 2016 dan nog een tekort van 1,1 miljoen euro. Dit nadeel betrekken wij bij de bezuinigingstaakstelling op de organisatie. Wij willen dit nadeel dekken door een verwacht aanbestedingsvoordeel op inleenkrachten. Verder is in 2016 is de rekenrente voor de pensioenen verder gedaald. Hoe lager de rente, hoe minder het gereserveerde kapitaal aangroeit, hoe meer kapitaal er moet worden gereserveerd om aan de toekomstige pensioenverplichtingen te kunnen voldoen. De gehanteerde pensioenleeftijd is wettelijk naar 67 jaar verhoogd. Als resultaat van deze ontwikkeling moesten wij in 2016 de voorziening Pensioenen wethouders met 1,3 miljoen euro verhogen. In de begroting was rekening gehouden met 300 duizend euro.
13.1 Algemene inkomsten en post onv	45.924	45.931	-7	1	

14.1 Algemene ondersteuning	112.499	120.958	-8.459	4 Het pand van PostNL is aangekocht via de strategische Grondbank 1, voor een bedrag van 7,45 miljoen euro. Het pand is nodig zodat er in plaats van een lange tunnel, een korte tunnel onder het spoor kan worden gerealiseerd. Deze investering wordt verrekend met de bijdrage van de gemeente Groningen ad 5,5 miljoen aan het budget Spoorzone Groningen (gefinancierd uit het budget Raamwerk Regiorail). Binnen dit project wordt de bijdrage 5,5 miljoen gefinancierd uit de besparing tussen de kosten van een lange tunnel en de korte tunnel. Hiermee is de koopsom in zijn totaliteit gedekt. Echter nog niet administratief afgewikkeld in 2016, waardoor er in 2016 hier een nadeel ontstaat van 5,5 miljoen euro. Dit wordt in 2017 ingebracht in het project Spoorzone, zodat een en ander weer glad loopt. Voor de regio zijn we penvoerder voor zowel MEE als de inloop GGZ. In de primitieve begroting is geen rekening gehouden met de baten en lasten van de regiogemeenten. Hierdoor zijn zowel de baten als de lasten 2,9 miljoen euro hoger dan begroot. (Per saldo nihil) Verder worden de hogere lasten veroorzaakt door de bedrijfsvoering (3,2 miljoen euro). In verband met de outsourcing van de ICT worden vacatures niet meer structureel ingevuld en is extra ingehuurd om de continuïteit van de dienstverlening te waarborgen. De kosten voor inhuur personeel vallen hierdoor hoger uit, bovendien zijn de inhuurkrachten duurder dan vast personeel. Verder zijn er extra lasten gemaakt als gevolg van extra dienstverlening aan afnemers. Daarnaast hebben we minder kunnen toerekenen aan werken derden, projecten en aan kostendekkende producten.
-----------------------------	---------	---------	--------	---

Cie BBV Kadernota rechtmatigheid: indeling begrotingsoverschrijdingen:

1. Kostenoverschrijding die geheel of grotendeels wordt gecompenseerd door direct gerelateerde opbrengsten, bijvoorbeeld via subsidies of kostendekkende omzet;
2. Kostenoverschrijding die wordt gecompenseerd door extra inkomsten die niet direct gerelateerd zijn. Over de aanwending van deze extra inkomsten heeft de raad nog geen besluit genomen;
3. Kostenoverschrijding bij open einde (subsidie)regelingen. Vaak blijkt vanwege dit open karakter in het kader van het opmaken van de jaarrekening een (niet eerder geconstateerde) overschrijding;
4. Kostenoverschrijding die past binnen het bestaande beleid, maar die ten onrechte niet tijdig is gesignaleerd;
5. Kostenoverschrijding inzake activiteiten die niet past binnen het bestaande beleid en waarvoor men tegen beter weten in geen voorstel tot begrotingsaanpassing heeft ingediend;
6. Kostenoverschrijding inzake activiteiten welke achteraf als onrechtmatig moet worden beschouwd omdat dit bijvoorbeeld bij nader onderzoek van de subsidieverstrekker, belastingdienst of een toezichthouder blijkt;
7. Kostenoverschrijding op activeerbare activiteiten (investeringen) waarvan de gevolgen voornamelijk zichtbaar worden via hogere afschrijvings- en financieringslasten in het jaar zelf of pas in de volgende jaren.

6: Staat P

Investerings grondexploitatie (bedragen x 1.000 euro)	Boekwaarde Ultimo 31-12-2015	Mutaties ivm BBV wijzigingen	Boekwaarde Ultimo 1-1-2016	Vermeerderingen Vermindering 2016	Boekwaarde Ultimo 31-12-2016
Eemspoort	565		565	91	656
Piccardthof/Terborglaan	-1.696		-1.696	-42	-1.738
Reitdiep-Dorkwerd	-76		-76	-2	-78
Zernike	2.402		2.402	252	2.654
Hoogkerk-West	30.730		30.730	-499	30.231
Milieuboulevard II	14.683		14.683	424	15.107
De Held III	-9		-9	9	0
Hergebruik Grond	-897		-897	897	0
Ciboga	569		569	190	759
Europapark	-16.237		-16.237	-10.436	-26.673
Oosterhamrik.Boulevard	-14.508		-14.508	-24	-14.532
Helpermaar	-183		-183	16	-167
Herstructurering Lewenborg	-36		-36	-1	-37
Grote Markt	-95.753	85.052	-10.701	-2.912	-13.613
Oosterparkstadion	-2.305		-2.305	-8	-2.313
Bk Euvelgunne	100		100	2	102
Bk Peizerweg	90		90	2	92
Bk Donderslaan	-25		-25		-25
Bk Friesestraatweg	25		25	1	26
Bk Zomerlaan	210		210	5	215
Bk Diamantlaan	54		54	1	55
Bk Vinkhuizen	346		346	9	355
Bk Westerbroek	3.527		3.527	90	3.617
Bk Driebond	109		109	3	112
Herstructurering Paddepoel ZO	2.607		2.607	-1.328	1.279
Houtunie	-187	187	0		0
Eemskanaalzone	-3.896	3.896	0		0
Rev.Winschoterdiep/Eemskanaal ZO	-95	95	0		0
Damsterdiep	227		227	5	232
Reitdiepzone WRW	194		194	-194	0
Reitdiep fase 3/4	4.564		4.564	-101	4.463
Europapark Euroborg	22.861		22.861	578	23.439
Europapark De Linie	8.462		8.462	214	8.676
Europapark Kantoren	3.158		3.158	80	3.238
Europapark Station	73		73	-945	-872
Europapark Skivijver	-459		-459	-11	-470
Hoendiep-Noord/Westpoort	165		165	32	197

Kempkensberg/Engelse Kamp	4.861		4.861	-678	4.183
Bornholmstraat Noord	-652	652	0		0
Ontwikkelingslocatie	1		1	-1	0
Bornholmstraat Zuid	-213	213	0		0
Gideon Zuid	-172	172	0		0
De Havens	-281	281	0		0
Antillenstraat	-1.661		-1.661	-375	-2.036
Driehoek Peizeweg/Zuiderweg	260		260	-338	-78
OHZ Watergang	-2		-2	0	-2
OHZ A- en B-locatie	4.685		4.685	-412	4.273
Brivec Locatie	11		11	0	11
Bornholmstraat-zuid	3.850	-3.850	0		0
Stationsgebied	-368	368	0		0
Duinkerkenstraat fase 1	-598	598	0		0
Helperwestsingel	-56		-56	56	0
Duinkerkenstraat fase 2	31	-31	0		0
Meeroevers	5.584		5.584	-132	5.452
Grote Markt Forum	23.316	-23.316	0		0
Grote Markt Parkeergarage	30.287	-30.287	0		0
Grote Markt Fietskelder	3.463	-3.463	0		0
De Campagne	691	-691	0		0
Woonschepenhaven	680	-680	0		0
Berlagebrug	-2.257	2.257	0		0
Sontbrug e.o.	14.110	-14.110	0		0
Eemskanaalzone Boulevard	60	-60	0		0
Bessemoerstrook	-1.326	1.326	0		0
OHZ C-locatie	106		106	5	111
OHZ OH-kade ZZ	2.309		2.309	447	2.756
OHZ Stadswerf	2.449		2.449	62	2.511
OHZ Paradijsvogelstraat	3.487		3.487	88	3.575
OHZ Struisvogelstraat	2.776		2.776	-52	2.724
OHZ Alva Laval	5.509		5.509	519	6.028
OHZ v. Starkenborgh	2.704		2.704	155	2.859
OHZ Bornholmstraat	2.934		2.934	-337	2.597
OHZ Tijdelijk Beheer	312		312	-56	256
OHZ Wielewaalplein	-331		-331	-6	-337
EK Containerterminal	161		161	4	165
EK Noordzijde fase 1	94		94	11	105
P+R Meerstad	157	-157	0		0
Grote markt vindicat	10.005		10.005	8	10.013
OHZ ontsl UMCG-ORW	0	-89	-89	66	-23
Vuursteenlocatie	0		0	-639	-639

Topsportzorgcentrumlocatie	0		0	51	51
BK Reitdiephaven-Hogeweg	0	257	257		257
BK nabij Eelkemastraat	0		0	646	646
Uitvaartcentrum/Crematorium AB	0	-22	-22	6	-16
	76.335	18.620	94.933	-14.504	80.429

7: Totaal overzicht extra beleid

Deelpr.	Extra beleid voor 2005	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Vrijval	Reserve EB
08.2	Overig	6.751	0	6.664	0	87
	Totaal beleid voor 2005 en overig	6.751	0	6.664	0	87

Deelpr.	Extra beleid 2005	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Vrijval	Reserve EB
02.4	Grote Markt		388	258	130	0
	Totaal 2005	0	388	258	130	0

Deelpr.	Extra beleid 2006	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Vrijval	Reserve EB
02.4	Grote Markt	0	300	163	137	0
	Totaal 2006	0	300	163	137	0

Deelpr.	Extra beleid 2007	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Vrijval	Reserve EB
02.4	Grote Markt	0	400	218	182	0
	Totaal 2007	0	400	218	182	0

Deelpr.	Extra beleid 2008	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Vrijval	Reserve EB
01.2	Computers voor de minima	1.000	0	887	7	106
02.4	Grote Markt	0	400	218	182	0
	Totaal 2008	1.000	400	1.105	189	106

Deelpr.	Extra beleid 2009	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Vrijval	Reserve EB
02.4	Grote Markt	0	400	218	182	0
	Totaal 2009	0	400	218	182	0

Deelpr.	Extra beleid 2010	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Vrijval	Reserve EB
02.4	Grote Markt	0	400	218	182	0
07.3	Budget verkeersmaatregelen - reconstructies	0	93	93	0	0
07.4	Eemskanaal/Europapark/Westpoort	0	291	291	0	0
08.1	Woningbouwproductie	0	395	395	0	0
	Totaal 2010	0	1.179	997	182	0

Deelpr.	Extra beleid 2011	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Vrijval	Reserve EB
11.1	Wijkservicecentrum Lewenborg	0	136	136	0	0
	Totaal 2011	0	136	136	0	0

Deelpr.	Extra beleid 2012	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Vrijval	Reserve EB
02.3	Cofinancieringsfonds kennisprojecten	500	0	348	0	152
08.2	Duurzame ontwikkeling/ambitie energieneutraal 2025	1.000	0	1.000	0	0
	Totaal 2012	1.500	0	1.348	0	152

Deelpr.	Extra beleid 2013	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Vrijval	Reserve EB
07.*	Bereikbaarheid	0	1.000	0	1.000	0
08.2	Duurzame ontwikkeling/ambitie energieneutraal 2025	1.750	0	1.750	0	0
12.1	Bereikbaarheid	0	400	0	400	0
	Totaal 2013	1.750	1.400	1.750	1.400	0

Deelpr.	Extra beleid 2014	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Vrijval	Reserve EB
07.4	Extra kosten parkeerautomaten Card-only	0	72	72	0	0
09.1	Groot onderhoud kinderboerderijen	250	0	250	0	0
	Totaal 2014	250	72	322	0	0

Deelpr.	Extra beleid 2015	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Vrijval	Reserve EB
01.2	Schuldhelpverlening		70	0	70	0
02.*	Nieuw economisch programma	1.955		1.955	0	0
02.2	Verblijfsklimaat binnenstad		300	300	0	0
03.1	Thema Leren		1.000	648	352	0
04.1	Versterking voorkant zorg		500	500	0	0
04.1	Preventieve jeugdproblematiek		500	500	0	0
05.1	Thema bewegen		300	205	95	0
06.1	Groninger museum/voorz onderhoud		100	100	0	0
06.1	Thema Verrijken, evaluatie cultuurnota	250		319	-69	0
07.*	Thema Verplaatsen		2.000	2.000	0	0
08.*	Thema Wonen		2.000	2.000	0	0
08.1	Duurzame ontwikkeling/ambitie energieneutraal 2025		1.000	1.000	0	0
08.1	Budget gebiedsgericht werken	1.000		1.000	0	0
08.1	Budget gebiedsgericht werken	654		654	0	0
08.6	Wettelijke taken Cultuurhistorie		300	300	0	0
08.7	Stoppen ISV gelden		170	170	0	0
09.1	Groot onderhoud kinderboerderijen	250		0	250	0
10.1	Veiligheid		1.717	1.717	0	0
12.1	Thema Samenwerken/Bedrijfsvoering		300	300	0	0
12.1	Ruil incidenteel/structureel		1.100	813	287	0
14.1	Basis- en Kernregistraties	500		282	218	0
14.1	Knelpuntenbudget SSC	500		500	0	0
14.1	Frictiekosten Outsourcing	500		500	0	0
	Totaal 2015	5.609	11.357	15.763	1.203	0

Deelpr.	Extra beleid 2016	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Vrijval	Reserve EB
01.1	Activering	3.600		3.600	0	0
01.1	Knelpunt samenvoeging lederz/SoZaWe		900	900	0	0
01.1	Voormalige ID-banen		200	200	0	0
01.1	Actualisatie tekort WIMP		1.325	975	350	0
01.1	Screening klantenbestand WWB	400		400	0	0
01.1	Transitie bij ontslag SW-medewerkers	400		400	0	0

01.2	Financiering BBZ	280		280	0	0
02.*	Nieuw economisch programma		2.000	1.314	686	0
02.4	Aanvulling reserve grondzaken	14.400		14.400	0	0
02.4	Grexen		400	400	0	0
02.4	Aanvulling reserve grondzaken	1.000		1.000	0	0
03.1	Onderwijshuisvesting agv decentralisatie		400	400	0	0
04.1	Vernieuwing sociaal domein	1.550		1.550	0	0
04.1	Aanvulling egal reserve Nominale comp.	105		105	0	0
04.1	VSD, programmakosten	600		600	0	0
04.1	VSD, daling macrobudget	250		250	0	0
04.1	VSD, toegang jeugd	700		700	0	0
04.1	Verhogen reserve WMO	1.800		1.800	0	0
04.1	Beheer sociaal culturele accommodaties		70	70	0	0
05.1	Onderhoud Papiermolen		131	3	128	0
05.1	Tekort tarief-inkomsten WSR	270		270	0	0
05.1	15 extra kleedkamers		34	34	0	0
05.1	Extra kleedkamers sportpark Corpus den Hoorn		44	9	35	0
05.1	Bouw sportcentrum Europapark		300	0	300	0
05.1	5 extra gymzalen		95	95	0	0
06.1	Thema Verrijken, evaluatie cultuurnota	500		431	69	0
06.1	Noordelijk Scheepvaartmuseum	100		0	100	0
07.3	Interne plankosten ZRW	550		23	527	0
08.1	Transitie Maatschappelijk Vastgoed Beijum	600		259	0	341
08.1	Gebiedsgericht werken	1.000		0	0	1.000
08.4	Geothermie		150	0	150	0
09.1	Gladheid gele stenen	170		20	150	0
09.1	Uitvoeren wettelijke taken dieren noodhulp		60	60	0	0
09.1	Flexteam ophogen/BORG	150		150	0	0
10.1	Tekort stadstoezicht	870		870	0	0
10.1	Veiligheidsgelden	200		3	197	0
10.4	Regionalisering brandweer	254		254	0	0
10.4	Veiligheidsregio		357	357	0	0
10.4	Veiligheidsregio	219		219	0	0
10.4	Huisvesting veiligheidsregio	326		326	0	0
11.1	Stijging proceskosten WOZ	325		239	86	0
11.1	Digitaal controleren eigen WOZ-waarde	165		165	0	0
11.1	Inkomstenderving leges Publieks-/Burgerzaken	550		550	0	0
12.1	KCC bezuiniging	330		330	0	0
12.1	Ruil incidenteel/structureel		800	720	80	0
12.1	Rekenkamercommissie		30	30	0	0
12.1	Geothermie, aanv weerstandsvermogen	1.000		1.000	0	0
12.1	Grenscorrectie Meerstad	150		150	0	0
12.1	Aanvulling weerstandsvermogen	829		829	0	0
12.1	Extra trainees	500		25	475	0
14.1	Basisadministraties	600		600	0	0
14.1	Frictiekosten	4.700		3.759	941	0
14.1	Frictiekosten bezuinigingen 2011-2014 nw	2.324		2.324	0	0

14.1	Friciekosten bezuinigingen 2014-2017	320		320	0	0
14.1	Uitbreiding capaciteit OOV		200	200	0	0
14.1	Invoering VPB-overheden	375		375	0	0
	Totaal 2016	42.462	7.496	44.343	4.274	1.341
Totaal generaal		59.322	23.528	73.285	7.879	1.686

SIV-Middelen

Beschrijving	Onderwerp	Begroot	Uitgaven	Afwijking
ISV-Wijkvernieuwing	Wijkvernieuwing - basisprogramma	697	471	226
ISV-Wijkvernieuwing	rente reserve ISV	-310	-288	-22
ISV-Wijkvernieuwing	Wijkvernieuwing Selwerd	0	234	-234
ISV-Overig Wonen	Woonschepenhaven	900	900	0
ISV-Overig Wonen	ISV Stadsdelen	400	231	169
ISV-Overig Wonen	Voorziening de Held III		-5146	5146
ISV-Overig kwaliteit leefomgeving	Groen	350	250	100
ISV-Bodem	3e inrit Boterdiepgarage	550	550	0
ISV OHZ Variantenanalyse Auto	OZH Variantenanalyse	500	250	250
Uitvoeringsprogr. Binnenstad	Voorfinanciering uitvoeringsprogramma Binnenstad	682	156	526
ISV-reserve	Gebiedsprogramma 2016	1.130	1.130	0
ISV-reserve	Bezuiniging jaarschijf 2016	500	500	0
	Totaal	5.399	-762	6.161

Programma G-kwadraat 2016

Begroot budget G-kwadraat 2016	2,528 miljoen euro
Totaal jaarrekening 2016	1,778 miljoen euro
Totaal verplicht via toezeggingen en beschikkingen voor 2017 e.v.	0,708 miljoen euro

Specificatie van de kosten die zijn verantwoord in de jaarrekening 2016

Deelprogramma	Bedrag
<u>2.1 Bedrijvige Stad</u>	
<i>Verleende subsidies en bijdragen voor:</i>	567.414
MKB Ondernemersavonden 2017	5.000
GAE	31.500
Groningse Uitdaging 2016	25.000
Google Digitale Werkplaats	12.500
Onderhoud bedrijventerrein de Hoogte	50.000
NOM	50.000
Kantoren Corpus	50.000
IPN Industrie Plein Noord	5.000
Nieuw Beeld	15.000
Verbeteren logistiek Buck	7.500
VBNO van Simmeren terrein	10.000
VBNO kabelbaan Oost-Hamrik trace	20.000
I3 Event 2015-2016	12.500
Jonge Ondernemersprijs	5.000
Groninger Ondernemersprijs	15.000
Financiering Zernike Science	130.000
GROC gemeentelijke bijdrage	43.414
Herinrichting van Lenneplan	15.000
BBOG	25.000
VBNO 2015	40.000
<u>2.2 Aantrekkelijke binnenstad</u>	
<i>Verleende subsidies en bijdragen voor:</i>	250.164
Beste Winkelstraat van Nederland	6.625
Wijkwinkelmanagement Groningen West	36619
Co-financieren projecten Binnenstadsmanagement 2016	48920
Poelestraat/Oosterstraat	8.000
Groningen Congresbureau	20.000
Eurosonic: bijdrage Ebba's 2017	50.000
Winterprogrammering: Ijsbaan	15.000
Innofest	25.000
Congres Social Impact Groningen	5.000
Folkingestraat ontwikkeling	5.000
Gronings Ontzet	30.000

2.3 Groningen Kennisstad	
Verleende subsidies en bijdragen voor:	896.037
Bijdrage IWCN	100.000
Ondersteuning Stichting OTP	80.000
Project 050--Hybride Veldtest	30.000
Noordelijke Innovation Board	25.000
Handelsbevordering NN- China	15.000
Community Flex voor bedrijven BZO	45.000
050 Zon Deel 1	110.500
Hack of a City	12.500
Founded in Groningen	21.000
Overbruggingsfase Founded in Groningen	21.600
The Holland Web Week 2016	25.000
MKB Student Consultancy	16.000
Conferentie Building the future of Health	30.000
ERSA Congres	24.750
ITANN Academy	40.000
Formatie uitbreiding IZ	40000
Proeftuin Newborn	68.284
Open Days	20.000
Proeftuin e-health/Big Data	31.403
A gene-switch in HA (afvalmuis)	55.000
Healthy Ageing Campus	45.000
Groningen Confucius Instituut	30.000
Blockchain-hackathon en accelerator	10.000

Overzicht Meerjarige projecten

Omschrijving Project (bedrag x 1.000 euro)	Tijdsplanning Project	Totaal beschikbare budget	Realisatie voorgaande jaren	Jaarslijf 2016	Realisatie Resultaat 2016 bestemm ing 2016	Budget voor de resterende looptijd	
E-HRM	2016-2018	1.960	0	420	362	58	1.598
Zaakgericht Werken	2015-2018	3.838	819	1.060	1.158	-98	1.861
Outsourcing ICT	2016-2016	14.994	0	1.560	950	610	14.044
Meerjarenonderhoudsplan Martiniplaza	2016-2019	12.000	4.400	2.200	2.258	0	5.400
Programma Basis Kern registratie	2014-2017	1.000	625	375	157	218	218
HR21	2016-2017	200	0	60	60	0	140
Uitvoeringsprogramma Bodem en Ondergrond	2016-2020	3.990	0	798	798	0	3.192
Implementatie Omgevingswet	2016-2019	1.450	0	300	239	61	1.211
Plankosten verkenning Westelijke ringweg	2016-2018	1.250	0	650	123	527	1.127
Buurtinitiatief Coenderspark	2016-2017	300	0	300	0	300	300
Accommodatieontwikkeling Oosterparkwijk	2016-2018	500	0	500	100	400	400
Sportpark Diamant-park	2016-2017	95	0	95	0	95	95
Noordelijk Belastingkantoor	2016-2019	3.430	0	450	82	368	3.348

Bijstand op Maat	2016-2019	875	0	200	0	200	875
Vorming Vastgoedbedrijf	2014-2017	150	0	150	112	38	38
Planvorming uitvoeringsprogr.Bestemming Binnenstad	2016-2018	2.083	0	683	156	527	1.927
Plankosten meerjarige projecten	2015-2017	2.450	0	900	84	816	2.366
Project Spoorzone	2016-20...	14.900	0	14.900	5.500	9.400	9.400

Samenwerkingsverbanden

Beschikbare middelen samenwerkingsverbanden / centrumgemeente			
Omschrijving middelen (bedrag x 1.000 euro)	Beschikbaar in 2016	Ingezet in 2016 gemeente Groningen	Beschikbaar voor 2017 en verder via resultaat- bestemming gemeente Groningen
Akkoord van Groningen	562	365	197
Maatschappelijke opvang	18.261 *	18.418	0
Vrouwenopvang	4.513 *	4.339	195
Aanpak jeugdwerkloosheid	738	556	182
Eigen Kracht	30	30	0
Vorming Regionaal werkbedrijf	765	293	472
Sectorplannen SW organisaties	477	110	367
Innovatieve aanpak energiebesparing	50	0	50
Veiligheidshuis	416	402	14
Beschermd Wonen	59.310 *	50.117	3.342
Ten Boer	3.268	3.189	79

* Beschikbaar in 2016 voor de hele regio

Incidentele middelen gemeentefonds

Omschrijving middelen (bedrag x 1.000 euro)	Beschikbaar in 2016	Ingezet in 2016	Beschikbaar voor 2017 via resultaatbestemming
LHBT-emancipatiebeleid	20	20	0
WE CAN YOUNG	15	15	0
Huishoudelijke hulp toelage	2.053	2.053	0
Projectstimulering Interreg V	24	0	24
Verhoogde asielinstroom	1.493	631	862
Actualisatie decentralisatie uitkering MO	27	0	27
Energiebesparing	55	0	55

8: Onderhoudsgegevens gemeentelijke gebouwen

	Verzekerde waarde 1-1-2016	Verzekerde waarde 31-12-2016	Meerjaren- plan aanwezig ja/nee	Voorziening ultimo 2016	Onderhouds budget Begroting 2016	Onderhouds budget Rekening 2016
Bedragen x 1,000 euro						
Oude stadhuis (boekwaarde = 0)	38.795	38.795		269	187	40
Goudkantoor (boekwaarde = 0)	5.763	5.763			0	0
Totaal herbouwwaarde	44.558	44.558		269	187	40

	Boek- waarde 1-1-2016	Boek- waarde 31-12-2016	Meerjaren- plan aanwezig	Voorziening ultimo 2016	Onderhouds budget Begroting 2016	Onderhouds budget Rekening 2016
edragen x 1,000 euro						
Trompsingel	2.826	2.624	ja		81	63
Prefectenhof	12.203	11.574	ja	1.189	280	111
Peizerweg	1.401	1.383	ja	180	310	141
Gebouw Sontweg 10	3.737	3.737	ja	1.228	347	57
Gebouw Hanzeplein 120	5.733	5.386	ja	767	159	57
Gebouw Diamantlaan	1.047	1.038	ja	0	54	0
Duinkerkenstraat 45	3.241	3.102	ja	2.037	214	160
Duinkerkenstraat 47	0	1.906	ja		156	0
Wijkpost Vinkhuizen	935	905	ja	0		
Oosterpoort/Stadschouburg	6.532	8.685	ja	299	519	801
Vensterscholen	6.242	10.849	ja	573	0	0
Muziekschool	21	19	ja	200	58	0
Voormalige schoolgebouwen	604	678	ja	220	0	84
Welzijnsaccommodaties	5.130	5.413	ja	0	96	166
Schoolgebouwen economisch eigendom	139.451	135.983	nee	0	1.072	982
Overige activa	0		ja	0		
Activa in aanbouw	0	154	ja	0		
Huisvesting personeel begraafplaatsen	19	18	ja	0	9	34
Huisvesting Gothenburgweg	2.452	2.389	ja	0	28	30
Huisvesting Zuiderdiep	10.366	9.705	ja	1.308	711	262
Wijkposten (inclusief Havenkantoor)	1.594	1.325	ja	0	40	45
Harm Buitenplein	49.153	46.445	ja	606	888	631
Afvalbrengrstation	573	525	nee			
NDE	609	584	nee			
Groninger Museum	0		ja	1.620	849	287
Onderhoud Parkeren.	0		ja	484	847	993
MIOP Sport en Recreatie	43.624	41.777	ja	n.v.t.	3.014	3.151
Totaal boekwaarde	297.493	296.204		10.711	9.732	8.055
Totaal	342.051	340.762		10.980	9.919	8.095

9: Sisa-bijlage

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2016 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 10 januari 2017

(bedragen in euro's)

OCW	D1	Regionale meld- en coördinatiecentra voortijdig schoolverlaten Besluit regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten Gemeenten	Besteding (jaar T)	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1)				
			<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>				
			<i>Indicatornummer: D1 / 01</i>	<i>Indicatornummer: D1 / 02</i>				
			516.604	304.695				
OCW	D1 A	Regionale maatregelen voortijdig schoolverlaten 2016 - 2021 Besluit regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten Contact gemeenten	Besteding (jaar T)	Besteding aan contactschool (jaar T)	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1)			
			<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>			
			<i>Indicatornummer: D1A / 01</i>	<i>Indicatornummer: D1A / 02</i>	<i>Indicatornummer: D1A / 03</i>			
			44.426	0	0			
OCW	D9	Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2017 (OAB) Besluit specifieke uitkeringen gemeentelijke onderwijsachterstandenbeleid 2011-2017 Gemeenten	Besteding (jaar T) aan voorzieningen voor voorschoolse educatie die voldoen aan de wettelijke kwaliteitseisen (conform artikel 166, eerste lid WPO)	Besteding (jaar T) aan overige activiteiten (naast VVE) voor leerlingen met een grote achterstand in de Nederlandse taal (conform artikel 165 WPO)	Besteding (jaar T) aan afspraken over voor- en vroegschoolse educatie met bevoegde gezagsorganen van scholen, houders van kindcentra en peuterspeelzalen (conform artikel 167 WPO)	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1)	Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordings informatie	
			<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>		
			<i>Indicatornummer: D9 / 01</i>	<i>Indicatornummer: D9 / 02</i>	<i>Indicatornummer: D9 / 03</i>	<i>Indicatornummer: D9 / 04</i>		
			€ 1.984.293	€ 214.000	€ 0	€ 48.675		
			Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoording	Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (lasten) uit de specifieke uitkering onderwijs	Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen	Van andere gemeenten in (jaar T) overgeboekte Middelen (baten) uit de		

		s informatie voor die gemeente invullen	achterstanden beleid	ernaast de verantwoording s informatie voor die gemeente invullen	specifieke uitkering onderwijs achterstanden beleid		
			Bedrag		Bedrag		
		<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle R</i>		
		<i>Indicatornummer: D9 / 05</i>	<i>Indicatornummer: D9 / 06</i>	<i>Indicatornummer: D9 / 07</i>	<i>Indicatornummer: D9 / 08</i>		
OCW	D1	(Volwassenen) Onderwijs 2015-2017	Verstreckte uitkering (jaar T)	Besteding (jaar T) van educatie bij roc's	Besteding (jaar T) van educatie bij andere aanbieders dan roc's	Besteding (jaar T) van educatie totaal (automatisch)	Ten minste 50% besteed aan roc's ja/nee (automatisch)
		<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	
		<i>Indicatornummer: D10 / 01</i>	<i>Indicatornummer: D10 / 02</i>	<i>Indicatornummer: D10 / 03</i>	<i>Indicatornummer: D10 / 04</i>	<i>Indicatornummer: D10 / 05</i>	
		2.504.905	2.441863	0	2.441.863	ja	
		Reservering besteding van educatie in jaar T voor volgend kalenderjaar (jaar T+1)	Onttrekking besteding van educatie in jaar T van volgend kalenderjaar (jaar T+1)				
		<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>				
		<i>Indicatornummer: D10 / 06</i>	<i>Indicatornummer: D10 / 07</i>				
		164.554	0				
I&M	E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaa Subsidieregeling sanering verkeerslawaa Provincies, gemeenten en gemeenschappelijke regelingen (Wgr)	Hieronder per regel één beschikingsnummer en in de kolommen ernaast de verantwoordings informatie	Besteding (jaar T) ten laste van rijksmiddelen	Overige bestedingen (jaar T)	Besteding (jaar T) door meerwerk dat o.b.v. art. 126 Wet geluidshinder ten laste van het Rijk komt	Correctie over besteding (jaar T-1)
		<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	
		<i>Indicatornummer: E3 / 01</i>	<i>Indicatornummer: E3 / 02</i>	<i>Indicatornummer: E3 / 03</i>	<i>Indicatornummer: E3 / 04</i>	<i>Indicatornummer: E3 / 05</i>	
		1 576.252.00	111.100	3.119	0	0	
		2 576.257.ag	0	0	0	0	
		3 576.279.01	0	0	0	0	
		4 111.381.ag	0	0	0	0	
		5 576.253.01	0	0	0	15.900	
		6 576.279.03	0	0	0	0	
		7 576.280.01	9.240	31.081	0	0	
		8 457.103.03	0	0	0	0	
		9 2015.018.03	0	0	0	0	

		10	457.104.03	0	0	0	0	
		11	576.278.01	0	0	0	0	
		12	2015.030.01	0	€0	0	0	
		13	2016.057.00	€0	€0	€0	€0	
			Kopie beschikingsnummer	Kosten ProRail (jaar T) als bedoeld in artikel 25 lid 4 van deze regeling ten laste van rijksmiddelen	Cumulatieve bestedingen ten laste van rijksmiddelen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Cumulatieve overige bestedingen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Cumulatieve Kosten ProRail tot en met (jaar T) als bedoeld in artikel 25 lid 4 van deze regeling ten laste van rijksmiddelen Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Eindverantwoording Ja/Nee
			<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>
			<i>Indicatornummer: E3 / 06</i>	<i>Indicatornummer: E3 / 07</i>	<i>Indicatornummer: E3 / 08</i>	<i>Indicatornummer: E3 / 09</i>	<i>Indicatornummer: E3 / 10</i>	<i>Indicatornummer: E3 / 11</i>
		1	576.252.00	0	111.100	3.119	0	Ja
		2	576.257.ag	0	0	0	0	Nee
		3	576.279.01	0	0	0	0	Nee
		4	111.381.ag	0	0	0	0	Nee
		5	576.253.01	0	15.900	75.554	0	Ja
		6	576.279.03	0	0	0	0	Nee
		7	576.280.01	0	9.240	31.081	0	Ja
		8	457.103.03	0	0	0	0	Nee
		9	2015.018.03	0	0	0	0	Nee
		10	457.104.03	0	0	0	0	Nee
		11	576.278.01	0	0	0	0	Nee
		12	2015.030.01	0	0	0	0	Nee
		13	2016.057.00	0	0	0	0	Nee
I&M	E27	Brede doelluitkering verkeer en vervoer SiSa tussen medeoverheden Provinciale beschikking en/of verordening Gemeenten en Gemeenschappelijke Regelingen	Hieronder per regel één beschikingsnummer en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie	Besteding (jaar T) ten laste van provinciale middelen	Overige bestedingen(jaar T)	Correctie ten opzichte van tot jaar T verantwoorde bestedingen ten laste van provinciale middelen Indien de correctie een vermeerdering van bestedingen betreft, mag het alleen gaan over nog niet eerder verantwoorde bestedingen	Correctie ten opzichte van tot jaar T verantwoorde overige bestedingen Indien de correctie een vermeerdering van bestedingen betreft, mag het alleen gaan over nog niet eerder verantwoorde bestedingen	

		Aard controle n.v.t.	Aard controle R	Aard controle R	Aard controle R	Aard controle R
		Indicatornummer : E27B / 01	Indicatornummer : E27B / 02	Indicatornummer : E27B / 03	Indicatornummer : E27B / 04	Indicatornummer : E27B / 05
		1 2007-03126/9	122.513	1.051.966		
		2 2011-18235 / zk. nr. 320318	124.473	124.473		
		3 2015-05593 / zk. nr. 558536	244.178	244.178		
		4 2011-35906 / zk. nr. 341045	79.372	292.708		
		5 2013-37006 / zk. Nr. 469756	336.914	2.000.000		
		6 2013-51279 / zk. Nr. 491156	568.785	2.208.278		
		7 2008-15269 / zk. nr. 90634	112.600	137.400		
		Kopie beschikkingnummer	Cumulatieve besteding ten laste van provinciale middelen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Cumulatieve overige bestedingen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Toelichting	Eindverantwoording Ja/Nee Als u kiest voor 'ja', betekent dit dat het project is afgerond en u voor de komende jaren geen bestedingen meer wilt verantwoorden
		Aard controle n.v.t.	Aard controle n.v.t.	Aard controle n.v.t.	Aard controle n.v.t.	Aard controle n.v.t.
		Indicatornummer: E27B / 06	Indicatornummer: E27B / 07	Indicatornummer: E27B / 08	Indicatornummer: E27B / 09	Indicatornummer: E27B / 10
		1 2007-03126/9	454.000	1.913.226	Ja	
		2 2011-18235 / zk. nr.320318	381.513	552.799	Ja	
		3 2015-05593 / zk. nr. 58536	381.513	402.231	Ja	
		4 2011-35906 / zk. nr.341045	100.000	1.064.261	Ja	
		5 2013-37006 / zk. nr.469756	454.608	2.117.694	Ja	
		6 2013-51279 / zk. nr. 91156	568.785	2.208.278	Ja	
		7 2008-15269 / zk. nr. 0634	1.714.477	2.145.789	Nee	

SZW	G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2016 Alle gemeenten verantwoord hier het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr.	Besteding (jaar T) Algemene bijstand	Baten (jaar T) algemene bijstand (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) IOAW	Baten (jaar T) IOAW (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) IOAZ	Baten (jaar T) IOAZ (exclusief Rijk)
			Gemeente I.1 Participatiewet (PW)	Gemeentel.1 Participatiewet (PW)	Gemeente I.2 Wet Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)	Gemeente I.2 Wet Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)	Gemeente I.3 Wet Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte zelfstandigen (IOAZ)	Gemeentel.3 Wet Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte zelfstandigen IOAZ)
			<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>
			<i>Indicatornummer: G2 / 01</i>	<i>Indicatornummer: G2 / 02</i>	<i>Indicatornummer: G2 / 03</i>	<i>Indicatornummer: G2 / 04</i>	<i>Indicatornummer: G2 / 05</i>	<i>Indicatornummer: G2 / 06</i>
			148.373.942	2.909.756	5.338.656	41.057	424.763	527
			Besteding (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen	Baten (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen	Baten (jaar T) WWIK (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art.10d Participatiewet	Baten (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art.10d Participatiewet (excl. Rijk)	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee
			Gemeentel.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004)	Gemeente I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004)	Gemeente I.6 Wet werk en inkomen kunstenaars (WWIK)	Gemeente I.7 Participatiewet (PW)	Gemeentel.7 Participatiewet (PW)	
			<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>
			<i>Indicatornummer: G2 / 07</i>	<i>Indicatornummer: G2 / 08</i>	<i>Indicatornummer: G2 / 09</i>	<i>Indicatornummer: G2 / 10</i>	<i>Indicatornummer: G2 / 11</i>	<i>Indicatornummer: G2 / 12</i>
			4.338.191	242.458	29.249	€ 289.866	0	Ja
SZW	G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_gemeentedeel 2016 Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz) 2004 Alle gemeenten verantwoord hier het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr.	Besteding (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob)	Besteding (jaar T) Kapitaalverstrekking (exclusief Bob)	Baten (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob) (exclusief Rijk)	Baten (jaar T) Kapitaalverstrekking (exclusief Bob) (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) aan onderzoek als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004 (exclusief Bob)	Besteding (jaar T) Bob

				Alleen de besteding in jaar T ten laste van alleen provinciale middelen	Als de correctie een vermeerdering is , gaat het om nog niet verantwoorde besteding ten laste van alleen provinciale middelen	Tussentijds afstemmen van juistheid en volledigheid van de verantwoordings-informatie ten laste van alleen provinciale middelen	Als u kiest voor 'ja', betekent dit, dat hiervoor alle besteding is afgerond en u er de komende jaren geen besteding meer voor wilt verantwoorden	
			<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	
			<i>Indicatornummer: GRO2C / 07</i>	<i>Indicatornummer: GRO2C / 08</i>	<i>Indicatornummer: GRO2C / 09</i>	<i>Indicatornummer: GRO2C / 10</i>	<i>Indicatornummer: GRO2C / 11</i>	
	1	2016-16449 zk. nr. 623832		381.513		381.513	Ja	

10: Kapitaallasten

Materiële vaste activa		
(Bedragen x 1.000 euro)	Afschrijving 2016	Rente 2016
Gronden en terreinen	46	2.582
Woonruimten	33	3
Bedrijfsgebouwen	10.171	8.969
Grond, weg & waterbouwkundige werken	3.399	3.870
Vervoersmiddelen	2.731	273
Machines, apparaten en installaties	5.329	924
Totaal overige materiële vaste activa *	12.385	7.842
Totaal materiële vaste activa	34.094	24.463

Financiële vaste activa		
	Aflossing 2016	Rente 2016
Totaal woningbouwleningen	18.289	5.218
Totaal deelnemingen	88.377	11.334
Overige verbonden partijen	302	99
Overige langlopende leningen	7.061	96
Totaal financiële vaste activa	114.029	16.747

11: Staat B

Overzicht formatie primitief, formatie actueel en bezetting rekening

Totaal	Primitieve begroting 2016		Actuele begroting 2016		Rekening 2016 Gemiddelde	
	Toegestane (begrote) formatie		Toegestane (begrote) formatie		personele bezetting	
	fte	euro	fte	euro	fte	euro
Personeel in dienst: aanstellingsvorm / soort formatie						
Vast / Vast	2.765	194.003	2.751	185.097	2.494	170.293
Tijdelijk / Vast	34	2.090	80	5.377	78	5.337
Vast / Tijdelijk	61	3.783	173	11.617	197	13.483
Tijdelijk / Tijdelijk	4	211	15	996	18	1.241
Totaal loonsom en fte's personeel in dienst	2.864	200.087	3.019	203.087	2.787	190.354
Waaronder boven-formatief personeel						
Aantal fte en kosten	45	3.804	45	3.804	29	2.022
Totaal loonsom en fte's ambtelijk personeel	2.864	200.087	3.019	203.087	2.787	190.354
Stagiaires en werkleer-plekken (waaronder BBL-trajecten)		99		99		244
Bestuur	55	2.526	45	1.664	46	1.783
WSW	1.074	34.972	1.074	35.634	1.081	35.904
WWB		1.040		784		663
Subtotaal Bestuur, WSW, WWB	1.129	38.538	1.119	38.082	1.127	38.350
Externe inhuur		7.198		13.003		34.160
Voormalig personeel						
Wachtgelden		352		352		779
FLO/FPU/Overig		1.144		684		271
Overig						86
Totaal voormalig personeel		1.496		1.036		1.136
AF:						
Gedetacheerde uitleen		-2.601		-2.881		-4.775
Verhaal salaris		-200		-98		-909
Subtotaal gedetacheerde uitleen, verhaal salaris		-2.801		-2.979		-5.684
Overige personeelskosten						
Vorming en opleiding		4.042		4.113		3.572
Werving en selectie		80		80		7
Bedrijfsgezondheidszorg		879		755		643
Personele vergoedingen en verstrekkingen		1.928		1.880		2.012
Overig		1.765		1.670		487
Totaal overige personeelskosten		8.694		8.498		6.721
Totaal fte's en personele lasten	3.993	253.311	4.138	260.826	3.914	265.281

12: Structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves:

Maatregelen	2016		2017		2018		2019		2020	
	toev.	ontr.	toev.	ontr.	toev.	ontr.	toev.	ontr.	toev.	ontr.
Verkiezingen	-		-		-		-		-	
Afkoop onderhoud graven	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36
Forum garage	700		700		700		700		700	
Warmtestad	1		1		1		1		1	
Grondzaken	0	2.794	458	3.271	95	3.271	95	3.271	95	3.271
Sportpark Esserberg		3				3		3		3
Recreatiegebied Kardinghe		22		22		22		22		22
BSV Paddepoel		8		8		8		8		3
Totaal	737	2.863	1.195	3.340	832	3.340	832	3.340	832	3.335

In de begroting 2016 en daarna was in dit overzicht een structurele toevoeging aan de reserve verkiezingen opgenomen van 488 duizend euro. Via het financieel meerjarenbeeld wordt elk jaar dit bedrag beschikbaar gesteld voor verkiezingen. We sparen als het ware via de reserve verkiezingen voor de jaren dat er verkiezingen plaatsvinden. Een verkiezing kost ons 518 duizend euro. Deze wijze van administratie kost tijd en is financieel niet altijd even transparant. Per 2017 wordt voor de activiteit verkiezingen via het financieel meerjarenbeeld middelen beschikbaar gesteld in het jaar dat ze nodig zijn. De jaarlijkse structurele reservemutatie vervalt daarmee.

13: Interbestuurlijk toezicht

Doelen 2016 gemeente Groningen Interbestuurlijk toezicht

In 2016 is een onderzoeksrapport verschenen over het functioneren van het huidige stelsel van Interbestuurlijk toezicht in de provincie Groningen. Uit het rapport blijkt dat het huidige functioneren niet effectief is. Op dit moment is de provincie bezig om het interbestuurlijk toezicht opnieuw in te richten in overleg met alle gemeenten in de provincie. In afwachting van deze uitkomsten rapporteren we in de jaarrekening 2016 nog conform de oude werkwijze. Hiermee fungeert dit onderdeel in de jaarrekening 2016 ook nog als 'spiegel' van de begroting 2016.

Toetsingscriteria IBT

De provincie is in overleg met de gemeenten gekomen tot toetsingscriteria per toezichtsterrein voor de beoordeling van de uitvoering. Gemeenten kunnen daarbij goed, matig of slecht scoren.

De beoordeling 'goed' betekent dat de gemeente op (vrijwel) alle punten voldoet aan de beoordelingscriteria. Er zijn geen of slechts kleine verbetermogelijkheden. In het volgende jaar zal er voor deze categorie behoudens bijzondere omstandigheden geen sprake zijn van provinciale toezichtbemoediging. De term 'matig' houdt in dat de gemeente op één of meer punten niet (geheel) voldoet aan de beoordelingscriteria of er is onvoldoende inzicht in de uitvoering op die punten. Er is daarmee ruimte voor verbetering. Zo nodig worden daarvoor herstelmaatregelen aangegeven. De provincie kan daarover in overleg treden met de gemeente. Hierbij moet gezegd worden dat voor de toezichtsterreinen waarbij de gemeente matig scoort, we vinden dat we het zeker niet slecht doen; de verbeterpunten betreffen in veel gevallen procedurele punten. De lat is dan ook hoog gelegd voor het oordeel 'goed', omdat aan vrijwel alle punten moet worden voldaan. Dit betekent dat vrij snel sprake is van het oordeel 'matig', als aan een (procedureel) punt niet wordt voldaan. De term slecht betekent dat de gemeente niet voldoet aan de wettelijke vereisten.

Over de uitvoering van de taken binnen de toezichtsterreinen in 2016 hebben wij in deze rapportage de volgende kwalificaties gegeven: huisvesting statushouders (goed), financiën (matig), archief (matig), Wabo (goed), ruimtelijke ordening (matig) en monumenten en archeologie (goed).

Hieronder zijn per toezichtsterrein de verbeterpunten aangegeven en is aangegeven op welke wijze invulling wordt gegeven aan verbetering.

Huisvesting statushouders

Als gemeente hebben we een wettelijke taak, op basis van de Huisvestingswet, om vergunninghouders te huisvesten. Dit zijn mensen uit het buitenland die in Nederland asiel hebben aangevraagd en een verblijfsvergunning hebben verkregen. Door het rijk wordt elk half jaar een taakstelling opgelegd voor het aantal te huisvesten vergunninghouders. Het COA heeft de verantwoordelijkheid om deze taakstelling uit te voeren, in samenwerking met de gemeenten. De halfjaarlijkse taakstelling wordt gebaseerd op de instroom van vergunninghouders en prognoses die daaromtrent worden opgesteld. Een vergunninghouder moet binnen 14 weken na aanmelding een passende woning aangeboden krijgen, met daaraan gekoppeld een traject om uitkering, onderwijs en inburgering te organiseren. De gemeente voert de regie op dit traject. Huisvesting gebeurt door de woningcorporaties, begeleiding van de individuele vergunninghouders gebeurt in onze gemeente door vrijwilligers van Humanitas. Door de politieke instabiliteit in een aantal landen (zoals Syrië, Somalië, Libië) is de halfjaarlijkse taakstelling de afgelopen paar jaar toegenomen.

De samenwerking met de betrokken partijen in onze gemeente is goed, maar we merken dat het door de oplopende taakstelling wel steeds wat lastiger wordt om deze te behalen. We blijven dit goed monitoren en zullen ook actief deelnemen aan initiatieven om de procedures te stroomlijnen, te kijken of we het huisvestingsaanbod kunnen vergroten en of we met andere gemeenten in de regio nog beter kunnen

samenwerken. We sluiten hierbij aan bij de Vereniging Groninger Gemeenten (VGG) en het programma Blijvend Thuis van het rijk.

Waarom moet de gemeente voldoen?

De taakstelling voor 2016 bedroeg het huisvesten van 508 personen (236 voor het eerste half jaar en 272 voor het tweede half jaar 2016). Daarbij hadden we nog een achterstand weg te werken uit het jaar 2015. Dit waren 46 te huisvesten statushouders. In totaal dienden we dus 554 personen te huisvesten. Uiteindelijk hebben we in 2016 531 personen gehuisvest. We zijn in 2016 dus met een achterstand geëindigd van 23 personen. Omdat in het eerste half jaar de huisvesting van vergunninghouders niet conform de taakstelling ging, hebben we in het 2e half jaar een stevig traject ingezet om in samenhang met corporaties en Humanitas te komen tot een versnelling van de opgave. Dit heeft goed resultaat gehad, want in het tweede half jaar 2016 hebben we bijna een verdubbeling van de taakstelling gehaald ten opzichte van het 1e half jaar, te weten 185 gehuisveste personen versus 346 personen. De taakstelling voor het 1e half jaar 2017 is behoorlijk naar beneden gegaan (152 voor het eerste half jaar) en we denken deze taakstelling te kunnen realiseren aan het einde van het half jaar 2017, inclusief het wegwerken van de achterstand van 23 personen uit 2016.

Wat zijn de verbeterpunten?

Op zich zijn we tevreden over het behaalde resultaat in 2016 als het gaat om huisvesting. Wel willen we dat niet alleen de woningcorporaties, maar ook grotere particuliere kamerverhuurders deze doelgroep meer gaat huisvesten. Daarnaast zijn we van mening dat huisvesting, zij het een relevant, onderdeel is van het hele traject dat van belang is voor een vergunninghouder om op een prettige en goede manier in onze stad te kunnen wonen. De samenhang van deze keten is naar onze mening voor verdere verbetering vatbaar.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

In het tweede deel van 2016 hebben we particuliere kamerverhuurders gevraagd om ook vergunninghouders te huisvesten. Daar hebben sommigen positief op gereageerd, maar dit heeft nog niet tot grote aantallen gehuisveste vergunninghouders geleid. Daar willen we in 2017 wel concrete uitvoering aan geven. Gezien het woningaanbod van deze verhuurders richten we ons daarbij vooral op de jonge alleenstaande vergunninghouders. Met oog op de totale keten van integratie, hebben we met het programma VAS (vluchtelingen, asielzoekers en statushouders) een samenhangend programma opgezet om inburgering te optimaliseren. Naast huisvesting zijn taal, werk, onderwijs en kennis van onze cultuur relevante aspecten. In 2017 willen we het ingezette programma van 2016 voortzetten.

Financiën

Het financiële toezicht valt niet onder de Wet revitalisering generiek toezicht. Wel is het de bedoeling van zowel de provincie als de gemeente om de invulling van het toezicht zoveel mogelijk aan te laten sluiten bij de geest van de wet (vertrouwen en vereenvoudiging).

Voor het begrotingsjaar 2016, stonden wij onder repressief toezicht. Dit repressieve toezicht geldt ook voor het begrotingsjaar 2017.

Waarom moet de gemeente voldoen?

Voor de beoordeling van de financiële situatie per gemeente wordt door de provinciale toezichtambtenaren gebruik gemaakt van een zevental criteria. Twee criteria, namelijk het begrotingsjaar is structureel en reëel in evenwicht en de laatste jaarschijf van de meerjarenraming is structureel en reëel in evenwicht, worden door de provincie bij de begroting getoetst. De stand van zaken omtrent de overige vijf criteria komen hierna achtereenvolgens aan de orde.

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen wordt uitgedrukt in een ratio. Het is de verhouding tussen het beschikbare weerstandsvermogen en de op basis van risico's berekende benodigde weerstandsvermogen. Voor de lange

termijn streeft de gemeente naar een ratio van 1. Op dat moment is het beschikbare weerstandsvermogen gelijk aan het benodigde weerstandsvermogen.

Ratio weerstandsvermogen (bedragen x 1.000 euro)

Omschrijving	2014	2015	2016
Benodigde weerstandsvermogen (A)	191.257	201.847	163.454
Beschikbare weerstandsvermogen (B)	165.968	192.517	161.409
Ratio weerstandsvermogen	87%	95%	99%

Bron: gemeenterekeningen betreffende jaren

In de jaarrekening 2016 verbetert onze ratio weerstandsvermogen.

In de paragraaf weerstandsvermogen is een toelichting opgenomen over de ontwikkelingen in het weerstandsvermogen en is een waarderingstabel opgenomen om het weerstandsvermogen te kunnen beoordelen. Op basis van die tabel is de kwalificatie van de ratio weerstandsvermogen matig. Daarnaast staat in deze paragraaf de verplichte basisset van vijf financiële kengetallen weergegeven

Onderhoud van onze kapitaalgoederen

Het beleid voor het niveau van onderhoud van de kapitaalgoederen in de openbare ruimte is vastgelegd in het BORG (Beheer Openbare Ruimte Groningen). Het gaat dan om wegen, groen, riolering, kunstwerken en water. Voor kapitaalgoederen die niet onder BORG vallen, wordt door de organisatieonderdelen een onderhoudsplan opgesteld.

In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen wordt inzicht gegeven in het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen.

Grondexploitatie

In 2016 bedraagt het totale resultaat grondzaken 1,522 miljoen euro nadelig. In de paragraaf grondbeleid wordt nader ingegaan op onder andere de opbouw van dit resultaat, de stand van de reserve grondzaken en risico's bij de grondexploitaties.

Toepassing van het BBV

De gemeentewet schrijft voor dat gemeenten een begroting, meerjarenraming, jaarrekening en jaarverslag maken en geven enkele vereisten waaraan de genoemde documenten dienen te voldoen. Het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten 2004 (BBV) bevat de regelgeving daarvoor. De jaarstukken van de gemeente Groningen voldoen aan de BBV.

Tussentijdse informatievoorziening aan de raad

De gemeentewet geeft de regels over het tijdig aanbieden van de begroting, de meerjarenraming, de jaarrekening en het jaarverslag aan de raad.

Daarnaast heeft de gemeente de Financiële Verordening gemeente Groningen 2013, waarin wordt geregeld op welke wijze de raad tussentijds op de hoogte gehouden wordt.

In artikel 2a Planning en controlcyclus wordt geregeld dat het college de raad de Voorjaarsbrief aanbiedt voor 1 juni. Tevens biedt het college de raad de voortgangsrapportage van het voorjaar op een zodanig tijdstip aan dat deze kan worden betrokken bij het voorjaarsdebat. Het college biedt de voortgangsrapportage van het najaar op een zodanig tijdstip aan dat deze kan worden betrokken bij de begrotingsbehandeling.

In de raadsvergadering van 6 juli 2016 is de Voorjaarsbrief en het Financieel Meerjarenbeeld 2017 – 2020 door de raad behandeld.

In 2016 zijn twee Voortgangsrapportages (VGR) aan de raad aangeboden.

VGR 2016-I: 25-05-2016;

VGR 2016-II: 23-9-2016.

Saldo jaarrekening

Hieronder treft u de saldi van afgelopen drie jaarrekeningen aan. In de gemeenterekening 2016 wordt de opbouw van het resultaat 2016 nader toegelicht. Voor een volledig beeld van de samenstellende delen van het resultaat van de overige jaarrekeningen verwijzen we naar de respectievelijke jaarrekeningen.

Rekening resultaten (bedragen x 1.000 euro)	2014	2015	2016
	3.412	36.052	54.794

Conclusie

In het kader van IBT is afgesproken dat op basis van bovenstaande kenmerken een kwalificatie wordt gegeven over de financiën van de gemeente Groningen. De kwalificatie kan goed, matig of slecht zijn.

Te zien is dat ons weerstandsvermogen ten opzichte van de rekening 2015 verbetert. Daarnaast kunnen we constateren dat het onderhoud van kapitaalgoederen in beeld is en onze BORG score op peil blijft. Op basis van deze indicatoren en het positieve jaarrekeningsaldo zouden we de financiën van de gemeente Groningen als goed kunnen kwalificeren. Echter, ondanks de verbetering van het risicoprofiel van de gemeente Groningen blijft dit een punt van aandacht. Op basis van deze rekening gaan we nog steeds uit van repressief toezicht door de provincie.

Archief

Waarom moet de gemeente voldoen?

Voor de uitvoering van de horizontale verantwoording heeft de VNG een handreiking met Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's) ontwikkeld. Deze archief-KPI's omvatten tien indicatoren die een beeld geven van de mate waarin de gemeente aan de archiefwettelijke eisen voldoet en daarmee indirect ook van de kwaliteit van de informatiehuishouding. De KPI's zijn ingedeeld in de volgende vier cruciale thema's:

1. Er is een werkend kwaliteitssysteem voor het beheer van archiefbescheiden
2. Archiefbescheiden worden in goede, geordende en toegankelijke staat gebracht
3. Archiefbescheiden worden tijdig vernietigd of overgebracht/openbaar gemaakt
4. Er is een duurzame en adequate beheer- en bewaaromgeving.

Wat zijn de verbeterpunten?

In het verbeterplan 2016 hebben acht verbeterpunten de prioriteit *hoog* gekregen. Per thema worden de verbeterpunten beschreven:

1. Er is een werkend kwaliteitssysteem voor het beheer van archiefbescheiden

De gemeentelijke regelingen voldoen aan de wettelijke eisen, maar de archiefverordening en Besluit Informatiebeheer dienen dringend geactualiseerd te worden. Er is nog geen werkend kwaliteitssysteem dat voldoet aan vooraf gegeven toetsbare eisen. De eerste stappen richting implementatie ervan zijn inmiddels wel gezet.

Oordeel: matig

2. Archiefbescheiden worden in goede, geordende en toegankelijke staat gebracht

De gemeente beschikt over een actueel overzicht van de papieren archieven. Van digitale archieven is een overzicht aanwezig van de bescheiden die zijn opgenomen in de recordmanagementapplicatie eDocs. Een compleet overzicht dient alle archiefwaardige digitale bestanden te bevatten (bijvoorbeeld uit procesapplicaties en afdelingsschijven) en de samenhang inzichtelijk te maken tussen papieren dossiers en digitale informatievoorziening. Dit ontbreekt nog. Daarnaast is de duurzaamheid van digitale archiefbescheiden nog niet afdoende geborgd. Het metadatamodel en ordeningsplan dienen aangepast te worden ten behoeve van de invoering van digitaal- en zaakgericht werken en de voorgenomen aansluiting op het e-depot.

Oordeel: matig

3. Archiefbescheiden worden tijdig vernietigd of overgebracht/openbaar gemaakt

De voor vernietiging in aanmerking komende archiefbescheiden worden jaarlijks vernietigd, maar er zijn achterstanden in de vernietiging van zowel papieren als digitale archiefbescheiden. De achterstand in de vernietiging van digitale archiefbescheiden heeft te maken met technische beperkingen. Daarnaast dient de verantwoording vervanging aangepast te worden in verband met de invoering van digitaal- en zaakgericht werken.

Oordeel: matig/goed

4. Er is een duurzame en adequate beheer- en bewaaromgeving.

Voor de digitale informatievoorziening zijn er plannen voor behoud bij bijzondere omstandigheden via het bedrijfscontinuïteitsplan. Voor de archiefruimten is geen ontruiming- en calamiteitenplan aanwezig. Tevens dienen er maatregelen genomen te worden om aansluiting op het e-depot mogelijk te maken.

Oordeel: matig

Wat hebben we daarvoor gedaan?

De gemeente heeft in 2016 de Verordening- en het Besluit Informatiebeheer geactualiseerd en aangepast aan relevante archiefwettelijke en organisatorische wijzigingen. Hiermee voldoen de gemeentelijke regelingen aan de wettelijke eisen. Daarnaast is er een calamiteitenplan voor de archieven van de gemeente vastgesteld.

De digitale bewaarstrategie, het metadatamodel en ordeningsplan, verantwoording vervanging zijn in concept gereed en/of er is een basis gelegd. Naar verwachting worden ze in 2017 vastgesteld. Ook zijn er stappen gezet omtrent de aansluiting op het e-depot. Hiervoor is een projectorganisatie opgericht die technische en organisatorische maatregelen treft.

Het in kaart brengen van achterstanden in vernietiging en overbrenging en hiervoor een plan van aanpak opstellen gaat onderdeel uitmaken van de Transitie DIV.

De stapjes die bij de ontwikkeling en implementatie van het kwaliteitssysteem zijn gemaakt zijn klein. Bij de doorontwikkeling van het kwaliteitssysteem wordt samengewerkt met de gemeente Ten Boer en wordt tevens aansluiting gezocht bij het interne audit team van de gemeente. Ook het completeren van het archievenoverzicht met digitale archiefbescheiden die zich buiten het DMS bevinden blijft een verbeterpunt.

In het kader van de transitie DIV wordt in 2017 een risico- en impactanalyse gehouden. Mede op basis hiervan wordt bepaald welke verbeterpunten in 2017 (met voorrang) opgepakt zullen worden en welke niet.

Wet algemene bepalingen omgevingswet (Wabo)

Waarom moet de gemeente voldoen?

Gemeente voldoet voor wat betreft risicovolle vth-taken in voldoende mate aan de beoordelingscriteria:

Beleid, probleem- /risicoanalyse

1. Actueel beleid (minimaal vergunningen- en handhaving-beleid inclusief brandveiligheid, protocol bouwplantoetsing, bodembeleid) en probleem- en risicoanalyse (<4 jaar) is beschikbaar voor GS.
2. Beleid bevat doelen en prioriteiten, ambitieniveau is in lijn met capaciteit.
3. Beleid en probleem- en risicoanalyse besteedt aandacht aan de onderkende Wabo-risico's (asbest, verontreinigde grond, brandveiligheid bij de opslag van gevaarlijke stoffen, constructieve veiligheid en

brandveiligheid) en is duidelijk over wat de specifieke gemeentelijke risico's zijn. Tevens wordt in kader toezicht en handhaving aandacht besteed aan: veiligheid/ gezondheid, landschap, natuur en cultuurhistorie.

Jaarprogramma

4. Jaarlijks wordt een uitvoeringsprogramma vth-taken vastgesteld door B&W en beschikbaar voor GS. Het programma wordt bij de begroting aangeboden aan de raad (het uitvoeringsprogramma 2016 is op 11 november 2015 vastgesteld door B&W en aansluitend naar de raad en GS gestuurd).
5. Het uitvoeringsprogramma heeft duidelijke relatie met risico's, doelen, prioriteiten en evaluatie vorig programma. Beschikbare middelen toereikend voor uitvoering.
6. In het uitvoeringsprogramma zijn v.w.b. vergunningverlening in ieder geval de systematiek en werkzaamheden voor het actueel houden van vergunningen voor risicovolle activiteiten beschreven.

Jaarverslag

7. Bij het jaarverslag behorend bij de jaarrekening wordt de evaluatie van het uitvoeringsprogramma en rapportage (art. 7.7 Bor) aangeboden aan de raad en is het beschikbaar voor GS (het jaarverslag over het programma 2015 is door B&W op 1 juni 2016 vastgesteld en aansluitend naar de raad en GS gestuurd).
8. Jaarverslag bevat duidelijke conclusies over mate van uitvoering uitvoeringsprogramma, de bijdrage aan beleidsdoelen, de beheersing van risico's en of beleid, prioriteiten en/of programma bijgesteld dienen te worden.

Wat zijn de verbeterpunten?

De beoordeling vindt plaats vanuit het beschikbaar hebben van een actueel beleid, een jaarprogramma en vervolgens een evaluatie over het uitgevoerde programma. Daarnaast wordt beoordeeld of de raad en GS van de provincie (tijdig) zijn geïnformeerd over bovenstaande onderdelen. Op basis van deze criteria komen wij tot de conclusie dat wij goed scoren. We hebben ons beleid en de uitvoering van onze risicothema's op orde. Dit zal ook voor 2017 gelden.

Wet ruimtelijke ordening (Wro)

Waarom moet de gemeente voldoen?

Het interbestuurlijk toezicht (IBT) op het gebied van de Wet ruimtelijke ordening richt zich in eerste instantie op de actualiteit van beheersverordeningen en bestemmingsplannen. Het toezicht op het op tijd vaststellen van het uitvoeringsprogramma en jaarverslag vindt plaats in het kader van de Wabo.

Het interbestuurlijk toezicht op het terrein van de ruimtelijke ordening gaat nadrukkelijk niet over het toezicht op de naleving van de provinciale belangen zoals deze zijn verwoord in het Provinciaal omgevingsplan en Provinciale omgevingsverordening (POP en POV). Voor zover sprake is van provinciale belangen worden de mogelijkheden van de Wet ruimtelijke ordening en Besluit ruimtelijke ordening ingezet en niet het middel van interbestuurlijk toezicht.

Bestemmingsplan en beheersverordening:

1. Voor het gehele gemeentelijke grondgebied gelden actuele, aan de regels van rijk en provincie aangepaste, bestemmingsplannen/beheersverordeningen.
2. Over de uitvoering van de Wro-taken in het voorafgaande jaar is verslag gedaan aan de gemeenteraad. Dit jaarverslag is bij het jaarverslag behorend bij de jaarrekening aan de gemeenteraad aangeboden en is tevens beschikbaar voor GS.

Bestuursrechtelijke handhaving:

1. Het beleid voor de bestuursrechtelijke handhaving in het kader van de Wro is uitgewerkt in een uitvoeringsprogramma voor het komende jaar. Dit uitvoeringsprogramma is bij de begroting aan de raad aangeboden en is beschikbaar voor GS.

2. Over de bestuursrechtelijke handhaving in het kader van de Wro in het voorafgaande jaar is verslag gedaan aan de gemeenteraad. Dit jaarverslag is bij het jaarverslag behorend bij de jaarrekening aan de gemeenteraad aangeboden en is tevens beschikbaar gesteld aan GS.

Wat zijn de verbeterpunten?

De gemeente beschikt voor het gehele grondgebied over bestemmingsplannen. Het overgrote deel daarvan is actueel (minder dan 10 jaar oud); van de andere bestemmingsplannen zijn de meeste op basis van artikel 3.1, derde lid, Wro verlengd. De geactualiseerde en verlengde bestemmingsplannen dekken de risico's af. Bij de gebieden die nog niet belegd zijn met een (actueel) bestemmingsplan doen de risico's zich niet voor. Voor deze gebieden bestaat een operationeel herzieningsprogramma.

Volgens de normen van de provincie voldoet de gemeente matig aan de wettelijke verplichtingen uit de Wro. Dit komt omdat de provincie de lat heel hoog legt voor het oordeel 'goed'. Daarvoor moet namelijk echt volledig aan alle eisen voldaan zijn: het gehele gemeentelijke grondgebied moet belegd zijn met actuele bestemmingplannen en beheersverordeningen waarin alle risico's voor gezondheid (geurhinder, geluidhinder, luchtkwaliteit), (externe) veiligheid en cultuurhistorie/archeologie afgedekt zijn.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

De verbeteractie om uiteindelijk de status 'goed' te verwerven bestaat uit het afronden van het actualiseringsprogramma zoals afgesproken met de gemeenteraad. Daarnaast voorziet het actualiseringsprogramma in het tijdig vernieuwen van bestemmingsplannen: dus voordat de leeftijd van 10 jaar bereikt is. Daarmee wordt voorkomen dat opnieuw een achterstand wordt opgelopen.

Monumenten en archeologie

Waarom moet de gemeente voldoen?

Indicatoren beleid:

1. De vastgestelde of in procedure zijnde bestemmingsplannen (binnen de wettelijke termijnen) zijn voor het hele gemeentelijke grondgebied Maltaproof en alle (rijks) beschermde stads- en dorpsgezichten zijn erin opgenomen.

Ten aanzien van archeologie valt nog circa 5% onder de Erfgoedverordening. Al het overige is Maltaproof. Alle beschermde stadsgezichten zijn Maltaproof.

2. De gemeente heeft voor de gebouwde rijksmonumenten een monumentencommissie die voldoet aan artikel 15 van de Monumentenwet (inmiddels artikel 4.20 van de Erfgoedwet).

Ja

Indicatoren Vergunningen en adviezen

3. Er is voor de gebouwde rijksmonumenten een openbaar en compleet register van verleende omgevingsvergunningen (als bedoeld in art. 20 Monumentenwet) en er wordt voldaan aan de termijnen waarbinnen verleende vergunningen in het register moeten zijn opgenomen.

Ja

4. In alle wettelijk verplichte gevallen voor gebouwde rijksmonumenten wordt advies gevraagd aan de monumentencommissie.

Ja

Indicatoren Toezicht en handhaving

5. Op alle incidenten is passende actie ondernomen.

Soms niet door capaciteitsgebrek.

Wat zijn de verbeterpunten?

Met betrekking tot incidenten (meldingen van voorvallen die kunnen leiden tot het vaststellen van een overtreding van de Monumentenwet) is niet in alle gevallen passende actie ondernomen. De handhaving behoeft daarmee verbetering. Deze verbetering is ingezet met het aanstellen van een monumenteninspecteur per 1 januari 2016.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

We hebben onze werkprocessen voor toezicht verder verbeterd. We hebben een handhavingsbeleidsplan en we gaan werken met verbeterde uitvoeringsprogramma's voor toezicht en handhaving. Daarmee willen we de kwaliteit en intensiteit van de handhaving beter borgen. We hebben een registratiesysteem, inclusief een uitgebreide workflow voor de vergunningverlening en handhaving. Mede hierdoor zijn we in staat om een kwalitatief goede vergunningverlening te borgen en onder andere een jaarlijks overzicht van de verleende vergunningen te geven.

14: Venootschapsbelasting

Inleiding

Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Venootschapsbelastingplichtig indien en voor zover zij een onderneming drijft. Venootschapsbelasting (Vpb) is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Daar waar binnen de gemeente sprake is van het drijven van een onderneming, zal de Vpb-plicht gaan gelden. Het gaat dan om economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van die gemeentelijke onderdelen zal dan de fiscale winst moeten worden bepaald.

Proces traject vaststellen Vpb-plicht

Vanaf medio 2014 is er vanuit verschillende sporen een Vpb-traject ingezet in de vorm van een programma om te komen tot tijdige implementatie van de Vpb-plicht in de volle breedte van gemeentelijke processen. Het programma team heeft medio 2016 haar resultaten middels een collegevoorstel aan het college aangeboden. Het programma bestond uit verschillende experts vanuit de gemeentelijke organisatie, Caraad Belastingadviseurs en Deloitte Consulting als externe deskundigen. Na het voltooien van de inventarisatie van de Vpb-activiteiten en de inrichting van de Vpb-administratie is vervolgens het programmateam opgeheven en zijn deze taken overgenomen door de lijnorganisatie.

Vanuit de lijnorganisatie wordt middels een plan van aanpak gewerkt aan het verder implementeren van de Vpb in de bestaande organisatie. Hiertoe zijn Vpb-dossiers en analyses opgesteld, opleidingen gegeven, systemen ingericht en zijn processen beschreven. Hiermee borgen we tevens dat nieuwe activiteiten worden getoetst op mogelijke Vpb-effecten. Het plan van aanpak is erop gericht om eind 2017 een Vpb-aangifte te doen.

Er hebben in 2016 verkennende gesprekken plaatsgevonden met de Belastingdienst over de aanpak en gemaakte keuzes. De Belastingdienst heeft een positief beeld gekregen van onze aanpak, echter de Belastingdienst heeft in deze fase geen zekerheden afgegeven. In 2017 zijn we van plan om met de Belastingdienst in gesprek met betrekking tot de Vpb-positie van Parkeerbedrijf en Meerstad. We trachten hiermee een bepaalde mate van zekerheid te krijgen over het uiteindelijke effect van de invoering van de Vpb voor de gemeente.

Vpb-plichtige activiteiten

De gemeente Groningen heeft voor 2016 haar Vpb-activiteiten in beeld gebracht en heeft ondersteund door Deloitte Belastingadviseurs een inschatting gemaakt van de Vpb-effecten.

Deloitte Belastingadviseurs heeft de consequenties voor Meerstad en het Parkeerbedrijf in beeld gebracht en kwalitatieve en kwantitatieve analyses opgesteld op basis van meerdere jaren. Op grond van deze inventarisaties is onze inschattingen dat Meerstad en Parkeerbedrijf als Vpb-activiteiten worden aangemerkt.

De gemeente doet voor deze activiteiten die fiscaal als onderneming worden aangemerkt gezamenlijk één aangifte. Daardoor kunnen verliezen bij één onderneming worden gesaldeerd met winsten van andere ondernemingen.

Indien geconsolideerd een winst wordt behaald dient maximaal 25% Vpb worden betaald.

De verwachte Vpb-positie van 2016 bedraagt: Nihil

Beoordeling Parkeerbedrijf Groningen

Ten behoeve van de fiscale positie van het Parkeerbedrijf zijn de activiteiten straatparkeren, parkeergarages, buurstallingen, P+R en fietsparkeren beoordeeld als één onderneming op basis van de verwevenheid van deze activiteiten. Het fiscale resultaat voor 2016 van het Parkeerbedrijf is berekend op 679,6 duizend euro negatief. Bij de berekening van dit fiscale resultaat is voor de activiteit straatparkeren op basis van een toezegging van de Staatssecretaris van Financiën rekening gehouden met de overheidstakenvrijstelling ter hoogte van 4,432 miljoen euro. Het fiscale resultaat van de onderneming Parkeerbedrijf vóór toepassing van vrijstelling bedraagt 3,752 miljoen euro. Ten aanzien van de fiscale positie bestaat een aantal onzekerheden die voornoemde uitkomst kan beïnvloeden als gevolg van discussie met de Belastingdienst. De gemeente Groningen zal de fiscale

positie afstemmen met de Belastingdienst ter verkrijging van zekerheid hierover. Deze afstemming vindt plaats in het 2^e of 3^e kwartaal van 2017. De weergegeven cijfers kunnen als gevolg van dat overleg nog wijzigen.

Beoordeling Grondbedrijf: gemeentelijke grondexploitaties

De gemeente Groningen heeft haar gemeentelijke grondexploitaties beoordeeld voor de vraag of deze gezamenlijk een fiscale onderneming vormen. Daartoe is de zogenoemde QuickScan uitgevoerd. De QuickScan is een praktische methode die is ontwikkeld door het Samenwerking Vennootschapsbelasting Lokale Overheden (SVLO), waarin onder meer de Belastingdienst en de VNG zitting hebben. De uitkomst van de QuickScan is dat de gemeentelijke grondexploitaties gezamenlijk beschouwd een duidelijk negatief saldo hebben. Dit duidt op de afwezigheid van een onderneming door het ontbreken van een winststreven. De uitkomsten van de QuickScan zijn in april 2016 besproken met de Belastingdienst. Deze heeft de gemeente mondeling medegedeeld dat de QuickScan op juiste en verzorgde wijze is uitgevoerd en dat de Belastingdienst aanneemt dat de gemeente Groningen voor de gemeentelijke grondexploitaties geen onderneming in fiscale zin drijft.

Beoordeling Grondbedrijf: Meerstad

De grondexploitatie Meerstad is ondergebracht in een afzonderlijk lichaam, met een eigen directie, eigen jaarrekening en eigen personeel. Deze grondexploitatie is aangemerkt als een afzonderlijke fiscale onderneming en is als zodanig zelfstandig beoordeeld. Voor Meerstad is ook de QuickScan uitgevoerd. Op basis van de huidige inzichten vertoont de QuickScan een duidelijk positief saldo, waardoor wordt aangenomen dat de grondexploitatie Meerstad wordt aangemerkt als een fiscale onderneming. Het fiscale resultaat van de grondexploitatie Meerstad is voor 2016 berekend op 9,699 miljoen euro negatief. Dit fiscale resultaat is tot stand komen op basis van de huidige inzichten met toepassing van de op dit moment geldende regelgeving, de door het SVLO gepubliceerde handreiking en jurisprudentie. De VNG en de Belastingdienst zijn in SVLO verband nog in overleg over de wijze waarop de fiscale winst en de fiscale openingsbalans moeten worden bepaald. Daarnaast wordt door de partijen ook overlegd over de wijze waarop de QuickScan moet worden uitgevoerd. De uitkomsten uit dit overleg kunnen van invloed zijn op de vraag of Meerstad een fiscale onderneming is en het uiteindelijke fiscale resultaat en openingsbalans, indien de conclusie is dat Meerstad als een fiscale onderneming wordt aangemerkt. De gemeente Groningen zal de fiscale positie afstemmen met de Belastingdienst ter verkrijging van zekerheid hierover. Deze afstemming vindt waarschijnlijk plaats in het 3^e kwartaal van 2017. De weergegeven cijfers kunnen naar aanleiding van dat overleg nog aan veranderingen onderhevig zijn.

Bestuur

College van Burgemeester en Wethouders

Burgemeester Peter den Oudsten (PvdA)

Algemeen bestuurlijke zaken, openbare orde en veiligheid, externe betrekkingen en stedenbanden, regionale samenwerking, gemeentearchief, aardbevingen, coördinatie akkoord van Groningen en stadstoezicht.

Wethouder Ton Schroor (D66)

Onderwijs (inclusief passend onderwijs), zorg, welzijn, financiën, publieke dienstverlening en ICT.

Wethouder Roeland van der Schaaf (PvdA)

Arbeidsmarkt en aanpak jeugdwerkloosheid, gebiedsgericht werken (sociaal en fysiek), maatschappelijk vastgoed, stadsontwikkeling, wonen, monumenten, grondzaken en ouderen.

Wethouder Mattias Gijsbertsen (GroenLinks)

Sociale zaken en jeugdzorg, volksgezondheid, duurzaamheid, groen participatie en ecologie, integratie en emancipatie en dierenwelzijn.

Wethouder Joost van Keulen (VVD)

Economie en innovatie, internationale handel en samenwerking, personeel en organisatie, stadsbeheer en reiniging, toerisme en recreatie, evenementen, marktwezen en coördinatie binnenstad.

Wethouder Paul de Rook (D66)

Verkeer en vervoer, cultuur, Grote Markt oostzijde en Groninger Forum en sport.

Gemeentesecretaris Peter Teesink

Gemeentesecretaris

Gemeenteraad

Jasper Honkoop

VVD

**Sabine
Koebrugge**

VVD

[Fractievoorzitter](#)

Max Blom

VVD

**Herman Pieter
Ubbens**

CDA

René Bolle

CDA

[Fractievoorzitter](#)

Rob Lamers

CDA

**Edward
Koopmans**

ChristenUnie

Fleur Woudstra

D66

**Arend Jan
Wonink**

D66

Emile Zirkzee

D66

**Koosje van
Doesen-Dijkstra**

D66

**Tom
Rustebiel**

D66

**Anna
Riemersma**

Stadspartij

Amrut Sijbolts

Stadspartij

[Fractievoorzitter](#)

**Berndt
Benjamins**

D66

Wieke Paulusma

D66

Jetze Luhoff

D66

[Fractievoorzitter](#)

Carlo Schimmel

D66

Gerjan Kelder

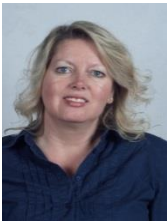
Partij voor de
Dieren

[Fractievoorzitter](#)

Wim Koks

SP

Inge Jongman-Mollema

ChristenUnie
[Fractievoorzitter](#)

Arjen Banach

Student & Stad
[Fractievoorzitter](#)

Robbert Lammers

Student & Stad

Glimina Chakor

GroenLinks

Petra Brouwer

GroenLinks

Benni Leemhuis

GroenLinks
[Fractievoorzitter](#)

Martijn van der Glas

GroenLinks

Simone Brouwer

PvdA

Diederik van der Meide

PvdA

Maarten van der Laan

PvdA

Carine Bloemhoff

PvdA
[Fractievoorzitter](#)

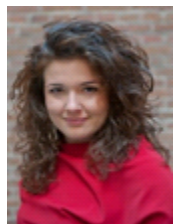
Sebastiaan Ruddijs

PvdA

Jan Pieter Loopstra

PvdA

Marjet Woldhuis

100% Groningen
[Fractievoorzitter](#)

Bob de Greef

SP

Mechteld van Duin

SP

Jimmy Dijk

SP
[Fractievoorzitter](#)

Rosita van Gijlswijk

SP

Daan Brandenburg

SP

Toon Dashorst

Griffier